

भाग ४ ओ.

जिनवचनामृतमहोदधिजन्य

धुरंधर सुविहित गीतार्थज्ञ पूर्वार्चार्थ वचन तरंग विंदुरूप
विविध विषयक प्रकरणाख्य ग्रंथोनो यत्किंचित् संग्रह करीने

श्री मुंबापुरीमध्ये

शा० चीमसिंह माणकारख्य श्रावकें

स्वामित्व विरहित

ज्ञानवृक्षार्थ

आ पुस्तक ठपावी प्रसिद्ध कळुं ठे.

आवृत्ति बीजी.

शके १८२२ संवत् १९५६ आसु सुद १ सने १९००.

“निर्णयसागर” मुद्रायंत्रमां रा० रा० तुकाराम जावजीयें ठापुं ठे.

प्रस्तावना.

आ प्रकरणरत्नाकराख्य पुस्तकनो चतुर्थजाग, अर्हद्ज्ञानसिंधुस्त्रायिसुद्ध पुरुषोनी कृपाथी संपूर्ण करीने, यत्किंचित् ग्रंथप्रयोजन संबंधी सूचक, लखाण करवाने विवक्षान पासंथी अनुज्ञा मागी लहुं भुं.-

आ चतुर्थ जाग, सर्वोत्कृष्ट ठे. तथा सधला सूद्ध अने स्थूल बुद्धिमान् सज्जनोने आह्लादकारक थाय. तेवो ठे, कारण के सांप्रतमुद्भितकृतजागमां मुख्यत्वे करी जे अस्मन्मताजिलापि साधु, साध्वी, श्रावक तथा श्राविका प्रचृति ठे, तेउने निश्चय करी आपणे अर्हन्मतस्थत्व कहेवाइयें? ए विषयोनुं यत्किंचित् ज्ञान थाय, एवा हेतुथी क्षेत्रसमास, संघयणीसूत्र, तथा पदकर्मग्रंथनो, बालावबोध सहित सविस्तर समावेश करेलो ठे. अन्यच्च आ प्रकरणरत्नाकराख्य पुस्तकना प्रथम जागथी चतुर्थ जाग पर्यंत श्रीमदहर्हत्प्रणीत चतुरनुयोगनो पण यत्किंचित् समावेश करेलो ठे.

प्रथम संघयणीनामक ग्रंथ, जे एतत्पुस्तकगत कखो ठे, तेमां देवादिक चातुर्गतिक जीवोनां प्रत्येक जु-वनादि द्वार कहां ठे. तेमां पण देवगति संबंधी व्यक्तता विशेष ठे. ज्यांसुधी ए ग्रंथनुं ज्ञान न होय, त्यां-सुधी ते मनुष्यने देवादि-चातुर्गतिक जीव विगेरेनुं प्रतिपन्नत्व होतुं नथी, माटे एतुं ज्ञान अस्मदादिकने मेलववानी अत्यावश्यकता ठे. श्री जिनचक्रगणिद्विमाश्रमणकृत बुहत्संघयणी जणवानो हालमां विशेष परि-चय न होवाने लीधे मात्र आ त्रणेशं गाथानो संघयणी ग्रंथ, सांप्रत समयमां बाहुदयें करी सर्वे सज्जनो जणें वांचे ठे, माटे तेज ग्रंथ आ पुस्तकमां मुद्भित कखो ठे.

वीजो क्षेत्रसमास नामनो ग्रंथ, आ चतुर्थजागमां दाखल कखो ठे, ते पण सूत्ररुचिमान् जीवोने जाण-वोज जोइयें, केम के तेमां जंबुघीर्ष प्रमुख मनुष्योने रहेवाना अदीघीपना कुलगिरि, चह, कुंड, नदी, प-र्वत, शिखर इत्यादिक शाश्वता पदार्थोनां मानादिकनुं स्वरूप सविस्तर-जणान्युं ठे. जुळ के ए सर्व पदार्थ पृथ्वीगत ठतां तथा तद्ज्ञानदायक एवा महद्विरचित ग्रंथो ठतां स्वधर्मानुसारिने तेनुं ज्ञान न होय तो केवी मोटी जूळ गणाय? माटे ते ग्रंथ पण एतत्पुस्तकमध्ये दाखल कखो ठे. यद्यपि पूर्वाचार्यविरचित महोदा क्षेत्रसमास उपर श्रीमलयगिरि महाराजें सुमारें सप्तसहस्राधिकश्लोक टीका करी ठे, तथापि ते क्षेत्रसमा-सनो बालावबोध न होवाने लीधे तथा स्थूलबुद्धिवालाथी तेनो लाज न लइ शकाय तेथी तथा तेमज हालमां घणा खरा सज्जनो आ पुस्तकमां मुद्भित करेलाज क्षेत्रसमासनुं अध्ययन अध्यापन करे ठे माटे तेनेज आ पुस्तकमां गपी प्रसिद्धतामां मूक्यो ठे.

आ चौथा जागना अंतमां ष कर्मग्रंथ पण लीपीकृत कखा ठे. ते सर्वोत्तमोत्तम ठे. केमके तेना परि-पूर्ण ज्ञानविना मनुष्यने कर्म अने जीवनं स्वरूप तेमज जीवने तत् संबंधासंबंधें करी ज्ञानाज्ञानात्मकत्व उत्पन्न थाय ठे तेनुं यथार्थ स्वरूप जाणवामां आवतुं नथी, अने ज्यांसुधी ज्ञानाचाव होय, त्यांसुधी संपूर्ण कर्मनिर्जरा थाय नहीं. माटे एतद्ग्रंथाच्यासी जीव, आत्मस्वरूप ज्ञान पामी, कर्मनिर्जारा करी सिद्धत्व-पदने प्राप्त थाय ठे अने जेणे कर्मनुं स्वरूप यथार्थ लाधुं ठे तेणेज श्रीवीतरागप्रणीत धर्मनुं निर्मल रहस्य स्पष्ट जाणुं ठे, एवो निश्चयज ठे.

ए कर्मग्रंथमध्ये कर्मसंबंधी विचार अति सूद्ध रीतें दर्शाव्या ठे. तेनो अनुजव बुद्धिमान् श्रोता तथा वक्ताने तुरत थाय ठे. एमां जूदी जूदी बाबतोनुं सविस्तर विवेचन कखुं ठे के जेथी स्थूलबुद्धिवाला मनुष्य पण समजी शके. जेम के कर्म पटले शुं? ते कर्मनी मूल प्रकृतिउं केटला प्रकारनी ठे? तथा उत्तर प्रकृ-तिउं केटला प्रकारनी ठे? तेनां नाम तथा स्वरूपनुं विस्तार साथें निरूपण ठे. वदी मोहनीयादिक कर्मप्र-

કૃતિ સાથે જીવ, કેવી રીતે વંધાય અને પાત્રો કેવી રીતે ટૂટે છે? તેનું ચર્ચાસ્પદ જ્ઞાન એ ગ્રંથથી મળે, એ રીતે એ બધાં કર્મગ્રંથોની જાણતિલ્ક પ્રસિદ્ધ છે, માટે અહીં આટલું કહેવું બસ છે.

કેટલાક દેહસ્થ ઇન્દ્રિય વિષયના સુખને સત્ય કહેતા એવા નાસ્તિકપદ્ધતિપ્રાપ્ત લોકો મતિમાંથે કરી સ્વસુખથી આ પ્રમાણે વાગ્વિદોપનિસ્તાર કરે છે:— જેમ કે, શ્રુતચારિત્રાત્મક ધર્મ, અને મિથ્યાત્વવિરતિ-પ્રમાદકષાયમય અધર્મ પણ નથી, વંધ નથી, મોહ નથી, પુણ્ય નથી, પાપ નથી, આશ્રવ નથી, સંવર નથી, કર્માનુજ્ઞ નથી, કર્મનું વિનાશનું નથી, પરજીવ નથી, દેવ નથી, દેવીઈ નથી, નરક નથી. એવા નાસ્તિકોના વિતંડાવાદના યંત્રણકારક એવા આ બધાં કર્મગ્રંથો છે, તેઓનો ધર્મો ધર્મો, અનુજીવ જાવપૂર્વક વાંચવાથી તથા શ્રવણ કરવાથી થશે.

એ કર્મગ્રંથો ઉપર મુખ્યત્વે કરી જુદા જુદા ત્રણ પંડિતવર્ગોએ બાલાવબોધ કરેલો છે. તેમાં એકતો પંડિત શ્રેષ્ઠ જીવવિજયજીનો રચેલો છે, તે ઘણો સરલ છે. તેની શ્લોકસંખ્યા સુમારે દશ સહસ્રની છે. બીજો બાલાવબોધ ટીકાનુસારે પંડિત મતિચંદ્રજીવિરચિત છે, તેની શ્લોકસંખ્યા સુમારે બારદશ સહસ્રની છે. તે ગ્રંથ પણ અધિક પ્રશંસનીય છે. તૃતીય બાલાવબોધ પંડિતરત્ન યશાસોમશિષ્ય પંડિત શ્રીજયસોમકૃત છે. આ બાલાવબોધ કર્તાએ કેટલીક વાતો એવા ખુલાસાથી તથા સરલતાથી સમજાવી છે કે, વાંચનાર, તેમજ જાણનાર કદી જાણ્ય બુદ્ધિવાલો હોય તો પણ તેને સહજમાં સમજાઈ જાય. વળી એ બધાં કર્મગ્રંથોમાં અતિ સૂક્ષ્માર્થની વાતો હોવાથી તે સર્વનું સ્મરણ, અર્થ વાંચનાર સાંજલનારને તુરત ઉપસ્થિત રહે એવું નથી માટે બાલાવબોધકર્તાએ એવી સૂચી વાપરી છે કે જે જે સ્થલે એજ વાત ફરી પ્રસંગે આવે, તે તે સ્થલે તે વાત સં-લગ્ન કરી છે, કે જેથી વાંચનાર સાંજલનારને તે અવશ્ય યાદ રહે. વળી જ્યાં જ્યાં અપૂર્વ અપૂર્વ વિષયક સૂક્ષ્મ વિચારો આવ્યા છે, ત્યાં ત્યાં ટીકાનુસારે તથા અન્યગ્રંથાનુસારે તે વિષયોના સ્પષ્ટ અર્થ લખીને તેનાં રૂપ દર્શાવ્યાં છે. યદ્યપે ‘અમુક વાત શી હશે?’ એવો સંશય કિંચિત્ પણ રહે નહીં. વળી તત્ત્વિયક સવિ-સ્તર અધિકાર જે ગ્રંથમાં હોય તેનો પ્રેક્ષણપ્રયાસ પણ ન રહે. યદ્યપિ રચનાથી બાલાવબોધપ્રવંધ કયો છે, તેની અતિમનોહર રચનાની સૂચી, સજ્જનોને સ્વકીયદષ્ટિપથગત તથા શ્રવણાતિથિ થવાથી માલમ પડશે માટે તેની અતિ સ્તુતિ પ્રસ્તાવના યૂપસ્વજયથી લખી નથી. એ બાલાવબોધની શ્લોકસંખ્યા સુમારે (૧૪૦૦૦) છે.

પ્રથમ જ્યારે લિટ્ટો પ્રસિદ્ધ કીધાં, તે વખતે પૂર્વોક્ત પંડિત શ્રી જીવવિજયજીવિરચિત બાલાવબોધ સ-હિત બધાં કર્મગ્રંથો ઢાપવાનો વિચાર હતો, પરંતુ તે ગ્રંથ જોવાથી તેમણે પહેલાથી માંનીને પાંચમા કર્મ-ગ્રંથપર્યંત પાંચે કર્મગ્રંથનો બાલાવબોધ સામાન્ય વિસ્તૃત હતો પણ જેવો જોયે તેવો વિસ્તારપૂર્વક ન હતો, તેમાં પણ વળી પાંચમા કર્મગ્રંથનો બાલાવબોધ તો ઘણોજ સંક્ષિપ્ત કયો હતો માટે સાધારણ બુદ્ધિવાલા મ-નુષ્યોને તે સર્વશિરોમણિ ગ્રંથનો લાજ પરિપૂર્ણ રીતે નહીં મળે, એવા હેતુથી તે બાલાવબોધ, આ ચતુર્થજા-ગમાં લીધો નથી. કદાચિત્ જો તે બાલાવબોધ આ જાગમાં ગાપ્યો હોત? તો આ ગ્રંથ, હાલ જેટલો વિ-શાલ થયો છે તેટલો થાત પણ નહિ અને ક્ષેત્રસમાપ્ત, સંઘયણી તથા કર્મગ્રંથાદિકના ગ્રંથો તથા ચિત્રો અને ગણિતનો પૂરતો સમાવેશ પણ આ જાગમાં થઈ જાત. વળી સમાવેશ થતાં બતાં પણ પૂર્વસુજિત જાગત્ર-યપ્રમાણ, આ જાગ વિસ્તૃત થાત, પરંતુ તે બાલાવબોધ ઢાપવાનો વિચાર પૂર્વોક્ત કારણથી વંધ રાખ્યો.

ત્યાર પછી બીજો ઉપાય ન બતાં મેં બધાં કર્મગ્રંથોનો બાલાવબોધ ટીકા ઉપરથી કરાવીને ઢાપવાનો સ-મારંજ કયો, તે બાલાવબોધ, કર્મગ્રંથ સહિત આ પુસ્તકમધ્યે પૃષ્ઠ (૩૦૫) માંથી માંડીને પૃષ્ઠ (૩૩૬) સુધી ગાપ્યો, તે ઢાપતાં પૂર્વપ્રશંસિત પંડિત જયસોમવિરચિત બાલાવબોધની પ્રત, મુજ હસ્તગત થઈ તથા તેની ચર્ચા પૂર્વ કથિતસમાનસ્તુતિ મહદ્દિમાર્ગગત થવાથી મેં મારા હૃદયમાં વિચાર કયો કે, આવા મહા-

पंडित कृत बालावबोध ठांतां आपणें अझ थईने नवीनकृति करावी ठापवो, ते उचित नहिं माटे आ अतिरुचिर, पंक्ति जयसोमविरचित बालावबोधज ठापवो, एवो दृढ निश्चय कखो.

वली ते महारा विचारने अनुकूल मत्साधर्मी सर्व सुविचार जनोंनी सम्मति पण पडी, अने तेउयें कहुं के, आवा वृहद्ग्रंथो वारंवार शोध करी ठपाता नथी माटे यद्यपि आ चतुर्थजाग घणो महोदो थरो, तथापि आ अतिकमनीय बालावबोध ठापवो ते केटलीएक रीतें अत्युत्तम ठे, अने ते ठापवाथी समग्र सूत्ररुचि, पठनपाठन करनार सामान्य बुद्धिमाननो पण महोदो उपकार थरो. एतादृश मन्मत्यनुगामी वाक्प्रसार सांजलीने ते टीकापरथी करेला बालावबोधना ठापेलां चार फारम जे ठे, त्यां तेटलांज राखी पुनः पृष्ठ (३३७) मांथी पंक्ति श्रीजयसोमविरचित बालावबोध सहित ठए कर्मग्रंथनो मुद्रणारंजनो खरो दृढ विचार करीने ते ठए कर्मग्रंथ, मारी अल्पमत्यनुसार शोधी ठापीने सुबुद्धिमान् विवेकीजन सान्निध्यमां निवेदन कखा ठे.

ते पूर्वोक्त हेतुथी आ जाग पूर्वमुद्धित जागत्रयथी अति गौरव पाव्यो ठे. वली आ जागनी महत्तायें करीने प्रत्येक पुस्तक दीठ वार आनानी किम्मत जेटला पैशा वधारे पण मारे खरचवा पळ्या ठे, तेम ठांतां पण यंत्र अने चित्रादिकनो समावेश जेवो जोड्यें तेवो थइ शक्यो नथी. मात्र आरंजथी त्रण कर्मग्रंथना यंत्रो दाखल थइ शक्या ठे अने शेष ते ग्रंथोना यंत्रादिक जरूर आ चतुर्थ जागमां दाखल थवा जोड्यें कारण के यंत्रादिक जो सायें न होय तो ए ग्रंथ अपूर्ण कहेवाय अने साधारण वांचनारने कदाचित् यथार्थ ग्रंथावबोध पण आय नहीं परंतु आ कर्मग्रंथनो महोदो बालावबोध ठापवाथी तेम बनी शक्युं नहीं.

ग्रंथमहत्तांना जयथी आ पुस्तकमध्ये रटेला अशुद्धतांना दोपो संबधी, सुजनो पासें हमा पण मागी नथी तथापि प्रथम मुद्धित जागोमध्ये दाखल करेली ह्मापना ठे तेज आ तुर्यजागमां ठे एम मानी मुज दीनपर दीर्घ दयादृष्टि राखशे.

॥ आर्या गीतिवृत्तं ॥

प्रकरणरत्नाकर आ, पुस्तक साद्यंत पूर्ण करि दीधुं; अर्हत्पसाद पामी, विघ्न रहित श्रेष्ठ काम शुज सीधुं ॥ १ ॥ जिनवर पद वंदन मय, मंगल अवसानरूप करुं प्रेम ॥ इम निष्पिपणाथी, अन्यकृती पण थजो पूर्ण नेम ॥ २ ॥ जिनवर आणा गर्हित, नाना विघ्नजनान्जिरचित गिरा ॥ गद्य पद्य वा सरला, प्रसिद्धि पामो अखंड सकल धरा ॥ ३ ॥ शार्दूल विक्रीडितवृत्तम् ॥ हे श्री वीर सुधीर ईश अज ने देवाधिदेव प्रभु, वटूं हुं युत जक्ति जाव धरिने आजो सहाय विभु ॥ आवां कृत्य अनेक ते करि शकुं रुडां कृपा तेहवी, कीजें माणक पुत्र जीमसि शिरें जोयें तथा जेहवी ॥ १ ॥

शा० जीमसिंह माणक.

प्रकरणरत्नाकराजिध पुस्तकना चोथा जागमांहेला समस्त ग्रंथोनी स्थूल

विषयानुक्रमणिका प्रारंभः

१ पहेलुं इंद्रियपराजयशतकं बालावबोधसहितं.	१
२ बीजुं अर्हदादिस्तवनं विविधपद्यरचनात्मकम्.	१६
३ त्रीजुं श्री पार्श्वनाथस्तवनं अनुष्टुप्वृत्तबन्धम्.	१७
४ चोथुं श्री चतुर्विंशतिजिनस्तवनं नानापद्यनिबद्धं.	१७
५ पांचमुं श्री युगादिजिनस्तवनं अनुष्टुप्वृत्तविरचितं.	१७
६ षड्मुं श्री पार्श्वजिनस्तवनं अनुष्टुप्वृत्तयुक्तम्.	१८
७ सातमुं श्री जिनप्रज्ञसूरिकृतं अनेकपद्यग्रथितं श्री शांतिजिनस्तवनम्.	१९
८ आठमुं परागशब्दाद्योत्तर शतार्थ निबद्धं साधारणजिनस्तवनं विविधवृत्तबन्धम्.	१९
९ नवमुं श्री महावीरजिनस्तवनम् बहुलपद्यस्वरूपम्.	२०
१० दशमुं श्री पार्श्वनाथजिनस्तवनं शार्दूलविक्रीडितवृत्तकथितं.	२१
११ अगीआरमुं श्री कृष्णादिजिनस्तवनं डुलविलंबितवृत्तप्रयुक्तम्.	२२

१२ बारमो संघयणीरत्न त्रैलोक्यदीपिकाख्य ग्रंथ बालावबोध सहित ठे, ते मध्ये जूदां जूदां चो- त्रीश द्वार ठे, तेनी अनुक्रमणिका लखीयें ठैयें.	२३
--	----

१ प्रथम दोढ गाथायें करी ग्रंथकर्तायें मंगलाचरण तथा ए ग्रंथमध्ये कहेवानां चोत्रीश द्वारनां नाम तथा अजिध्येय, प्रयोजन, संबंध अने अधिकारी, ए चारुं प्रतिपादन कछुं ठे.	२४
२ बीजी गाथाना उत्तरार्द्धाची मांकीने अठारमी गाथा पर्यंत चारे निकायना देवोनी जघन्योत्कृ- ष्टायुनी स्थितिनुं प्रथम द्वार कछुं ठे.	२४
३ ळंगलीशमी गाथाची मांकीने एकशो पांत्रीशमी गाथा पर्यंत चारे निकायना देवोनी जुवनसं- ख्यानुं बीजुं द्वार कछुं ठे. तेमध्ये तेमना इंजोनां नाम तथा आचरणो अने मुकुटनां चिन्ह, शरीरना वर्ण, वस्त्रोना वर्ण, सामानिक देवोनी तथा आत्मरहक देवोनी संख्या, सात कट- कनां नाम, त्रायस्त्रिंशक देवोनी संख्या, विसानोतुं प्रमाण तथा आकार अने चंद्रसूर्यना परिवार, चंद्रसूर्यना मांडलां तथा तमस्कायनुं महत्त्वपाणुं अने चौद राजलोकांनुं स्वरूप, इत्यादिक अनेक वातो प्रसंगें कही ठे.	३१
४ एकशोने ळत्रीशमी गाथाची देवोना शरीरनी अवगाहनानुं त्रीजुं द्वार कछुं ठे.	६७
५ एकशो वेंताळीशमी गाथाची देवोने उत्पात विरहकालनुं चोथुं द्वार अने चवन विरहकालनुं पांचमुं द्वार तथा एक समये उत्पातनी संख्या अने चवननी संख्यानां वे द्वार, एस चार द्वार कछां ठे.	७०
६ एकशो सुडताळीशमी गाथाची देवोनुं आठमुं गतिद्वार कछुं ठे. त्यां प्रसंगें एकशो सत्तावनमी गाथाची ळ संघयण तथा ळ संस्थाननुं स्वरूप पाण कछुं ठे.	७१
७ एकशो चोशठमी गाथाची देवोनुं नवमुं आ गतिद्वार कछुं ठे.	७६

૮ જે દેવતાને દેવાંગના સાથે સંજોગ છે તથા જેને સંજોગ નથી તેનો પ્રકાર.	૭૭
૯ દેવીનું હત્યતિસ્થાન કહ્યું છે.	૭૮
૧૦ કિલ્લિપિયા દેવતાનાં સ્થાનક કહ્યાં છે.	૭૮
૧૧ દેવતાને જે લેક્ષ્યા હોય તે ડોઢ ગાથાએ કરી કહી છે.	૭૯
૧૨ વૈમાનિક દેવોના શરીરના વર્ણ કહ્યા છે.	૭૯
૧૩ દેવતાને આહાર તથા શ્વાસોશ્વાસના કાલનું માન કહ્યું છે.	૮૦
૧૪ દેવતાને જવપ્રત્યયિક અવધિજ્ઞાનનું વિષયક્ષેત્ર કહીને (૧૯૮) મી ગાથા સુધી દેવોનાં નવે ધારનો અધિકાર સંપૂર્ણ કહ્યો છે.	૮૧
<hr/>	
૧૫ નારકીનાં આયુષ્યની જઘન્યોત્કૃષ્ટ સ્થિતિનું પ્રથમ ધાર કહ્યું છે તેમધ્યે નારકીને વિપે વિવિધ પ્રકારની વેદનાનું સ્વરૂપ પણ કહ્યું છે.	૮૭
૧૬ નારકીનું વીજું જવન ધાર વખાણ્યું છે.	૯૨
૧૭ નારકીના શરીરના માનનું વીજું ધાર વર્ણવ્યું છે.	૯૮
૧૮ નારકીના હત્યાતવિરહનું ધાર તથા ચવનવિરહનું ધાર તથા એક સમય હપજવાની સંખ્યાનું ધાર અને એક સમયે ચવવાની સંખ્યાનું ધાર એ રીતે ચાર ધાર કહ્યાં છે.	૧૦૦
૧૯ નારકીના આઠમા ગતિ ધાર મધ્યે એને સંધયણ અને લેક્ષ્યા કહી છે.	૧૦૧
૨૦ નારકી નરક થકી નિકલી ક્યાં આવે? તેનું નવ ગતિ ધાર કહ્યું છે.	૧૦૩
<hr/>	
૨૧ નારકીને અવધિજ્ઞાનનું ક્ષેત્ર કહીને નવે ધારનો અધિકાર સંપૂર્ણ કહ્યો છે.	૧૦૪
૨૨ મનુષ્યનું જઘન્યોત્કૃષ્ટાયુનું ધાર તથા અવગાહનાનો ધાર તથા હપપાત હપર્ત્તનાના વિરહકાલનાં બે ધાર તથા એકસમયે કેટલા હપજે અને કેટલા ચવે, તેની સંખ્યાનાં બે ધાર સર્વ મહી ન ધાર કહ્યાં છે.	૧૦૫
૨૩ કયો જીવ મરીને મનુષ્યગતિમાં હપજે, તેનું સાતમું ગતિધાર તથા તદંતરગત ચક્રવર્તિનાં ચૌદ રહ તથા બાહ્યદેવનાં સાત રહનાં નામ કહ્યાં છે.	૧૦૬
૨૪ મનુષ્ય મરીને સ્વર્ગાવે ક્યાં જાય? તેનું આઠમું આગતિધાર, એ ધારમાં વેદઆશ્રી કઈ ગતિના આવેલા કેટલા જીવ એક સમયમાં સિદ્ધિ પામે, इत्यादિક કહીને મનુષ્યના આઠે ધારનો અધિકાર સંપૂર્ણ કહ્યો છે.	૧૦૮
<hr/>	
૨૫ તિર્યચની આયુઃસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ તથા જવસ્થિતિનું પ્રથમ ધાર કહ્યું છે.	૧૧૨
૨૬ તિર્યચના શરીરની અવગાહનાનું વીજું ધાર કહ્યું છે.	૧૧૪
૨૭ તિર્યચને હપપાતવિરહકાલ અને ચવનવિરહકાલનાં બે ધાર કહ્યાં છે.	૧૧૬
૨૮ તિર્યચને એક સમયે હપજવા અને મરવાની સંખ્યાનાં બે ધાર કહ્યાં છે.	૧૧૭
૨૯ કયા કર્મથી જીવને એકંદ્રિયપણાની પ્રાપ્તિ થાય, તે કહ્યું છે.	૧૧૮
૩૦ તિર્યચમાં કયો જીવ આવી હપજે, એનું સાતમું ગતિ ધાર કહ્યું છે.	૧૧૮
૩૧ તિર્યચનું આઠમું આગતિ ધાર કહ્યું છે, તદંતરગત તિર્યચ તથા મનુષ્યને લેક્ષ્યા પણ કહી છે. આદિ તિર્યચનાં આઠે ધારનો અધિકાર સંપૂર્ણ કહ્યો છે.	૧૧૯
૩૨ ચારે ગતિના જીવોને સામાન્યપણે વેદ કહીને હત્તેધાંગુલ, પ્રમાણાંગુલ અને આત્માંગુલનું સ્વરૂપ	૧૨૦

- કહ્યું છે. તે પઠી ચોરાશી લક્ષ યોનિ, કુલકોડીની સંખ્યા તથા સંવૃત્તાદિક યોનિયો કહી છે.
તે પઠી એકલા મનુષ્યને યોનિ કહેલ છે. ૧૨૦
- ૧૩ વંધ, અવંધ, સોપક્રમ, નિરુપક્રમાદિક સાત પ્રકારે આયુના જેદ કહ્યા છે. ૧૨૪
- ૧૪ સર્વે જીવને પર્યાસિ તથા પર્યાસિનું લક્ષણ અને દશ પ્રાણનું સ્વરૂપ કહ્યું છે. ૧૨૭
- ૧૫ અતિસંહિષ્ઠતર સંઘયણી ચોવીશ ઘારે કરી કહી છે. ૧૨૮
-
- ૧૩ તેરમો શ્રીરત્નશેખરસૂરિકૃત દેત્રસમાસનામા ગ્રંથ મૂલ તથા વાલાવબોધ સહિત ગ્રાપ્યો છે, તેની અનુક્રમણિકા લઘીએ ઠેયે. ૧૨૯
- ૧ ગ્રંથની આદિ મંગલાચરણ કહ્યું છે. ૧૨૯
- ૨ તિર્થા દેત્રમાંહે દીપ સમુદ્ધનું સામાન્યપણે માન, તથા તે દીપ, સમુદ્ધ સર્વ જગતીયે કરી વિંદ્યા છે માટે જગતીનાં સ્વરૂપ સવિસ્તર કહ્યાં છે. ૧૩૦
- ૩ જંબુદીપના ઠ કુલગિરિ તથા સાત દેત્રનું સ્વરૂપ તથા કુલગિરિ ઉપર રહેલા પદ્માદિ ઘ્રહ તથા તે ઘ્રહને વિષે રહેલા શ્રીદેવી પ્રમુખનાં કમલ ઉપર યુવન તથા તે દેવીર્તના પરિવારનાં કમલો વગેરે સવિસ્તર વર્ણવ્યાં છે. ૧૩૬
- ૪ ઘ્રહનાં વારણાં તથા તે મધ્યેથી જે નદીઈ નિકલી છે, તેનાં નામ તથા ગતિ તથા જીત્રી તથા કુંરુ તથા કુંરુની વચ્ચે દીપ છે તેનું પ્રમાણ, નદીઈનો વિસ્તાર તથા ઊંરુપણું તથા પરિવાર તથા સંખ્યા વગેરે કહી છે. ૧૪૩
- ૫ ઠ કૂલગિરિના કૂટસંબંધી વિચારમાં તેનું ઊંચપણું તથા તિર્થાં જિનજવનો છે, તેનું માન તથા સહસ્રાંક કૂટ તથા વૈતાલ્યનાં કૂટ તથા સર્વકૂટનો વિસ્તાર તથા જંબુદ્વીપની પીઠિકાનાં આઠ કૂટ તથા ચોત્રીશ ઋષ્યજકૂટ તથા ૯ સર્વ કૂટની સમગ્ર સંખ્યા તથા જે કૂટોપર જિનજવન છે તે કૂટો અને વૈતાલ્યનું સ્વરૂપ વગેરે કહ્યું છે. ૧૪૯
- ૬ ચોત્રીશ વૈતાલ્યોને વિષે વે વે શુફાઈ છે, તેનું સ્વરૂપ કહ્યું છે. ૧૫૧
- ૭ દક્ષિણ જરતમધ્યે અયોધ્યા નગરીનું પ્રમાણ તથા માગધાદિ તીર્થ કહ્યાં છે. ૧૫૭
- ૮ જરત તથા પેરવતમધ્યે વાર આરારૂપ કાલચક્રનું સ્વરૂપાદિક કહ્યું છે..... ૧૫૮
- ૯ ચાર વૃત્તવૈતાલ્યનું વે ગાથાયેં કરી સ્વરૂપ કહ્યું છે..... ૧૬૪
- ૧૦ જંબુ દીપના મધ્યને વિષે મેરુ પર્વત છે તે તથા મેરુનાં વન તથા જિનજવન તથા શિલા અને તે શિલાને વિષે રહેલાં સિંહાસનનું સ્વરૂપાદિક કહ્યું છે..... ૧૬૫
- ૧૧ ગજદંતગિરિ તથા તેની સ્થિતિ અને વર્ણ તથા ઊંચપણું તથા પહોલપણું તથા અધોલોકને વિષે રહેનારી દિગ્ગુમારિકાનાં સ્થાનક કહ્યાં છે તથા કુરુદેત્રના મધ્યજાગનું પહોલપણું તથા કુરુદેત્રના ગિરિ તથા કુરુદેત્રની નદીના ઘ્રહ તથા કુલગિરિ, જમલપર્વત, તથા પાંચ ઘ્રહ અને મેરુ પના સાત આંતરા વગેરે કહ્યા છે. ૧૬૯
- ૧૨ જંબુદ્વીપ તથા શાદ્મલીવૃદ્ધ વલાણ્યા છે..... ૧૭૨
- ૧૩ મહાવિદેહના વત્રીશ વિજયનું પહોલપણું તથા લાંબપણું તથા શોલવદ્ધસ્કાર પર્વત અને વાર અંતર નદીનાં નામ તથા વત્રીશ વિજયનાં નામ તથા વત્રીશ વિજયની મુખ્ય વત્રીશ નગરીર્તનાં નામ તથા વત્રીશ વિજયની નદીઈ તથા શીતા અને શીતોદા નદીનું સ્વરૂપ કહ્યું છે. ૧૭૫
- ૧૪ જગતીનીમાંહેલી દિશિયેં વન્ને બાહુનાં ચાર વનમુખનું સ્વરૂપ કહ્યું છે. ૧૭૮

૧૫ વિજયાદિકનો વિસ્તાર एकठો કરી લાલ યોજન પૂર્ણ કરી દેલાહ્યો છે.	૧૭૯
૧૬ અપોલોકમધ્યે જે ગામ છે, તે વચાલ્યાં છે.	૧૮૦
૧૭ તીર્થકર તથા ચક્રવર્તિ પ્રમુલ ક્યાં ઇપજે? તેનાં સ્થાનક કહ્યાં છે.	૧૮૦
૧૮ ચંદ્રમા અને સૂર્યનાં ચાર ક્ષેત્ર તથા તેનાં માંડલાં તથા માંડલાં માંડલાનું અંતર તથા ચંદ્ર સૂર્યનાં માંડલાનું પરસ્પર અંતર તથા તે ચંદ્ર સૂર્યના પ્રત્યેક માંડલાને વિષે મુદ્દર્શનગતિ તથા ઇક ચંદ્રમાની પઠવાહે તારાદિકની સંખ્યા તથા લવણ સમુદ્રને વિષે ચંદ્ર સૂર્યની સંખ્યા તથા ગતિ તથા મનુષ્યદેવથી વાહેરલા ચંદ્ર સૂર્યનો વિચાર કહ્યો છે.	૧૮૦
૧૯ જંબુદ્વીપનો પરિધિ તથા ગણિતપદ તેમજ પરિધિ, ઇસ્કુ, જીવા, ઘનુઃપૃષ્ઠ પ્રમુલ આઠ વોલ જાણવાનો વિધિ તથા ઇરતદેવના પ્રતર કરવાનો વિધિ તથા વૈતાલ્યપ્રમુલના પ્રતર કરવાનો વિધિ તથા ઘનગણિત કહીને અહીં મુધી જંબુદ્વીપનો અધિકાર સંપૂર્ણ કહ્યો છે.	૧૮૫
૨૦ લવણસમુદ્રનો અધિકાર કહ્યો છે.	૧૯૦
૨૧ ઇપજ અંતર દ્વીપની સ્થિતિ કહી છે.	૧૯૫
૨૨ ચંદ્ર સૂર્યના લવણ સમુદ્રને વિષે જે દ્વીપ છે, તે કહ્યા છે.	૧૯૭
૨૩ ધાતકી ચંડનામા વીજા દ્વીપનો અધિકાર કહ્યો છે.	૧૯૯
૨૪ કાલોદ સમુદ્રનો અધિકાર તથા પુષ્કરદલ દ્વીપનો અધિકાર કહ્યો છે.	૨૦૫
૨૫ મનુષ્યદેવમાંદેલા સર્વ પર્વતની સંખ્યા કહી છે.	૨૦૯
૨૬ મનુષ્યદેવથી વાહેર જે પદાર્થ ન હોય, તેનાં નામ કહ્યાં છે.	૨૦૯
૨૭ નંદીશ્વર, કુંડલ અને રુચક દ્વીપને વિષે જે જિનજવન છે, તે કહ્યાં છે.	૨૧૦
૨૮ દિશિકુમરીને વસવાનાં સ્થાનક કહ્યાં છે.	૨૧૧
૨૯ ચૌદમું શ્રી સિદ્ધાંત સ્તવનં નાનાપદ્યવંદ.	૨૧૩
૩૦ પન્નરમું શ્રી જ્ઞપ્તદિવર્ચમાનાંતજિનસ્તવનમ્ વસંતતિલકાવૃત્તપ્રથિતં.	૨૧૪
૩૧ શોલમું યમકમયચ્ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તુતિ:....	૨૧૫
૩૨ સત્તરમો ટીકા ઇપરથી કરેલા વાલાવવોધ સહિત કર્મ ગ્રંથના વાવીશ પૃષ્ઠ છે.	૨૧૬
૩૩ અઢારમો કર્મવિપાકનામા પ્રથમકર્મગ્રંથ છે, તેની અનુક્રમણિકા લખીયેં ઢેયેં.	૨૨૮
૧ પ્રથમ અજિષ્ઠદેવતાની સ્તુત્યાદિકનું પ્રતિપાદન કરેલું છે.	૨૩૮
૨ પ્રકૃતિવંધાદિક ચાર પ્રકાર, કર્મવંધના દેલાહ્યા છે.	૨૩૯
૩ તે ચાર પ્રકાર મધ્યે પ્રથમ પ્રકૃતિવંધના મૂલજેદ આઠ દેલાહ્યા છે.	૨૪૦
૪ તે આઠ કર્મની અનુક્રમે ઇત્તર પ્રકૃતિ દેલાહતાં પ્રથમ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનાં મત્યાદિક પાંચ પ્રકાર દર્શાવતાં તેમધ્યે મતિજ્ઞાનના અઘાવીશ ઇત્તરજેદમાંદે વ્યંજનાવગ્રહાદિકનું સ્વરૂપ, સવિસ્તર દેલાહ્યું છે.	૨૪૨
૫ શ્રુતજ્ઞાનના ચૌદ જેદ તથા વીજા વીશ જેદ દેલાહ્યા છે.	૨૪૫
૬ અવધિજ્ઞાનના ઇ જેદ તથા મનઃપર્યવજ્ઞાનના વે જેદ દેલાહ્યા છે.	૨૪૮
૭ પાંચ પ્રકારનાં જ્ઞાનનાં આવરણ કહ્યાં છે.	૨૫૦
૮ દર્શનાવરણીય કર્મના નવ જેદ તથા વેદનીય કર્મના વે જેદ દેલાહ્યા છે.	૨૫૧

- ૧૧ મોહનીય કર્મના અઘ્રાવીશ જેદ તથા આયુના ચાર જેદ કહ્યા છે. ૨૫૩
- ૧૦ નામકર્મના જેદ દેખાડ્યા છે. એ મધ્યે ચૌદ પિંડપ્રકૃતિના ઉત્તર જેદ તથા સંઘયણ, સંસ્થાન, બંધન, સંઘાતનાદિકનાં સ્વરૂપ કહ્યાં છે. ૨૬૧
- ૧૧ ગોત્ર કર્મના બે જેદ તથા અંતરાયના પાંચ જેદ કહ્યા છે. ૨૮૦
- ૧૨ એ આઠ કર્મ બાંધવાના સ્થૂલહેતુ દર્શાવ્યા છે. ૨૮૩
-
- ૧૧૧ ઊગણીશમો કર્મસ્તવનામા વીજો કર્મગ્રંથ છે, તેની અનુક્રમણિકા લખીયેં હૈયેં. ૨૮૧
- ૧ પ્રથમ સંગલાચરણ કરી પછી ચૌદ ગુણગાણાનાં નામ કહ્યાં છે. ૨૮૧
- ૨ કયા કયા ગુણગાણે કેટલી કેટલી કર્મ પ્રકૃતિ બંધાય ? તથા કયા ગુણગાણે કેટલી કર્મપ્રકૃતિનો બંધવિઘ્નેદ આય ? તે દેખાડ્યું છે. ૨૯૩
- ૩ જે ગુણગાણે જેટલી કર્મપ્રકૃતિનો ઉદય હોય તથા જે ગુણગાણે જેટલી કર્મપ્રકૃતિનો ઉદય વિઘ્નેદ હોય, તે કહ્યું છે. ૩૦૦
- ૪ જે ગુણગાણે જેટલી પ્રકૃતિની જીવીરણા હોય, તે દેખાડી છે. ૩૧૧
- ૫ ચૌદ ગુણગાણામાંહેલાં કયા ગુણગાણે કેટલી પ્રકૃતિ સત્તાયેં હોય તથા કયા ગુણગાણે કેટલી પ્રકૃતિનો સત્તાવિઘ્નેદ આય છે, તે દર્શાવ્યું છે. ૩૧૪
-
- ૨૦ વીશમો વંધસ્વામિત્વનામા તૃતીય કર્મગ્રંથ છે. એમાં સંગલાચરણ કરીને ચૌદ માર્ગાણાનાં ઉત્તર બાશઠ માર્ગાણા સ્થાનકનેવિષે રહેલા જીવો કયિ માર્ગાણયેં સામાન્ય કેટલી પ્રકૃતિના બંધાધિકારી હોય, તથા વિશેષાદેશેં પ્રત્યેક માર્ગાણાયેં રહેલા જીવને કેટલાં કેટલાં ગુણગાણાં હોય ? તથા તે માંહેલા કયા કયા ગુણગાણે રહેલો જીવ, કેટલી કેટલી પ્રકૃતિનો બંધાધિકારી હોય. જેમ કે ચૌદ માર્ગાણામધ્યેં પ્રથમ ગતિમાર્ગાણા છે. તો ગતિ માર્ગાણાના નરકાદિક ચાર ગતિના જેદ કરી ચાર જેદ છે. તેમધ્યેં પ્રથમ નરકગતિને વિષે રહ્યો થકો જીવ, ઊંચેં કેટલી પ્રકૃતિનો બંધાધિકારી હોય તથા વિશેષેં નરકગતિમધ્યેં ચાર ગુણગાણાં છે, તે માંહેલા કયા ગુણગાણે રહ્યો થકો જીવ, કેટલી પ્રકૃતિનો બંધાધિકારી હોય. એવી રીતેં સર્વેં બાશઠે માર્ગાણાને વિષે વંધ સ્વામિત્વપણું દેખાડ્યું છે. ૩૧૧
- ૨૧ એકવીશમો ષડશીતિકાનામા ચતુર્થ કર્મગ્રંથ છે તેની અનુક્રમણિકા. ૩૧૦
- ૧ પ્રથમ આ ગ્રંથમધ્યેં કહેવાનાં ઘાર તથા પ્રતિઘારનાં નામ કહ્યાં છે. ૩૧૦
- ૨ ચૌદ જીવ સ્થાનકમાંહેલાં કયાં કયાં જીવસ્થાનકેં કયાં કયાં ગુણગાણાં તથા કેટલા યોગ, ઉપયોગ, લેડ્યા તથા કર્મપ્રકૃતિના બંધનાં સ્થાનક, ઉદયનાં સ્થાનક, જીવીરણાનાં સ્થાનક, તથા સત્તાનાં સ્થાનક કેટલાં હોય ? એ આઠ પ્રતિઘાર દર્શાવ્યાં છે. ૩૧૩
- ૩ ચૌદ મૂલમાર્ગાણા તથા બાશઠ ઉત્તર માર્ગાણાનાં નામ કહ્યાં છે. ૩૧૧
- ૪ બાશઠ માર્ગાણાઘારેં પ્રત્યેકેં ચૌદ જીવજેદ વિચાસ્યા છે. ૩૬૪
- ૫ બાશઠ માર્ગાણાઘારેં પ્રત્યેકેં ગુણગાણાં વિચાસ્યાં છે. ૩૬૧
- ૬ બાશઠ માર્ગાણાઘારેં પ્રત્યેકેં પંદર યોગ વિચાસ્યા છે. ૩૭૨
- ૭ બાશઠ માર્ગાણાઘારેં પ્રત્યેકેં ઘાર ઉપયોગ વિચાસ્યા છે. ૩૭૧
- ૮ મન, વચન અને કાયા, એ ત્રણ યોગ માર્ગાણાને વિષે જીવસ્થાન, ગુણસ્થાન, યોગ અને ઉપયોગ-ગત્રાશ્રી મતાંતર કહ્યું છે. ૩૮૩

૯	વાજા માર્ગાણાવાર પ્રત્યેકે ૭ લેડ્યા માંહેલી લેડ્યા કહી છે.	૩૮૫
૧૦	વાજા માર્ગાણાના જીવોનું મૂલ ચૌદ માર્ગાણાં કરી પ્રત્યેક માર્ગાણાના જીવો વિષે અદ્યવદ્- ત્વ વિચાર્યું છે.	૩૮૫
૧૧	ચૌદ ગુણગણને વિષે જીવજેદ, યોગ, ઉપયોગ, લેડ્યા, વિચાર્યાં છે.	૩૮૬
૧૨	ચૌદ ગુણગણને વિષે મૂલ કર્મબંધના બંધહેતુ ચાર છે અને ઉત્તર બંધહેતુ સત્તાવન છે. તે સર્વ જાંગા સહિત વિચાર્યા છે.	૩૯૦
૧૩	ચૌદ ગુણગણે હૃદય અને સત્તા તથા હૃદીરણાનાં સ્થાનક કહ્યાં છે.	૪૦૧
૧૪	ચૌદ ગુણગણે વર્તતા જીવનું અદ્ય વહુત્વ કહ્યું છે.	૪૦૨
૧૫	ઔપશમાદિક પાંચ જાવનું સ્વરૂપ, પ્રતિજેદ તથા જાંગા સહિત પ્રત્યેક ગુણગણે વિવરીને પઢી આઠ કર્મેને વિષે વિવરીને કહ્યો છે.	૪૦૩
૧૬	સંસ્થાતા, અસંસ્થાતા અને અનંતાના જેદ કહ્યા છે.	૪૧૧

૫૨	વાલીશમો શતકનામા પંચમ કર્મગ્રંથ છે, તેની અનુક્રમણિકા લખીયેં હૈયેં.	૪૨૧
૧	મંગલાચરણ કરી ગ્રંથના અન્નિધેયજીત ળવીશ ધારનાં નામ કહ્યાં છે.	૪૨૧
૨	ધ્રુવબંધિની તથા અધ્રુવબંધિની પ્રકૃતિનાં નામોનું પહેલું અને બીજું ધાર.	૪૨૨
૩	ધ્રુવોદયી તથા અધ્રુવોદયી પ્રકૃતિનાં નામોનું ત્રીજું તથા ચોથું ધાર કહ્યું છે.	૪૨૫
૪	પ્રકૃતિની સત્તાના ધ્રુવાધ્રુવગણાનું પાંચમું તથા ળવું ધાર કહ્યું છે.	૪૨૬
૫	સર્વધાતિ તથા અધાતિ પ્રકૃતિનું સાતમું અને આઠમું ધાર કહ્યું છે.	૪૨૭
૬	પુણ્ય તથા યાપપ્રકૃતિનાં નામોનું નવમું અને અને દશમું ધાર કહ્યું છે.	૪૨૮
૭	અપરાવર્ત પરાવર્તમાન પ્રકૃતિનું અગીઆરમું તથા બારમું ધાર કહ્યું છે.	૪૨૯
૮	દેવવિપાકી પ્રકૃતિનું ધાર, જીવવિપાકી પ્રકૃતિનું ધાર, જવવિપાકી પ્રકૃતિનું ધાર તથા યુક્ત- વિપાકી પ્રકૃતિનું ધાર, ૯ ચાર ધાર કહ્યાં છે.	૪૨૯
૯	પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ અને પ્રદેશ ૯ ચાર પ્રકારના બંધનાં ચાર ધાર કહ્યાં છે.	૪૩૦
૧૦	મૂલ પ્રકૃતિ આઠનાં બંધસ્થાનક કહીને તેને વિષે જ્યસ્કારાદિક ચાર બંધ ફલાન્યા છે તથા જ્યસ્કારાદિક બંધનાં લક્ષણ કહ્યાં છે.	૪૩૧
૧૧	સર્વ ઉત્તર પ્રકૃતિનાં સામાન્યેં ળગણત્રીશ બંધસ્થાનક છે તેનાં નામ કહીને પઢી તેને વિષે જ્ય- સ્કારાદિક ચાર બંધ કહ્યા છે.	૪૩૨
૧૨	પ્રત્યેક કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિનાં વિશેષેં જૂદાં જૂદાં બંધસ્થાનક કહીને તેને વિષે જ્યસ્કારાદિક ચાર બંધ વિચાર્યા છે.	૪૩૩
૧૩	મૂલ પ્રકૃતિનો ઝધન્યોત્કૃષ્ઠ સ્થિતિબંધ, તથા અવાધાકાલ કહ્યો છે.	૪૩૪
૧૪	ઉત્તર પ્રકૃતિનો ઝધન્યોત્કૃષ્ઠ સ્થિતિબંધ તથા અવાધા કાલ સર્વ જીવોને વિષે કહ્યો છે. તેમધ્યે હુલ્લક જવનું માન પણ કહ્યું છે.	૪૩૫
૧૫	ઉત્તર પ્રકૃતિના ઉત્કૃષ્ઠ તથા ઝધન્ય સ્થિતિબંધસ્વામી ગુણગણે તથા જીવજેદે કહીને પ્રકૃતિ- બંધનો અધિકાર પૂર્ણ કહ્યો છે.	૪૩૬
૧૬	ઉત્કૃષ્ઠાદિ સ્થિતિબંધને વિષે ઉત્કૃષ્ઠાદિ તથા સાધાદિ ચાર જાંગા કહ્યા છે.	૪૩૭

१७ गुणगुण आश्री उत्कृष्ट जघन्यस्थितिवंध कह्यो ठे.	४६४
१८ एकैकियादिकने विषे हीनाधिक स्थितिवंधनुं अटपवहुत्व कहुं ठे.	४६५
१९ मनादिक योगनुं स्वरूप तथा योगस्थानकना स्वामी कह्या ठे.	४६६
२० चौद जातिना जीवने कर्मबंधना जघन्य अने उत्कृष्टस्थितिना वचमाने आंतरे जेटला समय तेटला स्थितिवंधनां स्थानक ठे. तेनुं अटपवहुत्व तथा एकेकी स्थितिनां अध्यवसाय स्थानक- नुं अटपवहुत्व कहुं ठे.	४७३
२१ नरकत्रिकादिक एकतालीश प्रकृतिनुं उत्कृष्ट बंधांतर तथा अवंधकाल पूरवानो उपाय तथा केटलीएक प्रकृतिनो सतत बंधनो काल कहीने स्थितिवंधनो अधिकार पूर्ण कख्यो ठे.	४७४
२२ रसबंधना अधिकारमां रसविजाग वर्गणा तथा स्पर्शकनुं स्वरूप तथा एकगणीआ, वेगणीआ- दिक शुजाशुज रसनुं स्वरूप कहुं ठे.	४७०
२३ उत्कृष्ट तथा जघन्य रसबंधना स्वामी देखाख्या ठे.	४७४
२४ जघन्य अजघन्य उत्कृष्ट अने अनुत्कृष्ट ए चार प्रकारना रसबंधने विषे साद्यादि चार जाग विचारिने रसबंधनो अधिकार पूर्ण कख्यो ठे.	४७१
२५ प्रदेशबंध कहेतो थको प्रथम औदारिकादिक वर्गणानुं स्वरूप कहुं ठे.	४७३
२६ जेवां कर्मदल, जीव ग्रहण करे ठे, ते कहां ठे, तथा ते कर्मदलनुं अवगाहनाहेव कहुं ठे तथा मूल आठ कर्मनां दलनी जाग विजजना कहीने पठी उत्तर प्रकृतिना दलनी जागविजजना कही ठे.	४७८
२७ कर्मना प्रदेश, निर्झराववाने अर्थें सम्यक्त्वादि अगीआर अर्थें गुणश्रेणी कही ठे.	४७९
२८ चौद गुणगुणानो अंतरकाल कह्यो ठे.	४८९
२९ आठ प्रकारना पुजल परावर्तनुं कालमान समजाववाने कालमानना मुहूर्तथी मांडीने पद्योप- मादिक सर्व जेद विस्तारें कहां ठे.	४९०
३० उत्कृष्ट तथा जघन्य प्रदेशबंधनुं स्वरूप तथा ते बंधना स्वामी कह्या ठे.	४९६
३१ प्रदेश बंधने विषे सादि अनाद्यादिक चार जांगा कह्या ठे.	४९९
३२ योग्यस्थानकनुं स्वरूप तथा अटपवहुत्व कहीने प्रदेशबंध समाप्त कख्यो ठे.	४९३
३३ प्रकृतिस्थित्यादिक चार बंधने विषे बंधना विशेषहेतु कह्या ठे.	४९५
३४ चौद राजलोकनी श्रेणी, प्रतर, तथा घनादिकनुं मान कहुं ठे.	४९६
३५ उपशम श्रेणिक तथा हृषिक श्रेणिनुं स्वरूप कहुं ठे.	४९७
३६ त्रेवीशमो सप्ततिकानामा पष्ठ कर्मग्रंथ ठे तेनी अनुक्रमणिका लखीं ठैयें.	४९९
१ प्रथम मंगलाचरण, तथा प्रयोजनादिक चार वाना कहां ठे.	४९९
२ सामान्य पाणे मूल आठ प्रकृतिनां नाम तथा स्वरूप कहां ठे.	४९९
३ मूल आठ प्रकृतिना बंध, उदय, अने सत्तानां स्थानक कहां ठे तथा कयुं कर्म बांधतां कयां बंधस्थानक होय? तथा कयी प्रकृतिने उदयें केटलां उदयस्थानक होय, तथा कयी प्रकृतिनी सत्तायें कयां कयां सत्तास्थानक होय तथा एना बंध, उदय, सत्ता, स्थानकनो परस्पर संवेध तथा चौद जीव स्थानकें अने चौद गुणगुणे एना जांगा कह्या ठे.	४९६

- ૪ ઉત્તર પ્રકૃતિ આશ્રી સંવેધ કહ્યો છે, તે મધ્યે પ્રથમ જ્ઞાનાવરણીય અને અંતરાય બે કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિના પૂર્વોક્ત રીતેજ વંધ હૃદય તથા સત્તાસ્થાનક સંવેધે જાંગાની પ્રરૂપણા સવિસ્તર કરી છે. ૧૩૮
- ૫ તેમજ દર્શનાવરણીયકર્મની ઉત્તરપ્રકૃતિ આશ્રી વંધાદિક સ્થાનક કહ્યાં છે તથા તેનો પરસ્પર સંવેધ દેખાડ્યો છે. ૧૩૯
- ૬ વેદનીય, આયુ અને ગોત્ર, એ ત્રણ કર્મની ઉત્તરપ્રકૃતિના જાંગા કહ્યા છે. ૧૪૨
- ૭ મોહનીયકર્મ ઉત્તર પ્રકૃતિનાં વંધાદિક સ્થાનકોનો સંવેધ કહ્યો છે. ૧૪૪
- ૮ નામકર્મની ઉત્તરપ્રકૃતિનાં વંધાદિ સ્થાનકો કહીને પઠી સંવેધ કહ્યો છે. ૧૪૭
- ૯ ચૌદ જીવસ્થાનકે પ્રથમ જ્ઞાનાવરણીય તથા અંતરાય કર્મના વંધોદય સત્તા સંવેધે જાંગા કહીને પઠી દર્શનાવરણીય, વેદનીય, ગોત્ર, આયુ, મોહનીય અને નામકર્મના વંધાદિકને સંવેધે જાંગા કહ્યા છે. ૧૪૬
- ૧૦ ચૌદ ગુણગણે જ્ઞાનાવરણીય અને અંતરાય કર્મના જાંગા કહ્યા છે. ૧૪૮
- ૧૧ ચૌદ ગુણગણે દર્શનાવરણીય કર્મના વંધાદિસ્થાનના જાંગા કહ્યા છે. ૧૪૮
- ૧૨ ચૌદ ગુણગણે વેદનીય અને ગોત્રકર્મના વંધાદિસ્થાનના જાંગા કહ્યા છે. ૧૪૯
- ૧૩ ચૌદ ગુણગણે આયુકર્મના વંધાદિસ્થાનના જાંગા કહ્યા છે. ૧૪૬
- ૧૪ ચૌદ ગુણગણે મોહનીયકર્મના વંધાદિસ્થાનના જાંગા કહ્યા છે. ૧૪૭
- ૧૫ મોહનીયના હૃદય જાંગા તથા હૃદયપદવૃંદ તે યોગ, ઉપયોગ અને લેક્ષ્યા સાથે ચૌદ ગુણ ગણે ગુણ્યા છે. ૧૪૯
- ૧૬ ચૌદ ગુણગણે મોહનીયનાં સત્તાસ્થાનક કહીને સંવેધે જાંગા કહ્યા છે. ૧૫૨
- ૧૭ ચૌદ ગુણગણે નામકર્મના વંધોદય સત્તાસ્થાનક અને જાંગા કહ્યા છે. ૧૫૧
- ૧૮ મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન ગુણગણે મોહનીયનાં વંધસ્થાનકના જાંગાની સંખ્યા તથા હૃદયસ્થાનકના જાંગાની શરવાલે સંખ્યા કહી છે. ૬૦૩
- ૧૯ જાર ગતિને વિષે નામકર્મનાં વંધાદિસ્થાનક કહ્યાં છે. ૬૦૪
- ૨૦ એકંદ્રિયાદિકને વિષે નામકર્મના વંધોદય સત્તાસ્થાનક કહ્યાં છે. ૬૦૬
- ૨૧ અહીંનાં હૃદીરણા ન કહી તેનું કારણ તથા એકતાલીશ પ્રકૃતિનો હૃદય હૃદીરણાએ અંતર છે તે તથા કયા ગુણગણે કયી પ્રકૃતિ વાંધે? તે તથા જે ગતિને વિષે જેટલી પ્રકૃતિ સત્તાએ પામીવે, તે કયું છે. ૬૦૮
- ૨૨ ઉપશમશ્રેણીનું સ્વરૂપ વિસ્તારપૂર્વક કહ્યું છે. ૬૧૨
- ૨૩ છપક શ્રેણીનું સ્વરૂપ વિસ્તારપૂર્વક કહ્યું છે. ૬૨૨

॥ श्री ॥

॥ अथ इंद्रियपराजयशतक प्रारंभः ॥

सुच्चिश्च सूरौ सोचेव पंडितं तं पसंसिमो निचं ॥ इंदिय चोरेहिंसया,
न लुटिश्च जस्स चरणधणं ॥ १ ॥ इंदिय चवल तुरंगो, दुग्गइ म
ग्गाणु धाविरे निचं ॥ जाविश्च जवस्सरूवो रंजइजिणवयणरस्सीहिं ॥ २ ॥

व्याख्या- तेहज सूरौ के० शूर, तेहज पंरिज के० पंरित, तं, के० तेनेज प्रसंसिमो निचं के० निरंतर हुं
प्रशंसुं, के, जेहनं सया के० सदा इंदियचोरे के० इंदिरूप चोरोए चरणधणं के० चारित्ररूपी धन नथी लुं-
थुं ॥ १ ॥ इंदियचवलतुरंगो के० इंदियरूप जे चवल घोडाउं ठे, ते दुग्गइ के० दुर्गतिना मग्गाणु के० मार्गे
निचं के० निरंतर धाविरे के० दोडवानुं करे ठे, तेने जवस्सरूवो के० संसार स्वरूपने जेणे जावि के० जान्यो
ठे, तेप्राणी जिणवयणरस्सीहिं के० श्रीवीतरागनां वचनरूप रस्सीहिं के० दोरडीए करीने रंजइ के० रंभे ठे. २

इंदिय धुत्ताणमहो तिलतुस मित्तंपि देसु मा पसरं ॥ जइ दिन्नो तो नी
उं जखखणो वरिस कोडिसमो ॥ ३ ॥ अजि इंदिएहि चरणं, कठं वघुणे
हिं किरइ असारं ॥ तो धम्महिंदिदहुं, जइ अवं इंदिय जयंमि ॥ ४ ॥

व्याख्या- अहोत्तमजन ! इंदियधुत्ताणं के० इंदियरूप धूर्तने, तिलतुसमित्तंपि के० तिलना ओतरा
जेठुं पण प्रसरं के० पसरवा, देसुमा के० देश नही. जइदिन्नो के० जो पसरवा दीधो तो नीउंके० लीधुं.
शुंलीधुं ? ते कहेठे, जख के० ज्यां खणो के० हणमात्रमां पण वरिसकोडीसमो के० वरसनी कोडी समान
दुःखमय ठे, ज्यां तेवुं दुःख लीधुं, ॥ ३ ॥ जेणे इंदिरुं जीती नथी तेनुं चारित्र, कठं विघुणेहिं कीरइ अ-
सारं-कठविघुणेहिं के० काष्ठमां रहेनारा कीडाए जेम काष्ठने करडीने असारं के० असार कीरइ के० कथुं.
एवुं असार जाणवुं. ए माटे धम्महि के० धर्मना अर्थि जने इंदियजयंमि के० इंदिरुं जीतवाने माटे दहुं जइअवं
के० दहुं यत्न करवो. ॥ ४ ॥

जइ कागिणी इहेऊं, कोडिं रयणाणहारण कोइ ॥ तह तुइ विसय
गिळा जीवाहारंति सिद्धिसुहं ॥ ५ ॥ तिलमित्तं विसयसुहं डुहं च
गिरिरायसिंगतुंगयरं ॥ जव कोडीहिं न निछइ जंजाणसुतंकरिवासु ॥ ६ ॥

व्याख्या-जइ के० जेम कोइ के० कोइएक कागिणी के० कागिणीने हेउं के० हेतु एटले अर्थे कोडिरयणाण-
हारण के० कोडिरखने हारेठे; तह के० तेम तुइ के० नीच एवा विसयगिळा के० विषयमां डोलुप अएला
जीवा के० जीवोठे ते पोताना सिद्धिसुहं के० मोहसुखने हारंति के० हारीजायठे. ॥ ५ ॥ तिलमित्तं विसय-
सुहं के० तिलमात्र पण विषयसुख, ते डुहं च गिरिरायसिंगतुंगयरं के० दुःखरूप गिरिराय के० पर्वत-तेना तुं-
गयरं के० उंचां एवां सिंग के० शिखर ठे, एवुं जाणवुं-अर्थात् ओहुं पण विषयसुख ठे ते महादुःखनुं हेतु

जाणवुं. ए विषयसुखने माटे जवकोडीहिं के० जवनी कोडिए दुःख जोगवतां पण न निच्छ के० न निवर्ते. एवुं ठे, माटे जंके० जेम ध्यानमां आवे तंके० तेम करिआसु के० करजे ॥ ६ ॥

जुंजंता मधुरा विवाग विरसा किंपागतुह्या इमे ॥ कळकंसुअणं व दुःख
जणया दाविति बुद्धिसुहे ॥ मप्रणहे मयतिहिअव सययं विहाजि संधि
पया ॥ जुत्तादिति कुजम्म जोणिगहणं जोगा महावेरिणो ॥ ७ ॥

व्याख्या-जोग केवा ठे? ते कहे ठे. जुंजंता के० जोगवतां थका मधुरा के० मधुरा पण विवाग के० परिणामे-अथवा विपाके किंपाकतुह्याइमे के० किंपाकवृद्धतुह्य विरस के० निरस ठे, वली कळकंसुअणं के० खसनुं जे खणवुं-ते खणतां तो सारं लागे, पण परिणामे महा दुःख आय. तेम ए सुख जोगवे ठे, ते पण दुःखजणया के० ते खसना खणवा सरखां दुःखनां उपजावणहार एवां बुद्धिसुहं के० बुद्धिसुखने दाविति के० दे ठे, अने मप्रणहे के० मज्जन करतां थकां अर्थात् जोगमां तलीन होतां थकां मयतिहिअव के० मृगतृष्णा जे जांजवां तेनी परे सययं के० निरंतर मिहाजिसंधिपया के० खोटा अजिप्रायना देनारा ठे; अने जुत्ता के० जोगव्या थका, कुजम्मजोणिगहणं के० कुजम्मनी योनिनुं जे ग्रहण, तेने दिति के० दे ठे. ए माटे जोगो महावेरिणो के० जोग जे विषयादिक सुख ते महावेरी ठे, एम जाणवुं. ॥ ७ ॥

सक्का अग्गी निवारेलं वारिणो जखिज विहु ॥ सबोदहि जळेणावि
कामग्गि दुन्निवारलं ॥ ८ ॥ विसमिव मुहंमि मधुरा परिणाम निकाम
दारुणा विसया ॥ कालमणंतं जुत्ता अज्जविमुत्तं न किं जुत्त ॥ ९ ॥

व्याख्या-जखिजविहु के० घणोज लागेलो एवो जे अग्गी के० अग्नि, तेने वारिणो के० पाणीए करीने निवारिजसक्का के० निवारण करी शकीए; परंतु कामग्गी के० कामाग्नि जे ठे ते, सबोदहिजळेणावि के० सर्व समुज्जोना पाणीए करी पण दुन्निवारलं के० निवारण करवो महा दोहलो ठे. ॥ ८ ॥ हे मूढ! आ संसारना जोग विषय ठे ते मुहंमि के० प्रथम आद्यमां मधुरा के० मधुरा ठे, पण परिणाम के० अंतं विसमिव के० विपत्ती परे निकाम के० अत्यंत असार अने दारुणा के० महा जयंकर एवा ठे. तंके० तें, कालमणंतंजुत्ता के० अनंतकाल यावत् जोगव्या, तोपण अज्जके० हजी नवीमुत्तं के० नथी त्याग करतो? किंजुत्त के० ए विषयसुखमां केम युक्त अइ रह्यो ठे? ॥ ९ ॥

विषयरसासवमत्तो जुत्ताजुत्तं न जाणई जीवो ॥ फूरइ कलुणंपप्पा
पत्तो नरयं महाघोरं ॥ १० ॥ जह निंबडुम्मपत्तोकीडो करुअं पि म
न्नए महुरं ॥ तह सिद्धिसुहपरुका संसारडुहं सुहं विति ॥ ११ ॥

व्याख्या-ए जीव, विषयरसासवमत्तो के० विषयरसरूप आसव एटखे मदिराए करी मदोन्मत्त होतो थको जुत्ताजुत्त के० युक्तायुक्त एटखे योग्य अने अयोग्यने नजाणई के० नथी जाणतो; पण पप्पा के० पत्ती ज्यारे कलुणं के० महादुःख जय एवा महाघोरं के० अतिशय जयंकर नरयं के० नरकने पत्तो के० पान्यो, त्यारे फूरइ के० फूरेले, अर्थात् पश्चात्ताप करे ठे. ॥ १० ॥ जह के० जेम, निंबडुम्मपत्तो के० लींबडाना वृक्षनुं पांदडु ते कडुअं पि के० कडवुं ठे तो पण कीडो के० ते पांदडामां रहेनारो कीडो महुरं के० मधुर

एतुं मत्तए के० माने ठे; तह के० तेम ए जीव सिद्धिसुहंपरुका के० मोक्षसुखशी परोक्ष जे संसारसुहं के० संसारनां दुःख तेने सुहंवित्ति के० सुख तरिके जाणें ठे. ॥ ११ ॥

अधिराण चंचलाण्य खणमित्त सुहंकराण पावाणं ॥ दुग्गइ निबं-
धणाणं विरमसु एआण जोगाणं ॥ १२ ॥ पतायकामजोगा सुरेसु
असुरेसु तहय मणुएसु ॥ नयजीवतुप्रतित्ती जलणस्सवकठनियरेण ॥ १३ ॥

व्याख्या— रे अजाण जीव तुं, अधिराण के० अस्थिर, अने चंचलाण्य के० चपल एवा खणमित्त के० क्षणमात्र सुहं के० सुखने कराण के० करनारा एवा, अने पावाणं के० महापापरूप तथा दुग्गइ के० दुर्गतिए निबंधणाणं के० बंधन अवाना हेतुरूप जे जोगाणं के० जोग, तेथी विरमसु के० विरम-पाठो छसर? ॥ १२ ॥ सुरेसु के० देवताउनेविषे, असुरेसु के० असुरदेवतानेविषे, तेमज मणुएसु के० मनुष्यनेविषे हे जीव! तुं कामजोग के० कामना जोग जे स्त्री विषयादिक सुख ते पत्ता के० पाम्यो; तोपण जेम जलण के० अग्नि कठनियरेण के० काष्ठोना समूहे पण तृप्ति पामतो नथी, तेम नयजीव तुप्रतित्ती के० हे जीव, तेने पण तृप्ति अती नथी. ॥ १५ ॥

जहाय किंपागफला मणोरमा रसेणवन्नेण्य जुंजमाणा ॥ ते खुट्टए
जीविय पच्चमाणा एउवमा कामगुणा विवागे ॥ १४ ॥ सबंविद्धविश्रं
गीश्रं सबंनट्टंविडंबणा ॥ सबेआजरणाजारा सबेकामाडुहावहा ॥ १५ ॥

व्याख्या— जहाय के० जेम किंपाग के० किंपाकनामक वृक्षना फला के० फल ते मणोरमा के० मनो-
हर, रसेण के० रसेकरी परिपूर्ण, वन्नेन के० वर्णकरी रूडां पण ते जुंजमाणा के० खाधां अकां अने पच्च-
माणा के० पच्यां अकां जीविय के० जीवितव्यने खुट्टए के० खुटाडे. एउवमा के० ए किंपाकनामक वृक्षना
फलनीज उपमा, कामगुणाविवागे के० कामना गुणनो जे विपाक-तेनेविषे जाणवी. अर्थात् कामगुण विपा-
कते ते देखतां मनोहर, रसेकरी परिपूर्ण अने बाह्यरंगेकरी रूडावे, पण तेउनो परिणाम महा दुःखदायक ठे.
॥ १४ ॥ संसारमां गीश्रं के० जे गीत ठे ते सर्व के० सर्व विद्धविश्रं के० विद्धापतुद्ध जाणवा, सर्व के०
सर्व, नट्ट के० नाटक ते विडंबणा के० विडंबना जेवा जाणवां, सबे के० सर्व आजरणा के० जे आजरण
ते जारा के० जाररूप एवां जाणवां, अनेसबे के० सर्व कामा के० काम ते डुहावहा के० दुःखदाइ जाणवा.

देविंद चक्रवट्टित्ताणइ रज्झइ उत्तमा जोगा ॥ पत्ता अणंतखुत्तो नय
हं तत्ति गज्जेहिं ॥ १६ ॥ संसारचक्रवाले सबेविय पुग्गलामए ब-
हुसो ॥ आहारिआय परिणामिआय नयतेसु तित्तोहं ॥ १७ ॥

व्याख्या— रे जीव, देविंद के० ईंद्र, चक्रवट्टित्ताणइ के० चक्रवर्तित्वादिक, रज्झइ के० राज्य, अने उत्त-
मजोगा के० उत्तम प्रकारना जोग एटले विषयादिसुख, ते तुं अणंतखुत्तो के० अनंतवार पत्तो. के० पाम्यो,
तोपण तेहिं के० तेउए करीने न यहुंतत्ति के० तृप्तिने पाम्यो नही ॥ १६ ॥ अहो मए के० मैं, संसारचक्र-
वाले के० संसाररूप चक्रवालनेविषे सबेविय के० सचलाए पुग्गला के० पुत्रलोने घणीवार आहारिआय
परिणामिआय के० आहारिया एटले खाधा ने आहारपणे परिणामान्या खरा, पण तेसु के० तेनेविषे तित्तोहं
के० हुं तृप्ति नय के० पाम्यो नही ॥ १७ ॥

उबलेवो होइ जोगेसु अजोगी नोवलिप्पई ॥ जोगी जमइ संसारे
अजोगी विप्पमुच्चई ॥ १८ ॥ अह्वो सुकोअ दो बूटा गोळया मट्टि
आमया ॥ दोविआवडिआकूडे जो अह्वो तह्व लगई ॥ १९ ॥

व्याख्या-जोगीपुरुषने जोगेसु के० जोगनेविषे उबलेवो के० लपटावुं ते होइ के० थाय ठे, अने अजोगी के० बांझनारहित एवा पुरुषो नोवलिप्पई के० न लपेटाय, जोगी जमेइ संसारे के० आ संसारनेविषे जोगी होय ते जमे ठे, अजोगीविप्पमुच्चई के० अने अजोगी पुरुष संसारथी मुक्त थाय ठे ॥ १८ ॥ अह्वो के० लीखो अने सुको के० सूको एवा दो के० वे मट्टिआमया के० माटीमय गोळया के० गोळा ठे, ते वेय गोळा जीतने विषे आवडिआ के० अफाट्या, तेमांथी जो के० जे अह्वो के० लीखो गोळो हतो ते तह्व के० जीतने-विषे लगई के० लागी रह्यो ॥ १९ ॥

एवं लगंति डुम्मेहा जे नरा कामलाखसा ॥ विरत्तोउ न लगंति ज
हा सुके अगोखए ॥ २० ॥ तणकठेहिव अग्गी लवणसमुद्धो नई-
सहस्तेहिं ॥ न इमो जीवो सको तिपेउं कामजोगेहिं ॥ २१ ॥

व्याख्या-एवं के० ए प्रमाणे लगंति के० लागेठे. डुम्मेहा के० डुर्वृत्ति एवा जे नरा के० पुरुष, काम-लाखसा के० कामलंपट. एटले जे कामलंपट एवा डुर्वृत्ति पुरुषो ठे, तेउं आ संसारनेविषे जीतनेविषे ली-खा गोळानी पेरे लागी रहेउ, अने जे विरत्तो के० संसारथी विरम्यो, ते जेम सूको गोळो जीतनेविषे न चोटे-न लागे तेम न लगंति के० नथी लागतो ॥ २० ॥ जेम तणकठेहिव के० जेम तणकाठे करीने अ-ग्गी के० अग्नि तृप्त अतो नथी, अने नदीना सहस्रोएकरी जेम लवण समुद्र तृप्त अतो नथी, तेम काम-जोगे करीने आ जीव पण तृप्त अवाने शक्तिवंत अतो नथी.

जुचूणवि जोगसुहं सुरनर खयरेसु पुण पमाएणं ॥ पिञ्जइ नरएसु जेर
व कलकलए तउतंत पाणाइं ॥ २२ ॥ को लोजेण न निहउं कस्स न रमणी-
हिं जोखिअं हिअयं ॥ को मच्चुणा न गहिउं को गिऊोनेव विसएहिं ॥ २३ ॥

व्याख्या-जीव जोगसुहं के० जोगनां जे सुख; सुर के० ते देवता, नर के० मनुष्य अने खयर के० खेचरनेविषे जुचूणंवि के० जोगवीने पण पुण के० बली, पमाएणं के० प्रमादेकरीने नरएसु के० नरकनेविषे जेरव के० जयंकर एवा कलकलए के० अग्निएकरी तप्त थएला तंवपाणाइं के० त्रांवाना पानन पिञ्जइ के० पीएठे ॥ २२ ॥ को के० कोण पुरुष, लोजेण के० लोजे न निहउं के० न निहत एटले नथी हणायो ? अने को के० कोण पुरुषना हिअयं के० हृदयने रमणी के० स्त्रीए नजोलियं के० नथी जोलव्युं ? अने को के० कोण पुरुषने मच्चुणा के० मच्चुण नगहिउं के० नथी ग्रह्यो ? अने को के० कोण पुरुष, विसएहिं के० विषयोए करी नेवगिऊो के० नथी गृह्य अयो ? ॥ २३ ॥

खणमित्त सुक्का बहुकाळ डुक्का ॥ पगाम डुक्का अनिकाम
सुक्का ॥ संसार मुक्कस्स विपक्क जूआ ॥ खाणी अण्णहाण उ
कामजोगा ॥ २४ ॥ सब गहाणं पजवो महागहो सब दो-
सपायहिं ॥ कामग्गहो डुरप्पा जेणजितूअं जगं सबं ॥ २५ ॥

व्याख्या—आ संसारनेविषे खणमिच्छ के० कृष्णमात्र सुखा के० सुख ठे, अने दुःखा के० दुःख तो बहु-
काल के० घण्टाकाल सुधी ठे. ते वली पगामदुःखा के० अतिशय दुःख ठे; अने अनिकामसुखा के० अति-
शय तोउनुं सुख ठे. एमटे संसार मुक्तस्स विपस्कच्छूआ के० संसारने मूकवो, अने तेथी विपस्कृत्त अहुं.
अने ए कामजोगा के० काम विषयादिकना जे जोगो ठे ते, अण्णाल्ल के० अनर्थनी खाणी के० खाण-
ठे. ॥ २४ ॥ जेण के० जेण जगंसव्व के० सर्वजगतने जितुअं के० जेहुं संतापुं, एवो दुःखा के० दु-
रात्मा कामगहो के० कामरूपी ग्रह, ते सब्बगहाणं के० सर्व ग्रहोने पञ्चवो के० उपजावानुं मूल कारण
ठे, अने सब्बदोसपायद्वी के० सर्व दोषोने प्रगट करनार, एवो महागहो के० महोदो ग्रह जाणवो. ॥ २५ ॥

जह कहुल्लोकहुं कंठुअमणो दुहं मुणइ सुखं ॥ मोहाउरा मणुस्सा
तह कामदुहं सुहंविंति ॥ २६ ॥ सल्लं कामा विसं कामा
आसी विसोवमा ॥ कामेपभेयमाणा अकामा जंति दुग्गइ ॥ २७ ॥

व्याख्या—जह के० जेम, कहुल्लोकहुं कंठुअमणो के० खसने धणी खसने खणतो अको, जो के परिणामे
दुहं के० दुःख जोगवे ठे, तोपण तेने सुहंमुणइ के० सुख मानेठे; तह के० तेम मोहाउरा के० मोहेकरी
आतुर पटले पीडित एवा मणुस्सा के० मनुष्यो, कामदुहं के० कामजोगादिकना विषयदुःखने सुहंविंति
के० सुखकरी जाएठे. ॥ २६ ॥ कामा के० काम ठे ते सल्लं के० सालरूप ठे, विसं के० विपरूप ठे अने
आसी विसोवमा के० सर्पनी दाढमां जे विष ठे तेनी उपमाए ठे. कामेपभेयमाणा के० ए कामनी मात्र प्रार्थना
करतां अने अकामा के० अण्णजोगव्ये अके पण जीव दुग्गइ के० दुर्गतिए जंति के० जाय. ॥ २७ ॥

विसए अवइस्कंता पडंति संसारसायरे घोरे ॥ वीसए सु निरावि-
स्का तरंति संसार कांतारे ॥ २८ ॥ उल्लिया अवइस्कंता निरावइ-
स्का गया अविग्घेणं तम्हापवयणसारे निरावइस्केण होअव्वं ॥ २९ ॥

व्याख्या—विसए अवइस्कंता के० विषयनी अपेक्षा—प्रतिबंध करतां जीव संसार सायरेघोरे के० संसा-
ररूपी महा जयंकर एवा समुच्चनेविषे पडंति के० पडे ठे; अने विसए सु निराविस्का के० विषयनेविषे नि-
रपेक्ष होतां अकां संसारकांतारे के० संसाररूपी अरण्यने तरंति के० तरे ठे. ॥ २८ ॥ उल्लिया के० उल्लवंत
एवा विषयनी अवइस्कंता के० अपेक्षाथी जे निरावइस्का के० निरपेक्ष अथा, ते अविग्घेणं के० अविघ्नपणे
गया के० मोक्षे गया. तम्हा के० ते माटे पवयणसारे के० प्रवचननुं सार जे चारित्र-तेहनेविषे निरावइस्के-
णहोअव्वं के० निरपेक्ष अहुं. ॥ २९ ॥

विसयाविस्को निवडइ निरविस्को तरइ उत्तर जवोहं ॥ देवीदीवस-
मागय जाउअ लुअलेण दिठंतो ॥ ३० ॥ जंअइ तिरकंदुखं जंच
सुहं उत्तमं तिलोअंमि ॥ तंजाणसु विसयाणं दुट्ठिक्खय हेउअंसवं ॥ ३१ ॥

व्याख्या—विषया विस्को के० विषयनी अपेक्षा धरतो जीव निवडइ के० संसारनेविषे पडे ठे, अने जे
संसारथी निरपेक्ष ठे ते उत्तर के० उत्तर एवो आ जे जव के० संसार तेने तरइ के० तरे ठे. जेम देवीना
दीपनेविषे समागत के० आवेला एवा जाउअलुअलेण के० जाता एटले जाइनुं युगल. अर्थात् वे जाइनुं
तेना दिठंतो के० दृष्टांते जाएवुं. एटले वे जाइमांथी एक जाइए देवीना सन्मुख किंचित् जोयुं, तेथी ते

સમુદ્રમાં જડ પથ્થો; અને વીજો જાડ નિરપેક્ષ રહ્યો, તો સમુદ્ર પાર હતથ્યો. એ કથા જ્ઞાતાજીમાં છે, ત્યાંથી જાણવી. ॥ ૩૦ ॥ જં કે ૦ જે અડ કે ૦ અતિશય તિરકંદુરકં કે ૦ તીવ્રણદુઃખ અને જે વહી તિલો-અંમિ કે ૦ ત્રૈલોક્યનેવિષે ઉત્તમસુહં કે ૦ ઉત્તમ પ્રકારનાં સુખ છે, તે કે ૦ તે સર્વ કે ૦ સર્વ, વિષયાણં કે ૦ વિષયની જે હુદ્ધિકય કે ૦ વૃદ્ધિ અને ક્ષય પટલે હાણી તેનાં હેતુઅં કે ૦ હેતુ છે. એમ હે જીવ, તું જાણસુ કે ૦ જાણજે. ॥ ૩૧ ॥

ઇન્દિય વિસય પસત્તી પડંતિ સંસારસાયરે જીવા ॥ પસ્કિવ ઢિન્નપંખા
સુસીલગુણપેદુણવિહિણા ॥ ૩૨ ॥ નલહરુજહાલિહંતો મુહિલ્લિયં અં ઠિઅં
જહા સુણં ॥ સોસહ તાલુઅરસિઅં વિવિહંતોમન્નપસુરકં ॥ ૩૩ ॥

વ્યાખ્યા-ઇન્દિયવિસયપસત્તી કે ૦ ઇન્દ્રિયોના વિષયોને વિષે વિશેષ કરી આસક્ત એવો જીવ, પસ્કિવઢિ-નપંખા કે ૦ જેની પાંખ બેદાડ છે એવો પક્ષી જેમ આકાશથી પૃથ્વી ઉપર જડ પડે, તેમ સુસીલગુણપેદુણવિ-હિણા કે ૦ સુસીલ ગુણરૂપી પાંખોવિના જીવ, સંસાર સાયરે કે ૦ સંસાર સાગરને વિષે પડંતિ કે ૦ પડે છે. ॥ ૩૨ ॥ જહ કે ૦ જેમ સુણં કે ૦ શ્વાન મુહિલ્લિયંઅંઠિઅં કે ૦ મહોડું હાડકું લિહંતો કે ૦ ઘાટતાં થકાં નલહરુ કે ૦ નથી જાણતું, કે તાલુઅરસિઅં કે ૦ પોતાના તાલવાનો રસ શોષે છે !! એ શ્વાન પોતાનાજ તાલવાનો રસ ઘાટે છે, તો પણ તે ઘાટતાં થકાં વિવિહંતો કે ૦ વિવિધ પ્રકારનાં સુખ કે ૦ સુખને મન્નપ કે ૦ માને છે. ॥ ૩૩ ॥

મિહિલાણકાયસેવી ન લહરુ કિંચિવિ સુહં તહા પુરિસો ॥ સોમન્નપ વ-
રાઠં સયકાય પરિસ્સમં સુરકં ॥ ૩૪ ॥ સુદુવિમગ્ગિઅંતો કઢવિ કય-
લીહ નઢિ જહ સારો ॥ ઇન્દિય વિસપસુ તહા નઢિસુહં સુદુવિગવિઠં ॥ ૩૫ ॥

વ્યાખ્યા-તેમ મિહિલાણકાયસેવી કે ૦ સ્ત્રીની કાયાનો સેવણહાર પુરુષ તે કિંચિ કે ૦ કાંઈ પણ સુહં કે ૦ સુખને ન લહરુ કે ૦ નથી લહેતો; પરંતુ તે વરાઠં કે ૦ બાપડો રાંક સયકાય કે ૦ પોતાની કાયાના પરિસ્સમં કે ૦ પરિશ્રમને સુરકંમન્નપ કે ૦ સુખરૂપ માને છે. ॥ ૩૪ ॥ સુદુવિમગ્ગિઅંતો કે ૦ અતિશય અવિલોક્યું તો પણ કઢવિ કે ૦ કહીંપ પણ કયલીહ કે ૦ કેલિનેવિષે જહ કે ૦ જેમ સારો કે ૦ સાર નઢિ કે ૦ નથી, તહા કે ૦ તેમજ ઇન્દિયવિસપસુ કે ૦ ઇન્દ્રિયના વિષયોને વિષે પણ સુહં કે ૦ સુખ તે સુદુવિ ગવિઠં કે ૦ અતિશે શુદ્ધ જોડું નઢિ કે ૦ નથી. ॥ ૩૫ ॥

સિંગારતરંગાણ વિલાસવેલાહ જુવણજલાણ ॥ કેકે જયંમિ પુરિસા નારી-
નર્ફે ન બુઢંતી ॥ ૩૬ ॥ સોઅસરી હુરિઅદરી કવઢકુડીમહિલિયાકિ-
લેસકરી ॥ વરુવિરોયણઅરણી હુરુકલાણીસુરુપહિવરુકા ॥ ૩૭ ॥

વ્યાખ્યા-સિંગારતરંગાણ કે ૦ શંગારરૂપ જેમાં તરંગ કે ૦ કલ્પોલો છે, અને વિલાસ વેલાહ કે ૦ વિલાસ-રૂપ જેમાં જલત્રમર છે, અને જુવણ જલાણ કે ૦ યૌવનરૂપ જેમાં જલ છે, એવી નારીનર્ફે કે ૦ નારીરૂપ નદીને વિષે ન બુઢંતી કે ૦ નથી વૂઢતા, એવા જયંમિ કે ૦ જગત્ને વિષે કેકે કે ૦ કોણ કોણ પુરિસા કે ૦ પુરુષ છે ? અર્થાત્ નારીરૂપ નદીને વિષે નથી વૂઢ્યો એવો કોડ પણ પુરુષ જગત્માં નથી. ॥ ૩૬ ॥ સોઅસરી કે ૦ શોકરૂપ નદી એવી, હુરિઅ કે ૦ કપટ, તેની દરી કે ૦ ગુફા એવી, કવઢ કે ૦ કપટતાની કુમી કે ૦

कुंभी एवी, किलेसकरी के० क्लेशनी करनारी एवी, वझर के० वैर, तेरूप विरोयण के० विश्वानर एटले
अग्नि, तेने उपजाववा माटे अरणी के० अरणीकाष्ठ सरखी, एवी महिलीया के० स्त्री ठे, ते छुरकखाणी के०
छुःखनी खाण, अने सुकपडिवरका के० सुखथी उपरांठी ठे. ॥ ३७ ॥

अमुणिअमणपरिक्रमो सम्मं को नाम नासिउं तरइ ॥ वम्महसर-
पसरोहे दिठिठोहे मयछीणं ॥ ३८ ॥ परिहरसु तज्जतासिं दिठिदिठ्ठी
विसस्सव अहिस्स ॥ जं रमणि नयणवाणा चरित्तपाणे विणासंति ॥ ३९ ॥

व्याख्या-अमुणिअ मणपरिक्रमो के० नथी जाण्युं मननुं पराक्रम जेणे एवो को के० कोणपुरुष मय-
छीणं के० मृगाक्षिना दिठिठोहे के० दृष्टिदोषे करी वम्महसर के० कंदर्पनां जे वाण, पसरोहे के० पसरे;
तेनाथी नासिउं तरइ के० नासवाने समर्थ आय ? अर्थात् कोइ समर्थ न आय. ॥ ३८ ॥ एमाटे हे जीव !
अहिस्स के० सर्पनी विसस्सवदिठि के० विषमय दृष्टि तेवी जेनी विषयदृष्टि ठे, अने जं के० जे रमणि
नयणवाणा के० स्त्रीनां नयनरूपी वाणो चरित्त के० चारित्ररूप पाणे के० प्राणने विणासंति के० नाश प-
माडे ठे, तेवी स्त्रीने परिहर के० परित्याग कर. ? ॥ ३९ ॥

सिद्धंत जलहिपारंगउविजिइंदिउं विसुरोवि ॥ दढचित्तोवि ठलिज्ज-
इ जुवइ पिसाईहिं खुड्डाहिं ॥ ४० ॥ मणय नवणीय विलउं जह जायइ
जलणसंनिहाणंमि ॥ तह रमणिसंनिहाणे विद्वइ मणो मुणीणंमि ॥ ४१ ॥

व्याख्या-दढचित्तो के० दढचित्त वालो एवो विसुरोविके० विशेषे करी शूरो पुरुष जे सिद्धांतजलहिपारंगउ
के० सिद्धांतसमुज्जने विशेषे करीने पार पहांचेलो एवो अने विजिइंदिउं के० इंडिउंने जेणे जीती होय तेहने
पण जुवइ के० जुवतिरूप पिसाईहिंखुड्डाहिं के० छुजणी एवी पिशाचणी ठलिज्ज के० ठले ठे. ॥ ४० ॥ जह
के० जेम जलण के० अग्नि- तेना संनिहाणंमि के० सन्निध एटले समीपजागनेविषे मणय के० मीण अने
नवणीय के० नवनीत पटले माखण, विलउंजायइ के० उगली जाय ठे; तह के० तेम रमणिसंनिहाणे के०
स्त्रीना सन्निधे एटले समीप जागे मुणीणंमि के० मुनीश्वरनुं पण मणो के० मन बिद्वइ के० विशेषे करी
ज्ञित आय ठे. एटले मन उगली जाय ठे. ॥ ४१ ॥

नीअंगमाहिं सुपउराहिं उप्पिन्नमंथरगईहिं ॥ महिलाहिं निनग्गाइव
गिरवरगुरुआ विजिञ्चंति ॥ ४२ ॥ विसयजलं मोहकलं विलासविशो
अजलयरइत्तं ॥ मयमयरंउत्तिन्ना तारुणमहन्नवं धीरा ॥ ४३ ॥

व्याख्या-नीअंगमाहिं के० नीची गतीए ठे, तेमाटे सुपउराहिं के० पाणीसहित पवी, अने मंथरगईहिं
के० मंथर गतिए ठे माटे उप्पिन्न के० जोवा योग्य एवी, महिलाहिं के० स्त्री ते निमग्गाइव के० नदीनीपरे
गिरिवरगुरुआ के० मेरूपर्वत सरखा स्थिरमनवालाउने पण विजिञ्चंति के० विशेषे करी जेदे ठे. ॥ ४२ ॥
विसयजलं के० विषयरूप ते जल, मोहकलं के० मोहरूप कलजोग, अने विलास विद्योअजलयरइत्तं
के० हावजावरूपीआ जलचर जीवो तेणे आकीर्ण एटले जरेलो एवो अने मय के० मद- तेरूप मयरं
के० मगर मज्जवालो एवो तारुणमहन्नवं के० तारुण पटले यौवनावस्थारूप महार्णव एटले महासमुज्जने
धीरा के० जे धीरपुरुष ते उत्तिन्ना के० उत्तरेठे. अर्थात् एवा समुज्जने तरी पार उत्तरेठे. ॥ ४३ ॥

जइवि परिचत्तसंगो तव तणुअंगो तहावि परिवडइ ॥ मिहिला सं-
सग्गीए कोसानवण सिमूणिवा ॥ ४४ ॥ सबग्गंथविमुक्को सीईञ्जू
ऊपसंतिचित्तोअ ॥ जं पावइ मूत्तिसुहं न चक्कवट्टीवि तं लहइ ॥ ४५ ॥

व्याख्या—जइवि के० यद्यपि परिचत्तसंगो के० समस्त प्रकारे बाह्य कुटुंबादिकना संगने परित्याग कइयो
ठे जेणे अने तव के० तपेकरी तणुअंगो के० डुबलुं अंग जेणे कछुंठे; तहावि के० तोपण मिहिलासं-
सग्गीए के० महिला जे स्त्री, तेना संसर्ग परिवडइ के० संसारमांहे पडेठे. कोनी पेरे ? तो के—कोसा के० वेइया,
तेहना जुवननेविषे निवास करनार एवा जे सिंहगुफावासी मुनिवर तेनीपेठे जाणीलेवुं. ॥४४॥ सब्वग्गंथ के०
सर्व ग्रंथशी विमुक्को के० विमुक्त, अर्थात् संसारना सर्व बंधनशी रहित एवो, अने जे चित्तोअ के० चि-
त्तनेविषे ऊपसंति के० प्रशान्ताता पाम्यो अने जं के० जे पावइमूत्तिसुहं के० मोहलुं सुख पामे तं के० ते
सुख चक्कवट्टीवि के० चक्रवर्ति पण न लहइ के० नथी लेतो. ॥ ४५ ॥

खेळंमि पडिअमपं जह न तरइ मडिआविमोएउ ॥ तह विसयखे-
लपडिअं न तरइ अप्पं पि कामंधो ॥ ४६ ॥ जं लहइ वीअराळं सुखं
तं मुणइ सुखिअ न अन्नो ॥ न विगत्ता सूअरऊ जाणइ सुरलोइअं सुखं ॥ ४७ ॥

व्याख्या—जह के० जेम खेळंमि के० श्लेषनेविषे पडिअं के० पडेली एवी जे मडिआवि के० मडिका
पण अप्पं के० पोताने न मोएऊतरइ के० मूकाववाने समर्थ थती नथी; तह के० तेम विसयखेल पडिअं
के० विषयरूप श्लेषमांहे पळ्यो एवो कामंधो के० कामे करी अंध थएलो पुरुष अप्पं पि के० पोताने पण
नतरइ के० न मूकावी शके. ॥ ४६ ॥ जं के० जे सुखं के—सुखने वीअराळं के० वीतराग लहइ के० लहे,
तं के० ते सुखने श्री वीतरागज जाणे. पण न अन्नो के० अन्य कोइ जाणै नही. जेम विगत्ता के० गर्ता
एठले खाडामां रहेला कईमने विषे मग थएलो एवो जे सूअरऊ के० सूअर—खुन ते सुरलोइअं सुखं के०
स्वर्गलोकनां सुखने नजाणइ के० जाणै नही.

जं अज्जावि जीवाणं विसपसु दुहासवेसु पडिबंधो ॥ तं नज्जाइ गुरुआ-
एवि अलंघणिज्जो महामोहो ॥ ४८ ॥ जे कामंधा जीवा रमंति विस-
एसु ते विगयसंका ॥ जे पुणजिणवयणरया ते जीरु तेसु विरमंति ॥ ४९ ॥

व्याख्या—जं के० जे कारण माटे अज्जावि के० हजीसुचीपण, जीवाणं के० जीवोने विसपसुदुहासवेसु
के० दुःखनेज आश्रव एठले श्रवणारा जे विषय तेने विषे प्रसिबंध ठे. तं के० ते कारण माटे गुरुआएवि
के० महोदने पण महामोहो के० महामोह जे ठे ते अलंघणिज्जो के० अलंघनीय ठे एवुं, नज्जाइ के०
जाणिए गीए. ॥ ४८ ॥ जे के० जे कामंधा जीवा के० कामे करी अंध थएला जीवो, ते विगयसंका के०
शंकारहित होता थका विसपसु के० विषयोने विषे रमंति के० रसे ठे. जे के० पुण के० वली जिणवयणरया
के० जितवचनमां रक्त, तेजीरु के० संसारशी वीकण, तेसु के० ते विषयोशी विरमंति के० विरसे ठे. ॥ ४९ ॥

असुइमुत्तमलपवाहूरुवयं वंतपित्तवसमज्जाफोप्फसंमेअमंस बहुहड्डकरंडअं-
चम्ममित्तपहाइअं जुवइ अंगयं ॥ ५० ॥ मंसइमसुत्तपुरीसमीसं सिंघाणखेलाइ
अनिप्ररंतं ॥ एअं अणिच्चं किमियाणवासं पासं नराणं मइवाहिराणं ॥ ५१ ॥

व्याख्या—असुइ के० अशुचि, मुत्त के० मुत्र अने मलपवाहरूपयं के० विष्टाप्रवाह तद्रूप अने वंत के० वमन पित्त के० पित वसा के० चरबी अने मक्ष्मा के० हाडकां मांहेलो लुको फोप्फ के० सोजो संभे के० संभेदा, मंस के० मांस बहुहड के० घणां हाडकांउंनो करंरु के० करंडीउं ते चम्ममितं के० चर्ममात्रे करी एवं पन्नाइ के० प्राग्वादीउं एटले आग्वादीउं एवं, जुवइ के० स्त्रीतुं अंगयं के० अंग ठे. ॥ ५० ॥ इमं के० ए मसं के० मांस मुत्त के० मुत्र अने पुरीस के० विष्टा तेणे करी मीसं के० मिश्रित अने सिंघाण के० नासिकानो मल खेलाइअ के० वडखा एउंनुं निश्चरंतं के० निज्जराण एअं के० ए, अणिच्चं के० निरंतर अनित्य ठे. वली किमिआण वासं के० करमीआनुं आवासस्थान, एवं स्त्रीउंनुं जे शरीर ते मइवाहिराणं नराणं के० मतिवाहिर अर्थात् बाह्यदृष्टि एवा पुरुषोने पासं के० पाश रूप ठे. ॥ ५१ ॥

पासेण पंजरेण्य वज्झंति चउप्पयाय परकीइ ॥ इयजुवइ पंजरेणं वज्झा
पुरिसा किळिस्संति ॥ ५२ ॥ अहो मोहो महामहो जेण अम्मारिसा-
विहु ॥ जाणंताविअणिवत्तं विरमंति न खणंपिहु ॥ ५३ ॥

व्याख्या—जेम पासेण के० पाशे करी अने पंजरेण के० पांजरेकरी चउप्पयाय परकीइ के० चार पगनां पंखीउंने वज्झंति के० बांधे, तेम इय के० आ जुवइपंजरेण के० युवतिरूप पांजरे करी पुरिसावज्झा के० बांधेला एवा पुरुषो ते किळिस्संति के० क्लेश पामे ठे. ॥ ५२ ॥ अहो इति आश्चर्यं मोहो महामहो के० मोहरूप महामह ठे. जेण के० जेणे करी अम्मारिसाविहु के० अमारा सरखा पण अणिवत्तं के० नथी निवर्त्तता. जाणंतावि के० जाणतां उतां पण खणंपिहु के० क्षणमात्र पण न विरमंति के० नथी विरमता. अर्थात् मोहरूपी महामहने, अमे जाणीये ठैए तो पण क्षणमात्र तजी शक्ता नथी. ॥ ५३ ॥

जुवइहंसइ कुणंतो संसग्गिं कुणइ सयलउउकेहिं ॥ नहिं मुसगाणंसंगो
होइ सुहो सह बिडाविहिं ॥ ५४ ॥ हरिहर चउराणण चंद सूरखंदा-
इणो विजेदेवा ॥ नारिण किंकरत्तं कुणंतिधिज्झी विसय तिज्झा ॥ ५५ ॥

व्याख्या—जुवइहंसइ के० युवती सहवर्तमान संसग्गिकुणंतो के० संसर्ग करतो अको सयलउउकेहिं संसग्गि कुणइ के० समस्त दुःखोनो संसर्ग करे ठे. ए माटे बिडालीसह के० बीडाडीनी साथे मुसगाणं के० मूषक एटले उंदरनो संगो के० संसर्ग अथवा संगत नहिहोइसुहो के० सुखदायक न आय. ॥ ५४ ॥ हरि के० वासुदेव, हर के, महादेव चउराणण के० चतुरानन एवा ब्रह्मा, चंदसूर के० चंद्रसूर्य अने खंदाइणो के० पडानन एवा कार्तिकेयस्वामि आदे देइने विजेदेवा के० बीजा जे देवताउं ते पण नारिण किंकरत्तं कुणंति के० स्त्रीउंनुं किंकरपणुं करे ठे. ए माटे ते विसयतिज्झा के० विषयने विषे तृप्ता ठे जेने, एवा पूर्वोक्त प्राणीउंनी तृप्ताने धिज्झी के० धिक्कार ठे ! धिक्कार ठे ! ॥ ५५ ॥

सीअंच उण्हंच सहंति मूढा इड्डीसु सत्ता अविवेअवंता ॥ इलाइपुत्तव
चयंति जाइं जीअंच नासंति अरावणुव ॥ ५६ ॥ वुत्तूणविजीवाणं सु
डुक्करायंति पावचरिआइं ॥ जयवं जासासासा पच्चा एसो हुइणमोते ॥ ५७ ॥

व्याख्या—मूढा के० मूर्ख एवा पुरुषो सीअं के० सीत च के० अने उण्हं के० उल्ल एवो ताप सहंति के० सहन करेठे, अने ते अविवेअवंता के० अविवेकवंत एवा होता अका, इड्डीसुसत्ता के० स्त्रीनेविषे

आसक्त ते इल्लाङ्गुत्तं के० इल्लाति पुत्रनी परे चर्यंति जाइं के० स्वजातिनो त्याग करेते. अने तेउ रावणुच्च के० रावणनी परे जीअंचनासंति के० जीवितव्यनो नाश करे ते. तो पण ते स्त्री आदिकने नथी वांमता. ॥ ५६ ॥ दुत्तुण्वि के० बोलीने पण जीवाणं के० जीवोना जे सुदुक्कारयंति पावचरिआइं के० अत्यंत दुष्कर एवां पाप चरित्र, जयवं के० जगवन् जासा के० जे हती ते ? सासा के० तेते पच्चाएसोदुङ्गण मोते के० एज तने प्रत्यादेश ठे. ॥ ५७ ॥

जललवतरलंजीअं अथिरालहीवि जंगुरोदेहो ॥ तुट्ठाय काम जोगा निवंधणं डुरकलरकाणं ॥ ५८ ॥ नागो जहा पंकजलावसन्नो दंठुथलं नाजिस-
मेइतीरं ॥ एवं जिआा कामगुणेषुगिआा सुधम्ममग्गे नरया हवंति ॥ ५९ ॥

व्याख्या-जललव के० जलविंदु पटले जलना परपोटा समान तरल के० चपल एवं जीअं के० जीवितव्य ठे, अने लही के० लहरी ठे ते पण अथिरावि के० अस्थिरठे, अने जंगुरो देहो के० हणजंगुर एवो आ देह ठे. कामजोगा के० कामजोग जे ठे ते तुट्ठाय के० तुट्ट एवा अने डुरकलरकाणं निवंधणं के० लाखो गमे दुःखनां हेतु एवा ठे. ॥ ५८ ॥ जहा के० जेम, नागो के० हाथी ते पंकजलावसन्नो के० कादवने जले वृद्धो थको दणं के० देखेते तो पण ते थलं के० स्थलध्वी तीरं के० तीरे नाजिसमेइ के० न जइ शके; एवं के० ए प्रमाणे जिआा के० जीवो कामगुणेषु के० कामसमूहनेविषे गिआा के० आसक्त थका सुधम्ममग्गे के० सुधर्मना मार्गेनेविषे नरयाहवंति के० नरत्ता पटले सावधान न अइ शके. ॥ ५९ ॥

जह्विठपुंजखुत्तो किमी सुहं मन्नए सयाकालं ॥ तह विसयासुइरत्तो
जीवो विमुणइ सुहं मूढो ॥ ६० ॥ मयरहरोव जलोहिं तह विहु डुप्पूर
ऊइमे आया ॥ विसया मिसंमि गिआो जवे जवे वच्चइ न तत्ति ॥ ६१ ॥

व्याख्या-जह के० जेम विठपुंजखित्तो के० विष्टाना ढगलामांहे खूतेलो किमी के० करमीउं, सयाकालं के० सदाकाल सुहंमन्नए के० सुख माने ठे; तह के० तेम विसयासुइरत्तो के० विषयरूप अगुचिनेविषे रक्त थएओ एवो मूढो के० मूढ जीवो के० जीव ते विषयनेविषेज सुहंविमुणइ के० विशेषे करीने सुख माने ठे. ॥ ६० ॥ मयरहर पटले मगरहर ते मगरने हरण करनार एवो जे समुद्र ते जेम जलोहिं के० पाणीएकरी डुप्पूरुं के० पूर्वो दोहिलो ठे. पटले दुःखे पूराय, अर्थात् समुद्रमां गमे तेदुं पाणी नाखो तोपण ते तेथी तृप्ति पामे नही तेम, ए आया के० आत्मा, विसयामिसंमिगिआो के० विषयरूप आमिष पटले मांसनेविषे आसक्त थयो थको जवे जवे के० जवजवनेविषे तत्ति के० तृप्ति प्रत्ये न वच्चइ के० न पामे. ॥ ६१ ॥

विसयविसट्टा जीवा उप्पडरूवाइएसु विविहेसु ॥ जवसय सहस्सडु-
लहं नमुणंतिगयंपि निअजम्मं ॥ ६२ ॥ चिहंति विसयविवसा मुत्तल-
प्रंपिकेवि गयसंका ॥ न गणंति केवि मरणं विसयंकुस सङ्घिया जीवा ॥ ६३ ॥

व्याख्या-विषयविसट्टाजीवा के० विषयरूप जे विष तेणे करी आर्त्त पटले पीडायमान थएला एवा जीव, उप्पडरूवाइ के० उद्विज्जरूप आदिदेइ विविहेसु के० विविध प्रकारनां रूप ते जवसयसहस्स के० जयना शतमहत्वे करीने पटले लाखो गमे जवे करीने पण डुलहं के० डुल्लंछ एवो निअजम्मं के० मनुष्य जन्म ते गयंपि के० गयो थको पण न मुणंति के० न जाणे. ॥ ६३ ॥ विसयंकुससङ्घियो जीवा के० वि-

पर्यरूप अंकुशे साट्या एवा जीवो, विषयविवसाचिंचिंति के० विषयने वरा थया थका तिष्ठंति के० रहें ठे०
अने लखंति के० लज्जाने पण मुत्तं के० मूके ठे, केटलाएक जीवो गयासंका के० गएली ठे० शंका जेउनी
एवा, अने केवि के० केटलाक मरणं न गणंति के० मरणने पण नथी गणता ॥ ६३ ॥

विसय विसेणं जीवा जिणधम्मं हारिऊण हा नरयं ॥ वच्चंतिजहा चि-
त्तय निवारिउवंजदत्तनिवो ॥ ६४ ॥ धी धी ताण नराणं जे जिणवय-
णा मयंपिमुत्तूण ॥ चउगइ विडंबणकरं पियंति विसयासवं घोरं ॥ ६५ ॥

व्याख्या—विसयविसेणं के० विषयरूप जे विष तेणे करीने जीवा के० जीव जिणधम्महारिऊण के०
जिनधर्म हारीने हा इति खेदे नरयं के० नरके जाय ठे. जह के० जेम चित्तय के० चित्रसाधु एवा जे
जाइ तेणे निवारिउं के० बाखो एवो जे बंजदत्तनिवो के० ब्रह्मदत्तनृप चक्रवर्ति जेम संसारने विषे मनुष्य
जंव हाखो तेम. ॥ ६४ ॥ धीधी के० धिक्कार ठे! धिक्कार ठे! ताणनराणं के० ते नरने, के जे के० जे नर जिण-
वयणामयंपि मुत्तूण के० जिनवचनरूपी अमृतने मूकीने चउगइ विडंबणकरं के० चारे गतिनी जे विम्वनानो
करनार एवो जे विसयासवंघोरे के० रौद्र एवो विषयासव के० विषयरूप मदिरा तेने पियंति
के० पीए ठे ॥ ६५ ॥

मरणेवि दीणवयणं माणधरा जे नरा न जंपंति ॥ ते विहुकुणंति लल्लिं
वालाणं नेह गह गिहिला ॥ ६६ ॥ सक्कोविनेव सकइ माहप्पमडुप्फुरं
जए जेसिं ॥ तेवि नरा नारीहिं कराविआ निअय दासत्तं ॥ ६७ ॥

व्याख्या—मरणेवि के० मरणकाळ प्राप्त थयो उतां पण माणधरा जेनरा के० मानने धारण करनार जे
पुरुष ते दीनवयणं न जंपंति के० दीनवचन न बोले, अने तेज पुरुष, वालाणं नेहगहगिहिला के० वाला
जे स्त्रीउं तेनो जे नेहगह के० स्नेहरूपग्रह तेणे करीने गहिला के० घेहेला थया थका लल्लिकुणंति के०
लाखन करे ठे, ॥ ६६ ॥ जेसिं के० जेना माहप्पमडुप्फुरं के० माहात्म्य अने आनंवर तेने जगत्तां
शक्कोपि एटले ईउ पण खंनन नेयसकइ के० न करी शके, तेवी नरा के० तेवा पण पुरुषोने नारीहिं के०
नारीए निअय के० पोताना दासत्तं के० दासपणा प्रत्ये कराविआ के० कराव्या ॥ ६७ ॥

जउ नंदणो महप्पा जिणजाया वयधरो चरमदेहो ॥ रहनेमी रायमई
रायमई कासि हीविसया ॥ ६८ ॥ मयण पवणेण जइ तारिसावि सुरसेल-
निच्चला चलिआ ॥ ता पक्क पत्तसत्ताण इअर सत्ताण कावत्ता ॥ ६९ ॥

व्याख्या—जउनंदणो के० यादवनो नंदन एटले पुत्र, महप्पा जिणजाया के० महात्मा एवा जिन जे
नेमिनाथ तेनो जाइ, वयधरो के० व्रत्तधारी अने चरमदेहो के० चरमशरीरी एवो जे रहनेमी, ते रायमई
के० राजीमती उपर रायमई के० रागने विषे ठे मति जेनी एवो आसीत् के० होतो हवो. माटे हीविसया
के० ही इति खेदे धिक्कार ठे विषयने ॥ ६८ ॥ मयणपवणेण के० मदनरूपी पवने करी जइ के० जो मेरुपर्वत
सरखा निच्चलाचलिआ के० निश्चल एवा चड्या तो पठे पक्कपत्तसत्ताण के० पाका पांढां सरखां जे
जीवनां सत्व ठे एवा इअर के० इतर सत्ताण के० सत्व एवा जीवोनी कावत्ता के० शी वार्ता? अर्थात्

कामदेवरूपी पवने करी मेरुपर्वत सरखा धैर्यवंत पुरुषो चढायमान श्या, तो पत्नी अटपसत्ववाला एवा जीवोनी शी वार्ता ? ॥ ६९ ॥

जिप्पंति सुहेणं चिश्च हरि करि सप्पाइणो महाकूरा ॥ इक्कु वियडुज्जेठं
कामो कय सिवसुह विरामो ॥ ७० ॥ विसमा विसय पवासा अणाइ
जवजावणाइ जीवाणं ॥ अइडुवेतह आणिय इंदिआइ चंचलंचित्तं ॥ ७१ ॥

व्याख्या—हरि के० सिंह, करि के० हाथी अने सप्पाइणो के० सर्पादिक महाकूरा के० महाकूर एवां-
उने सुहेणं जिप्पंति के० सुखे करीने जीताए, पण कय सिवसुह विरामो के० कस्यो ठे मोक्षसुखथी विराम
जणै एवो इक्कुविय के० एकपण कामो के० कंदर्प, ते डुज्जेठं के० जीतवो डुल्लेज ठे ॥ ७० ॥ जीवाणं के०
जीवने विसमा के० विषम एवा विषय के० विपथोनी पवासा के० पिपासा पटले तरस ठे, अने अणाइ
के० अनादिनी, जवजावणाइ के० संसारनी जावना ठे. अने इंदिआइ के० इंचितं ठे ते अइडुवे के०
अतिशय दुर्जय ठे; तह के० तेमज चित्तं के० चित्त ठे ते चंचलं के० चपल ठे ॥ ७१ ॥

कलमलअरइ अजुस्की वाही दाहाइ विविह डुरकाइ ॥
मरणंपिश्च विरहाइसु संपक्षइ कामतविआणं ॥ ७२ ॥
पंचिंदिय विसय पसंगरेसि मणवयण काय नवि संवरेसि ॥
तं वाहिसि कत्तिश्च गलपएसि जंअठकम्म नविनिश्चारसि ॥ ७३ ॥

व्याख्या—कामतविआणं के० कामे करी तस थपला एवा जनोने, कलमल के० कलमल, तथा अरइ
के० अरति उपजे, अने अजुस्की के० जूख, वाही के० व्याधि, दाहाइ के० दाघ ज्वरादि प्रमुख विविहडु-
रकाइ के० विविध प्रकारनां दुःखो, मरणं के० मरण, अने पिअविरहाइ के० प्रियवियोगादिक संपक्षइ के०
संपजे ॥ ७२ ॥ हे जीव, पंचिंदिय विसय पसंगरेसि के० पांच इंद्रिज्जिना विषय प्रसंगने माटे मणवयणकाय
के० मन वचन अने काया, नविसंवरेसि के० नथी संवरतो; अने जं के० जे अठकम्म के० आठ कर्मेने
नवि निश्चारसि के० नथी निर्जरा पमाडतो तं के० ते तुं वाहिसिकत्तिअगलपएसि के० गलप्रदेशने ठामे
कत्ति के० काती पटले कातर वाहे ठे ॥ ७३ ॥

किंतुमंधोसि किंवासि धत्तुरिउ अहव किंसंनिवाएण आऊरिउ ॥ अमय स
मुधम्मजं विसव अवमन्नसे विसय विसविसम अमियंव बहुमन्नसे ॥ ७४ ॥
तुद्धि तुहनाण विन्नाण गुणरंवरो जलण जालासु निवडंतु जिअ निप्ररो
॥ पयइ वामेसु कामेसु जंरज्जसेजेहिपुणपुण विनिरयानलेपच्चसे ॥ ७५ ॥

व्याख्या—हे जीव ! किंतुमंधोसि के० शुं तुं आंधलो ठे ? किंवासिधत्तुरिउ के० शुं तें धंतुरो पीधोठे ?
अहव के० अथवा तुं शुं संनिवाएणआऊरिउ के० सन्निपात रोगेकरी आकुरित के० परिपूर्ण ठे ? के जं
के० जे माटे अमयममुधम्म के० अमृतसमान धर्म ठे, तेने विसव के० विषयत् अवमन्नसे के० मानेठे !
अने विसय विसविसम के० विषयरूप जे महा विषम विष, तेने अमियंवबहुमन्नसे के० अमृतवत् बहु
माने ठे ! ॥ ७४ ॥ जिअ के० हे जीव ! तुझि के० तुं तुहनाणविन्नाण गुणरंवरो के० तारं ज्ञान तारं वि-

ज्ञान अने गुणोने आरुंवर ते जलण जालासु के० ज्वलन ज्वालानेविषे निखरो के० अत्यंतपणे निवडंतुं के० पडो. जं के० जे कारण माटे पयझामेसु के० प्रकृतिए करी वांका- विपरीत एवा जे कामेसु के० कामजोग तेनेविषे रक्षसे के० तुं राचे ठे. माटे जेहिं के० जे कामजोगेकरीने तुं पुण पुण के० वडी वडी विशेषे करीने निरयानले के० नरकरूपी अग्निनेविषे पच्चेसे के० पचेठे ॥ ७५ ॥

दहइ गोसीस सिरखंरु ढारकए ढगल गहणछ मेरावणं विक्रए ॥
कप्पतरुतोडि एरंरु सोवावए जुझि विसएहिं माणुअत्तणं हारए
॥ ७६ ॥ अधुवं जीविअंनच्चा सिद्धिमगं विआणिया ॥ विणि
अट्टिअ जोगेसु आउं परिमिअमप्पणो ॥ ७७ ॥

व्याख्या-जुझि के० जे पुरुष विसएहिं के० विषये करीने मणुअत्तणंहारए के० मनुष्यपणुं हारेठे तो ते दहइगोसीससिरखंरुढारकए के० सूकी राखने माटे गोशीर्ष ते वावनां चंदन अने सिरखंरु एटले सुखरु तेने दहइ के० वाळे ठे, अने ढगल गहणछ के० बोकडो लेवाने अर्थे मेरावणं विक्रए के० ऐरावतहाथीने बेचेठे. अने सो के० ते कप्पतरुतोडि के० कटपवृद्धने तोडी एरंरुवावए के० एरंरुने वावेठे. ॥ ७६ ॥ जे उत्तम पुरुषो ते अधुवं के० अशाश्वंतुं एवुं जे जीविअंनच्चा के० जीवितव्य जाणता थका, अने सिद्धिमगं के० मोहमार्गने पण विआणिया के० जाणता, अने अप्पणो के० पोतानुं परिमिअ के० परिमित एटले प्रमाणसहित आयुष्य जाणीने, अर्थात् आटलुंज आयुष्य ठे; एवुं ते जाणता थका जोगेसु के० जोग थकी विणिअट्टिअ के० निवर्त्ते ठे. ॥ ७७ ॥

सिवमगं संठिआणवि जह दुश्चेआ जिआण पणविसया ॥ तह अ-
न्नं किंपि जए दुज्जेअं नडि सयखेवि ॥ ७८ ॥ सविडंकुप्रदरूवा दिठा
मोहेइ जा मणं इडि ॥ आयहिअं चिंतंता दूरयरेणं परिहरंति ॥ ७९ ॥

व्याख्या-जह के० जेम सयखे के० सर्वजगतनेविषे सिवमगंसंठिआणवि के० मोहमार्गे जेठं रह्याठे; एवा जिआण के० जीवोने पण विसया के० पांच विषय जे ठे ते दुर्जय ठे; तह के० तेम अन्नंकिंपि के० अन्य कोइ पण नडि दुर्जेय के० दुर्जय नथी. अर्थात् विषय जीतवा तेज दुर्जय ठे, पण ते सिवाय बीडुं कांइ दुर्जय नथी ॥ ७८ ॥ सविडंकुप्रदरूवा के० सविटंक उज्जरूप एवी इडि के० खी, ते दिठा के० दीठी थकी मनने मोह पमाडे ठे, तेछने आयहियं के० आत्महितने चिंतंता के० चिंतवता एवा जे पुरुष ते, दूरयेणं परिहरंति के० दूरथी परिहरे ठे. ॥ ७९ ॥

सवं सुअंपिसीलं विन्नाणं तह तवंपि वेरगं ॥ वच्चइ खणेणसवं विसय
विसेणं जईणंपि ॥ ८० ॥ रेजीव मय विगप्पिय निमेस सुहलालसो कहं
मूढ ॥ सासयसुह मसमतमं हारिसि सिसि सोअरंचजसं ॥ ८१ ॥

व्याख्या-सवंसुअं के० सर्वश्रुत, सीलं के० सर्वशील, विन्नाणं के० सर्वविज्ञान तह के० तेमज वेरगं के० वैराग्य ते सव्वं के० सर्व जईणंपि के० यत्तिने पण विसय विसेणं के० विषयरूप विषेकरीने खणेण वच्चइ के० हणमात्रमां जातां रहे ठे. ॥ ८० ॥ रे जीव, सासयसुह मसमतमं के० शाश्वतां सुख, जेना समान जगतमां बीजां कोइ सुख नथी तेने, अने जेमां ससिसोअरंचजसं के० चंद्रमा सरखो उज्ज्वल यश ठे.

तेने हे मूढ, मयविगप्यिय के० पोतानी मतिए कह्य्यां एवा निमेसमुहलालसो के० निमेपमात्र सुखमां लं-
पट अझे कहहारिसि के० केम हारेते ! ॥ ७१ ॥

पञ्चलिङ विसयअग्नी चरित्तसारं रुहिय कसिणंपि ॥ सम्मत्तं पिवि-
राहिअ अणंत संसारिअं कुद्या ॥ ७२ ॥ जीसण जव कंतारे विसमा
जीवाण विसयतिह्णार्त्त ॥ जाए नडिआ चउदसपुव्वीवि रुळंति हु निगोए

व्याख्या-पञ्चलिङ के० प्रज्वलित अएलो एवो जे विसयअग्नी के० विषयरूप अग्नि ठे ते कसिणंपि के०
समस्त एवा चरित्तसारं के० चारित्रना सारने रुहिय के० वाले ठे. अने सम्मत्तं के० सम्यक्त्वेने विराहिअ
के० विराधीने अणंत संसारिअं के० अणंत संसारीपणाने कुद्या के० करे ठे. ॥ ७२ ॥ जीवाण के० जीवने
जीसण के० कयंकर एवा जवकंतारे के० संसाररूपी अरण्यनेविषे विसमाविसय तिह्णार्त्त के० विषम एवी
जे विषयरूप तृप्ता ठे. जे तृप्ताए नडिआ के० नचावेला एवा चउदसपुव्वीवि के० चाँद पूर्ववारी पण हु
के० निश्चयं करीने निगोए के० निगोदनेविषे रुळंति के० जमे ठे. ॥ ७३ ॥

हा विसमा हाविसमा विसया जीवाण जेहि पडिवंछा ॥ हिंरुंति जव-
समुद्दे अणंतदुःखाइ पावंता ॥ ७४ ॥ मा इंदजालचवला विसया जीवाण
विज्जतेअ समा ॥ खणदिछा खणनिछा तातेसिं को हु पडिवंधो ॥ ७५ ॥

व्याख्या-हा इति खेदे विसमा के० विषम बली हा इति खेदे विसमाके० विषम एवा विसया के० विषयो,
ते जीवने विषमते जेहि के० जे विषयोए करीने पडिवंछा के० प्रविबंध अएला एवा जीव अणंतदुःखाइ पा-
वंता के० अणंत दुःख पामता अका जवसमुद्द के० संसार समुज्जनेविषे हिंरुंति के० हिंरुंते. ॥ ७४ ॥ माइति-
निषे इंदजालचवला के० इंदजालनीपरे चपल एवा जे विसया के० विषयो ठे, ते जीवाण के० जीवने
ते विषयो विज्जतेअ समा के० विजलीना तेज समान खणदिछा के० क्षणमात्रमां देखाएला, पण पट्टी खण-
निछा के० क्षणमात्रमां नाश पामवानुं ठे गील जेनुं, एटले एमके- विजली जेम क्षणमां देखवामां आवे
अने बली क्षणमां न दीठामां आवे, तेम ए विषयो पण क्षणमात्र देखवामां आवे अने क्षणमां न दीठामां
आवे, ता के० तेमाटे तेमिं के० तेमनो हु के० निश्च कोपडिवंधो के० शो प्रतिबंध करवो ? ॥ ७५ ॥

सत्तुविसं पिसाळ वेअ्यालो हुअवहोविपज्जुलिङ ॥ तं नकुणइ जं कु-
विआ कुणंति रागाइणो देहे ॥ ७६ ॥ जोरागाइणवसे वसंमि सोसयलदु-
रक लरकारणं ॥ जस्स वसे रागाइं तस्सवसे सयलसुखाइं ॥ ७७ ॥

व्याख्या-जं के० जंतुं रागाइणो के० रागवेपादिक कुविआ के० कोप्या अका देहे के० देहनेविषे
दुःखप्रत्ये कुणंति के० कंठे, तं के० तंतुं दुःख सत्त् के० शत्रु, विसं के० विष, पिसाळ के० पिशाच,
वेअ्यालो के० घेताल अने पज्जुलिङ हुअवहोवि के० प्रज्वलित अएलो अग्नि पण न कुणइ के० न करी
शकं. ॥ ७६ ॥ जो के० जे पुरुष रागाइणवसे के० रागादिकं वशते, सो के० ते पुरुष सयलदुरकलरकारणं
के० दुःख ममल खालो गमे तेने वसंमि के० वश अइ रह्यो ठे एम जाणवुं अने जस्स के० जे पुरुषना वसे
के० वशमां एटले स्वाधीनमां रागाइं के० रागादिक ठे, तस्मयमे के० ते पुरुषना वशमां सयलसुखाइं के०
मयलां गुगुंने एम जाणवुं ॥ ७७ ॥

केवल दुह निम्मविण पडिउं संसारसायरे जीवो ॥ जं अणुहवइ कि-
लेसं तं आसवहेजुअं सबं ॥ ७७ ॥ ही संसारे विहिणा महिलारू
वेण मंमिअं जाळं ॥ बसंति जइ मूढा मणुआ तिरिया सुरा असुरा ॥ ७८ ॥

व्याख्या—केवल दुहनिम्मविण के० निःकेवल दुःखेकरीने नीपजावेलो एवो जे संसारसायरे के० संसा-
ररूपी सागर—तेनेविषे जीवो के० जीव पडिउं के० पड्यो ठे; अने त्यां जे किलेसं अणुहवइ के० क्लेश
अनुजवेढे, तं सबं के० ते सघलो क्लेश आसवहेजुअं के० आश्रवणे हेतु जेनो एवो ठे. ॥ ७७ ॥ ही इति-
खेदे अहो संसारे के० आ संसारनेविषे कर्म जे ठे, तेणे महिलारूवेण के० स्त्रीरूपे जाळंमंमिअं के० जाळ
मांमीढे. जइ के० जे जाळनेविषे मूढ एवा मणुआ के० मनुष्यो, तिरिया के० तिर्यच, सुरा के० देवो,
अने असुरा के० असुरकुमार देवो बसंति के० बंधायढे ॥ ७८ ॥

विसमा विसयजुअंगा जेहिं डंसिआ जिआ जववणंमि ॥ कीसंति दुह-
गीहिं चुलसीईजोणिलखेसु ॥ ७९ ॥ संसारचारगिहो विसयकुवाए-
हिंलुकिआ जीवा ॥ हिअमहिअं अमुणंता अणुहवंति अणंतडुःकाई

व्याख्या—विसमा के० विषम एवा विषयजुअंगा के० विषयरूप जुजंगो एटले सपों, जेहिं के० जेजए
जववणंमि के० संसाररूप अरण्यनेविषे जिआ के० जीव, संसिआ के० करुण्य नतां दुहगीहिं के० दुःख-
रूप अग्निए करीने चुलसीईजोणिलखेसु के० चोरासी लाख जीवायोनिनेविषे कीसंति के० क्लेश पामेढे. ॥ ७९ ॥
संसारचार के० संसारनुं चालडुं, तडुप गिहो के० ग्रीष्मकाल तेनेविषे विषय के० विषयरूप कुवाय के०
नठारो बायरो, तेणेकरी लुकिआ के० लुकाया थका एवा जे जीवो, ते हिअमहिअं के० हितअहितने अ-
मुणंता के० अजाणता थका अणंतडुःकाई के० अनंत दुःखोने अणुहवंति के० अनुजवेढे,

हाहाडुरंतडुछा विसयतुरंगा कुसिखिआ लोए ॥ जीसणजवाडवीए
पाडंति जिआण मुझाणं ॥ ८० ॥ विसय पिवासातत्तारत्तानारीसु
पंकिलसरंमि ॥ दुहिआ दीणा खीणा रुळंति जीवा जववणंमि ॥ ८१ ॥

व्याख्या—हाहा इति खेदे मुझाणं जिआण के० मुग्ध एवा जीवोने डुरंत के० जेनो अंत दुःखे करीने ठे,
एवा डुछा के० डुष्ट जे विसयतुरंगा के० विषयरूप तुरंग, एटले घोडा ते कुसिखिआ के० विपरीत शिखा-
वेला एवा लोए के० लोकने विषे जीसणजवाडवीए के० जयंकर एवी संसाररूपी अटवीमांढे पाडंति के०
पाडे ठे. ॥ ८० ॥ विसय पिवासा के० विषयरूप पिपासा एटले तृषा—तेणे करी तत्ता के० तप्त थपला
एवा, अने नारीसुरत्ता के० स्त्रीनेविषे आसक्त एवा जीवा के० जीवो जववणंमि के० संसाररूपी वननेविषे
स्त्रीरूप पंकिलसरंमि के० कादववाला सरोवरमां दुहिआ के० दुःखीआ, दीणा के० दीन, अने खीणा के०
हीण एवा होता थका रुळंति के० जमे ठे. ॥ ८१ ॥

गुणकारि आइंधणिअं धिइरल्लु निअंति आइंतुह जीवा निअयाइंइदि
आइं वल्लिनिअत्तातुरंगुव ॥ ८२ ॥ मणवयणकायजोगासु निअत्ता तेवि
गुणकराहुंति ॥ अनिअत्ता पुण जंजति मत्तकरिणुव सीलवणं ॥ ८३ ॥

व्याख्या—हे जीव ! तुह के० तने धणिअंधिररुज्जु के० अतिशो धृतिरूप जे रज्जु एटले दोरहुं तेणे करी निअंताई के० वश अएला एवा निअयाई ईदिआई निअत्त के० पोताना ईंधिअं ठे ते गुणकारी ठे. जेम तुरंगुव्व के० तुरंग एटले वश अएला एवा बांधेला घोमानी पेठे वद्धि के० बालवायोग्य ठे. ॥ ए४ ॥ मण वयण काय के० मन वचन अने कायना जे योग ठे, ते पण गाढ एवा निअत्ता के० निर्यत्रिया अका एटले वश अया अका तेविगुणकराहुंति के० ते पण विशेषे करी गुणकारी आय ठे. अने अनिअत्ता के० न यंत्रिया अका पुण के० वली, मत्त करिणव्व के० मदोन्मत्त हस्तिनी पेठे सीलवणं के० शीलरूप वनने जंजति के० जांगे ठे. ॥ ए५ ॥

जह जह दोसा विरमइ जह जह विसएहिं होइ वैरगं ॥ तह तह वि-
ज्ञायवं आसन्नं सेश्च परम पयं ॥ ए६ ॥ डुक्करमे जहिंएहिं कयंसमणेहिं
जुवणठेहिं ॥ जगं इंदियसिन्नं धिइपायारं विलग्गेहिं ॥ ए७ ॥

व्याख्या—जहजह के० जेम जेम दोसा विरमइ के० दोषो विरमे ठे, अने जहजह के० जेम जेम विसएहिं होइ वैरगं के० विषयशी वैराग आय ठे; तह तह के० तेम तेम विज्ञायव्वं के० जाएवुं के सेश्च के० तेहने परमपयं आसन्नं के० परमपदनुं आसन्न एटले हुंकाडापणु आय ठे. ॥ ए६ ॥ एहिं डुक्कर मेकयं के० तेणे डुक्कर काम कछुं. ते कोणे डुक्कर काम कछुं ? ते कहे ठे. के जेहिंसमणेहिं के० जे श्रमणोए जुवणठेहिं के० जोवन अवस्थाने विषे इंदियसिन्नं के० इंदियरूप सैन्यने जगं के० जांगुं. ते पुरुष धिइपायारं के० धैर्यरूप पायार एटले प्रकार जे गढ—तेने विलग्गेहिं के० बलग्या जाएवा ॥ ए७ ॥

तेधन्ना ताणनमो दासोहं ताणसंजमधराणं ॥ अरुद्धि पडिराउं जाण
नहि अपखडकंति ॥ ए८ ॥ किंबहुणा जइवंडसि जीवतुमं सासयं सुहं
अरुहं ता पिअसु विसय विमुहो संवेगरसायणं निच्चं ॥ ए९ ॥

व्याख्या—जाण के० जे पुरुषने हिअए के० हृदयने विषे अरुद्धि पडिराउं के० अर्धपडियाली आंखे अर्थात् कटाक्ष नेत्र करी जोनारी स्त्री नखडकंति के० नथी खटकती; ते के० ते पुरुष धन्ना के० धन्य ठे. ताण के० तेने हुं नमो के० नमस्कार करुं हुं ताण के० तेवा संजमधराणं के० संयम धारीनो दासोहं के० हुं दास हुं. ॥ ए८ ॥ किंबहुणा के० वधारेखुं कहेवुं ? हे जीव तुमं अरुअं सासयं सुहंजइवंडसि के० तुं निरोग एवं शाश्वतुं मोक्षसुख जो बांछे ठे ता के० तो विसयविमुहो के० विषयशी विमुख था, अने निच्च के० नित्य संवेग रसायणं पिअसु के० संवेग रसायणने पी एटले पान कर. ॥ ए९ ॥ इति 'इंद्रियपराजय शतकं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीअर्हदादिस्तवनम् ॥

मौनेनोर्वीं ब्यहृतपरितो वत्सराणां सहस्रं यो निर्माणश्चरणयुगलं जव्यमालोपकारी ॥ अर्हच्छुत्तारयतु
हृदयात्स स्वकीयं कलानां यो निर्माणश्चरणयुगलं जव्यमालोपकारी ॥ १ ॥ नमस्तत्पौलोमीपतिमुकुटरत्नांशु-
कवरं नतानां दत्तश्रीधनयुवतिरत्नांशुकवरं ॥ त्रिलोकीजंतूनामजिह्वितसंपादकमलं जिनस्य श्रीशान्तेः स्तुत-
सरजसं पादकमलं ॥ २ ॥ अपुनर्जवमार्गलंजकक्रमकमलानखिनीप्रज्ञापतेः ॥ शरणं समुपैमि नेमिनः क्रम-
कमलानखिनीतनुत्विपः ॥ ३ ॥ पार्श्वप्रभुर्जिनः कलिताऽपचयं विदधजगतः कलितापचयं ॥ फणिचक्रम-
णीरुचिरंजितखः प्रददातु सुखं रुचिरं जितखः ॥ ४ ॥ अगणयंतमुपप्लवमुच्चकै रहितसंगमकाऽमरनिर्मितं

नमत वीरजिनं मुनिसत्तमं रहितसंगमकामरसं मुदा ॥ ५ ॥ शिवरतो वरतोपवशाक्षतो मधवताऽधवतामति-
दूरगः ॥ अमदनो मदनोदनकोविदः शममलं मम लंजयताज्जिनः ॥ ६ ॥ अविकलं विकलं कधियां सुखं
विदधतं दधतं जगदीशितां ॥ अकलहं कलहंसगतिं श्रये जिनवरं नवरंगतरंगितः ॥ ७ ॥ वेष्टत्कल्याण-
वल्लीविपिनवनमुचः स्वर्गगंगातरंग द्यायादायादरोचिः पटलधवलितालंरुदिङ्मंरुलस्य ॥ नम्रामर्त्यालिमौलि-
प्रसृतपरिमलोजारमंदारमालान्यर्च्यश्चंद्रप्रजस्य प्रजवतु जवतां जूतये पादपद्मः ॥ ८ ॥ इति श्रीअर्हदादि-
स्तवनं समाप्तम् ॥ ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीपार्श्व जावतः स्तौमि महोदधिमगर्हितं ॥ उच्चरंतं जगद्दुःखमहोदधिमगर्हितं ॥ १ ॥ दृग्गोचरं जवान्
येषां प्रियंगुरुचिरायते ॥ प्राप्नुवति सुखं नाथ प्रियंगुरुचिरायते ॥ २ ॥ त्वां चतुःपट्टिर्ज्जाणां तुष्टावमेयवै-
जयं ॥ समूलकापं कपितुं तुष्टावमेयवैजयं ॥ ३ ॥ पवनीजवितुं कर्म वनदक्षेपणायते ॥ कोनांश्चिकमले
नम्राऽवनद क्षेपणायते ॥ ४ ॥ नयंयस्यं गंतमुक्ताविनतामरसाननः ॥ स्वप्नेऽपि स्वदते तेन विनतामरसाननः
॥ ५ ॥ जुवि स्तुतो येन जवानिंदीवरदलासितः ॥ स्वकीर्तिपूरस्तेनं इनिंदीवरद लासितः ॥ ६ ॥ अपि
व्यामोहिताशेषसुरदानचमानया ॥ न त्वामचुक्षुज्ज्वारी सुरदाऽनवमा नवा ॥ ७ ॥ फुल्लत्पफिफणारत्नरुचि-
राजितविग्रहे ॥ त्वयि प्रीतिः स्फुरतु मे रुचिराजितविग्रहे ॥ ८ ॥ द्युपतिमुकुटप्रोद्घृष्टांश्चि जगत्कमलाकर
द्युपतिमनघं स्तुतेति त्वां कृतांजलिर्नय्ये ॥ प्रशमजलधे मह्यं सद्यः प्रसह्य वित्तीर्यतां प्रशमनविधौ जावा-
रीणां जिनप्रजविष्णुता ॥ ९ ॥ इति श्रीपार्श्वनाथस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ चतुर्विंशतिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

जिनर्पञ्च प्रीणितजन्मसार्थं समस्तदोपाजित तीर्थनाथ ॥ श्रीसंज्ञचारुखलवंध नंदाः स्वामिन् प्रजानाम-
जिन्ददनस्त्वं ॥ १ ॥ सुखाय पुंसां सुमते मुखास्तमृगांकपद्मप्रज गौरकांते ॥ सुपार्श्वनेतर्महसेनपुत्र त्रैलोक्य-
लोकस्तवनीय ज्ञयाः ॥ २ ॥ विरोचनाञ्च सुविधिं जिनं स्वजावतः शीतलमर्चयामि ॥ श्रेयांसमर्च्य दिवि-
जव्रजेनासक्तं न संपत्सुनवासुपूज्यं ॥ ३ ॥ सुवर्णकांते विमलत्वसुच्चकैरनंतविज्ञाननिविष्टविष्टप ॥ अहर्मणे
धर्मपथप्रकाशने कुरुष्व शांतेद्वितमंगिनां पदं ॥ ४ ॥ निःसीमसूरतनयस्थितिमार्गदीप निर्मोहि शर्म सुहृतां
प्रियमुक्तिदार ॥ निर्मृष्टगारुरुचये निगृहीतमोह मल्लेश मोदित महाशय सुव्रतेन ॥ ५ ॥ अथोनमीनांकनि-
रासदङ्क संप्रीणिताशेषसमुज्जनेम ॥ शांतारवामेय गुणाजिराम श्रीवर्ष्मानैधि सुखश्रिये नः ॥ ६ ॥ निर्व्या-
जमेधिततमोहरणैकदङ्क सर्वज्ञराजिमहनीयपदे नयाढ्ये ॥ सर्वोदिते जव सरस्वतिपोतरूपे मिथ्यात्ववारिणि-
सदा मयि सुप्रसन्ने ॥ ७ ॥ इति चतुर्विंशतिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ अथ श्रीयुगादिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

अस्तु श्रीनाजिज्जद्वेयो विपन्नान्नकर्मठः ॥ पवित्रःपोषयेन्नाकं सुधर्माधिपतिःश्रिये ॥ १ ॥ जाह्नवखंरुनपां-
नित्यप्रौढो जगतिविश्रुतः ॥ हिनस्तुवस्तमःस्तोमं पावको नाजिनंदनः ॥ २ ॥ सूर्यानंदीमहोद्यासीसंयमिन्या-
यधीश्वरः ॥ समवतीजगन्नेता जीयादादिजिनेश्वरः ॥ ३ ॥ सनाकीनाहतोदद्यादपजो निर्कृतिर्दुर्दं ॥ योदो-
पाचरण प्रीतिरनिकारेशिवेस्थितः ॥ ४ ॥ असंस्तुतो जैर्विभ्रदपाशंसर्वदाशयं ॥ नाजेयःश्रेयसे ज्ञयादपूर्वो-
ज्ज्वनेश्वरः ॥ ५ ॥ पायादनलसख्यातिवंधुरोदरिणादतः ॥ अर्हिसोह्यसमातन्वन् श्रीनाजेयो महावलः
॥ ६ ॥ नसेवितःकिंपुरुषैः सर्ववित्तापवर्जितः ॥ जवधेपीचरुपजः श्रीदो जयतिनूतनः ॥ ७ ॥ चंजावदातदेह
श्रीवृषज्जासनतपरः ॥ शिवालयमितः पायादीशानः प्रथमोजिनः ॥ ८ ॥ ह्माम्रागज्जारधतारं यंश्रीमान्श्रय-
तेहरिः ॥ विघ्नाणःकमलंशुश्रंसोऽनंतःपातुनाजिज्जः ॥ ९ ॥ स्वयंज्जह्मलोकेशः शुक्लपद्मसमाश्रितः ॥ सकलं

कमलासीनः कुरुतामृपञ्चःसुखं ॥ १० ॥ एवमादिमनुनेःस्तवनंयः पापघ्नीतिशततामपहाय ॥ त्रिघातनवि-
धौपटिमानं तस्यविप्रतिदशापिदिगीशाः ॥ ११ ॥ इति श्रीजिनप्रज्ञसूक्तं श्रीयुगादिजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपार्श्वजिनस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीपार्श्वःश्रेयसेच्छयादक्षितालसमानरुक् ॥ अनंतासंसृतिर्वेन दक्षितालसमानरुक् ॥ १ ॥ अज्ञानमेकुर-
ध्वातकारिणस्त्वज्जुणनलं ॥ अज्ञानमेकुरध्वातजानोऽजिष्टातुमीशगीः ॥ २ ॥ तस्यापिनुज्ञोऽतर्जकिरंहसाम-
हितायते ॥ गुणलेशंस्तवीम्युच्चैरंहसामहितायते ॥ ३ ॥ अपारेकामरोगेण त्रातोस्मिन्नववारिधौ ॥ अपारे-
कामरोगेणदर्शनेनविनातव ॥ ४ ॥ आप्येदानींदर्शनंते नरामरसजाजनं ॥ स्पृह्यामिप्रजोराज्यं नरामरस-
जाजनं ॥ ५ ॥ नेह्याचमेऽसुरोदोर्लोकं सकाममनसंप्रति ॥ रुचयेमुक्तिकांतापि सकाममनसंप्रति ॥ ६ ॥ पुण्यो-
दयादक्षमया मुक्तत्वदर्शनेसति ॥ पुण्योदयादक्षमया स्वात्मायंपरिनिश्चितः ॥ ७ ॥ जिनास्यऽसारसंसार
किंनेदानींविराकरो ॥ जिनास्यसारसंसारमद्यधीक्षितंमया ॥ ८ ॥ धन्यास्तेप्रणतास्तुज्यं वासवाभेयशक्तये ॥
त्रातुंजगत्सर्वगुणावासवाभेयशक्तये ॥ ९ ॥ कथ्याणगिरिधीरेमे त्वयिचेत्परमेश्वर ॥ कथ्याणगिरिधीरेमे कर-
स्थाः सर्वसंपदः ॥ १० ॥ तवांगेलीनदृष्टित्वाहूरीकृततमालजे ॥ जीवन्मुक्तिदशांकद्विदूरीकृततमालजे ॥ ११ ॥
कमलायतनेत्राजिरहुब्धमनसस्तव ॥ कमलायतनेत्राऽजिमेतामहृशौमुखे ॥ १२ ॥ दृष्टेतवमुखेप्रीत्या रज-
नीश्वरकोमले ॥ ननिर्वाणपदेस्यास्तुरजनीश्वरकोऽमले ॥ १३ ॥ अहोऽजंगंजीरहितं तवाराध्यवचःप्रजो ॥
अहोऽजंगंजीरहितंनिष्कर्मलजतपदं ॥ १४ ॥ पीत्वावाचोद्यतंतेऽस्तकलिकामधुगुह्रितं ॥ मेनेजनेःस्वर्गतरोः
कलिकामधुगुह्रितं ॥ १५ ॥ क्रमतामरसघंघसेवनेतवसादरं ॥ क्रमतामरसघंघसामकीर्नमनःसदा ॥ १६ ॥
श्रियस्तवागमोदद्यादिततानयशोजितः ॥ यस्तवैवविदोपत्वादिततानयशोऽजितः ॥ १७ ॥ अलंतेपदराजी-
वान्यधैर्यैकरताःप्रजो ॥ अलंतेपदराजीवासुक्तिगुर्गुस्वयंग्रहे ॥ १८ ॥ वशीचक्रेजवान्युक्तिमहितांठितविग्रहः ॥
स्वैर्गुणैश्चातृताकालमहितांठितविग्रहः ॥ १९ ॥ सदानमस्तपापायगत्याजितवतेगजं ॥ सदानमस्तपापायमे-
धस्यामांगकायते ॥ २० ॥ यस्त्वामेकमाग्रधीःस्तौति देवपद्मावतीनतं ॥ इष्टार्थंलाजैरचिरादेवपद्माऽवतीनतं
॥ २१ ॥ सदानंदंतिनामोघमाप्यचाश्वीयमत्रके ॥ सदानंदंतिनामोघत्वच्चकिंकृतनिश्चयाः ॥ २२ ॥ येनबा-
स्त्वयिवंधाःस्युर्मदनागविराजते ॥ तेषांचरुपक्षिरतिमदनागविराजते ॥ २३ ॥ अहीने नसदारेण सेव्यमान-
कृपानिधे ॥ अहीनेनसदारेणदून्पाह्यांतरेणमां ॥ २४ ॥ इत्वांतरारीस्त्वदाज्ञाविद्यास्मरणचूषिताः ॥ जय-
लक्ष्मीवयंनाथविद्याःस्मरणचूषिताः ॥ २५ ॥ नमोहराजेनब्रह्मशक्रादीनपिजिष्णुना ॥ नमोहराजेनब्रह्मयोनये-
विजितायते ॥ २६ ॥ यः स्यात्त्वत्पादपद्मार्चरुचिरंजितमानसः ॥ सर्वत्रलजतेसौख्यं रुचिरंजितमानसः
॥ २७ ॥ सर्वकपायमोहेलापतयेऽह्वतस्तव ॥ सर्वकपायमोहेलायासराहूपमंवचः ॥ २८ ॥ सरस्वतीपातुत-
वोपदेशामृतपूरिता ॥ यत्प्रजावाजानैर्मुक्तिपदेशाऽमृतपूरिता ॥ २९ ॥ कामदेहतमोहेऽलिनीलवर्णेनतस्त्वयि ॥
कामदेहतमोहेऽलिनीलवर्णेनाऽश्रुवतेश्रियं ॥ ३० ॥ स्वर्गायतिशयोविश्वप्रकाशतेऽमरीचयः ॥ यस्याग्नेनैवशीतां-
शोःप्रकाशं तेमरीचयः ॥ ३१ ॥ दर्पकोपरतायासञ्जिदेमुनिगणायते ॥ दर्पकोऽपरतायासस्पृह्यालुर्नकःखलु
॥ ३२ ॥ कथ्याणानांपंचतयं मुद्यत्कुवलयद्युते ॥ कल्यनप्रीतयेजातमुद्यत्कुवलयद्युते ॥ ३३ ॥ कमलाहृतप-
स्त्यागश्रीजुजंगजिनेश्वर ॥ कमलाहृतपस्त्यागसिमिरार्कपुनीहिमां ॥ ३४ ॥ त्वदानंनजगन्नेत्रमुदारामघनो-
दकं ॥ निर्मिमीतांमप्रीतिमुदारामघनोदकं ॥ ३५ ॥ यैस्त्वंकृतेमनःकृत्वाप्रमदाजोगजागिनः ॥ ज्वेयुर्दिवि-
खुपात्मनां ॥ ३६ ॥ युष्मं ॥ आनंदतोयद्वयाजंतुजातंननामते ॥ आनंदतोयद्वयायमुक्तिश्रीस्तत्ररागितां ॥ ३७ ॥
येनत्वदागमःस्वामिन्स्याद्देनोपराजितः ॥ निर्णीतः सतुतीर्थानां स्याद्देनोपराजितः ॥ ३८ ॥ स्मरामित्र-

स्यते जव्यसमूहायाऽजयप्रदं ॥ स्मराऽमित्रस्यतेजव्यश्रियांधामपदद्वयं ॥ ४० ॥ जव्यहृत्पक्षिणांवासहण-
दानायकाननं ॥ त्वांपर्युपासतेधन्याःहृणदानायकाननं ॥ ४१ ॥ जननव्यसनाधीरश्रीवामेयजवेजवे ॥ जन-
नव्यसनाधीरजूयाःस्वामीत्वमेवमे ॥ ४२ ॥ त्वज्जुणस्तुतिरंजोदकांतेयमकहारीणी ॥ जव्यानवतुविज्ञानांकांतेय-
मकहारीणी ॥ ४३ ॥ इतिप्रजोतेस्तवनंपठितये मुक्तिश्रियःप्रेत्यलुठितितेहृदि ॥ जिनप्रजाऽचार्यमजाऽतिशा-
यिनीजागर्तितेपामिहपंडितप्रजे ॥ ४४ ॥ इति श्रीपार्श्वजिनस्तवनं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीशांतिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

श्रीशांतिनाथोजगवानष्टापदसमानरुक् ॥ विज्रुणान्मयास्तोतानष्टापदसमानरुक् ॥ १ ॥ कट्याणकम-
लोद्भासश्रीपेणजवतोर्जितं ॥ बोधिरलंजगन्नाथश्रीपेणजवतोऽर्जितं ॥ २ ॥ सुतानयोत्थाजगतीमहसारविरा-
गतः ॥ त्वंयुग्मधर्मिभ्योपुमहसारविरागतः ॥ ३ ॥ सौधर्मेऽथजवान्सौख्याद्दैताढ्येसुरतामितः ॥ ततोऽज्जुत्वे-
चरोर्वीजृत् वैताढ्येसुरतामितः ॥ ४ ॥ स्थित्वाऽथप्राणतेजज्ञेबलदेवोपराजितः ॥ यस्मादरिगणः स्थान्नाब-
लदेवोपराजितः ॥ ५ ॥ जूत्वाऽर्मदमुदांपात्रमच्युताखंडलोचवान् ॥ वज्रायुधोऽज्जुह्यायामच्युताखंडलोच-
वान् ॥ ६ ॥ प्राप्यप्रैवेयकंपुष्टैरथोनवममुत्तमैः ॥ सेव्योऽनुरूपैरज्जुर्मधरथोऽनवममुत्तमैः ॥ ७ ॥ सर्वार्थसि-
द्धिमिवाचविश्वसेनांगजूरजूः ॥ चक्रीगजपुरेऽधानांविश्वसेनांगजूरजूः ॥ ८ ॥ जीयासेजननीशास्तरचिरादेव-
संस्तुता ॥ यांस्तोतुर्जायते मुक्तिरचिरादेवसंस्तुता ॥ ९ ॥ जन्मस्त्रात्रेजवानूद्देहरिणांकेनजाविना ॥ तन्नाजौ-
यन्न सोद्योतंहरिणांकेनजाविना ॥ १० ॥ राज्यंप्रजाविपत्राहृदयानेकपराजितं ॥ अशाश्विरंपतिरथहृदयानेक-
पराजितं ॥ ११ ॥ त्रातुंजुर्गतिजृजेदमहासीरसतःह्रमां ॥ शांतिं स्वीकृत्यषट्खंडामहासीरसतःह्रमां ॥ १२ ॥
शुक्त्वाईत्यंक्रमात्तीर्थनिर्मायजगतीहितं ॥ पदंप्रापप्रजोख्यातंनिर्मायजगतीहितं ॥ १३ ॥ कट्याणपंचकंस्तोतुंजर-
णीजृत्तमीशते ॥ केनामविश्वविश्वजजराणीजृत्तमीशते ॥ १४ ॥ त्वदन्योऽलंसतामुच्चैरंहः प्रमथनायकः ॥ परं-
धत्तेऽधकध्वंसरंहःप्रमथनायकः ॥ १५ ॥ यत्त्वयायुधिजैत्रापिकंदर्पोऽपासितापदः ॥ तत्सतांहंसिगरुडकंद-
र्पोपासिताऽपदः ॥ १६ ॥ चत्वारिंशज्जुन्वस्त्वंपातान्मानतमोदिनः ॥ निधिर्ज्ञानस्यदुःखांधुपातान्मानतमो-
दिनः ॥ १७ ॥ इमंस्पृशकृपांकृत्वाहृदयकट्याणजजनं ॥ इशालक्षसमायुस्त्वंहृदयकट्याणजजनं ॥ १८ ॥
कस्यदुःखंननाथत्वंशांतेधामनिधेहिनः ॥ तद्दुःखितान्मृगांकजाकुशांतेधामनिधेहिनः ॥ १९ ॥ स्तुत्वात्वामि-
तिमार्गेयमुद्गरिदंश्रीनर्तकीनर्तने नाट्याचार्यजिनप्रजंजनमहा विघ्नांबुदाब्जादने ॥ घत्तांसंततमेवतावकगुणग्रामा-
जिरामस्तवप्रज्ञापारमितामपारमहिमप्रागजार मझाराती ॥ २० ॥ इति श्रीजिनप्रजकृतं श्रीशांतिनाथस्तवनं समाप्तम्

॥ अथ परागशब्दाष्टोत्तरशतार्थनिबर्हसाधारणजिनस्तवनं ॥

॥ शार्दूलविक्रीडितं ॥ श्रीदेवैर्जनैर्जमौलिसुकुटोद्घृष्टांप्रियुग्मंजिनं नत्वाकुर्मिपरागशब्दविविधाथोत्प-
त्तिमालांचयां ॥ पापंयिदितदीयपुण्यवशतोयन्मामकीनंविजोऽजिघ्यातीतफलापवर्जनसुधाविच्चाणकार-स्करः १

॥ वसंततिलका बंद ॥

वक्राब्जवायुजितपद्मपरागपूरं हृन्मंदिरस्थखपरागहृतप्रचारं ॥ प्रोद्दीप्तकांचनपरागसवर्णवर्णं त्वज्जापरा-
गरसिकःस्तुतिमानयेत्वां ॥ १ ॥ देवापरागनिकृतिप्रततिप्रतानब्देकुजारसुपरागसमांगंगं ॥ त्वांसंश्रयाम्यनि-
मिषाधिपचापराग संसारमुक्तजुविबिस्तृतसंपराग ॥ २ ॥ स्वामिद्वयत्वमनिशंसंपरागमादिप्रकाशकचिरंगत-
पापराग ॥ यश्चाप्युवकथंविजिषुपुष्परागवृत्तिविघटितमणीबकचापराग ॥ ३ ॥ पूर्वोपरस्वरविपर्ययतःपराग त-
त्त्वावबोधमिहोज्जनेपराऽग ॥ त्वंकिंपरागमथसेमधिमुकिदाने कृष्णपरागसजितारिरश्मिर्सीद ॥ ४ ॥ तृणा-
परागविरतंनिरतंक्रियायांलीलापरागतिचंचरतमधंहरतं॥विश्वापरागपतिशुश्रुयशोऽजिरामंवंदेप्रियंवदपराऽगणीय-
शीलं ॥ ५ ॥ जूत्वाःपरागपुरुषेष्टकृपांदधानो मायापरागवनितावधनैतेयः ॥ यःकोपरागहितस्त्वमसीनतेन सेवे-

जवंतमपरागमशैलवज्रं ॥३॥ ध्वस्तोपरागपरजागविज्ज्वितांगं सुरापरागमसमीकृतकर्मधर्म ॥ पुण्यापरागजनदत्तं-
जवंजजेयं देवाऽपरागणितलक्ष्णसंचयत्वां ॥ ८ ॥ सेवापरागणितसौख्यकरंश्रयामि हृत्तापरागहरणंकरुणं-
गुणानां ॥ मोद्यत्परागतितंशराणंजनानामिद्वार्थसाधनसुपर्वपरागकटपं ॥ ९ ॥ तेजोविराजितपरागसमीप-
रागघेषद्विदंधनहृद्यद्विपरागहीनं ॥ गेमेसतिष्ठुतपरागनमस्करोमि गेस्थेजयेकलितपापपरागमाशु ॥ १० ॥
गेस्थेजितेजननमृत्युजरापरागं मांदेहितद्विपदंवलितसत्परागं ॥ रात्रेहतस्मरपरागपकौपरागरिक्तं परागणधर-
स्थितिकार्यकारिन् ॥ ११ ॥ पस्थ्यांगदेवकृतचंदनसत्परागोयो घापरागमगिरोस्तिनजंजपूकः ॥ गेयंविधायकृ-
तदुःकृतसंपरागमीडेप्रतीतमपरागमजिख्ययातं ॥ १२ ॥ गेपाग्रगेजितपुनर्जवापरागरास्थानकेतमुदितेक्षुवनेप-
राग ॥ गेशेकृतेनिहतमोहमहापराग गेस्थेपशेकुरुमुखंशमधीपराग ॥ १३ ॥ गेऽर्थेपरागकरणोद्यमिनंनमामिगेसो-
स्थितेखलपरागजयप्रमुक्तम् ॥ गेनेकृतेऽर्पितपरागधराधवत्वंपेहेस्थितेशुचिपरागपवित्रकीर्तिं ॥ १४ ॥ गेस्थेजवेसक-
लजंतुकृतापरागगेदेनिबर्हितकषायमहत्पराग ॥ गेशेविधेहिमुखमुक्षितदुःपरागगेवेसतित्रिजगदंगिकृपापराग ॥ १५ ॥
पेसौपरागसमधैर्यसुवर्चवीर्यपेसेपरागशिवजीरुमजिष्टुत्वां ॥ येनीकृतेधनवधूप्रच्युतापरागरामोदितेशुचिपराग-
रदालिकांते ॥ १६ ॥ रित्रांकृतेऽनुचित देहपरागलेपरित्रांगते जयपरागजवाधिकश्रीः ॥ जन्नेतिरःसुविहिते-
जनतापरागगेधेकृते गलितमोहमहापराग ॥ १७ ॥ उपजातयः ॥ परांगनायास्तुपवेपरागसंगेनमुक्तमनसा-
नतोऽस्मि ॥ पेवेकृतेदेवनमत्परागसंत्यकरकास्थिपरांगसंग ॥ १८ ॥ प्राप्तापरागाधजवाब्धितरिबंदेपरागारवि-
मुक्तचितं ॥ तृष्णापरागवर्णानिपूदंनंवापरागाद्धर्चगुणोपपन्नं ॥ १९ ॥ दिव्यापरागर्जनतामतीतंसेवाप-
रागस्यमुखर्षिबंधं ॥ परागजस्तिष्ठवितोऽधिकप्रजं परागजाविःकृतसज्जितंश्रये ॥ २० ॥ परागताथप्रतिपाद-
नात्प्रियं जनंपरागगर्ह्यवचःपरंपरं ॥ परागलक्ष्णधोरणीजं परागदाधिघ्नमहंनवीमि ॥ २१ ॥ परागरुमस्तिथि-
तिमूर्तिसेव्यं परागरुद्रव्यसुधूपयोग्यं ॥ परागमाचारविचारणीयं परागदंकारमहंजजामि ॥ २२ ॥ माद्य-
त्परागस्यपदप्रधानदक्षंपरागवर्णंश्रयध्वं ॥ सुरूपरागोत्थविकारतर्जकंजराऽपरागस्त्वर्त्नीतिवर्जितं ॥ २३ ॥
परागजावारिविशुद्धवंशःपरागरिष्टस्थितिजेददर्शी ॥ सेवापरागिनतचक्रमाब्जः कृपापरागाग्लिदवाक्यजीयाः
॥ २४ ॥ योदीपरागांगिसमात्मबोधनो विलापरागादिविमुक्तचेताः ॥ निःस्वापरागाग्ल्यतरस्वरूपः सुरापरा-
गाग्ल्यगुणःसत्सेव्यः ॥ २५ ॥ अपूर्वपराणीपरागजातशीलंपरागधवचःप्रकाशं ॥ परागतिप्राप्तपरागतिर्ज्ञं
स्तोष्येपरागोपगतिप्रतीतं ॥ २६ ॥ वंदेपरागर्जगतिव्यतीतं सदापरागाहततःप्रवृत्तं ॥ क्रूराऽपरांगारकशोण-
पाणिंपरांगरीयःपदवींश्रयंतं ॥ २७ ॥

शार्दूलविक्रीडितदंढ ॥ श्रीमन्नाचकचक्रवर्तिसुगुरुश्रीहर्षकल्लोलसन्धिष्यः पंडितमंडलीबहुमतःश्रीलक्ष्मि-
कल्लोलकः ॥ सैवेदंरचयांचकारसुपरागार्थाष्टयुक्तंशतं तेनामोतुकृतीजनः शिवसुखंपुण्येनलब्धोदयं ॥ २८ ॥
इति परागशब्दाष्टोत्तरशतार्थनिबद्धसाधारणजिनस्तवनं महोपाध्यायचक्रवर्तिश्रीहर्षकल्लोलगणिकमकमलम-
रादायमानेन पण्डितलक्ष्मीकल्लोलगणिना रचयांचक्रे ॥

॥ अथ श्रीमहावीरस्तवनप्रारंभः ॥

असमशमनिवासं वासवाचार्यवाचामविपयमहिमानं ज्ञानसंक्रांतविश्वं ॥ प्रणमदमरचूरारक्षधृष्टांघ्रिपीठं
जिनवरवरद त्वां नौमि जक्तिप्रयुक्तः ॥ १ ॥ बालस्यापि ममोक्तं तव स्तुतावर्थमेष्यति बुधानां कन्याकर्ति-
तसूत्रे न गौरवं मांत्रिकाः किमु बहेयुः ॥ २ ॥ योमिमितैल्यवार्णाघपाथःपलैर्यःपरिष्ठेत्तुमीष्टेनजःस्वांगुदैः ॥
योंऽप्रियेगेनकट्पांतवातंजयेत् त्वङ्गुणानामियत्तामसौवेत्तिचेत् ॥ ३ ॥ अजिनुत्य जवंतमनंतगुणं स्तुतिका-
रगिराजिमतीचरितं ॥ यदियंगुणरेणुकणाक्तनुं स्तवनीयमुपेतिनजातुपरं ॥ ४ ॥ नदष्टेष्टबाधःपरैर्लब्धता-
॥ ५ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ८ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ १० ॥ ॥ ११ ॥ ॥ १२ ॥ ॥ १३ ॥ ॥ १४ ॥ ॥ १५ ॥ ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ ॥ १८ ॥ ॥ १९ ॥ ॥ २० ॥ ॥ २१ ॥ ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥ ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

चित्तंजनोमृतचरुर्लज्जतां वृषसंश्रयेण परमोच्चपदं ॥ प्रमदाश्रितेष्यहृत्तत्रलज्जां प्रवदंति जवदध्वमुचः ॥ ६ ॥
 फलगोचरलक्षणैरुपेतं गदितं यन्नयता प्रमाणयुग्मं ॥ कृतयत्नशता अप्रीह दोषानलमुद्रावधितुंनवादिनोऽन्ये
 ॥ ७ ॥ संदेहान्युपदपोहितुंनृतिर्यक् देवानांश्रुतिपुसुधारसंनिपेक्षुं ॥ त्वाहित्वाकल्यधितुमीश- —जापातजौष्यं
 कश्चगिरैकयालमन्यः ॥ ८ ॥ नन्वेमनःशुक्तियुगाग्रयोजितप्रबोधचारित्रतुरंगमद्यं ॥ रथसमारुह्य तवेशशा-
 सनं समासदन्मुक्तिपुरीमविघ्नतः ॥ ९ ॥ योगेनकिं किमथतीर्थपरंपराजिः किंदैवतैःकिमुतपोजिरधीतिजि-
 किं ॥ मंत्राक्षरंजिनजिनेतिजपंतुसंतःपारत्रिकैहिकमुपेयमुपेतुकामाः ॥ १० ॥ त्वन्नामकामसामर्थ्यानध्यायध्या-
 यतःसतः ॥ संपनीपद्यतेसद्यः संपत्कंपपराङ्मुखी ॥ ११ ॥ अस्तपरीणामपरश्वधेन मच्चित्पेटांप्रसन्नंविजिघ्रा॥
 ज्ञानादिरत्नानिहरतिचौरा रागादयस्तान्निगृह्णाणनाथ ॥ १२ ॥ त्वदिधेप्यधिपतौशिवपुरीं श्रूयतेनहिवहुर्जन-
 वासः ॥ धिग्विधिःकृनुपतावपिमोहे वीक्ष्यतेजवपुरीजनपूर्ण ॥ १३ ॥ नाथवाधितुमनाथवत्सुधाजोजिनो-
 पिविवुधानयमहमः ॥ मानवांस्तुतवपीतदेशनाथाकसुधान् वतदृशापिनासृशत् ॥ १४ ॥ युक्तिस्फूर्जतीक्षण-
 धाराशयेयंश्चक्रे यौष्माकीणवाणीकृपाणी ॥ तेषांजावारातिजिर्धुक्केलिं कुर्वोणानांस्यात्करस्थाजयश्रीः
 १५ ॥ प्रमथितमिश्रोविरोधाः सुहृदीच्यासतोगिनोनिखिलाः ॥ त्वद्देशनाद्युवमिता नयवादाश्चवचनसमयं
 ॥ १६ ॥ इनकुतीर्थिककडिपतगृह्णा वचन जस्मजिर्ज्वलितेत्यहो ॥ तवयशोयुक्तेरपरदैवतम्रजयशोनखल-
 प्रतिविंवितं ॥ १७ ॥ रुंधनेधितमन्यतीर्थिकतरेताःकृत्यवंध्याचलंसच्चेतोजलपंकहृन्मधसुहृदातापिसंतापनं ॥
 हेलाशोपितमोह्राजमहिमांजोधिर्जित्वद्यशोगस्तिः संपवचरितहस्तिदशनन्नेदावदातद्विः ॥ १८ ॥ शेषो-
 हिर्यस्यमूलंकनकगिरिरिपेस्कंधबंधश्चतस्रः काष्ठाःशाखाःप्रशाखाविदिशचरुतलं व्योमजालंदलानां ॥ ताराः
 पुष्पाणिसिद्धास्पदमथशिखरंपुपदंतांफलश्रीहायाविश्रांतविश्वःस्फुरतितवयशःपादपःसोयमुच्चैः ॥ १९ ॥ ऊ-
 र्ध्वोर्ध्वमरोहतिहृन्नजोन्मूलां त्वज्जकिरागांशुपतिर्यथायथा ॥ तयातथाहंःपटलीबलीयसीग्रायेवदेवकृत्यतिप्रतिक्षणं
 ॥ २० ॥ स्वजनकमनस्तापाधानोद्भाषविपक्रिमव्यसनमपि हीदंतुंकामंनशक्मिधुःपरे ॥ तवपुनरिन्श्रीमोहो-
 र्वापतिं सवलंदिधापरिदलयितुंकाष्ठाप्येकालगन्नरणांगणे ॥ २१ ॥ नदोपाणांस्वस्मिन्नधिपजयताऽदाधि वसतिर्गु-
 णानानैवान्यैर्हृरिहरविरंचिप्रचृतिजिः ॥ शिवंतेपामुद्रासधितुमजिसंथिस्तवजवं तदातातेत्यस्तेनलुकिमिववैशि-
 ष्यमधिकं ॥ २२ ॥ आपत्कोटीविघटनपटुः संपदाकृष्टिमंत्रःश्रेयोवल्लीवनवनधरस्तस्वधीसौधदीपः ॥ विद्या-
 कंदोरतिपतियशःक्षीरवज्रप्रचारश्वेतोवृत्ति ममरमयतुत्वत्पदाब्जप्रणामः ॥ २३ ॥ कपायतपनातपग्लपितम-
 प्रशस्तक्रियानुचितनमदीमसं विपथतर्पण्याकुलं ॥ जवज्जुणकदंबकस्तुतिसुधाहृदे मज्जनं जिनेशितरनुक्षणं-
 जतुमामकीनंमनः ॥ २४ ॥ त्रिजुवनजवनाजोगजावजासनगृह्मणिसम नतजनताजिमतार्थसाधैर्वितरणक-
 द्पट्टम विविधतंदोजातिरुचिरमितिसंस्तवमकरवमपवृजिनप्रजसूरिनिवहमहनीयमहंतवयत्कंठपीठसीमनिनु-
 वतिसंपतस्य पुरुषस्य जिनकरतलमुपैति सकलेष्टफलसिद्धिरिच्छगुणतरुविपिन ॥ २५ ॥ इति श्रीमहावीरस्त ०

॥ अथ श्रीपार्श्वनाथस्तवनप्रारंभः ॥

कामेवामेयशक्तिर्वतुतवगुणस्तोमलोशप्रशस्तौनस्याद्यस्यामधीशःसुरपतिसचिवस्यापिवाणीविलासः ॥ मा-
 नेवावाङ्मिवारांकलयतिकश्चम्रौढिमारुढधारांजकिच्यकिप्रयुक्त स्तदपिकिमपितेसंस्तवंप्रस्तवीमि ॥ १ ॥ सं-
 सारांजोधिवेडानिबिजजडमतिध्यातविष्वंसहंसःश्यामाश्यामांगधामाशाङ्कमगतपोधर्मनिर्माथपाथः ॥ स्फा-
 रस्फूर्जकणींभ्रमगुणफलमणिज्योतिरुद्योतिताशाचकश्चक्रिध्वजत्वंजयतिजिनविजिह्वज्यजावारिवार ॥ २ ॥
 कन्धान्वांगिचेतः शिखिकुलविलसत्तंडवाडंबरश्रीहेतुः प्रेक्षन्नखालीरुचिररुचितदिडामनेत्राजिरामः ॥ प्री-
 तिंफुल्लफणाजाडमणिघृणिमुमनश्चापनित्रीकृतचौदेया स्ववंदेशनावाकूस्तनितुसुखकरोमेधवन्मेघहंतः ॥ ३ ॥
 जिंदनलोकप्रवाहप्रवलतर सरित्पुरुमुखैर्वहंतंजंतुनांचित्तमसौसजयतिजगत्त्वत्तचोवारिकांतः॥मुक्त्वागाढगृही

तानपिविनतजनान्यत्पञ्चावाज्ञयातोर्ज्यस्तन्मध्यमेवप्रविशतिऊरुमोहावहारः ॥ ४ ॥ लौढ्याह्वावल्ह-
लक्ष्मीमधुरमधुरसंत्वन्मुखांरोरुहोत्थंपायंपायंजरेणप्रणतजवचृतानेनप्रपुष्पंघयाह्यः ॥ नूनंर्हंप्रकर्षोक्तनयन-
पयःपूरदंजेनदूरंमिथ्याहृक्कलोचनाना मसुजगजगवनसद्यप्लोचिरंति ॥ ५ ॥ निस्पंदानंदकंदः कलिमलक-
दलीकांरुखंभीकृतोयत्कदाकौह्यकस्यदपितजवशतनेत्रपीयूषसत्रं ॥ श्रेयःश्रीवह्निहृद्वीसकमलयमरुद्गाय-
मारोग्यलह्यादर्शःकंदर्पदर्पिजपतिपतमेदर्शनंतावकीर्णं ॥ ६ ॥ विद्याविद्याधरीणांमणिमयमुकुरः क्रूरवैरा-
रिजैत्रोगात्रश्रीमैत्र्यपात्रीकृतरतिरमाणःसच्चरित्रैः पवित्रः ॥ सद्गोगाजोगजागीशुजगिमजवनंश्रीजिनश्रीदसंपन्निः
कंपःसंपनीपद्यतइहमनुजःसाधुनत्वाजिनत्वा ॥ ७ ॥ देव्यावाचोपिवाचामविषयदिविषयमंदिरघारसेवा हेवाकी-
सर्वनाकीश्वरमुकुटतटीघृष्टपादांबुजस्य ॥ नेताश्चैतन्यशून्यःसकलकलयितुर्मुक्तिमात्रस्यदाताशुक्तिमुक्तिचदातुः
कथमिवजवतःकदम्बवृक्षःसहृद्ः ॥ ८ ॥ चंद्रःप्रत्युदकाशयंप्रतिफलत्येकोनचार्यक्रियाकारीत्येनवास्तवस्तवपुन-
र्वृत्तंजयत्यद्भुतं ॥ एकस्त्वंप्रतिमानंवंससियज्ञन्यात्मनामेकदासर्वेषामथचप्रयत्नसिफलंतेपांमनोवांभितं ॥ ९ ॥
यौष्माकीणगुणस्तुतिं विकिरतीशुंडामिवांतर्गतपीतिस्फीतिमतीमतीवसुरचिदानांबुवाविभ्रती ॥ त्रैलोक्यैक-
सुरङ्गमङ्गमवनानीवोन्मदावासितायुष्मज्रकिर्लंजनकिजविनामेनांसिहृदासिता ॥ १० ॥ आधारेस्थिरतोश्चि-
तेखलुजवत्पाथेयमापिस्थिरसोयंज्ञानपथस्तथापिकिमपिस्वार्थैकनिष्ठोद्ये ॥ अश्रांतंममचंचलेपिमनसिस्वामि-
न्वधानस्थितिंत्रैलोक्याधिपशक्तिजाजियदिवाकिंनोपपन्नत्वयि ॥ ११ ॥ विम्वेशप्रसजंत्वदीययशसाव्यालु-
प्यमाने प्रजासर्वस्वेजगदाक्रमैकपटुनानूतंविजानांपतिः ॥ शस्त्रीलांठनकैतवातप्रतिनिशुद्धि प्रदेशेक्षिपन्-
कोपाटोपवशादसाबुदयतेविभ्रष्टपुर्लौहितं ॥ १२ ॥ वक्त्रेणत्वमपाहुरःशशिधरस्याखंक्रमूतैःश्रियंन्याकोशस्यकु-
शेशस्यसुपमासर्वस्वमप्यग्रहीः ॥ यत्तुह्यव्यसनादिस्मिजहितौनैतौविरोधंमिथस्तेनाकारिसमानशीलविपदां-
सांख्यप्रवादोमृषा ॥ १३ ॥ पुष्टांगीन्यवहारनिश्चयनयग्रोचुंगुंगुंशुजहानाद्यंघ्रिचतुष्टयंचविकसज्ज्ञानक्रियालौ-
चनं ॥ नित्येकविवेकपुण्ड्रलतिकस्यादादप्युल्लसतीनोच्चैःकुदुदकुतीर्थतृणशुक्लसूतेवृषंगौस्तव ॥ १४ ॥ आकं-
ठकमठांबुदोजितपयःपूरेनिमग्नांगकस्योत्फुल्लंमुखंपंकजंतवपौथाकौतुकोत्कर्षतः ॥ नागस्त्रैणविलोचनाक्षिपटर्लौसं-
ख्यायधुर्यवतांधन्यानांगणानाक्षेणखलुसारेखान्यतःसर्पति ॥ १५ ॥ बंदारोः प्रियकोपितप्रणयिनीहृक्कोण-
शोणत्विषःसांक्षिग्धसमुल्लसकमनखश्रेणीमयूखास्तव ॥ त्वच्चतुस्तुतिदूतिकाजिमुखितांपाणौचिकीर्णैः शिवश्री-
रामानवपद्मारागसहितंबंधंतिमौलौमम ॥ १६ ॥ एवंनृदेवमहितःसहितःप्रजावज्जुत्याप्रजुततमयाविनुतोमया-
ऽयं ॥ पार्श्वःप्रभुर्विमलचिन्मयचित्तसौधमुत्तंसयत्ववृजिनप्रजसूरिवर्ण्य ॥ १७ ॥ इति श्रीपा० स० ॥

॥ अथ श्रीकृष्णादिजिनस्तवनप्रारंभः ॥

कृष्ण नम्रसुरासुरशेखरप्रपतयालुपरागपिशंगितं ॥ क्रमसरोजमहंतव भौलिना जिनवहेनवहेमतनुद्युते ॥ १ ॥
अपरवस्तुविलोकनलासवाविपनिपेधनुषांमुखमामुधां ॥ वपुषितेपिवताममचक्रुषी अजितजाजितजास्करकां-
चन ॥ २ ॥ हरिहरादिसुरौघविलहणाजुतचरित्रचमत्कृतविष्टपं ॥ सुजनजोः पदपीठविलोखुवतसुमनसंमन-
संजवदैवतं ॥ ३ ॥ मदनउदमर्दंतिदमेहरिस्तरुष्टांगितमूर्तिरुपाश्रितान् ॥ कुतमहारजतद्युतिरग्रणीःशमवता-
मवतादिजिनंदनः ॥ ४ ॥ चरणलक्ष्मिकग्रहणोत्सवेविरवितैरयनदितयोवधिं ॥ धृतसुखातिशयावसुवर्षणैर्व-
सुमतीसुमतीशकृतात्वा ॥ ५ ॥ स्मितजपाकुसुमोपमदीधितिंशरणीमिश्रमैमिजगत्रयी ॥ कुमतकोककुला-
वृत्तदीधितिसुदरविंदारविधरनंदनं ॥ ६ ॥ सकललोकचमत्कृतिकारिणीं जिनसुपार्श्वजवज्जुणधोरणीं ॥ कड्वनो-
मतिमान्खुवनत्रयेकुसुदजासुदजावयजुचक्रैः ॥ ७ ॥ शुचियदंगरुचातुपराजितः शशधरौकमिषाद्यमशिश्रयत् ॥
सपदिलोचनयोर्ममकटपांसमहसेमहसेनसुतोजिनः ॥ ८ ॥ सुविधितीर्थकरंकरुणाकरंकराणविकिरपाशु-
पादमहे ॥ करणकांतिविराजितकार्तिकीहिमकरंमकरंदधतंभ्वजं ॥ ९ ॥ जयतिशीतलदेवसरस्वतीत्रिजगतीं

पुनतीकविसेविता ॥ मधुरिमातिशयेनतृणीकृतामृतरसातरसास्तृपातव ॥ १० ॥ जिनवरोऽवतुगंकलां-
 ष्ठनःप्रथमविष्णुनतांमिसरोरुहः ॥ प्रथितविष्णुनृपान्वयपुष्करांबरमणीरमणीधगुणांबुधिः ॥ ११ ॥ मुनिप-
 तिर्यसुपूज्यनृपात्मज्ञर्जयतिनिर्जितधुर्जयचित्तज्ञः ॥ सुजनकोककदंबकलोचनोत्सवरविवरविष्णुमविग्रहः ॥ १२ ॥
 सुकृतिनःकृतवर्मधरा धवान्वयनजस्तलजासनजास्करं ॥ श्रयतकांचनवारिरुहद्वद्वविमलं विमलंजगदी-
 श्वरं ॥ १३ ॥ उपनर्मंतितमीशसमुत्सकं प्रणयतोचरितुंसकलाःश्रियः ॥ जगतिनुज्यमनंतनमस्क्रियामकलये-
 कलयेचिन्तेनयः ॥ १४ ॥ अवतुधर्मजिनेंजकुजावना रजनिनाशनससहयोदयः ॥ शममयःसमयस्तव सुव-
 तातनयमानंयमांसलविस्तरः ॥ १५ ॥ हृदयनायकचक्रिजिनश्रियोर्धिविधैरिजयोजितविक्रमः ॥ जवज-
 यानिजिनसुजवन्मतानुगविशांगविशांतिविजोचवान् ॥ १६ ॥ किमिति तीव्रतपोव्रतशीलनैः किमुतयोगर-
 हस्यनिपेवणैः ॥ दलधितुंकुगतियदिवोरुचिर्वृजिनकुंजिनकुंथुरुपास्यतां ॥ १७ ॥ प्रणतवासवमौलिमणिप्रजा-
 पटलसंवलितांमिनखल्लिपां ॥ स्मरतजव्यजनाःस्मरकुंजराकुशमरंशमरंजितसज्जनं ॥ १८ ॥ अजिनमःप्रभुमहि-
 मपाकृतस्मरशरप्रसरांशिशुतावधेः ॥ मरकतश्रुतिदर्पविलोपनह्रमविजामविजाव्यगुणश्रियं ॥ १९ ॥ कम-
 ललक्ष्मणिलक्ष्मिनेकेतने परहितव्रतशालिनिसुव्रते ॥ अविरसंममजकिरसःस्फुरत्वनयमेनवमेधतनुद्युतौ ॥ २० ॥
 अलघुजुहुपदेनसूतधनैर्युवतिभिः कृतमस्तुनृपश्रिया ॥ नरुचयेमममुक्तिपदं तवस्तवनमेनवमेजवतुप्रियं ॥ २१ ॥
 दनुजजिजुज्वीर्यमदञ्चरप्रशमनैकजिपग्वरदोर्बलं ॥ ममतनेमिजिनंजुवनत्रयीसुरतरं रतरुद्रतरुविपं ॥ २२ ॥
 शिवसुखस्यकथामपि वेदितानखलुसाजनताजिनकर्हिचित् ॥ सजतियाप्रभुपार्श्वकुवासनाशतवशा तवशा-
 सनलंघनं ॥ २३ ॥ चलनकोटिविघट्टनचंचलीकृतसुराचलवीरजगद्गुरो ॥ त्रिजुधनाऽशिवनाशविधौ जिन
 प्रजवते जवते जगवन्नमः ॥ २४ ॥ स्वरवतारजनिव्रतकेवलाह्वरपदासिदिनानिपुंतनुनः ॥ जगवतांविदधे-
 तिजगन्नयं मुदमितां दमितांतरविधिपां ॥ २५ ॥ इतिजिनप्रजसूरिजिरीडिताः प्रणतिचंचुजनायजनाधिपाः ॥
 दधतुशीलितसिद्धिधूसुखांबुजरसाजरसारहितपदं ॥ २६ ॥ जिनवराःकुनयालिमृणालिनीसुकुलनैकतुपार-
 मरीचयः ॥ विदधताःप्रणतंजतमाहृतस्मरचर्यचर्यनुमनांसिनः ॥ २७ ॥ जगवताऽजिहितार्थमधीयतां कुप-
 थमाधिकदधितमन्मथं ॥ श्रुतमुदात्तमुदात्तपुरस्सरःस्वरचितं रचितं गणधरिजिः ॥ २८ ॥ प्रथमकद्वपतिः
 प्रथितायतिःप्रवचनानुजसौरजपदपदः ॥ कुलिशशोजितपाणिरुपल्लवशमयतामयतामिह्नन्नतां ॥ २९ ॥

श्री वर्जमानास्वमिन्मोनमोनमः

अथ श्री संग्रहणीरत्न त्रैलोक्यदीपिकाख्यग्रंथ बालावबोध सहित

प्रारब्धते.

प्रथम अर्थकर्तानु मंगलाचरण.

श्रीपार्श्वनाथं फलवृक्षिकाख्यं गुरुं तथा श्रीजिनदत्तसूरिं ॥ वाग्देवतायाश्चरणौचनत्वात्माश्रये श्रीजि-
 नचक्रनाम्ना ॥ १ ॥ निर्मथ्यजैनागमवारिराशिं, प्रकाशितायैरियमप्रपंचा ॥ श्रीचंजसूरिन्प्रणिपत्यसम्यक्, क-
 रोमितांसंग्रहणींस्फुटार्था ॥ २ ॥ गुम्भं ॥ श्रीहर्षसार गुरुराजहितप्रसाद, माधायचेतसिचिदर्थकृतेप्रसादं तस्मा-
 द्द्विशुद्धवचनोविगतावसादी, व्याख्यांस्फुटांशिवनिधानगणितितेने ॥ ३ ॥

हवे प्रथम ग्रंथकर्ता दोह गाथाए करी शिष्टाचार पालवाने अर्थे अने विघ्न निवारवा अर्थे मंगल करे ठे.
 तथा अजिधेय, प्रयोजन, संबंध, अने अधिकारी ए चारुं प्रतिपादन करे ठे.

નમિંઝં અરિહંતાઈ ણિઙ્ગ જવણો ગાહણાય પત્તેયં ॥

સુર નારયાણ વુઢં નર તિરિયાણં વિણાજવણં ॥ ૧ ॥

જવવાય ચવણવિરહં સંઘં ઇગ્ગ સમસ્યં ગમાગમણે ॥

વ્યાખ્યા-અરિહંતાઈ કે ૦ અરિહંતાદિક પાંચ પરમેષ્ઠીપ્રત્યે નમિંઝં કે ૦ નમસ્કાર કરી એટલે નમસ્કાર-રૂપ મંગલ આર્ત. એ નમસ્કાર કરી ગ્રંથકર્તા તથા ગ્રંથના શ્રોતાને વિદ્ય ન થાય. એમ પાંચે પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરીને, સુર કે ૦ દેવતા, અને નારયાણ કે ૦ નારકી, એ વેળેને પ્રત્યેકે આયુષ્યની ણિઙ્ગ કે ૦ સ્થિતિ જવણ કે ૦ ધર, અવગાહના કે ૦ શરીરનું માન વુઢં કે ૦ કહીશું. એટલે દેવ તથા નારકીનું આયુષ્ય, જવન તથા શરીરની અવગાહના કહીશું. પણ એટલું વિશેષ જે નર કે ૦ મનુષ્ય, અને તિરિયાણં કે ૦ તિર્યંચ, એ વેળનાં જીવન તે એકાંત નિશ્ચલ શાશ્વતાં નથી, માટે વિણાજવણં કે ૦ જીવનવિના વાકીનાં આયુષ્ય અને અવગાહના કહીશું. વલી એક દેવ જપન્યા પઠી વીજો દેવ કેટલા કાલને આંતરે જપે? તે જવવાયવિરહં કે ૦ જપપાતવિરહકાલ, વલી એક દેવ ચવ્યા પઠી વીજો દેવ કેટલાં કાલને આંતરે ચવે? તે ચવણ કે ૦ ચવન-વિરહકાલ. તથા સંઘં ઇગ્ગસમસ્યં કે ૦ એક સમયે સંખ્યાપૂર્ણતાં કેટલા દેવ જપે? તે એક સમયે જપપાત સંખ્યા વલી એક સમયે સંખ્યાપૂર્ણતાં કેટલા દેવો ચવે તે એકસમય ચવનસંખ્યા. વલી દેવો મરીને કેટલી ગતિમાં જાય? તે ગુમા કે ૦ ગતિ. તથા કેટલી ગતિના આગ્યાં જીવો દેવપણે જપે? તે આગમણે કે ૦ આગતિ, એમ એ ઠ વોલ જેમ દેવોને તેમ નારકી, મનુષ્ય, તથા તિર્યંચને પણ સરસા જાણવા. એટલે નવ નવ દાર-દેવ, તથા નારકીનાં કહીશું. અને જીવનવિના આવ આવ દાર મનુષ્ય, તથા તિર્યંચનાં કહીશું. એ રીતે સર્વ મલી ચો-ત્રીશ દાર કહીશું. અહીંયાં ઉપર ગાથામાં યકારનો ચકાર થાય છે, માટે જ શબ્દ જગ્યાન્યવી છે, તેથી દેવ નારકી, મનુષ્ય, તિર્યંચ-એ ચારેનાં વર્ણ, ચિન્હ લેશ્યાદિક પણ કહીશું. એટલે અજિથેય કહ્યું.

હવે એ ગ્રંથકર્તાને ગ્રંથ વાંધ્યાનો વોધ થયો છે, તેનું પ્રગટીકરણ તે ગ્રંથકર્તાને અનંતર પ્રયોજન થયું. તથા એના અનુગ્રહ પરંપરા એ મોહાવાસિ તે ગ્રંથકર્તાને પરંપર પ્રયોજન, તેમજ શ્રોતાને દેવાદિકનું સ્વરૂપ જાણવું, તે અનંતર પ્રયોજન અને એથી પરંપરા એ મોહાવાસિ તે પરંપર પ્રયોજન. એ રીતે ગ્રંથ કરવાનું પ્રયોજન કહ્યું.

હવે ત્રીજો સંબંધ તે બે પ્રકારે છે. તેમાં એક ઉપાયોપેય લક્ષણ, વીજો ગુરુપર્વક્રમલક્ષણ. તેમાં હવે એ સંઘ-ચણી ગ્રંથ તે ઉપાય, અને એ ગ્રંથનું તત્ત્વજ્ઞાન તે ઉપેય. એ ઉપાયોપેયલક્ષણ સમજવું. હવે ગુરુપર્વક્રમલક્ષણ તે, એ ગ્રંથનો અર્થ શ્રીવર્ધમાન સ્વામી એ ઘસાણ્યો; તેવાર પઠી શ્રીસુધર્માસ્વામી એ દ્વાદશાંગીમાં ગુંધ્યો. ત્યાંથી શ્યામાચાર્યાદિકે પત્રવણા પ્રમુખ સૂત્રોમાં ઉદ્ગ્રહ્યો. વલી તેમાંથી શ્રીજિનજગ્ગણી ક્રમાશ્રમણે પાંચસેં ગાથાની મહોટી સંઘચણી કરી; તેમાં અવતાલ્યો, ત્યાંથી સંદેપ રુચિવંત જીવોને અર્થે શ્રીવંજસૂરિ એ તે મહોટી સંઘચણીનો અર્થ સંદેપીને ફ્રાં વાંધ્યો. એ ગુરુપર્વક્રમલક્ષણ જાણવું. એ સંબંધ કહ્યો.

હવે સાધુ, સાધવી, શ્રાવક, અને શ્રાવિકા-એ ચારે આ ગ્રંથનાં અધિકારી જાણવા. એ ચોથું અધિકારીપણું કહ્યું. ॥ ૧ ॥

અવતરણ-જેવા અનુક્રમે દાર કહ્યાં છે, તેવાજ અનુક્રમે પહેલાં દેવોની સ્થિતિ પ્રમુખ નવ દાર કહે છે. તેમાં પ્રથમ ચાર પ્રકારના દેવોમાંથી જીવનપતિ દેવોના આયુષ્યની જઘન્ય સ્થિતિ અર્ધગાથા એકરી ગ્રંથકાર કહે છે.

દસવાસ સહસ્સાઈ જવણવર્ણં જહજ્ઞતિઈ ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યા-જવણવર્ણં કે ૦ જીવનપતિના દસે નિકાયના દેવો, અને જીવનપતિની દેવીઝં એ-વંનેની મામાન્યપણે દસવાસસહસ્સાઈ કે ૦ દશહજાર વર્ષની જહજ્ઞતિઈ કે ૦ જઘન્ય થકી આયુષ્યની સ્થિતિ હોય; પણ તેથી ઊંઝી ન હોય. ॥ ૨ ॥

અવતરણ-જુવનપતિ દેવોના આયુષ્યની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ વે ગાથાઈ કરી કહે છે.

ચમર બલિ સાર મહિચં ॥ તદેવીણં તુ તિષ્ઠિ ચત્તારિ ॥ પલિયાઈ

સદ્દાઈ ॥ સેસાણં નવનિકાયાણં ॥ ૩ ॥ દાહિણદિવદ્ધ પલિયં ॥ ડ-

ત્તરડું હુંતિ હુન્નિ દેસૂણા ॥ તદેવી મરુ પલિયં ॥ દેસૂણં આઠમુક્કોસં ॥ ૪ ॥

વ્યાખ્યા-જુવનપતિ દેવોના દશ નિકાય છે, તે મેરુના આઠ રુચક પ્રદેશ છે, ત્યાંથી એક દક્ષિણદિશિનો અને એક ઉત્તરદિશિનો. એવા અર્જોઅર્જે વે સંમ કરીએ, તે વેજદિશિમાં એકેકદિશિનેવિષે એકેક નિકાયનો એકેક ફંડ છે. એમ એકેક નિકાયના વેદિશિએ વે ફંડ છે. તેમાં પહેલા નિકાયનેવિષે જે દક્ષિણદિશિરૂપ અર્જ તેનો અધિપતિ અસુરકુમારનો રાજા ચમરંજ છે; તેનું આયુષ્ય સાર કે ૦ એક સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટુ જાણું. અહીંયાં સારપદે સાગરોપમ કહ્યું, તે પદનો એક દેશ હોય, તોપણ પદના સમુદાયનો ઉપચાર કરવો એવો નિયમ છે; માટે કહ્યું. તથા વીજો ઉત્તરાર્જનો રાજા 'વલિંજ' છે. તેનું આયુષ્ય એક સાગરોપમ અહિંયં કે ૦ અધિક, એટલે એક સાગરોપમ ઝાજેરું ઉત્કૃષ્ટથી જાણું. વલી તદેવીણં કે ૦ તે ચમરંજની દેવીનું આયુષ્ય યથાસંખ્યાયે સદ્દાઈતિન્નિપલિયાઈ કે ૦ સાદાત્રણ પથ્યોપમનું જાણું. અને વલિંજની દેવીનું આયુષ્ય સદ્દાઈ-ચત્તારિપલિયાઈ કે ૦ સાદાચાર પથ્યોપમનું ઉત્કૃષ્ટુ જાણું. અને એ ચમરંજ, તથા વલિંજ, એ વે ટાલીને જોષ જે નવ નિકાય છે ॥ ૩ ॥ તેમાં દાહિણ કે ૦ દક્ષિણદિશિના ધરણેજ પ્રમુલ નવે ફંડોનું દિવદ્ધપલિયં કે ૦ દોઢ પથ્યોપમ તથા ઉત્તર દિશિના જૂતાનેજ પ્રમુલ નવે ફંડોનું હુન્નિદેસૂણા કે ૦ દેશેજીણું વે પથ્યોપમનું આયુષ્ય જાણું. અને તદેવીમરુ કે ૦ તે ધરણેજ પ્રમુલ નવે ફંડોની દેવીનું અર્જપથ્યોપમનું આયુષ્ય, તથા જૂતાનેજ પ્રમુલ નવે ફંડોની દેવીનું પલિયં દેસૂણા કે ૦ દેશેજીણું એક પથ્યોપમનું આઠમુક્કોસં કે ૦ આયુષ્ય ઉત્કૃષ્ટુ જાણું. અને તે જઘન્યાયુની ઉપર જ્યાંસુધી ઉત્કૃષ્ટાયુ સંપૂર્ણ થાય નહીં, ત્યાંસુધી સર્વ મધ્યમાયુ જાણું. ॥ ૪ ॥ એ રીતે જુવનપતિ દેવ તથા દેવીનું જઘન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય કહ્યું.

હવે વ્યંતર દેવ અને દેવીનું જઘન્યોત્કૃષ્ટાયુ ગાથાના ત્રણ પદે કરી કહે છે.

વંતરિયાણ જહ્નં ॥ દસ વાસ સહસ્સ પલિય મુક્કોસં ॥ દેવીણં પલિઅરું ॥

અર્થ-વંતરિયાણ કે ૦ વ્યંતરદેવ તથા દેવીનું જહ્નં કે ૦ જઘન્યાયુ દસવા સસહસ્સ કે ૦ દશહજાર વર્ષનું હોય, અને પલિય કે ૦ એક પથ્યોપમનું દેવોનું, તથા પલિયરું કે ૦ અર્જપથ્યોપમનું દેવીનું, મુક્કોસં કે ૦ ઉત્કૃષ્ટાયુ હોય. અહીંયાં કોઈક અજાણ એમ કહે છે જે, વ્યંતરની દેવીનું એક પથ્યોપમાયુ છે. તે જતું કહે છે. કેમકે શ્રીપત્રવણાસૂત્રમધ્યે કહ્યું છે. વાણમંતરીણં જંતે કેવદ્યં કાલં ઈદં પત્રતા ગોયમા જહ્નેણં દસ વાસ સહસ્સાઈ ઉક્કોસેણં અરુપલિંભવં ॥ એ વચને વ્યંતરીક દેવીનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અર્જ પથ્યોપમ છે. અને શ્રી, હ્રી, ધૃતિ, કીર્તિ, બુદ્ધિ, અને લક્ષ્મી-એ ૭ દેવીનું આયુષ્ય એક પથ્યોપમ છે, તે દેવીનું જુવન-પતિની છે. વ્યંતરીકની નથી. એમ જાણું. ॥ ૪ ॥

હવે ચંદ્રમા, સૂર્ય, મૃદુ, નક્ષત્ર, અને તારા-એ પાંચજાતના જ્યોતિષના દેવો તથા દેવીનું આયુષ્યની જઘન્યોત્કૃષ્ટી સ્થિતિ વે ગાથા અને એક પદેકરી કહે છે.

પલિયં અહિંયં સસિ રવીણં ॥ ૫ ॥ લસ્કેણ સહસ્સેણ ॥ વાસાણ

મહાણ પલિય મેણસિં ॥ ઈડં અરું દેવીણં ॥ કમેણ નસ્કત્ત તારાણ

॥ ૬ ॥ પલિઅરું ચઝજાગો ॥ ચઝ અઢ જાગાહિગાઝ દેવીણં ॥ ચ-

ઝ જુઅલે ચઝ જાગો જહ્ન મઢ જાગ પંચમણ ॥ ૭ ॥

વ્યાख्या-જ્યોતિષદેવોના બે જોડે. એક ચર અને બીજા સ્થિર. તેમાં અઢી ધીપમાંહે જે જ્યોતિષચક્રને તે ચર; અને અઢી ધીપથી બાહર જે જ્યોતિષચક્રને તે સ્થિર કહેવાય છે. ત્યાં જંબુધીપ આદે દેશને અસં-
ખ્યાતા ધીપસમુદ્ર માંહે જે સસિ કે ૦ ચંદ્રમા અને ચંદ્રમાના વિમાનવાસી દેવોને, તેમનું ઉત્કૃષ્ટાયુ પલિયંઅ-
હિયં કે ૦ એક પટ્યોપમહરે લક્ષણે કે ૦ એકલાલ્પવર્ષ અધિક, તથા રવીણં કે ૦ સૂર્ય અને સૂર્યના વિમાનવાસી
દેવોનું ઉત્કૃષ્ટાયુ એક પટ્યોપમહરે સહસ્ત્રેણયવાસાણ કે ૦ એકહજાર વર્ષ અધિક છે. તથા ગદાણ કે ૦
ગ્રહ અને ગ્રહના વિમાનવાસી દેવોનું પલિય કે ૦ એક પટ્યોપમનું ઉત્કૃષ્ટાયુ હોય. અને એસિં કે ૦ એ
પૂર્વોક્ત ચંદ્રમા, સૂર્ય તથા ગ્રહ તેમજ ચંદ્રમા, સૂર્ય અને ગ્રહનાં વિમાનવાસી દેવોનું જે આયુષ્ય કહ્યું; તેથી
તેમની દેવીણં કે ૦ દેવીર્હના આયુષ્યની ઊર્ધ્વ કે ૦ સ્થિતિ તે અર્ધ કે ૦ અર્ધ જાણવી. એટલે ચંદ્રમાની દેવી
તથા ચંદ્રમાના વિમાનવાસી દેવોની દેવીર્હનું ઉત્કૃષ્ટાયુ અર્ધ પટ્યોપમ અને પચાસ હજાર વર્ષ ઉપર, તથા
સૂર્યની દેવી અને સૂર્યના વિમાનવાસી દેવોની દેવીર્હનું ઉત્કૃષ્ટાયુ અર્ધપટ્યોપમ અને પાંચસે વર્ષ ઉપર. તથા
ગ્રહની દેવી તથા ગ્રહના વિમાનવાસી દેવોની દેવીર્હનું ઉત્કૃષ્ટાયુ અર્ધ પટ્યોપમ જાણવું. એમ એ ત્રણે જ્યો-
તિષી દેવીર્હના આયુષ્યની સ્થિતિ તે દેવતાના પોતાના આયુષ્યથી અર્ધ હોય છે. હવે કમેણનરકતતારાણં
કે ૦ અનુક્રમે નક્ષત્ર તથા તારાનું ઉત્કૃષ્ટાયુ કહેવું. ॥ ૬ ॥

નક્ષત્ર તથા નક્ષત્રના વિમાનવાસી દેવોનું ઉત્કૃષ્ટાયુ પલિયં કે ૦ અર્ધપટ્યોપમનું જાણવું. તથા તેમની
દેવીર્હનું ચંદ્રજાગ કે ૦ પટ્યોપમનો ચોથોજાગ આયુ હોય. અને તારા તથા તારાના વિમાનવાસી દેવોનું
ઉત્કૃષ્ટાયુ ચંદ્રજાગાહિ કે ૦ પટ્યોપમનો ચોથો જાગ વિશેષાધિક, એટલે કાંઈક જાહેરું, તથા તેમની
દેવીણં કે ૦ દેવીર્હનું ઉત્કૃષ્ટાયુ અઢજાગ કે ૦ પટ્યોપમનો આઠમોજાગ અહિ કે ૦ કાંઈક વિશેષાધિક
જાહેરું આઠ કે ૦ આયુ જાણવું. એટલે દેવો તથા દેવી મલીને પાંચે જ્યોતિષના યુગલનું ઉત્કૃષ્ટાયુ કહ્યું.

હવે જઘન્યાયુ કહેવું. અહીંયાં જાવાર્થ એ છે જે, ચંદ્રમા, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારા- એ પાંચ જાતના
જ્યોતિષમાં ચંદ્રમા અને સૂર્ય એ બે ફરે. વાકી ત્રણ વિમાનના ધણીર્હને, તેથી તેમનું જઘન્ય તથા મધ્ય-
માયુ ન હોય કિંતુ ઉત્કૃષ્ટજ હોય. તે મૂકીને ચંદ્રજાગલે કે ૦ ચાર યુગલ તે- એકતો ચંદ્રમાના વિમાનવા-
સીદેવ અને વિમાનવાસી દેવીર્હ, પણ ચંદ્રમા પોતે નહીં; એ એક યુગલ. તથા સૂર્યના વિમાનવાસીદેવ, અને
-દેવીર્હ; એ બીજું યુગલ. તથા ગ્રહના વિમાનવાસી દેવ અને દેવીર્હ, એ ત્રીજું યુગલ. અને નક્ષત્રના વિ-
માનવાસી દેવ અને દેવીર્હ, એ ચોથું યુગલ. એવારે યુગલનું જઘન્યાયુ, પટ્યોપમનો ચંદ્રજાગો કે ૦
ચોથો જાગ હોય, અને તારાના વિમાનવાસી દેવ તથા દેવીર્હ એ પંચમ એ કે ૦ પાંચમા યુગલનું જઘ-
ન્યાયુ પટ્યોપમનો અઢજાગ કે ૦ આઠમોજાગ જાણવું. એટલે જ્યોતિષ દેવ તથા દેવીર્હના આયુષ્યની
જઘન્યોત્કૃષ્ટસ્થિતિ કહી ॥

હવે વૈમાનિકદેવોની ઉત્કૃષ્ટ આયુસ્થિતિ દોઢ ગાથાએ કરી કહેવું.

દોસાહિ સત્ત સાહિય ॥ દસ ચલદસ સતર અચર જા સુકો ॥ ૬-
ક્ષિક મહિય મિત્તો ॥ જા શગતી સુવરિ મેવિજો ॥ ૭ ॥ તિત્તીસણુ-
તરેસુ ॥ સોહમ્માશ્સુ શ્મા ઊર્ધ્વ જિઘ્ઘા ॥

વ્યાख्या-દોસાહિસત્ત સાહિય દસ ચલદસ સતર અચર- એરીતે જાસુકો કે ૦ યાવત્ શુક્ર દેવલોક સુધી
ઉત્કૃષ્ટ આયુસ્થિતિ જાણવી; તે કહેવું. જેહનો ઘણા કાલે તરીને પાર પામીએ તે સાગર કહીએ. તે સાગરે-
કરી જે કાલ મવિજે તેને સાગરોપમ કહીએ. ત્યાં સૌધર્મદેવલોકે ઢેઢે તેરમે પ્રતરે દો કે ૦ બે સાગરોપમના

आयुष्यनी उत्कृष्टि स्थिति जाणवी. अने बीजे ईशान देवलोके. वे सागरोपम पट्योपमने असंख्यातमे जागे साहि के० साधिक एटले जाकेरा. बीजे सनतकुमारे सत्त के० सात सागरोपम, चोथे महेंद्रदेवलोके सातसागरोपम पट्योपमने असंख्यातमे जागे साहिय के० साधिक ते जाकेरा. पांचमे ब्रह्मदेवलोके दस के० दश सागरोपम, षठे लांतक देवलोके चउदस के० चउद सागरोपम, सातमे शुक्रदेवलोके सत्तरअयर के० सत्तरसागरोपम. इतो के० ए पढी शुक्र देवलोकथी उपरना जे देवलोक ठे, त्यां इक्किमहिय के० एकेका सागरोपमनी वृद्धि करीए ते जा के० यावत जवरिगेविळे के० उपरली नवमी त्रैवेयके इगंतीस के० एक-त्रीश सागरोपमनु आयुष्य थाय, ते कही वतावेळे. आठमा सहस्रार देवलोके अठार सागरोपम, नवमा आनतदेवलोके ऊणणीश, दशमा प्राणतदेवलोके बीश, अग्यारमा आरणदेवलोके एकवीश, बारमा अश्रुत देवलोके बावीश सागरोपम, प्रथम हेचिम हेचिम त्रैवेयके त्रेवीश, बीजे हेचिम मध्यम त्रैवेयके चोवीश, बीजे हेचिमजवरिम त्रैवेयके पचीश, चोथे मध्यम हेचिम त्रैवेयके ढवीश, पाचमे मध्यममध्यम त्रैवेयके सत्यावीश, षठे मध्यमोवरिम त्रैवेयके अछवीश, सातमे जवरिमहेचिम त्रैवेयके ऊणणीश, आठमे जवरिम मध्यम त्रैवेयके त्रीश, नवमे जवरिमजवरिम त्रैवेयके एकत्रीश सागरोपम उत्कृष्टि आयुष्यनी स्थिति होय ॥ ७ ॥ एहथी आगळ आणुत्तरसे के० पांच अनुत्तरविमानोनेविषे एकेका सागरोपमनी वृद्धि करी-ए नही, किंतु अहीयां स्वजावे आयुष्यतितीस के० तेत्रीश सागरोपमनु होय, एरीते सोहम्माइसु के० सौधर्मादिकथी मांतीने पंच अनुत्तर लगी इमा के० ए वैमानिक देवना आयुष्यनी छिद्र के० स्थिति ते जिज के० उत्कृष्टि कही.

हवे ए वैमानिक देवोना आयुष्यनी जघन्यस्थिति वे गाथावडे कहे ठे.

सोहम्मे ईसाणे ॥ जहन्न छिई पखिय महिअं च ॥ ए ॥ दो साहि

सत्त दस चउदस ॥ सत्तर अयराई जा सहस्सारो ॥ तप्परळ इक्किं ॥

अहियं जाणुत्तरचळके॥१०॥ इगतीससागराई सबठे पुणजहन्नविश्वि

व्याख्या- सोहम्मे के० सौधर्मदेवलोके तेर प्रतरे प्रत्येके पखिय के० एक पट्योपमनी जहन्नछिई के० जघन्यस्थिति आयुष्यनी जाणवी. अने ईसाणे के० ईशानदेवलोके पट्योपमने असंख्यातमे जागे अहियं के० अधिक एक पट्योपमनु आयुष्य जाणवुं. ॥ ए ॥ अहीयांथी आगळ बीजा सनतकुमारे वे सागरोपम जघन्यस्थिति, चोथा महेंद्र वे सागरोपम जाकेरा, पांचमा ब्रह्मदेवलोके सात सागरोपम, षठा लांतके दश सागरोपम, सातमा महाशुके चउद सागरोपम. एम जा के० यावत आठमा सहस्सारो के० सहस्रार देव-लोके सत्तरसागरोपम, षठे तप्परळ के० तेहनाउपर आनतादिक देवलोकनेविषे इक्किअहियं के० एकेको सागरोपम वधारता जइए ते, जा के० यावत णुत्तरचळके के० चार अनुत्तर विमाने एकत्रीश सागरोपमनी प्रत्येके जघन्यस्थिती थाय ते कहे ठे. आनते १० प्राणते १९ आरणे ३० अश्रुते ३१ एमज नवे त्रैवेयके एकेक वधारतां नवमेत्रैवेयके त्रीश सागरोपम जघन्यायुष्यनी स्थिति थाय. तेवारपढी एक विजय, बीजो विजयांत, बीजो जयंत, चोथो अपराजित, ए अनूत्तरचतुके ॥ १० ॥ इगतीससागराई के० एक-त्रीश सागरोपम आयुष्यनी जघन्यस्थिति होय, अते पुण के० वली सव्वछेजहन्नविश्वि के० सवार्थसिद्ध-नामा पांचमा अनुत्तरविमाने जघन्यायुनी स्थिति नथी. केमके अहीयां अजघन्योत्कृष्ट तेत्रीश सागरो-पमनीज स्थिति ठे. माटे.

હવે વૈમાનિક દેવીઁની જઘન્ય તથા હત્કૃષ્ટાયુસ્થિતિ દોઢગાથા વડે કહે છે.
 પરિગૃહિશ્રાણિય રાણિય ॥ સોહમ્મી સાણ દેવીણં ॥ ૧૧ ॥ પલિયં
 અહિયંચ કમા ॥ ઠિઈ જહન્ના ઇંયં ડકોસા ॥ પલિયાઈં સત્ત પ-
 શાસ ॥ તહય નવ પંચવન્નાય ॥ ૧૨ ॥

વ્યાખ્યા-વૈમાનિક દેવીની હત્પત્તિ સૌધર્મ તથા ઈશાન એ વે દેવલોકનેવિષે હોય છે. તે દેવી વે પ્રકારની છે. એક પરણેલી કુલાંગના સરસ્વી તે પરિગૃહીતા દેવી કહીએ. વીજી સાધારણ વેદ્યા સરસ્વી તે અપરિગૃહી-તાદેવી જાણવી. તેમાંહે સૌધર્મ દેવલોકની પરિગૃહીતા તથા અપરિગૃહીતા દેવીનું જહન્નાઈં કે ૦ જઘન્યા-યુન્ય પલિયં કે ૦ એક પદ્યોપમનું જાણવું. અને વીજા ઈશાનદેવલોકની દેવીઁનું જઘન્યાયુ એક પદ્યોપમ અહિયં કે ૦ અધિક એટલે એક પદ્યોપમ જાણવું. હવે એનું ડકાસા કે ૦ હત્કૃષ્ટં આયુ કહે છે. સૌધર્મદેવલોકે પરિગૃહીતાદેવીનું પલિયાઈંસત્ત કે ૦સાત પદ્યોપમનું, અને અપરિગૃહીતાદેવીનું પન્નાસ કે ૦ પચાશ પદ્યોપમનું હત્કૃષ્ટાયુ જાણવું. તહ કે ૦ તેમજ ઈશાનદેવલોકે પરિગૃહીતાદેવીનું નવ કે ૦ નવ પદ્યોપમ અને અપરિગૃહીતાદેવીનું, પંચવન્ના કે ૦ પંચાવન પદ્યોપમનું આયુન્ય જાણવું. દેવલોકના દેવોની જે જોગ્ય પતિ-વ્રતા દેવીઁ છે, તેહને પરિગૃહીતા દેવી કહીએ. અને સૌધર્મદેવલોકે અપરિગૃહીતા દેવીનાં ૮ લાલ્લ વિમાન છે; તે વેદ્યાની જાતિ છે. માટે એહને દેવવેદ્યા કહીએ. તેમાં પણ જે ત્રીજા દેવલોકની નિશ્રાપ છે, તે ત્રીજે દેવલોકેજ જાય. તથા ઈશાન દેવલોકે અપરિગૃહીતા દેવીનાં ચારલાલ્લ વિમાન છે, અહીંયાં પણ જે ચોથા દેવલોકના દેવતાને જોગ્ય યોગ્ય છે. તે ચોથે દેવલોકેજ જાય; એમ સર્વત્ર જાણવું. ॥ ૧૨ ॥

એટલે વૈમાનિક દેવીઁની આયુસ્થિતિ કહી. હવે દેવીને અધિકારે અસુરાદિકની ઈંજાણી અગ્રમહિષીની સંખ્યા એક ગાથાવડે કહે છે.

પણ ઢ ચ્ઞ ઢ અઠ ય ॥ કમેણ પત્તેય મગ્ગ મહિસીઁ ॥

અસુર નાગાઈ વંતર ॥ જોઈસ કપ્પ હુગિંદાણં ॥ ૧૩ ॥

વ્યાખ્યા-સર્વ અંતેઝરમાંહે પ્રધાન પટરાણી સરસ્વી જે દેવી તેને અગ્રમહિષી કહીએ. તે અસુરા કે ૦ અસુરકુમારના ચમરેજ તથા વલિજ એ જવનપતિના પહેલા નિકાયના વે દિશિના વે ઈંજ છે. તેહને એકેકાને પણ કે ૦ પાંચ પાંચ અગ્રમહિસીઁ કે ૦ અગ્રમહિષી છે, તથા નાગાઈ કે ૦ નાગકુમાર આદે દેઈને બાકી જે જુવનપતિના નવ નિકાય છે, તેહના ધરણેજ તથા જૂતાનેજ આદે દેઈને અઢારે ઈંજને પ્રત્યેકે ૮ કે ૦ ૮ ૮ અગ્રમહિષી છે. તથા વંતર કે ૦ વ્યંતર દેવતાના સોલ્લ નિકાયના કાલ મહાકાલાદિક વત્રીશ ઈંજ છે. તેહને પ્રત્યેકે ચ્ઞ ચ્ઞ કે ૦ ચાર ચાર અગ્રમહિષી છે. અને જોઈસ કે ૦ જ્યોતપીના ઈંજ ચંડ્રમા તથા સૂર્યને પ્રત્યેકે ચ્ઞ ચ્ઞ કે ૦ ચાર ચાર અગ્રમહિષી છે. તથા કપ્પહુગિંદાણં કે ૦ સૌધર્મ અને ઈશાન એ વે કલ્પના વે ઈંજને પ્રત્યેકે અઠ્ય કે ૦આઠ આઠ અગ્રમહિષી છે. પહેલા તથા વીજા દેવલોકથી હપરલા દેવલોકને વિષે દેવીનું હપજવું નથી. તેથી ત્યાં પરિગૃહિતા દેવીઁ પણ નથી; કિંતુ તે દેવલોકના ઈંજ તથા દેવોને જેવારે યથાયોગ્ય વિષય સેવવાની વાંઠાયાય તેવારે તેને સૌધર્મ અને ઈશાન દેવલોકની અપરિગૃહીતા દેવી-ઁ યથાયોગ્યપણે હપજોગને અર્થે આય. તેમાટે ત્યાં અગ્રમહિષી સંજવે નહીં ॥ ૧૩ ॥

પૂર્વે વૈમાનિક દેવોની આયુસ્થિતિ સમુચ્ચયથી કહી દેખાઈ. હવે પ્રતરે પ્રતરે જઘન્યા હત્કૃષ્ટી સ્થિતિ કહેવાને અર્થે પ્રથમ એ દેવલોકોની પ્રતર સંખ્યા ગાથાવડે કહે છે.

डुसु तेरस डुसु बारस ॥ ठ प्पण चउ चउ डुगे डुगेय चउ ॥
गेविज्ज एत्तरे दस ॥ विसठि पयरा उवरिलोए ॥ १४ ॥

व्याख्या- प्रतर शब्दे जेम घरने उपराउपरी माल होय, तेम देवलोकेमां उपरा उपरे प्रतर होय ठे. तेमां डुसुतेरस के० सौधर्म, ईशान ए वे देवलोके मट्या तेर प्रतर वलयाकारठे; तेमां पूर्वमहाविदेह अने पश्चिममहाविदेह. वचमां अर्द्ध वलयाकार खंयकी अर्द्धोअर्द्ध खंय करीए. एक दक्षिणदिशि खंय, बीजो उत्तरदिशि खंय. तेमां दक्षिणदिशि खंय सौधर्मईज्जना, एट्ठे ते दिशिना अर्द्ध वलयखंयना प्रतर सौधर्मईज्जना ठे; अने उत्तरदिशिना अर्द्धवलयखंयना प्रतर ईशानेज्जना जाएवा. जो अर्द्धोअर्द्ध खंय करी प्रतर न कहीए तो तेर प्रतर सौधर्मईज्जना, अने तेर ईशानेज्जना मेलवतां ठवीश प्रतर थइ जाय ठे. ते आशंका निवारवाने अर्द्धो अर्द्ध खंय करीने प्रतरनी गणना करीए. एम बीजे पण वलयाकार देवलोके युगले एइज व्यवस्था करवी. तेमज डुसुबारस के० सनत्कुमारने माहेंडे पण मट्या वलयाकार बार प्रतर ठे. अहीयां पण अर्द्धोअर्द्ध करी दक्षिणदिशि सनत्कुमारनेज्जना अने उत्तरदिशि माहेंज्जना प्रतर करवा. ब्रह्मदेवलोके ठ के० ठ प्रतर ठे, अने दांतके पण के० पांच प्रतर, तथा शुक्रदेवलोके चउ के० चार प्रतर ठे, सहस्रारे चउ के० चार प्रतर, तथा आनत अने प्राणत ए डुगे के० वे देवलोके मलीने चउ के० चार प्रतर, तथा आरष्य अने अचुत ए डुगेय के० वे देवलोके मलीने चउ के० चार प्रतर. एवं वाचन प्रतर थया. तथा गेविज्जे के० नव प्रत्ये-यके एकेको प्रतर गणतां नव प्रतर आय. अने अणुत्तरे के० पांचे अनुत्तरविमाने एक प्रतर, एवं मली ने दस के० दश प्रतर, ते पूर्वोक्त वाचन साथे मेलवतां विसठिपयरा के० वासठ प्रतर ते उवरिलोए के० उपरला ऊर्ध्वलोकेनेविषे ठे. ॥ १४ ॥

हवे प्रतरे प्रतरे जूडं जूडं उत्कृष्ट तथा जघन्यायु जाणवाने अर्थे प्रथम सौधर्म देवलोके उपाय कहे ठे.

सोहम्मुक्कोस छिइ निय पयर विहत्त इड संगुणितं ॥
पयरुक्कोसं छिइ ॥ सबड जहन्नोपखियं ॥ १५ ॥

अर्थ- सोहम्मुक्कोसछिइ के० सौधर्म देवलोके जे उत्कृष्टस्थिति वे सागरोपमनी ठे, तेने नियपयरसं के० पोताना तेर प्रतर साथे विहत्त के० वेहेंचीए, पढी इडसंगुणितं के० अहीयां पांचमा अथवा सातमा जे प्रतरनुं आयु काढवाने इच्छुं होय, ते प्रतरनी साथे गुणीए, तेवारे ते पयर के० प्रतरनी उक्कोसछिइ के० उत्कृष्टि स्थिति पामीए, ते आवी रीते जे सौधर्मदेवलोकना तेरमा प्रतरे उत्कृष्टि स्थिति वे सागरोपमनी ठे, ते एकेका सागरोपमना तेर तेर जाग करीए, तेवारे वे सागरोपमना तेरीआ ठवीस जाग आय, तेने तेरे जागे वेहेंचतां एक सागरोपमना तेरीआ वे जागनुं आयु पहेले प्रतरे होय. एमज बीजा प्रतरनुं आयु काढवुं होय, तेवारे तेने ते साथे गुणीए तो तेरीआ चार जाग आवे, तेम बीजे उजाग, चोथे आठ जाग, पांचमे दशजाग, ठठे बार जाग, सातमे चउदजाग एट्ठे एक सागरोपमना तेर जाग अने उपर तेरीउं एक जाग, आठमे एक सागरोपमने त्रण जाग, नवमे एक सागरोपम ने पांच जाग, दशमे एक सागरोपम ने सात जाग, अग्यारमे एक सागरोपम ने नव जाग, बारमे एक सागरोपम ने अग्यारजाग, अने तेरमे प्रतरे वे सागरोपम पूरुं आयु होय. एवीज रीते ईशान देवलोके पण प्रत्येक प्रतरनेविषे आयुष्य काढवानो उपाय करवो. मात्र एट्ठुं विशेष जे ए देवलोकना पहेले प्रतरे सागरोपमना तेरीआ वे जाग जाकेरा कहेवा. एम प्रत्येक प्रतरे जाकेरा केहेतां जवुं; तेवारे तेरमे प्रतरे वे सागरोपम साधिक आयुस्थिति आय.

अने सबडजहन्नोपखियं के० सर्वत्र पट्ठे सौधर्म देवलोकना तेरे प्रतरनेविषे जघन्य एक पट्योपमनीज

આયુસ્થિતિ જાણવી, અને ઈશાન દેવલોકના પ્રત્યેક પ્રતરનેવિષે જઘન્યથી એક પઢ્યોપમ ઝાંઝેરી આયુસ્થિતિ જાણવી. એ રીતે સૌધર્મ તથા ઈશાન દેવલોકના તેર પ્રતર છે, તેનેવિષે પ્રત્યેકે જઘન્યોત્કૃષ્ટ આયુ સમજવાનો ઉપાય કહ્યો. ॥ ૧૫ ॥

હવે સનતકુમારાદિક ઉપરના દેવલોકોના પ્રત્યેક પ્રતરોનેવિષે જઘન્યોત્કૃષ્ટ આયુષ્યની સ્થિતિ જાણવાને અર્થે ઉપાય કહે છે.

સુરકપ્પવિઙ્ગવિસેસો ॥ સગપયરવિહત્ત ઇચ્છ સંગુણિત્ત ॥ હિ-
દિહ્વિદિહ્ સહિત્ત ॥ ઇચ્છિય પયરંમિ ઉક્કોસા ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—સુરકપ્પ કે જે દેવોના કલ્પ એટલે વાર દેવલોક તેને કલ્પ કહીએ. અને નવ ઐવેયક, તથા પાંચ અનુત્તરવિમાન અને કલ્પાતીત કહીએ. તેના ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની જે વિઙ્ગ કે જે સ્થિતિ છે, તેનું વિસેસો કે જે વિશ્લેષ કરીએ, એટલે અધિકી સ્થિતિમાંથી ઇચ્છી સ્થિતિ કાઢીએ. એમ વિશ્લેષ કર્યા પછી જે વધે, તેને સુરકલ્પસ્થિતિ વિશ્લેષ કહીએ. પછી તે વિશ્લેષ દેવલોકના પોતપોતાના પયર કે જે પ્રતરે કરી વિહત્ત કે જે વેહેંચીએ. પછી ઇચ્છસંગુણિત્ત કે જે અર્થ એ સ્થાને તે વાંઘીત પ્રતર સાથે સમ્યક્પ્રકારે ગુણિય, ને જે આંક આવે તેને હિદિહ્વિદિહ્ કે જે હેઠલી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ તેણે સહિત્ત કે જે સહિત કરીએ, તેવારે ઇચ્છિયપયરંમિ કે જે ઇચ્છિત પ્રતરની ઉક્કોસા કે જે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ આવે.

તેનું ઉદાહરણ કહે છે. સૌધર્મદેવલોકના તેરમે પ્રતરે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ જે સાગરોપમની છે. અને સનતકુમારનું ઉત્કૃષ્ટાયુ સાત સાગરોપમ છે; તેમાંથી હેઠલી સ્થિતિના પૂર્વોક્ત સૌધર્મ દેવલોકના જે સાગરોપમ બાદ કરીએ તેવારે વાકી પાંચ સાગરોપમ રહે. તે પાંચ સાગરોપમને સનતકુમારના બાર પ્રતર છે, તેણેકરી વેહેંચીએ—તે આવી રીતે જે એક સાગરોપમના બાર બાર જાગ કરીએ, તો પાંચે સાગરોપમના બારીયા સાઠ જાગ આય, તેહને બારે પ્રતરે વેહેંચીયે તેવારે એકેકા પ્રતરે સાગરોપમના બારીયા પાંચ પાંચ જાગ આવે.

પછી હેઠલા સૌધર્મદેવલોકની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ જે સાગરોપમની છે તે તેહની સાથે જોડીએ, તેવારે ત્રીજા સનતકુમાર દેવલોકના પહેલા પ્રતરનેવિષે જે સાગરોપમ અને એક સાગરોપમના બારીયા પાંચજાગ ઉપર એટલી ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની સ્થિતિ થાય છે. તેમજ ત્રીજા પ્રતરે જે સાગરોપમ ને ઉપર બારીયા દશ જાગ કહેવા. ત્રીજે પ્રતરે ત્રણ સાગરોપમ ને ઉપર બારીયા ત્રણ જાગ કહેવા. એ રીતે પ્રતરે પ્રતરે બારીયા પાંચ પાંચ જાગ વધારતા જઇએ તવારે, હેઠલા ચારમા પ્રતરે સંપૂર્ણ સાત સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટાયુ આય. એમ માર્હેજે સાધિક સ્થિતિ જાણવી. એહજ રીતે ઉપરના સર્વ દેવલોકે પ્રતરોના આયુષ્યની સ્થિતિ કાઢવાને ઉપાય કરવો ॥ ૧૬ ॥

હવે બારે દેવલોકોના ઇંદોને રેહેવાનાં સ્થાનક કહે છે.

કપ્પસ્સ અંતપયરે ॥ નિય કપ્પ વડિંસયા વિમાણાત્ત ॥
ઇંદ નિવાસા તેસિં ॥ ચઙ્ગદિસિ લોગપાલાણં ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—કપ્પસ્સ કે જે દેવલોક તેના અંતપયરે કે જે અંતનો પ્રતર એટલે સર્વ દેવલોકના હેઠલા પ્રતરના મધ્યજાગનેવિષે પ્રત્યેકે નિયકપ્પવડિંસિયા કે જે નિજકલ્પવતંસક એટલે પોતપોતાના કલ્પને નામે અવતંસકનામા વિમાન છે. એટલે સૌધર્મદેવલોકના ઉપરના તેરમા પ્રતરનેવિષે સુધર્માવતંસક નામા વિમાન છે; તેમ ઈશાન દેવલોકના તેરમા પ્રતરનેવિષે ઈશાનાવતંસક નામા વિમાન છે. એ રીતે સર્વ દેવલોકે જાણવું. પણ એટલું વિશેષ જે નવમા તથા દશમા એ જે દેવલોકનો એક ઇંદ છે, ત્યાં ચોથા પ્રતરે પ્રાણાવતંસક નામા વિમાન છે. અને અગ્યારમા તથા ચારમા એ જે દેવલોકનો પણ એકજ ઇંદ છે. ત્યાંપણ ચોથે પ્રતરે અશ્વતાવતંસક

नामा विमान ठे. ए अवतंसकनामा विमानोनेविषे इंदनिवास के० इंदनो निवास ठे, अने तेसिं के० ते विमानने चक्रदिसि के० चारेदिशिनेविषे चार विमानो जे ठे, त्यां लोगपालाणं के० सोम, यम, वरुण ने वैश्रमण ए चार लोकपालोनो निवास ठे. ॥ १४ ॥

हवे सौधमैजना चार लोकपालोनं उत्कृष्टायु कहे ठे.

सोम जमाणंसतिजाग पलिय वरुणस्स डुन्नि देसूणा ॥

वेसमणे दो पलिया ॥ एस छिइ लोगपालाणं ॥ १५ ॥

अर्थ— पूर्वदिशिनो लोकपाल सोम, अने दक्षिण दिशिनो लोकपाल यम—ए वेचनो सतिजाग पलिय के० एक पद्योपमना त्रीजा जाग सहित एक पद्योपम आयुष्य ठे. तथा त्रीजो पश्चिमदिशिनो वरुणनामा लोकपाल ठे, तेहुं आयुष्य दुन्निदेसूणा के० देशे ऊणा वे पद्योपम ठे. वली उत्तरदिशिना वैश्रमण नामा चोथा लोकपालनं आयुष्य दोपलिया के० वे पद्योपमनं ठे. एसछिइलोगपालाणं के० ए सौधमैजना चारे लोकपालना आयुष्यनी स्थिति जाएवी ॥ १५ ॥ एटले देवताना आयुष्यनं प्रथम चार संपूर्ण थयुं.

हवे देवगतिनेविषे जुवनसंबंधी बीजुं चार कहे ठे.

असुरा नाग सुवन्ना ॥ विज्जु अग्गीय दीव उदहीअ ॥ दिसि

पवण थणिय दसविह ॥ जवणवई तेसु डु डु इंदा ॥ १६ ॥

अर्थ— देवताना चार निकायनां प्रथम जुवनपतिना निकायनां जुवन कहेवाने अर्थे पहिलां जुवनपतिनी दश जातोनां नाम कहे ठे. जे नहीं सुर ते असुर. एटले वैमानिक नहीं ते असुरा के० एक असुरकुमार-निकाय, बीजा नाग के० नागकुमार, त्रीजा सुवन्ना के० सुपर्णकुमार, चोथा विज्जु के० विद्युत्कुमार, पांचमा अग्गीय के० अग्निकुमार, षष्ठा दिव के० दीपकुमार, सातमा उदहिय के० उदधिकुमार, आठमा दिसि के० दिशिकुमार, नवमा पवण के० वायुकुमार, दशमा थणिय के० स्तनितकुमार, ए रीते दसविहजवणवई के० दशप्रकारना जुवनपतिदेवो, तेसु के० ते एकेका निकायनेविषे एक दक्षिणश्रेणीनो, अने एक उत्तरश्रेणीनो, ए रीते प्रत्येक दुडुइंदा के० वेवे इंच ठे. अर्हियां एदशनिकायना देवोने कुमार एवं विशेषण पटलामाटे दीधुं ठे के० तेउं बालकनी परे क्रीडा करनारा ठे ॥ १६ ॥

हवे पूर्वोक्त दशनिकायना इंचोनां नाम कहे ठे.

चमरे वलीअ धरणे ॥ जूयाणंदेय वेणुदेवेय ॥ तत्तोय वेणुदाली
हरिकंते हरिस्सहे चेव ॥ १७ ॥ अगिसिह अग्गिमाणव ॥ पुन्न
विसिष्ठे तहेव जलकंते ॥ जलपह तह अमिअगई ॥ मिथ बाहण
दाहिणुत्तरउ ॥ ११ ॥ वेळंबेय पञ्जण ॥ घोस महाघोस एसि
मन्नयरो ॥ जंबुदीवं उत्तं ॥ मेरुं दंरुं पट्टुकाउं ॥ १२ ॥

अर्थ— अर्हियां “दाहिणुत्तरउ” ए पद देशे स्थानके जोडीए. केमके एकेक निकायना एक दक्षिण श्रेणीनो इंच, अने बीजो उत्तरश्रेणीनो इंच ठे. तेमनां क्रमे करी नाम कहे ठे. त्यां पहिला असुरकुमारनिकायना दक्षिणदिशिनो चमरेंअ असुरकुमार, अने उत्तरदिशिनो वल्लिअ असुरकुमार, बीजा नागकुमारनिकायना दक्षिणदिशिनो धरणेंअ अने उत्तरदिशिनो जूतानेंअ. त्रीजा सुपर्णकुमारनिकाये दक्षिणदिशिनो वेणुदेवेंअ,

અને ઉત્તરદિશિનો વેણુદાલિંબ, ચોથા વિદ્યુતકુમારનિકાયે હરિકંતેંબ અને હરિસહેંબ. ચેવ કેં નિશ્ચે-
થકી ॥ ૨૦ ॥ પાંચમા અગ્નિકુમારનિકાયે અગ્નિશિલેંબ અને અગ્નિમાણવેંબ, ઢાઢા ધીપકુમારનિકાયે
દક્ષિણે પૂર્વેંબ, અને ઉત્તરે વિશિદેંબ, સાતમા હદધિકુમારનિકાયે દક્ષિણે જલકંતેંબ, અને ઉત્તરે જલ-
પ્રજેંબ, આઠમા દિશિકુમાર નિકાયે દક્ષિણે અમિતગતીંબ અને ઉત્તરે અમિતવાહનેંબ ॥ ૨૧ ॥ નવમા વાયુ
કુમારનિકાયે દક્ષિણે વેલંબેંબ અને ઉત્તરે પ્રજંજનેંબ, દશમા સ્થાનિતકુમારનિકાયે દક્ષિણે ધોવેંબ અને ઉત્તરે
મહાધોવેંબ. એસિં કેં એ વીરો ફંબ માંહેલો કોફ પળ ફંબ જો પોતાની સમર્થાઈ ફોરવે તો જંવુધીપને ઢાઢા-
કારે કરે, અને મેરુપર્વતનો દંરુ કાઝ કેં કરવાને સમર્થ ઢે એટલે મેરુપર્વતને માવાહાથ હપરે ધરે તોપળ
શરીરને કાંઈ પ્રયાસ જણાય નહીં. એવા એસવેં ફંબો પહુ કેં પ્રચુ એટલે સમર્થ ઢે. અર્થાત્ સાધારણ શક્તિ ઢે
તે કહી. જે વસ્તુ પૂર્વે કીધી ઢે તે હમણાં કરે ઢે, અને આગમિક કાલે કરશે તેને શક્તિ કહીએ, અને જે
શક્તિ ઢે; પરંતુ કીધી નથી, કરતો પળ નથી, ને કરશે પળ નહીં, તે શક્તિવિપચી કહીએ. એ પરમાર્થ, વૃત્તિ-
થકી જાણજો. ॥ ૨૨ ॥

હવે અસુરકુમારાદિક નિકાયોની દક્ષિણશ્રેણિની જીવનસંખ્યા દેખાડે ઢે.

ચઞ્ચતીસા ચઞ્ચત્તા ॥ અઠ્ઠત્તીસાય ચત્ત પંચણ્ઠ ॥ પન્ના

ચના કમસો ॥ લક્કા જવણાણ દાહિણ્ણ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ-પહેલા અસુરકુમાર દેવોનાં ચઞ્ચતીસા કેં ચોત્રીશલાખ જીવન, નાગકુમારનાં ચઞ્ચત્તા કેં જુમા-
લીશ લાખ જીવન, અને સુપર્ણકુમારનાં અઠ્ઠત્તીસાય કેં આઠત્રીશલાખ જીવન. એક વિદ્યુતકુમાર, બીજો અ-
ગ્નિકુમાર, ત્રીજો ધીપકુમાર, ચોથો હદધિકુમાર, પાંચમો દિશિકુમાર, એ પંચણ્ઠ કેં પાંચે નિકાયનેવિષે
ચત્ત કેં ચાલીશ ચાલીશ લાખ જીવન ઢે. અને પવનકુમારનાં પન્ના કેં પચાશ લાખ જીવન ઢે. સ્થાનિ-
તકુમારનાં ચત્તા કેં ચાલીશ લાખ જીવન ઢે. કમસો કેં એ અનુક્રમે લક્કા કેં લાલો દાહિણ્ણ કેં
દક્ષિણશ્રેણિનેવિષે જવણાણ કેં જીવનોની સંખ્યા કહી.

હવે ઉત્તરશ્રેણિનાં જીવનની સંખ્યા કહે ઢે.

ચઞ્ચ ચઞ્ચ લક્ક લક્કા ॥ તાવડ્યા ચેવ ઉત્તર દિસાણ ॥

સઘેવિ સત્તકોડી ॥ વાવત્તરિ હંતિ લક્કાય ॥ ૨૪ ॥

અર્થ- જે દક્ષિણશ્રેણિએ દશે નિકાયના જીવનની સંખ્યા પૂર્વે કહી, તેમાંહે એકેકાને ચઞ્ચ ચઞ્ચ લક્ક વિ-
હૂણા કેં ચાર ચાર લાલે ઝઠાં કયાં થકાં શેષ જેટલાં જીવન જે જે નિકાયનાં રહે, તાવડ્યા કેં તેટલાં
તેટલાં ચેવ કેં નિશ્ચેથકી હંતિ કેં હોય. ઉત્તરદિસાણ કેં ઉત્તરદિશિના નિકાયને જીવન હોય. એમ સર્વ
મલી દક્ષિણ શ્રેણિનાં જીવન ચાર કોડ ને ઠ લાલ થાય. ઉત્તરશ્રેણિનાં જીવન ત્રણ કોડ અને ઠાસઠ લાલ
થાય. એ રીતે સઘેવિ કેં સર્વેમલીને સયકોડી કેં સાતકોડ અને વાવત્તરિલક્કાય કેં વઢોતેર લાલ
જીવન તે હંતિ કેં હોય. ॥ ૨૪ ॥

હવે એ પૂર્વોક્ત જીવન ક્યાંઢે ? તે સ્થાનક બતાવે ઢે.

રયણાણ હિહુવરિં ॥ જોયણ સહસ્સં વિમુત્તુ તે જવણા ॥

જંવુદીવસમા તહ ॥ સંખ મસંલિજ્જા વિઠારા ॥ ૨૫ ॥

અર્થ-રયણાણ કેં રત્નપ્રજા પૃથ્વીનો એક લાલને એંસી હજાર યોજનનો પિંક જાડપણે ઢે, તેમાંહેથી હેહુ-

वरिं के० हेठे ने उपर, एटले नीचे अने उपर, जोयण सहस्संविमुत्तु के० एक एक हजार जोजन मूकीने वचमांना एक लाख अठ्योतेर हजार योजनमांदे ते के० ते शुवनपति देवोनां जवणा के० शुवन ठे. ते शुवन न्हानामां न्हांना, ते पाण जंबुद्वीपसमा के० जंबुद्वीप जेवडां महीटां ठे. अने तह के० तेमज मध्यम ते संख के० संख्याताकोटी योजन प्रमाण ठे. तथा उत्कृष्टा ते असंखिज के० असंख्याता कोडाकोडी योजन प्रमाण विद्वारा के० विस्तारवंत ठे. ॥ १५ ॥

अहीयां केटलाक आचार्य एम कहे ठे जे, एक लाख एंसी हजार योजनना पिरु मांहेथी ठबु हजार उंठा करीए, बाकी चोराशी हजार योजनमांदे यथायोग्यपणे शुवनपतिनां शुवन ठे. शुवन शब्दे महामंरुप समान आवास ते नगर बाहेर वाटलाकारे ठे, अने मध्यमांदे एटले मांहेलीकोरे चोखूणा ठे, अंतरमध्य समचक्रस, तथा तले कमलनी कर्णिकाने आकारे जाणवा.

हवे जेणे करी धणा देवोमा पोतपोताना निकाय उंलखवामां आवे एवा प्रत्येके असुरादिक दशे निकायना मुकुट अने सर्वाचरणनेविषे चिन्हो होथने ते कहे ठे.

चूडामणि फणि गरुडे ॥ वज्जे तह कलस सीह अस्सेय ॥

गय मयर वरूमाणे ॥ असुराईणं मुणसु चिंधे ॥ १६ ॥

अर्थ-असुरकुमारना मुकुटनेविषे चूडामणिनुं चिन्ह, नागकुमारने सर्वाचरणनेविषे सर्पनी फणिनुं चिन्ह ठे, सुपर्णकुमारने आचरणे गरुडनुं चिन्ह, विद्युत्कुमारने सर्वाचरणे वज्जे के० वज्रनुं चिन्ह ठे, अग्निकुमारने आचरणे पूर्ण कलश चिन्ह, दीपकुमारने आचरणे सिंहचिन्ह ठे, उदधिकुमारने आचरणे नेविषे अस्सेय के० अश्वचिन्ह, दिशिकुमारने आचरणेनेविषे हस्तिनुं चिन्ह, वायुकुमारने आचरणेनेविषे मयर के० मगरनुं चिन्ह, स्तनितकुमारने आचरणेनेविषे वरूमाणे के० वरूमान एटले सरावसंपूटनुं चिन्ह, ए असुराईणं के० असुरादिक दशे प्रकारना शुवनपतिनां चिंधे के० चिन्हो मुणसु के० जाणवां. अहीयां सिद्धांतमांदे चिन्होनां पाठांतर ठे, ते विरोधताटालीने श्री पञ्चवणजी तथा उच्चवाइना पाठ प्रमाण करवा.

हवे ए असुरादिक दशे प्रकारना शुवनपतिना शरीरना वर्ण कहे ठे.

असुरा काला नागु दहि पंमुरा तह सुवन्न दिसि थणिया ॥

कणगाज विज्जु सिहि दीव अरुणा वाळ पियंगु निजा ॥ १७ ॥

अर्थ-असुराकाला के० असुरकुमारनां शरीर काले वर्णे होय, नागुदहि के० नागकुमार अने उदधिकुमार ए वेनां शरीर पंमुरा के० गौर वर्णे ठे, तह के० तेमज सुवन्न के० सुपर्णकुमार, दिसि के० दिशिकुमार, अने थणिया के० स्तनितकुमार, ए व्रणनां शरीर कणगाज के० कनकवर्णे एटले कसवटी उपर सोनानी रेखा समान एवे वर्णे ठे. अने विज्जु के० विद्युत्कुमार सिहि के० अग्निकुमार, दीव के० दीपकुमार; ए व्रणनां शरीर अरुणा के० राते वर्णे ठे, अने वाळ के० वायुकुमारनी पियंगु के० प्रियंगु वृहन्ना वर्णनीपरे नीले वरणे निजा के० कांति ठे. ॥ १७ ॥

हवे असुरकुमारादिकनां वस्त्रो नो वर्ण कहे ठे.

असुराण वन्न रत्ता ॥ नागोदहि विज्जु दीवसिहि नीला ॥

दिसि थणिय सुवन्नाणं ॥ धवला वाळण संफरुई ॥ १८ ॥

अर्थ-असुराण के० असुरकुमारनां वन्न के० वस्त्र ते रत्ता के० रतां ठे, अने नागोदहि के० नागकुमार,

હદધિ કુમાર તથા વિજ્ઞુ કે૦ વિદ્યુતકુમાર, દીવ કે૦ દીપકુમાર, સિદ્ધિ કે૦ અગ્નિકુમાર, એ પાંચને નીલાં કે૦ નીલાં વસ્ત્ર છે. વલી દિસિકે૦ દિશિકુમાર, યણિય કે૦ સ્તનિતકુમાર, સુવન્નાણે કે૦ સુપર્ણકુમાર એ ત્રણેનાં વસ્ત્ર તે ધવલા કે૦ હજ્જલ છે. તથા વાહણ કે૦ વાયુકુમારને સંઘર્ષ કે૦ સંધ્યારાગ સદશ વસ્ત્ર છે. ॥૧૬॥

હવે એ જીવનપત્યાદિક દશે નિકાયના ઇંજોના જે સામાનિક દેવો એટલે ઇંજ સરસી ક્ષિત્તિના ધર્મી, તેની સંખ્યા, તથા ઇંજોના શરીરીની રહ્યા કરનાર એવા જે આત્મરક્ષક દેવો છે, તેની સંખ્યા કહે છે.

ચત્તસઠિ સઠિ અસુરે ॥ ઠચ સહસ્તાઈ ધરણમાઈણ ॥

સામાણિયા ઇમેસિં ॥ ચત્તગુણા આયરરકાય ॥ ૧૭ ॥

અર્થ-અસુરે કે૦ અસુરકુમારનિકાયના વે ઇંજ છે; તેમાંહે પહેલા ચમરંજને ચત્તસઠિ કે૦ ચોસઠ હજાર, અને વીજા વલિંજને સઠિ કે૦ સાઠ હજાર, અને વાકીના ધરણમાઈણ કે૦ ધરણેજ આદેદેજને જે જીવનપતિના અઢાર ઇંજ છે; તેમાંના એકેકાને પ્રત્યેકે ઠચસહસ્તાઈ કે૦ ઠ ઠ હજાર સામાણિયા કે૦ સામાનિક દેવો છે, અને તે એકેકા ઇંજના સામાનિક દેવો થકી ચત્તગુણા કે૦ ચારગુણા કરીએ તેટલા એકેકાના આયર-રકાય કે૦ અંગરક્ષક દેવો જાણવા ॥ ૧૭ ॥ એ રીતે એ દશે જીવનપતિનાં નામ, દક્ષિણેંજ, ઉત્તરેંજ, દક્ષિ-ણજીવનસંખ્યા, ઉત્તરજીવનસંખ્યા, ચિન્હ તે લક્ષણ, દેહવર્ણ, વસ્ત્રવર્ણ, દક્ષિણસામાનિકદેવ, ઉત્તરસામાનિક દેવ દક્ષિણ આત્મરક્ષક દેવ, તથા ઉત્તરદિશિ આત્મરક્ષકદેવ કહ્યા.

હવે વ્યંતરદેવોની વક્તવ્યતા કહેતો થકો તેમાં પ્રથમ વ્યંતરદેવોનાં જીવન કહે છે.

રચણાએ પઢમ જોયણ ॥ સહસ્તે હિંદુવરિ સય સય

વિહૂણે ॥ વંતરિયાણે રમ્મા ॥ જોમા નગરા અસંખિજ્ઞા ॥ ૧૮ ॥

અર્થ-રચણાએ કે૦ રક્ષયજ્ઞા પૃથ્વીના પિંક માંહેલા પઢમ કે૦ પહેલા ઉપરના જોયણસહસ્તે કે૦ હજાર યોજન જે મૂક્યા છે, તેમાંથી હિંદુવરિસયસય વિહૂણા કે૦ હેઠલના અને ઉપરના સો સો યોજન મૂકીએ, એટલે સો યોજન નીચે મૂકીએ અને સો યોજન ઉપર મૂકીએ, વચમાંના આઠસેંયોજન રહ્યા; તેમાં વંતરિઆ-ણરમ્મા કે૦ વ્યંતરદેવોનાં ઘર તે ઘણાં રમણિકે મનોહર જોવાયોગ્ય છે. જોમા કે૦ પૃથ્વીકાયસંવંધી નયરા કે૦ નગર, તે અસંખિજ્ઞા કે૦ અસંખ્યાતા છે. અને વીજા મનુષ્યદેવોથી વાહેર અસંખ્યાતે દીપસમુદ્રે જે વ્યં-તરદેવોનાં નગર છે; તેની વક્તવ્યતા જીવાગ્નિગમાદિ સૂત્રથકી જાણવી ॥ ૧૮ ॥

હવે વ્યંતરોના ઘરના આકાર કહે છે.

વાહિં વટ્ટા અંતો ॥ ચઠરંસ અહોઅ કષિયાયારા ॥ જવ-

ણ વર્ણે તહ વંતરાણ ॥ ઇંદ જવણાઈ નાયવા ॥ ૧૯ ॥

અર્થ-તે ઘરોનો વાહિં કે૦ વાહેરનો જાગ તે વટ્ટા કે૦ વૃતાકારે, અને અંતો કે૦ માંહેલીકોરે ચઠરંસ કે૦ ચોલૂણા છે. તથા અહો કે૦ અધોજાગે એટલે હેઠે કષિયાકારા કે૦ કમલની કાળેકાને આકારે છે, એવા આકારે જવણવર્ણ કે૦ જીવનપતિ, તહ કે૦ તેમજ વંતરાણ કે૦ વ્યંતરિક દેવોનાં જવણાઈ કે૦ જી-વન તે નાયવા કે૦ જાણવાં. ॥ ૧૯ ॥

તહિં દેવા વંતરિયા ॥ વર તરુણી મીય વાશ્ય રવેણં ॥ નિચં
સુહિયા પમુશ્યા ॥ ગયંપિ કાલં નયાણંતિ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ- તહિં કે૦ તે જુવનોમાંહે દેવાવંતરિયા કે૦ વ્યંતરિક દેવતા જે છે, તે વર કે૦ પ્રધાન ઇટલે જહી સોજાગ્યવંતિ સુદામણી, અતિસુંદર, કુસુમલતા સમાન છે સુગંધ જેહની, એવી દેવીપ્યપાન તરુણી કે૦ દેવી-
ઉં, તે મનને પ્રિયકારી એહવા મધુર વચનેકરી ગીય કે૦ ગીત ગાય છે, તથા વત્રીશવજ્ઞ નાટકની રચનાએ મૃદંગાદિક પટહ જેર એહવાં વાજ્ય કે૦ વાજિત્ર વગાડે છે. તેહના રવેણું કે૦ શબ્દે કરીને તે દેવતા નિચ્છ-
સુહિયા કે૦ નિરંતર સુખીયા છે. તથા પમુઝ્યા કે૦ પ્રમુદિત ઇટસે હર્ષવાન્ થકા પોતાના આયુષ્યનો ગય-
પિકાલં કે૦ જે ગયો કાલ તે પણ નયાણંતિ કે૦ નથી જાણતા. ॥ ૩૨ ॥

હવે તે વ્યંતર દેવોના નગરોનું પ્રમાણ તથા નિકાયનાં નામ કહે છે.

તે જંબુદીવ જારહ ॥ વિદેહ સમ ગુરુ જહન્ન મક્કિમગા ॥ વંતર પુણ
અઠવિહા ॥ પિસાય જૂયા તહા જસ્કા ॥ ૩૩ ॥ રક્સસ કિંનર કિંપુ-
રિસા ॥ મહોરગા અઠ માય ગંધવા ॥ દાહિણ ઉત્તર ખેયા ॥
સોલસ તેસિં ઇમે ઇંદા ॥ ૩૪ ॥

અર્થ- તે કે૦ તે વ્યંતરિક દેવોનાં નગર જે ગુરુ કે૦ મોહોટાં છે, તે જંબુદીવ કે૦ જંબુદીપ જેટલાં વરાવર
એક લાલ યોજન ગોલ, ચૂડીને આકારે છે. તથા જે જહન્ન કે૦ જગન્ય છે, તે જારહ કે૦ જરતદેવ જેવડાં
(૫૨૬) યોજન અને એક યોજનના ઊંગણીયા ઢાંગાગ ઉપર છે, અને જે મક્કિમગા કે૦ મધ્યમ જુવન છે
તે, વિદેહ કે૦ મહાવિદેહદેવપ્રમાણ (૩૩૬૫૪) યોજન અને એક યોજનના ઊંગણીયા ચરજાગ ઉપર ઇ-
ટલાં મોહોટાં છે. હવે તે નગર નિવાસી વંતર કે૦ વ્યંતરદેવોના પુણ કે૦ વહી અઠવિહા કે૦ આઠ પ્રકાર છે.
તે કહે છે. એક પિસાય કે૦ પિશાચ વીજા જૂયા કે૦ જૂલ, તહા કે૦ તેમજ વીજા જસ્કા કે૦ જહ્ ॥૩૩॥
ચોથા રાહસ, પાંચમા કિંનર, ઢાઠાં કિંપુરુષ, સાતમા મહોરગ, આઠમા ગંધર્વ. હવે એ આવેના પ્રતિજ્ઞેદ કહે છે.

ત્યાં સ્વજાવે પ્રચુરપણે કરીને સ્વરૂપવાન તથા સૌમ્ય છે દર્શન જેમનું, તથા હસ્ત અને શ્રીવાનેવિષે રક્ત-
મય આચૂપણ ધારણ કરનારા એવા કુખ્યાંના, પટકા, જોપા, આન્હિકા, કાલા, મહાકાલા, ચોદા, અચો-
દા, તાલપિશાચા, મુખરપિશાચા, અધસ્તારકા, દેહા, મહાદેહા, તૂદશ્રીકા, અને વનપિશાચા એ પશ્ચર
પ્રકારના પિશાચ દેવો છે.

તથા સ્વરૂપવંત સૌમ્ય મુલવાલા અને વિવિધ પ્રકારનું છે વિલેપન જેમને, એવા સ્વરૂપા, પ્રતિરૂપા, અતિ-
રૂપા, જૂતોત્તમા, સ્કંદિકા, મહાસ્કંદિકા, મહાવેગા, પ્રતિઘ્ના અને આકાશગા એ નવ પ્રકારના જૂતદેવો છે.

તથા સ્વજાવે ગંજીર અને જેમનું દર્શન પ્રિય છે, તથા વિશેષે કરી માન તથા ઉન્માનનું જે પ્રમાણ-
તેણે કરી સહિત. વહી હાથ, અને પગનાં તલિઝાં તથા નખ, તાલુ, જીજ, હોટ ઇટલાં વાનાં જેમનાં લાલ
છે, અને દેવીપ્યમાન મુકુટના ધરનાર તથા નાના પ્રકારનાં આચૂપણો છે જેમનાં, એવા પૂર્ણજા, માણિજા,
સ્વેતજા, હરિજા, સુમનોજા, વ્યતિપાકજા, સુજા, સર્વતોજા, મનુષ્યપદ્મા, ધનાધિપતયો, ધના-
હારા, રૂપયદ્ધા અને યદ્યોત્તમા એ તેર જ્ઞેદ યદ્યદેવોના છે.

તથા સ્વજાવે જયંકર અને જેમનું દર્શન પણ જયંકર તથા વિકરાલ અને રક્ત, તથા લાંબા હોઠવાલા;
તપનીય આચૂપણવાલા નાના પ્રકારનાં વિલેપન કરનાર, એવા જીમા, મહાજીમા, વિદ્યા, વિનાયકા, જલરા-
હસા, રાહસરાહસા, અને બ્રહ્મરાહસા એ સાત પ્રકારના રાહસ દેવો છે.

તથા જેમનું દર્શન સૌમ્ય છે, તથા જેમના મુલને વિષે અધિક રૂપ અને શોજા છે; તથા મસકનેવિષે
મુકુટ છે આચૂપણ જેમને એવા કિંનરા, કિંપુરુષા, કિંપુરુષોત્તમા, હૃદયંગમા, રૂપશાલિનઃ, અનિંદિતા, કિંન-

રોત્તમા, મનોરમા, રતિપ્રિયા અને અને રતિશ્રેષ્ઠા એ દશ પ્રકારના કિન્નર દેવો છે. તથા જેમના સાથલ અને જુજાળનેવિષે અધિક રૂપ અને શોખ છે, તથા મુખની અધિક કાંતી છે તથા નાના પ્રકારનાં આચરણ તથા ચૂપણ ધારણ કરનારા એવા પુરુષા, સત્પુરુષા, મહાપુરુષા, પુરુષવૃષ્ટા, પુરુષોત્તમા, અતિપુરુષા, મહાદેવા, મરુતા, મેરુપ્રજા અને યશસ્વંત-એ દશ જેદ કિંપુરુષ દેવોના છે.

તથા જેમનો વેગ અત્યંત છે, જેમનું સૌમ્ય દર્શન છે, અને જેનું મહોટા શરીરવાલા, વલી સ્કંધ અને ગ્રીવા એ વંને જેમનાં વિસ્તારવંત અને પુષ્ટ છે, તથા વિચિત્ર પ્રકારનાં આચરણ અને ચૂપણ છે જેમનાં, એવા જુયંગા, જોગશાલિન, મહાકાયા, અતિકાયા, સ્કંધસાલિન, મનોરમા, મહાવેગા મહેશ્વર્યા, મેરુકાંતા અને જાસ્વંત એ દશ પ્રકારના મહોરગ દેવો છે.

તથા પ્રિય છે દર્શન જેમનું, વલી સ્વરૂપવંત જલો છે મુલાકાર જેમનો, તથા જલો છે સ્વર જેમનો, વલી મસ્તકનેવિષે મુકુટને ધારણ કરનારા, તથા હાર છે ચૂપણ જેમને એવા, હાદ્યાઃ હુહુ, તુંદુરવ, નારદા, રૂપિ-વાદકા, જૂતવાદકા, કાર્દંવા, મહાકાર્દંવા, રૈવતા, વિશ્વાવસવ, ગીતરતિ, અને ગીતયશ એ વાર પ્રકારના ગંધર્વ દેવો છે, એ રીતે આઠ વ્યંતર નિકાયના એકેકા નિકાયનેવિષે દાહિણ ઉત્તર કે ૦ દક્ષિણ અને ઉત્તર-શ્રેણિના ત્રેયા કે ૦ જેદે કરીને તેસિં કે ૦ તેના સોલસદંદા કે ૦ સોલ દંડો છે; તે દેમે કે ૦ એ આગલી વે ગાથાએ કરી કહે છે. ॥ ૩૪ ॥

કાલેય મહાકાલે ॥ સુરૂવ પડિરૂવ પુન્ન જદેય ॥ તહ ચેવ
માણિજદે ॥ જીમેય તહા મહાજીજે ॥ ૩૫ ॥ કિંનર કિંપુ-
રિસે સપ્પુરિસા ॥ મહાપુરિસ તહય અક્કાએ ॥ મહાકાય
ગીયરદ્ ॥ ગીયજસે હુન્નિ હુન્નિ કમા ॥ ૩૬ ॥ .

અર્થ- પહેલા પિશાચ નામા વ્યંતરનિકાયને દક્ષિણદિશિએ કાલેંજ અને ઉત્તર દિશિએ મહાકાલેંજ, એ અનુક્રમે જૂતનિકાયને સ્વરૂપેંજ, પ્રતિરૂપેંજ. જહનિકાયને પૂર્ણજહ તથા માણિજહ, રાક્ષસનિકાયને જીમેં-જ, મહાજીમેંજ ॥ ૩૫ ॥ કિંનરનિકાયને કિંનરેંજ, કિંપુરૂપેંજ તથા કિંપુરિપનિકાયને સત્પુરૂપેંજ અને મહાપુરુષ, મહોરગનિકાયને અતિકાય, તથા મહાકાય. ગંધર્વને ગીતરતિ અને ગીતયશ, એ રીતે આઠ નિકાયને હુન્નિ હુન્નિકમા કે ૦ વે વે દંડ છે, તે અહીંયાં અનુક્રમે કહેવા. ॥ ૩૬ ॥

હવે એ પિશાચાદિક આઠનિકાયના દેવોની ધ્વજાનેવિષે ચિન્હ હોય છે તે કહે છે.

ચિંધં કલંબ સુલસે ॥ વડ યદંગે અસોગ ચંપયએ ॥ ના-
ગે તુંવરુચ્ચ પ્રણ ॥ યદંગ વિવજ્ઞિયા રુક્કા ॥ ૩૭ ॥

અર્થ- પિશાચને કદંબવૃહાનું ચિન્હ, જૂતને સુલસે કે ૦ સુલસવૃહાનું ચિન્હ, યદને વડવૃહાનું ચિન્હ, રાક્ષસને યદંગે કે ૦ તાપસ વિશેષ મહાવૃત્તિના ઉપકરણનું ચિન્હ, કિન્નરને અશોકવૃહાનું ચિન્હ, કિંપુરુષને ચંપયએ કે ૦ ચંપકવૃહાનું ચિન્હ, મહોરગને નાગવૃહાનું ચિન્હ, ગંધર્વને તુંવરુચ્ચ કે ૦ તુંવરાના વૃહાનું ચિન્હ એમાં યદંગવિજ્ઞિયા કે ૦ એક યદંગ વર્જિને વાકી સર્વેને રુક્કા કે ૦ વૃહાનાં ચિંધે કે ૦ ચિન્હ જાણવાં. તે ચિન્હ વ્યંતરદેવોની ઘ્રે કે ૦ ધ્વજાનેવિષે હોય ॥ ૩૭ ॥ .

हवे ए व्यंतरदेवोना शरीरना वर्ण कहे ठे.

जस्क पिसाय महोरग ॥ गंधवा साम किंनरा नीला ॥ रस्क-
स किंपुरिसाविय ॥ धवला जूया पुणो काला ॥ ३८ ॥

अर्थ-एक जस्क के० जङ्ग, बीजा पिशाच, त्रीजा महोरग, चोथा गांधर्व ए चारनो वर्ण सामके० श्याम एटले किंचित् रुष्ण जाएवो. अने किंनरा के० किन्नर घणा श्याम पण नीला के० किंचित् नीलवर्ण जाएवा, अने राक्षस तथा किंपुरिसाविय के० किंपुरुष पण धवला के० उज्ज्वल वर्ण ठे, तथा जूया के० जूतनिकाय ना देवो ते पुणो के० वली काला के० श्यामवर्ण ठे; एटले सर्वात्माए कृसवर्ण ठे. ॥ ३८ ॥

हवे आठ जातना बीजा व्यंतर विशेष देवो ठे ते कहे ठे.

अणपत्नी पणपत्नी ॥ इसिवाई जूयवाइए चेव ॥ कंदीय महा कंदी
॥ कोहंमे चेव पयएय ॥ ३९ ॥ इय पढम जोयण सए ॥ रयणाएअ-
ठवंतरा अवरे ॥ तेसु इह सोलसिंदा रुयग अहो दाहिणुत्तरठ ॥ ४० ॥

अर्थ- एक अणपत्नीनिकाय, बीजो पणपत्नीनिकाय, त्रीजो ऋषिवादीनिकाय, चोथो जूतवादीनिकाय चेव के० निश्चे, पांचमो कंदितनिकाय, ठणो महाकंदितनिकाय, सातमो कोहंरुक्कनिकाय, चेव के० निश्चे, आठमो पयएय के० पतंगनिकाय. ॥ ३९ ॥ इय के० ए आठनिकाय ते रयणाए के० रत्नप्रज्ञापृथ्वीना पिंस-मांहेला पढमजोयणसक के० पहेला शो योजनमांहेला दशयोजन उपर, अने दशयोजन नीचे मूकी बच-माना एंसी योजनमांहे वसनारा अठ के० आठ जातना व्यंतर ते, पूर्वे जे आठ जातना व्यंतर कहा तेथी अवरे के० जिन्न जाएवा. तेसु के० तेना रुक्मअहो के० आठरुचक प्रदेशशक्ती दशयोजन अथो पटले नीचे जे एंशी योजन ठे, तेमां रहेला दाहिणुत्तरठ के० दक्षिण अने उत्तरदिशीना जेदे करी सोलसिंदा के० सोल इंडो ठे. तेमनां नामाई के० नाम ते इय के० आगली गथाए कहेसे.

संनिहिण सामाणे ॥ आइ विहाए इसीय इसिवाले ॥ ईसर महे-
सरे विय ॥ हवइसुवठे विसाविय ॥ ४१ ॥ हासे हास रईविय ॥
सेएय जवे तहा म्हासेए ॥ पयगे पयगवईविय ॥ सोलस इंदाण नामाई

अर्थ- एक संनिहितइं, बीजो सामानइं, त्रीजो घाताइं, चोथो विघाताइं, पांचमो ऋषीइं, ठणो ऋषीपालेइं, सातमो ईश्वरइं, आठमो महेश्वरइं, हवइ के० होय. नवमो सुवडइं, दशमो विशालइं ॥ ४१ ॥ अग्नीयारमो हास्यइं, बारमो, हास्यरतिइं, तेरमो स्वेतइं, जवे के० होय. तहा के० तेमज चच-दमो महास्वेतइं, पन्नरमो पतंगइं, सोलमो पतंगपति इं विय के० निश्चे. सोलसइंदा के० सोलइंदां नामाई के० नामो जाएवां ॥ ४१ ॥ ए सोल इं घाणव्यंतरना कहा. तेम पूर्वे सोलइं व्यंतरना कहा ठे, सर्व मली वत्रीश इं व्यंतरना थया. तथा जवनपतिना वीशइं वली यद्यपि चंद्रमा, तथा सूर्य तो असंख्याता इं ठे. तथापि जातिनी अपेक्षाए चंद्र सूर्य वेज गणीए, माटे ज्योतिषीना वे इं, अने वैमानिकना दश इं मली चोसठ इं गणतीमां ठे.

हवे व्यंतर तथा ज्योतिषि ए वेजनी सरखी वक्तव्यता जणी एना सामानिक देवो अने आत्मरक्षक देवो, ए वेनी संख्या कहे ठे.

**सामाणियाण चजरो ॥ सहस्स सोलसय आयररका-
णं ॥ पत्तेयं सवेसिं ॥ वंतरवइ ससि रवीणंच ॥ ४३ ॥**

अर्थ- सामाणियाण के० सामानिक देवो ते चजरोसहस्स के० चार हजार अने सोलसय के० सोल हजार आयररकाणं के० आत्मरक्षक देवो, ते सवेसिं के० सर्वनिकायनेविषे पत्तेयं के० प्रत्येके वंतरवइ के० व्यंतरना पति जे वज्रीश इंज, तेने तथा ससिरवीणंच के० चंद्र अने सूर्य ए वे ज्योतिषीना इंजनी पण वक्तव्यता व्यंतरसरखीज ठे; माटे ए सर्वने होय. एटले व्यंतरना नगरोनी वक्तव्यता कही. ॥ ४३ ॥

हवे वधा देवो केटला प्रकारना ठे ? ते कहे ठे.

**इंद सम तायतीसा ॥ परिसतिथा रक्क लोगपालाय ॥ अणिय
पइना अजिउंगा ॥ किंविंसं दस जवण वेमाणी ॥ ४४ ॥**

अर्थ- एक इंदसम के० इंज, अने सामानिक देवो, अने तायतीसा के० तायत्रिंशकदेवो, तथा परिसतिथा के० त्रण पर्खदाना देवो, आयररक के० अंगरक्षक देवो, लोगपालाय के० चार लोकपाल, अणिय के० अनीय ते कटकना देवो, पइना के० प्रकीर्ण, प्रजाना देवो, अजिउंगा के० अजियोगीक ते किंकरदेवो, किंविंसं के० किलविषीक देवो, दस के० ए दश जातिना देवो ते जुवण के० जुवनपति, व्यंतर तथा वेमाणी के० वैमानिकमां ठे. ॥ ४४ ॥

कटकना देवोना सात प्रकार कहे ठे.

**गंधव नट्ट ह्य गय ॥ रह जड अणियाणि सब इंदाणं ॥ वे-
माणियाण वसहा ॥ महिसाय अहोनिवासीणं ॥ ४५ ॥**

अर्थ- एक गंधव के० गंधर्व देवो ते मृदंगाधर जाणवा, बीजुं नट्ट ते नाटक करनार, त्रीजुं ह्य ते घोडानुं, चोथुं गय ते हाथीनुं, पांचमुं रह के० रथनुं, ठहुं जड के० पालानुं कटक. ए ठ प्रकारना अणियाणि के० अनीक एटले कटक, ते सब्वइंदाणं के० सर्व इंजोने होय. अनेवेमाणियाण के० एक वैमानिकने सातमुं वसहा के० वृषजनुं कटक होय. तथा अहोनिवासीणं के० अघोनिवासी जे जुवनपति तथा व्यंतर ठे, तेने सातमुं कटक महिसाय के० महिपानुं होय ॥ ४५ ॥

हवे त्रायत्रिंशकदिक देवोनी संख्या प्रत्येक इंजनी कहे ठे.

**तित्तीस तायतीसा ॥ परिसतिआ लोगपाल चत्तारि ॥ अ-
णियाण सत्त सत्तय ॥ अणियाहिव सब इंदाणं ॥ ४६ ॥**

अर्थ- तित्तीस के० तेज्रीश देवो ते तायतीसा के० त्रायत्रिंशक एटले गुरुस्थानीया इंजसरखा, इंजने सदाह पूठवा योग्य, सर्वने पूजनीक होय. तथा एक बाह्य, बीजी अन्त्यंतर, त्रीजी मध्यम, ए रीते, सर्व मलीने परिस के० पर्खडा ते, तीथा के० त्रण होय. तथा एक सोम, बीजो यम, त्रीजो वरुण चोथो कुबेर. ए रीते लोगपाल के० लोकपाल ते चत्तारि के० चार होय, अने अणियाण के० अनीक ते पूर्वोक्त गंधर्व प्रमुख

सत्तसत्तय के० सातसात जातुं कटक ते सर्व इंद्रोने होय. ते अणियाहिव के० ए साते कटकना अधिपति सव्वइंदाणं के० सर्व इंद्रो होय ॥ ४६ ॥

नवरं वंतर जोइस ॥ इंदाण न हुंति लोगपालाउ ॥ तायत्ती-
स जिहाणा ॥ तियसाविय तेसिं नहु हुंति ॥ ४७ ॥

अर्थ- पण नवरं के० एटलुं विशेष जे वंतर के० व्यंतरना वत्रीश इंद्रोने, तथा जोइस के० ज्योतिषीना वे इंद्रोने, लोगपालाउ के० लोकपाल, नहुंति के० न होय. तथा तायत्तीस के० त्रायत्रिंशक ठे अजिधान के० नाम जेनुं, एवा तिसयाविके० जे देवो ते पण तेसिं के० ते व्यंतर तथा ज्योतिषीना इंद्रोने नहुंति के० न होय. हवे ज्योतिषी देवोनां विमानोनी वक्कव्यता कहे ठे. ते ज्योतपि तिर्यक्लोकने विषे ठे. ते तिर्यक्लोक मेरुमध्य रुचकथी नवसें योजन उपर, अने नवसें योजन नीचे मली अद्वारशे योजन प्रमाणे. त्यां उंचा नवसें योजन जे तिर्यक्लोकना ठे; तेमां केटलां योजन उंचां ज्योतिषिनां विमानो ने ? ते कहे ठे.

समजूतलाउ अछहिं ॥ दसूण जोयणसपहिं आरप्प ॥ उ-
वरि दसूत्तर जोयण ॥ सयंमि चिठंति जोइसिया ॥ ४८ ॥

अर्थ- मेरुपर्वतना मध्यजागे आठ रुचकप्रदेश ते समजूतल कहीए. त्यांथी अछहिं जोयण सपहिं के० आठसें योजन, ते दसूण के० दश योजने उंचा, एटले सातसें ने नेवु योजन उंचा जइए, त्याहांथी आरप्प के० आरंजीने उवरि के० उपरे जाडपणे दसूत्तरजोयणसयंमि के० एकशो दश योजनमांहे जोइसिया के० ज्योतिषी देवो, चिठंति के० रहे ठे. ॥ ४८ ॥

ते ज्योतिषिदेवो एकशो दश योजनमां केवीरीते रखा ठे ? ते कहे ठे.

तह रवी दस जोयण ॥ असीइ तडुवरि ससीय रिक्केसु ॥

अह जरणि साइ उवरि ॥ वहि मूलो जितरे अजिई ॥ ४९ ॥

अर्थ- तह के० त्यांथी एटले एकशो दश योजन मांहेला दसजोयण के० दश योजन ते, रवी के० सूर्य उंचो ठे. य के० बली तडुवरि के० तेहना उपर ससी के० चंडमा ते असीइ के० एंशी योजन उंचो ठे. बली ते थकी चार योजन उंचा रिक्केसु के० नह्त्र ठे. ते सर्व मली अठ्ठावीश नह्त्र ठे. तेमांहे एक जरणीनह्त्र ते सर्व नह्त्रथकी अह के० अधो एटले नीचे चाले ठे. अने साइ के० स्थाति नह्त्र ते सर्व नह्त्रथकी उवरि के० उपरे चाले ठे. तथा मूलो के० मूलनह्त्र सर्वथकी वहिं के० बाहिरने मंरुले चाले ठे, सर्व नह्त्रने अजितरे के० वचाले अजिई के० अजिचित् नह्त्र चाले ठे.

तार रवि चंद रिक्का ॥ बुह मुक्का जीव मंगल सणिया ॥ सग

सय नउय दस असिइ ॥ चउ चउ कमसो तियाचउसु ॥ ५० ॥

अर्थ- समजूतलापृथ्वीथकी सगसय के० सातसें ने नउय के० नेवु योजन उपरे तार के० तारा ठे. ते उपर दस के० दश योजन उंचो रवि के० सूर्य ठे. तेथकी उपर एंसी योजन चंडमा ठे. फरी ते थकी उपरे चउ के० चार योजन उंचा रिक्का के० नह्त्र ठे, तेथी चउ के० चार योजन उंचो बुह के० बुधनामा ग्रह ठे. तेथी उंचा तिया के० त्रण त्रण योजनने अंतरे चउसु के० बाकीना चार ग्रह, ते कमसो के० अनुक्रमे ठे. एटले तेहथी त्रण योजन उंचो शुक्र ठे, त्यांथी त्रण योजन उंचो बृहस्पति ठे, त्यांथी त्रण योजन उंचो

મંગલ છે, ત્યાંથી ત્રણ યોજન ઉપરે શનીનો તારો છે, એ રીતે સમજૂતલથકી સાતમં નેત્રુ યોજન ઉપરે એક-
શોને દશ યોજનમાંહે સર્વ જ્યોતિષચક્ર ચાલે છે. સર્વ મલી સમજૂતલાથી ઉપર નવસં યોજને શનિશ્ચર છે.
અહીંયાં યોજન પ્રમાણાંગુલેં કરી લેવા. ॥ ૧૦ ॥

હવે મનુષ્યદેત્રમાં ચરજ્યોતિષિ મેરુપર્વતથકી કેટલા યોજન દૂરે ચાલે ? તથા મનુષ્યલોકને ઘેરેહે અલો-
કથી ઊંરા કેટલી અવાધાણ જ્યોતિષી રહે તે કહે છે.

ઇક્કારસ જોયણ સય ॥ ઇગવીસિ ક્કાર સાહિયા કમસો ॥

મેરુ અલોગાવાહિં ॥ જોઇસ ચક્કં ચરઇ ઠાઇ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—અગીયારસોને એકવીશ યોજન તથા વલી અગીયારસોને ઇક્કાર કે ૦ અગીયાર યોજન સાહિય કે ૦
સાધિક, તે કમસો કે ૦ અનુક્રમે મેરુપર્વતથકી અલોગા વાહિં કે ૦ અલોકને અવાધાણ જ્યોતિષનું ચક્ર તે
ચરઇ કે ૦ ચાલે છે, અને ઠાઇ કે ૦ સ્થિર રહે છે.

જાવાર્થ એ છે જે મેરુપર્વતથકી અગીયારસો એકવીશ યોજન ઘેટે જ્યોતિષચક્ર ચાલે છે. તે મનુષ્યદેત્ર-
માંહે ચાલે છે. અને લોકના ઘેરેહાથકી અગીયારસં ને અગીયાર યોજન ચારે દિશાએ માંહેલીકોરે અ-
લોકની અવાધાણ ઇટલે અંતરે જ્યોતિષચક્ર થિર રહે છે; ઇટલે મનુષ્યદેત્રમાંહે ચર છે; અને વાહિરના
દેત્રોમાંહે સ્થિર છે. ॥ ૧૧ ॥

અરુકવિઠાગારા ॥ ફલિહમયા રમ્મ જોઇસ વિમાણા ॥

વંતર નયરેહિંતો ॥ સંચિજ્ઞા ગુણા ઇમે હુંતિ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—અરુકવિઠાગારા કે ૦ અરુક કોઠફલાકારે ચંડાદિક જ્યોતિષિનાં વિમાન હોય. તે ફલિહમયા
કે ૦ સ્ફટિક રત્નમય સામાન્યે સ્ફટિકનાં છે, રમ્ય કે ૦ રમણિક જોવા યોગ્ય મનને આદ્વાદકારી એવાં
સર્વ જોઇસ વિમાણા કે ૦ જ્યોતિષિનાં વિમાનો છે; તે પૂર્વે કહ્યાં જે વંતરનયરેહિંતો કે ૦ વ્યંતરદેવોનાં અસં-
ખ્યાતાં નગરો, તે થકી સંચિજ્ઞાગુણા કે ૦ સંખ્યાત ગુણા ઇમે કે ૦ એ પ્રત્યક્ષ દેખાતા જોતિષિનાં વિમાનો છે.

અહીંયાં કોઇ પૂઠે કે અરુક કોઠફલાકારે જ્યોતિષિનાં વિમાનો છે, તો હદય, અસ્ત, અને તિર્યકૂપ-
રિત્રમણકાલે કેમ અરુકાર દેખાતાં નથી ? માથાઉપર આવ્યાં ઢતાં વૃત્તાકારેજ છે, એમ દેખાય છે, પરંતુ
તિર્યકૂ પરિત્રમણકાલે તેમ ન દેખાતાં અરુકાર કેમ દેખાય છે ? એ પ્રશ્નો ઉત્તર કહે છે. જ્યોતિષિનાં
વિમાન સર્વથા પ્રકારે અરુક કોઠફલાકારે નથી, કિંતુ વિમાનોની પીઠ ઘડીવંધ અરુક કોઠફલાકારે છે. તે
ઉપર ચંડાદિક જ્યોતિષિનાં પ્રાસાદ છે. તે પ્રાસાદ થઇપિ વર્તુલાદિક કોઇ પણ પ્રકારે રહ્યાં ઢતાં પીઠિકા
સહિત પ્રાયે વાટલાકાર દેખાય છે, વાંકો આકાર પણ દૂર થકી વૃત્તાકારે પ્રતિજાસે છે, તેમાટે દૂરથકી સૂર્ય
વિમાન વાટલું દેખાય છે એમાં કાંડ દોષ નથી.

તાઇ વિમાણાઇં પુણ ॥ સવાઇં હુંતિ ફાલિહમયાઇં ॥ દગ ફા-

લીહમયા પુણ ॥ લવણે જે જોઇસ વિમાણા ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—તાઇ કે ૦ તે જ્યોતિષિનાં વિમાણાઇં કે ૦ વિમાન તે પુણ કે ૦ વલી સવાઇં કે ૦ સર્વ ફાલિહમયા કે ૦
સ્ફટિકરત્નમય હુંતિ કે ૦ હોય. અને પુણ કે ૦ વલી લવણે કે ૦ લવણસમુદ્રનેવિષે જે જોઇસવિમાણા કે ૦ જે જ્યોત-
િનાં વિમાન છે, તે દગફાલીહમયા કે ૦ હદૂકસ્ફટિક રત્નમય છે. કેમકે લવણસમુદ્રની શિલા દશ હજાર
યોજન પોહોલી, અને સોલ હજાર યોજન ઊંચી છે. અને જ્યોતિષિનાં વિમાન તો નવસં યોજન ઊંચામાં છે,

તે સર્વ શિલામાંહે ચાલે છે. પણ હદક સ્ફાટિકરક્તના પ્રજાવે કરી પાણી ફાટીને મોકલું થઈ જાય છે, તેથી વિમાનોને ત્યાં પાણીમાંહે ફરવાને વાધા થતી નથી. વિમાનમા પાણી જરાતું નથી. જે સ્ફાટિકને સંયોગે તથાવિધ જગત્ સ્વજાવે પાણી ફાટી જાય, તેને હદકસ્ફાટિક કહીએ. જે માટે સૂર્યપ્રકાશ નિર્ણયકાર કહે છે. જ્યોતિષિર્ણનાં સર્વ વિમાનો સદા સ્ફાટિકમય છે. અને જે લવણસમુદ્રમાં વિમાનો છે, તે હદક-સ્ફાટિકમય છે. જે કારણ માટે લવણસમુદ્રની શિલામાં ચાલતાં થકાં વિમાનોના તેજનો જે પ્રકાશ છે, તેનો અંતરાય પાણીથી થતો નથી ॥ ૫૩ ॥

હવે ચંદ્રાદિ જ્યોતિષીનાં વિમાનોનું પ્રમાણ કહે છે.

જોયણિ ગસઠિ જાગા ॥ ઢપ્પન્નઽહયાલ ગાહુડુ ઇગ ઋં ॥

ચંદાઽ વિમાણાયમ ॥ વિઙ્ઙડાં અરુ મુચ્ચતં ॥ ૫૪ ॥

અર્થ— જોયણિગસઠિજાગા કે ૦ એક યોજનના એકસઠ જાગ કરીએ, તેવા ઢપ્પન્ન કે ૦ ઢપ્પન્ન જાગનું ચંદ્રમાનું વિમાન લાંબું છે, અને અહયાલ કે ૦ અહતાલીશ જાગનું સૂર્યનું વિમાન લાંબું છે. અને ગાહુડુ કે ૦ વે ગાહનાં ગ્રહનાં વિમાનો છે. તથા ઇગ કે ૦ એક ગાહનાં નક્ષત્રનાં વિમાન છે. અરુ કે ૦ અરુગાહનાં તારાનાં વિમાન છે. કોઈક ન્હાનાં પણ છે. એ રીતે ચંદાઽ કે ૦ ચંદ્રાદિક પાંચ જાતના જ્યોતિષીનાં વિમાણા કે ૦ વિમાન, તેમનો આયામ કે ૦ લાંબપણાનો અને પોહોલપણાનો તે વિઙ્ઙડા કે ૦ વિસ્તાર જાણવો. અને જેટલાં લાંબપણે છે તેથી અરુ કે ૦ અરુર્જાં ઉચ્ચતં કે ૦ ઉંચપણે સર્વ પાંચે જ્યોતિષીર્ણનાં વિમાન જાણવાં. એ ઉત્કૃષ્ટાયુ-વાલા તારાનાં વિમાનોનું પ્રમાણ કહ્યું; પણ જઘન્યાયુવાલા તારાનાં વિમાનોનું પ્રમાણ લંબાઈ પોહોલાઈ પાંચસે ધનુષ્ય, અને ઇંચાઈ અઢીશે ધનુષ્ય પણ છે. ॥ ૫૪ ॥

હવે મનુષ્યલોકનું પ્રમાણ અને મનુષ્યદેવત્રથી વાહેરના સ્થિર ચંદ્રાદિ પાંચે જ્યોતિષીર્ણનાં વિમાનોનું સ્વરૂપ કહે છે.

પણયાલ લક્ષ જોયણ ॥ નર સિત્તં તઙ્ગિમે સયા જમિરા ॥

નરસિત્તાહ બર્હિં પુણ ॥ અરુપમાણા ઢિયા નિચ્ચં ॥ ૫૫ ॥

અર્થ— એ પૂર્વોક્ત રીતે પણયાલલક્ષજોયણ કે ૦ પિસ્તાલીશલાલયોજનનું નરસિત્તં કે ૦ મનુષ્યદેવ છે. તઙ્ગિમે કે ૦ તેમાંહે એ જ્યોતિષિ સર્વ સયાજમિરા કે ૦ સદાકાલ પ્રમણશીલ છે. અને નરસિત્તાહબર્હિં કે ૦ મનુષ્યદેવત્રથી વાહેર જે પાંચે જાતના જ્યોતિષી છે, તેમનાં વિમાન પુણ કે ૦ વલી આગલ જે મનુષ્યદેવના જ્યોતિષીનું પ્રમાણ કહ્યું છે, તેથી અરુપમાણા કે ૦ અરુર્જ પ્રમાણ છે. અને તે નિચ્ચં કે ૦ નિત્ય ઢિયા કે ૦ સ્થિર રહ્યાં છે. પટલે મનુષ્યદેવમાંહેલા ચંદ્રનું વિમાન યોજનના એકસઠીઆ ઢપ્પન્ન જાગનું છે; તો મનુષ્યદેવત્રથી વાહેરના ચંદ્રમાનું વિમાન અઢાવીશ જાગનું છે. એમ પાંચે જ્યોતિષીર્ણનાં વિમાન લંબાઈ પોહોલાઈએ અરુપમાણ જાણવાં. તેમજ ઇંચાઈએ પણ અરુર્જપ્રમાણ જાણવાં. ॥ ૫૫ ॥

હવે એ મનુષ્યદેવમાંહે જ્યોતિષીર્ણની શીઘ્રશીઘ્રતરગતિનું તરતમપણું કહેતો થકો પ્રથમ મનુષ્યદેવનું લક્ષણ કહે છે. મનુષ્યદેવને વિંટી રહેલો સુવર્ણમય સત્તરસેં એકવીશ યોજન ઇંચો માનુષોત્તર પર્વત છે; ત્યાં સુધી મનુષ્યનું જન્મ મરણ થાય છે; પણ તેથી વાહેર મનુષ્યનું જન્મમરણ નથી. કદાચિત્ કોઈ દેવતા પૂર્વ જવના વૈરથી મનુષ્યને હપાડી અઢી દીપથી વાહેર મૂકે, અથવા ગર્જિણીસ્ત્રીને મૂકે, પરંતુ ત્યાં જન્મમરણ થયું પણ નથી, થાતું પણ નથી, અને થતો પણ નહીં. કેમકે વલી પડું કારણ મલે કે જેથી સંહરીને પાઠો આણી આ મનુષ્યદેવમાં મૂકે, અને જંધાચારણાદિક નંદીશ્વર તથા રુચક દીપે યાત્રા કરવા જાય છે સરા, પરંતુ તે મનુષ્યલોકમાંહે પાઠા આવીનેજ મરે; તેમાં મનુષ્યદેવ કહીએ. તે મનુષ્યદેવમાંહેલા ચંદ્રમા સૂર્ય

आदे देहने ज्योतिषी देवता श्रेणिबंध ठे. तेहनी चालवानी गति तथा एमनां विमानने वहणहार देवता के-
दला ठे ! इत्यादिकनुं स्वरूप कहे ठे.

ससि रवि गह नखक्ता ॥ ताराउ हुंति जहुत्तरं सिग्धा ॥ विव-
रीयाउ महद्विअ ॥ विमाण वहगा कमेणेंसि ॥ ५६ ॥ सो-
लस सोलस अड चउ ॥ दो सुर सहस्सा पुरोय दाहिणउ ॥
पडिम उत्तर सीहा ॥ हड्डी वसहा हया कमसो ॥ ५७ ॥

अर्थ- चंड, सूर्य, ग्रह, नक्षत्र, तारा- ए अनुक्रमे शीघ्रतर जाएवा. तेमां प्रथम सर्वमां ससि के० चंड-
माने चालवानी गति मंद ठे. ते थकी सूर्य शीघ्रतर, ते थकी ग्रहने चालवानी गति उतावली, ते थकी
नक्षत्र उतावला, ते थकी तारा शीघ्रतर, अने हु शब्दे पूर्वे कहेला एक बीजाधी लंचा रहेला ग्रहनो क्रम
लहीए; ते आवी रीते, जे ग्रहमां बली बुधथकी शुक्रनी गति शीघ्रठे, अने शुक्रथकी मंगल, तथा मंगलथकी,
बृहस्पति, बृहस्पति थकी शनिश्चरनी शीघ्र गति जाएवी. एरीते जहुत्तरं के० यथोत्तरपणे एकेकथकी सिग्धा
के० शीघ्रगतिवाला ते हुंति के० ठे. हवे ए गतिनी रीत कही; तेथकी विवरीया के० विपरीतपणे ज्योति-
षीउनुं महद्विअ के० महर्जिकपणुं कहेवुं. आवी रीते जे, सर्वथकी अटप इधिवंत तारा ठे, ते थकी नक्षत्र
महर्जिक, तेथकी ग्रह महर्जिक, तेथकी सूर्य महर्जिक, सूर्यथी चंडमा महर्जिक.

हवे एना वर्ण कहे ठे. तारा पंचवर्णा ठे, अने बीजा सर्व ज्योतिषि अग्नि ए तपावेला सोनाने वर्णे जा-
एवा. तथा ए चंडादिक पांचे ज्योतिषी ते जहां वस्त्र आचरणे अलंकृत मुकुटे मंजित मस्तकवाला ठे,
तथा चंडमा अने चंडमाना विमानवासी देवोना मुकुटने अग्रजागे चंडमंजलाकारे चिन्ह जाएवां. एमज
सूर्यने मुकुटे सूर्यमंजलाकारे चिन्ह होय. अने ग्रहने मुकुटे ग्रहाकारे चिन्ह, नक्षत्रने मुकुटे नक्षत्राकारे चिन्ह,
ताराने मुकुटे ताराकारे चिन्ह, तेमज सर्व ज्योतिषीना पोतपोताना विमानवासी देवोना मुकुटनेविषे पण ए-
वांज चिन्ह होय. ए चिन्हे करी पांचे ज्योतिषीने उलखीए.

हवे ए पांचे ज्योतिषीउंना विमाणवहगा के० विमानना वहणहारा देवो ते, कमेणेंसि के० अनुक्रमे कहे
ठे ॥ ५६ ॥ प्रथम चंडमाना विमानवाहक सोलस सहस्स के० सोल हजार देवो, अने सूर्यना विमानवाहक
सोल हजार देवो, अने ग्रहना विमानवाहक अरुसहस्स के० आठ हजार देवो, नक्षत्रना विमानवाहक च-
उसहस्स के० चार हजार देवो, तथा ताराना विमानवाहक दो सहस्सा के० वे हजार सुर के० देवो जा-
एवा. अहीयां जावार्थ तो ए ठे जे जगतस्वजावे चंडादिकनां विमान निराखंन आकाशनेविषे पोतानी
मेले वहेतां रहे ठे; पण आदेशकारी देवो पोतानी प्रयुता वधारवाने अर्थे अथवा पोता सरखा देवोमां
बहुमान देखाडवाने अर्थे स्वजावे ते सेवकदेवता विमानतले सिंहादिकने रूपे, हेठा थका वहे ठे, पण ए
अग्नियोगीक देवोने विमानतले वहेतां विमाननो जार लागे नही. जेम कोइक उच्चत स्त्रीने अणा आचूष-
णनो जार लागे नही, तेम अग्नियोगीक देवोने पण तथाविध कर्मोदयथकी चालवानेविषे रति ठे, माटे
स्वस्वजावे वहेता विमानोने तले ए पण वहेता रहे.

ए पांचे ज्योतिषीनां विमानोना चलावनार देवो ते सरखा चोथे चोथे जागे चारे दिशि ए जूदा जूदा
रूपे होय ते कहे ठे. प्रथम पुरोय के- पूर्वदिशाए सीहा के० सिंहने रूपे होय, अने दाहिणे के० दक्षिण
दिशाए हडि के० हाथीने रूपे होय, तथा पडिम के० पश्चिम दिशाए वसहा के० वृषजने रूपे होय, अने
उत्तर के० उत्तर दिशाए हया के० अश्वने रूपे होय. कमसो के० ए अनुक्रमे विमानवाहक जाएवा.

હેવે એ સર્વ જ્યોતિષિર્ણમાં અધિક શક્તિવંત ચંદ્રમા ઠે માટે ચંદ્રમાનો પરિવાર કહે ઠે.

ગહ અઘાસી નરકત્ત ॥ અઢવીસં તાર કોડિ કોડીણં ॥ ઢા-
સઠિ સહસ્સ નવસય ॥ પળહત્તરિ ઇગ સસિ સિન્નં ॥ ૫૮ ॥

અર્થ—મંગલાદિક ગ્રહ અઘાસી કે ૦ અઘાસી ઠે, અને અજિચિત પ્રમુલ નરકત્ત કે ૦ નહત્ર તે અઢ-
વીસં કે ૦ અઘાવીશ ઠે, અને ઠાસઠિસહસ્સ કે ૦ ઠાસઠ હજાર, તથા નવસય કે ૦ નવસેં ને પળહત્તરિ કે ૦
પંચોતેર ઇટલી કોડિકોડીણં કે ૦ કોડાકોડી તાર કે ૦ તારા. ઇટલે ઠાસઠ હજાર કોડાકોડી નવસે કોડા-
કોડી અને પંચોતેર કોડાકોડી ઇટલા તારાની સંખ્યા. એ સર્વ ઇગ સસિ કે ૦ એક ચંદ્રમાનો સિન્નં કે ૦ સૈન્ય
ઇટલે પરિવાર જાણવો ॥ ૫૮ ॥

અર્હીયાં શિષ્ય પૂઠે ઠે કે, મનુષ્યદેત્ર તો પિસ્તાલીશ લાલ્લ યોજન ઠે, અને તારાની સંખ્યા વધારે
કહો ઠો; માટે ઇટલા દેત્રમાં સમાવેશ ન થાય, તો એ વાતનો સંજવ કેમ થાય ? એ આશંકા ગુરુ આ-
ગલી ગાથાએ ટાલે ઠે.

કોડા કોડી સન્નં ॥ તરંતુ મન્નંતિ સિત્ત થોવતયા ॥
કેઈ અન્નેઝસ્સે ॥ હંગુલ માણેણ તારાણં ॥ ૫૯ ॥

અર્થ—અર્હીયાં વે મત ઠે. કેફક આચાર્ય કોડાકોડી સંજાતર કહેતાં નામાંતર ઠે. જેમ વીજને પણ કોડી
કહીએ, ઇટલે કોડાકોડી કેહેતાં કોટી એવુંજ નામાંતર મન્નંતિ કે ૦ માને ઠે. કારણકે સિત્ત કે ૦ મનુષ્યદેત્રની
જ્મિ થોવકે ૦ થોડી ઠે, તથા કે ૦ તેમાટે માને ઠે. વલી કેઈઅન્ને કે ૦ અન્ય વલી કોફક આચાર્ય તે પ્રમાણાંગુ-
લને વેકાણે ઝસ્સહંગુલમાણે કે ૦ ઝસ્સેધાંગુલને પ્રમાણે તારાણં કે ૦ તારાનાં વિમાન કહે ઠે. એમ કરતાં પ્રમા-
ણાંગુલ દેત્રમાં ઝસ્સેધાંગુલનાં વિમાન સમાઈ જાય. કેમકે વિશેષણવતિ ગ્રંથમાં શ્રીજિત્તજગણિ હમાશ્રમણે
એહજ ઉત્તર દીધા ઠે. વલી “નગપુઢવિવિમાણાઢ મિણસુપમાણં ગુસેણં” એ પાઠ પ્રાધિકઠે. ક્યાંક વિષ્ટે પણ
ઠે. અર્હીયાં ચારસેં ઝસ્સેધાંગુલે એક પ્રમાણાંગુલ થાય ઠે. અને કેટલાક ગ્રંથોમાં એક હજાર ઝસ્સેધાંગુલે
એક પ્રમાણાંગુલ થાય એમ કહ્યું ઠે. તેથી દેત્રના અઢ્યપત્ત્વ માટે ઝસ્સેધાંગુલને માને તારાના વિમાનનું પ્રમા-
ણ માને ઠે. ॥ ૫૯ ॥

ચંદ્રના પરિવારની વક્તવ્યતાને પ્રસ્તાવે તેનાજ પરિવારજૂત ગ્રહોની અંતર્ગત રાહુની વક્તવ્યતા જૂદી કહે ઠે.

કિણ્હં રાહુ વિમાણં ॥ નિચ્ચં ચંદેણ હોઈ અવિરહિયં ॥
ચહરંગુલમપ્પત્તં ॥ હિઠાચંદસ્સ તં ચરઈ. ॥ ૬૦ ॥

અર્થ—રાહુવિમાણં કે ૦ રાહુનું વિમાન તે કિણ્હં કે ૦ કાણું ઠે, અને નિચ્ચં કે ૦ નિલ્યપ્રત્યે ચંદેણ કે ૦ ચં-
દ્રમાના વિમાનથી હોઈ અવિરહિયં કે ૦ દૂર જાતું નથી. પાસેજ ઠે. માત્ર ચહરંગુલં કે ૦ ચાર અંગુલ અપ્પત્તં
કે ૦ અપ્રાસ ઇટલે ચાર અંગુલ વેગણું અકું હિઠાચંદસ્સ કે ૦ ચંદ્રમાના વિમાનથી હેતું અકું તં કે ૦ તે રાહુનું
વિમાન ચરઈ કે ૦ ચાલે ઠે.

અર્હીયાં એક નિલ્યારાહુ ને વીજો પર્વરાહુ એ રીતે રાહુ વે પ્રકારના ઠે. તેમાં પર્વરાહુ તે જગન્યથી હમાસે
ચંદ્રમા અને સૂર્યને ગ્રહણ કરે, ઇટલે પોતાના વિમાને કરી તેમના વિમાનને આવરે. ઝલ્કુટ્ટું ચંદ્રમાને વેતાલી-
શ મહીને ગ્રહણ કરે. અને સૂર્યને અઢતાલીશ વર્ષે ગ્રહણ કરે. તેમજ રાહુનીપરે કેવારેકે કેતુ પણ ગ્રહણ કરે

अने बीजुं नित्यराहुनुं विमान ते वर्ये काळुं ठे, अने ते जगतस्वजावे सर्वदा चंद्रमानी साथे चाले. चंद्रमाथकी चार अंगुल वेगळुं थकुं नीचुं चाले. तेमां अंधारा पद्दे चंद्रमंरुलना पन्नर जाग करीए, तेमांना एकेका जागने दिनप्रत्ये आवरे-ढांके. अने अजवाळे पद्दे जे आवखो होय तेमांथी एकेको जाग पाठो मूके. एटले ए जे नित्यराहु ठे ते सर्वकाळ आवरे नही. पण चंद्रमानी त्रीश दीवसे करी त्रीश जाग करीए ते एक पखवाडीये वर्येचीये, तेवारे दिनप्रत्ये बे वे जाग आवे. ते अंधारे पखवाडीए दररोज बे वे जाग आवे-ढांके, अने अजुआळे पखवाडीए दररोज बे वे जाग मूकतो जाय, तेवारे लोकमां चंद्रमंरुलना तेजनी ह्याणी वृद्धिनो त्रास थाय. अहीयां कोइ पूजे जे चंद्रमानुं विमान मद्दोडुं, अने राहुनुं विमान न्हातुं तो राहुथी चंद्रमा शीरीते ग्रहेवाय ? तेहने उत्तर कहे ठे के ग्रहेनुं विमान बे कोसतुं कहुं ठे ते प्राथिक ठे; माटे प्राथिक शब्द निश्चेवाचक नथी; तेथी ए ग्रहोना विमाननुं जे प्रमाण कहुं ठे, ते थकी अधिकुं पण संजव थाय. तेथी सर्वात्माए चंद्रमाने राहु ढांके ठे. अथवा केटलाएक आचार्य एम कहे ठे जे राहुनुं विमान न्हातुं ढतां काळुं ठे, माटे जो काळुं ओडुं होय तोपण घणा उज्वळाने आग्रादन करी शके ठे. ए प्रमाणे बेहु रीते प्रश्न करनारनी शंका दाखी. जेम मसीना एक टीपाथी स्फाटिकनो कटको काळो देखाय, तेम राहुना योगे चंद्रमा काळो देखाय ठे.

हवे जंबु दीपने विषे तथा बीजा पण मनुष्यक्षेत्रमां एक ताराथी बीजा ताराना विमानोनुं पर्वतादिकना व्याघाते जघन्योत्कृष्ट अंतर, अने व्याघातविना जघन्योत्कृष्ट अंतर केटलुं होय ? ते कहे ठे.

तारस्सय तारस्सय ॥ जंबुद्वीवमि अंतरं गुरुयं ॥ बार-

स जोयण सहस्सा ॥ दुन्निसया चेव बायाला ॥ ६१ ॥

अर्थ-तारस्सतारस्सय के० एक ताराना विमानथकी बीजा ताराना विमानने जंबुद्वीवमि के० आ जंबु- दीपनेविषे गुरुयं के० उत्कृष्टं जो अंतरं के० अंतर होय तो केटलुं होय ? ते कहे ठे. बारसजोयण सहस्सा के० बार हजार योजन उपरे दुन्निसया के० नसो चेव के० निश्चेथकी. वली बायाला के० वेताखीस उपर एटले (१२२४५) योजननुं अंतर होय. ते मेरुपर्वतने व्याघाते ए अंतर जाणवुं. जेम मेरु, पृथीवि नीचे दश हजार योजन जाडो ठे, तेम वली मेरु तथा ताराने एक बाजुए (११२१) योजननुं अंतर ठे, तेवुंज बीजी बाजुए पण (११२१) योजननुं अंतर ठे, माटे ए ब्रह्मनी संख्या एकठी करीए, तेवारे एक ताराथी बीजा तारानुं उत्कृष्टं अंतर (१२२४५) योजन थाय. ॥ ६१ ॥

हवे व्याघाते तथा निर्व्याघाते जघन्य तथा उत्कृष्टं अंतर कहे ठे.

निसढोय नीलवंतो ॥ चत्तारिसय उच्च पंच सय कूडा ॥ अरुं उव-

रिं रिक्ता ॥ चरंति उजय छ बाहाए ॥ ६२ ॥ णवद्वादुन्निसया ॥ ज-

हन्न मेयं तु होइ वाघाए ॥ निवाघाए गुरु खहु ॥ दोगाउय धणुसया पंच ॥

अर्थ- निसढोय के० निपध अने नीलवंत ए बे पर्वत ते चत्तारिसय के० चारसैं योजन चूमीथकी उच्च के० उंचा ठे. अने ते पर्वतनां पंचसय के० पांचसैं योजनना उंचा, अने तेना अरुं के० अरुं एटले अढी- सैं योजन उवरि के० उपर पडोलां ठे, अने नीचे पांचसे योजन तथा मध्ये पोणाचारसैं योजन पडोलां ठे, एवां नव नव कूडा के० कूट एटले शिखरो ठे, एम सर्व मली चूमि थकी नवसैं योजन उंचा थया. ते कूट एटले शिखरना उजय के० वे बाजुए अठ के० आठ आठ योजननी अवाहाए के० अवाधाए रिक्ता के० नरुन्न चरंति के० विचरे ठे. ॥ ६२ ॥

ઇટલે અદીસેં યોજન શિખરની પહોલાઇ તથા વે વાજુના આઠ આઠ યોજનની અવાધા મલીને ઠાવઠા ડુન્નિસયા કે० વસેને ઠાસઠ યોજન, તે જહ્ન કે० જધન્ય થકી ઇયં કે० એ તારા તારાને, નહ્ન નહ્નને માંહોમાંહે વાધાઇ કે० પર્વતાદિકની વ્યાધાતે અંતર ઠે. અને નિવાધાઇ કે० નિર્વ્યાધાતે તો ગુરુ કે० છ-ત્ક્રું અંતર દોગાઠ કે० વે ગાઠનું, અને લઘુ કે० જધન્ય અંતર તે ધણુસયા પંચ કે० પાંચસે ધનુષ્યનું ઠે. ઇહવું સૂરપત્રતિ તથા જીવાજિગમ પ્રમુખ ગ્રંથોમાં કહ્યું ઠે, પણ મહોટી સંઘચણી તથા જંબુદીપપત્રતિમાં એ વ્યાધાતનિર્વ્યાધાત કહ્યું નથી. ॥ ૬૩ ॥

હવે મનુષ્યદેવ્રની બાહેર ધંદાકારે સ્થિર રહ્યા જે ચંદ્ર અને સૂર્ય- તેમનું માંહોમાંહે અંતર પ્રમાણ કહે ઠે.

માણસ નગાઠ બાહિં ॥ ચંદા સૂરસ્ત સૂર ચંદસ્ત ॥

જોયણ સહસ્ત પન્નાસ ॥ ણુણગા અંતરં દિઠં ॥ ૬૪ ॥

અર્થ-જે મનુષ્યદેવ્રની સીમ ઇટલે મર્યાદાકારક માણસ કે० માનુષોત્તર નામા નગાઠ કે० પર્વત તેને બાહિં કે० વાહેરના જે ચંદા કે० ચંદ્રમા અને સૂરસ્ત કે० સૂર્ય ઠે, તે સૂર કે० સૂર્ય અને ચંદસ્ત કે० ચંદ્રમાને ઇટલે ચંદ્રમાથકી સૂર્યને અને સૂર્યથકી ચંદ્રમાને માંહોમાંહે જોયણસહસ્ત પન્નાસ કે० પચાશ હજાર યોજન-નું અણુણગા કે० અન્યૂન ઇટલે પૂર્ણ અંતરં કે० અંતર તે દિઠં કે० શ્રી તીર્થંકર ગણધરે દીઠું. ॥ ૬૪ ॥

હવે પૂર્વની ગાથામાં સૂર્યથકી પચાશ હજાર યોજન ચંદ્રમા, અને ચંદ્રમાથકી પચાશ હજાર યોજન સૂર્યનું અંતર કહ્યું. તેવારે એક સૂર્યથકી વીજા સૂર્યનું અને એક ચંદ્રથકી બીજા ચંદ્રનું અંતર કેટલું થાય ? તે એક ગાથાઇ કરી કહે ઠે.

સસિ સસિ રવિ રવિ સાહિય ॥ જોયણ લક્ષેણ અંતરં હોઃ ॥

રવિ અંતરિયા સસિણો ॥ સસિઅંતરિયા રવિ દિત્તા ॥ ૬૫ ॥

અર્થ- સસિ સસિ કે० ચંદ્ર ચંદ્રનું, અને રવિ રવિ કે० સૂર્ય સૂર્યનું, સાહિય કે० સાધિક જોયણ લક્ષે-ણ કે० એક લાખ યોજન અંતર હોઃ કે० અંતર હોય. કેમકે રવિ અંતરિયા સસિણો કે० સૂર્યને અંતરે ચંદ્ર-મા ઠે, અને સસિઅંતરિયારવિ કે० ચંદ્રમાને અંતરે સૂર્ય ઠે; તે દિત્તા કે० દીપવંત જાસ્વર ઇટલે તેજવંત ઠે. ઇટલે એક ચંદ્રમા અને વીજા ચંદ્રમાને એક લાખ યોજન ઉપર એક યોજનના એકસઠીયા અડતાલીશ જાગે અધિક, તથા એક સૂર્ય અને વીજા સૂર્યને વચ્ચે એક લાખ યોજન ઉપર એકસઠીયા બપ્ત જાગે અધિક અં-તર ઠે. કારણ ચંદ્રમા અને ચંદ્રમા વચ્ચે સૂર્યનું વિમાન અધિક હોય. અને સૂર્ય સૂર્ય વચ્ચે ચંદ્રમાનું વિમાન અધિક હોય, તેથી તે વિમાન જેટલું મહોડું હોય, તેટલું અધિક અંતર જાણું. ॥ ૬૫ ॥

બહિયાઠ માણસુત્તર ॥ ચંદા સૂરા અવઠિઝજ્ઞોયા ॥

ચંદા અઝીય જુત્તા ॥ સૂરા પુણ હંતિ પુસ્સેહિં ॥ ૬૬ ॥

અર્થ-માણસુત્તર કે० માનુષોત્તર પર્વતને બહિયાઠ કે० બાહેરે ચંદાસૂરા કે० ચંદ્રમા અને સૂર્ય ઠે; તે અવઠિ કે० અવસ્થિત નિશ્ચલ ઠે. અને સદૈવ સરલા ઝજ્ઞોયા કે० ઇધોત કરે ઠે, ઇટલે સૂર્ય તે અત્યંત તપતા નથી, અને ચંદ્રમા અત્યંત શીતલતા કરતા નથી. તેમાં ચંદા કે० ચંદ્રમા તે સદૈવ અઝીયજુત્તા કે० અઝિજિત નહ્ને યુક્ત ઠે. અને પુણ કે० વલી સૂરા કે० જેટલા સૂર્ય ઠે તે સર્વ પુસ્સેહિં કે० પુષ્ય નહ્ને યુક્ત હંતિ કે० ઠે. ॥ ૬૬ ॥

હવે દીપસમુદોનેવિષે ચંદ્રાદિકોની સંખ્યાને અર્થે પ્રથમ દીપસમુદોનાં પ્રમાણ કહે છે.

ઝઙ્ઘાર સાગર ડુગે ॥ સઢે સમણ્હિ તુલ્લે વીબુદહી ॥ ૬-

ગુણા ડુગુણ પવિઙ્ગર ॥ વલયાગારા પદમ વલ્લં ॥ ૬૭ ॥

અર્થ-ઝઙ્ઘારસાગર કે ૦ ઝઙ્ઘારસાગરોપમ ડુગેસઢે કે ૦ અઢી ઇટલે અઢીઝઙ્ઘાર સાગરોપમના જેટલા સ-મણ્હિ કે ૦ સમય હોય, તેહને તુલ્લ કે ૦ વરાવર સાવત્પમાણ દીવ કે ૦ દીપ અને ડદહી કે ૦ સમુદ્ર છે. તે એકેક થકી ડુગણા ડુગણ કે ૦ વમણા વમણા ઇટલે પહેલા થકી વીજો વમણો, તે થકી ત્રીજો વમણો એમ પવિઙ્ગર કે ૦ વિસ્તારે કહ્યા છે. તેમાંહે પદમ કે ૦ પહેલો જંબુદીપ તે આલીને આકારે છે, તે વલ્લં કે ૦ વર્જીને વીજા સર્વ દીપ તથા સમુદ્ર તે વલયાગારા કે ૦ વલય ઇટલે ચૂડીને આકારે છે. ॥ ૬૭ ॥ એજ અર્થ વિશેષપણે વચાણે છે.

પદમો જોયણ લક્કં ॥ વટ્ટોતં વેઢિઠ ણિયા સેસા ॥

પદમો જંબુદીવો ॥ સયંચૂરમણોદહી ચરમો ॥ ૬૮ ॥

અર્થ-પદમો કે ૦ પહેલો જંબુદીપ જોયણલક્કં કે ૦ એકલાલ યોજનનો, તે વટ્ટો કે ૦ તેલના પૂડા સર-લો વાટલો છે, તં કે ૦ તેહને સેસા કે ૦ શેષ સર્વ દીપ સમુદ્ર તે વેઢિઠં કે ૦ વીંટીને ણિયા કે ૦ રહ્યા છે. તે જેમ પદમો કે ૦ પહેલો જંબુદીવો કે ૦ જંબુદીપ છે. તેમ સર્વ દીપ સમુદ્રથી ચરમો કે ૦ બેલ્લો સ્વયંચૂરમણ નામા ડદહી કે ૦ સમુદ્ર છે.

વલી કેટલાક દીપ અને સમુદોનાં નામ કહે છે.

જંબુધાયઙ પુરકર ॥ વારુણિવર લીર ઘય લોય નંદિસરા ॥

અરુણ રુણવાય કુંમલ ॥ સંલ રુયગ યુયગ કુસ કુંચા ॥ ૬૯ ॥

અર્થ-પ્રથમ જંબુદીપ, વીજો ધાતકીલંબદીપ, ત્રીજો પુષ્કરવરદીપ, ચોથો વારુણીવરદીપ, પાંચમો હી-રવરદીપ, ષષ્ઠો ઘટવરદીપ, સાતમો ઇન્દુવરદીપ, આઠમો નંદીશ્વરદીપ, નવમો અરુણદીપ, અહીંયાં અરુ-ણોપપાત એવો એ શબ્દનો વીજો અર્થ થાય છે; પણ અહીંયાંથી એકેકા દીપનાં ત્રણ નામ કહેવા માટે અર્થ-માંહે, દશમો અરુણવરદીપ કહેવો. અગીયારમો અરુણવરાવજાસદીપ, એ ત્રીજું નામ કહ્યું. એમ વારમો કુંમ-લદીપ, તેરમો કુંમલવરદીપ, ચઠ્ઠદમો કુંમલવરાવજાસદીપ, પન્નરમો સંલદીપ, સોલમો સંલવરદીપ, સ-ત્તરમો સંલવરાવજાસ, અઢારમો રુચક, ઊગણીશમો રુચકવર, વીશમો રુચકવરાવજાસ, એકવીશમો જ્યૈયંગ, ત્રાવીશમો જ્યૈયંગવર, ત્રેવીશમો જ્યૈયંગવરાવજાસ, ચોવીશમો કુસ, પચીશમો કુસવર, છવીશમો કુસવરાવ-જાસ, સત્તાવીશમો ક્રૌંચ, અષ્ટાવીશમો ક્રૌંચવર, ઊગણત્રીશમો ક્રૌંચવરાવજાસ.

એ સમસ્ત દીપ એકેકે સમુદ્રે વીંટ્યા છે, તે સમુદોનાં નામ કહે છે.

પદમે લવણો જલહિ ॥ વીણ કાલોય પુરકાર્ણસુ ॥ ૭૦ ॥

વેસુ હુંતિ જલહી ॥ દીવ સમાણેહિ નામેહિ ॥ ૭૧ ॥

અર્થ-પદમે કે ૦ પહેલે દીપે લવણો કે ૦ લવણ નામા જલહિ કે ૦ સમુદ્ર છે. વીણ કે ૦ વીજે દીપે કાલોય કે ૦ કાલોદાધિ નામા સમુદ્ર છે. તેથકી આગલ ત્રીજે દીપે પુરકાર્ણસુ કે ૦ પુષ્કરવરાવદિક દીવેસુ કે ૦ દીપનેવિષે

जे जलही के० समुद्र ठे, ते दीवसमाणेहिं के० द्वीपने समान नामेहिं के० नामेज ते समुद्रोनां नाम हुंति के० ठे. एटले आगल द्वीपद्वीपने नामे समुद्रनां नाम पण जाणवां. जेम वारुणीवर द्वीपे वारुणीवरसमुद्र, एरीते सर्व द्वीप सरखेज नामे समुद्रे वींथ्या ठे. अने द्वीप तथा तेना समुद्रतुं नाम सर्व एकज ठे, तथा जेवुं नाम तेहयो गुण ठे. जेम जंबुवृद्धे करी जंबुद्वीप नाम ठे, अने लवण सरखुं खारुं पाणी माटे लवणसमुद्र नाम ठे. धावडी वृद्धे करी धातकीखरुं नाम ठे. एरीते बीजा सर्व द्वीप समुद्रना अर्थ सहित नाम जाणवां. ॥ ७० ॥ अहीयां द्वीप समुद्रना अधिपति जे व्यंतरदेवता, तेहुं एक पद्योपम आयुष्य जाणवुं.

हवे बीजा द्वीपसमुद्रनां केवां केवां नाम ठे ? ते अतिदेशेकरी कहे ठे.

आचरण वन्न गंधे ॥ उत्पल तिलपय पठम निहि रयणे ॥
वासहर दह नईठ ॥ विजया वरकार कर्पिदा ॥ ७१ ॥ कुरु
मंदर आवासा ॥ कूडा नरकत चंद सूराय ॥ अन्नेवि एव
माई ॥ पसठ बहूण जे नामा ॥ ७२ ॥ तन्नामा दीवदही ॥
तिपडो याचार हुंति अरुणाई ॥ जंबूलवणाईया ॥ पत्तेय
ते असंखिजा ॥ ७३ ॥ ताणं तिम सूरवरा ॥ वजास जलही
परंतु इक्षिका ॥ देवे नागे जरके ॥ जूएय सयंचुरमणेय ॥ ७४ ॥

अर्थ- आचरण के० हार प्रमुख जे अलंकार-तेनां जेटलां नाम ठे, ते नामे द्वीप समुद्र ठे. वन्न के० वख्खोनां जेटलां नाम ठे, ते नामे द्वीप समुद्र ठे. गंध के० कूट प्रमुखने नामे, उत्पल ते कुमुद प्रमुख जे चंद्रविकासी कमलो तेमने नामे, तिलपय के० तिलकने नामे, एटले वृततिलक कलशतिलकादिकने नामे, अथवा तिलकादिक वृद्ध प्रमुखने नामे, पठम के० पद्म ते शतपत्र पुंरिकादिक सूर्यविकाशी कमलने नामे, महा पद्मादि नवनिधिने नामे, कर्कतनादिक रखने नामे, अथवा चक्रवर्ति वासुदेवना रखने नामे, वासहर के० वर्षधर जे हिमवंतादिक पर्वतने नामे, दह के० जहने नामे, गंगा प्रमुख नईठ के० नदीउने नामे, क-
छादिक विजयने नामे, वरकार के० माध्यवंतादिक वृद्धस्कारने नामे, एटले बखारादिक पर्वतने नामे, कप के० सौधर्मादिक देवलोके नामे, इंडा के० शक्रंज्जादिकने नामे. ॥ ७१ ॥ देवकुरु उत्तरकुरुने नाम, तिर्य-
कूलोकेनेविषे मंदर के० मेरुने नामे, इंडादिकोना आवासने नामे, कूडा के० कूटपर्वतने नामे, नरकत के० कृतिकादिक नक्षत्रने नामे, चंद्रमा सूर्यनां जे नाम ठे ते नामे, एम अन्नेवि के० अन्य पण एवमाई के० ए पूर्वोक्त आदे देइने प्रशस्त जली वस्तुउनां नाम जे जगत्मां ठे. ॥ ७२ ॥ तन्नामा के० ते नामे दीवदहि के० द्वीप अने समुद्रो ठे, अने पूर्वे कह्या जे अरुणआदे करी त्रिप्रत्ययावतार हुंति के० ठे. एटले ए अर्थ जे अरुणादिकथी मांभीने कौंचसीम त्रण त्रण नामे करी त्रिप्रत्ययावतार कह्या ठे. तेमज वडी बीजा आचरणा-
दिकने नामे जे द्वीप समुद्रो कह्या, तेमां पण एक एकने त्रिप्रत्ययावतार करी देखाडे ठे. जेम हारद्वीप हार-
समुद्र, हारवरद्वीप, हारवरसमुद्र, हारवरावजासद्वीप, हारवरावजास समुद्र. एवीरीते नाम कहेवां. एम ते त्रिप-
त्ययावतार त्यांलगे करवा, ज्यांलगे देवद्वीप अथी पहेलो सूर्यवरावजास द्वीप सूर्यवरावजास समुद्र, अने जंबु-
द्वीपनामे द्वीप असंख्याता, तथा लवणसमुद्रनामे समुद्र पण असंख्याता. एम जंबुद्वीप तथा लवणसमुद्र आदे-
देइने असंख्याता जे द्वीप अने समुद्र ठे, पत्तेयते असंखिदा के० ते प्रत्येके असंख्याता असंख्याता समजवा.
॥ ७३ ॥ एवा असंख्याताद्वीप समुद्र ताण के० तेनो अंतिम के० ठेखो जे सूरवरावजास जलही के० सूर्यवरावजास

સમુદ્ર છે, ત્યાંસીમ ત્રિપ્રત્યયાવતાર કરીએ. તેવાર પઠી વહી સર્વ તિર્થાં લોકને ઢેઢે દેવાદિક પાંચ દ્વીપ અને એ દ્વીપને નામેજ દેવાદિક પાંચ સમુદ્ર, તે પ્રત્યેકે એકેકા નામે છે, માટે એનો ત્રિપ્રત્યયાવતાર ન થાય. અને એ અસંખ્યાતા પણ નથી. કિંતુ પાંચ નામ, દ્વીપ સમુદ્રનાં એકેકાંજ છે, એટલે એ નામે બીજો કોઈ દ્વીપ સમુદ્ર નથી, એ જાવાર્થ છે. એ પાંચનાં નામ કહે છે. એક દેવદ્વીપ ને દેવસમુદ્ર, બીજો નાગદ્વીપ ને નાગસમુદ્ર, ત્રીજો જઘ્નદ્વીપ અને જઘ્નસમુદ્ર, ચોથો જૂતદ્વીપ અને જૂતસમુદ્ર, પાંચમો સ્વયંચુરમણદ્વીપ ને સ્વયંચુરમણ સમુદ્ર—એ પાંચનાં નામ કહ્યાં. જેમ આ જંબુદ્વીપે જંબુવૃદ્ધ છે, સર્વ રહમય જગતી છે, તે આઠ યોજન ઊંચી છે. તેના વિજય, વિજયંત, જયંત ને અપરાજિત એવા ચાર નામે ચાર દરવાજાના દેવ છે. તેમ બીજા જે અસંખ્યાતા જંબુનામે દ્વીપ છે, અને લવણનામે સમુદ્ર છે, ત્યાં સર્વત્ર એજ સ્થિતિ જાણવી. તે જંબુદ્વીપે આ જંબુદ્વીપના અણાદીઆ દેવની રાજધાની છે. તેમજ લવણસમુદ્રના દેવતાની તે લવણસમુદ્રે રાજધાની છે. એમ બીજા દ્વીપ સમુદ્રઆશ્રી પણ સમજવું. ॥ ૭૪ ॥

હવે સમસ્ત સમુદ્રોનાં પાણી તથા મત્સોતું વિશેષ સ્વરૂપ કહે છે.

વારુણિવર સ્ત્રીરવરો ॥ ઘયવર લવણોય હુંતિ ત્રિન્નરસા ॥
કાલોય પુસ્કરો દહિ ॥ સયંચુરમણોય હદગરસા ॥ ૭૫ ॥
શ્કુરસ સેસ જલહી ॥ લવણે કાલોય ચરિમ બહુ મહા ॥
પણ સગ દસ જોયણ સય ॥ તણુ કમા થોવ સેસેસુ ॥ ૭૬ ॥

અર્થ—એક વારુણીવર સમુદ્રનું પાણી મદિરા સરખું, બીજા હીરસમુદ્રનું પાણી તે ત્રણ જાગ ગૌદૂધ અને ચોથો જાગ મિશ્રી, એ રીતે મિશ્રિમિશ્રત દૂધ સરખું જાણવું. ત્રીજા ઘૃતવરસમુદ્રનું પાણી ગાયના ઘૃતથકી સુસ્વાદિષ્ટ, ચોથા લવણસમુદ્રનું લવણ સરખું પાણી. એ ચારે સમુદ્રનાં પાણી તે ત્રિન્નરસા કે જૂદા જૂદા સ્વાદનાં હુંતિ કે છે. એટલે જેવું નામ તેવો પરિણામે પાણીનો સ્વાદ છે.

તથા એક કાલોદધિ, બીજો પુસ્કરવર, ત્રીજો સ્વયંચુરમણ એ ત્રણ હદહિ કે સમુદ્ર, તેનાં પાણી સ્વાજાધિક હદગરસા કે મેઘ જે વર્ષાદ તેના પાણી જેવા પાલર પાણીની માફક સ્વાદિષ્ટ છે. ॥ ૭૫ ॥ અને નેમ કે વાકીના નંદીશ્વરસમુદ્ર આદે દેહને જૂતસમુદ્ર પર્યંત સર્વ સમુદ્રનાં પાણી તે શ્કુરસ કે શેલડીના રસ જેવાં સ્વાદિષ્ટ છે. અહીંયાં તજ, એલચી કેસર અને મરી એ ચાર જાણશ સરખે જાગે લેહને તેની સાથે ત્રણજાગ અવદાયાં જે શ્કુરસ તે સરખું પાણી જાણવું.

લવણ, કાલોદધિ, અને ચરિમ કે છેલ્લો સ્વયંચુરમણ—એ ત્રણ સમુદ્રમાં વહુમહા કે ઘણા જાતના મહાકણપાદિક માત્રલાંની જાતિહ છે; તેના પણસય કે પાંચસે અને સગ કે સાતસેં દસસય કે એક હજાર જોયણ કે યોજનનાં તણુ કે શરીર છે જેનાં, એવા મહો છે. તે કમા કે અનુક્રમે આવી રીતે કેદેરા. તેમાં લવણસમુદ્રમાં ઉત્કૃષ્ટા પાંચસે યોજનના શરીરવાલા છે. કાલોદધિમાં ઉત્કૃષ્ટા સાતસેં યોજનના શરીરવાલા છે. તથા સ્વયંચુરમણમાં હજાર યોજનના શરીરવાલા છે. એ જોયણ હસ્તેધાંગુલના માને જાણ્યા. અને નેમેસુ કે ગેપ વાકીના જે સમુદ્ર છે, તેમાં થોવ કે ઓંડા મહા છે. અને તે ન્હાના પણ છે. ઘડી લવણસમુદ્રમાં માત્રકુલકોડીની જાતી છે, કાલોદધિમાં નવકુલકોડીની જાતી છે, અને સ્વયંચુરમણમાં માદીવાર કુલકોડીની જાતી છે. એ પરમાર્થ શ્રીજીવાજિગમછપાંગમાં વિસ્તારપણે વખાણ્યો છે. એ રીતે સવિનયપણે દ્વીપ સમુદ્રનો અધિકાર કહ્યો. ॥ ૭૬ ॥

હવે પ્રતિ ધીપે અને પ્રતિ સમુદ્રે ચંદ્ર સૂર્યની સંખ્યા કહેઢે.

દો સસિ દો રવિ પઢમે ॥ ડુગુણા લવણંમિ ધાયઈ સંને ॥ વા-
રસ સસિ વારસ રવિ ॥ તપ્પજિઈ નિદિઠ સસિરવિણો ॥૭૭॥
તિગુણા પુવ્વિહ્વ જુયા ॥ અણંતરા ણંતરંમિલિતંમિ ॥ કાલો
૯ વાયાલા ॥ વિસત્તરી પુસ્કરઝંમિ ॥ ૭૮ ॥

અર્થ-પઢમે કે૦ પહેલા જંબુ ધીપનેવિષે લે ચંદ્રમા અને લે સૂર્યઢે. તથા લવણસમુદ્રનેવિષે તેથી ડુગુણા કે૦
વમાણા કરી૯, ૯ટલે ચાર ચંદ્રમા અને ચાર સૂર્ય હોય. તથા ધાતકીલંકનેવિષે વાર ચંદ્રમા અને વાર સૂર્ય ત-
પ્પજિઈ કે૦ તત્પ્રજ્ઞતિ તે ધાતકીલંક પ્રમુલ્લ તેહનેવિષે નિદિઠ કે૦ કહ્યા જે સસિરવિણો કે૦ ચંદ્રમા અને સૂર્ય
તેહને ॥૭૬॥ તિગુણા કે૦ ત્રણ ગુણા કરી૯ તેવારે ઢ્ઞીશ ધાય. તેની સાથે પુવ્વિહ્વજુયા કે૦ પૂર્વના લે જંબુધી-
પના અને ચાર લવણસમુદ્રના મલી ઢ ચંદ્ર યુક્ત કરી૯ તેવારે લેતાલીશ ચંદ્રમા, તેમજ લેતાલીશ સૂર્ય તે
કાલોદધિ સમુદ્રને વિષે હોય ઢે. ૯વીરીતે આગલા ધીપસમુદ્રોનેવિષે ૯જ કરણ કરી૯ તેવારે તે ધીપમાં
ચંદ્ર સૂર્યની સંખ્યા આવે. તે આવી રીતે જે પૂર્વોક્ત લેતાલીશને ત્રિગુણા કરતાં ૯કસોને ઢ્ઞીશ ધાય. તેમાં
ધાતકી લંકના વાર, લવણસમુદ્રના ચાર, અને જંબુધીપના લે. ૯ રીતે અઢાર લેલવતાં ૯કસોને જુમાલીશ
ચંદ્ર અને ૯કસોને જુમાલીશ સૂર્ય તે પુસ્કરવર ધીપનેવિષે ઢે, પણ તેમાં અઢધું મનુષ્યલેત્ર ઢે. માટે લહો-
તેર સૂર્ય અને લહોતેર ચંદ્રમા અહીંયાં મનુષ્યલેત્રની ગણતીમાં ગણવા. માટે ૯પલા પાઠમાં વિસત્તરીપુસ્કર-
ઝંમિ ૯વું કહ્યું ઢે. અને પાઠલા અર્થ પુસ્કરવર ધીપમાં જે લહોતેર ચંદ્ર અને લહોતેર સૂર્ય ઢે તે સ્થિર ઢે,
પણ ચર નથી. સમશ્રેણીમાં નથી માટે ગણ્યા નથી. તે પુસ્કરવરના ૯કસો જુમાલીશને ત્રિગુણા કરતાં ચારસે
લત્રીશ ધાય. તેમાં પૂર્વના લે જંબુધીપના, ચાર લવણસમુદ્રના, વાર ધાતકીલંકના, અને લેતાલીશ કાલોદ-
ધિના લેલવતાં ચારસેને વાણુ ચંદ્ર તથા ચારસેને વાણુ સૂર્ય પુસ્કરવરસમુદ્રે ધાય ઢે.

૯મ આગલા ધીપ સમુદ્રે અનુક્રમે ચંદ્રસૂર્યની સંખ્યા કરવાનું કરણ ૯જ રીતે જાણવું. તે શ્રીજિનજઙ્ઘ-
ગણિ હ્રમાશ્રમણે મહોટી સંઘયણીમાં કહ્યું ઢે. તથા જ્યોતીષ કરંરુક પચ્ચામધ્યે અને ચંદપન્નતિ તથા સૂર-
પન્નતિ પ્રમુલ્લમાંલે પણ ૯જ રીતે કહ્યું ઢે.

અને કેટલાક આચાર્ય ૯મ કહે ઢે જે મનુષ્યલેત્રમાંલેજ ૯ પ્રકાર ઢે, પણ મનુષ્યલેત્રથી લાહેરના ધીપ
સમુદ્રે તો પચાશ હજાર યોજન આગલ ગયા ૯ક ચંદ્રમા, અને ૯રી લીજા પચાશ હજાર યોજન આગલ
ગયા ૯ક સૂર્ય. ૯રીતે ૯ક લાલ યોજન મધ્યે ૯ક ચંદ્રમા તથા ૯ક સૂર્ય હોય. ૯ રીતે ગણીત કરતાં માનુ-
ષોત્તરપર્વતને લાહેર લાટલો પરિધિ આવ લાલ યોજનના આવ પરિધિ ઢે. ત્યાં પહેલા પરિધિ ૯કસો પિ-
સ્તાલીશ ચંદ્રમાં અને ૯કસો પિસ્તાલીશ સૂર્ય, અને લીજા પરિધી ૯ પ્રત્યેક ચંદ્રમા અને સૂર્ય ઢ લ વધારી૯
તેવારે (૧૫૧) ચંદ્ર (૧૫૧) સૂર્ય ધાય. લીજા પરિધી ૯ સાત ચંદ્ર અને સાત સૂર્ય લધારી૯ તેવારે (૧૫૭)
ચંદ્ર અને (૧૫૭) સૂર્ય ધાય, લોથી પંક્તિ ૬ લધારતાં (૧૬૪) ધાય. પાંચમી ૬ લધારતાં (૧૭૦)
ધાય. ઢ્ઞી ૯ સાત લધારતાં (૧૭૭) ધાય. સાતમી ૬ લધારતાં (૧૮૩) ધાય. આવમી ૬ લધારતાં
(૧૮૯) ધાય. ૯ સર્વ મલી ૯ત્તરાર્ધના લાહેરલા પુસ્કરાર્ઝમધ્યે (૧૩૩૭) પ્રત્યેક ચંદ્રમા તથા સૂર્ય
હોય. ૯ દિગંવરનો મત ઢે, માટે તે આપણને પ્રમાણ નહીં. ૯મ લીજે મતે પણ (૧૩૬૪) પ્રત્યેક ચંદ્રમા
અને સૂર્ય હોય; પરંતુ મહોટી સંઘયણીસૂત્રની વૃત્તિમધ્યે તથા લેત્રસમાસનેવિષે “તિગુણા પુવ્વિહ્વજુયા” ૯હજ
પક્કુ માન્યોઢે. ત્યાં જે કહ્યું, મનુષ્યલેત્રમાં ચંદ્રમા સૂર્ય સૂત્રની પેરે શ્રેણી રહ્યા ચાર ચરે ઢે. ત્યાં સૂર્યે

સૂર્યને પરસ્પર ચંદ્રે ચંદ્રને પરસ્પર એકેક લાલ જોજન અંતર છે. એ રીતે કરતાં જંબૂદ્વીપે તથા લવણસમુદ્રે અંતર મલે, પરંતુ ધાતકીલે ચાર લાલ યોજનમાંહે એકે દિશાએ ૪ સૂર્યનું અંતર કેમ મલે? અને કાલો-દધિ સમુદ્ર આઠ લાલ યોજન છે, તેમાં એકવીશ સૂર્ય એક દિશાએ લાલ લાલ યોજનને અંતરે કેમ મલે? એમજ પુષ્કાર્કને પણ આઠ લાલ યોજનમાં એકેદિશાએ ઠત્રીશ સૂર્ય કેમ સંજવે? તથા લલયાકારે પરિધિના લાલયોજન માનીએ તો પૂર્વની રીતે સૂર્ય તથા ચંદ્ર ઘણા થાય. તેમોટે અહિં લેરકક દોપે લાલ યોજન સૂર્ય સૂર્યનું માંહોમાંહે અંતર લાલાણું. તે ઉપર પૂર્વાચાર્ય ગતાનુગતિકે જેમ દીધું તેમ લલ્યું, પણ વિચારું નહીં, માટે હમણાં જેમ વિચારીએ તેમ મલતું નથી. એમ વીજા પણ અંથોમાંહે ઘણા મત છે, તે ગીતાર્થે વિચારી સમજવા; પરંતુ સમશ્રેણીએ લાલ યોજનને અંતરે મનુષ્યલોકમાંહે ચંદ્રમા સૂર્ય ચાર ચરે છે, એ પાઠ સર્વથા મલતો નથી માટે અનિયત અંતરે સમશ્રેણીએ પાઠાંતર. તે માટે અંતરના નિશ્ચયવિના સમશ્રેણીએ ચંદ્રમા સૂર્ય ચાર ચરે છે. ॥ ૭૭ ॥ ૭૮ ॥

હવે મનુષ્યલોકમાં ચંદ્રમા સૂર્યની પંક્તિસંખ્યા કહેતે.

દો સસિ દોરવિ પંતી ॥ એગંતરિયા ઠસઠિ સંખાયા ॥

મેરું પયાહિણંતા ॥ માણસ ચિત્તે પરિઅડંતિ ॥ ૭૯ ॥

અર્થ—દોસસિ કે ૦ વે ચંદ્રમા અને દોરવિ કે ૦ વે સૂર્યની પંતી કે ૦ પંક્તિ તે શ્રેણી છે; તે એગંતરિયા કે ૦ એકેકને અંતરે છે. એક યથાક્રમે એક સૂર્યની પંક્તિને અંતરે એક પંક્તિ ચંદ્રમાની એમ ચંદ્ર પંક્તિને અંતરે સૂર્યની છે. એ રીતે ચાર પંક્તિ છે. તે એકેકી ચંદ્ર પંક્તિએ ઠસઠિસંખાયા કે ૦ ઠાસઠ ચંદ્રમા છે, અને એકેકી સૂર્ય પંક્તિએ ઠાસઠ સૂર્ય છે; તે ચારે પંક્તિ જંબૂદ્વીપના મેરૂપયાંહિણંતા કે ૦ મેરૂપર્વતને પ્રદક્ષિણા દેતી થકી માણસ-ચિત્તે કે ૦ મનુષ્યદેત્રનેવિપે પરિઅડંતિ કે ૦ પરિભ્રમણ કરે છે. એટલે ફરતી રહે છે. એટલે જંબૂદ્વીપના મેરૂથકી એક સૂર્ય દક્ષિણ દિશાએ ચાર ચરે, તેવારે વીજો સૂર્ય ઉત્તર દિશાએ ચાર ચરે. તેમજ લવણસમુદ્રની એકેક દિશાએ વેવે સૂર્ય ચાર ચરે, ધાતકીના ૪, કાલોદધિના એકવીશ, પુષ્કાર્કના ઠત્રીશ. એમ સર્વે મલી ઠાસઠ સૂર્ય દક્ષિણ દિશાએ અને ઠાસઠ ઉત્તર દિશાએ. એ વેલ સમશ્રેણી સૂર્યની મલ્યે થકે એકસોબત્રીશ સૂર્ય, તેમજ ઠાસઠ ઠાસઠ ચંદ્રમાની વે પંક્તિ મલ્યે થકે એકસો વત્રીશ ચંદ્રમા મનુષ્યલોકમાંહે ચાર ચરે.

હવે ગ્રહની પંક્તિ મનુષ્યદેત્રમાં કહેતે.

એવં ગહાણોવિહુ ॥ નવરં ધ્રુવ પાસવત્તિણો તારા ॥ તં

ચિય પયાહિણંતા ॥ તઠેવ સયા પરિજમંતિ ॥ ૮૦ ॥

અર્થ—એવં કે ૦ એ પૂર્વેક સૂર્ય ચંદ્રની પંક્તિની પેરેજ ગહાણોવિહુ કે ૦ ગ્રહાદિક પણ નિશ્ચે જાણવા. એટલે ગ્રહ તથા નહત્રની પંક્તિજાણવી. તે આવીરીતે કે, એકેક ચંદ્રમાની પઠવાડે અઘાશી નહત્રની એક પંક્તિ. એવી ઠાસઠ ઠાસઠની વે પંક્તિ મલી એકસોને વત્રીશ પંક્તિ, અઘાશી અઘાશી નહત્રોની ચંદ્રમાની પાઠલ જાણવી. તેમજ અઘાવીશ ગ્રહની એક પંક્તિ, એવી ઠાસઠની વે પંક્તિ તે સર્વ મેરૂ પાંચલિ ફરે છે. નવરં કે ૦ એટલું વિશેષ જે, શ્રીઠાણાંગસૂત્રનેવિપે જંબુ દ્વીપે ચાર દિશાએ ચાર ધ્રુવતારા છે. ધ્રુવપાસવત્તિણો તે તંચિય પયાહિણંતા કે ૦ તે ધ્રુવતારાનેજ પ્રદક્ષિણા ફરતા વર્તે, તઠેવસયા પરિજમંતિ કે ૦ ત્યાંજ સદા પરિભ્રમણ કરે.

અહીંયાં પ્રસ્તાવાગત અદ્ય વક્તવ્યતા જાણી એક વાત કહે છે કે, ચંદ્રમા અને સૂર્યની સાથે નક્ષત્રોની ગતિ નિયત છે; પરંતુ મંરુલ સદા અનવસ્થિત છે. કેમકે ચંદ્રમા નીચો અને નદ્ધત્ર ઊંચાં છે; પરંતુ ઉપર નીચે કરી સંગાતેજ ચાર ચરે છે. અન્યંતરચારિ અનિજિત નદ્ધત્ર તે વાહેર ન હોય, અને વાહેરચારિ મૂલ નદ્ધત્ર તે અન્યંતરચારિ ન હોય. તે માટે નદ્ધત્રના મંરુલ તે ચંદ્ર સૂર્ય અને ગ્રહ સંગાતે અનિયતસ્થિતિ યોગીજ હોય.

હવે જંબૂદીપનેવિષે ચંદ્રસૂર્યના માંરુલાની વક્તવ્યતા કહે છે.

પન્નરસ ચૂલસીશ્સયં ॥ શ્દસસિ રવિમંરુલાઈ તરિક્તં ॥ જો-

યણ પણ સયદસહિય ॥ જાગા અડયાલ ઇગસઠા ॥ ૭૧ ॥

અર્થ-મંરુલ એટલે એક સૂર્ય દક્ષિણ દિશિથી ચાલી ઉત્તર દિશાએ આવે, અને બીજો ઉત્તર દિશિથી ચાલી દક્ષિણ દિશાએ આવે, એક અહોરાત્રે અર્ધ મંરુલદેત્ર દક્ષિણ દિશિનો સૂર્ય અને અર્ધ મંડલદેત્ર ઉત્તર દિશિનો સૂર્ય હશે. બેજ મધ્યા મંડલાકાર આય. તેમાટે એને મંરુલ કહીએ. મંરુલનું દેત્ર જેટલા દેત્રમાં ચંદ્રમા સૂર્ય પોત પોતાનાં મંરુલ ત્રમણ કરે, તે દેત્ર પાંચસે દશ યોજન ઉપર એક યોજનના એકસઠીયા અડતાલીશ જાગ છે, તે નીચે ગાથાના અર્થમાં લખે છે.

પન્નરસ કે૦ પંદર માંરુલા ચંદ્રમાના છે, અને ચુલસીશ્સયં કે૦ (૧૭૪) માંરુલા સૂર્યના છે. શ્દ કે૦ એ સસિ રવિ મંરુલાઈ કે૦ ચંદ્ર સૂર્યના માંરુલા તરિક્તં કે૦ તેહનું દેત્ર જંબૂ દીપનેવિષે જેટલું છે તેટલું કહે છે. જોયણપણસય દસહિય કે૦ પાંચસે દશ યોજન અને ઉપર એક યોજનના ઇગસઠા કે૦ એકસઠીયા જાગા અડયાલ કે૦ અડતાલીશ જાગ અધિક એટલા દેત્રમાં સર્વ માંરુલા છે. ॥ ૭૧ ॥

હવે એનું ગણતીએ પરિમાણ કરે છે.

તિસિ ઇગસઠા ચઢરો ॥ ઇગ ઇગ સઠસ્સ સત્ત જશ્યસ્સ ॥

પણતીસં ચ ડુ જોયણ ॥ સસિ રવિણો મંરુલં તરયં ॥ ૭૨ ॥

અર્થ-એક યોજનના ઇગસઠા કે૦ એકશઠ જાગ કરીયે, તેવા તિસિ કે૦ ત્રીશ જાગ અને ઇગ કે૦ એક ઇગસઠસ્સ કે૦ એકસઠીયા જાગના સત્તજશ્યસ્સ કે૦ સાત જાગ કરીએ, તેવા ચૂરણીઆ ચઢરો કે૦ ચાર જાગ, અને પળતીસંચ જોયણ કે૦ પાંત્રીશ યોજન ઉપર એટલું સસિ કે૦ ચંદ્રમાને માંરુલે માંરુલે અંતર છે. અને ડુજોયણ કે૦ બે યોજનનું રવિણો કે૦ સૂર્યને મંરુલં કે૦ મંરુલા મંરુલાને અંતરયં કે૦ અંતર છે.

તેહની ગણતી આવી રીતે છે, જે સૂર્યના એકસો ચોરાશી માંરુલાના એકસો ત્રાસી અંતરા છે, તે એકેકા અંતરાનું પરિમાણ બે યોજન છે, તેહને એકસો ત્રાસી ગુણા કરીએ, તેવારે સર્વ મલી ત્રણસે ગાશઠ યોજન અંતરાના આય. વલી સૂર્યના એકેકા મંરુલમાં (ત્રિમાનનું) જાડપણું યોજનના એકસઠીયા અડતાલીશ જાગનું છે, તેને એકસો ચોરાશી માંરુલે ગુણીયે તેવારે (૭૭૩૩) જાગ આય. તેહને (૬૧) જાગ દીજે તેવારે (૧૪૪) યોજન અને ઉપર એક યોજનના એકસઠીયા અડતાલીશ જાગ વધે, તે પૂર્વોક્ત અંતરાના ત્રણસે ગાશઠ યોજનમાં જેલીયે તેવારે સર્વ મલી પાંચસો દશ યોજન, અને એક યોજનના એકસઠીયા અડતાલીશ જાગ ઉપર, એટલું સૂર્યને ચાર ચરવાનું; એટલે વિચરવાનું દેત્ર હોય. એ સૂર્યને વિચરવાના દેત્રની ગણતી કહી, તથા ચંદ્રમા અને સૂર્ય એ બેજના માંરુલા માંરુલાનું અંતર પણ કહ્યું.

હવે ચંદ્રમાના માંરુલા પન્નર છે, તેના અંતરા ચઢદ છે. તે એકેકા માંરુલાનું જાડપણું યોજનના એકસઠીયા અડપણ જાગનું છે. તેવારે સર્વ મલી (૭૪૦) જાગ અયા, તેને એકસઠે જાગ આપીએ, તેવારે તેર યોજન-

उपर एक योजनना एकसठीआ सदतालीश जाग वधे; तथा पन्नर मांडलाना चउद आंतराठे, ते एक मांड-
लाथी बीजा मारुलानुं अंतर पात्रीश जोजन उपर एकसठीआ त्रीश जाग, तथा एक एकसठीआ जागना सात
जाग करीए तेवा चार जाग. एटलुं अंतरठे. तेवा चउद आंतराठे; तेमाटे आंतराना योजनने चउद गुणा करीए
तेवारे (४९९) योजन उपर एकसठीई एक जाग वध्यो, ते पूतोंक पन्नरे मारुलाना जाडपणानो तेर योज-
न अने एकसठीया सदतालीश जाग आयठे. ए वधे साथे मेलवीए तेवारे पांचसो दश योजन अने एक यो-
जनना एकसठीया अडतालीश जाग उपर आय. एटलुं चंडमाना मंरुलने विचरवानुं क्षेत्र जाणुं. ॥ ८३ ॥

हवे ए चंड सूर्यना केटला मारुला जंबूदीपमां तथा केटला लवण समुद्रमां ठे ? ते कहेठे.

मंरुल दसगं लवणे ॥ पणगं निसढंमि होइ चंदस्त ॥ मं-

रुल अंतर माणं ॥ जाणपमाणं पुरा कहियं ॥ ८३ ॥

पणसठी निसढंमिय ॥ दुन्निय बाहा दुजोयणं तरिया ॥

ईगुणवीसंतु सयं ॥ सूरस्सय मंरुला लवणे ॥ ८४ ॥

अर्थ-प्रथम चंडमाना दश मारुला लवणसमुद्रमां ठे, अने पांच मारुला जंबूदीपमांहे निषधपर्वत उपर
ठे. एरीते पन्नर मारुला; तेना अंतरनुं माणं के० प्रमाण पात्रीश योजन अने एकसठीआ त्रीश जाग अने चू-
णीआ चार जाग उपर, तथा जाणपमाणं के० विमाननुं प्रमाण ते जेम पुरा कहियं के० पूर्वे उपर जागनुं
कहुं ठे, तेम जाणुं. ॥ ८३ ॥ अने सूर्यना निषधपर्वत उपर पांसठ मारुलाठे, तेमां दुन्निय के० वे मंरुल बा-
हा के० निषध पर्वतने बाहेर हरिवर्षनी जीव्हाने अग्रजागे; ए रीते जंबूदीपमांहे सूर्यना पांसठ मारुला, ते
महोटी संघवाणीमांहे तथा ज्योतिष् करंरुक पयशांमां मंरुलविचार प्रकरणमांहे “आसठीनिसिढंमिय तिन्निय
बाहाए,” एहवो पाठे परंतु आंकने वार्तारे तो “तेसठियनिसिढंमी” ए पाठ मलेठे; ते गीतार्थे विचारी जोडुं.
अने (११९) सूर्यना मंरुल लवणसमुद्रमांहेठे. ते सर्व मंरुलनुं परस्पर मांहेमांहे दुजोयणंतरिया के० वे
योजननुं अंतरठे ॥ ८४ ॥

हवे जंबूदीपमांहे चंडमा तथा सूर्यनुं चारक्षेत्र केटला योजन ? अने लवण समुद्रमांहे केटला योजन ?
ते प्रगट कहेठे.

ससि रविणो लवणंमिअ ॥ जोयण सय तिन्नि तीस अहि-
याइं ॥ असियं तु जोयण सयं ॥ जंबुदीवंमि पविसंति ॥ ८५ ॥

अर्थ-ससि के० चंडमा अने रविणो के० सूर्यनुं चार क्षेत्र लवणंमिअ के० लवणसमुद्रमांहे जोयणसयतिन्नि
के० त्राणसो योजन अने तीश के० त्रीश उपर होय. अने पाठो वलतां असियंतुजोयणसर्व के० एकसोने एंडी
योजन ने एक योजनना एकसठीया अडतालीशजागे अहियाइं के० अधिक जंबुदीवंमि के० जंबूदीपमांहे
पविसंति के० प्रवेश करी सर्व अन्यंतर मंरुल करे. ए सर्व मली (११०) योजन अने एकसठीया (४८)
जाग उपर थया. ते जंबूदीपथकी नीकलीने (३३०) योजन लवणसमुद्रमांहे पेसे, पाठो वलतां (१८०)
योजन जंबूदीपमांहे प्रवेश करी सर्व अन्यंतर मांरुला करे.

अने नहत्र तारांनुं एकज मंरुल. जे नहत्र जे मंरुले चार करे, ते नहत्र तेहज मंरुले फरे पण दक्षिणा-
उत्तरायन होय नही. ॥ ८५ ॥

हवे क्षीपसमुद्रमांहे ग्रह नक्षत्र अने तारानी संख्या जाणवामाटे उपाय कहेते,
गह रिक्त तार संखं ॥ जडेहसि नाउ मुदहि दीवेवा ॥ त-
सस्ससिहि एग ससिणो ॥ गुणसंखं होइ सवगं ॥ ८६ ॥

अर्थ- गह के० ग्रहनी रिक्त के० नक्षत्रनी, अने तार के० तारानी संखं के० संख्या ते जड के० जे उदहि के० उदधि एटले समुद्रनेविषे वा के० अथवा दीवे के० क्षीपनेविषे नाउझसि के० जाणवां झडीए एटले वांझीए, तस के० ते क्षीप समुद्रे जेटला ससिहि के० चंद्रमा होय तेदला मांझीने एगससिणो के० एक चंद्रमानो जेटला ग्रह, नक्षत्र, तारादिकनो परिवार ठे, तेनीसाथे गुण के० गुणीए, तेवारे ग्रह, नक्षत्र, तथा तारानी संखं होइ सवगं के० सर्व संख्या आवे.

उदाहरण- जेम क्षयणसमुद्रमां चार चंद्रमा ठे; ते एकेका चंद्रमाने अगशी अगशी ग्रहनो परिवार ठे, तेहने चार गुणा करीए तो (३५५) ग्रह थाय, एमज अगशीश नक्षत्रने चार गुणा करीए तेवारे एक-शोने बार नक्षत्र थाय. तेमज तारानी कोडाकोडी जेटली पूर्वे कहीठे, तेहने चारगुणा करीए, तेवारे बे लाख कोडाकोडी सडसठ हजार कोडाकोडी नवसे कोडा कोडी एटली तारानी संख्या होय. ए रीते सर्व क्षीपसमुद्रनेविषे उपाय करतां जडुं, तो ग्रह नक्षत्र अने तारानी संख्या आवे. ए रीते सर्व ज्योतिषीनी वक्त-व्यता विस्तारपणे कही. ॥ ८६ ॥

हवे वैमानिकनी वात कहेते. तेमां प्रथम एनां विमान कहेते.

वत्तीस छावीसा ॥ वारस अड चउ विमाण लरकाई ॥ पन्ना-
स चत्त ठ सहस्स ॥ क्रमेण सोहम्ममाईसु ॥ ८७ ॥ छुसुस-
य चउछुसुसय तिग ॥ मिगारसहियं सयं तिगेहिछा ॥ मज्जे
सत्तुत्तर सय ॥ मुवरि तिगे सय मुवरि पंच ॥ ८८ ॥

अर्थ- सौधमें वत्रीश लाख, ईशाने अगशीश लाख, सनतकुमारे वार लाख, माहेंजे आठ लाख, ब्रह्म-देवलोके चार लाख विमाण के० विमान जाणवां. लरकाई के० लाखनी संख्याए. लांतके पचाश हजार विमान, शुक्र देवलोके चत्त के० चालीश हजार, सहसारे ठ हजार, सहस्स के० हजारनी संख्याए क्रमेण के० ए अनुक्रमे सोहम्माईसु के० सौधर्मादि देवलोकनेविषे विमाननी संख्या जाणवी. ॥ ८७ ॥ आणत तथा प्राणत ए छुसु के० वे देवलोकनेविषे सयचउ के० चासे विमान, अने आरण तथा अचुत ए छुसु के० वे देवलोकने मदी सयतिगं के० त्रणसो विमान जाणवां. हेठला त्रण त्रैवेयके इगारसहियं के० एकसो अगीयार विमान. मक्षे के० वचला त्रण त्रैवेयके सत्तुत्तरसयं के० एकसो सात विमान, उवरितिगे के० उपरना ए त्रण त्रैवेयके सय के० सो विमान ठे. ने उवरि के० उपरे पांच अनुत्तरविमाने पंच के० पांच विमान ठे. ॥ ८८ ॥

पूर्वोक्त विमानोनी एकंदर संख्या तथा विमानादिकनुं स्वरूप कहे ठे.

चुलसीइ लरक सत्ताणवइ ॥ सहस्सा विमाण तेवीसं ॥
सवगग मुहु लोगंमि ॥ इंदया विसठि पयरेसु ॥ ८९ ॥

અર્થ- ચુલસીઙ્ગ લક્ષ્ય કે૦ ચૌરાશીલાલ સત્તાણ્ણ સહસ્તા કે૦ સત્તાણ્ણહજાર અને તેવીસં કે૦ ત્રેવીશ હપરે, ઇટલા સઘર્ગં કે૦ સર્વાગ્ર સંલ્યાય છે. અને હુલ્લોગંમિ કે૦ ઋર્ધ્વલોકે જે વાસઠ પ્રતર છે, તેહના મધ્યજાગનેવિષે વાસઠે પ્રતરે એકેકું ઇંક્રક વિમાન છે. તેવારે વાસઠ પ્રતરે વાસઠ ઇંક્રક વિમાન છે. ॥ ૫૯ ॥

ચહદિસિ ચહપંતીઝ ॥ વાસઠિ વિમાણિયા પઢમ પરે ॥ હ-
વરિ ઇક્કિહ્મ હીણા ॥ આણ્ણતરે જાવ ઇક્કિહ્મ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ- તે એકેકા ઇંક્રક વિમાનચક્રી ચારદિશાવ વાસઠ વાસઠ વિમાનની ચારશ્રેણી છે. અર્હીયાં જા-
વાર્થ ઇ તે જે પહેલું હુત્તામે ઇંક્રક વિમાન વાટલું છે. તેહની ચારદિશાવ ચારપંક્તિ વાસઠ વાસઠ વિમાનની નીકલી. વલી વીજા પ્રતરના વીજા ઇંક્રક વિમાનથી ચારેદિશાવ ચારપંક્તિ એકસઠ એકસઠ વિમાનની નીકલી. પઠી તે હપરે પ્રતરે પ્રતરે ચારે દિશિની પંક્તિય પંક્તિય એકેકું વિમાન હીણા કે૦ ઘટાડતાં, એમ થાવ કે૦ થાવત્ સર્વાર્થસિદ્ધે વાસઠમે પ્રતરે એકેકા વિમાનની ચાર પંક્તિ જાણવી. ઇટલે ત્યાં ચાર દિશાવ ચાર પંક્તિ છે, અને એકેકી પંક્તિય એકેકું વિમાન છે. ॥ ૬૦ ॥

ઇંદય વઢા પંતિસુ ॥ તો કમસો તંસ ચહરંસા વઢા
વિવિહા પુપ્પવકિન્ના ॥ તયંતરે મુત્તુ પુવદિસિં ॥ ૬૧ ॥

અર્થ- પંતિસુ કે૦ તે પંક્તિનેવિષે ઇંદય કે૦ ઇંક્રક વિમાન છે તે વઢા કે૦ વાટલું છે. ને સર્વની વચ્ચમાં છે. તો કે૦ તેવાર પઠી કમસો કે૦ અનુક્રમે શ્રેણીવિષે પહેલાં તંસ કે૦ ત્રિહૂણાં વિમાન છે, તે પઠી ચહરં-
સા કે૦ ચોલૂણાં છે, તે પઠી વલી વઢા કે૦ વાટલાં છે. ઇ ત્રણ રીતે પંક્તિગત વિમાન છે, અને નંદાવર્ત સ્વ-
સ્તિકાદિક વિવિહા પુપ્પવકિન્ના કે૦ વિવિધ પ્રકારના સંસ્થાને કરી સહિત પુપ્પાવકર્ણ વિમાન છે, તયંતરિ
કે૦ તે પૂર્વાંક ચાર પંક્તિઝના અંતરની વચ્ચે ઇ પુપ્પાવકર્ણ વિમાન છે, તે મુત્ત પુવદિસિ કે૦ એક પૂર્વ દિશિ
મૂકીને વાકીની ત્રણ દિશિને વિષે પુપ્પાવકર્ણ વિમાન છે. જેમ રાયણનાં ફૂલ હુટાં વિલેલાં અકાં જેમ તેમ
હુટાં વિલેરે, તે રીતે પુપ્પાવકર્ણ વિમાન હુટાં છે. ॥ ૬૧ ॥

હવે પહેલા પ્રતરની એકેકી પંક્તિનાં વાસઠ વાસઠ વિમાન ચારે દિશાવ કીયા કીયા સ્થાનકે છે ? તે કહે છે.

અગં દેવે દીવે ॥ હુવેય નાગોદહીસુ વોધવે ॥ ચત્તારિ જરુદ્ધીવે ॥
જૂય સમુદેસુ અઠેવ ॥ ૬૨ ॥ સોલસ સયંજુરમણે ॥ દીવેસુ પઢઠિયા-
ય સુરજવણા ॥ ઇગતીસંચ વિમાણા ॥ સયંજુરમણે સમુદેય ॥ ૬૩ ॥

અર્થ-અગં કે૦ પહેલા પ્રતરતું પહેલું પંક્તિવિમાન તે દેવેદીવે કે૦ દેવદીવે છે, તે એકેકું ચારેદિશાવ છે,
અને હુવેયનાગોદહીસુ કે૦ વે વિમાન નાગસમુદ્ધનેવિષે વોધવે કે૦ જાણવાં. તથા ચત્તારિજરુદ્ધીવે કે૦
ચાર વિમાન જરુદ્ધીપને વિષે છે. વલી જૂય સમુદેસુઅઠેવ કે૦ જૂતસમુદ્ધનેવિષે આઠ વિમાન છે. ॥ ૬૨ ॥ અને
સોલ વિમાન સ્વયંજુરમણ નામા દીપનેવિષે પઢઠિયાય કે૦ પ્રતિષ્ઠિત ઇટલે રહ્યાં છે. સુરજવણા કે૦ દેવતાનાં
જીવન છે. તથા ઇગતીસંચવિમાણા કે૦ એકત્રીશ પંક્તિનાં વિમાન તે સ્વયંજુ રમણસમુદ્ધનેવિષે છે. ઇ સર્વ જેલાં
કરીય તેવારે એકદિશાવ એક આવલિ ઇટલે પંક્તિમાંહેલા વાસઠ વિમાન હોય. એમ ચારેદિશાવ છે. ॥ ૬૩ ॥

हवे चारे दिशाए बीजा प्रतरनां एकसठ विमानोनी समश्रेणी शी रीतेढे ? ते कहेढे.

वंटं वट्टे स्सुवरिं ॥ तंसं तंसस्स उवरिमं होइ ॥

चउरंसे चउरंसं ॥ उहुंतु विमाण सेढीए ॥ ९४ ॥

अर्थ—वंटं वट्टे स्सुवरिं के० वाटला उपरे वाटलुं विमानढे, अने तंसंतसस्सउवरिमं होइ के० त्रिखूणाउपरे त्रिखूणुं विमान होय, तथा चउरंसं चउरंसे के० चउरखूणा उपर चउरखूणुं विमानढे. एम उपराउपरे उहुंतु विमाण सेढीए के० ए ऊर्ध्वलोकने विषे विमाननी श्रेणीउं ढे. ते ठेढाथकी एकेक घटाडीए ते ज्यहां लगे वासठमे प्रतरे सर्वार्थसिद्धे ईधक विमानथकी चारे दिशाए एकेकुं त्रिखूणुं विमान देवघीप उपरे ढे. त्यां लगेढे. सर्व प्रतरनेविषे चारे पंक्तिने मध्यजागे ईधक विमान वाटलांढे. त्यहां थकी चारे दिशाए विमाननी पंक्तिनेविषे अनुक्रमे त्रिखूणां चार विमान, पढी चोखूणां चार विमान, पढी वाटलाकारे चारे दिशिनां चार विमान, तेवारपढी वली त्रिखूणां, चउरखूणां, वाटलां—एम करतां ज्यहां लगे श्रेणी पूरी आय, त्यहांलगे अनुक्रमे कहेलुं.

जे वाटलां विमान ते वलयाकार होय. अने संघोडाने आकारे त्रिखूणां विमान ढे; तथा माटकना अखाडा सरखा आकारे चोखूणां विमान ढे. ॥ ९४ ॥

सवे वट्ट विमाणा ॥ एग डुवारा हवंति नायवा ॥

तिष्ठिय तंसविमाणे ॥ चत्तारिय हुंति चउरंसे ॥ ९५ ॥

अर्थ—सवे वट्ट विमाणा के० सर्व वाटलां विमाननेविषे एगडुवाराहवंति के० एक एक बारणुं होय ते नायवा के० जाणवा योग्यढे. तथा तिष्ठिय तंसविमाणा के० त्रिखूणां विमाननेविषे त्रण त्रण दरवाजा होय अने चत्तारिय हुंति चउरंसे के० चोखूणां विमाननेविषे चार चार दरवाजा होय. ॥ ९५ ॥

पागार परिक्षित्ता ॥ वट्टविमाणा हवंति सवेवि ॥

चउरंस विमाणाणं ॥ चउद्विसिंवेइया होई ॥ ९६ ॥

अर्थ—पागार के० प्राकार ते गढ—तेणे करी परिक्षित्ता के० परिक्षित एटले विंथ्या थका वट्टविमाणा के० वाटलां विमान हवंति के० होय. सवेवि के० सर्वने, अने चउरंसविमाणाणं के० जे चतुरंज एटले चार खूणीआं विमानढे, तेहने चउद्विसिं के० चारेदिशाए वेइया होइ के० वेदिका होय. जे कांगराविना गढ होय तेहने वेदिका कहीये. एटले समस्त वाटलां विमानने कांगरा सहित कोट होय. अने चोखूणीआं विमाननी चारे दिशाए कांगरा विना सादो कोटढे तेहने वेदिका कहीए.

जत्तो वट्ट विमाणा ॥ तत्तो तंसंस्स वेइया होइ ॥

पागारो बोधवो ॥ अवसेसेहिं तु पासेसु ॥ ९७ ॥

अर्थ—जत्तो वट्टविमाणा के० जे दिशिआं वाटलां विमान होय, तत्तो के० ते दिशाए तंसंस्स के० त्रिखूणीआं विमानने वेइयाहोइ के० वेदिका होय. अने अवसेसेहिं के० बाकी सर्व पासेसु के० बाजुनेविषे पागारो बोधवो के० प्राकार ते गढ जाणवो. त्रिखूणीआं विमाननी जे दिशाए वाटलां विमानढे, ते दिशाए कांगरा विनानो कोटढे, अने बीजी बेच दिशाए कांगरा सहित कोटढे. ॥ ९७ ॥

આવલિય વિમાણાણં ॥ અંતરં નિયમસો અસંખિંજ્ઞં
સંખિજ્ઞમસંખિજ્ઞં ॥ જણિયં પુષ્પાવકિન્નાણં ॥ ૧૯ ॥

અર્થ- આવલિયવિમાણાણં કે ॥ આવલિકાગતજે વાસઠે વિમાનઠે, તેને વિપે માંહોમાંહે અંતરં કે ॥ અંતર નિયમસો કે ॥ નિશ્ચયથી અસંખિજ્ઞં કે ॥ અસંખ્યાતા યોજનનું ઠે. અને સંખિજ્ઞમસંખિજ્ઞં કે ॥ સંખ્યાતા યોજન તથા અસંખ્યાતા યોજન પણ પુષ્પાવકિન્નાણં કે ॥ પુષ્પાવકિર્ણ વિમાન તેને અંતરો જણિયં કે ॥ કહ્યું ઠે. ઇટલે એક પૂર્વદિશિ ટાલીને ત્રણ દિશિનાં પુષ્પાવકિર્ણ વિમાન ઠે, તેહને પરસ્પર અંતર કેટલાએકને તો સંખ્યાતા યોજનનું ઠે, અને કેટલાએકને અસંખ્યાતા યોજનનું ઠે.

અચંતં સુરહિ ગંધા ॥ ફાસે નવણીય મહય સુહફાસા ॥
નિચ્છુજ્ઞોયારમ્મા ॥ સયંપહા તે વિરાયંતિ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ- હવે તે વિમાન અચંતં કે ॥ અત્યંત સુરહિગંધા કે ॥ સુરજિગંધમય ઠે, તથા ફાસે કે ॥ સ્પર્શ કરી નવણીય કે ॥ માલણનીપરે મહય કે ॥ મહુ ઠે, ઇટલે સુહમાલ ઠે. અને સુહફાસા કે ॥ સુલ્લકારી ઠે સ્પર્શ જેહનો, વલી નિચ્છુજ્ઞોયા કે ॥ નિત્યપ્રતે ઘડોતવંત ઠે, રમ્મા કે ॥ મનોહર ઠે, સયંપહા કે ॥ તે પોતાની પ્રજા જે કાંતિ તેણે કરીને વિરાયંતિ કે ॥ વિરાજમાન ઠે. ॥ ૨૦ ॥

જે દક્ષિણેણ ઇંદા ॥ દાહિણં આવલી મુણેયવા ॥ જે પુણ
ઉત્તર ઇંદા ॥ ઉત્તરં આવલી મુણે તેસિં ॥ ૨૦૦ ॥

અર્થ- જેદક્ષિણેણ ઇંદા કે ॥ જેદક્ષિણ દિશિણ સૌધર્મંજ તથા સનલ્કુમારંજ ઠે, તેહનાં દાહિણં કે ॥ દક્ષિણદિશિની આવલી કે ॥ વિમાનની શ્રેણીનાં વિમાન તે મુણેયવા કે ॥ જાણવાં. તથા જેપુણ કે ॥ જે વલી ઉત્તર કે ॥ ઉત્તર દિશિના ઇંશાનંજ તથા માહંજ તે ઉત્તરં કે ॥ ઉત્તરદિશિનાં વિમાનની આવલી કે ॥ શ્રેણી તે તેસિં કે ॥ તેમની મુણે કે ॥ જાણવી. ॥ ૨૦૦ ॥

પુવેણ પઢિમેણય ॥ સામણા આવલી મુણેયવા ॥ જેપુણ
વટ્ટ વિમાણા ॥ મપ્પિહ્વા દાહિણદ્વાણં ॥ ૨૦૧ ॥

અર્થ- પૂર્વદિશિ અને પશ્ચિમદિશિનાં વિમાનની આવલી કે ॥ શ્રેણી તે સૌધર્મ તથા ઇંશાન ૫ જે ઇંજને સામણા કે ॥ સામાન્યપણે સાધારણ સરલી જાણવી. તથા જે પુણ કે ॥ જે વલી વટ્ટવિમાણા કે ॥ વાટલાં વિમાન મપ્પિહ્વ કે ॥ મધ્યચાગને વિપે ઠે, તે દાહિણદ્વાણં કે ॥ દક્ષિણદિશિના સૌધર્મંજનાં જાણવાં. ॥ ૨૦૧ ॥

પુવેણ પઢિમેણય ॥ જેવટ્ટા તેવિ દાહિણિહ્વસ્સ ॥ તંસ
ચરંસગા પુણ ॥ સામણા હંતિ હુહંપિ ॥ ૨૦૨ ॥

અર્થ- પૂર્વદિશિ અને પશ્ચિમદિશિનાં વિમાનની શ્રેણીને વિપે જે વટ્ટા કે ॥ જેટલાં વાટલાં વિમાન ઠે, તે વિટ્ટાહિણિહ્વસ્સ કે ॥ તે પણ દક્ષિણદિશિના સૌધર્મંજનાં ઠે. અને જે તંસ કે ॥ ત્રિસૂણીયાં અને ચરંસગા કે ॥ ચોસૂણાં વિમાન ઠે, તે પુણ કે ॥ વલી સામણા કે ॥ સામાન્યપણે હુહંપિ કે ॥ નિશ્ચયથી સૌધર્મ તથા ઇંશાન મલી વેગ ઇંજનાં હંતિ કે ॥ ઠે. ઇટલે તેહના વેગ ઇંજ અર્જાં અર્જ ધણી જાણવા. ॥ ૨૦૨ ॥

हवे प्रतिदेवल्लोके श्रेणीनां विमाननी संख्या आणवा माटे उपाय कहे ठे.

पदमं तिम पयरावलि ॥ विमाण मुह जूमि तस्समासऊं ॥

पयर गुणसिद्ध कप्पे ॥ सव्वग्गं पुप्फकन्नियरे ॥ १०३ ॥

अर्थ- सौधर्म अने ईशानादिदेवल्लोक क्रमे पदमं के० पहेला प्रतरनी आवली के० पंक्तिनी विमानसंख्या मुह के० मुख कहीए. अने अंतिम के० ठेला प्रतरनी आवलीना विमाननी संख्या जूमि कहीए. तस्स के० ते मुख अने जूमिना विमानोने एकठां करीए तस के० तेने समास कहीए. तेनुं अऊं के० अऊं करीए. पत्ती इह के० इह जे वांछितदेवल्लोक, तेना जेदला पयर के० प्रतर होय, तेदले प्रतरे गुण के० गुणीए ते वारे ते वांछित कप्प के० देवल्लोके अवलीका विमानोनी सव्वग्गं के० सर्व संख्या दाजे.

उदाहरण- जेम सौधर्म तथा ईशान ए वेच देवल्लोकनेविपे मुख (१४९) विमान, अने वसे एक जूमि ए वे एकठां करीए तेवारे (४९०) आय. एहुनुं अऊं करीए तेवारे वसो पचीश आय. तेने ए वेच देवल्लोकना पोताना तेर प्रतरे गुणीए तेवारे सौधर्म तथा ईशाननां विमाननी श्रेणीनी सर्वाग्र संख्या (१९१५) आय.

हवे ए वेच देवल्लोकनां सर्व मली साठलाख विमान ठे; तेमांहेथी (१९१५) श्रेणीनां विमान काडीए तेवारे (१९९५०५५) एदलां पुप्पावकिणं विमानो पणवाडे रहे. ए रीते आगला देवल्लोके पण विचारणा करवी. ए रीते मुख जूमि तथा समासादि करणना उपाय जाणवा. ॥ १०३ ॥

हवे कीया देवल्लोके, कीया प्रतरे, केई पंक्तिए, केदलां त्रिखूणां विमान, केदलां चचखूणां, केदलां वाटलां विमान होय ? तेनी संख्या करवासारं उपाय कहे ठे.

इगदिसि पंति विमाणा ॥ तिविजत्ता तंस चउरंसा वट्ठा ॥

तंसेसु सेस मेगं ॥ खिवसेस डुगस्स इक्किं ॥ १०४ ॥

तंसेसु चउरंसेसुय तो रासि तिगं पि चउगुणं काउ ॥ वट्ठे-

सु इंदयं खिव ॥ पयरघणं मीलियं कप्पे ॥ १०५ ॥

अर्थ-वांछया देवल्लोके वांछया प्रतरनी एक दिशिनी पंक्तिनां जेदलां विमान होय तेने तिविजत्ता के० त्रण जागे वहेंचीए, तेवारे अनुक्रमे तंस के० त्रिखूणा अने चउरंसा के० चारखूणां, तथा वट्ठा के० वाटलां एवा त्रण जाग आय. ए रीते करतां सेसमेगं के० शेष जो एक वधे तो तंस के० त्रिखूणांमांहे खिवसेस के० जेदीए, अने जो डुगस्स के० वे वधे तो इक्किं के० एकेको जेदीए ॥ १०४ ॥ एदले एक त्रिखूणांमांहे जेदीए, अने बीजो चार खूणांमांहे जेदीए. तेवारे एक दिशिनां त्रिखूणां, चारखूणां, अने वाटलां विमाननी संख्या आय. तो के० तेवार पत्ती ए रासितिगं पि के० त्रण राशी मांहेदी एकेकी राशीने प्रत्येके चउगुणं काउ के० चारगुणी करीने पत्ती वट्ठेसु के० वाटलां विमानमांहे इंदयंखिव के० एक इंचक विमान नाखीए, तेवारे वांछित पयर के० प्रतरनेविपे घणं के० त्रिखूणां चोखूणां अने वाटलां विमान-तेउनी संख्या आय. सर्व प्रतरनुं धन तेर आदि प्रतरनी विमान संख्याने एकठी मिलियं के० मेखवीए तेवारे कप्पे के० सौधर्म ईशानादिक वांछित देवल्लोके सर्व धन होय. सर्व विमानोनी संख्या आय. ॥ १०५ ॥

उदाहरण-जेम सौधर्म तथा ईशान देवल्लोकना पहेला प्रतरे एकदिशिए बासठ विमान ठे. ते त्रण जागे वहेंचीए, तेवारे एकेका जागे वीश वीश आवे; बाकी वे वधे तेमांहेलो एक त्रिखूणांमांहे जेदीए, बीजो चोखूणांमांहे जेदीए तेवारे एकवीश त्रिखूणां आय, एकवीश चोखूणां आय अने वीश वाटलां आय. पत्ती ए त्रण राशीनां बासठ विमानने चोखूणां करीने वाटलांमांहे एक इंचक विमान जेदीए, तेवारे

પહેલા પ્રતરની ચાર દિશિની ચારે પંક્તિએ મલીને ચોરાશી ત્રિચૂણાં, તથા ચોરાશી ચારચૂણાં અને એકયા-
શી વાટલાં—સર્વ મલી વસેને ળગણપચાશ આય.

એમજ બીજે પ્રતરે એક દિશિએ એકસઠ વિમાનની પંક્તિ છે, તેના ત્રણ જાગ કરતાં વીશ વીશ આવે, અને
જપર એક વધે તે ત્રિચૂણામાંહે જેલીઈ પત્તી એ ત્રણે રાશીને ચાર ગુણાં કરીઈ, તેમાંહે એક ઇંકવિમાન
વાટલામાંહે જેલીઈ, તેવારે બીજે પ્રતરે ચોરાશી વિમાન ત્રિચૂણાં, અને એંસી ચારચૂણાં, તથા એકયાશી વા-
ટલાં મલી (૨૪૫) થયાં, એમ સર્વ પ્રતરે પ્રતરે જાવના કરીઈ; તેવારે તેરમા ઢેઘા પ્રતરે (૨૦૧) આય.
એ સર્વ તેર પ્રતરના વિમાનોની એકંદર સંખ્યા (૧૮૮) ત્રિચૂણાં (૧૭૨) ચૌચૂણાં (૧૬૫) વાટલાં મલી
(૨૧૨૫) આય.

બીજા દેવલોકે પણ એજ રીતે જાવના કરવી. તથા સૌધર્મ અને ઈશાન એ બેઠ મધ્યાંથકાં વલયાકાર છે.
તેમાંહે અર્ધ સૌધર્મેંજનાં અને અર્ધ ઈશાનેંજનાં, એમ એક વલયમાંહે વેઈજ છે. ત્યાં મધ્યજાગે તેર ઇંક વિ-
માન છે. તેમાંહે તેરમા પ્રતરે સૌધર્મેંજનું સૌધર્માવતંસકનામા ઇંકવિમાન છે. ત્યાથી જીતર દિશાએ અસં-
ખ્યાતી કોઢાકોડી યોજન જાઈઈ; ત્યાં ઈશાનેંજનું ઇંકવિમાન છે. પૂર્વની તથા પશ્ચિમની શ્રેણીમાંહેલાં જે
વાટલાં વિમાન છે તે સૌધર્મેંજનાં જાણવાં. અને ત્રિચૂણાં તથા ચૌચૂણાં વિમાન જેટલાં છે, તે સર્વ બેઠ ઇં-
જનાં અર્ધો અર્ધ જાણવાં તે પ્રથમ કહ્યાં છે.

દ્વે સૌધર્મેંજનાં વાટલાં, તથા ત્રિચૂણાં, અને ચૌચૂણાં કેટલાં વિમાન છે? તથા ઈશાનેંજનાં કેટલાં વિમાન
છે? તથા પુષ્પાવર્કિણ કેટલાં વિમાન છે? તે જુદાંજુદાં પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે મહોટી સંઘયણીની ગાથાએકરી કહે છે.

સત્ત સય સત્તવીસા ॥ ચત્તારિ સયાય હુંતિ ચઢણઢયા ॥

ચત્તારિય ઢાસીયા ॥ સોહમ્મે હુંતિવટ્ટાઈ ॥ ૧૦૬ ॥

અર્થ—સૌધર્મ દેવલોકે સાતસેં ને સત્તાવીશ વાટલાં વિમાન છે, અને ચારસેં ચોરાણું ત્રિચૂણાં વિમાન,
તથા ચારસેં ઢયાશી ચઢચૂણાં વિમાન. એ સર્વ મલી સત્તરસો ને સાત વિમાન પંક્તિ પટલે શ્રેણીનાં છે. તથા
(૩૧૧૮૨૫૩) પટલાં પુષ્પાવર્કિણ વિમાન છે, એ રીતે સર્વ મલી બત્રીશલાખ વિમાન સૌધર્મદેવલોકે જાણવાં.

એમેવયઈસાણે ॥ નવરં વટ્ટાણ હોઈ નાણત્તં ॥ દોસય

અઘત્તીસા ॥ સેસા જહ્ ચેવ સોહમ્મે ॥ ૧૦૭ ॥

અર્થ—ઈશાનદેવલોકે પટલું વિશેષ જે વાટલાં વિમાન વસો આહત્રીશ છે, સેસા કે ૦ શેષ પટલે બાકીં
જહ્ચેવસોહમ્મે કે ૦ જેમ સૌધર્મેંજનાં ત્રિચૂણાં વિમાન (૪૧૫) તથા ચૌચૂણાં વિમાન (૪૮૬) તેટલાં
ઈશાન દેવલોકમાં પણ છે. એ સર્વ મધ્યાંથકાં વારસો અઢાર પંક્તિવિમાન ઈશાનદેવલોકે છે. અને
(૨૭૧૮૭૮૨) પટલાં પુષ્પાવર્કિણ વિમાન છે, સર્વ મલી અઠાવીશ લાખ વિમાન ઈશાનદેવલોક મધ્યે છે.
તથા સનઃકુમાર અને માર્હેંજ મલી વલયરૂપ આય ત્યાં પણ સનઃકુમારે (૧૨૨) વાટલાં વિમાન (૩૧૬)
ત્રિચૂણાં વિમાન અને (૩૪૮) ચૌચૂણાં મલી (૧૨૨૬) પંક્તિવિમાન અને (૧૧૧૮૭૭૪) પટલાં પુષ્પા-
વર્કિણ વિમાન. સર્વ મલી વારલાખ વિમાન છે. માર્હેંજે (૧૭૦) વાટલાં (૩૧૬) ત્રિચૂણાં (૩૪૮)
ચૌચૂણાં. એમ સર્વ મલી (૮૭૪) પંક્તિવિમાન, તથા (૭૧૧૨૨૬) પુષ્પાવતંસક વિમાન મલી આઠલાખ
વિમાન. એમ વીજા સર્વ દેવલોકનાં વિમાનની સંખ્યા યંત્રથી જાણવી. પંક્તિનાં વિમાન વિમાનને માંહોમાંહે
અસંખ્યાતા યોજનનું અંતર છે. અને પુષ્પાવર્કિણ વિમાનનું માંહોમાંહે સંખ્યાતા યોજન, તથા કોંઈકનું અ-
સંખ્યાતા યોજનનું અંતર છે. ॥ ૧૦૭ ॥

હવે લોકાંતિક દેવ કીયા દેવલોકે અને કીયા વિમાને વસે છે ? તે અહીંયાં પ્રસંગાગત કહે છે. આ જંબૂ-દ્વીપથી તિરઝા અસંખ્યાતા દ્વીપસમુદ્ર હલ્લંધીએ તેવારે અરુણવરનામા દ્વીપ આવે. તે દ્વીપની વેદિકાના ઢે-ડાથી અરુણવરનામા સમુદ્રનીમાંહે વેતાલીશ હજાર યોજન જડપં, ત્યાં પાણીના ઉપરના તલીયાથી ઊંચો અ-પકાયમયમહાંધકારુપ તમસ્કાય નીકળ્યો છે, તે અગીયારસો યોજન ઘુધી ઝીંત સરલો અંધને પઠી તિરઝો વિસ્તાર પામતો પામતો સૌધર્મ, ઈશાન, સનતકુમાર, માંદેંડ-એ ચાર દેવલોકને આવરી ઊંચો બ્રહ્મ દેવલોકે અરિષ્ટનામા ત્રીજે પ્રતરે જડે રહ્યો, એ તમસ્કાયનીચે ઝીંતને આકારે, શરાવલાના તલીયાને આકારે છે, અને ઉપર, કૂકડાના પાંજરાને આકારે, તેહનું સંસ્થાન છે. તે ધુરથી સંખ્યાતા યોજન ઊંચો છે. નીચે વિસ્તારે સં-ખ્યાતા યોજન, ત્યાંથી આગલ વિસ્તારે અસંખ્યાતા યોજન પ્રમાણ, અહીંયાંથી અસંખ્યાતામે દ્વીપસમુદ્રે એ તમસ્કાય ઊઠ્યો, માટે એ તમસ્કાયનો પરિધી અસંખ્યાતા યોજન પ્રમાણ જાણવો.

એ તમસ્કાયનું મહત્વપણું ગીતાર્થ એમ કહે છે કે, કોઈક મહર્ષિક દેવતા ત્રણ ચપડી વગાડીએ પટલા વ-લતમાં એકવીશ વાર જંબૂદ્વીપને પ્રદક્ષિણ કરી આવે, તેહજ દેવતા ઠ મહીને તમસ્કાયને સંખ્યાતા યોજન વિસ્તારે હલ્લંધે, પરંતુ ઉપરે અસંખ્યાતા યોજન વિસ્તારે તમસ્કાયની જગતિને હલ્લંધે નહીં.

હવે એ અરિષ્ટનામા પાંચમા દેવલોકનો ત્રીજો પ્રતર, ત્યાં અરિષ્ટવિમાનને ચારે દિશિએ સચિત્ત અચિત્ત પૃથ્વીમય બે બે કસરાજી છે; તે દેખાડે છે. તેમાં ઉત્તરદિશિની બે કસરાજી પૂર્વ પશ્ચિમદિશાએ લાંબી છે. અને દક્ષિણદિશિની બે કસરાજી પણ પૂર્વપશ્ચિમદિશાએ લાંબી. ત્યાં વેળ કસરાજીમાંહે (૧) પૂર્વદિશિની અન્યંતર-કસરાજી, તે દક્ષિણ દિશિની બાહેરની કસરાજીને ફરસે. એમજ (૨) દક્ષિણદિશિની અન્યંતર કસરાજી તે પશ્ચિમદિશિની બાહેરની કસરાજીને ફરસે. તથા (૩) પશ્ચિમની અન્યંતર કસરાજી તે ઉત્તરની બાહ્યકસરાજીને ફરસે. અને (૪) ઉત્તરની અન્યંતર કસરાજી પૂર્વદિશિની બાહ્ય કસરાજીને ફરસે. એ રીતે નાદકના અસ્થાડાને આકારે ચારે દિશિની આઠ કસરાજી છે, તેની સ્થાપના કરી છે. ત્યાં પીઠાની લેજો.

એ કસરાજીના સ્વૂળા કહે છે.

પુવાપરા ઢલંસા ॥ તંસાપુણ દાહિણુત્તરા વપ્પ ॥ અર્ધિ-
તર ચહરંસા ॥ સવાવિય કહ્હરાહ્ ॥ ૧૦૮ ॥

અર્થ- પૂર્વદિશિ અને પશ્ચિમદિશિની બાહેરની કસરાજીના ઢલંસા કે ૦ ઠ સ્વૂળા છે. દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશિની બાહેરની કસરાજી ત્રિસ્વૂળી છે, અને માંહેલી ચારે કસરાજી ચત્ત્રસ્વૂળી છે. એ આવે કસરાજી જા-ડપણે સંખ્યાતાયોજન તથા લાંબપણે અને પાલતિ ફરતિ અસંખ્યાતા હજાર યોજન. એ કસરાજીનો વિચાર શ્રીજગવતિસૂત્રમાં જગલાને વખાણ્યો છે. એ આવે કસરાજીના આઠ આંતરા છે; ત્યાં આઠ વિમાન છે, તે કહે છે. બ્રહ્મલોકનામા પાંચમું દેવલોક, તેને સમીપે વસે તેને લોકાંતિક કહીએ. અથવા નવમું રિષ્ટનામા કસ-રાજીના વચમાંના મધ્યજાગનું વિમાન તે વિમાનના દેવતા તે એકાવતારી છે, માટે લોકશબ્દે સંસારને અંતે થયા. તેથી એનું લોકાંતિક પદ્ધનું નામ કહીએ, અને વીજા આઠ વિમાનના દેવતા એકાંતે એકાવતારી ન હોય, પણ નવમા વિમાનના દેવતા એકાંતે એકાવતારીજ હોય. ॥ ૧૦૮ ॥

હવે ઉત્તર અને પૂર્વની અન્યંતર કસરાજીના મધ્યજાગે અર્ધિ વિમાન છે, ત્યાં સારસ્વત નામે લોકાંતિક દેવતા વસે છે. તેને સાતસો દેવતાનો પરિવાર છે. અન્યંતર અને બાહ્ય પૂર્વદિશિની કસરાજીને મધ્યજાગે અ-ર્ધિમાલિનામા વિમાન છે. ત્યાં આદિત્ય નામે દેવ વસે છે. તેનો સાતસો દેવતાનો પરિવાર છે. અને પૂર્વ અને દક્ષિણની અન્યંતર કસરાજીને મધ્યજાગે વૈરોચન વિમાને વન્દિનામે દેવતા વસે છે. તેને ચહદસહસ્ર દેવતાનો પરિવાર છે. તથા અન્યંતર અને બાહ્ય દક્ષિણદિશિની કસરાજીના મધ્યજાગે પ્રજંકરવિમાને વરુણનામે દેવ, તેને ચ-

उदसहस्र देवतानो परिवार ठे. तथा दक्षिण अने पश्चिम अच्यन्तर कृष्णराजीना मध्यजागे चंद्राजविमाने गर्दतोय नामे देव, तेने सात सहस्र देवतानो परिवार ठे. अने पश्चिमदिशिनी अच्यन्तर अने बाह्य कृष्णराजीनी वचमां सूर्याजविमाने तुषितनामे देवता सात सहस्र देवताना परिवारे वसे ठे. वली पश्चिम अने उत्तरनी अच्यन्तर कृष्णराजीनी वचमां शुक्राज विमाने अन्याबाध देवता नवसो देवताना परिवारे वसे ठे. अच्यन्तर बाह्य उत्तरदिशिनी कृष्णराजीनी वचमां सुप्रतिष्ठाजविमाने अग्नेयदेव वसे ठे. तेने नवसें देवनो परिवार ठे. अने ए समस्त कृष्णराजीना मध्यजागे रिष्टाजविमाने रिष्टाजनामे देव बीजा नवसें देवताना परिवारे वसे ठे. ए नवे विमाने देवतानुं आयुष्य आठ सागरोपम ठे. अने ए नवे विमान पांचमा देवलोकेने ठेडे ठे. ए विमान थकी असंख्याता हजार योजन ठेडे लोकांतिक ठे. तेवार पढी अलोक ठे एटली वात संघयणीना मूलपाठ थकी अधिक बखानी. ॥ १०० ॥

हवे दश वैमानिक इंजोना सामानिक देवता तथा आत्मरक्षकदेवता कहे ठे.

चुलसी असिइ बावत्तरि ॥ सत्तरि सठीय पन्न चत्ताला ॥ तुल्ल-

सुर तीस बीसा ॥ दससहस्र आय रक्क चउगुणिया ॥ १०१ ॥

अर्थ- तुल्लसुर मध्यस्थपद दशे स्थानके जोडीएं. त्यां सौधमैजना सामानिक देव चोराशी हजार जाणवा, ईशानेजना एंसी हजार, सनतकुमारेंजना बहोतेर हजार, माहेंजना सितेर हजार, ब्रह्मंजना साठ हजार, लांतकेंजना पचाश हजार, महाशुकेंजना चालीश हजार, सहस्रारेंजना त्रीश हजार, आणत प्राणतेंजना बीश हजार, आरण अच्युतेंजना दश हजार. ए सामानिक देवथकी आयरक्क के० आत्मरक्षक देव ते चउगुणिया के० प्रत्येक इंजना चार गुणा होय; तेवारे त्रण लाखने ठनीश हजार आत्मरक्षक देव सौधमैजना जाणवा. एम सर्वत्र चोगुणा करावा. ॥ १०१ ॥

हवे ए सौधर्मादिक बार देवलोकेना देवोनां चिन्ह कहे ठे.

कप्पेसुय मिय महिसो ॥ वराह सीहाय ढगल सादूरा ॥

हय गय जुयंग खगगी ॥ वसहा विडिमाई चिंधाई ॥ ११० ॥

अर्थ- कप्पेसुय के० देवलोकेनेविषे सौधर्म देवलोके मिय के० मृगनुं चिन्ह ठे. अने ईशाने महिसो के० पानानुं चिन्ह ठे. सनतकुमारे वराह के० सूअरनुं चिन्ह ठे. माहेंजे सीहाय के० सिंहनुं चिन्ह ठे. ब्रह्मदेवलोके ढगल के० बोकडानुं चिन्ह ठे. लांतके सादूरा के० देडकानुं चिन्ह ठे. शुकें हय के० घोडानुं चिन्ह ठे. सहस्रारे गय के० हाथीनुं चिन्ह ठे. आणते जुयंग के० सर्पनुं चिन्ह ठे, प्राणते खगगी के० गेंमानुं चिन्ह ठे; आरणे वसहा के० वृषजनुं चिन्ह ठे, अच्युते विडिमाई चिंधाई के० मृग विशेष जाति आदे देईने चिन्ह जाणवां, केमके देशी नाममालामाहे विडिमशब्दे मृग कह्युं ठे, ए चिन्ह सर्व मुकुटनेविषे होय. ए चिन्ह करी देवताना देवलोके उलखाए जे आ देवता अशुक देवलोकेनो ठे. उववाइ प्रमुख सूत्रे तथा वृत्तिए दश इंजनां चिन्ह कहां ठे, दशे इंज विमाने वेशी जगवंतने वांदवाने अर्थे आन्या बखाल्या ठे. अहीयां तत्व केवली जाणें. ॥ ११० ॥

हवे ए उपरनां विमान कोने आधारे रखां ठे ? ते कहे ठे.

उसु तिसु तिसु कप्पेसु ॥ घणुदहि घणवाय तडुजयं च कसा ॥

सुरजवण पइछाणं ॥ आगास पइठिया जवरिं ॥ १११ ॥

अर्थ- इसु के० सौधर्म अने ईशान ए वे देवलोके घणुदहि के० शीतकाले श्रीणु पाणी होय, तेहुं जगत् स्वप्नावे जाम्युं पाणी हाले चाले नहीं. तेवा पाणी उपरे रक्षां विमान वणसे नही, तेमाटे वे देवलोके घणोदधि आधार ठे. अने त्रीजो चोथो तथा पांचमो ए तिसुकपेसु के० त्रण देवलोकेविषे घणवाय के० घनवातनो आधार ठे, घनवात ते श्रीणो वायु एटले जाम्यो वायु. ते पण स्वप्नावे हाले चाले नहीं. वली ठे सातमे अने आठमे ए, तिसुकपेसु के० त्रण देवलोकेविषे तडुजयं के० घनोदधी अने घनवात ए वनेनो आधार ठे. कमा के० ए अनुक्रमे आधार जाणवा. ए थकी आगलना देवलोकेविषे जे सुरजवण-पड़गण के० देवनां विमान प्रतिष्ठित एटले रक्षां ठे. ते केवल आगासपड़िया ज्वारिं के० आकाशने आ-धारे प्रतिष्ठित एटले रक्षां ठे, ते आकाश पण श्रीणुं जाणवुं. ॥ १११ ॥

हवे जे पृथिवी उपर विमान रक्षां ठे, ते पृथिवीनो पिंड अने पृथिवी उपर विमाननुं उंचपणुं त्रण गाथाए करी ग्रंथकार कहे ठे.

सत्तावीस सयाई ॥ पुढवी पिंनो विमाण उच्चत्तं ॥ पंचसया
कप्प डुगे ॥ पढमे तत्तोय इक्किं ॥ ११२ ॥ हायइ पुढवीसु
सयं ॥ वहुइ जवणेसु डु डु डु कप्पेसु ॥ चउगे नवगे पणगे ॥
तहेव जाणुत्तरे सुजवे ॥ ११३ ॥ इगवीस सया पुढवी ॥ वि-
माण मिहार सेवय सयाई ॥ वत्तीस जोयण सया ॥ मि-
लिया सवठ नायवा ॥ ११४ ॥

अर्थ- सत्तावीस सयाई के० सत्तावीसो योजननो प्रमाणगुले पुढवीपिंनो के० पृथ्वीनो पिंन जाडपणे, अने विमाणउच्चत्तं के० विमाननुं उंचपणु पंचसया के० पांचसो योजननुं, ते पढमे के० पहेला कप्पडुगे के० वे देवलोके ठे. तत्तोय के० तेवार पठी इक्किं के० एकेकसो योजन ॥ ११२ ॥ पुढवीसु के० पृथ्वीना द-लमांहेथी हायइ के० उठा करता जइए. अने जवणेसु के० विमानने विषे. सयंवहुइसु के० सोसो योजन वधारता जइए. ए रीते डु के० त्रीजो अने चोथो ए वे, तथा वली डु के० पांचमो अने ठेठो ए वे, फरी डु के० सातमो अने आठमो ए वे अने चउ के० नवमो, दशमो, अगीथारमो अने बारमो ए चारेनी एक रीत. तथा नवगे के० नव ग्रैवेयक अने तहेव के० तेमज जा के० यावत् पणगे के० पांच अणुत्तरे सुजवे के० अनुत्तरविमाननेविषे होय ॥ ११३ ॥ इगवीससया के० एकवीससो योजन पुढवी के० पृथ्वीनो पिंन होय, अने विमाण के० विमान ते इक्कारसेवय सयाइ के० अगीथारसो योजन विमाननुं उंचपणुं होय. ए रीते पृथ्वी पिंन तथा विमाननुं उंचपणुं मिलिया के० मलीने सवठ के० सर्वत्र ते वत्तीस जोयण सया के० वत्तीससो योजन ते नायव्या के० जाणवा. ॥ ११४ ॥ ते आवी रीते पहेले अने बीजे देवलोके (३९००) योजन पृथ्वीपिंन, अने (५००) योजन विमान उंचपणे त्रीजे अने चोथो देवलोके (३६००) योजन पृथ्वीपिंन, अने (६००) योजन विमाननी उंचाइ, पांचमे अने ठेठे देवलोके (३५००) योजन पृथ्वी-पिंन अने (७००) योजन विमाननुं उंचपणुं, सातमे अने आठमे देवलोके (३४००) योजन पृथ्वीपिंन अने (८००) योजन विमाननुं उंचपणुं. नवमे, दशमे, अगीथारमे अने बारमे ए चार देवलोके (३३००) योजन पृथ्वीपिंन अने (९००) योजन विमाननुं उंचपणुं. नवग्रैवेयके (३२००) योजन पृथ्वीपिंन अने (१०००) योजन विमाननुं उंचपणुं. पांच अनुत्तरविमाने (३१००) योजन पृथ्वीपिंन अने (११००)

योजन विमाननुं उंचपणुं. सर्वे पृथ्वीपिरुना योजन तथा विमानना उंचपणाना योजन जेला करीए तेवारे वत्रीसँ योजन थाय.

ह्वे सौधर्मादिक विमानना वर्ण तथा त्यांना देवोना वर्ण कहे ठे.

पण चउ ति डु वस विमाण ॥ सधय डुसु डुसुय जा सहस्सारो ॥

उवरि सिय जवण बंतर ॥ जोइसियाणं विविह वसा ॥ ११५ ॥

अर्थ- सहस्रारनामा आठमा देवलोक सुधी गणतां वेवे देवलोक अनुक्रमे पांच, चार, चार, अने वे वर्णनां विमान ठे. ते आधी रीते जे सौधर्म तथा ईशान देवलोक सधय के० ध्वजा सहित पण के० पांचे वर्णनां विमान ठे. अने सनतकुमार तथा माहेँजे एक काखो वर्णवर्जिने बाकी चउ के० चार वर्णनां विमान ठे. ब्रह्म तथा खांतक ए वे देवलोक काखो तथा नीखो ए वे वर्ण वर्जिने बाकी ति के० त्रण वर्णनां विमान ठे. तथा शुक्र अने सहस्रारे काखो, नीखो, अने रातो ए त्रण वर्ण वर्जिने बाकी डुवण के० वे वर्णनां विमान ठे. त्यांथी जपरना आणतादिक चार देवलोक तथा नव प्रवेयक अने पांच अनुत्तरविमान सुधी सिय के० श्वेत एटले थोला वर्णनां जवण के० विमान ठे, जेवो विमाननो वर्ण तेवोज ध्वजानो वर्ण सर्वत्र जाणवो. वखी जुवनपतिनां जवन, अने व्यंतरनां नगर तथा ज्योतपीना विमान ते विविहवणा के० विविध प्रकारना वर्णनां ठे. एटले कोइ काळां, कोइ पीळां, कोइ रातां, कोइ नीळां, कोइ श्वेत वर्णनां जाणवा. ए रीते विमानिकने अधिकारे जुवनपति प्रमुखना नगरादिकना पण वर्ण कछा. ॥ ११५ ॥

ह्वे सौधर्मादिक विमाननुं लांवपणुं, पढोखपणुं, विमान मांहेलो परिधि अने बाहेरनो परिधि मापवानो विधि कहे ठे.

रविणो उदय हंतर ॥ चउणवइ सहस्स पणसय ठवीसा ॥ वाया-
ल सति जागा ॥ ककड संकंति दियहंमि ॥ ११६ ॥ एयंमि पुणो
गुणिए ॥ ति पंच सग नवय होइ कममाणं ॥ तिगुणंमिय दोल-
स्का ॥ तेसीइ सहस्स पंच सया ॥ ११७ ॥ असिई ठसति
जागा ॥ जोयण चउ लस्क विसतरि सहस्सा ॥ ठच्चसया
तेसीसा ॥ तीस कलायंच गुणियंमि ॥ ११८ ॥ सत्त गुणे ठ
लस्का ॥ इगसति सहस्स ठसय ठासीया ॥ चउपन्न कला त-
ह नव ॥ गुणंमि अड लस्क सहाउ ॥ ११९ ॥ सत्त सया चत्ताला ॥
अठारस कलाय इय कमा चउरो ॥ चंरा चवला जयणा ॥
वेगाय तहा गई चउरो ॥ १२० ॥ इठय गई चउठि ॥ जय
णयरि नाम केइ सन्नंति ॥ एहिं कमेहि मिमाहिं ॥ गईहिं च-
उरो सुरा कमसो ॥ १२१ ॥ विक्कंज आचामं ॥ परिहिं अग्निं-
तरंच वाहिरियं ॥ जुगवं मिणंति ठम्मास ॥ जाव न तहा-

વિ તેપારં ॥ ૧૨૨ ॥ પાવંતિ વિમાણાણં ॥ કેસિંપિહુ અહ્વ
તિગુણયાઈષ ॥ કમ ચઝગે પત્તેયં ॥ ચંન્દાઈ ગઈઝ જોઝજ્ઞા
॥ ૧૨૩ ॥ તિગુણેણ કપ્પ ચઝગે ॥ પંચ ગુણેણંતુ અઠ્ઠ સુમુણિ-
જ્ઞા ॥ ગેવિક્કે સત્તગુણેણં ॥ નવ ગુણે ણુત્તર ચઝકે ॥ ૧૨૪ ॥

અર્થ-૯ નવ ગાથાણં પ્રકટાર્થ ઠે, તથાપિ કાંઝક અર્થ લક્ષીય ઠૈ. રવિણો કે. સૂર્યનો હૃદયઙ્ગતર
કે. હૃદય થઈને અસ્ત યાય, તેવારે અંતર કેટલા યોજનનું યાય ? તે કહે ઠે. ચઝણવડ સહસ્સ કે. ચો-
રાણુ હજાર અને પાણસય કે. પાંચસો, વલી ઝવીસા કે. ઝવીશઙ્ગપરે, તથા બાયાલસઙ્ગિજાગા કે. એક યો-
જનના સાઠીઆ બેતાલીશ જાગ ઙ્ગપરે ઇટલે (૯૪૧૨૬) યોજન અને સાઠીઆ (૪૨) જાગ ઇટલું
સૂર્ય એક, કક્કરુ કે. કર્કે સંકંતિ કે. સંક્રાંતિના પહેલા દિહંમિ કે. દિવસનેવિષે ચાલે, તેવારે પૂર્વોક્ત
યોજનનું અંતર પડે. ઇટલું સૂર્યનું તાપદેત્ર કહીયં. ॥ ૧૨૬ ॥

હવે ઇયંમિ કે. ૯ ચાલવાની ગતિના યોજનને પુણો કે. વલી તિગુણીય કે. ત્રણગુણું કરીયં. તથા
પંચ કે. પાંચગુણું કરીયં, તથા સગ કે. સાતગુણું કરીયં, વલી નવય કે. નવગુણું કરીયં, તેહનો જે જે
આંક અવે તે કમમાણં કે. ક્રમમાન હોય, ઇટલે એક પગ ઘપાડી વીજો પગ મૂકીયે, તેમાંહે ઇટલા યોજન
વૈમાનિક દેશ્વતાને વિપમાન હોય. તેહજ કહે ઠે. ૯ સૂર્યતાપદેત્રને ત્રિગુણું કરીયં, તેવારે દોલરકા કે. બે-
લાલ જ્યાશી હજાર પાંચસે ॥ ૧૨૭ ॥ નેંંસી યોજન તેના ઙ્ગપર સાઠીઆ ઝ જાગ યાય. ઇટલે (૨૮૩૫૮૦)
યોજન અને એક યોજનના સાઠીઆ ઝ જાગ યાય. તથા પંચગુણિયંમિ કે. પાંચગુણું કરતાં ચઝલરક કે.
ચારલાલ બહોતેર હજાર ઝસે ને તેત્રીશ યોજન અને એક યોજનના સાઠીઆ ત્રીશ જાગ ઙ્ગપર યાય. ॥ ૧૨૮ ॥

તથા સત્તગુણે કે. સાતગુણું કરતાં (૬૬૧૬૮૬) યોજન ઙ્ગપર સાઠીઆ ચોપન જાગ આવે. અને
તેમજ નવગુણંમિ કે. નવગુણું કરતાં અઢલરક સઙ્ગાઈ કે. સાઠા આવલાલ ॥ ૧૨૯ ॥ ઙ્ગપર સાતસે ને
ચાલીશ યોજન, તથા એક યોજનના સાઠીઆ અઢાર જાગ ઇટલે (૮૫૦૭૪૦) ઙ્ગપર સાઠીઆ અઢાર
જાગ યાય. ઇહ કે. ૯ પ્રકારના ક્ષેત્રમાને કરીને ચઝરો કે. ચાર જેદે વૈમાનિક દેવતાની કમા કે. ક્રમ
જે ગતિ તે કહેવી. તે ચઝરો કે. ચાર પ્રકારે ઠે, તેનાં નામ કહે ઠે. એક ચંન્દા, બીજી ચપલા, ત્રીજી જ-
યણા અને ચોથી વેગા. તહાગઙ્ગચઝરો કે. તે ચારેગતિ એકેક અઢી શીઘ્રતર શીઘ્રતમ જાણવી ॥ ૧૩૦ ॥
ઙ્ગચ કે. અઢીયાં કોઙ્ક આચાર્ય ચોથી વેગવતિનામા ગતિને જયણચરિકે. યવનંતરી ઇહંતું નામ માને ઠે.
તેવાર પઢી ઇહંકમેહિં કે. ૯ પૂર્વોક્ત ચાર ક્રમેકરીને ચંન્દાદિક ચારે ગતિયે ચાર દેવતા ઇમાહિં કે. ૯ અ-
નુક્રમે વિમાનોને માપે ॥ ૧૩૧ ॥ તે આવી રીતે જે એક દેવતા ત્રિગુણીક્રમે વિમાનના વિસ્કંજ કે. પહોલ-
પણને ચંન્દાગતિયં કરી મિણે ઇટલે માપે, અને વીજો દેવતા પંચગુણેક્રમે ચપલાગતિયં કરી વિમાનના આ-
યામ કે. લાંબપણને મિણે ઇટલે માપે. તથા ત્રીજો દેવતા સાતગુણેક્રમે યવનાગતિયં વિમાનની અંધિંતરં
પરિહિં કે. માંહેલા પરિધીને માપે, અને ચ કે. વલી ચોથો દેવતા નવગુણેક્રમે ચોથી વેગવતિગતિયં ક-
રીને વિમાનની વાહિરિયં કે. બાહેરના પરિધીને માપે. ૯ રીતે યુગવં કે. સમકાલે ૯ ચારે દેવતા અનુક્રમે
ઝમાસસુધી નિરંતર વિમાનને માપે; તોપણ કેટલાક વિમાનનો પાર પામે નહી. ॥ ૧૩૨ ॥

વલી પદ્ધાંતર કહે ઠે. જેમ કેટલાક વિમાનનો પાર પામે નહીં, તેમ કેટલાક દેવતા વિમાનનો પાર
પણ પામે. પહેલા ચાર દેવલોકે ત્રિગુણેક્રમે ચંન્દાગતિયં પહોલપણે, અને ચપલાગતિયં લાંબપણે ત્રિગુણેક્રમે,
યવનાગતિયં અન્યંતર પરિધી ત્રિગુણેક્રમે, તથા વેગવતિયં બાહેરની પરિધી ત્રિગુણેક્રમે કોઙ્ક દેવતા માપે

तो पार पामे, तथा ब्रह्मदेवलोकथी मांडीने अच्युत देवलोकसुधी आठ देवलोके पांचगुणैक्रमे चंदादिक चारे गतिए लांबा पहोला मध्यपरिधी अने बाहेर परिधी मवे तो पार पामे. ॥ १२३ ॥

अने सातगुणैक्रमे चंदादिकचारे गतिए नवग्रैवेयकना लांबपणादिक चारेनो पार पामे. तथा नवगुणैक्रमे एटले पूर्वे नवगुणानो आंक आब्यो ठे, तेटला योजननुं एक रुगळुं जरता थका चारे देवता चंदादिक चारे गतिए करी अंतरहित ठमास सुधी चाले. तेवारे पंचानुत्तरविमानमांडेला सर्वार्थसिद्धि विमान टाळीने चाकीना चळके के० चार विमानना लांबपणादिकनो पार पामे. ॥ १२४ ॥

अह्मीयां कोइ प्रश्न पूछे के, जो ए क्रमे अने चंदादिक गतिए उ मास लगे पण केटलाएक विमाननो पार पामे नहीं, तो दोढ राज प्रमाण सौधर्मदेवलोकथकी बे पद्दोर रात्रीमांडे देवता आवीने तीर्थकरना जन्माजियेकादिक कट्याणकनो महिमा करवा माटे मनुष्य लोकमां केम आवे ठे ! केमके विमाननी लंबाईथकी सौधर्मदेवलोक तो अत्यंत दूर ठे.

तत्रोत्तरं—जेम पद्योपमनुं प्रमाण कल्पित ठे, तेम ए क्रममान गतिनुं परिमाण पण कल्पित जाणवुं. जगत्तिप्रमुख सिद्धांतमांडे ज्यां देवगतिनुं परिमाण लख्युं; ते सर्व कल्पित कही लोक समजाव्या, परंतु जवस्वजावथकी देवता अत्यंत शक्तिवंत तथा स्वप्तावे अत्यंत शीघ्रगतिवंत होय. एटले बीजुं एवुं दृष्टांत कोइ नथी के जे कहीने दृष्टस्थ मनुष्यने समजाविणें; माटे पूर्वाचार्ये ए चार गतिए क्रममान कल्पिने देवलोकनी अत्यंत महोटाइ वखाणी; ए रीते सौधर्मादिक देवलोकनेविषे सामान्यपणे विमाननुं प्रमाण कहुं.

हवे कांश्क विशेष वखाणे ठे.

पहम पयरंमि पहमे ॥ कप्पे उडु नाम इंदय विमाणं ॥

पणद्याल लखजोयण ॥ लखं सवुवरिसवटं ॥ १२५ ॥

अर्थ—पहेला देवलोकना पहेला प्रतरनेविषे उडुनामे मुख्य इंजकविमान ठे, ते वृत्ताकारे आल सरखुं पिसलादीश लाख योजन प्रमाणे, अने सवुवरि के० सर्वना उपर ठेला बासठमा प्रतरे एक लाख योजननुं सर्वार्थ सिद्धनामे विमान वृत्ताकारे ठे.

हवे बासठ प्रतरनेविषे मध्यजागे बासठ इंजकविमान ठे, तेहनां नाम कहे ठे.

उडु चंद रयण वग्गु ॥ वीरिय वरुणे तहेव आणंदे ॥ वंजे

कंचण रुद्धे ॥ चंद अरुणेय वरुणेय ॥ १२६ ॥

अर्थ—पहेलुं उडुविमान, बीजुं चंजकविमान, त्रीजुं रतजविमान, चोखुं वटगुविमान, पांचसुं वीर्यविमान, ठरुं वरुणविमान, तहेव के० तेमज सातसुं आनंदविमान, आठसुं ब्रह्मविमान, नवसुं कांचनविमान, दशसुं रुचिप्रजविमान, अगीयारसुं चंजविमान, वारसुं अरुण, तेरसुं वरुण. ए तेर सौधर्म तथा ईशानदेवलोकें ठे.

वेरुलिय रुयग रुद्धे ॥ अंके फलिहे तहेव तवणिजे ॥ मे-

हे अग्ध हलिहे ॥ नलिणे तह लोहियस्के य ॥ १२७ ॥

अर्थ—१४ सुं ग्रहुर्य, १५ सुं रुचक, १६ सुं रुचिर, १७ सुं अंक, १८ सुं स्फादिक, तेमज १९ सुं तपनीच. २० सुं मेघ, २१ सुं अर्ध, २२ सुं हालिङ, २३ सुं नलिन, तह के० तेमज २४ सुं लोहिताक्ष ॥ १२७ ॥

वहरे अंजण वरमाल ॥ रिष्ठ देवेय सोम मंगलए ॥

वलजदे चक्र गया ॥ सोवन्धिय णंदियावत्ते ॥ ११८ ॥

अर्थ- १५ मुं वज्र, ए वार वीजे तथा चोथे देवलोके ठे. अने १६ मुं अंजन, १७ मुं वरमाल, १८ मुं रिष्ठ. १९ मुं देवे, २० मुं सौम्य, २१ मुं मंगल. ए ञ विमान ब्रह्म नामा पांचमे देवलोके ठे. २२ मुं वलज, २३ मुं चक्र, २४ मुं गदा, २५ मुं स्वस्तिक, २६ मुं नंदावर्त्तक, ए पांच प्रतरनां विमान ठे लांतकदेवलोके ठे. ॥ ११८ ॥

आजंकरेय गिद्धी ॥ केऊ गरु लेय होइ वोधवे ॥ वंजे

वंज हिए पुण ॥ वंजुत्तर लंतए चेव ॥ ११९ ॥

अर्थ- २७ मुं आजंकर, २८ मुं गृधी, २९ मुं केतु, ४० मुं गरुड. ए चार प्रतर महाशुकदेवलोके होइ के० होय, ते वोधवे के० जाणवा. ४१ मुं ब्रह्म, ४२ मुं ब्रह्मदित, वली ४३ मुं ब्रह्मोत्तर, ४४ मुं लांतक. ए चार ते चेव के० निश्चे सहस्रार देवलोके जाणवां. ॥ ११९ ॥

महसुक सहस्रारे ॥ आणय तह पाणय वोधवे ॥

पुण्फेलंकार आरण ॥ तहाविय अञ्जुए चेव ॥ १२० ॥

अर्थ- ४५ मुं महाशुक, ४६ मुं सहस्रार ४७ आणत, तेम ४८ मुं प्राणत, ए चार प्रतर नवमे अने दशमे कट्ये ठे. ते वोधवे के० जाणवां. ४९ मुं पुण, ५० मुं अलंकार, ५१ मुं आरण, तेमज ५२ मुं अञ्जुत-ए चार चेव के० निश्चे आरण तथा अञ्जुत ए वे देवलोके ठे. ॥ १२० ॥

सुदंसण सुपडिवळे ॥ मणोरमे चेव होइ पढम तिगे ॥

तत्तोय सबजदे ॥ विसालए सुमणे चेव ॥ १२१ ॥

अर्थ- ५३ मुं सुदर्शन, ५४ मुं सुप्रतिवक्त्र, ५५ मुं मनोरम-ए त्रण प्रतरे जे इंजकविमान ते होइ के० होय. त्रैवेयकना पढमतिगे के० पहेला त्रिकनेविषे तत्तोय के० तेवार पढी ५६ मुं सर्वतोन्न, ५७ मुं विशाल, ५८ मुं सुमनस, चेव के० निश्चे ए त्रण विमान त्रैवेयकने बीजे त्रिके होय. ॥ १२१ ॥

सोमणसे पीइकरे ॥ आइचे चेव होइ तइय तिगे ॥

सव्वठसिद्धि नामे ॥ इंदया एव वासठी ॥ १२२ ॥

अर्थ- ५९ मुं सोमनस, ६० मुं प्रीतिकर, ६१ मुं आदित्य-ए त्रण प्रतर निश्चेयकी तेमज त्रैवेयकना बीजा त्रिकनेविषे होय. अने ६२ मुं पांच अनुतर विमाने सर्वार्थसिद्धी नामा एक इंजकविमान ठे. इंदया एव के० ए इंजक विमाननां नाम वासठी के० वासठ कहां. ॥ १२२ ॥

पणयालीसं लस्का ॥ सीमंतय माणुसं उडु सिवं च ॥

अप्यघाणो सव्वठ ॥ जंबुद्वीवोश्मं लस्कं ॥ १२३ ॥

अर्थ- पिस्तालीश लाख योजननो सीमंतय के० सीमंत नामे नरकावास ठे. बीजुं माणुसं के० मनुष्यदेव ठे. त्रीजुं-उडु-के० उडुविमान ठे. चोथुं सिवं के० सिद्धशिला. ए चार पदार्थ ग्रलेके पिस्तालीश लाख योज-

નના આયામ વિષ્કંજે ઠે. અને અપયઞાણો કેળ સાતમા નરકનો અપઙ્ગાણનામે નરકાવાસ, વીજું સબ્બ કેળ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન. ત્રીજો જંબુદ્વીવો કેળ જંબુદ્વીપ, ઇમં કેળ એ ત્રણ પદાર્થ પ્રત્યેકે લક્ષ્કેળ લાલ્લ યોજના ઠે. ॥ ૧૩૩ ॥ હવે ઊર્ધ્વલોક અને અધોલોકનો વિવરો કહે ઠે.

અહ જાગાસગ પુઢવીસુ ॥ રજ્જુ ઇક્કિક્ક તહ્ય સોહમ્મે ॥

માહિંદ લંત સહસ્સાર ॥ અચ્ચુય ગેવિજ્ઞા લોગંતે ॥ ૧૩૪ ॥

અર્થ- હવે મેરુપર્વતની મધ્યવૃત્તિમાં ગોસ્તનાકારે રુચક પ્રદેશ ઠે, ત્યાંથી સાત રાજ ઊંચો ઊર્ધ્વલોક ઠે, તથા સાતરાજ નીચો અધોલોક ઠે, એ રીતે સર્વ મલી લોકાકાશ ચ્છદરાજ ઊંચપણે ઠે, તેનો વિવરો કહે ઠે, અહ કેળ અધોલોક તે રુચક પ્રદેશ થકી હેઠે જે પૃથ્વી ઠે; તેહના સાત જાગ કરીયં, તે એકેકો જાગ એકે રાજપ્રમાણ ઠે. ઇડલે રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વીનો ઉપરનો તલો આદે દેઈને યાવત્ શર્કરપ્રજ્ઞાનો ઉપરનો તલો આવે; તેટલો એક રાજ વચમાં ઘનોદધિ, ઘનવાત, તનુવાત, અને અવકાશ તે સર્વ એક રાજમાંહે ઠે. એમ સાતે નરકે કરી અધોલોકે સાત રાજલોક થાય ઠે.

તેમજ રત્નપ્રજ્ઞાના ઉપરના તલની ઉપરની પીઠિકાથી માંડીને સૌધર્મદેવલોકના ઉપરના તેરમા પ્રતર-સુધી એક રાજ લોક જાણવું. તેવારપટ્ટી માંહેંદેવલોકને ઠેડે, ત્રીજો રાજ, તેવારપટ્ટી લંત કેળ લાંતક દેવલોકને ઠેડે ત્રીજો રાજ, તેવાર પટ્ટી સહસારે ચોથો રાજ, અચ્ચુતને અંતે પાંચમો રાજ, પ્રેવેયકને અંતે ષષ્ઠો રાજ, અને ઠેહા લોગંતે કેળ લોકાંતે સાતમો રાજ, એ રીતે એકેકા જાગે કરી સાત રાજ લોક ઉપર જાણવા. ॥ ૧૩૪ ॥ અહીંયાં કોઈક- સોહમ્મંભિદિવહુ ॥ અહ્ઘાઙ્ગાયરજ્જુમાહિંદે ॥ પંચેવસહસ્સારે ॥ ૭ અચ્ચુપ સત્ત-લોગંતે ॥ ૧ ॥ એ ગાથા કહે ઠે, તે મતાંતર અપ્રમાણ જાણવી. કેમકે ચ્છદ પૂર્વધર શ્રીજહ્વાહુસ્વામી શ્રી-આવશ્યક સૂત્રને વિષે પૃથ્વી ગાથા કહે ઠે. તે આગલ પાંતમાંજ લાલી ઠે.

સમ્મત્ત ચરણ સહિયા ॥ સઘં લોગં ફુસે નિરવસેસં ॥ સ-

તય ચ્છદસન્નાય ॥ પંચય સુય દેસ વિરિય ॥ ૧૩૫ ॥

અર્થ- સમ્યક્ચારિત્ર સહિત જે કેવલી તે કેવલીસમુદ્ધાત અવસ્થાએ સર્વ ચ્છદ રાજલોક પોતાના આત્મપ્રદેશે કરી ફરશે. કેમકે ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશ, અધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશ, અને લોકાકાશના પ્રદેશ, તથા એક જીવસંવંધી પ્રદેશ-એ ચારે માંહેમાંહે વરાવર ઠે. તેમાટે જેવારે કેવલી કેવલીસમુદ્ધાત કરે, તેવારે એકેકા લોકાકાશ પ્રદેશે એકેકો પોતાના જીવનો પ્રદેશ થાપે, તેવારે સર્વલોકને ફરશે.

વલી સમ્યક્ચારિત્ર સહિત ઉત્કૃષ્ટ તપસ્વી શ્રુતજ્ઞાન સહિત તે જેવારે અનુત્તર વિમાને ઈલિકાગતિએ ઉપજે, તેવારે લોકના ચૌદીયા સાત રાજ ફરશે. વલી સમ્યક્દૃષ્ટિશ્રુત જ્ઞાનીએ પૂર્વે નરકાયુ વાંધ્યું હોય, અને પટ્ટી સમ્યક્ ચારિત્ર પામ્યો હોય, તે જીવઠી નરકપૃથ્વીએ ઈલિકાગતિએ ઉપજે, તેવારે ચૌદીયા પાંચ જાગ ફરશે. વલી દેગવિરતી ઈલિકાગતિએ અચ્ચુત દેવલોકે ઉપજે તેવારે ચૌદીયા પાંચ જાગ ફરશે. નરકજંબુ જેણે પૂર્વે આયુ વાંધ્યું હોય, તે દેશવિરતીપણું ન પામે. તેમાટે અધોલોકના ચૌદીયા પાંચ જાગ ફરશે. આશ્રી તિજણિયમિતિ ઇડલે લોકના ચૌદજાગ કરીય. ત્યાં રુચકથકી નવસં યોજન ઊંચા, અને નવસં યોજન નીચા. એ રીતે અઢારને યોજન પ્રમાણ તિરંગે લોક, તેથી ઉપરનો ઊર્ધ્વલોક કાંઈક ઊંચાં સાત રાજ ઠે. તિર્થહ્લોકથી નીચે અધોલોક. એ સાત રાજની કાંઈક અધિક ઠે. કેમકે રત્નપ્રજ્ઞાપૃથ્વીમાંહે જ્યારે અસં-

સ્થાતા યોજનની કોડી જણ, તેવારે ચતુર રાજનો મધ્યજાગ હોય. તેમણે ઊંચી નરકપૃથ્વીમાંહે પણ અસં-
સ્થાતા યોજન કોડી જણ તેવારે પાંચ રાજ હોય. એટલે જે, દેશવિરતી ઈલિકાગતીએ વારમે દેવલોકે ઉ-
પજે તે ચૌદીયા પાંચ જાગ ફરશે. એમ ઠાંત જે એહું કહે કે, દેશવિરતી અચ્ચુતે ઈલિકાગતીએ જાય તો
ચૌદીયા ન જાગ ફરશે. એવી રીતે જે કહે છે, તે મતાંતરી જાણવા. કેમકે શ્રુતજ્ઞાનીએ અંગીકાર કર્યું નહીં.
તેમણે અપ્રમાણ જાણવું, અહીંયાં તત્ત્વ કેવલી જાણે. એ રીતે સમસ્ત લોકની ઊંચી નીચી વ્યવસ્થા કહી.

હવે અહીંયાં પ્રસંગાગત તિરઙ્ગા લોકની વ્યવસ્થા કહે છે. તિર્યગ્લોક મધ્યજાગે ચાર પ્રદેશ ઉપરના,
અને ચાર પ્રદેશ નીચેના; એ રીતે ગોસ્તનાકાર આઠ પ્રદેશનો રુચક છે. હવે હેઠલા ચાર પ્રદેશથી લોકાંત
સીમ માંડાને આકારે માંડો, એક રાજપ્રમાણ, વીજો ઉપરના ચાર પ્રદેશનો એક રાજ પ્રમાણ માંડો, અને ચાર
પ્રદેશથી ચાર વિદિશિ એક પ્રદેશથી નીકલી તે પ્રદેશની વચ્ચે ક્રમે પ્રદેશ પ્રદેશ વર્તમાન તે વધતી વ-
ધતી અસંખ્યાત પ્રદેશી ચાર વિદિશી નીકલી.

એ બેઠ પ્રદેશના માંડા એક રાજ પ્રમાણ, તેમાંહે ઉપરના માંડાથી કાર્ધ્ય લોકે પ્રદેશે વધતાં વધતાં બ્ર-
હ્મ નામા દેવલોકમધ્યે પાંચ રાજનું પોહોલપણું થયું. વલી ત્યાંથી પ્રદેશે હાણી કરતાં સિદ્ધશિલાના મ-
સત્કઉપરના ઢેલા પ્રદેશનો માંડો તે પણ એક રાજ પ્રમાણ છે, એમજ હેઠલા ચાર પ્રદેશથી પ્રદેશ વૃદ્ધીએ
વધતા પ્રથમ નરકથી લેઈને સાતમા નરક તલે સાતરાજ તિરઙ્ગ પ્રમાણ કાંઈક જાણું. એટલે મોહોદા
કુંડાને ઊંધું કરી તે ઉપર સરાવસંપુટ ધરી રાહીયું, તે આકારે લોક છે. અથવા વલોણું વલોવતો ઊંચો પુરુષ
કટિએ હાથ દીધા હોય, એવે સંસ્થાને લોક જાણવો. તે પુરુષના પગતલે સાત રાજ પહોલાઈ અને નાજી
પ્રદેશે એક રાજ પહોલાઈ કોણીએ પાંચ રાજ પહોલાઈ, અને શિરતલે એક રાજ, પ્રમાણ જાણવું. અહીંયાં પગત-
લે જે સાત રાજ કહ્યા; તે દેશે જાણા છે; પરંતુ થોડા જાણા છે; માટે વિવક્ષા કરી નથી. પૂરા સાત રાજ કહ્યા
તેહની સ્થાપનાનો યંત્ર નાલ્યો છે, તેમાંથી જોઈ લેવું. એટલે દેવતાનાં શુવનધારનો ઉપસંહાર કરતો અવગા-
હના ધારનું અનિસંધાન કરે છે. ॥ ૧૩૫ ॥ મુરેચ્છવણદારસમ્મતં.

હવે ત્રીજું દેવના શરીરની અવગાહનાનું ધાર કહે છે.

ઈર્ષિહ ઝગાહનાદારંજસુદ્ધ

ત્રવણ વણ જોઈ સોહમ્મી સાણે સત્ત હજ તણુમાણ ॥

હુ હુ હુ ચત્રકે ગેવિજાણુત્તરે હાણિ ઈક્ષિકં ॥ ૧૩૬ ॥

અર્થ— જનનપતિ તથા જ્યંતર તથા જ્યોતપી, સૌધર્મ દેવલોક તથા ઈશાન દેવલોક સુધી ઉત્સેધાંગુલ
પ્રમાણ સત્તહજતણુમાણ કે ૦ સાત હાથ શરીરનું માન ઉત્કૃષ્ટું જાણવું. તેવારપટી હુ કે ૦ ત્રીજો અને ચોથો
એ બે દેવલોક, તથા વીજીવાર દુશબ્દે પાંચમો તથા ઊઠો દેવલોક, તથા ત્રીજીવાર દુશબ્દે સાતમો તથા
આઠમો, અને ચત્રકે એટલે જતુષ્કે કે ૦ નવમો, દશમો, અગીયારમો, અને બારમો, તથા ગેવિજા કે ૦ નવ
ઐવેયક, અણુતરે કે ૦ અનુત્તરવિમાને એ ન ઉત્કાણે ક્રમે કરી હાણિ ઈક્ષિકં કે ૦ એક એક હાથની હાણી
કરતા જણું, તેવારે અનુત્તરવિમાને એક હાથનું શરીર થાય છે. એટલે ત્રીજા તથા ચોથા દેવલોકે ન હાથ,
બ્રહ્મ અને હાંતકે પાંચ હાથ, શુક્ર અને સદ્ધારે ચાર હાથ, આરણાદિક ચાર દેવલોકે ત્રણ હાથ, ઐવેયકે
બે હાથ અને અનુત્તરવિમાને એક હાથના શરીરનું માન જાણવું. એ રીતે સામાન્યપણે દેવતાના શરીરનું
માન કર્યું. ॥ ૧૩૬ ॥

हवे विशेषे सागरोपम आयुष्यनी वृद्धि करी सनत्कुमारादिकनेविषे देहमान कहे ठे.

कप्प डुग डु डु डु चउगे ॥ नवगे पणगेय जिष्ठतिष्ठ अय-
रा ॥ दो सत्त चउद ञारस ॥ बावीसिगतीसतिचीसा ॥ १३७ ॥
विवरे ताणि कुणे ॥ इकारस गाउ पाडिए सेसा ॥ हड्डि का-
रस जागा ॥ अयरे अयरे समहियंमि ॥ १३८ ॥ चय पुव
सरीराउ ॥ कमेण ईगुत्तराइ बुद्धीए ॥ एवं तिष्ठि विसेसा ॥
सणकुमाराइ तणुमाणं ॥ १३९ ॥

अर्थ- ए पूर्वोक्त रीते प्रथम कप्पडुग के० पहेला अने बीजा देवलोके तथा डु के० बीजा अने चोथा देवलोके तथा डु के० पांचमा अने षठा देवलोके, तथा डु के० सातमा अने आठमा देवलोके, अने चउगे के० चार ते नवमे, दशमे, अगीयारमे अने बारमे देवलोके, तथा नवगे के० नव ग्रैवेयके तथा पणगे के० पांच अनुत्तर विमाने एटले स्थानके आयुष्यनी जिष्ठ के० उत्कृष्टी तिष्ठ के० स्थिति ते अनुक्रमे कहे ठे. पहेला वे कहे अयरादो के० वे सागरोपम, बीजा वे देवलोके सत्त के० सात सागरोपम, बीजा वे देवलोके च उद के० चउद सागरोपम, चोथा वे देवलोके एटले सातमा अने आठमा देवलोके अचारस के० अठार सागरोपम तथा, नवमाथी बारमासुधीना चार देवलोके बावीस के० बावीश सागरोपम. तथा नव ग्रैवेयके इगतीस के० एकत्रीश सागरोपम, तथा पांच अनुत्तरविमानने विषे तिचीसा के० तेत्रीश सागरोपमनी उत्कृष्टी स्थिति ठे. ॥ १३७ ॥

हवे अधिक स्थितिमांहेथी उंठी स्थिति काढीए तेहने विवर एटले विश्लेष कहीए. पढी बाकी रहे तेमांथी ताणिकूणे के० एकरूप उंठो करीए. ते वली इकारस गाउ पाडीए के० अगीयार हस्तगतजागमांहेथी पाडेलाने स्थानके जे सेसा के० बाकीरहेला हड्डिकारसजागा के० एक हाथना अगीयारीया जाग तेने देवताना आयुष्यमांही अयरे अयरे समहियंमि के० एकएक सागरोपम सम अधिक थयुं थकुं. ॥ १३८ ॥

चयपुव्व शरीराउ के० पूर्वपूर्व शरीरप्रमाणमांहेथी कमेण के० अनुक्रमे करी एगुत्तराइबुद्धीए के० एकोत्तर वृद्धीए अगीयारीया जाग उंठा करता जइए, एवंतिष्ठि विसेसा के० ए रीते आयुष्यनी स्थिति विशेषे करी एटले सागरोपम वृद्धिरूपे करीने सणकुमाराइ के० सनत्कुमार आदि देवताना तणुमाणं के० शरीरनुं प्रमाण आय. ते आबी रीते जे पूर्वाचार्योंने देवताना शरीरनुं प्रमाण करवानुं कारण बीजुं कोइ उपनुं नहीं, तेवारे आयुष्यनुं मान विवरीने सागरोपम उपर देहमान कह्युं. ॥ १३९ ॥ यद्यपि ईशान तथा मांहेइ देवलोके सागरोपम जाजेरां जे आयु ठे ते जाजेरां अहीयां गणवां नहीं. सौधर्म तथा ईशाननुं सात हाथ देहमान कह्युं. हवे सनत्कुमारेंकुनुं शरीरमान कहे ठे. विवरे एटले विवरण ते विश्लेष करीए. अर्थात् अधिकी आयुस्थितिमांहेथी उंठी स्थिति काढीए. जेम सौधर्मादिक सात स्थानक जे कहां, तेनी उत्कृष्टी स्थिति वे सागरोपमांही ठे. तेनो विवरण करीए, एटले विश्लेष करीए; ते एमके महोटी स्थितिमांथी न्दानी स्थिति काढ्ये थके बाकी जे रहे तेमांथी एक उंठो करीए; पढी एक हाथना अगीआर जाग करीए, ते जागमांथी विश्लेष करतां एक उंठो करतां जे आंक जगह्यो ठे; ते प्रमाणे हाथना शेष जाग ते आदे देइ एकेक सागरोपमे वधते एकेक जाग घटतो आंक मांडीए. पूर्व शरीरमानथकी एकेक सागरोपमे वधतां

એકેક જાગ અનુક્રમે ચય કેઽ ઘટાડીયં. એમ સ્થિતિ વિશેષ સાગરોપમ વધતા સનત્કુમારાદિકનેવિધે દેવના શરીરનું માન થાય.

તેજ હતાહરણે કરી દેખાડીયંઞિયં. જેમ સૌધર્મ તથા ઈશાન દેવલોકે હત્કૃષ્ટી સ્થિતિ બે સાગરોપમની છે. અને સનત્કુમાર તથા માર્હેજે સાત સાગરોપમ છે. હવે સાત સાગરોપમમાંહેથી બે કાઢીયં, કેમકે બે સાગરોપમવાલા આયુષ્યના દેવતાના શરીરનું માન સાત હાથ કહ્યું છે. તે બે સાગરોપમ કાઢતાં બાકી પાંચ સાગરોપમ રહે, તેમાંહેથી એક ઊંઠો કરીયં તેવારે ચાર રહે. હવે સૌધર્મ અને ઈશાન એ બે દેવલોકના દેવતાનું સાત હાથનું શરીર છે. તેમાંહેથી ઊંઠ હાથ પૂરા રાખીયં, અને સાતમા હાથના અગીયાર જાગ કરીયં, તે માંહેલા ચાર જાગ કાઢી લઇયં; બાકી સાત જાગ રહે તે પડતા મૂકીયં એટલે સનત્કુમાર, તથા માર્હેજ દેવલોકના ત્રણ સાગરોપમના આયુષ્યવાલા દેવતાનું શરીરમાન ઊંઠ હાથ પૂરા અને એક હાથના અગીયાર જાગ કરીયં, તેવા ચાર જાગ ઉપર શરીરનું માન જાણું. એમ એકેકો સાગરોપમ વધારતાં અને એકેકો જાગ ઘટાડતાં ચાર સાગરોપમના આયુષ્યવાલા દેવતાને ઊંઠ હાથને અગીયારીયા ત્રણ જાગ દેહમાન, તથા પાંચ સાગરોપમના આયુષ્યવાલા દેવતાને ઊંઠ હાથ ને અગીયારીયા બે જાગ શરીરમાન. તથા ઊંઠ સાગરોપમવાલા દેવતાને ઊંઠ હાથ ને અગીયારીયું એક જાગ ઉપર. તથા સાત સાગરોપમવાલા દેવતાને પૂરા ઊંઠ હાથ શરીરનું માન જાણું. એમ આગલના સર્વ દેવલોકના શરીરનાં દેહમાન એ રીતના હિસાબથી જાણ્યાં. તે સર્વનાં જૂદા જૂદા ચંત્ર કરેલા છે તે ઉપરથી જોઇું સુલજ પડશે.

બીજું હતાહરણ કહે છે. જેમ બ્રહ્મદેવલોકે તથા લાંતકે ચહડ સાગરોપમની આયુષ્યની હત્કૃષ્ટી સ્થિતિ છે, તેમાંહેથી સનત્કુમાર તથા માર્હેજના સાત સાગરોપમના સાત આંક વાદ કરીયં. બાકી સાત રહે, તેમાંથી એક ઊંઠો કરીયં તેવારે બાકી ઊંઠ રહે. પછી એક હાથના અગીયારીયા જાગ માંહેલા પાંચ પરતા મૂકી બાકી ઊંઠ જાગ રહે તે, અને પાંચ હાથ ઉપર. એટલું આઠ સાગરોપમવાલા દેવતાનું શરીરમાન થયું. એ રીતે એકેકો સાગરોપમાયુ વધતાં એકેકો અગીયારીયું જાગ શરીરના માનમાંહેથી ઘટાડવો.

જવધારણિજ્ઞા એસા ॥ ઉત્તર વીઝવિ જોયણા લક્કં ॥

નેવિજ્ઞાણુત્તરેસુ ॥ ઉત્તર વેઝવિયા નહિ ॥ ૧૪૦ ॥

અર્થ—એ રીતે જે દેવના શરીરનું માન પૂર્વે કહ્યું તે જવધારણીય શરીર કહીયં જે દેવતાના જવમાં જ્યાં સુધી દેવતા જીવે ત્યાં સુધી જે શરીર ધારણ કરે તેહને જવધારણીય શરીર કહીયં. અને કોફક કાર્ય ઉપને થકે જે વિકૂર્વણ કરી શરીર નીપજાવે તે વૈક્રિયશરીર હત્કૃષ્ટું લાલ યોજન પ્રમાણ કરે. અને નવ ઐવેયક તથા પાંચ અનુત્તરવિમાનનેવિધે જવધારણીયજ શરીર છે, પણ ઉત્તરવૈક્રિય શરીર કરવાની શક્તિ ઊંઠાં પરંતુ કોફ કામ પડતું નથી, કે જે થકી તેમના રહેવાસી દેવતાને ઉત્તરવૈક્રિયશરીર કરતું પડે. ॥ ૧૪૦ ॥

હવે જવધારણીયશરીર, તથા ઉત્તરવૈક્રિયશરીરની જઘન્ય અવગાહના કહે છે.

સાહાવિય વેઝવિય ॥ તણુ જહ્નના કમેણ પારંજે ॥ અં-

ગુલ અસંલ જાગો ॥ અંગુલ સંલિજ્ઞા જાગોય ॥ ૧૪૧ ॥

અર્થ—સાહાવિય કેઽ સ્વાજાવિક તે જવધારણીય અને વેઝવિય કેઽ ઉત્તરવૈક્રિય એ બંને જે તણુ કેઽ શરીર તે જહ્નના કેઽ જઘન્યથકી કમેણ કેઽ અનુક્રમે પારંજે કેઽ પારંજની વેલાએ જવધારણીય શરીર કરવા માંડતાં અંગુલ અસંલ જાગો કેઽ જઘન્યથી અંગુલને અસંલ્યાતમે જાગે હોય. અને ઉત્તરવૈક્રિય કરવા માંડતાં જઘન્યથી અંગુલસંલિજ્ઞા જાગોય કેઽ અંગુલને સંલ્યાતમે જાગે હોય. એટલો માંદોમાંદે ફેર

ते; ए जघन्य शरीर ते प्रारंभकालेज होय. अन्यथा न होय. ॥१४१॥ “सुरेसु ऽग्राहणादारं सम्मत्तं”— देव-
तानेविषे अवगाहना संबंधी त्रीजुं चार संपूर्ण अयुं.

(इष्टिविरह कालोवयाय उवट्टणाणं दारंजण्ड) हवे देवने उत्पात विरहकालनुं अने चवन-
विरहकालनुं ए वे चार साथे कहे ठे.

सामन्नेणं चउविह ॥ सुरेसु बारस मुहुत्तजकोसा ॥ उव-
वाय विरह कालो ॥ अह जवणाईसु पत्तेयं ॥ १४२ ॥

अर्थ— सामन्नेणं के० सामान्यपणे चउविहसुरेसु के० चारे निकायना देवतानेविषे समुच्चय बार मुहूर्त्तनो
उत्कृष्टो उपजवानो विरहकाल जाणवो.

अर्हीयां जावार्थ ए ठे के चारे निकायना देवता निरंतर उपजे ठे. ते उपजवामां केवारेक उत्कृष्ट अंतर
पडे, तो सामान्यपणे बार मुहूर्त्तनुं पडे. तेवारपढी अवश्य चारे निकायमाहेला कोइक निकायमां कोइक दे-
वता नीपजे. एहनी शाख पंचसंग्रह ग्रंथ कहे ठे के, गर्जजतिर्यच, मनुष्य, देवता अने नारकी ए चारेने उ-
पपात विरहकाल उत्कृष्टो बार मुहूर्त्तनो होय. तथा समूढिम मनुष्यने उत्कृष्टो उपपात विरहकाल चोवीश
मुहूर्त्तनो होय. विकलेंत्रीनुं अंतर मुहूर्त्त अने मन रहित जीवनुं अंतर मुहूर्त्त. ग्रंथप्रसंगे ए अर्थ लख्यो.
अह के० अथ एटले हवे जवनपति प्रमुख चारे निकायना देवतानेविषे पत्तेयं के० प्रत्येके विरहकाल
कहीए ठिएं ॥ १४२ ॥

जवण वण जोइ सोहम्मी ॥ साणेसु मुहुत्त चउवीसं ॥ तो
नवदिण वीसमुद्द ॥ बारस दिण दस मुहुत्ताय ॥ १४३ ॥
वावीस सडुदियहा ॥ पणयाल असीइ दिण सयं तत्तो ॥
संखिजाा डुसु मासा ॥ डुसुवासा तिसु तिगेसु कमा ॥ १४४ ॥
वासाण सया सहस्सा ॥ लखक तह चउसु विजय माईसु ॥
पडिया असंख जागो ॥ सबठे संखजागोय ॥ १४५ ॥

अर्थ— जवनपति, व्यंतर, ज्योतपी तथा सोहम्मीसाणसु के० सौधर्म अने ईशानवासी देवताने प्रत्येके
चोवीश मुहूर्त्त उत्कृष्टो उपजवानो विरह काल ठे. तो के० तेवार पढी-निश्चें बीजो देवता उपजे, अने स-
नत्कुमारं नव दिवस अने वीस मुहूर्त्त के० वीश मुहूर्त्त तथा माहें देवलोके बार दिवस अने दसमुहुत्ताय के०
दश मुहूर्त्त. ॥ १४३ ॥ ब्रह्मदेवलोके वावीस सडुदियहा के० साढीवावीश दिवस, लांतके पणयाल के० पि-
स्तालीश दिवस, शुके असीइ के० एंसी दिवस, तत्तो के० तेवार पढी सहसारे सयं के० सो दिवस, अने
आणत तथा प्राणत ए डुसु के० वे देवलोके प्रत्येके संखिजाामासा के० संख्याता मासनो उपजवानो विरह,
एटले आणते मास दश अने प्राणते मास आगीयार, अने आरण तथा अजुत ए डुसु के० वे देवलोके
वासा के० संख्याता वर्षनो उपजवानो विरह जाणवो. पढी जरूर बीजो देवता उपजे ते ज्यांसुधी सो वर्ष
पूरां न थाय, त्यांसुधी संख्यातां वर्ष गणवां. तथा नवे ग्रैवयकना त्रण त्रिक करवा. तो त्रण त्रिकनेविषे
कमा के० अनुक्रमे उपजवानो विरहकाल कहे ठे. ॥ १४४ ॥ पहिला त्रिके वासाणसया के० संख्याता शतवर्ष
एटले संख्यातां सैंकडो वर्ष, बीजा मध्यम त्रिके संख्यातां हजार वर्षनो उपजवानो विरहकाल. त्रीजा उपर-

ना त्रिके संख्यातां लाख वर्षानो उपजवानो विरहकाल, ज्यांसुधी संख्यातांवर्ष सहस्र पूरां न थाय त्यां-
सुधी संख्यातां वर्ष शत गणवां, ज्यां सुधी लाख वर्ष पूरां न थाय त्यांसुधी संख्यातां वर्ष सहस्र गणवां,
ज्यां सुधी क्रोड पूरां न थाय त्यां सुधी संख्यातां वर्ष लाख गणवां. तह के० तेम चउसु विजयमार्हसु
के० चार विजयादिक ते विजय, विजयंत, जयंत, ने अपराजित, ए चार विमाननेविषे पढ्योपमनो अ-
संख्यातमो जाग विरहकाल होय. अने सच्चे के० सर्वार्थसिद्धी विमाननेविषे पढ्योपमनो संखजागोय के०
संख्यातमो जाग उपपात विरहकाल होय. पढी अवश्य बीजो देवता उपजे. एटले देवताने उपपात विरह-
काल उत्कृष्टपणे कळो. ॥ १४५ ॥

हवे ए देवताउनो जघन्य विरहकाल देखाडी पढी चवन विरहकाल संक्षेपे देखाडे ठे.

सर्वेसिंपि जहन्नो ॥ समउ ए मेव चवण विरहोवि ॥ इग

डु ति संख मसंखा ॥ इगसमए हुंतिय चवंति ॥ १४६ ॥

अर्थ- समस्त शुवनपति आदे देइ सर्वार्थसिद्ध पर्यंत देवतातां सर्व स्थानके अपि के० निश्चयथकी जह-
न्नो के० जघन्यपणे समउ के० एक समये उपजवानो विरहकाल होय. एमेव के० एमज उपपातविरहनी-
परे, चवणविरहो के० चवनविरह एण उत्कृष्ट तथा जघन्यपणे जाणवो. हवे उपपात अने चवन ते आश्री
देवोनी संख्या कहे ठे. इग के० एक डु के० वे अने ति के० त्रण. यावत् संख के० संख्याता तथा असंखा
के० असंख्याता देवता ते इगसमए के० एक समयनेविषे हुंति के० होय. एटले उपजे. अने चवंति के०
चवे. शुवनपतिथी मांरीनेसहस्रार देवलोकसुधी जघन्यतो एक समयमांहे जो उपजे तो एक, वे, त्रण उपजे
तथा चवे. अने उत्कृष्टा संख्याता अथवा असंख्याता उपजे तथा चवे. केमके सहस्रार देवलोके सुधी ति-
थीच पण जाय ठे. माटे असंख्याता उपजे अने चवे. अने ए आठमा देवलोकेथी उपरना देवता एक स-
ये संख्याता उपजे, अने संख्याता चवे; पण असंख्याता नही. केमके त्यां मनुष्यज जाय ठे. अने त्यां-
नो देवता चवे ते पण मनुष्यज थाय ठे. तेमाटे ते मनुष्य संख्याताज ठे. माटे त्यां संख्याता उपजे अने
चवे. ॥ १४६ ॥ एटले उपपात तथा चवन संख्याचार संपूर्ण अयुं.

हवे देवतानी गतिमांहे कोण कोण आवी उपजे ? ते आगति द्वार कहे ठे.

नर पंचिदिय तिरिया ॥ गुप्पत्ती सुरजवे पळुत्ताणं ॥

अप्रवसाय विसेसा ॥ तेसिं गइ तारतम्मंतु ॥ १४७ ॥

अर्थ- पळुत्ताणं के० पर्यासा नर के० मनुष्य तथा पर्यासा पंचेंद्रिय तिर्यच, ए वेउ सुरजवे के० देव-
तानी गतिमांहे गुप्पत्ति के० उपजे. अने शेष देवता, नारकी, एकेंद्रिय, विगलेंद्रिय, बली अपर्यासापंचेंद्री,
तिर्यच, तथा मनुष्य, एटला मांहेलो कोइ जीव मरीने देवता थाय नहीं. हवे देवगतिए उपजवानुं विशेष-
पणुं कहे ठे; के एक शुवनपति, एक व्यंतर, एक ज्योतषी, एक वैमानिक तेमांहे पण बली एक ऋद्धिचंत,
एक महर्षिक, एक अट्टप ऋद्धिचंत, एक महोदा आयुष्यवालो, एक थोडा आयुष्यवालो-इत्यादिक विशेष-
पणुं कारण पोताना अप्रवसायविसेसा के० अध्यवसायना विशेषपणाथकी गतिनुं तारतम्यपणुं एटले जिन-
जिनपणुं ठे. अध्यवसाय शब्दे मनोव्यापार कहीपं. ते तीव्र, तीव्रतर, तीव्रतम-तेणे करी जूही जूही देव-
तानी गति पामे. तीव्र अध्यवसायथकी उंची देवगती पामे. एम अध्यवसायना विशेषपणाथकी देवतानी
गतिनुं तारतम्यपणुं जाणवुं. ॥ १४७ ॥

वली कोण कोण जीव देवतानीगति पामे ? तं कहे ठे.

नर तिरि असंखजीवी ॥ सत्रे नियमेण जंति देवेसु ॥

निय आउय सम हीणा ॥ उपसु ईसाण अंतेसु ॥ १४८ ॥

अर्थ- असंख्याता आयुष्यवाला युगलीया, मनुष्य, तथा तिर्यच होय. ते सव्ये के० सर्वे नियमेण के० निश्चेयकी जंतिदेवेसु के० देवतानी गतिमांहेज अवतरे. पण बीजी गतिमांहे जाय नहीं. ते निय के० पोतानुं जंटलुं अर्हीयां युगलीकपणे आउय के० आयुष्य होय, तेदले सम के० सरखे आयुष्ये, अथवा तेदुशी हीणा के० उंठा आयुष्ये देवतामां उपजे, पण पधता आयुष्य उपजे नहीं. ते उत्कृष्टपणे ईसाण अंतेसु के० ईशानदेवलोकना अंत पर्यंतना देवतामांहे उपजे. केमके युगलियाने उत्कृष्ट आयुष्य त्रण पद्योपमनुं होय, ते आयुष्य ईशानदेवलोकलगी ठे तेमाटे.

हवे ध्रुवरीने ललुं डं जे, पद्योपमने असंख्यातमे जागे असंख्याता आयुष्यवाला युगलीआ पंचंधी, तिर्यच, पंखी, वली उपल अंतरदीपवाला तिर्यच, मनुष्य युगलिया मरीने शुवनपति तथा व्यंतरनेविषे उपजे, पण ज्योतपी प्रमुखनेविषे उपजे नहीं. केमके ज्योतपीमांहे जघन्यथकी पद्योपमनो आउमो जाग आयुष्य ठे, माटे. अने बीजा युगलिया यथायोग्यपणे पोतपोताना आयुष्य प्रमाणे अथवा उंठे आयुष्ये ईशान देवलोकलुधी उपजे, पण उपसु के० तेयी उंचो उपजवानु सर्वथा निषेध ठे. ॥ १४८ ॥

जंति समुष्ठिम तिरिया ॥ जवण वणेसु न जोइमाईसु ॥

जंतेसिं उववाउं ॥ पलिया संखंस आउसु ॥ १४९ ॥

अर्थ- समूष्ठिम तिर्यच मरीने उत्कृष्टपणे शुवनपति तथा वणेसु के० व्यंतरनेविषे जंतिथ के० जाय. पण जोइमाईसु के० ज्योतपी आदिकनेविषे न के० न जाय. केमके जं के० जे तेसिं के० ते समूष्ठिम तिर्यच उत्कृष्टपणे पद्योपमना असंख्यातमा जागना आयुष्यवंत देवतापणेज उववाउं के० उपजे. पण वधारे आयुष्यपणे उपजे नहीं. अने तेदलुं आयुष्य तो शुवनपति तथा व्यंतरमांहेज ठे; पण ज्योतपी प्रमुखमांहे नथी. ॥ १४९ ॥ अर्हीयां कोइ प्रश्न करे के पूर्वे एहलुं कल्लुं जे, अध्यवसायविशेषे एदले मनपरिणामव्यापारविशेषे देवता आय; तो समूष्ठिम तिर्यच मनरहित ठे. माटे केवी रीते देवता आय ? तेहने उत्तर आपवामाटे जगवतीसूत्रना वृत्तिकार श्रीअजयदेवसूरि एवं समाधान करे ठे के, संज्ञाविशेषरूप अध्यवसाय करी मनरहित समूष्ठिम पण देवगति पामे.

हवे वली अध्यवसाय विशेषे गतिलुं तरतमपणुं कहे ठे.

वालतवे पडिवझा ॥ उकड रोसा तवेण गारविया ॥

वेरेणय पडिवझा ॥ मरिउं असुरेसु जायंति ॥ १५० ॥

अर्थ- जेअरिहंतनी आझारहित तत्वज्ञाने शून्य ते वाल एदले मिथ्यात्वी होय, तेहलुं जे पंचाग्नि प्रमुख तप ते तप घणा जीवोनुं घातकारी ठे, तेवा तपनेविषे प्रतिबंध एदले आसक्त होच. वली तपस्वी अक्रां उ-
कडरोसा के० उत्कृष्टरोपना धरनार होय, तथा वली तपस्या करीने अहंकार करे. वली तपस्वी अक्रां कूल
घपायननीपरे कोइक जीवनी साथे वैरभाव करवानो प्रतिवक्ष करे. एहवा जीव मरी असुरेसु जायंति के०
असुरकुमारशुवनपतिमांहे उपजे. ॥ १५० ॥

रज्जुगाह विस जस्कण ॥ जल जलण पवेस तण्ह डुह डुहउं
गिरिसिर पडणाउ मुया ॥ सुहजावा हुंति वंतरिया ॥ १५१ ॥

अर्थ- वली रज्जुगाह के० जे गले दोरडानो फांसो खाइ मरे, तथा विपज्जण करी मरे, वली जल के० पाणीमांहे वूडीने मरे, तथा जलण के० अग्निमांहे प्रवेश करी मरे, तण्हके० टपाये करी मरे, तथा डुह के० हुधाये पीव्यो थको मरे, विरहादिक डुखे करी मरे, गिरिसिर के० पर्वतना शिखर थकी पडीने मरे. एटलां स्थानके, अन्यंतर रौड परिणामने अजावे, अने मंद शुज परिणामे, शूलपाणी प्रमुखनीपरे जो शुज परिणाम आवे तो मरीने व्यंतर देवतानी गति पावे. ॥ १५१ ॥

तावस जा जोइसिया ॥ चरग परिवाय बंजळोगो जा ॥ जा
सहस्सारो पंचिदि ॥ तिरिय जा अञ्जुउं सट्ठा ॥ १५२ ॥

अर्थ- वली कंद मूल फल आहारी वनवासी तавस के० तापस जाति मरीने जुवनपति आदे देइ जा के० यावत् उत्कृष्टं जोइसिया के० ज्योतपीसुधी जाय. तथा चार पांच जेला अइ टोळुं मली जिह्वा मागे, तेहने चरक कहीएँ. अने कपिलमति परिव्राजक ते त्रिदंक्रिया कहीएँ. ते मरीने जुवनपति आदे देइ उत्कृष्टा ब्रह्म देवलोकसुधी जाय. गर्जज पर्यासा पंचेडी हाथी, बलद, प्रमुख तिर्यच संवल कंबल सरखा सम्यक्त्व देशविरति सहित मरीने सहचार देवलोकसुधी जाय. देशविरति सट्ठा के० आवक मनुष्य मरीने बारमा अञ्जुतदेवलोकसुधी जाय. ॥ १५२ ॥

जइ लिंग मिह दिठी ॥ गेविज्जा जाव जंति उक्कोसं ॥
पयमवि असदहतो ॥ सुत्तवं मिहदिठीउं ॥ १५३ ॥

अर्थ-जे रजोहरणादिक साधुनो वेपधारी जतीना लिंगे मिथ्यादृष्टी होय, ते क्रियाना बले करी दशविध चक्रवालसामाचारीना प्रजावे मरीने अंगारमईकाचार्यनीपरे उत्कृष्टा नवमा धैवेयक सुधी उपजे. ते मिथ्या-त्वी कोने कहीयें? जे द्वादशांगी सूत्र सुधां सदहे, परंतु सूत्रोक्त एक पदने पण असदहतो रहे तो तेहने देश-की मिथ्यात्वी कहीएँ तथा वीतरागोक्त सूत्रथकी अने सूत्रना अर्थथकी पदमात्र पण सदहे नहीं तेने सर्वथकी मिथ्यात्वी कहीएँ. ॥ १५३ ॥ तेमाटे सूत्रलक्षण कहे ठे.

सुत्तं गणहर रइयं ॥ तहेव पत्तेय बुद्ध रइयंच ॥ सुय
केवलिणा रइयं ॥ अजिन्नदस पुविणा रइयं ॥ १५४ ॥

अर्थ- हवे सौधर्मस्वामि प्रमुख गणधरनां रचेलां जे आचारांगादिक सूत्र, तेमज नेमिराजा प्रमुख प्रत्येक-बुद्धनां रच्यां नेमिप्रव्रज्यादिक, वली चउदपूर्वधर श्रुत केवली संव्यंजवसूरि प्रमुखनां रच्यां दशवैकालि-कादिक सूत्र, वली अजिन्नदसपुविणारइयं के० संपूर्ण दशपूर्वधरनां जे रच्यां ए सर्वने सूत्र कहीएँ. ॥ १५४ ॥

उठमठ संजयाणं ॥ उववा उक्कोसउं अ सबढे ॥ तेसिं
सट्ठाणं पिय ॥ जहणउं होइ सोहम्मे ॥ १५५ ॥

अर्थ- उठमठ के० उठस्थ संजयाण के० संयत जे साधु तेरुं उपजहुं उत्कृष्टपणे सर्वार्थसिद्धविमान-सुधी होय. तथा तेसिं के० तेज उठस्थ साधुने तथा सट्ठाणं के० आवकने पण अपि के० निश्चे जहणउं

કે० જઘન્ય થકી સૌધર્મ કદ્યે ઇપજવું થાય. પણ તેમાંહેં ઇટલું વિશેષ જે ઠઠાથ સાધુને સૌધર્મ દેવલોકે પલ્યોપમ પૃથક્તાયુ હોય. અને શ્રાવકને એક પલ્યોપમનું આયુષ્ય હોય. ॥ ૧૫૫ ॥

લંતંમિ ચઊદ્ધ પુવિસ્સ તાવસાર્ણ વંતરેસુ તહા ॥ ૧૫૬ ॥

ઊઘવાય વિહિ ॥ નિય કિરિય ટિયાણ સવોવિ ॥ ૧૫૬ ॥

અર્થ- ચઊદ્ધપૂર્વી સાધુ જઘન્યથકી લાંતક દેવલોકે ઇપજે. તાપસ, સંન્યાસી શાસ્ત્રાદિકને જઘન્યથકી વ્યંતરને વિષે ઇપજવું હોય. એ સવોવિ કે० સર્વને ઇપજવાનો વિધિ તે જે નિય કે० પોતપોતાની ક્રિયાને વિષે ટિયાણ કે० સ્થિત ઇટલે સાવધાન રહ્યા હોય તેવા સર્વને જાણવા. ॥ ૧૫૬ ॥

અહીંયાં શ્રી પન્નવણાસૂત્રમધ્યે તાપસને જઘન્યથકી જુવનપતિમાંહેં ઇપજવું કહ્યું છે. એ ઇપપાતવિધી ઇટલે ઇપજવાનો માર્ગ તે આપ આપણા માર્ગના આચારવંતને જાણવો. જેવારે પોતપોતાના શાસ્ત્રોક્ત માર્ગે ચાલે તેવારે એ સ્થાનકે ઇપજે.

હવે સંઘયણવિશેષે દેવતાની ગતિવિશેષ હોય તેમાંડે સંઘયણનું સ્વરૂપ કહે છે.

વજ્જરિસહનારાય ॥ પદમં વીયં ચ રિસહનારાય ॥ ના-

રાયમરુનારાય ॥ કીલિયા તહ્ય ઠેવઠં ॥ ૧૫૭ ॥

એ એ ઠ સંઘયણા ॥ રિસહો પટ્ટોય કીલિયા વજ્જં ॥ ડ-

જઠં મકકડ વંધો ॥ નારાઠં હોઝ વિન્નેઠં ॥ ૧૫૮ ॥

અર્થ- જે શરીરના હાડનો દઢ દઢતર વંધ તેહને સંઘયણ કહીંદ. તેહના ઠ જેડ છે. પહેલો વજ્જરૂપજ-નારાય, વીજો રૂપજનારાય, ત્રીજો નારાય, ચોથો અર્જનારાય, પાંચમો કિલિકા, ઠપો ઠેવઠો. ઇટલે સેવાર્ત ॥ ૧૫૭ ॥ હવે ઇહનો અર્થ કહે છે. વે હાડની સંધી ઇપરે વિંટણો જે પાટો તે રૂપજ કહીંદ. તેઇપરે લીલો તે કીલિકા વજ્જં કે० વજ્જ સમાન કહીંદ. અને જે હાડકાની વચ્ચે સાંધને મર્કટાકારે જે વંધ માંહો-માહે મિલિત તે નારાય જાણવો. એ ત્રણે મિદ્યાં થકાં વજ્જરૂપજનારાય સંઘયણ કહીંદ.

અને કીલિકારહિત તે વીજો રૂપજનારાય, કેવલ મર્કટવંધ તે ત્રીજો નારાય, એક પાસે મર્કટવંધ અને વીજે પાસે કીલિકા તે ચોથો અર્જનારાય, જ્યાં હાડનો વંધ એકલી કીલિકાએજ હોય તે પાંચમો કીલિકા, અને જ્યાં વેઠ હાડકાંના ઠેઠા લગારેક લાગ્યા હોય, પણ પૂર્વના વજ્જરૂપજનારાયમાંહેનો વંધ કોઝ હોય નહીં, અને સેવા કે० તેલ ચોપડવું તથા વિમાણની વાંઝા કરે. તેથી કેટલોક કાલ રહે. પઠી વણસે તે સેવાર્ત ઠપો સંઘયણ કહીંદ. ટીકામાં આમ કહ્યું છે જે આસપાસ સ્પર્શરૂપ સેવામાત્રે કરીને વ્યાસ એવાં હાડ નિરંતર સ્નેહાત્મ્યાદિકોનું વારંવાર સંપટનની અપેક્ષા કરે છે તે સેવા એ હત કે० વ્યાસ અથવા સેવાને પામેલું તે સેવાર્ત. એવા પણ કોઝ ટેકાણે અર્થ છે. અને ઠેવઠં એવો પણ ક્યાંક ક્યાંક પાઠ છે, ત્યાં ઠેડપૃથં કે० ઠેડકરી સ્પટ એવો અર્થ જાણવો. ॥ ૧૫૮ ॥

હવે એ સંઘયણ ક્રિયા ક્રિયા જીવમાં લાજે? તે વિગતથી કહે છે.

ઠ ગપ્પ તિરિ નરાણં ॥ સમુઢ્ઢિમ પણિંદિ વિગલ ઠેવઠં ॥

સુરનેરહ્યા એમિંદિયાય ॥ સવેઅસંઘયણા ॥ ૧૫૯ ॥

અર્થ- ગર્જજ, તિર્યંચ તથા મનુષ્યને ઠ સંઘયણ હોય, વલી સમૂઢ્ઢિમ પંચેંદિ તિર્યંચ તથા સમૂઢ્ઢિમ મ-

नृत्यने एक ठेवणे संघयण होय. तथा विगल के० वेंडी, तेंडी, चौरेंडी-ए त्रणने विगलेंडी कहीए, एहने पण ठेवणे संघयण होय. घली कम्मपयडीमांहे समूडिमपंचेंडीतिर्यंचने ण संघयण कहा ठे. अने सुर के० देवता तथा नेरइया के० नारकी तथा समस्त एकेंडी ए सर्वने असंघयणी कहीए. एसां कोइ संघयणी नथी. केमके जे अस्थिनी रचना तेहने संघयण कहीए, ते एसां नथी.

तोपण देवतामांहे अस्थिरूप संघयणविना जे शक्तिविशेष तेने पण छपचारे संघयण कहीए. केमके देवतामांहे चक्रवर्ति करतां पण शक्ति धणी ठे. ते शक्तिना गुणे देवतामांहे पण वज्ररूपजनाराच संघयण कहीए. हवे थोडीसी शक्ति एकेंडीमांहे पण ठे, ते गुणेकरी एकेंडीने पण कोइक ठेवणे संघयण कहे ठे. परंतु मू-लजागे अस्थिरूप संघयण देवतामांहे नथी. ॥ १९९ ॥

हवे संघयणथकी गति कहे ठे.

ठेवठेणं उगम्मइ ॥ चउरो जाकप्प कीलियाईसु ॥ चउ-
सु उ उ कप्प वुढी ॥ पढमेणं जाव सिद्धीवि ॥ १६० ॥

अर्थ- ठेवठे संघयणे करी अध्यवसाय विशेषथकी जुवनपति, व्यंतर, ज्योतपी, अने वैमानिकमांना यावत् चोथा देवलोकसुधी जाय. अने किलिकादिक विपरीतपणे अपूठा गणतां चारे संघयणे करी उडु के० वेवे देवलोक चढतां चढतां उपजे. ते आवी रीते जे किलिकासंघयणे करी पांचमा अने ढा देवलोकसुधी जाय. अर्द्धनाराच संघयणे करी शुक्र अने सहस्रार देवलोकसुधी जाय. अने नाराच संघयणे करी आणत अने प्राणत देवलोकसुधी जाय. अने रूपजनाराचे करी आरण अने अद्भुत देवलोकसुधी जाय. अने व-ज्ररूपजनाराच प्रथम संघयणे करी सर्वत्र जुवनपति, व्यंतर, ज्योतिपी, वार देवलोक, नवग्रैवेयक, अने पांच अनुत्तरविमाने जाय. अने यावत् सिद्धीवि के० मोहनेविषे पण जाय, एटले पहेला संघयणनो धणी अति उत्कृष्ट अध्यवसाये चढती पदवीना देवतामांहे उपजे, अने कोइक कर्म खपावी केवल पामी मोहे पण जाय. हवे ज्यां संघयण त्यां संस्थान होय, संस्थान एटले शरीरनो आकार विशेष. ते संस्थान ढ प्रकारन ठे, तेनां नाम कहे ठे.

समचउरंसे नगोह ॥ साइ वामणय खुज्ज हुंमेय ॥ जीवा-
ण ढ संठाणा ॥ सव्वसु लखणं पढमं ॥ १६१ ॥ नाहीए
उवरि वीयं ॥ तइय महो पिठि उयर उरवज्जं ॥ सिर गीव
पाणि पाए ॥ सुलखणं तं चउठंतु ॥ १६२ ॥ विवरीयं पं-
चमगं ॥ सव्व अलखणं जवे ठठं ॥ गप्पय नर तिरिय
ठढा ॥ सुरासमा हुंरुया सेसा ॥ १६३ ॥

अर्थ- पहेलुं समचउरंस, बीजुं न्यग्रोध परिमंरुल, व्रीजुं सादि, चोथुं वामन, पांचुं कुब्ज, उडु हुंरुक, ए रीते जीवनां ए ढ संस्थान होय. अने अजीवनां पांच संस्थान होय. एक परिमंरुल, बीजुं वट्ट, व्रीजुं, त्रिंस, चोथुं चउरंस अने पांचुं आयत. ए पांच संस्थान ते अजीवपुजलस्कंधनां होय.

पहेलां सर्व स्थानके सर्व अवयवनेविषे लहणोपेत पहेलुं संस्थान होय. समा के० लहणोपेत चारेदिशि-ना चार अक्ष के० शरीरना खूणा ठे. ज्यां पद्मासन बेग चारे दोरी सरखी होय ते समचउरंस संस्थान तीर्थंकरनी प्रतिमाने होय.

अने जे वडवृहनीपरे एटले जेम वडवृह नीचे थोडुं हीन होय, अने उपर संपूर्ण पूरुं होय; तेम जे संस्थान नाहीए के० नाजिनेहेते हीन होय; अने उपर लक्ष्णोपेत होय. ते बीच के० बीजुं न्यग्रोध संस्थान जाणवुं. जीजुं सादि के० आदि ते नाजिने अहो के० अघो एटले नाजिने नीचे लक्ष्णोपेत अने नाजिउपर हीन ते सादिसंस्थान जाणवुं.

थोडुं वामन के० पूठ, उदर अने उर के० हृदय ए हीनलक्षणे होय; एटलांने वज्रां के० वर्जकरीने एटले त्यारा करीने बाकी मस्तक, ग्रीवा, पाणी के० हाथ, पाप के० पग एटलां मुखदणां होय ते वामन संस्थान जाणवुं. ॥ १६३ ॥

विवरीयं पंचमगं के० पांचसुं एथकी विपरीत एटले पूठ, उदर, अने हृदय ए सर्व लक्ष्णोपेत होय. अने मस्तक, ग्रीवा, हाथ, पग, लक्ष्णेहीन होय. ए रीते वामन संस्थानथकी जे विपरीत अंग होय ते कुञ्ज संस्थान कहीए. उहुं समस्त शरीरना अवयवरूप अलक्ष्ण एटले विपरीत लक्ष्ण होय. ते हुंरुक संस्थान कहीए ॥ १६३ ॥

हवे ए ङ संस्थान ते किया किया जीवनेविषे होय ? ते जुदा जुदा विवरिने कहे ठे.

गर्भजमनुष्य तथा गर्भजतिर्यचमाहे ङहा के० ङए संस्थान होय, अने सुरा के० देवताने एक समा के० समचउरंख संस्थान होय, अने शेष आकता नारकी, एकेंडी, वेंडी, तेंडी, चउरेंडी तथा समूर्द्धिमपंचेंडीतिर्यच. तथा समूर्द्धिममनुष्य ए सर्व हुंरुका के० हुंरुक संस्थानवाला होय. ॥ १६३ ॥

कम्मपयडीनेविषे समूर्द्धिमपंचेंडीतिर्यचमाहे ङए संस्थान बलाण्यां ठे. एकेंडीमाहे हुंडकसंस्थान, तेमाहे पण पृथ्वी मसुरचंदा, अने अपकायनुं स्तिवुक विंडुजेवुं संस्थान; तथा तेउकायनुं सूचीकलाप संस्थान, वायुकायनुं पताकाने आकारे संस्थान, अने वनस्पतीकाय विचित्र प्रकारनां संस्थानवंत होय. ए रीते कम्मपयडीमां बलाण्यां ठे.

वायुकाय वैक्रियशरीर करे, तोपण पताका जेवां संस्थाने करे, अने पंचेंडी तिर्यच अने पंचेंडी मनुष्य, तथा वारमा देवलोकना देवतासुधी जे उत्तर वैक्रियरूप करे; ते नानाप्रकारनुं संस्थान जाणवुं. अने मूल-गुरुरूप समचउरंख जाणवुं. तथा नारकी जे उत्तरवैक्रियरूप करे ते पण हुंरुकसंस्थाने जाणवुं. ए देवतानुं गतिचार संपूर्ण थयुं.

हवे देवता देवगति थकी चवीने कयां कयां उपजे ? ते आगति चार कहे ठे.

जंति सुरा संखाजय ॥ गप्रय पज्जत्त मणुष्य तिरिणसु ॥

पज्जत्ते सुय वायर ॥ नूदग पत्तेय गवणेसु ॥ १६४ ॥

अर्थ- सामान्यपणे चारे निकायना सुरा के० देवता ते देवगतिथकी चवीने एक युगलियाविना बीजा गर्भज पर्यासा संखाज के० संख्याता आयुष्यना घणी जे मनुष्य तथा तिर्यच तेनेविषे जंति के० जाय. वली पज्जत्ते के० पर्यासा वायर के० वादर, पृथ्वीकाय, अपकाय, अने प्रत्येक वनस्पतीकाय ए ब्रह्ममाहे देवता मरीने उपजे. अने शेष सूक्ष्मपृथ्वी, अप्य, साधारण वनस्पती, तथा अपर्यासा वादर, पृथ्वी, अप्य तथा प्रत्येक वनस्पति, तेउकाय, वायुकाय, वेंडी, तेंडी, चउरेंडी, तथा युगलिया अने समूर्द्धिम अपर्यासा तिर्यच, तथा समूर्द्धिम अपर्यासा मनुष्य, वली देवता, तथा नारकी-एटले स्थानके देवता चवीने उपजे नहीं.

वली आगतिनुं विशेषपणुं कहे ठे.

तठवि सणकुमारं ॥ प्पजिई एगिंदिणसु नोजंति ॥ आ-

णय पमुहा चविउं ॥ मणुएसु चेव गठंति ॥ १६५ ॥

अर्थ- तद्वि के० त्यां ते आगतिनेविपे पण सणकुमारंप्पजिर्द के० सनत्कुमार आदे देइने सहस्रार दे-
वलोक सुधीना देवता चवीने एकेंडीमांहे उपजे नहीं. पण शेष एटले बाकीना स्थानके गर्जजपर्याप्ता सं-
ख्याता आयुष्यना धणी एहवा सामान्य मनुष्य तथा तिर्यच तेमांहे उपजे. वली आणत प्रमुख देवलोक-
थी मांडी अनुत्तरविमान सुधीना देवता चवीने गर्जज पर्याप्ता संख्याता आयुष्यवाला सामान्य मनुष्यमांहे
उपजे. पण पृथ्व्यादिक एकेडीमांहे न उपजे. तथा तिर्यचमांहे पण उपजे नहीं. ॥ १६५ ॥

हवे जे देवताने जे रीते देवांगना साथे संजोग ठे, अने जे देवताने सर्वथा संजोग नथी ते प्रकार कहे ठे.

दो कप्प काय सेवी ॥ दो दो दो फरिस रूवसदेहिं ॥ च-

उरोमणेणु वरिमा ॥ अप्प विचारा अणंत सुहा ॥ १६६ ॥

अर्थ- जुवनपति, व्यंतर, ज्योतपी, अने दोकप्प के० सौधर्म अने ईशान ए वे देवलोकना देवता ते कायसेवी
के० अति उत्कृष्ट पुरुष वेदने उदये मनुष्यनीपरे विषय सेवा करे. कायसेवाविना देवांगना पण तृप्ति पामे
नहीं. मनुष्यनीपरे देवताने पण वीर्य होय. तेथी देवांगनाने बल तथा कांति अधिक होय. ए बात श्रीप-
ञ्चवणा उपांगमांहे कही ठे. अने सनत्कुमार तथा माहेंज ए वे देवलोकना देवता ते देवांगनाना स्तन, जुज-
तेहनां आलिंगने करी कायस्पर्शज संजोगसुख माने. वली ब्रह्म अने लांतक ए वे देवलोकना देवता ते देवां-
गनानुं रूप देखीनेज सुख पामे. तथा शुक्र अने सहस्रार देवलोकना देवता ते पोताने जोग योग्य जे देवां-
गना, तेहनां गीत, हास्य, विलास, जापित, जूषण, नेपुर प्रमुखना शब्द सांजलीने कामसुख अनुजवे. तथा
आणतादिक चारे देवलोकना देवता ते जे रमवा योग्य देवी मनमांहे चित्तवे तेवारे ते देवी पोताना स्थानके
वेठी श्रृंगार करी जल्ली बुरी कामचेष्टाने मनमांहे धरती जोगने माटे सावधान थाय, तेवारे ते देवता त्यांज रह्या
थका मन संकटवे पूर्ण सुख पामे. फरसादिक समस्त स्थानके कायसेवीनीपरे देवतानी शक्तिएं करी देवांगनाना
शरीरमांहे शुक्रना पुञ्जल संचरे, तेथी देवांगनाने संजोगसुख उपजे. केमके देवताने शुक्रपुञ्जल ठे; तेणै करी
देवांगनाने सर्व सुख उपजे. परंतु वैक्रिय पुञ्जले गर्ज उपजे नहीं. अने जे चक्रवर्तिना वैक्रियशरीरना शुक्र-
पुञ्जलथकी गर्ज उपजे ठे, तेहनुं मूल शरीर औदारिक ठे, तेथी वैक्रियपुञ्जल उदारिकपणै परणमावे; तेथी
गर्ज उपजे. वैक्रियपुञ्जल उदारिकपणै जे परणमावे ठे; ते जावार्थ श्रीरायपसेणीसूत्रनी टीकामांहे मलयगि-
रिआचार्ये वखाण्यो ठे. तथा उपरना नवग्रैवेयक, अने पंचअनुत्तरविमानना देवता ते अप्रवीचारा एटले
विषयसेवारहित पुरुषवेदथकी अत्यंत मंद मने करी पण स्त्रीने प्राथ्ये नहीं.

कायसेवीथकी अनंतगणुं सुख स्पर्शसेवीने जाणवुं तेथकी रूपसेवीने अनंतगणुं सुख, तेथकी शब्दसेवीने
अनंतगणुं सुख, तेथकी वली मनसेवीने अनंतगणुं सुख, तेथकी अप्रवीचारीने अनंतगणुं सुख जाणवुं. हवे
अहीयां कोइ पूठे के नवग्रैवेयक तथा पंचानुत्तरविमानना देवता जो विषयसेवा रहित ठे तो एहने ब्रह्म-
चारी केम न कहीये ? तेहने उत्तर कहे ठे जे, अविरति नाम कर्मोदयथकी देवताना जवस्वचावे करी चा-
रित्र परिणामनो अज्ञाव ठे, अने अप्रवीचार सुखथकी उपशम सुख अनंतगणुं ठे. क्यांक अप्रविचारने
स्थाने अटपविकार एवुं लख्युं ठे. ॥ १६६ ॥

तेज सूत्रकार आगली गाथाए कहे ठे.

जं च कामसुहं लोए ॥ जं च दिव्वं महासुहं ॥ बी-

यराग सुहं स्तेय ॥ णंत जागंपि नग्घइ ॥ १६७ ॥

अर्थ- छोए के० लोकनेविषे जं के० जे कामसुहं के० कामसुख कायसेवारूप, तथा देवतासंबंधी जे महा के० परमसुरतसुख ते सर्व श्रीवीतराग एटले विशेषेकरी गया ठे राग धेष जेहना, एवा श्रीवीतराग-नुं जे प्रशमसुख तेहने अनंतमे जागे पण ए पूर्वोक्त सुख समर्थे नहीं. एटले वीतरागना सुखना अनंतमा-जाग सरखुं पण न होय.

हवे देवीनुं उत्पत्तिस्थान कहे ठे.

उववाउं देवीणं ॥ कप्प डुगं जा परो सहस्सारा ॥

गमणा गमणं नही ॥ अञ्जुय परउं सुराणं पि ॥ १६८ ॥

अर्थ- जुवनपति, ज्यंतर, ज्योतपी, सौधर्म, अने ईशान देवलोक सुधी यावत् देवीणं के० देवीउंने उ-ववाउं के० उपजनुं होय. उपरांत देवीउंने उपजनुं होय नहीं. अने देवताना जोगने माटे उपरना देवलोक-कमांहे सौधर्म तथा ईशानदेवलोकनी अपरिगृहिता देवी उपरो के० उपर सहस्रार देवलोकसुधी जाय. अने सहस्रार देवलोकथी उपरना देवलोक देवीउंनो गमणागमणं नही के० जाडुं आवडुं नथी. कदाचित् आणतादिदेवलोक योग्य देवीने कायसेवानी बांठा उपजे, तो मनुष्यसाथे अथवा सौधर्म अने ईशान दे-लोकना देवतासाथे कायसेवा पण करे, परंतु विषयसेवामाटे आणतादि देवलोकनेविषे जाय नहीं. तथा ते देवो पण आवे नहीं. कदाचित् वारमा देवलोकनो देवता मनसेवी मनुष्यलोकमां आवी मनुषणि स्त्रीसाथे कायसेवा करे, तो मरीने तेज स्त्रीने पेटे उपजे. तेमज देवीने पण कायसेवा होय. वली अञ्जुत परउं सुरा-णं पि के० अञ्जुत देवलोकथी उपरांत देवतानुं पण गमनागमन नहीं. हेउला देवोने वारमा देवलोकथी उपरांत जावानी शक्ति नथी. तथा उपरना देवताने अहीयां आववानुं प्रयोजन नथी. केमके ग्रैवेयक तथा पंचानुत्तरना देवता ते. तीर्थकरना कट्याणिकमहीमांहे पण शय्या थकी नीचे उत्तरे नहीं. किंतु शय्याएं वेवाज नमस्कारादिक जक्ति साचवे. अने संदेह उपजे तो मनवर्गणाए प्रश्न करे, ते केवली केबलज्ञाने जा-णीने तेह्नो मनोवर्गणाएं उत्तर आपे. तीर्थकरनी मनोवर्गणा उत्तरसहित ते प्रश्न अवधिज्ञाने जाणीने देवता पोतानो संदेह टाळे. परंतु अहीयां आवे नही. ॥ १६८ ॥

हवे किलविपिया देवतानां स्थानक कहे ठे.

ति पलिय तिसार तेरस ॥ सारा कप्प डुग तश्य दंत

अहो ॥ किञ्चिसिय नहुंति उवरिं ॥ अञ्जुय परउंजिउंगाई ॥ १६९ ॥

अर्थ- अञ्जु कर्मना उदये करी देवतामांहे चंमाल सरखा, ते किलविपिया देवता कहीए. ते सौधर्म तथा ईशानदेवलोकतले तिपलिय के० त्रण पट्योपमने आयुष्ये वसे ठे. तेमज सनतकुमारदेवलोकने तले तिसार के० त्रण सागरोपमने आयुष्ये वसे ठे. एमज तेरस के० तेर सागरोपमने आयुष्ये ठे दंत के० द्वांतक देवलोकने अहो के० अधोजागे वसे ठे. किञ्चिसिय न हुंति उवरिं के० ए किञ्चिपिया देवता ते द्वांतकनामा उग देवलोकथी उपरांत उपजे नहीं.

वली अञ्जुय के० अञ्जुत देवलोकथी परउं के० उपरांत अजिउंगाई के० अजियोगिकादिक देवता तथा आदिगन्धयी सामानिकादिक देवता पण न उपजे. किंतु ए नवग्रैवेयक, तथा पंचानुत्तरविमानवासी समस्त देवता ते स्वयमेवपणे उंच सरखा जाएवा. ॥ १६९ ॥

હવે સૌધર્મ તથા ઈશાનદેવલોકે અપરિગ્રહિતા દેવીનાં કેટલાં વિમાન તથા કેટલું આયુષ્ય છે? તથા કિયા કિયા વિમાનવાસી દેવતાને ઉપજોગ યોગ્ય હોય? એ અર્થ વિસ્તારથી કહે છે.

અપરિગ્રહ દેવીણં ॥ વિમાણલક્ષ્ઠા ડ હંતિ સોહમ્મે ॥ પલિ-
યાઈ સમયાહિય ॥ ઠિહ જાસિ જાવ દસપલિયા ॥ ૧૭૦ ॥
તાઈ સણંકુમારા ॥ ળેવં વહંતિ પલિય દસગેહિં ॥ જા બં-
જ સુક્ક આણય ॥ આરણ દેવાણ પન્નાસા ॥ ૧૭૧ ॥ ઈસાણે
ચઝ લક્ષ્ઠા ॥ સાહિય પલિયાઈ સમય અહિં અ ઠિહ ॥ જા
પનર પલિય જાસિં ॥ તાઈ માર્હિંદ દેવાણં ॥ ૧૭૨ ॥ એ-
ણ કમેણ જવે ॥ સમયાહિય પલિય દસગ વુઢીય ॥ લંત
સહસાર પાણય ॥ અચ્ચુય દેવાણ પણ પન્ના ॥ ૧૭૩ ॥

અર્થ- કેવલ અપરિગ્રહિતાદેવીનાં ઠલાલ વિમાન સૌધર્મદેવલોકે છે. તેમાંહે જે વૈમાનમાંહેલી દેવીઠનું
એક પટ્યોપમનું પૂર્ણ આયુષ્ય છે, તે દેવી સૌધર્મવાસી દેવતાને જોગ યોગ્ય જાણવી. અને જે દેવીને પલિ-
યાઈ કે ૦ એક પટ્યોપમાદિક પટલે એક પટ્યોપમ ઉપરે સમયાહિય કે ૦ એક સમય અધિક, અથવા બે
સમય, ત્રણ સમય, સંખ્યાતાસમય, અસંખ્યાતાસમય, અધિક- એમ જાવ કે ૦ યાવત્ દશ પટ્યોપમના આ-
યુષ્યવાલી અપરિગ્રહિતાદેવી ॥ ૧૭૦ ॥ તે સર્વ સણંકુમારા કે ૦ સનત્કુમારવાસી દેવતાને ઉપજોગ યોગ્ય
જાણવી. પણ તે દેવી તેથી ઉપરના દેવલોકના દેવતાને વાંટે નહીં. એમજ ફરી દશ પટ્યોપમથી ઉપરાંત
એક સમય, બે સમય, ત્રણ સમય, આદે દેને દસગેહિં કે ૦ દશ પટ્યોપમસુધીની વીજી વૃદ્ધિ કરીએ, પટલે
વીશ પટ્યોપમનું આયુષ્ય બ્રહ્મદેવલોકના દેવતાને જોગયોગ્ય દેવીનું જાણું.

વલી તેવારપટ્ટી એ એમજ સમય આદે દેને દશ પટ્યોપમની વૃદ્ધિ સુધી પટલે ત્રીશપટ્યોપમના આયુષ્યવા-
લી દેવીઈ તે શુક્રદેવલોકના દેવતાને જોગયોગ્ય જાણવી. તેવારપટ્ટી વલી સમયાદિ વૃદ્ધિએ ચાલીશ પ-
ટ્યોપમના આયુષ્યવાલી દેવીઈ તે આણતદેવલોકવાસી દેવતાને જોગયોગ્ય હોય. વલી તેવારપટ્ટી સમયા-
દિ વૃદ્ધિએ યાવત્ પચાશ પટ્યોપમના આયુષ્યવાલી દેવી તે આરણ દેવલોકના દેવતાને ઉપજોગ યોગ્ય હોય.

હવે ઈશાનદેવલોકે અપરિગ્રહિતા દેવીનાં ચાર લાલ વિમાન છે; તેમાંહે જે દેવીઠનું એક પટ્યોપમ સા-
ધિક આયુષ્ય છે; તે દેવીઈ ઈશાનદેવલોકના દેવતાને જોગયોગ્ય છે. તેવાર પટ્ટી સમયાદિ વૃદ્ધિએ યાવત્
પન્નર પટ્યોપમના આયુષ્યની દેવીઈ તે માર્હેજ દેવલોકના દેવતાને જોગયોગ્ય હોય. ॥ ૧૭૨ ॥ એજ
ક્રમે કરી પૂર્વ રીતે દશ પટ્યોપમ વધારતાં યોગ્યપણે પચીશ પટ્યોપમના આયુષ્યની દેવીઈ લાંતક દેવલો-
કના દેવતાને જોગયોગ્ય હોય. તથા પાંત્રીશ પટ્યોપમના આયુષ્યવાલી દેવી સહસાર દેવલોકના દેવતાને
જોગયોગ્ય હોય. અને પિસ્તાલીશ પટ્યોપમના આયુષ્યની દેવી તે પ્રાણત દેવલોકના દેવતાને જોગ યોગ્ય
હોય. અને પંચાવન પટ્યોપમના આયુષ્યવાલી દેવી તે અચ્ચુતદેવલોકના દેવતાને જોગયોગ્ય હોય. ॥ ૧૭૩ ॥

હવે દેવને લેચ્યા દોઢગાથાએ કરી કહે છે.

કિન્હા નીલા કાઝ ॥ તેજ પમ્હાય સુક્ક લેસાઈ ॥ જવ
ણવણ પઢમ ચઝલેસ ॥ જોહસ કપ્પ હુગે તેજ ॥ ૧૭૪ ॥
કપ્પતિય પમ્હ લેસા ॥ લંતાહસુ સુક્કલેસ હંતિ સુરા ॥

अर्थ- जेणे करी जीव कर्म साथं आश्लेष पामे तेने लेइया कहीए. ते लेइयाना वे जेद ठे. एक इच्य-लेइया तथा बीजी जावलेइया. त्यां आत्माने काळां तथा पीळां इच्यरूप कर्म पुजल संयोग ते इच्यलेइया, अने आत्माना शुचाशुच परिणाम ते जावलेइया. ए वात नारकीने अधिकारे प्रगटपणें ब्रह्माण्ड. ते लेइयाना न जेद ठे. एक कृष्ण, बीजी नीळा, त्रीजी कापोत, चोथी तेजो, पांचमी पद्म, अने ठळी शुक्ल- तेमां जवणवण के० जवनपति अने व्यंतरने कृष्ण, नीळ, कापोत अने तेजो ए पदम के० पंढली चचलेस के० चार लेइया होय. त्यां परमाधामीने एक कृष्णलेइयाज होय, अने जोइस के० ज्योतपी तथा कण्य डुगे के० सौधर्म तथा ईशान ए वे देवलोकनेविषे एक तेज के० तेजोलेइया होय. ॥ १५४ ॥

ते उपरांत कण्यतिथ के० सनतकुमार, माहेड अने ब्रह्म-ए त्रण देवलोकें एक पद्मलेसा के० पद्मलेइया होय. तेवार पत्री लांताइसु के० लांतक आदे देइने पंचानुत्तर सुधीना सुरा के० देवोने एकली शुक्ललेइया होय. ए सर्व लेइयाज अनुक्रमे निर्मल शुक्ल शुक्लतर जाणवी. जवनपति आदे देइ नव ग्रैवेयकसुधी जाव परावर्त करी जावलेइया तए संजवे. अने पंचानुत्तरना देवां प्राये विबुद्ध इच्यलेइयावंत होय; अने परित्तसंगारी होय. तेमांटे ते देवो जावतः विबुद्ध लेइयावंत होय.

जवनपति, व्यंतर, अने ज्योतपिना शरीरनो वर्ण पूर्वे ए देवांना अधिकारे क्हो ठे. हवे वैमानिक देवांनो वर्ण कहे ठे.

कणगाज पडम केसर ॥ वज्रा डुसु तिसु जवरि धवला ॥ १५५ ॥

अर्थ- सौधर्म अने ईशान ए डुसु के० वे देवलोकना देवनां शरीर कणगाज के० राता सुवर्ण जेवां कांतीवाळां जाणवां. अने तिसु के० त्रीजो चोथो ने पांचमो ए त्रण देवलोकें देवोनां शरीर ते पडम के० पद्म एटले कमलनो केसर जे पराग तेवा वणें ठे. अने जवरिधवला के० लांतक आदे देइने उपरना देवलोकना देव ते, धवला एटले शुक्ल शुक्लतम वर्ण उत्तरात्तर जाणवा. यद्यपि श्रीजीवाजिगमसूत्रमां वंजलोग लांतक देवा अक्षमद्वय पुष्कवज्रा एवं कळुं ठे, तथापि महुडानुं पाकुं फूल कांझक गौर होय, ते गौरमांहे गणीए. अने महुडानुं काचुं फूल कांझक पांशुरु होय, तेमांटे धवलमांहे गणीए. तेथी अर्हीयां मिळांत विरोध नथी. ॥ १५५ ॥

हवे देवताने आहार तथा श्वासोश्वासनुं स्वरूप कहे ठे.

दसवास सहस्साइ ॥ जहन्नमाजं धरंति जे देवा ॥ तेसिं

चउथा हारो ॥ सत्तहिं थोवेहिं ऊसासो ॥ १५६ ॥

अर्थ- जे जवनपति अने व्यंतर देवोमां दस हजार वर्षना जपन्यायुवाला देव होय; तेसिं के० ते देवने चउथाहारो के० चोथ पत्री एटले एक अहोरात्रने आंतरे आहारनी इजा उपजे. ते इजा उपना थका नव ईडिउने आदहादकारी मनांज पुजले करी इजाए तसि पामे, अने सत्तहिंथोवेहिं के० सात स्तोके श्वा-मांश्राम होय. शरीरमांहे वायु उंचो नीचो वधे-आवे ते साते स्तोके उंचो श्वास आवे, साते स्तोके नीचो श्वास आवे, एटला कालना वचमां निश्चल रहे; साते साते स्तोके श्वासोश्वास करे.

हवे पूर्वांक स्तोकनुं प्रमाण कहे ठे.

आहि वाहि विमुक्कस्त ॥ नीसासुस्तास एगगो ॥ पाणु
सत्त इमो थोवो ॥ सोवि सत्तयुणो लवो ॥ १५७ ॥

खव सत्तहत्तरीए ॥ होइ मुहुत्तो इमंमि ऊसासा ॥ सग-
तीससयतिहुत्तर ॥ तीसगुणा ते अहोरत्ते ॥ १७८ ॥ खस्कंते-
रस सहसा ॥ नउयसयं अयर संख्यादेवे ॥ प्रस्केहिं
ऊसासे ॥ वाससहस्सेहिं आहारो ॥ १७९ ॥

अर्थ- आहिवाहिविमुक्कस्स के० आधि ते मननी पीडा, अने व्याधि ते शरीरनी पीडा, तेथी विमुक्क-
स्स के० विशेषे करीने रहित, चिंता तथा श्रमथी रहित एवा मनुष्यनो एक निश्वास-उश्वास तेने प्राण क-
हीए. पाणुसत्तइमो के० एवा साते प्राण थोवोके० एक स्तोक कहीए. सोविसत्तगुणोखवो के० एवा साते स्तोके
एक खव होय. ॥ १७७ ॥ अहीयां सात प्राणने एक स्तोक कहीए. तेने सातगुणा करीए तेवारे उंगण-
पचाश प्राण एक खव आय ठे.

खव सत्तहत्तरीए के० सित्तोतर खवे होइमुहुत्तो के० एक मुहूर्त होय. इमंमि के० ए एक मुहूर्तमांहे ऊ-
सासा के० केटखा श्वासोश्वास होय? ते कहेठे. पूर्वोक्त उंगणपचाशने सीत्तोतेर गुणा करीए, तेवारे सग-
तीससयतिहुत्तर के० साडत्रीशसंने तहोतेर श्वासोश्वास होय. ते अहोरत्तेके० एक अहोरात्रमांहे त्रीश मुहू-
र्त आयठे, माटे तेने त्रीशगुणा करीए; ॥ १७८ ॥ तेवारे एक लाख तेर हजार एकशोने नेडु श्वासोश्वास
आय. एने त्रीश गुणा करीए, तेवारे तेत्रीश लाख पंचाणु हजारने सातसैं श्वासोश्वास एक मानसा आयठे.
तेने बारगुणा करतां चार क्रोर सात लाख अबतालीश हजारने चारसैं श्वासोश्वास एक वर्षना आयठे. ए-
मज सो वर्षनेविषे पण जावना करवी.

हवे अयरसंख्यादेवेप्रस्केहिं के० जे देवतानुं जेटखा सागरोपमनुं आयुष्य होय, ते देवताने तेदखे पक्षे
श्वासोश्वास होय, अने तेदखे हजार वर्षे आहार होय. ते आवी रीते के, जे देवतानुं एक सागरोपमायु हो-
य तेने एकपक्षे उश्वास होय, अने एक हजारवर्षे आहारनी इह्मा उपजे. जेम सर्वार्थसिद्धे तेत्रीश सागरोप-
मायु ठे, तो तेत्रीश पक्षे श्वासोश्वास अने तेत्रीश हजारवर्षे आहारनी इह्मा उपजे. ॥ १७९ ॥

हवे जे देवोनुं दश हजार वर्ष उपरांत पण एक सागरोपमनुं पूर्णायु न होय तेना वचसां आहार अने
उश्वासनुं काखमान कहेठे.

दस वास सहस्सुवरिं ॥ समयाई जाव सागरं ऊणं ॥ दि-

वस मुहुत्त पहुत्ता ॥ आहारूसास सेसाणं ॥ १८० ॥

अर्थ-जे देवतानुं दश हजार वर्ष उपरांत, समयाइ के० समयादिक एटखे समय, आवली, मुहूर्त, दिव-
स, पक्ष, मास, संवत्सर, युग, एक वे आदि पट्योपम, एम जाव के० यावत् सागरंऊणं के० कांडक ऊणुं
सागरोपमायु होय, ते देवताने दिवस पृथक्त्वे आहाराजिलाषा आय, अने ते मुहूर्त पृथक्त्वे ऊसास करे.
सिद्धांतजाषाए पृथक्त्व शब्दनो अर्थ वे आदे देइने नव सीम संख्यानुं मान कहीए. अहीयां ए जावार्थ जे
दश हजार वर्षथी उपरांत एक समयादि वृद्धि अनुक्रमे दिवस पृथक्त्वे आहार, अने मुहूर्त पृथक्त्वे ऊसा-
सने वधारता जइए, ते त्यांसुधी वधारीए के ज्यांसुधी पूर्ण सागरोपमायुप्रत्ये पक्ष्यकी ऊसास अने एक
हजार वर्षथकी आहार आय. ॥ १८० ॥

हवे सिद्धांतमांहे आहारना ञण जेद ठे ते कहेठे.

सरिरेण उयाहारो ॥ तथाइ फासेण लोम आहारो ॥ प-

स्केवा हारो पुण ॥ कावखिउं होइ नायवो १८१ ॥

अर्थ—केवल शरीरे करी जे आहार ते उंजाहारी. यद्यपि शरीर पांच ठे. तथापि तेजस अने कर्मण शरीरे करी जीव उत्पत्ति देशे आवी पूर्व शरीर त्यागे. विग्रहगति अथवा अविग्रह गतिवालो जीव प्रथम समये औदारिक शरीर योग्य पुजलाहार करे. बीजा समय आदे देई कर्मणसाथे औदारिक मिश्रे आहार करे, ते ज्यांसुधी शरीर पूर्ण नीपजे, त्यांसुधी. ए पूर्वोक्त सर्व उंजः कहेतां तेजस शरीर, तेणे करी जे आहार ते प्रथम उंजाहार जाणवो.

अने तया के० तथा फासेण के० स्पर्वोडिये करी जे आहार—जेम के तेल चोपडवाथकी मुखे चीकाश थाय. उनाळे पाणीनी ठांट लागवाथी शीतलपुजलेतृपा मटे. ए बीजो लोम आहारो के० लोमाहार जाणवो.

अने पस्केवाहारो के० प्रक्षेपाहार, ते पुण के० वली कावलिउहोइ के० कोलीआए करी मुख प्रक्षेपे जे आहार ते बीजो प्रक्षेपाहार जाणवो. ॥ १८१ ॥

हवे ए त्रणे आहार केइ केइ अवस्थानेविषे होय? ते कहे ठे.

उंजाहारा सबे ॥ अपजत्त पजत्त लोम आहारो ॥ सुर नि-
रय इग्निदि विणा ॥ सेसा जवढा स पस्केवा ॥ १८२ ॥

अर्थ—केवल तेजस शरीरे करी उत्पत्ति देशविषे आपणा शरीरयोग्य जे पुजल ते उंज, तेना आहारी सबे के० सर्व जीव एकेंजि आदे देइने पंचेंजि पर्यंत अपर्यासाजीव ते उंजा आहारी जाणवा. कोइ एम कहे ठे के समस्त स्वयोग्य जेने जेटली पर्यासि कही ठे, तेटली पर्यासिए अपर्यासा होय ते उंजाहारी जाणवा. ते जटुं कहे ठे. कारण के, शरीर पर्यासिथकी प्रारंजी जीव लोमाहारी लोमे करे, अंग प्रत्यंग करी पुजलआकर्षी आहार करे; तेमाटे अर्हीयां शरीर पर्यासि अपर्यास होय ते जाणवुं. परंतु आहार पर्यासि अपर्यासो न जाणवो. केमके तेतो अणहारी होय, अने शरीर पर्यासि पजत्त के० पर्यासा ते सर्वने लोमाहारो के० लोमाहार होय.

अने सुरनिरयइग्निदिविणा के० देवता, नारकी अने एकेंजी ए त्रणविना सेसाजवढा के० शेष जे बाकी समस्त जवस्थ पटले संसारी जीव वेंडी, तेंडी, चौरेंडी, पंचेंडी, तिर्थच, मनुष्य, ते सपरक्षेवा के० सप्रक्षेपा प्रक्षेप ते कवलाहारी होय. अने देवता, नारकी, तथा एकेंजीने कवलहार नथी; किंतु पर्यासि पूर्ण कखा पठी लोमाहारी होय. तेमां देवता ते मनकटिपत शुज पुजल सर्व कायाए आहार करे. नारकीने अशुजपणे परिणमे; ते देवता नारकीना आहार पुजलने विशुद्ध, अवधिज्ञानी एवा पंचानुत्तरविमानवासी देवता देखे तथा जाणे, परंतु नारकी आदे देइ अवेयक सुधीना देवता अवधिज्ञाने आहार पुजल न देखे.

वली आहार विशेष कहे ठे.

सच्चित्ता चित्तो जय ॥ रूत्रो आहार सब तिरियाणं ॥
सब नराणं च तद्वा ॥ सुरनेरइयाण अच्चित्तो ॥ १८३ ॥

अर्थ—सच्चितिरियाणं के० सर्व तिर्यचने, अने सबनराणं के० सर्व मनुष्योने त्रिविधाहार होय. केवारेक मचित्त. केवारेक अचित्त, अने केवारेक उजयरूत्रो के० उजयरूप; पटले सच्चित्ताचित्त ते मिश्र आहार होय. च के० वली तद्वा के० तेमज सुरनेरइयाण के० देवता अने नारकीने अच्चित्तो के० सदा अचित्ताहार होय.

आजोगा णाजोगा ॥ सवेसिं होइ लोम आहारो ॥ निर-
याणं अमणुत्तो ॥ परिणमइ सुराण समणुत्तो ॥ १८४ ॥

अर्थ-अपर्यासावस्थाएं सर्व जीवोने अजाणपणे आहार परिणमे. जेम वर्षाकाले शीतल पुज्जलने फरस-वायी घणुं सूत्र अवे, अने पर्यासावस्थाएं सर्व लोमाहारी जीवोने आचोगे के० जाणतां अने अणाचोगे के० अजाणतां एटले केवारेक जाणतां अने केवारेक अजाणतां आहार परिणमे, अने एकेंडीने तथा समूह्मि मनुष्यने मनरहितपणे सर्वथा अजाणतांज आहार परिणमे, ते लोमाहार निरयाणं के० नारकीने अशुच कर्मोदये करी अमणुजो के० अमनोज्ञ एटले मनने असुहामणे परिणमइ के० परिणमे. तथा तेहज लोमाहार मुराण के० देवताने शुच कर्मोदये करी समणुजो के० मनोज्ञपणे सहित परिणमे. तेवार पढी तृप्तिपूर्वक परम संतोष आय. ए कारणे देवताने आयुष्य उपर आहार कालमान ठे; परंतु नारकीने आहारे कालमान न जाणवुं. ॥ १८४ ॥

एज आहार प्रस्तावे नारकी तिर्यच तथा मनुष्योने पण आहार कालमान कहे ठे.

तहविगल नारयाणं ॥ अंतमुहुत्ता सहोश् उक्कोसो ॥ पं-
चिंदि तिरि नराणं ॥ साहाविठं ठठ अठमठ ॥ १८५ ॥

अर्थ-तह के० तेमज विगल के० विकलेंडी ते वेंडी, तेंडी अने चउरेंडी, वली नारयाणं के० नारकीने एकवार आहार लीधा पढी वली आहारनी इन्ना उक्कोसो के० उत्कृष्टो अंतमुहुत्तासहोश् के० अंतर मुहूर्त्त उपरांत उपजे. अने एकेंडी पृथ्वीकायादिकने आहाराजिलाप सदा एटले निरंतर उपजे. अने पंचिंदितिरि के० पंचेंडी तिर्यचने साहाविठं के० स्वजावे ताप रोगादिकना अजावे उत्कृष्टो ठठ के० वे अहोरात्रने अंतरे आहाराजिलाप उपजे. अने नराणं के० मनुष्यने अठमठ के० त्रण अहोरात्रने अंतरे आहाराजिलाप उपजे. ए वेठ उत्कृष्टो आहारांतर ते उत्तरकुरु, देवकुरु, तथा चरत अने ऐरवते सूपम सूपमाकाले त्रण प-व्योपमायुवाला तिर्यच मनुष्य आश्री जाणवो. ॥ १८५ ॥

हवे कीयो जीव आहारक अने कीयो जीव अनाहारक ? ते कहे ठे.

विग्गाह गश् मावन्ना ॥ केवळिणो समुद्दया अजोगी-
य ॥ सिझाय अणाहारा ॥ सेसा आहारगा जीवा ॥ १८६ ॥

अर्थ-विग्रहगतिवाला जीव जे समश्रेणी मूकीने विदिशाए देखाय; अथवा विदिशाए उपन्या, एटले विग्रहगश् मावन्ना के० विग्रहगतिने प्राप्त थएला जीव, तथा केवली समुद्घात करतां, अने अजोगीय के० सैलेशीकरण करतां अयोगी नामा चौदमे गुणगणे अका वली आठ कर्म द्यय करी जे सिद्ध थया; ए सर्व जीव अणाहारा के० अणाहारक जाणवा. अने सेसा आहारगाजीवा के० शेष एटले बाकी बीजा संसारी जीव ते सर्व आहारक जाणवा. ॥ १८६ ॥

जावार्थ ए ठे जे विग्रहगतिवाला उत्कृष्टपणे चार समय अणाहारी होय; अने आठ समय प्रमाण के-वली समुद्घात ठे; तेमां त्रीजे चोथे अने पांचवे समये केवल कर्मण काययोगी होय. ते त्यां त्रण समय अणाहारक जाणवा. अने चौदमे गुणगणे सैलेशीकरणे अंतर मुहूर्त्तप्रमाण अणाहारक जाणवा. अने सादि अनंत मोक्षमांहे सिद्धना जीव अनंतकाल अणाहारक जाणवा.

हवे देवतानुं स्वरूप कहे ठे.

केसठि मंस नह रोम ॥ रुहिर वस चम्म मुत्त पुरिसेहिं
रहिया निम्मल देहा ॥ सुगंध नीसास गय लेवा ॥ १८७ ॥

अर्थ- सर्व देवता पूर्वज्वनां उपजावेलां शुभकर्मना उदयश्चकी केश, अङ्गि के० हाड, मंस के० मांस नख, रोम, रुधिर, वसा के० मांसनी चरबी, चामडी, मूत्र, पुरिष, (विष्ठा), एडण करी रहिया के० रहित एवुं निम्मल के० मलरहित शरीर होय. कपूर तथा कस्तुरीना सुगंध सरखो मुखनो निश्वास होय. तथा गतलेपा के० जाति लावण्यनी पेरे रज प्रभेदादिकना उपलेप रहित होय. ॥ १८५ ॥

अंतमुहुचेणचिय ॥ पक्कात्ता तरुण पुरिस संकासा ॥ सवंग
जूसणधरा ॥ अजररा निरुया समा देवा ॥ १८६ ॥

अर्थ- वली उत्पत्तिकाले अंतरमुहूर्तमांहे पर्याप्ति पूर्ण कक्षा पढी अत्यंत तरुण पुरुष सरखा सवंग के० सर्वोर्गनेविषे चण्णना धरनार, अहीयां श्रीजीवाजिगमसुत्रना अजिप्राये कोइक कहे ठे के, देवता आ-जरण तथा वखेकरी रहित ठे, ते उत्पत्तिकालेज जाएवा. परंतु उपपात सजाए उपजे, अजिषेक सजाए खान करे, अलंकार सजाए अलंकार पेहेरे,, व्यवसाय सजाए पुस्तक बांची धार्मिक पीठी प्रमुख पूजोपकरण व्यवसाय लीए, पढी सुधर्मा सजाए सिद्धायतननेविषे जिनप्रतिमाने पूजे. ए सर्व जूदां जूदां कृत्य करे तो तेने सदाकाल आजरण अने वखरहित केम कहिए ? ते माटे जे एम कहे ठे ते असंप्रदाय अर्थ जाणवो. मात्र उत्पत्ति वेदाएज आजरण तथा वखरहित होय. वली सदा यौवनवय प्राप्त, जरारहित, निरुया के० निरुज ते काश आसादिक रोगरहित, समा के० समचतुरस्र संस्थानी देवा के० देव होय.

अणिमिस नयणा मण ॥ कळा साहणा पुप्फ दाम अमिला-
णा ॥ चउरंगुलेण जूमिं ॥ न ठिबंति सुराजिणाविति ॥ १८७ ॥

अर्थ- वली देवता स्वजावे अणिमिसनयणा के० अनिमिपनेत्र एटले देवशक्ति विशेषे आंख मीटकारे नहीं. मणकजासाहणा के० मनेकरी सर्व कार्य साधक होय, अने जेमना चरनेविषे पुप्फदाम के० फूलनी माला ते निरंतर अमिलाण के० अम्बान एटले कुमलाय नहीं एवी होय. वली जेठ मनुष्यलोकमांहे आख्या थका चउरंगुलेण जूमिं के० चार अंगुल जूमिकाथकी लुंछा पग राखे; पण जूमिकाने नठिबंति के० फरसे नही. एवा सुरा के० देव जिणाविति के० श्रीतीर्थकर अने केवलीए कक्षा ठे.

हवे जे कारणे देवता मनुष्यलोकमां आवे ते कारण कहे ठे.

पंचसु जिणकझाणेषु ॥ चैव महरिसि तवाणुजावाळ ॥
जम्मंत्तर नेहेणय ॥ आगंठंति सुरा इहयं ॥ १८८ ॥

अर्थ- पंचसुजिणकझाणेषु के० श्रीतीर्थकरना जन्मादिक पांच कट्याणकोने विषे तथा महरिसितवाणु-जावाळ के० महोटा इषीश्वरना तपानुजावे एटले तपने प्रजावे, वली जम्मंत्तरनेहेणय के० जन्मांतरना स्नेहे करी जेम शालिजघना पिता आख्या तेम, अथवा रीश थकी संगमो देव जेम आख्यो तेम, ए कारणे आ-गंठंतिसुरा इहयं के० देवता अहीया आवे, पण कारणविना आवे नही. ॥ १८८ ॥

ते देव कारणविना शामाटे न आवे ? ते कहे ठे.

संकंति दिव्वपेमा ॥ विसय पसत्ता समत्त कत्तवा ॥ अण-
हीण मणुयकळा ॥ नरजवमसुहं नइति सुरा ॥ १८९ ॥

अर्थ- जेवारे देवता देवलोकनेविषे उपजे, तेवारे सत्कल रमणिक देवांगनाना अंगविषे दिव्य प्रेम पर-

સ્પર સંકેતિ કે ૦ સંક્રમે ઇટલે મલે. વલી વિષય જે દેવાંગનાના સ્પર્શ, શબ્દ, રૂપ તેનેવિષે અત્યંત પસત્તા કે ૦ પ્રસક્ત ઇટલે વિશેષે કરીને આસક્ત તે એક ઘડીપર્યંત પણ મૂકી શકે નહીં. વલી સ્નાન, વનવિહાર, નાટકવિલોકન, પ્રમુખ દેવકાર્ય પૂર્ણ થયાવિના, વલી દેવતાને મનુષ્યસારં કાર્ય કાંઈ નહીં કે જેના આધિનપણે કરી દેવતા મનુષ્યલોકમાં આવે. તે કારણે અમુજ અને ડુર્ગધમય એવા મનુષ્યલોકનેવિષે દેવતા ન આવે. તેહજ ડુર્ગધપણું કહે ઢે. ॥ ૧૯૧ ॥

ચત્તારિ પંચ જોયણ ॥ સયાઈ ગંઢોય મણુય લોગસ્સ ॥

ઝઠું વચ્છઈ જેણં ॥ નહુદેવા તેણ આવંતિ ॥ ૧૯૨ ॥

અર્થ—જેણં કે ૦ જે કારણે ચારસેં પાંચસેં યોજન સુધી મણુયલોગસ્સ કે ૦ મનુષ્યલોકસંવંધી મૃતકલે-વર, મૂત્ર, પુરીપસંવંધી જે ડુર્ગધ તે ઝઠુંવચ્છઈ કે ૦ ળંચે જાય. તેણ કે ૦ તે કારણે મનુષ્ય લોકનેવિષે નહુદેવા આવંતિ કે ૦ દેવતા ન આવે. અહીંયાં નવ યોજનસુધી મૂલગા ગંધ પુજાલ્લ તેવાર પઢી તે પુજાલે આગલા પુજાલ વાસીજે, વલી તે પુજાલે આગલો પુજાલ વાસીજે, એમ અન્યોન્ય અનેરા અનેરા પુજાલ વાસતાં ચારસેં અથવા પાંચસેં યોજનસુધી ળંચો ગંધ જાય. જે કાલે શ્રીઅજીતનાથને વારે ઘણા મનુષ્ય હોય, તેવારે કલેવર પ્રમુખ પણ ઘણાં હોય. ત્યાં પાંચસેં યોજન સુધી, તથા બીજી પરે ચારસેં યોજ-નસુધી ગંધ ળંચો જાય. અથવા દેવતા અત્યંત શુભપ્રકૃતિવંત ઢે; તેને થોડું દુઃખ તે પણ ઘણું અર્થ પરિણમે; તેથી ચારસેં પાંચસેં યોજન કહ્યા. નહીં તો મનુષ્યને પ્રાણેન્દ્રિયનો વિષય નવ યોજન સુધી ઢે, અને દેવતાને ઇકાંતે નિશ્ચય નથી. ॥ ૧૯૨ ॥

હવે દેવતાને જવ પ્રત્યયિક અવધિજ્ઞાનનું વિષયદેત્ર કહેઢે.

દો કપ્પ પઢમ પુઢવિં ॥ દો દો દો વીય તણ્ણગં ચઙ્ગરિં ॥

ચઙ્ગ ઝવરિમ ઝહીં ॥ પાસંતિ પંચમં પુઢવિં ॥ ૧૯૩ ॥

અર્થ—દોકપ્પ કે ૦ પહેલા વે દેવલોકના દેવ તે પઢમપુઢવિં કે ૦ પેહેલી નરકપૃથ્વીસુધી અવધિજ્ઞાને કરી દેલે. અહીંયાં એ જાવાર્થ ઢે જે સૌધર્મ અને ઈશાનેન્દ્રના સામાનિકાદિક ળત્કૃષ્ટાણુવાલા જે દેવો, તે રત્નપ્રજા પૃથ્વીના સર્વ હેઠલા જાગસુધી અવધિએ કરી દેલે. પઢી તે ઝપરના દો કે ૦ બે સનત્કુમાર ને માહેન્દ્રના દેવતા બીજી શર્કરપ્રજાપ્રતે દેલે. એમજ બ્રહ્મ અને લાંતક એ બે દેવલોકના દેવો તે ત્રીજી વાલુ-કાપ્રજાપ્રતે દેલે. અને શુક્ર તથા સદ્ધારના દેવ ચોથી પંકપ્રજા પ્રતે દેલે. તથા ચઙ્ગઝવરિમ કે ૦ એ થકી ઝપરના આણત, પ્રાણત, આરણ, અને અચ્ચુત, એ ચાર દેવલોકના દેવતા તે પાસંતિપંચમંપુઢવિં કે ૦ પાંચમી ધૂમપ્રજા નામે નરકપૃથ્વી સુધી દેલે. પણ ઇટલું વિશેષ જે આણત ને પ્રાણત દેવથકી આરણ અને અચ્ચુતવાલા દેવ પાંચમી પૃથ્વીના પ્રતરે વિશુદ્ધતર ઘણા પર્યાયવંત દેલે. એમ જ્યાં જ્યાં બે બે જોડલા ઢે, ત્યાં પહેલા થકી બીજો સુવિશેષ દેલે. ॥ ૧૯૩ ॥

ઢઠ્ઠિ ઢ ગ્ગેવિજ્ઞા ॥ સત્તમીયરે અણુત્તર સુરાઝ ॥ કિંચૂણ

લોગનાલિં ॥ અસંસ્વદીડુદહિં તિરિયંતુ ॥ ૧૯૪ ॥

અર્થ—ત્રણ હેઠલના, અને ત્રણ મધ્યના ઇવં ઢ ઐવેયકના દેવ તે ઢઠ્ઠી તમપ્રજા નરકપૃથ્વીસુધી અવધિ-જ્ઞાને કરી દેલે. અને ઝપરના ત્રણ ઐવેયકના દેવતા તે સત્તમીયરે કે ૦ સાતમી તમઃતમપ્રજા નામા નરક-પૃથ્વી સુધી દેલે. અને પંચાનુત્તરવાસી દેવ તે કિંચૂણલોગનાલિં કે ૦ કાંઈક ળાણી લોકનાલી પંચ-

સ્તિકાયરૂપ ચૌદ રાજ પ્રમાણ અવધિજ્ઞાને કરી દેશે. એતાવતા પંચાનુત્તર ઉપર વાર યોજન સિદ્ધશિલા ઠે. અને પંચાનુત્તરના દેવ ઇંચું પોતાના વિમાનની ધ્વજા સુધી દેશે. તે માટે કાંઈક ઊણી લોકનાલીને દેશે. તથા તિરિયંતુ કે૦ તીર્થે સૌધર્મ અને ઈશાનાદિકના દેવ અસંખ્યાતા દીવુદિ કે૦ ધીપ અને સમુદ્રને દેશે. ॥ ૧૯૪ ॥

વહુઅરગં ઉવરિ મગા ॥ ઊઠંસ વિમાણ ચૂલિય ધયાઇ ॥

ઝણઝ સાગરે સંઘ ॥ જોયણા તપ્પર મસંઘા ॥ ૧૯૫ ॥

અર્થ-ઉવરિમગા કે૦ ઉપર ઉપર દેવલોકવાસી દેવતા તે વહુઅરગં કે૦ વહુત્તરક અસંખ્યાતા અસં-
ખ્યાતે જેદે કરી વહુત્તર વહુત્તમ તિર્થે અવધિજ્ઞાને કરી દેશે. તેને અવધિજ્ઞાન પણ વિશુદ્ધ વિશુદ્ધતર
જાણવું. અને સમસ્ત દેવતા તે ઊઠંસ વિમાણ ચૂલિય ધયાઇ કે૦ ઇંચું પોતપોતાના વિમાનની ચૂલિકાની
ધ્વજા સુધી દેશે. ઉપરાંત દેશે નહીં. કેમકે દેવતાના જવ સ્વજાવથકી ઇંચું ધ્વજાસુધીજ દેશે. ઇટલે
વૈમાનિકને ઇત્કુદ્ધું અવધિજ્ઞાન કહ્યું. અને જઘન્ય તો વૈમાનિકને અંગુલને અસંખ્યાતામે જાગે દેશે, ઇટલું
અવધિજ્ઞાન હોય. અહીંયાં સિદ્ધાંતમાં સર્વ જઘન્ય અવધિજ્ઞાન મનુષ્ય અને તિર્યંચમાંહે કહ્યું ઠે. પણ દેવતાને
કહ્યું નથી. તો અહીંયાં કેમ કહ્યું? તે જાવાર્થ શ્રીઆવશ્યકની પીઠિકામધ્યે દેવતાને ઉપપાત કાલે પરજ-
વનું અવધિજ્ઞાન અંતરમુહૂર્તસુધી હોય. તેવાર પઠી દેવજવસંવંધી અવધિજ્ઞાન ઉપજે. ઇટલે શંકા નિવૃત્તિ-
પૂર્વોક્ત ઉપપાતકાલે અવધિજ્ઞાન જેને ઉપજે એવો તો કોઈક હોય, તે અટપપણા માટે સૂત્રકારે લખ્યું
નહીં. ઇટલે વૈમાનિકને ઇંચું નીંચું તિર્થે અવધિજ્ઞેત્ર કહ્યું.

હવે ગાથાના ઉત્તરાર્ધવડે શેષ દેવતાને સામાન્યપણે અવધિજ્ઞેત્ર કહે ઠે, યુવનપતિ, વ્યંતર અને જ્યો-
તપી દેવો ઝણઝસાગરે કે૦ ઝણેઝઝસાગરોપમાયુષ્યે અવધિજ્ઞાને કરી સંઘજોયણ કે૦ સંખ્યાતા યોજન-
સુધી દેશે. અને તેવાર પઠી જ્યારે તપ્પર કે૦ તેના ઉપર આયુષ્ય વધે; ત્યારે અસંખ્યાતા યોજનસુધી દેશે.
પમ જેમ જેમ આયુષ્ય હિ આય, તેમ તેમ અસંખ્યાતામાં પણ વૃદ્ધિ થતી જાય. ॥ ૧૯૫ ॥

પણવીસ જોયણ લહુ ॥ નારય જવણ વણ જોઈકપ્પાણં ॥

ગેવિજ્ઞાણુત્તરાણય ॥ જહ સંઘં ઈહિ આગારા ॥ ૧૯૬ ॥

અર્થ- અને યુવનપતિ તથા વ્યંતર જે દશ હજાર વર્ષના આયુષ્યવાલા, તે લહુ કે૦ જઘન્યથકી અવ-
ધિજ્ઞેત્ર પણવીસ જોયણ કે૦ પંચીશ યોજન દેશે. અહીંયાં ફલિતાર્થ કહે ઠે. દશે યુવનપતિને જઘન્ય તો પ-
ચીશ યોજન અને ઇત્કુદ્ધું અસુર કુમારનિકાયને અસંખ્યાતા ધીપ અને સમુદ્ર દેશે, ઇટલું અવધિજ્ઞેત્ર હોય.
શેષ નવનિકાયને સંખ્યાતા યોજન અવધિજ્ઞેત્ર, જ્યોતપીને જઘન્યોત્કુદ્ધ સંખ્યાતા યોજન અવધિજ્ઞેત્ર હોય.
ઇટલે તેજ સંખ્યાતા ધીપસમુદ્ર દેશે. વ્યંતરને જઘન્ય તો પંચીશ યોજન, અને ઇત્કુદ્ધું સંખ્યાતા યોજન અ-
વધિજ્ઞેત્ર હોય. ઇટલે સંખ્યાતા ધીપ અને સમુદ્ર અવધિજ્ઞાને કરી દેશે.

હવે ગાથાનાં પાઠલાં ત્રણ પદે કરી નારકી, દેવતા, તિર્યંચ, અને મનુષ્યને અવધિજ્ઞાનજ્ઞેત્રનું સંસ્થાન
કહે ઠે. એક નારય કે૦ નારકી, વીજા જવણ કે૦ યુવનપતિ, ત્રીજા વણ કે૦ વ્યંતર, ચોથા જોઈ કે૦ જ્યો-
તપી, પાંચમા કપ્પાણ કે૦ વાર દેવલોકના દેવ, ઇઠા ગેવિજ્ઞ કે૦ પ્રૈયેયકના દેવ, સાતમા અણુત્તરાણય કે૦
અનુત્તરવિમાનના દેવ, ૫ સાતને જહસંઘં કે૦ યથાસંખ્યાત ઇટલે અનુક્રમે ઈહિ કે૦ અવધિજ્ઞાનનો જે
આગારા કે૦ આકાર ઇટલે સંસ્થાન હોય તે કહે ઠે. ॥ ૧૯૬ ॥

तप्पागारे पङ्कग ॥ पङ्कग जङ्गरि मुहंग पुष्क जवे ॥ ति-
रिय मणुएसु उह्नी ॥ नाणाविह संछिउ जणिउ ॥ १९७ ॥

अर्थ- नारकीनुं अवधिज्ञान तपागारे के० पाणी उपर तरवाना त्रापाने आकारे, जुवनपतिनुं अवधि-
ज्ञान पङ्कग के० पालाने आकारे, व्यंतरनुं अवधिज्ञान पङ्कग के० ढोलने आकारे, ज्योतषीनुं अवधिज्ञान
जङ्गरि के० जङ्गरीने आकारे, बार देवलोचना देवोनुं अवधिज्ञान मुहंग के० मृदंगने आकारे, प्रैवेयकना दे-
वोनुं अवधिज्ञान पुष्क के० फूलेजरी चंगेरीने आकारे, अनुत्तरदेवोनुं अवधिज्ञान जवे के० कुमारी कन्या-
नो गलकंचुउ जेवो पेशवाद तूरकणी पहिरणो पहेरे एने ऊर्ध्वसर कंचुक कहे ठे. ए नामे मारवाड दे-
शमां प्रसिद्ध ठे. तेने आकारे जाण्डुं, अने तिरियमणुएसुउह्नी के० तिर्यच तथा मनुष्यने अवधिज्ञान ना-
णाविह के० नाना प्रकारना संस्थाने संछिउ के० संस्थित, जणिउ के० कहुं ठे. जेम स्वयंजरमण समुद्रमाहे
मत्स सर्व आकारे ठे; परंतु वलयाकार नथी. अने नर तथा तिर्यचने अवधिज्ञान वलयाकार पण ठे. ॥१९७॥
हवे नारकी, देवता, मनुष्य, अने तिर्यच ए चारमाहे कोने केइ दिशाए अधिक अवधिज्ञान होय? ते कहेठे.

उहुंजवण वणाण ॥ बहुगो वेमाणियाण हो उह्नी ॥ नार-
य जोइस तिरियं ॥ नर तिरियाण अपेगविहो ॥ १९८ ॥

अर्थ- जवण के० जुवनपति तथा वणाण के० व्यंतर, ए बेछने अवधिज्ञान उहुं के० उंचुं बहुगो के०
घणुं होय, अने तीर्झ तथा नीचुं ओरुं होय. तेमज विमाणियाण के० वैमानिकने अहो के० नीचुं उह्नी
ठे० अवधिज्ञान घणुं होय. अने तीर्झ तथा उंचुं ओरुं होय. वली नारकी तथा ज्योतिषीने तिरियं के०
तिर्झ अवधिज्ञान घणुं होय. अने उंचुं तथा नीचुं ओरुं होय, अने नर के० मनुष्य तथा तिरियाण के०
तिर्यचने अपेगविहो के० अनेक प्रकारनुं अवधिज्ञान होय. एटले कोइने उंचुं घणुं होय, कोइने नीचुं घणुं
होय, कोइने तिर्झ घणुं होय, एम नानाप्रकारे विचित्र जाण्डुं. ॥ १९८ ॥

हवे ए देवोनुं चार पूर्ण करी नारकीनुं चार जोडतो कहे ठे.

इयदेवाणं जणियं ॥ उइ पमुहं नारयाण बुद्धामि ॥ इग
तिन्नि सत्त दस सतर ॥ अयर बावीस तिच्चीसा ॥ १९९ ॥
सत्तय पुडवी सुठिई ॥ जिष्ठो वरिमाइ हिठ पुडवीए ॥
होइ कमेण कणिठा ॥ दसवास सहस्स पढमाए ॥ २०० ॥

अर्थ- इति पूर्वोक्त प्रकारे देवाणं के० देवतानां उइपमुहं के० स्थिति प्रमुख एटले स्थिति, जुवन, अव-
गाहना, ते शरीर प्रमाण उपपात विरहकाल, चवन विरहकाल एक समये उपपात संख्या, एक समये च-
वन संख्या, गति अने आगतिरूप नव चार जणियं के० कहां. हवे एहज नव चार नारयाण के० नारकी
साथे जोडीने बुद्धामि के० हुं कहीश. हवे यथोद्देश, निर्देश, एटले जे चारनो पहेसो उद्देश कीधो हतो,
तेज चार अहीयां पण प्रथम कहे ठे. त्यां साते नरकनी उत्कृष्टी अने जघन्यायुस्थिति अनुक्रमे कहे ठे.

रत्नप्रज्ञा पृथ्वीनेविषे उत्कृष्टी स्थिति एक सागरोपम, एम वीजी शर्करप्रज्ञानेविषे त्रण सागरोपम. त्रीजी
वालुकाप्रज्ञानेविषे सात सागरोपम, चौथी पंकप्रज्ञानेविषे दश सागरोपम, पांचमी भूमप्रज्ञानेविषे सतर सा-
गरोपम, षठी तमप्रज्ञानेविषे बावीश सागरोपम, सातमी तमतमप्रज्ञानेविषे तेन्नीश सागरोपम, ॥ १९९ ॥ ए

સત્તયપુઢવીસુઠિર્ઢ કે૦ સાત નરકપૃથ્વીનેવિષે આયુષ્યની સ્થિતિ તે જિઢે કે૦ જ્યેષ્ઠ ઇટલે ઉત્કૃષ્ટી કહી. હવે ઉવરિમા કે૦ ઉપરની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ તે હિઢ કે૦ હેઠલા નરકે જઘન્ય જાણવી. જેમ રત્નપ્રજ્ઞાની ઉત્કૃષ્ટી ઇક સાગરોપમની સ્થિતિ તે શર્કરપ્રજ્ઞા જઘન્યસ્થિતિ જાણવી. ઇમ ઉપરની ઉપરની ઉત્કૃષ્ટીસ્થિતિ તે હેઠલ હેઠલ અનુક્રમે કણિઢા કે૦ કનિષ્ઠ ઇટલે જઘન્ય જાણવી. જેમ ઢઢી તમપ્રજ્ઞાની વાઢીશ સાગરોપમ ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ તે સાતમી તમતમપ્રજ્ઞાનેવિષે જઘન્ય જાણવી. અને પઢમા ઇ કે૦ પહેલી રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વી ઇં દશ દજાર વર્ષ જઘન્યસ્થિતિ જાણવી. તથા જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટીની વચ્ચમાં જે આયુષ્યની સ્થિતિ હોય, તે મધ્યમ સ્થિતિ જાણવી. સઘલા નરકનેવિષે ઇહજ વ્યવહાર જાણવો. ॥ ૨૦૦ ॥

હવે રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વીના તેર પ્રતર ઢે. વીજીના અગીયાર, ત્રીજીના નવ, ચોથીના સાત, પાંચમીના પાંચ, ઢઢીના ત્રણ, સાતમીનો ઇક, ઇ પ્રતરસંખ્યા આગલ કહેશે. હાલ તે પ્રતરો પ્રતે જઘન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટી આયુષ્યસ્થિતિ કહે ઢે.

નવઙ સમ સહસ લક્ષા ॥ પુઢાણં કોઢી અચર દસ જાગ ॥

ઙ્કિક્ક જાગ બુઢી ॥ જાઅચરં તેરસેપયરે ॥ ૨૦૧ ॥ ઙ્ય

જિઢ જહ્ણા પુણ ॥ દસ વાસ સહસ્સ લક્ષ પયર ઢુગે ॥

સેસેસુ ઉવરિ જિઢા ॥ અહો કણિઢાઢં પઙં પુઢવી ॥ ૨૦૨ ॥

અર્થ—રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વીના પહેલા પ્રતરનેવિષે નવઙ સહસ્સ કે૦ નેઢુ હજાર સમા કે૦ વર્ષ વીજા પ્રતરને વિષે નેઢુ લાલ વર્ષ, ત્રીજા પ્રતરનેવિષે ઇક પૂર્વ કોઢી વર્ષ, ચોથા પ્રતરનેવિષે ઇક સાગરોપમના દશ જાગ કરીં, તેવો ઇક જાગ. તેવાર પઢી ઙ્કિક્કજાગબુઢી કે૦ પ્રતરે ઇકેકો જાગ વધારીં તેવારે જાવ કે૦ થાવત્ તેરમા પ્રતરનેવિષે અચરં કે૦ ઇક સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટી આયુષ્યસ્થિતિ આય. ઇટલે પાંચમે પ્રતરે વે જાગ, ઢઢે ત્રણ જાગ, સાતમે ચાર જાગ, આઠમે પાંચ જાગ, નવમે ઢ જાગ, દશમે સાત જાગ, અગીયારમે આઠ જાગ, વારમે નવ જાગ, અને તેરમે પ્રતરે દશ જાગ ઇટલે તેરમા પ્રતરે સાગરોપમ પૂર્ણ. ॥ ૨૦૧ ॥ ઙ્યજિઢ કે૦ ઇ ઉત્કૃષ્ટી આયુષ્યની સ્થિતિ કહી.

હવે પુણ કે૦ વઢી જહ્ણ કે૦ જઘન્ય સ્થિતિ કહે ઢે. દસવાસ સહસ્સલક્ષપચ વે ઢુગે કે૦ પ્રથમ પ્રતરનેવિષે અનુક્રમે દશ હજાર વર્ષ, વીજે પ્રતરે દશ લાલ વર્ષ, થઘપિ દશ લાલ સૂત્ર પાઠમાં ન કહ્યાં, પરંતુ ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિને અધિકારે નેઢુ સહસ્ર નેઢુ લાલ ઉપર જોઢી લાલ કહ્યાં; તેને અનુસારે પાઠમાં દશ શવ્દ કહ્યા વિના પુણ દશ લાલ કહેતાં ઢોપ નથી. અને સેસેસુઉવરિજિઢા કે૦—હવે આગલા ત્રીજા પ્રતર આઢે દેઙ્ને જે પ્રતરો ઢે, તેઢનેવિષે ઉવરિ કે૦ ઉપરના પ્રતરની જે જિઢા કે૦ ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ ઢે, તેજ આગલે અહોકણિઢાઢં કે૦ અથો ઇટલે નીચે નીચે પ્રતરે કનિષ્ઠ ઇટલે જઘન્યસ્થિતિ પઙંપુઢવી ઇટલે પ્રત્યેક પૃથ્વી પ્રતે જાણવી, ઇટલે જઘન્ય સ્થિતિ હોય. તે સ્પષ્ટાર્થ યંત્ર દેખી સમજજો. ઇટલે રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વી વિષે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ કહી. અને સર્વ પૃથ્વીવિષે પ્રત્યેક પ્રતરે જઘન્યસ્થિતિ કહી. ॥ ૨૦૨ ॥

હવે વીજી નરક પૃથ્વી આઢે દેઙ શોપ પૃથ્વીનેવિષે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ કહેવાને અર્થે કરણ કહે ઢે.

ઉવરિ લિઙ ટિઙ વિસેસો ॥ સગ પયર વિહ્નુ ઙ્ઢ સંયુણિઢં ॥

ઉવરિમ લિઙ ટિઙ સહિઢં ॥ ઙ્ઢિય પયરંમિ ઉક્કોસા ॥ ૨૦૩ ॥

અર્થ—ઉવરિ કે૦ ઉપરની લિઙ કે૦ હિતિ ઇટલે પૃથ્વી, તેની જે ઉત્કૃષ્ટી ટિઙ કે૦ સ્થિતિ, તેને ઙ્ઢ

के० वांछित नरक पृथ्वीनी उत्कृष्टी स्थिति साथे विमोमे के० विश्लेष करीं, एटले अधिक स्थितिमांथी उंठी स्थिति काहीं. शेष रहे तेने पण उपचारथी विश्लेषकहीं. ते विश्लेषनो आंक सगपयरविहचुञ्च के० अर्हीयां वांछी नरक पृथ्वीने मग एटले स्वस्व ते पोतपोताना प्रतरे वेहेंचियें. ते वेहेंचतां जे आंक आवे ते प्रतर संख्याए संगुणित के० गुणीं, ते गुण्य थके जे आंक आवे ते उयरिमखिड के० उपरनी पृथ्वीनी उत्कृष्टी विड के० स्थिति तेणे नदित करीं, तैयार इत्रियपयरंमिठपोंसा के० वांछीत प्रतरे उत्कृष्टी स्थिति थाय.

ते उदाहरणे देखते ये. जेम शर्करप्रज्ञानेविषे उत्कृष्टी स्थिति त्रण सागरोपम ठे; अने रत्नप्रज्ञानी उत्कृष्टी स्थिति एक सागरोपम ठे: तेनो विश्लेष करीं तैयार शेष वे सागरोपम रहे. ते वे सागरोपमने शर्कर-प्रज्ञाना अग्नीयार प्रतरे जाग आपीं; तैयार एक जागमां एक सागरोपमना अग्नीयारीआ वे जाग आवे ते वने वांछित प्रतर साथे गुणिएं, तैयार प्रथम प्रतरे एकम गुण्या वे जागज होय. तेने उपर वली रत्नप्रज्ञा पृथ्वीनी उत्कृष्टीस्थिति एक सागरोपमनी ठे, ते जेली करीं, तैयार प्रथम प्रतरे एक सागरोपम, अने उपर एक सागरोपमना अग्नीयारीआ वे जाग आवे. एटली शर्करप्रज्ञा पृथ्वीना प्रथम प्रतरे उत्कृष्टी स्थिति जाणवी. ए रीते प्रत्येक प्रतरे वे वे जाग वधारीं, तैयार अग्नीयार जागे सागरोपम वंधाय. एम यावत् अग्नी-यारमे प्रतर त्रण सागरोपम पूर्णायु आय; अने पहला प्रतरनी उत्कृष्टी स्थिति ते बीजे प्रतरे जघन्य जाणवी. ए पण यंत्र देखी समजजो.

एमज त्रीजी नरकपृथ्वीए पण एहज करण जाणवुं. तो ए त्रीजी वालुप्रज्ञा, चोथी पंकप्रज्ञा; पांचमी धूमप्रज्ञा, उची तमःप्रज्ञा, ए चोरेनी यंत्र स्थापना जोजो, अने सातमी तमतमा प्रज्ञाए एकज प्रतर ठे. त्यां पांच नरकवासा ये. त्यां काल, महाकाल. रौरव, महारौरव ए चार स्थानके जघन्य बावीश सागरोपमायु, अने उत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमायु ये. अने पांचमो अपइगणो नरकावासो ये, त्यां अजघन्योत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमायु ये. एम भाते नरकनेविषे ज्यांसुधी जीवे त्यांसुधी सदा वेदना वेदे. आंख मीची उघाडीं एटलो वखत पण नारकीने सुख नथी. किंतु एकांत दुःखज वांधुं ठे; ते वेदे. हवे नारकीने एक क्षेत्र वेदना, बीजी अन्योन्य वेदना. अने त्रीजी परमाधामिकृत वेदना, ए त्रणे वेदना, किंचित् विवरीने कहेये. तेमां प्रथम क्षेत्रवेदना कहेये. एक रत्नप्रज्ञा, बीजी शर्करा, त्रीजी वालुका, एना नारकी शीतयोनि-याठे, अने योनि स्थानविना बीजी जे नरकज्मिका ठे ते छस ठे, तेमादे नारकी शीतयोनिया ते छस वेदना वेदे ये. त्यां जेवा अग्निवर्ण खेरना अंगारा ते करतां पण अत्यंत नरकज्मिका छस जाणवी.

एम बीजा पण नरकोनेविषे जायना जाणवी. पंकप्रज्ञा नरके उपरना घणा नरकावासा तो छस ठे, अने नीचला थोडा नरकावासा थोडा शीत ठे. धूमने विषे नरकावासामां शीतल घणाठे, अने छस थोडा ठे. तथा उची अने सातमीए एकांत शीतलज्मिका ठे, अने नारकी एकांत छसयोनिया ठे, परंतु नीचे नीचे नरके अनंतगुण तीव्र, तीव्रतर, तीव्रतम ठे. ते नरकोमध्ये छसवेदना अने शीतवेदना जे ठे तेतुं स्वरूप आगमवेदी एवुं कहेये के, ग्रीष्मऋतुना अंते मध्यान्हसमये सूर्य प्राप्त थयो ठतां, अने आकाश मेघरहित ठतां अत्यंत छट पित्तप्रकोपे करी व्याकुल अने उवरहित चारे दिशिष्ट प्रदीप्त अथली अग्नि-ज्वाला, तेणे करी व्यास एवा कोइ पुरुषने जेवी छसवेदना होय, तेकरतां पण छसवेदना नरकावासानेविषे रहेला नारकीने अनंतगुणी वेदना जाणवी.

अने शीतयोनिया नारकीने छसवेदना नरकावासाथी लेइ खेरना अंगारा मांहे नाखी धमे, तैयारे ते नारकी चंदन जेवी शीतलता पामी अत्यंत सुखी अथाठता ते अग्निमांहे निजा पामे. वली पोप तथा माघ महीनामां रात्रीने समये शीतलवायु वाय तेणे करी जेम हृदयादिक कांणे, तथा हिमाचलमांहे वखरहित बेठे थके उपरथी हिम पडतां जेवी शीतवेदना होय, तेथी अनंतगुणी शीतवेदना नरकावासामां होय. ते

શીતવેદના યુક્ત, નરકમાંથી તે નારકીને બાહર કાઢી પૂર્વાક હિમાચલાદિક શીતલ સ્થલે જો સ્થાપન કરીએ તો તેવારે તે નિરુપમ સુખી થયા હતા નિજા પ્રતે પામે.

વલી પ્રદેપ ગાથા કહે ટે.

બંધણ ગદ્ સંગાણા ॥ જેયા વણાય ગંધ રસ ફાસા ॥ અયુરુ
લહુ સદ્ દસદ્દા ॥ અસુદ્દા ॥ વિય પુગ્ગલા નિરણ ॥ ૨૦૪ ॥

અર્થ—નરકનેવિષે દેવ સ્વત્વાચયકી એવા દશ પ્રકારના પુજ્જલનો પરિણામ હુલ્લદાયી હોય તે જૂદા જૂદા વ-
ખાણે ઢે. પ્રતિદેષે જેને આહારાદિક નાનાપ્રકારના પુજ્જલનું જે વંધન તે પ્રદીપ્ત અણલા અગ્નિ કરતાં પણ
અત્યંત દારુણ હોય. ઢીજો ગદ્ કે ૦ ગતિ તે હંટ સરખી હોય, તે ગતિ તસલોહ સરખી ધરતી હપર પગ ધારણ
કરવા કરતાં પણ અત્યંત તીવ્ર ઢે. ત્રીજું સંગાણ તે અત્યંત તીવ્ર તીવ્ર હુંડક સંસ્થાન તે પાંચ ઢેદન થયેલો પદ્મી
જેવો હુલી હોય તેવો હુલ્લદાયક ઢે, જે દીઠેથકે પણ માહા હબેગકારી હોય. ચોથું જેયા તે જાંત પ્રમુલના
પુજ્જલ જે હડીને શરીરે લાગે, તે શસ્ત્ર—ખડ્ગધારા સરખા લાગે. પાંચમું તે નરકાવાસાનો વર્ણ સર્વત્ર અંધકા-
રમય, વિષ્ટા, મૂત્ર, મ્લેષ્મ, મલ, હોદી, વસા, પરુ અને મેદે જહું તલ્લીઆનું જાગ ઢે, સ્મશાનની, પેરે ઠામ ઠામ
માંસ, કેશ, હામ, નલ, દાંત, ચર્મ, પચ્ચાંઢે; એવો વર્ણ હોય. ઢજો ગંધ: તે કુતરાં, શીયાલ, સર્પ, મંજાર,
નોલીઆ પ્રમુલનાં મૃતકલેવર પચ્ચાં હોય, તેના ગંધ કરતાં પણ અત્યંત હુગીધ હોય. સાતમો રસ તે કઢવી
તુંવડી કરતાં પણ અત્યંત કઢયો સ્વાદ હોય, આઠમો ફરસ તે વીંઢીના કાંઠા સરખો અને કવચના રોમ
કરતાં પણ તેનો સ્પર્શ જાણવો. નવમો અગુરુલધુ પરિણામ તે પણ અત્યંત હુ:ખનું ઘર એવો જાણવો.
દશમો શબ્દ તે અત્યંત વિલાપાક્રંદ, હુ:ખકારી શબ્દના પુજ્જલ હોય. ૧ પ્રકારે નારકીને પુજ્જલ પરિણમે.
જલો કરતાં હુંનો પરિણમે. જેમ વૈમાનિક દેવતાના હસ્તસ્પર્શે પણ નારકી હુ:ખ પામે. ॥ ૨૦૪ ॥

વલી નારકીને દશ પ્રકારની વેદના પ્રદેપ ગાથાપ કરી કહે ઢે.

નરયા દસવિહ વેચણ ॥ સી હસિણ સુહ પિવાસ કંઠૂહિં ॥
પરવસ્સં જર દાહં ॥ જય સોગં ચેવ વેચંતિ ॥ ૨૦૫ ॥

અર્થ—શીતવેદના અને હલ્લવેદના ૧ બે પૂર્વે વખાણી ઢે, તેથીજ જાણવી. ત્રીજી સુહ કે ૦ હુથા તે સ-
મસ્ત અહીંપીનાં અન્ન તથા ઘૂત આપીએ તોપણ નારકીના એક જીવને જૂલ મટે નહીં. ચોથી તૃષા તે સમ-
સ્ત સમુદ્ર અને નદીનાં પાણી પાષ્પં તોપણ નારકીનું ગહું અને તાહુ, તથા હોઝ સૂકાતાં રહે નહીં; એવી તેને
તૃષા ઢે. પાંચમી કંઠૂહિં તે હુરી કરવતે કરી જાણતાં પણ તેની જસતી જંજવાલ મટે નહીં. ઢજો નારકીના
જીવ સદા પરવશ રહે; સાતમો અહીંયાં રહેનારા પુરુષો કરતાં પણ અનંતગુણો જ્વર સદા સર્વદા હોય. આ-
ઠમો દાહ તે શરીર, તાપમય અને દાષજ્વરમય હોય. નવમો જય અને દશમો શોક ૧ બે—મનુષ્ય કરતાં ત્યાં
અનંતગુણ હોય. અને વિજંગજ્ઞાન પણ સર્વત્ર હુ:ખદાયી ઢે. પરમાધામિ લોક તે પણ વીજાં શસ્ત્ર જે જાહાં,
તલવાર, તીર, પ્રમુલ હથીયાર તે દેહાહીને મહાહુ:ખ દેનારા ઢે, તેણે કરી સદા હુ:ખી હોય; અને શોક ક-
રતા રહે. ૧ દેવ વેદના કહી. ॥ ૨૦૫ ॥

હવે અન્યોન્યકૃતવેદના કહે ઢે. નારકીના બે જેદ ઢે; એક મિથ્યાદષ્ટિ, અને વીજા સમ્યક્દષ્ટિ. ત્યાં જેમ
જીલ તથા વણજારા પ્રમુલનો કુતરો વીજા કુતરાને દેહી ક્રોધાંધ થકો લડવા આવે; તે દાંત અને નલે કરી
યુદ્ધ કરે; તેમ મિથ્યાત્વી નારકી જે હોય, તે પણ વિજંગજ્ઞાને કરી વીજા નારકીને દુરથકી આવતો દેહી ક્રોધે

करी अत्यंत रौद्र एवो नहुं वैक्रियरूप करे. अने पोतपोताना नरकावासनेविषे पृथ्वीनां स्वजावोत्पन्न हथीथार अथवा नवां विकूर्व्यां एवां त्रिशूल अने जाळां प्रमुख अथवा हाथ, पग, दांत, अने नखे करी मांहोमांहे प्रहार करे; ते प्रहारे करी पीडा पामेला एवा तेढं लोहीना कादवमां आलोदता आक्रंद शब्द करे. अने जे सम्यक्दृष्टि नारकी होय; ते पोताना पूर्वजवकृत पापने स्मरण करी बीजा अकी उत्पन्न अएलुं दुःख सम्यक् प्रकारे सहन करे, पण बीजाने पीडा उपजावे नहीं. ए रीते अन्योन्यकृत वेदना कही.

हवे परमाधामिकृत वेदना कहे ठे. नरकावासांनी पहेली जीतनेविषे निःकुट आला ठे, ते नारकीने उपजवानी योनि जाणवी. त्यां नारकी उपन्या पढी अंतर्मुहूर्त्त आलो न्हालो अने शरीर मोहोहुं तेथी तेमां समाय नहीं; तेवारे नीचे पडे. ते जेवो नीचे पडे के तुरत ते जाणीने परमाधामि त्यां आवे. ते आवीने पूर्वकृत पापकर्मने अनुसारे कर्मोपचारीने दुःख आपे. ते दुख केवुं ? ते कहे ठे. मद्यपानीने तप्तत्रपुढं पीवरावे, परस्त्रीसंगी जे होय, तेने अग्निमय लोहनी पुतलीनुं आलिंगन करावे; कूटशीमलाना वृक्ष उपर वेसाडे, लोढाना घणेरु करीने घात करे. वांस्लाए करी ठेदे, द्रुत उपरे खार आपे; उल्लतेलमांहे तले, कुंत, जालामां शरीरने प्रोवे तथा जळीमांहे शोके. घाणीमांहे पीले, करवते करी वेहेरी नाखे, काक, घुअड, कुतरा अने सिंह प्रमुखने विकूर्विने कदर्थना करावे. वैतरणी नदीमांहे जवोले. असिपत्रवनमांहे प्रवेश करावे. तप्तवेष्टुमांहे दोडावे, एवी विविध प्रकारनी वेदना उत्पन्न करी नारकीने दुःख आपे. पढी वज्रमय कुंजीमांहे तीव्र तापे करी पचतां नारकी उत्कृष्टा पांचसें योजन उंचा उठले. त्यांथी तेउंने पाडा पडतां वज्रमय चंचुए करी पच्छीउं तोने, पढी कांड्र अवशेष धरतीनी उपर पड्या अका वाघ चूटे-खाय. एवा ते परमाधामि अधम, सः हापापीष्ठ, क्रूरकर्मि, जेमने पंचाग्नि प्रमुख कष्ट क्रिया अकी उपन्युं एवुं जे क्रूरमुख एवा जे असुर, परमाधामि ते कदर्थमान एवा नारकीने मांहोमांहे पाका, कुकडा, अने मेंढानी पेरे जूझता देखी युद्धप्रेक्षक मनुष्यनी पेरे ते परमाधामि हर्ष पामे, अट्टहास करे, चेलोटक्षेपकरे; पडहग दादरी वजावे. जेम अर्हीथांनालोक नाटक देखी खुशी आय तेवा परमाधामि; त्रणे जातनी कदर्थना नारकीने देखी खुशी आय. घणुं शुं कहीए परंतु ए नारकीउंने दुःख देवामां तथा दुःखी देखीने खुशी अवामां परमाधामीउंने जेवी प्रीति ठे, तेवी प्रीति अत्यंत रम्य वस्तुना अवलोकने करी पण नथी.

हवे ए त्रण वेदनामांहे कोण वेदना कीया नरके होय ? ते कहे ठे.

सत्तसु खित्तज वियणा ॥ अन्नन्न कयावि पहरणे हिविणा ॥

पहरण कयावि पंचसु ॥ तिसु परमाहम्मिय कयावि ॥ १०६ ॥

अर्थ— साते नरकनेविषे क्षेत्रवदेना, ते स्वजावे क्षेत्रअकी वेदना होय. बीजी अन्योन्यकृत वेदना वे प्रकारे ठे. एक शरीरअकी, अने बीजी प्रहरणअकी. तेमां पहरणे विणा के पहरण विना मात्र शरीरे करी अन्योन्यकृत वेदना ते साते नरके ठे. अने प्रहरणकृतवेदना पहेला पांच नरके ठे. तेमज पहेला त्रण नरकने विषे परमाधामिकृत वेदना ठे. उच्च तथा सातमा नरकना नारकी राता कुंथुआ जेउंनां वज्रमय मोढां अने जेउं गोबरना कीडा सरखा— तेउंने विकूर्विने अन्योन्य शरीरमांहे प्रवेश करावे, तेढं वेदना उद्दीरे अने शरीरमांहे प्रवेश करी खाय, क्यांएक अन्योन्यकृत वेदना उची नरकपृथ्वी सुधी ठे, एवुं कहुं ठे; ते परमार्थ नथी जाणता; शुं जाणीए तेमणे किया हेतुए कहुं ठे ? एटले सविस्तर नारकीउं स्थितिचार कहुं. ॥ १०६ ॥

હવે નારકીનું જવનધાર કહે ઠે.

રચણપહ સકરપહ ॥ વાલુચપહ પંકપહય ધૂમપહા ॥

તમપહા તમતમપહા ॥ કમેણ પુઢવીણ ગોત્તાઈ ॥ ૨૦૭ ॥

અર્થ- પહેલી રત્નપ્રજા પૃથ્વીનો ગોત્ર, અર્થસહિત નામ તે ગોત્ર કહિંયે ત્યાં પહેલે કાંમે ઘણાં રત્ન ઠે, તેથી રત્નપ્રજા ગોત્ર કહીંયે. પહેલો શરકાંરુ તે સોલહજાર યોજન પ્રમાણ, વીજો પંકવહુલકાંરુ ચોરાશી હજાર યોજન પ્રમાણ, ત્રીજો જલવહુલકાંરુ ઇંસી હજાર યોજન પ્રમાણ ઠે, અને આગલી ઠપ્ પૃથ્વી પૃથ્વીકાયમય જાણવી. વીજીંયે શર્કરા કાંકરા ઘણા ઠે, ત્રીજી વાલુકપ્રજાંયે વેલુ ઘણી ઠે, ચોથી પંકપ્રજાંયે કાદવ ઘણો ઠે, પાંચમી ધૂમપ્રજાંયે ધૂમ ઘણો ઠે, ઠઠી તમપ્રજાંયે અંધકાર ઘણો ઠે, સાતમી તમતમપ્રજાંયે અંધકારનું વહુલપણું ઘણું ઠે, ઇટલે સાત નરકપૃથ્વીનાં ગુણનિવ્વજ્ઞ ગોત્ર કહ્યાં. ॥ ૨૦૭ ॥

હવે નરકનાં નામ તથા સંસ્થાન તે આકાર કહે ઠે.

ઘમ્મા વંસા સેલા ॥ અંજણ રિઠા મઘાય માઘવઈ ॥

નામેહિં પુઢવીઝ ॥ ઇત્તાઈઝત્ત સંગાણા ॥ ૨૦૮ ॥

અર્થ- એક ઘમા, વીજી વંશા, ત્રીજી શેલા, ચોથી અંજણ, પાંચમી રિઠા, ઠઠી મઘા, અને સાતમી માઘવતી, એ સાતે નરકનાં નામ કહ્યાં. નામ ઇટલે જે અર્થવિના પોતાની ઇચ્છા કરીંયે તે નામ જાણું. એ સાતે નરકપૃથ્વી તે ઇત્તાઈઝત્ત સંગાણા ઇટલે ઇત્તાઈઝત્ત સંસ્થાન, તે આવી રીતે જે હપરનું ઠવ ન્હાનું, તેને નીચે મોહોડું, ઘલી તે નીચે મોહોડું, ઘલી તે નીચે મોહોડું, ઘલી તે નીચે અતિ મોહોડું, એમ નીચે નીચે અતિ મોહોડું મહાવિસ્તારવંત સંસ્થાન જાણું. ॥ ૨૦૮ ॥

હવે પૃથ્વીનો પિંરુ તથા પૃથ્વીનો આશ્રય કહે ઠે.

અસીય વત્તિસ અરુવિસ ॥ વીસા અઠાર સોલ અઢસહસા ॥

લક્કુવરિ પુઢવિ પિંરો ॥ ઘણુદહિ ઘણવાય તણુવાયા ॥ ૨૦૯ ॥

ગયણંચ પઝાણં ॥ વીસ સહસ્સાઈ ઘણુદહી પિંરો ॥ ઘણ-

તણુ વાયાગાસા ॥ અસંખ જોયણ જુયા પિંરો ॥ ૨૧૦ ॥

અર્થ- પ્રમાણાંગુલે એક લાખ યોજન, તે હપર અનુક્રમે ઇંસી વત્રીશ, અઠાવીશ, વીશ, અઠાર, સોલ તે આવ યોજન- સહસ કે ૦ એ પૂર્વોક્ત સર્વને સહસ જોડીંયે. એ રીતે એ સાતે પૃથ્વીને પ્રત્યેકે પિંરનું જાડપણું જાણું. ઇટલે રત્નપ્રજાનું એક લાખને ઇંસી હજાર, શર્કરપ્રજાનું એક લાખને વત્રીશ હજાર, વાલુપ્રજાનું એક લાખ અઠાવીશ હજાર, પંકપ્રજાનું એક લાખ વીશ હજાર, ધૂમપ્રજાનું એક લાખ અઠાર હજાર, તમપ્રજાનું એક લાખ સોલ હજાર, તમતમપ્રજાનું એક લાખ આવ હજાર યોજનનું પૃથ્વીપિંડ જાણું. એ સાતે પૃથ્વીનું જાડપણું કહું. ઘલી ધનોદધી, ધનવાત, તનુવાત. ॥ ૨૦૯ ॥ અને ગયણંચ કે ૦ આકાશ- એ ચારે એકેક પૃથ્વીતલે પઝાણં કે ૦ પ્રતિષ્ઠાન ઇટલે આશ્રય જાણવાં. અહીંયાં ધનોદધિ અને ધનવાતનું સ્વરૂપ વિમાનોને અધિકારે વચાણું ઠે. અને તનુવાત કોઈ પણ ઠેકાણે વચાણું નથી; તનુવાત અને આકાશ એ વે પ્રસિદ્ધ ઠે. ત્યાં ઘમા ધનોદધિ હપર, પ્રતિષ્ઠિત ઠે, અને ધનોદધિ ધનવાત હપર, પ્રતિષ્ઠિત ઠે, અને ધનવાત તનુવાત હપર પ્રતિષ્ઠિત ઠે, તનુવાત આકાશ હપર પ્રતિષ્ઠિત જાણવો. આકાશ કોઈ હપર પ્રતિષ્ઠિત નથી.

એમ શેષ પૃથ્વીને તલે પણ એવી રીતે ચારે જાણવા. પરંતુ એટલું વિશેષ જે સાતમી નરકપૃથ્વીની તલે ધનો-
દધી, ધનવાત, તનુવાત, તે તલે લોકાકાશ વાહુલ્ય છે. હવે ધનોદધી પ્રમુખ ચારેને મધ્યજાગે પિંડસ્થૂલ-
પણુ કહે છે. ધનોદધિ મધ્યજાગે વીશ હજાર યોજન જાડપણે છે, અને ધનવાત, તનુવાત, ને આકાશ એ ત્રણે
મધ્યજાગે જાડપણે અસંખ્યાતા યોજન પ્રમાણે જુવા કે પુચ્ક જાણવા. તેમાં ધનવાતથી અસંખ્યાતગણો તનુ-
વાત, અને તનુવાતથી અસંખ્યાતગણું આકાશ જાણવું. ॥ ૨૧૦ ॥

ન ફુસંતિ અલોગં ॥ ચત્તરિસંપિ પુઢવીયવલય સંઘહિયા

અર્થ—સાત પૃથ્વીનું ધનોદધી, ધનવાત, અને તનુવાતસંબંધી વલય—તેણે પૃથ્વી વીટાણ્થકી ચારે દિશાએ
અલોકને ન ફુસંતિ કે પરસે નહીં. તે કહે છે; સાતે પૃથ્વીને તલે મધ્યજાગે ધનોદધિ વીશ હજાર યો-
જન છે, અને ધનવાતાદિક અસંખ્યાતા યોજન છે. તેવાર પઠી પ્રદેશે ઘટતી ઘટતી આપ આપણી પૃથ્વીને ઠેઠે
ત્રેક થોડી થડ થકી વલયાકારે પૃથ્વીને વીંટી રહે છે. ત્યાં વલયનું ઇંચપણું આપ આપણી પૃથ્વીને અનુ-
સારે જાણવું, અને ઠેઠે જાડપણું કહે છે.

ચરણાવ વલયાણં ॥ ઠઠ્ઠપંચમ જોયણં સદ્ધં ॥ ૨૧૧ ॥

વિરકંજો ઘણુદહી ॥ ઘણ તણુવાયાણ હોઈ જહ સંઘં ॥

સત્તિજાગ ગાઝયં ॥ ગાઝયંચ તહ ગાઝય તિજાગો ॥ ૨૧૨ ॥

પઢમ મહીવલણસું ॥ ચિવિજ્ઞાણં યં કમેણ વીયાણ ॥ ડુતિ

ચત્તરિસંપિ હણું ॥ તણ્યાઈ સુતંપિ ચિવકમસો ॥ ૨૧૩ ॥

અર્થ—રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વીનો ઉપરનો સમશ્રેણી જાગ, ત્રણ વલયનો ઠેઠો, તેનો વિષ્કંજ એટલે જાડપણું તે યથા-
સંખ્યાએ કહે છે. ધનોદધિ ઇ યોજન જાડો, ધનવાત સાઢાચાર યોજન જાડો, તનુવાત દોઢ યોજન જાડો, એ
ત્રણ મહ્યા થકા પહેલી નરકપૃથ્વીથકી ચારે દિશાએ વાર યોજન અલોક છે. તેમાંહે ત્રણ પ્રદેષ ઘાલીએ, તે યથા-
સંખ્યાએ કહે છે. રત્નપ્રજ્ઞાનાં ત્રણ વલયમાં એક ગાઝ અને એક ગાઝનો ત્રીજો જાગ ધનોદધિ વલયમાંહે નાલીએ,
વીજો એક ગાઝ ધનવાતવલયમાંહે નાલીએ, ત્રીજો ગાઝનો ત્રીજો જાગ તનુવાત વલયમાંહે નાલીએ તેવારે વીજી
શર્કરપ્રજ્ઞાનો વલય, વિષ્કંજ હોય. એ સર્વ મલી વાર યોજન-વે ગાઝ અને ઉપર એક ગાઝના ત્રણ જાગ
કરીએ તેમાંના વે જાગ એટલો વીજી નરકપૃથ્વીથકી ચારે દિશાએ અલોક છે. હવે વાલુકાનરકપૃથ્વી આદે
દેઈ પાંચે નરકનાં વલયમાંહે—જે વીજી નરક પૃથ્વીના વલયમાં નાલેલું તેને વે ગુણો, ત્રણગુણો, ચારગુણો,
પંચગુણો, ને ઠગુણો કરી અનુક્રમે યથા સંખ્યાએ ઘાલીએ, તેવારે વાલુકાદિકના વલયનો વિષ્કંજ
હોય; તે કહે છે.

એક ઇ યોજનને વે ગાઝ, અને એક ગાઝના ત્રણ જાગ કરીએ તેવા વે જાગ ઉપર ધનોદધિવલય, વીજું
પાંચ યોજન ધનવાત વલય, ત્રીજો એક યોજન વે ગાઝ અને એક ગાઝના ત્રણ જાગ કરીએ તેવા વે જાગ
તનુવાત વલય, એ સર્વ મલી તેર યોજન એક ગાઝ અને એક ગાઝના ત્રણ જાગ કરીએ તેવો એક જાગ ઉપર
એટલું વાલુકાથકી ચારે દિશાએ અલોક છે.

પંકમપ્રજ્ઞા સાત યોજનનો ધનોદધિ વલય, પાંચ યોજનને એક ગાઝનું ધનવાત વલય, એક યોજનને ત્રણ
ગાઝનું તનુવાત વલય, એ સર્વ મલી પંકમપ્રજ્ઞાથકી ચૌદ યોજન ચારે દિશાએ અલોક છે.

ધૂમપ્રજ્ઞા સાત યોજનને એક ગાઝ, અને ઉપર એક ગાઝના ત્રણ જાગ કરીએ તેવો એક જાગ ધનો-

દધિ વલય છે. તથા પાંચ યોજનને વે ગાઢ ધનવાત વલય છે, અને એક યોજનને ત્રણ ગાઢ તથા એક ગાઢના ત્રણ જાગ કરીએ તેવો એક જાગ હપર પટલું તનુવાત વલય. એ સર્વ મલી ચૌદ યોજનને વે ગાઢ તથા હપર એક ગાઢના ત્રણ જાગ કરીએ તેવા વે જાગ પટલો ધૂમપ્રજાથકી ચારે દિશિએ અલોક છે.

તમપ્રજાએ સાત યોજનને વે ગાઢ, તથા એક ગાઢના ત્રણ જાગ કરીએ, તેવા વે જાગ હપર પટલું ધનો-દધિ વલય છે. તથા પાંચ યોજન અને ત્રણ ગાઢનું ધનવાત વલય છે. વહી એક યોજન અને ત્રણ ગાઢ, તથા એક ગાઢના ત્રણ જાગ કરીએ તેવા વે જાગ હપર પટલું તનુવાત વલય છે. એ સર્વ મલી પંદર યોજન એક ગાઢ અને એક ગાઢના ત્રણ જાગ કરીએ તેવો એક જાગ હપર પટલું તમપ્રજા થકી ચારે દિશાએ અલોક છે.

તમતમપ્રજાએ આઠ યોજનનું ધનોદધિ વલય, ષ યોજનનું ધનવાત વલય, વે યોજનનું તનુવાત વલય, એ સર્વ મલી સોઢ યોજન તમતમપ્રજાથી ચારે દિશાએ અલોક છે.

અહીંયાં શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે પ્રથમ કહ્યું જે “વીસ સહસ્તાઈ ઘણુદહિ પિંને” ને હમણાં “ઠડધ પંચમ જોયણું સદ્ધું” તો એ ગ્રંથમાંહે આવી રીતે વિસંવાદ કેમ ? તેનું ગ્રંથકાર સમાધાન કરે છે.

મઘેચ્ચિય પુઠવિઅહે ॥ ઘણુદહિ પમુહાણ પિંરપરિમાણં ॥

જણિયંતલ કમેણં ॥ હાયઙ્ જા વલયપરિમાણં ॥ ૧૧૪ ॥

અર્થ- “વીસસહસ્તાઈ ઘણુદહિ પિંને” એ પાઠનો અર્થ. પુઠવિ અહે કે ૦ નરકપૃથ્વીને હેઠે મઘેચ્ચિય કે ૦ મધ્યજાગે ઘણુદહિપમુહાણ કે ૦ ધનોદધિ પ્રમુખનો પિંરપરિમાણં કે ૦ પિંરપરિમાણ તે જણિયં કે ૦ કહ્યું; તલ કે ૦ તેવાર પઠી કમેણં અનુક્રમે હાયઙ કે ૦ ઘટતાં ઘટતાં તે વલય “ઠડધ પંચમ જોયણુંસદ્ધું” इत्यादिक जाव-लयपरिमाणं કે ૦ વલય પરિમાણ તે યાવત્ ઢેઢે હોય, તે કારણે વલય વિરોધ ન હોય.

હવે પૃથ્વી પૃથ્વી પ્રત્યે નરકાવાસાની સંખ્યા કહે છે.

તીસ પણવીસ પનરસ ॥ દસતિન્નિ પણ્ણ એગ લક્કાઈ ॥

પંચય નરયા કમસો ॥ જુલસી લક્કાઈ સત્તસુવિ ॥ ૧૧૫ ॥

અર્થ- નરકાવાસા તે નારકીનાં સ્થાનક જાણવાં. તે પેહેલી નરકપૃથ્વીએ ત્રીસ લાખ નરકાવાસા છે. વી-જીપે પચીસ લાખ, ત્રીજીપે પન્નર લાખ, ચોથીપે દસ લાખ, પાંચમીપે ત્રણ, લાખ અને ઠીપીપે પાંચે જાણા એકલાખ, સાતમીપે પાંચ અનુત્તર નરકમાંહે સર્વ અધોજાગે નરકાવાસા તે પાંચ ક્રમે જેઠા કચ્છા થકા સાતે નરકના નરકાવાસા ચોરાણી લાખ હોય. ॥ ૧૧૫ ॥

હવે સાતે નરકના પ્રતર પટલે જેમ ધરની એક જમિ, વે જમિ, ત્રણ જમિ પ્રમુખ હોય તેનીપરે જે હોય તે પ્રતર કહેવાય છે. તેની સંખ્યા કહે છે.

તેરિકારસ નવ સગ ॥ પણ તિન્નિગ પયર સવિગુણવન્ના ॥

સીમંતાઈ અપ્પઙ્ ॥ ઠાણંતા ઇંદયામઘે ॥ ૧૧૬ ॥

અર્થ- પ્રથમ નરકપૃથ્વીએ તેર, વીજીપે અગીયાર, ત્રીજીપે નવ કે ૦ નવ. ચોથીપે સાત, પાંચમીપે પણ કે ૦ પાંચ, ઠીપીપે તિન્નિ કે ૦ ત્રણ, સાતમીપે ઙ્ગ કે ૦ એક, એ સવિગુણવન્ના કે ૦ સર્વ મલી ઊંઘણપચાશ પયર કે ૦ પ્રતર જાણવા. ત્યાં સીમંતાઈ કે ૦ સીમંત પ્રતર તે આઘમાં જાણવો. અને અપ્પઙ્ગાણંતા કે ૦ અ-પ્પઙ્ગાણો પ્રતર તે અંતમાં જાણવો. એ પ્રકારે ઊંઘણપચાશને મઘે કે ૦ મધ્યજાગે ઇંજક પટલો મહોદા નરકા-વાસા જાણવા. તેમનાં નામ કહે છે. ॥ ૧૧૬ ॥

એક સીમંતો, વીજો રોરુઈ, વીજો રંજ, ચોથો ઇજંત, પાંચમો સંત્રાંત, ઠગો અસંત્રાંત, સાતમો વિત્રાંત, આઠમો જક્ક, નવમો શીત, દશમો વક્રાંત, અગીઆરમો અવક્રાંત, બારમો વિકલ્લ અને તેરમો રોરુક એ તેર પ્રતર પ્રથમ નરકના જાણવા. સ્તનિક, સ્તનક, મણક, ચણક, ઘટ્ટ, સંઘટ્ટ, જિપ્પ, અવજિપ્પ, લોલ, લો-લાવત્ત, અને ઘણલોલુક એ અગીઆર ઇંક્રક વીજા નરકના જાણવા. તસ, તપિક, તપન, તાપન, વિદાય, પ્રજ્વલિત, ઇજ્વલિત, સંજ્વલિત, અને સંપ્રજ્વલિત એ નવ ઇંક્રક વીજા નરકના જાણવા. આર, તાર, માર, વર્ધ, તમ, ઝાડઝડ, અને ઝંમઝડ, એ સાત ઇંક્રક ચોથા નરકના જાણવા. ઝાત, તમસ, ઝસ, અંધ, અને તિમિસ, એ પાંચ ઇંક્રક નરકના જાણવા. વાહી, વાદલ, અને લલ્લક, એ ત્રણ ઇંક્રક ઠગ નરકના જાણવા. અને અપરિણામો એ ઇંક્રક સાતમા નરકનો જાણવો.

હવે એ ઇંક્રકચકી જેટલી શ્રેણી નીકલી, અને તે એકેકી શ્રેણીનેવિષે જેટલા નરકાવાસા છે; તે સર્વ કહે છે.

તેહિંતો દિસિ વિદિસિં ॥ વિણિગયા અઠનિય આવલિયા ॥

પઢમે પયરે દિસિગુણ ॥ વઘવિદિસાસુઅઢયાલા ॥ ૨૧૪ ॥

વીયાસુ પયરેસુ ॥ ઇગ ઇગ હીણાઝ હુંતિ પંતીઠ ॥ જા સત્ત-

મિ મણપયરે ॥ દિસિ ઇક્કિઓ વિદિસિ નઢિ ॥ ૨૧૫ ॥

અર્થ- તેહિંતો કે જે નરકમાં ઇંક્રકચકી ચાર દિશિને ચાર વિદિશિ એ રીતે આવલિ વિનિર્મતા કે જે વિ-શેષે કરી નીકલી. ત્યાં પ્રથમ સીમંત પ્રતરનેવિષે પ્રત્યેક દિશિએ ઊગણપચાશ, અને પ્રત્યેક વિદિશિએ અઢતા-લીશ નરકાવાસા હોય. ॥ ૨૧૪ ॥ એમ વીયાસુપયરેસુ કે જે વીજો પ્રતર આદે દેશને જે પ્રતરો છે, તેનેવિષે ઇગઇગહીણાઝ હુંતિપંતીઠ કે જે એકેક હીન એટલે ઊંઘો કરીએ તેવારે પંકિ ઘટતી ઘટતી જાસત્તમિમણ-પયરે કે જે થાવત્ સાતમી નરકપૃથ્વીએ ઊગણપચાશમે પ્રતરે દિશિએ એકેક અને વિદિસિનઢિ કે જે વિદિશિએ એક પણ નહી. ॥ ૨૧૫ ॥

હવે પ્રતર પ્રતરપ્રત્યે દિશિ વિદિશિની આવલિના મદ્યા સર્વ નરકાવાસાની સંખ્યા જાણવા માટે કરણ કહે છે.

ઇઠપ્પયરેગ દિસિ ॥ સંઘ અઢગુણા ચઢવિણ સઘસંઘા ॥

જહ સીમંતય પયરે ॥ એગુણનઝયા સયા તિન્નિ ॥ ૨૧૬ ॥

અપયઢાણે પંચઝ ॥ પઢમો મુહમંતિમો હવહ જૂમી ॥ મુહ-

જૂમિ સમાસઠ્ઠ ॥ પયરે ગુણ હોઈ સઘધણ ॥ ૨૧૭ ॥

અર્થ-ઇઠપ્પયરે કે જે વાંઝથો જે પ્રતર તેની એગદિસિ સંઘ કે જે એક દિશાએ જે નરકાવાસાની સંખ્યા, તે આવલિની અપેદાએ જે એટલે આવલિ આઠ છે, માટે અઢગુણા કે જે આઠગુણા કરીએ, પઢી વિદિશિની આવલિએ એકેક ઊંઘો છે, માટે ચાર વિદિશિના ચઢવિણા કે જે ચારવિના એટલે ચાર ઊંઘ એતાવતા ચાર કાઢીએ. પઢી એક ઇંક્રક વિમાન તેણે સ કે જે સહિત કરીએ, તેવારે ઇગસંઘા કે જે એક પ્રતરે નરકાવાસાની સંખ્યા આવે. જહ કે જે જેમ પહેલી રત્નપ્રજ્ઞાપૃથ્વીનેવિષે પહેલે સીમંત પ્રતરે એક દિશિના નરકાવાસાની સંખ્યા ઊગણપચાશ છે; તેને આંઠગુણી કરીએ તેવારે ત્રણસંને વાણુ થાય, તેમાંથી ચાર જણા કરતાં ત્રણસં અઠચાશી થાય. તેમાં એક ઇંક્રક જેલીએ, તેવારે એગુણનઝયાસયાતિન્નિ કે જે ત્રણસં ને નેવ્યાશી થાય. એ રત્નપ્રજ્ઞાના પ્રથમ પ્રતરે એટલા આવલિકાગત નરકાવાસા હોય. એમ વીજે પ્રતરે પણ એ પ્રકાર

કરતાં ત્રણસેં એકયાશી આવલિકાગત નરકાવાસા હોય. ॥ ૩૧૯ ॥ એમ કરતાં ઢેઢે ડંગણપચાશમાં અપડ-
ગાણે પ્રતરે એક દિશિય એક નરકાવાસો તે આઠગુણો કરીય, તેવારે આઠ આય. તેમાં ચાર વિદિશિના
કાઢીયં, વાકી ચાર રહે તેની સાથે એક ઇંક મેલવતાં સાતમા નરકે આવલિકાગત નરકાવાસા પાંચ આય.

હવે એકેક પૃથ્વીનેવિષે આવલિકાગત નરકાવાસા જાણવા માટે પાઠલી ગાથાનાં પાઠલા ત્રણ પદે કરી
કરણાંતર કહે ઢે. પદમો કે ૦ પહેલો સીમંત નામે ઇંક અવાસ-પ્રતર તેના નરકાવાસાના સમૂહ ત્રણસેં ને-
વ્યાશી ઢે. તેને મુલ કહીયં. અને અંતિમ કે ૦ ઢેહો ડંગણપચાશમો અપડગાણો પ્રતર તેના પાંચ નરકા-
વાસા હવડ કે ૦ હોય; તેને જૂમિ કહીયં. એનો સમાસતે મુલ તથા જૂમિને એકઠા કરીયં તેવારે ત્રણસેંને ચો-
રાણું આય. તેનું અર્ધ કરતાં એકસોને સત્તાણું આય. તેને ડંગણપચાશ પ્રતરે ગુણતાં નવ હજાર ઢસેંને ત્રેપન
આય. એટલા સાતે પૃથ્વીના આવલિકા પ્રવિષ્ટ નરકાવાસા જાણવા. શેષ ત્ર્યાશી લાલ નેવુ હજાર ત્રણ-
સેંને સડતાલીશ એટલા પુષ્પાવકીર્ણ જાણવા. ॥ ૩૨૦ ॥ એહજ વાત સૂત્રકાર કહે ઢે.

**ઠસવડસય તિવણા ॥ સત્તસુપુઢવીસુ આવલી નિરયા ॥ સે-
સ તિયાસીલરકા ॥ તિસય સિયાલા નવડ સહસા ॥ ૩૨૧ ॥**

અર્થ-ઠઠસેંને ત્રેપન એટલા સાતે પૃથ્વીના આવલિકાગત નરકાવાસા હોય. અને શેષ ત્ર્યાશી લાલ નેવુ-
હજાર ત્રણસેંને સડતાલીશ પુષ્પાવકીર્ણ નરકાવાસા ઢે. એ વગેરે મધ્યાથકા સર્વ પૃથ્વીના ચોરાશીલાલ
નરકાવાસા જાણવા.

પ્રત્યેક પૃથ્વીએ આવલિકા પ્રવિષ્ટ નરકાવાસા, તથા પુષ્પાવકીર્ણ, તથા સમસ્તની સંખ્યા જાણવાને અર્થે
યંત્રસ્થાપના જોવી. ઠ નરકપૃથ્વી સુધી મુલ તથા જૂમિ ઢે, અને સાતમી મુલ તથા જૂમી નથી. કારણકે
ત્યાં દિશિય એકેક કરી પાંચ ઢે, તે આવલિકાએજ ઢે, પણ પુષ્પાવકીર્ણ કોડ નથી. એ સમસ્ત નરકાવાસા
તે માહેલોકોરે વાટલા, વાહેર ચઢરંસ, હેઠે ડરપલાને આકારે તીહણ જાકરા જેના ઉપરથી પગે ચાલતાં
ડરપલા જે શાસ્ત્રવિશેષ તેના સરલો ફરસ હોય. તેણે કરી પગે ચલાય તથા પરમ ડુર્ગંધમય સર્વ પીઠની
અપેહાએ દેવલોકનાં આવલિકાગત વિમાનની પરે વાટલાં, ત્રિલૂણાં, ચોલૂણાં સંસ્થાન જાણવાં. અને પુષ્પા-
વકીર્ણ અનેક સંસ્થાને જાણવાં. તેમાંહે સમસ્ત ઇંક નરકાવાસા જેઢે તે વાટલા ઢે. તેના આગલ આવ-
લિકાગત સર્વ ત્રિલૂણા ઢે, તે આગલે ચોલૂણા, તે આગલે વાટલાં એ પ્રકારે આવલિકાના ઢેડા સુધી સમસ્ત
પૃથ્વીમાંહે વાટલાદિકની સંખ્યા આય, તે પૂર્વોક્ત દેવલોકની શ્રેણિના વૃત્તાદિક સંખ્યાની પરે જાણવા. ગ્રંથ-
ગૌરવના જયથી અહીંયાં લખ્યા નહીં.

હવે એ નરકાવાસાનું લાંબપણું પહોલપણું અને ડંચપણું કહે ઢે.

**તિસહસ્સુચ્ચા સવે ॥ સંલમસંલિજ્ઞ વિઠડાયામા ॥ પણ-
યાલ લરક સીમં ॥ તડય લરકં અપડઠાણો ॥ ૩૨૨ ॥**

અર્થ-સમસ્ત પૃથ્વીએ એટલે સાતે નરકસંવંધી જે નરકાવાસા ઢે, તે સવે કે ૦ સર્વ તિસહસ્સુચ્ચા કે ૦ ત્રણ
હજાર યોજન ડંચા ઢે. તેમાં એક હજાર યોજનની પીઠ, હજાર યોજન વચમાં પહોલો, અને હજારનું શિખર,
એ ત્રણે મલી ત્રણ હજાર યોજન આય. અને વિઠડાયામા કે ૦ વિસ્તારે અને આયામ એટલે લાંબપણે તો સં-
લમસંલિજ્ઞ કે ૦ કોડક સંખ્યાતા યોજન, કોડક અસંખ્યાતા યોજન ઢે. પણ તેમાં સીમંતો નામે પ્રથમ ઇં-
ક નરકાવાસો પણયાલલરક કે ૦ પીસ્ટાલીશ લાલ યોજન પ્રમાણ લાંબપણે અને પહોલપણે ઢે. અને ઢેહો

અપઘ્નણો નામે ઇંદ્રક નરકાવાસો તે એક લાલ્લ યોજન પ્રમાણ લાંબપણે અને પહોલપણે છે. અને ફરતા કા-
લાદિક ચાર નરકાવાસા જે છે તે લાંબપણે તથા પહોલપણે અને ફરતા પરિધિ-૯ ત્રણે સ્થાનકે અસં-
ખ્યાતા યોજનની કોઠાકોડી જાણવી. ॥ ૩૩૩ ॥

હવે ૯ નરકાવાસા આશી પ્રથ્વીમાંહે છે, કિંવા ક્યાંએક લાલ્લી જગ્યા પણ છે તે કહે છે.

ઠસુ હિંદોવરિ જોયણ ॥ સહસ્સ બાવન સહચરિમાણ ॥ પુ-
ઢવી ૯ નરય રહિયં ॥ નરયા સેસંમિ સવાસુ ॥ ૩૩૩ ॥

અર્થ- પહેલી ૮ નરકપૃથ્વી ૯ હેતે અને ઉપર પ્રત્યેકે એક હજાર યોજન ક્ષેત્ર નરકાવાસાથી રહિત
જાણવું. અને ચરિમાણ કે ૦ ઠેહી સાતમી પ્રથ્વીં નીચે અને ઉપર પ્રત્યેકે સાઢીબાવન હજાર યોજન-૯ટલે
સાઢી બાવન હજાર યોજન નીચે, અને સાઢીબાવન હજાર યોજન ઉપર, ૯ટલું ક્ષેત્ર પ્રથ્વીમાં નરકવાસાથી રહિત
જાણવું નરયા સેસંમિસવાસુ કે ૦ બીજી સમસ્ત પ્રથ્વીનેવિષે યથાચોગ્યપણે નરકાવાસા છે. ૯ટલે પ્રતરમાંહે
નરકાવાસાની વાત કહી. ॥ ૩૩૩ ॥

હવે પ્રતરમાંહે અંતર ૯ટલે એક પ્રતરથી બીજો પ્રતર કેટલે અંતરે છે? તે કહે છે.

વિસહસ્સુણા પુઢવી ॥ તિસહસ ગુણિહિનિયય પયરેહિં ॥
જાણા રુઢુણ નિય પયર ॥ જાહ્યા પઢંમતરયં ॥ ૩૩૪ ॥

અર્થ- પહેલી નરકપૃથ્વીના પિંડમાંહેથી બે હજાર યોજન જાણા કરીયં, ૯ટલે એક હજાર ઉપરથી અને
એક હજાર નીચેથી કાઢીયં, પઢી જે પૃથ્વીં જેટલા પ્રતર હોય, તેટલે પ્રતરે ત્રણ હજાર ગણો પૃથ્વીપિંડ
જાણા કે ૦ જાણો કરીયં, તેવાર પઢી નિયય કે ૦ પોતપોતાના પ્રતરમાંથી રુઢુણ કે ૦ એક રૂપ જાણો કરી
વાકી જે આંક આવે તે આંતરારૂપ જાણવું; તેણે કરી જાગ આપીયં, તેવારે પઢંમતરયં કે ૦ એક પ્રતરથી
બીજા પ્રતરનું માંહોમાંહે અંતરનું પ્રમાણ હોય. ૯ અહાર્થ કહ્યો. ॥ ૩૩૪ ॥

હવે તે હદાહરણે કરી સ્પષ્ટ લેખાડે છે. જેમ રત્નપ્રજ્ઞા પૃથ્વીનો પિંડ એક લાલ્લ ઇંદ્રી હજાર યોજન છે; તે-
માંહેથી બે હજાર યોજન કાઢીયં. વાકી એક લાલ્લ અષોતેર હજાર રહે. પઢી ૯ પ્રથ્વીના તેર પ્રતર છે, તે ત્ર-
ણ ત્રણ હજાર યોજન ડંબા છે, માટે તેરેને ત્રણ હજારગુણા કરીયં, તેવારે ડંબાગાલીશ હજાર યોજન થાય.
૯ટલા એક લાલ્લ અષોતેર હજારમાંથી કાઢીયં. વાકી એક લાલ્લ ડંબાગાલીશ હજાર યોજન રહે, તેને તેર
પ્રતરની વચમાંના વાર અંતરા છે, માટે વારે જાગ આપીયં, તેવારે એકેક આંતરે અગીઆર હજાર પાંચસેને
જ્યાશી યોજન, અને ઉપર એક યોજનના ત્રણ જાગ કરીયં તેવો એક જાગ, ૯ટલું પ્રમાણ રત્નપ્રજ્ઞાનેવિષે પ્રતરે
પ્રતરે માંહોમાંહે અંતર થાય. એજ કરણ બીજી નરક પૃથ્વીંનેવિષે પણ જાણવું. પોતપોતાના પ્રતરે જાગ દીધા
થી જે આવે તે પ્રત્યેકે કહે છે.

બીજી નરક પૃથ્વીં અગીયાર પ્રતરના દશ આંતરે જાગ આપીયં તેવારે નવ હજારને સાતસં યોજન એકેકે
આંતરે આવે, ત્રીજી નરક પૃથ્વીંનેવિષે આઠ આંતરે જાગ આપવાથી પ્રત્યેકે વાર હજાર ત્રણસં પંચોતેર યો-
જન આવે, ચોથી પૃથ્વીં ૮ આંતરે પ્રત્યેકે સોલ્લ હજાર એકસો ડાસઠ યોજન અને ત્રાહીયાં બે જાગ ઉપર એકેક
અંતરે આવે, પાંચમા નરકે ચાર આંતરે પ્રત્યેક પચીશ હજાર વસેને પચાશ યોજન એકેક અંતરે આવે, ઠઠી
નરકે બે આંતરે પ્રત્યેકે સાઢી બાવન હજાર યોજન એકેક અંતરે હોય, અને સાતમે નરકે એક પ્રતર છે, માટે
અંતરો નથી. ૯ટલે સવિસ્તરપણે નારકીનું જવનવાર કહ્યું.

हवे नारकीनुं शरीरमान कहे ठे.

पञ्च षण्ठ धणु ठ अंगुल ॥ रयणा ए देहमाणमुक्कोसं ॥ से-

सासुडुगुण डुगुणं ॥ पण धणुसय जावचरमाण ॥ ३३५ ॥

अर्थ- रत्नारजाए नारकीनुं उत्कृष्टं देहमान पोणाआठ धनुष्यने ठ अंगुल होय, अने सेसासु डुगुण डुगुणं के० शेष पटले बाकीनी ठए नरक पृथ्वीएं शरीरमान वमणु वमणुं यथाक्रमे करता जइए, ते जाव चरमाण के० यावत् ठेडी सातमी तरक पृथ्वीएं पांचसैं योजन शरीरमान उत्कृष्टं होय. ॥ ३३५ ॥

ते विस्तारपणे उदाहरणे करी देखाडे ठे. जेम रत्नप्रजाए सात धनुष्यत्रण हाथने ठ अंगुल, तेने वमणुं करतां शर्करप्रजा नरके पन्नर धनुष्य बे हाथने वार अंगुल उपर देहमान आय. तेनेज वमणुं करीएं तेवारे बालूकाए एकत्रीश धनुष्यने एक हाथ देहमान आय, तेने वमणुं करतां पंकप्रजाएं वासठ धनुष्यने बे हाथ देहमान आय. तेने वमणु करीएं तेवारे धूमप्रजाएं एकसोने पचीश धनुष्य देहमान आय. तेने वमणु करीएं तेवारे तमप्रजाएं अढीसैं धनुष्य देहमान आय. तेने वमणु करीएं तेवारे तमतमप्रजाएं पांचसैं धनुष्यनुं देहमान आय. पटले साते नरकनेविषे सामान्यपणे उत्कृष्ट देहमान कहुं.

हवे प्रतर प्रतरनेविषे जूडं जूडं देहमान कहे ठे.

रयणाय पढम पयरे हडतियं देहमाण मणुपयरं ॥ ढण्य-

संगुलसट्ठा ॥ बुढीजा तेरसे पुसं ॥ ३३६ ॥

अर्थ- चौवीश अंगुले एक हाथ, तेवा चार हाथे एक धनुष्य कहीएं. त्यां रत्नप्रजाने प्रथम प्रतरे उत्कृष्टं देहमान हडतियं के० त्रण हाथनुं जाणहुं. तेवार पढी मणुपयरं के० प्रतरप्रतरप्रते पूर्व पूर्व प्रतरथकी देहमानमाहें जे बुद्धि करीएं; ते कहे ठे. ढण्यंगुलसट्ठा के० साढी ढपन्न अंगुल पटले बे हाथने साढाआठ अंगुलनी बुढी के० बुद्धि करतां करतां जातेरसे के० यावत् तेरमेप्रतरे पूर्वोक्त देहमान-पुसं के० पूर्ण आय, ते कहे ठे. रत्नप्रजाने पहेलेप्रतरे त्रणहाथ, बीजे प्रतरे बे हाथने साढाआठ अंगुल वधारीएं, तेवारे एक धनुष्य कए हाथ ने साढा आठ अंगुल उपर आय, त्रीजे प्रतरे एक धनुष्य त्रण हाथ ने सत्तर अंगुल, चौथे प्रतरे बे धनुष्य बे हाथ ने दोढ अंगुल, पांचमे प्रतरे त्रण धनुष्य ने दश अंगुल, षष्ठे प्रतरे त्रण धनुष्य बे हाथने साढा अठार अंगुल, सातमे प्रतरे चार धनुष्य एक हाथने त्रण अंगुल, आठमे प्रतरे चार धनुष्य त्रण हाथ ने साढा अगीआर अंगुल, नवमे प्रतरे पांच धनुष्य एक हाथने वीश अंगुल, दशमे प्रतरे ठ धनुष्यने सामाचार अंगुल, अगीआरमे प्रतरे ठ धनुष्य बे हाथने तेर अंगुल. बारमे प्रतरे सात धनुष्यने साढी एकवीश अंगुल, तेरमे प्रतरे सात धनुष्य त्रण हाथ ने ठ अंगुल उत्कृष्टं देहमान आय ठे. पटले रत्नप्रजा नरके प्रतरे प्रतरे जूडं जूडं देहमान कहुं. ॥ ३३६ ॥

हवे शर्करादिकने विषे उत्कृष्टं देहमान प्रतर प्रतरने विषे कहे ठे.

जंदेह पमाण उविरि ॥ माए पुढवीइ अंतिमे पयरे ॥ तंचिय हि-

ष्ठिम पुढवी ॥ पढमं पयरंमि बोधवं ॥ ३३७ ॥ तंचिगूणग सग

पयर ॥ जइयं बीयाइ पयर बुद्धिजवे ॥ तिकर तिअंगुल करसत ॥

अंगूला सट्ठि गुणवीसं ॥ ३३८ ॥ पण धणु अंगुल वीसं ॥

पनरम धणु दृणि दृष्ट सहाय ॥ वासष्ठि धणुसहा ॥

पण पुढवी पयर बुद्धि द्मा ॥ २२ए ॥

अने-जेदेरपमाण उवरिमाण पुमनीण अंतिमे पयर- एटले जे जे उपर उपरनी रत्नाप्रज्ञादिक पृथ्वीने अंतिमेपयर के० उहे प्रतरे उक्तुं गरीरप्रमाण ठे. तंचियदिहिम पुढवी के० तेंतें देवली देवली शर्करादिक पृथ्वीनेविषे पदम पयरंमि चोपय्व के० पेटेले प्रतरे देहमान जाणवुं. ॥ २२३ ॥ फरी तंच के० ते शर्करा-दिक पृथ्वीने पेटेले प्रतरे जे जेदेहमान आये. तेंन एगुण के० एंऊ लागे मगपयर के० आपआपापणे प्रतरे जडय के० विज्ञाण आपीए, पत्री जे आंक आवें ते शर्करादिक पृथ्वीना बीयाए पयर के० बीजा प्रतर आदे देह प्रतरे प्रतरे तुळीजय के० वृद्धि होय. ने वृद्धि बीजी पृथ्वी आदे देह ठी पृथ्वीमुची पांच पृथ्वीना बीजे प्रतरे आदे देह अनुक्रमे जाणवी. लां शर्कराना प्रथम प्रतरे सात धनुष्य त्राण हाथ ने उ अंगुल देहमान ठे. तेमां तिरु तिरुअंगुल के० त्राण हाथ अने त्राण अंगुलनो प्रदेप करीए बीजा नरके प्रथम प्रतरे पन्नर धनुष्य वे ताचने चार अंगुल देहमान ठे: तेमां कर मत्त अंगुला सहीगुणवीस के० मान हाथने नादीउंगणीज अंगुलनो प्रदेप करीए ॥ २२४ ॥ चोथा नरकने पहेले प्रतरे एकत्रीश धनुष्यने एक हाथ देहमान ठे: तेमांले पांच धनुष्यने बीश अंगुल प्रदेप करीए. पांचमा नरके पहेले प्रतरे माटी यामउ धनुष्य देहमान ठे: तेमांले पन्नर धनुष्यने अदी हाथ प्रदेप करीए. उचा नरके पहेले प्रतरे एकमांने पचीश धनुष्य देहमान ठे: तेमांले यामउ धनुष्यने वे हाथ प्रदेप करीए. पण पुढवी पयरबुद्धी-द्मा के० पांच पृथ्वीना प्रतरनेविषे ए रीते वृद्धि करीए. ॥ २२५ ॥

हवे मविमरपाणे देराटे ठे. शर्कराने प्रथम प्रतरे सात धनुष्यने त्राण हाथ उपर उ अंगुल देहमान ठे: ते सात धनुष्यना अचावीज हाथ थाय, तेनी माथे उपरना त्राण हाथ जेततां एकत्रीश हाथ थाय. तेना अंगुल करवामाटे चोवीश गुणिए तेंवारे मातनें जुमादीज अंगुल थाय. तेमां उपरना उ अंगुल जेदीए तेंवारे सर्व मदी सातमेंने पचाश अंगुल थाय. तेंन शर्कराना अगीआरप्रतरने एकेऊणा करी दश जाग आपीए तेंवारे एकेके जागे पंचोतर अंगुल आवें. तेना हाथ करवा माटे चोवीशे जाग आपीए, तेंवारे त्राण हाथने त्राण अंगुल एटलुं शर्करापृथ्वीना पहेला प्रतरनेविषे देहमाननी वृद्धि थाय; एम प्रत्येके बीजो प्रतर आदे देह शोप दश प्रतरनेविषे एज रीते वृद्धि जाणवी. एम अनेरी नरकपृथ्वीनेविषे पण जावना जाणवी. ते सुखाव-चोधने माटे शर्करा. वादुवा. पंका, भूमा अने तमप्रज्ञा ए पांच पृथ्वीनी यंत्रस्थापना देखी प्रीउजो. अने मानमा नरक एकज प्रतर ठे. ते कारण त्यां प्रतरगत वृद्धि न होय. एके प्रतरे पांचसेज धनुष्य उत्कृष्ट देहमान थाय एटले सात नरकना प्रतर प्रतरनेविषे नारकीनुं उक्तुं देहमान कहुं.

हवे नारकीनुं उत्तरवैक्रिय देहमान कहे ठे.

इय साहाविय देहो ॥ उत्तर वेउविलय तहुगुणो ॥ डुविहो

वि जहश्चकमा ॥ अंगुल असंख संखंसो ॥ २३० ॥

अर्थ- इय के० इति पूर्वांक प्रकारे माने नरकनेविषे नारकीनो साहावियदेहो के० स्वाज्ञाविक देह, एटले जयधाराणीय शरीर कहुं. त के० ते स्वाज्ञानिक शरीरथी. डुगुणो के० वमणुं उत्तरवेउविलय के० उत्तरवैक्रिय शरीर जाणवुं. जेम रत्नप्रज्ञानेविषे पन्नर धनुष्य वे हाथने चार अंगुल उत्तरवैक्रिय गरीर होय; अने सातमा नर-के एक हजार धनुष्य उत्तरवैक्रिय शरीर होय. एटले वे प्रकारे उत्कृष्ट देहमान कहुं. हवे डुविहोविजहश्चक-म्मा के० अनुक्रमे वे प्रकारे जयधन्य देहमान पण कहे ठे. एक जयधाराणीय, अने बीजो उत्तरवैक्रिय ए वने

શરીર જઘન્યથકી સાતે નરકનેવિષે અનુક્રમે અંગુલનો અસંખ્યાતમો જાગ, તથા સંખ્યાતમો જાગ હોય. અહીયાંજવધારણીય શરીર પહેલું હત્પત્તિ વેલાય શરીર પર્યાપ્તિ કરતાં અંગુલને અસંખ્યાતમે જાગે હોય. અને ઉત્તરવૈક્રિય શરીર પ્રારંજવેલાય પ્રથમ અંગુલને સંખ્યાતમે જાગે હોય. ॥ ૩૨૦ ॥

અવગાહનાધાર કહ્યું.

હવે હત્પાતવિરહ તથા ચવનવિરહનું ધાર કહે ઢે.

સત્તસુ ચઢવીસમુહ ॥ સગ પનર દિણેગ હુ ચઢ ઢમ્માસા ॥

હવવાય ચવણ વિરહો ॥ ઠહે વારસ મુહુત્ત ગુરુ ॥ ૩૨૧ ॥

લહુહં હુહાવિ સમઝં ॥ સંઘાપુણ સુરસમા મુણેયવા ॥ સંઘા-

હ પજત્ત પણિંદિ ॥ તિરિનરા જંતિ નિરણસુ ॥ ૩૨૨ ॥

અર્થ- સત્તસુ કે ૦ સાતે નરકે નારકી પ્રાયે નિરંતર હપજે ઢે અને ચવે ઢે. પરંતુ ક્યારેક જો વિરહ પડે તો જઘન્યથકી તો લહુ કે ૦ સાતે નરકે એક સમય વિરહ પડે. અને પ્રત્યેકે જૂદો જૂદો પણ એક સમયજ વિરહ પડે. ઘલી ગુરુ કે ૦ હત્કુદ્ધો સાતે નરકનેવિષે જોલો વિરહકાલ પડે તો હંગે કે ૦ સામાન્યપણે સાતે નરકમાંહે કોઈ હપજે નહીં અને કોઈ ચવે પણ નહીં, તો હત્કુદ્ધો વાર મુહૂત્ત વિરહ હોય. તેવાર પઠી સાત નરકમાંહેલી કોઈક નરકે અવશ્ય કોઈક હપજે. અથવા ચવે.

હવે જૂદો જૂદો નરક નરકનેવિષે હત્કુદ્ધો હપપાત અને ચવનવિરહકાલ ગાથાના અર્થથી કહે ઢે. રહ-પ્રજાણં ચોવીશ મુહૂત્ત, શર્કરાણં સગ કે ૦ સાત દિવસ, વાલુકાણં પન્નર દિવસ, પંકપ્રજાણં એક માસ, ધૂમ-પ્રજાણં બે માસ, તમપ્રજાણં ચાર માસ અને તમતમપ્રજાણં ઢ માસ, એ હવવાય ચવણવિરહો કે ૦ હપપાત ચવનનો વિરહકાલ કહ્યો. ઈહાં જેનો જેટલો હપપાત અને ચવનવિરહકાલ કહ્યો, તેટલા કાલથી હપરાંત અવશ્ય એ નરકોનેવિષે પ્રત્યેકે કોઈક જીવ હપજેજ. અને ઠહે વારસમુહૂત્ત તથા લહુહં હુહાવિસમઝં એ પદોનો અર્થ પ્રથમ લખાઈ ગયો ઢે.

હવે એક સમયે કેટલા ચવે? અને કેટલા નારકી હપજે? તે પાઠલી ગાથાના બીજા પદે કરી કહે ઢે. સંઘાપુણસુરસમામુણેયવા કે ૦ ઘલી નારકીની હપજવાની અને ચવનની સંખ્યા તે સુરસમા એટલે દેવતા સરહી, જેમ દેવતા એક સમયે એક, બે ત્રણ, સંખ્યાતા અસંખ્યાતા હપજે અને ચવે, તેમ નારકી પણ મુણેયવા એટલે જાણવા. એટલે નારકીનું હપપાત ચવન વિરહધાર કહ્યું.

હવે કોણ જીવ નરકે જાય? તે કહે તો અકો ગતિ ધાર પાઠલી ગાથાના પાઠલા બે પદે કરી કહે ઢે. સંઘાહ પજત્તપણિંદિ કે ૦ સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા પર્યાપ્તા પંચેંદ્રિ તિર્થેચ, તથા પંચેંદ્રિ મનુષ્ય જો નરકાયુ વાંધે તો નરકે જાય. બીજા જીવ નરકાયુ વાંધે પણ નહીં; અને નરકે પણ જાય નહીં. ॥ ૩૨૧ ॥ ૩૨૨ ॥

મિઠ્ઠાદિઠિ મહારંજ ॥ પરિગ્ગહો તિવકોહ નિસ્સીલો ॥

નરયાહયનિબંધઃ ॥ પાવમઈ રુદ્ધપરિણામો ॥ ૩૨૩ ॥

અર્થ- જે માટે મિથ્યાત્વી, માહરંજી, પરિગ્રહી, તીવ્રલોચી, નિઃશીલ, પાપરુચી, અને તૌઠ પરિણામિ એવો જે જીવ હોય તે નરકાયુ વાંધી નરકે જાય. એટલે સામાન્યપણે નરકગતિ કહી. ॥ ૩૨૩ ॥

હવે વિશેષે જૂદી જૂદી નરકગતિ કહે ઢે.

અસન્નિ સરિસિવ પસ્કી ॥ સસીહ હરગિં હિ જંતિ જાઠઠિં ॥

કમસો હકોસેણં ॥ સત્તમ પુઢવી મણુય મઠ્ઠા ॥ ૩૨૪ ॥

अर्थ-असंझी मनुष्य अपर्याप्तो जे मरण पामे, अने अपर्याप्त नरकायु नद् बांधे तेमाटे असंझी संमूहिस पंचेंजि पर्याप्तो तिर्यंच जो नरकायु बांधे तो, पहेली नरके जाय. त्यां जघन्य दश हजार वर्ष, अने उत्कृष्ट पश्योपमनोअसंख्यातमो जाग एटले आयुष्ये उपजे. उपरांत आयुष्ये उपजे नहीं. अने सरिसिब के० जुजपुरि-सर्प,गोह, नोखियादिक, गर्जज प्रमुख पहेला नरक आदे देइ बीजा नरक सुधी उपजे. वली परकी के० पही जे मां-साहारी गृध्र, सींचाणा, समली अने नीलचास प्रमुख रौद्र अध्ववसायवाला पही, ते त्रीजी नरकपृथ्वी सुधी जाय. अने सीह के० सिंह प्रमुख एवा हिंसक जीव जे चीतरा, कुतरा, बीलाडी, प्रमुख ते चोथी नरकपृथ्वी-सुधी जाय. वली उरगिं के० उरपरिसर्प एटले काळा, थोला, कावरा, प्रमुख सर्प ते पांचमा नरकसुधी जाय. अने त्रि के० स्त्रीवेदे नरकायु बांधे एवा जे स्त्रीरत्नप्रमुखते यावत् उठा नरकसुधी जाय. अने मनुष्य तथा मनु जे जलचर जीव ए वेठ गर्जजपर्याप्ता ते उत्कृष्टी सातमा नरक सुधी जाय. कमसो उक्कोसेण के० ए अनुक्रमे पूर्वोक्त सर्व जीवोनी उत्कृष्टी गति कही. अने जघन्यथी रत्नप्रज्ञाने पहेले प्रतरे जाय, एथकी उपरांत अने उत्कृष्टाथकी आगल जेवि चाखे जाय, ते सर्व मध्यमगति जाणवी.

हवे केटलाएक तिर्यंचने प्राये गति कहे ठे.

वाला दाढी परकी ॥ जलयर नरगा गयाउ अश्कूरा ॥ जं-
ति पुणो नरएसु ॥ बाहुद्वेणं नउण नियमो ॥ ३३५ ॥

अर्थ-वाला के० ब्याल ते सर्पादिक, अने दाढी के० दाढवाला सिंह प्रमुख, परकी ते गृध्र प्रमुख, जलचर ते मत्स्यादिक, एटली जातिना जीव ते नरगागयाउ के० नरक थकी आन्या होय. अने फरी न-रकेज जाय. अश्कूरा के० अत्यंत क्रूर अध्ववसायवाला पंचेंजियना वधकारी जंतिपुणोनरएसु के० वली फरी नरके जाय. ए बाहुद्वेणं के० प्राये कहीए, परंतु नउणनियमो के० पुनः निश्चे नहीं. केमके कोइक जीव नरक थकी आवी सम्यक्त्व पामी रुडे संघयणे मोह पण पामे. ॥ ३३५ ॥

हवे नारकीने संघयण अने लेइया कहे ठे.

दो पढम पुढवि गमणं ॥ ठेवठे कीलियाइ संघयणे ॥
इक्किक् पुढवि वुट्टी ॥ आइतिलेस्ताउ नरएसु ॥ ३३६ ॥

अर्थ-ठेवठा संघयणी दो के० वे नरक पृथ्वी सुधी गमणं के० जाय; उपरांत न जाय. पढी अपूरी गण-नाए गणतां कीलिका संघयण आदे देइ एकेकी नरक पृथ्वीनी वृद्धि करीए, जेम कीलिका संघयणी त्रीजी नरकपृथ्वी सुधी जाय, अर्धनाराचे चोथी सुधी जाय; नाराचे पांचमी सुधी जाय, ऋषजनाराचे षठी सुधी जाय, अने वज्रऋषजनाराचे संघयणे सातमी सुधी जाय. ए उत्कृष्टी गती कही. अने जघन्य गति समस्त संघयणे रत्नप्रज्ञासुधी. त्यां पण प्रथम प्रतरे जाय. ए जघन्य गति कही. अने पूर्वे उत्कृष्टी कही, तेनी वच-मां जे जाय, तेने मध्यम गती कहीए. हवे लेइया कहे ठे. आइतिलेस्ताउनरएसु के० क्रुस, नील, अने का-पोत, ए आद्यनी त्राण लेइया नरकनेविषे होय. ॥ ३३६ ॥ हवे ए लेइयाउ विवरिने कहे ठे.

डुसुकाऊ तइयाए ॥ काऊनीलाय नील पंकाए ॥ धू-
माय नील किण्हा ॥ डुसु किण्हा हुंति लेस्ताउ ॥ ३३७ ॥

अर्थ-डुसु के० पहेला वे नरके काऊ के० कापोत लेइया होय. पण एटलुं विशेष जे रत्नप्रज्ञाथकी शर्करप्र-ज्ञानेविषे अत्यंत मलीन लेइया होय. तइयाए के० त्रीजा नरके केटलाक नारकीने कापोत लेइया ठे. एटले

पद्मोपमने असंख्यातमे जागे अधिकत्रण पद्मोपमना आयुष्यवालासुधीना नारकीने काज के० कापोत लेख्या ठे. अने तेथी उपरांतना आयुष्यवालाने नीलाय के० नीललेख्या होय. अने नीलपंकाए के० पंकप्रज्ञानेविषे केवल नील लेख्याज होय. धूमनेविषे केटलाक नारकीने नील लेख्या ठे. एटले उत्कृष्टी पद्मोपमने असंख्यातमे जागे अधिक दश सागरोपम सुधीना आयुष्यवाला नारकीने नील लेख्या होय. अने तेथी उपरांत आयुष्य-वालाने केवल कृष्ण लेख्या होय. अने उच्च तथा सातमा ए छुसु के० वे नरकनेविषे किष्णा के० एक कृष्ण ले-ख्या होय. पण एटलुं विशेष जे ए उची सातमी नरकमृथ्वीएं परम कृष्ण लेख्या जाएवी. हुंतिलेस्साळ के० ए साते नरकनेविषे लेख्याळ होय ते कही. ॥ ३३३ ॥

हवे शिष्य पूजे ठे के, नारकीने शरीरवर्णरूप लेख्या ठे ? किंवा कृष्णादिक इव्य संयोग थकी परिणामरूप लेख्या ठे ? ते उपर सूत्रकार कहे ठे.

सुर नारयाण ताळ ॥ दबद्धेसा अवधिया जणिया ॥ जाव-

परा वत्तीए ॥ पुण एसिं हुंति ठ छेस्सा ॥ ३३४ ॥

अर्थ- सुर के० सौधर्मादिक देवताने तेजो, पद्म, ने शुक्ल नामे ए त्रण लेख्याळ कही; अने नारयाण के० नारकीनेविषे कृष्ण, नील ने, कापोत नामे त्रण लेख्याळ कही. ते अवधिया के० अवस्थित कहीएं. ते क्षेत्र-संबंधी दबद्धेसा के० इव्यलेख्या आगमनेविषे जणित्ता के० कही ठे. ते लेख्या इव्य अवस्थित जाएवां; पण बाह्य वर्णरूप न जाएवां; जेमाटे तेवी तेवी, इव्य, क्षेत्र, अने काळादि सामग्री पामीने जावपरावत्तीए के० परिणामनी परावर्त्ति एटले विपर्यासे करीने एसिं के० ए नारकीने पुण के० वली प्रत्येके ठ ठ लेख्या हुंति के० संजवे. ए अह्वारर्थ कह्यो. ॥ ३३४ ॥

हवे परमार्थ कहे ठे. तिर्यच तथा मनुष्यने जवांतरे देवता नारकीने जवे उपजतां, अथवा शेष काले मू-खगी लेख्याने त्यागे, नवी लेख्याने संयोगे ते लेख्या जाय अने नवी लेख्या आय. जेम उज्ज्वल वस्त्रे जेवो मजीव प्रमुखतो रंग लागे, ते धोळो वर्ण गमावे अने राता प्रमुख रंगपणे परिणामे. ते माटे सिद्धांतमांहे ले-ख्यानो उत्कृष्टो काल अंतरमुहूर्त्त कह्यो ठे. नहीकां मनुष्यने त्रण पद्मोपमायु ठे, त्यां एकज लेख्या होय. अंतरमुहूर्त्तें अंतरमुहूर्त्तें नवी नवी लेख्या न होय.

वली देवता नारकीनी मूलगी लेख्याने नवी लेख्याने संयोगे तेनो आकार मात्र जंजे, पण तडूप एटले तेदज रूपपणे न आय; जेम वैजुर्य नीलमणी, कालोमणी प्रमुख काले नीले सूत्रे प्रोयो थको ते सूत्र संयोगे अप्रगट थोगे अप्रगटपणे कांडक तेनो आकार मात्र पामे. अने स्फटिक ते जासूसना फूल संयोगे प्रगट तेनुं प्रतिविंब पामे; परंतु वस्त्रे तडूपपणुं न पामे; तेम कृष्णादिक लेख्या इव्यपणे नीलादिक लेख्याए समूह संयोग पामी केवारेक अप्रगट तदाकार मात्र होय. केवारेक प्रगट तेनुं प्रतिविंब मात्र पामे; पण एम नहीं जे कृष्ण-लेख्याना वर्ण, गंध रस स्पर्शपणे परिणामिने नीलादि लेख्या इव्यरूप होय. एम न आय.

तेम सातमा नरके मूलगी कृष्ण लेख्याने तेजो लेख्याना इव्यसंयोग मळ्या थका तदाकार मात्र, तथा प्रतिविंब मात्र होय. तेवारे नारकीने कृष्ण लेख्या थकाज तेजो लेख्यादि इव्यसंयोगे शुज परिणाम उपजे. जेम जासूस उपर रक्त स्फटिकनेविषे रक्तपणुं होय, तेम एवा परिणामे वर्त्ततां सम्यक्त्व प्राप्ति होय. एम करतां कांड विरोध नथी.

अने एम पण नहीं जे तेजो लेख्यादिक परिणाम ठतां कृष्णलेख्या न होय ? अने सातमा नरके सदा कृष्ण-लेख्या ठे, अने तेजोलेख्यादिक आकार मात्र प्रतिविंब मात्रे करी केवारेक होय, अने ते उपनी थकी पण घणो काल रहे नहीं. अने जे नरके जे लेख्या ठे ते अनेरी लेख्याने संयोगे पोतातुं स्वरूप ठाने, एम पण न आय.

તેમાટે સાતમા નરકે એકલી કણ લેશ્યાજ જાણવી. એ કારણે સંગમા દેવને આકારમાત્ર કણ લેશ્યા કેવી, પણ અવસ્થિત તો તેજોલેશ્યા જાણવી; અને જગવતિમાંહે દેવતાને વર્ણ જૂદો કહ્યો છે, અને લેશ્યાનો અધિકાર પણ જૂદો કહ્યો છે. વલી “અસુરાકાલા” ઇત્યાદિ વાહ્ય વર્ણ કહ્યો, અને જવણવણપદમ ચઢલેસ ઇત્યાદિક લેશ્યાસ્વરૂપ કહ્યું, તો જાણીયે ઠેપં જે વર્ણ જૂદો, અને લેશ્યા જૂદી છે. ઘણું શું? તથા જે અહીંયાં કવ્યલેશ્યા અવસ્થિત કહી. જે દેવતા નારકીને જે લેશ્યા સંજવે તે પોતપોતાની જવસ્થિતિ પ્રમાણ અવસ્થિત કાલપ્રમાણ જાણવી. ત્યાં પાઠલા જવનો એક અંતરમુહૂર્ત, અને એક આગલા જવનો અંતરમુહૂર્ત, એ વેળ અંતરમુહૂર્ત અધિક જવસ્થિતિ સુધી લેશ્યા હોય.

હવે એ લેશ્યાનું સ્વરૂપ કહે છે. માર્ગ થકી પરિચ્છેદ થયા એવાઠ પુરુષ વનમાં જમતા જૂલ તૃષાયે પીડ્યા થકા જંબુવૃક્ષને હેઠે આવ્યા. તે માંહોમાંહે ફલ લાવાની વાંઝા કરતાં ચિત્તને વિષે ચિંતન કરવા લાગ્યા જે, એ વૃક્ષનાં ફલ જઢાણ કરીને ક્રુધાતૃષાયે ડપડમાવિયં; એમ વિચારી એક પુરુષ ફલને અર્થે તે વૃક્ષને મૂલ થકી બેદવા લાગ્યો; એટલે વીજો પુરુષ બોલ્યો જે થડથી બેદો, ત્રીજો બોલ્યો જે કાલાં બેદો, ચોથો પુરુષ ન્હાની કાલીઝને બેદો એમ બોલ્યો, પાંચમો પુરુષ પાકાં ફલને તોડો એડું બોલ્યો, અને ઠાંને પુરુષ બોલ્યો જે પૃથ્વી ઉપર લરી પડેલાં ફલ મધ્યેથી વીણી લાઠ. એમ એ ઠ પુરુષના પરિણામ જૂદા જૂદા તેમ કૃષ્ણાદિકથી માંની યાવત્ શુદ્ધ લેશ્યાના પરિણામ પણ જૂદા જૂદા જાણવા.

હવે લેશ્યાઝનો વર્ણ કહે છે. સ્તિમ્મ મેષની ઘટા સરલો, જૈસના સિંગડા, અરિષ્ટરત્ન, નેત્રની કીકી અને કાલા સુરમા સરલો કૃષ્ણલેશ્યાનો વર્ણ મહાજથ્ઠકર જાણવો. અશોક વૃક્ષના અંકુર સરલો,, નીલચાસ પહીં સરલો, અને વૈરુચ્ય રત્નની કાંતિ સરલો નીલ લેશ્યાનો વર્ણ જાણવો. અલશીના ફૂલ સરલો, જારસી અથવા કોકીલાની પાંચ સરલો, અને પારેવાના કંઠ સરલો કાપોતલેશ્યાનો વર્ણ જાણવો. હીંગલોકનો રંગ, ઊગતા સૂર્યની કાંતિ, અને દીપક તથા પોપટની ટાંચ સરલો તેજોલેશ્યાનો વર્ણ જાણવો. હરિયાલના મધ્યરંગ સરલો, હલદરના રંગ સરલો, અને સેણાના ફૂલ સરલો પદ્મલેશ્યાનો વર્ણ જાણવો. શંખ, સુચકુંદનાં ફૂલ, દૂધ, પૂર્ણ ચંડમા, મોતીના હાર અને રૂપા સરલો શુદ્ધ લેશ્યાનો વર્ણ જાણવો.

હવે લેશ્યાના રસ કહે છે. કઢવા તુંવડાનો રસ, અને નીંબ ફંડવારૂણીનો રસ, એ થકી અનંતગુણો કઢવો રસ કૃષ્ણ લેશ્યાનો જાણવો. સુંઠ, મરી, પીપર, અને ગજપીપર, પનો જેવો તીલોરસ આય છે, તે કરતાં અનંતગુણો તીલો રસ નીલ લેશ્યાનો જાણવો. કાચું આંડું અને કાચું કોઠફલ તે થકી અનંતગુણો તુરો રસ કાપોતલેશ્યાનો જાણવો. પાકા આંવાના ફલનો રસ, પાકા કોઠફલનો અથવા પાકા વીજોરાનો જેવો રસ, તે કરતાં અનંતગુણો મીઠો રસ તેજો લેશ્યાનો જાણવો. પ્રધાન વારૂણીનો રસ, અને વિવિધ પ્રકારના અરગ, મધુ એના રસથકી અનંતગુણો રસ પદ્મ લેશ્યાનો જાણવો. યજુર, જાલ, દૂધ, લાંઠ, સાકર એના રસથકી પણ અનંતગુણો ગદ્યો રસ શુદ્ધ લેશ્યાનો જાણવો.

હવે લેશ્યાઝનો ફરસ કહે છે. કૃષ્ણ, નીલ, તે કાપોત એ ત્રણ લેશ્યાનો ફરસ અપ્રશસ્ત એટલે મધ્યમ જાણવો. ગાયની જીઝનો ફરસ તથા કરવતનો ફરસ, તે કરતાં પણ અનંતગુણો કર્કસ ફરસ તે પ્રથમની ત્રણ લેશ્યાનો જાણવો. અને તેનો, પદ્મ તથા શુદ્ધ એ ત્રણ લેશ્યાનો પ્રશસ્ત એટલે રૂડો ફરસ જાણવો. પરવન અને માલણનો જેવો કોમલ ફરસ હોય, તે કરતાં પણ અનંતગુણો ફરસ સુકુમાલ જાણવો.

એટલે નારકીનું આ ગતિચાર કહ્યું. હવે નારકી નરક થકી નીકલીને ક્યાં આવે તે કહે છે શ્રી પદ્મવણ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે, સાતમા નરક થકી આવ્યો જીવ મત્સ આય. એ પ્રાથિક વચન છે, તેમાટે ગર્જન પર્યાપ્તો તિર્થક હોય. એમ જણાય છે, કેમકે શ્રીપાર્શ્વનાથ ચરિત્રે કમળનો જીવ સાતમા નરક થકી આવ્યો સિંહ થયો દેખાય છે. એટલે જે ઇત્કૃષ્ટાણુ જોગવી સાતમા નરક થકી નીકલે તે મત્સ આય; અને મધ્યમ

तथा जघन्यायु जोगवी सातमा नरक थकी नीकले, ते गर्जज पर्याप्तो तीर्थच थाय. ए संजवी अर्थ अनुक्त कहुं ठे विचारी जोजो.

निरज बृहा गप्पय ॥ पजत्त संखाउ वरि एएसिं ॥ चकि हरि

जुअल अरिहा ॥ जिण जइ दिसि सम्म पुहवि कम्मा ॥ ३३ए ॥

अर्थ-निरजवृहा के० नरकथकी नीकल्या जीव अनंतर आगले जवे गप्पय के० गर्जज होय; पण समूहिम न होय. एतावता समूहिम तीर्थच, तथा समूहिम मनुष्य तथा देवता अने नारकीमांहे पण न जाय; मात्र गर्जजपणे पजत्त के० पर्याप्त होय; पण अपर्याप्त न होय. वली संखाउ के० संख्याता वर्पने आयुष्ये छपजे, पण युगलियामां न छपजे. वली लखिएएसिं के० ए नारकीने जे जे नरक थकी नीकल्या थकां जे जे लब्धि एटले छाज प्राप्ति होय, ते हवे अनुक्रमे कहे ठे. पहेली रत्नप्रज्ञा पृथ्वीथकी जो आव्या होय तो, चक्रवर्त्ति होय. पण शेष पृथ्वीना आव्या चक्रवर्त्ति न आय. ए संजव मात्रे ठे, परंतु चक्रवर्त्तिज आय, एवो कांइ नियम नथी. एम बीजी नरक पृथ्वीनी मर्यादाथी छप्या एटले बीजी नरकपृथ्वी सुधीना आव्या जीव ते हरिजुयल के० बासुदेव, बलदेव होय. एम सर्वत्र मर्यादा जाएवी. बीजी नरकपृथ्वीसुधीना आव्या अरिहंत एटले तीर्थकर होय. एटले जे पूर्वे नरकायु बांध्या पढी तीर्थकर गोत्र ऊपार्जी श्रेणिकादिकनी पेरे नरके गया होय ते जीव तीर्थकर आय. अने चौथी नरकपृथ्वीसुधीना आव्या जिन के० सामान्य केवली होय. पांचमी नरकपृथ्वीसुधीना आव्या सर्वविरति यति होय. छठी नरक पृथ्वीसुधीना आव्या देशविरति एटले श्रावक होय. अने सातमी नरकपृथ्वी सुधीना आव्या सम के० सम्यक्त्व मात्र पामे; देशविरति प्रमुख कांइ पामे नहीं. ॥ ३३ए ॥

हवे नारकी अवधिज्ञाने केटलुं क्षेत्र देखे? ते कहे ठे.

रयणा एउहि गाउअ ॥ चत्तारिअरुठ गुरु लहुकमेण ॥ प-

इ पुढवि गाउ यरुं ॥ हायइ जा सत्तमि इगुरुं ॥ ३४० ॥

अर्थ-रत्नप्रज्ञा पृथ्वीएं नारकीने उत्कृष्टं उहि के० अवधिक्षेत्र गाउअचत्तारि के० चारगाउं जाएवुं, अने जघन्यतो छ के० साडात्रण गाउ अवधिज्ञाने देखे. गुरुलहुकमेण के० ए उत्कृष्ट अने जघन्य अनुक्रमे कहुं. हवे बीजी नरकपृथ्वी आदे देइ पइपुढविगाउयजंहायइ के० एकेकी पुढवी प्रत्ये अर्द्ध अर्द्ध गाउ घटाडीएं, ते जासत्तमि के० यावत् सावमा नरके इगुरुं के० उत्कृष्टं एक गाउ, अने जघन्य अर्द्धों गाउ अवधिक्षेत्र होय, ए विवरीने लखे ठे.

पहेला नरके अवधिक्षेत्र चार गाउ, बीजाए साडा त्रण गाउ, बीजाए त्रण गाउ, चौथाए अढी गाउ, पांचमाए वे गाउ, छप्प दोढ गाउ, अने सातमाए एक गाउ. ए उत्कृष्ट अवधिक्षेत्र कहुं, ए उत्कृष्टथी प्रत्येक नरकपृथ्वीएं, अर्द्ध गाउ उलुं करीएं, ते जघन्य अवधिक्षेत्र जाएवुं. ॥ ३४० ॥

अहीयां कोइ पूरे जे सातमा नरके ब्रह्मदत्त चक्रवर्त्ति “हाकुर्मती हाकुर्मती” पोकारे ठे, ते केम मखे? केमके अवधिक्षेत्र तो एक गाउनुं ठे, ते सातराज केम देखे? तेनुं समाधान करे ठे जे, सम्यक्दृष्टिने मतिज्ञानने बले जातिस्मरण ज्ञान ठे; तेणे करी पूर्वजवनी वात जाए. परंतु कुर्मतीने देखे नहीं. अने कुर्मती “ब्रह्मदत्त ब्रह्मदत्त” एवुं पोकारे ठे; ते पण जाए ठे जे, पूर्वले जवे ब्रह्मदत्त महारो जत्तारि हतो, ते अवस्था तो जाए; परंतु नरकमांहे थकी अवधिज्ञाने करी देखे नहीं. एम जाएजो एटले नारकीनुं आगतिघार कहुं. एटले सविस्तरपणे नवे घारे करी नारकीनी वचन्यता कही. इति नरयदारंसम्मत्तं ॥ ए नारकीनुं चार समाप्त अयुं.

मणुष्यदारं जणइ केतां हवे मनुष्यधार ते सुवनविना आठे प्रतिघारे करी कहीएँ नैये. तेमां प्रथम स्थिति-
घार अने अवगाहनाधार ए वे घार कहे ठे.

गप्पनर ति पलियाऊ ॥ तिगाऊ उक्कांस ते जहन्नेणं ॥ मुढि-
म डुहावि अंत मुहु ॥ अंगुल असंख जागतण ॥ ३४१ ॥

अर्थ—अहीयां मनुष्य वे प्रकारे ठे. एक गर्जज अने बीजा गर्जविना जे उपन्या ते समुत्तिम. तेमां गर्जज मनुष्यनुं उत्कृष्टं तिपलियाऊ के० त्रण पद्योपमनुं आयुष्य जाणवुं. अने तेनुं तिगाऊ के० त्रण गाठनुं देहमान उत्कृष्टं जाणवुं. अने जहन्नेणमुत्तिमडुहाविअंतमूहु के० गर्जज मनुष्यनुं जघन्यायु अंतरमुहूर्त जाणवुं. तथा समूत्तिम मनुष्यनुं जघन्य तथा उत्कृष्टं अंतरमूहुर्तायु जाणवुं. तथा अंगुलासंखजागतण के० गर्जज मनुष्यनुं देहमान जघन्यथी अंगुलने असंख्यातमे जागे जाणवुं. अने समूत्तिम मनुष्यनुं जघन्य तथा उत्कृष्टं देहमान अंगुलनो असंख्यातमो जाग जाणवुं.

ए समूत्तिम मनुष्य ते अदीदीप समुज्जेविषे गर्जज मनुष्यना उच्चार, ते वडिनीत, पासवण, ते लघु-
नीत, खेल, ते श्लेष्मा, संधान, नासीकामल, वमन करेलुं पित्त, शुक्र, वीर्य, शोणित, लोही, मृत, कलेवर, स्त्री पुरुषने संयोगे नगरने खाले, बीजां सर्व अशुची स्थानक एटलां स्थानके समुत्तिम मनुष्य उपजे. ए समूत्तिम असंझी मनरहित मिथ्यात्वी समस्त पर्यासिए अपर्यासो. केमके समूत्तिमने पांच पर्यासि ठे, अने ए समूत्तिम मनुष्य आहार शरीर पर्यासिए इंद्रियपर्यासि पूरण करी मरण पामे, ते कारणे समूत्तिम सर्व पर्यासिए अपर्यासो थको काल करे.

बली संख्याता आयुष्यवाला मनुष्यने वैक्रिय शरीर जघन्य अंगुलनो संख्यातमा जाग प्रमाण अने उत्कृष्टं लाख योजन जाजेरं होय. प्रमत्त यतिने आहारक लब्धिवंतने, आहारक शरीर होय. ते आहारक शरीर जघन्यथी देशे उणुं एक हाथ, अने उत्कृष्टं एक हाथ पूर्ण होय. तेजस अने कर्मण ए वे शरीर सर्व संसारी जीवने औदारिक; वैक्रिय अने आहारक शरीरने संयोगे तद्रूपणो परिणामे, एटले मनुष्यने आयुष्य अने अवगाहना कही. ॥ ३४१ ॥

हवे उपपात उदरर्चना विरहकाल कहे ठे.

वारस मुहुत्त गप्पे ॥ इयरे चउवीस विरहउ कोसो ॥ जम्म
मरणे सुसमउ ॥ जहण संखा सुरसमाणा ॥ ३४२ ॥

अर्थ—गप्पे के० गर्जज मनुष्यने जन्मआश्री विरह, एटले अंतरकाल तथा मरणआश्री अंतरकाल उत्कृष्टो वार मुहूर्त होय, एटले गर्जज मनुष्य एक उपन्या पढी बीजो उत्कृष्टो वार मुहूर्तने आंतरे उपजे. अने मरण पण एक मुवा पढी उत्कृष्टो आंतरो पडे तो वार मुहूर्त पढी अवश्य बीजो कोइ मरण पामे. तेम जन्म पण आय, अने इयरेत्ति एटले इतर जे समूत्तिम मनुष्य ठे, तेने उत्कृष्टो जन्म मरण संबंधी विरह पडे तो चो-
वीस मुहूर्त सुधी पडे. अने जघन्य थकी गर्जज मनुष्यने तथा समूत्तिम मनुष्यने जन्ममरणो विरहकाल एक समय जाणवो.

हवे एक समय गर्जज तथा समूत्तिम मनुष्य उपजे तो केटला उपजे? ते कहे ठे. सुरसमाणा के० देव-
तानीपेरे ते इगडुति संखमसंखा इगसमए हुंतिय चवंति के० एक समये एक, वे, त्रण, संख्याता, असंख्याता उपजे तेम मरण पण पामे. त्यां गर्जज मनुष्य उत्कृष्टे काले उगणनीश आंके संख्याता सुधी गणिए. अने गर्जज समूत्तिम वेउ जेला गणिए. तेवारे असंख्यातासुधी गणिए. ॥ ३४२ ॥

હવે કિયો જીવ મરીને મનુષ્યગતિમાંહે આવે ? તે ગતિદાર કહે છે.

સત્તમિ મહિ નેરશ્ણ ॥ તેજ વાઝ અસંસ્ર નરતિરિણ ॥

મુતૂણ સેસ જીવા ॥ ઊપ્પજાંતી નરજવંમિ ॥ ૨૪૩ ॥

અર્થ- સાતમી નરકપૃથ્વીના નારકી, તેજકાય, વાઝકાય અસંસ્રાતા આયુષ્યવાલા યુગલિયા, એટલે મનુષ્ય તથા તિર્યંચ યુગલિયા. એટલા મૂત્તણ કે મૂકીને સેસ જીવા કે શેષ વીજા સર્વ જીવો તે ઊપ્પજાંતિનરજવંમિ કે મનુષ્યમાંહે ઊપજે. ॥ ૨૪૩ ॥

વલી અહીંયાં વિશેષ કહે છે.

સુર નેરશ્ણહિં ચિય ॥ હવંતિ હરિ અરિહ ચક્કિ બલ દેવા ॥

ચઙવિહસુર ચક્કિવલા ॥ વેમાણિય હુંતિ હરિ અરિહા ॥ ૨૪૪ ॥

અર્થ- વાસુદેવ, અરિહંત, ચક્રવર્તિ, ને બલદેવ- એ ચારે સુરનેરશ્ણહિંચિય કે દેવતા અને નારકીની ગતિમાંથી આવ્યા હોય; પણ મનુષ્ય તથા તિર્યંચની ગતિથી આવેલા ન હોય. વલી ચાર નિકાયના દેવગતિના આવ્યા પણ ચક્કિ કે ચક્રવર્તિ અને વલા કે બલદેવ હોય. અને વેમાણિયહુંતિહરિઅરિહા કે અરિહંત તથા વાસુદેવ એ બંને કેવલ વૈમાનિક દેવગતિનાજ આવ્યા હોય. વીજી ત્રણ નિકાયના આવ્યા ન હોય.

હરિણો મણુસ્સ રયણાશ્ ॥ હુંતિ નાણુત્તરેહિં દેવેહિં ॥ જહ

સંજવ મુવવાઝ ॥ હયગય ઇર્ગિંદિ રયણાણ ॥ ૨૪૫ ॥

અર્થ- વૈમાનિકમાંહે વિશેષ દેખાડે છે. હરિણો કે વાસુદેવ, તથા ચક્રવર્તિના મણુસ્સરયણાં કે મનુષ્ય રત્ન પાંચ, તે હુંતિનાણુત્તરેહિં દેવેહિં કે પંચાનુત્તરના દેવ ચવીને ન હોય. અહીંયાં એ જાવાર્થ છે કે વાસુદેવ, તો નારકી તથા વૈમાનિકચક્રી આવ્યા હોય, તેમાં જો વૈમાનિકચક્રી આવ્યા હોય તો પંચાનુત્તર દેવ ટાલી વીજા સર્વ સ્થાનકથી આવ્યા વાસુદેવ થયા હોય. અને ચક્રવર્તિનાં ચૌદ રત્ન છે, તેમાં ચક્રાદિક સાત રત્ન એકેંડી છે; અને પુરોહિત આદે દેશ્સાત રત્ન પંચેંડી છે. તેમાં હસ્તિરત્ન અને અશ્વરત્ન એ બે તિર્યંચ છે. વાકીનાં પાંચ મનુષ્યરત્ન છે. તે સાતમી નરક, તેજકાય, વાયુકાય, તિર્યંચ અને મનુષ્ય એમાંથી આવ્યા મનુષ્યરત્ન ન હોય; શેષસ્થાનકથી આવ્યા મનુષ્યરત્ન હોય. પુરોહિત, સેનાપતિ, ગાથાપતિ, વાર્ધિક તે સુતાર અને પાંચમું સ્ત્રીરત્ન- એ પાંચ મનુષ્યરત્ન જો વૈમાનિકથી આવ્યાં હોય તો અનુત્તરદેવ વર્જીને વીજા દેવતા થકી આવ્યાં હોય. એમ જાણવું.

વલી હાથી તથા અશ્વ એ બે રત્ન તથા એકેંડીય રત્નની હત્પત્તિ તો યથા સંજવે જાણવી. એટલે જ્યાંના આવ્યા તિર્યંચ સંજવે તે સમસ્ત સ્થાનકથી આવેલાં ફ્રાં રત્નપણે હોય. અને નારકી તથા સંસ્રાતા આયુષ્યવાલા તિર્યંચ અને મનુષ્ય તથા સદ્સાંત દેવલોક સુધીના દેવતા એટલા સ્થાનકના આવ્યા અશ્વરત્ન તથા ગજરત્ન હોય. વલી સંસ્રાતા આયુષવાલા તિર્યંચ અને મનુષ્ય તથા ફ્રાંશાનાં સુધીના દેવતા એટલા સ્થાનકના આવ્યા એકેંડી રત્ન હોય. એ યથા સંજવ ઊપપાત કહિં.

હવે એ રત્નોનાં નામ તથા પ્રમાણ કહે છે.

વામપમાણં ચક્રં ॥ ઊત્તે દંઠં હુહુઘયં ચમ્મં ॥ બત્તી-

સંયુલ સ્વગ્ગો ॥ સુવણ્ઠ કાંગિણિ ચઙરંયુલિયા ॥ ૨૪૬ ॥

चत्वरंगुलो दुअंगुलपिहुलोय मणी पुरोहि गय तुरया ॥
सेणावइ सहावइ ॥ वहु इथी चक्कि रयणाइ ॥ १४५ ॥

अर्थ- चक्र, ठत्र, ने दंरु ए त्रण रत्न ते वामपमाण के० एक वाम प्रमाण जाणवां. वाम शब्दे वेच बाहु लांवा पसाखा थका जे धनुष्य प्रमाण होय, तेने वाम कहे ठे. अने दुहद्वयचम्म के० चर्मरत्न वे हाथप्रमाण होय, तथा वत्तीसंगुलखगो के० खड्गरत्न वत्रीश आंगुल प्रमाण लांहुं होय. अने सुवर्णकागिणि चत्वरंगुलिया के० जात्यवंत सुवर्णमय कांगिणिरत्न ते चार आंगुल लांहुं होय. ॥ १४६ ॥ अने चत्वरंगुलो दुअंगुलपिहुलोयमणी के० चार अंगुल लांहुं, अने वे अंगुल पहोछुं मणीरत्न होय. ए साते एकेकी रत्न चक्रवर्त्तिने आत्मांगुल प्रमाण जाणवां. अने पुरोहित प्रमुख सात पंचेडी रत्न जे ठे ते, जे काळे जेहुं पुरुषना शरीरनुं प्रमाण होय ते काळे ते पण तेवा प्रमाणनां होय.

हवे ए चौद रत्नना गुण कहे ठे. चक्ररत्न वयरीनुं मस्तकदेवक. बीजुं ठत्ररत्न ते चक्रवर्त्तिने हस्तस्पर्शे वार योजन सुधी विस्तार पामे. एहुं होतुं थकुं वैताढय पर्वतनी उत्तर दिशिप रेहेनारा जे म्लेच्छ तेना देवता मेघ वर्षावे, तेनो निरोध करवाने समर्थ आय. व्रीजुं दंरुलत्न ते विषम एटले जे वांकी भूमि होय, तेने समी करे. कामपडे थके हजार योजन अधोचागे धरती विदारे. चोथुं चर्मरत्न ते कार्य उपन्ये थके चक्रवर्त्तिना हस्तस्पर्शे करी वार योजन विस्तार पामे. एहुं होतुं थकुं प्रजातकाळे बीज धाविणं अने संभ्याकाळे सर्व उपजोग करवाने योग्य एवा शालि प्रमुखने उत्पन्न करे ठे. पांचमुं खड्गरत्न ते संग्रामनेविषे अत्यंत शक्तियंत होय. ठहुं कांगिणिरत्न ते वैताढय पर्वतनी गुफामांहे एकेकी जीते उगणपचास उगणपचास मान्ला करवा योग्य होय. सातमुं मणीरत्न ते अधोचागे रेहेनारं जे चर्मरत्न अने ऊर्ध्वचागे रेहेनारं जे ठत्ररत्न तेना ठत्र तुंवा उपर राखुं ठतां तेवारे वार योजन सुधीमां ए मणिरत्न उद्योतकारी आय. अने हस्तनेविषे अथवा मस्तके बांधुं ठतां समस्त रोग हरे.

आठमुं पुरोहितरत्न ते शांतिकर्म करनार होय. नवमुं अश्वरत्न तथा दशमुं गजरत्न ए वे महापराक्रमवंत होय. अग्नीआरमुं सेनापतिरत्न ते गंसासिंधुने पहेले पासे चार खंरुनो जीतनार होय. बारमुं गृहपतिरत्न ते घरनां योग्य काम करे, एने गृहचिंतक कहेहुं. तेरमुं वार्जकीरत्न ते घर चणे. वैताढय पर्वतनी गुफामांहे उमग्गा अने निमग्गा नदीनां पुल बांधे. चौदमुं स्त्रीरत्न ते अत्यंत अद्भुत रूपवंत चक्रवर्त्तिना जोग योग्य होय, ए चौद रत्न ते प्रत्येके एकेक हजार यद्दोए अधिष्ठित होय. अने वे हजार यद्द चक्रवर्त्तिने वेच बाहे होय. एवंचारे सोल हजार यद्द चक्रवर्त्तिनी सेवा करे. ते जघन्यथी जंबुद्वीपनेविषे चार चक्रवर्त्ति होय. तेवारे उपन्न रत्न होय. अने उत्कृष्टपदे अचावीश विजयना अने वे जरत तथा ऐरवतनां मली व्रीश चक्रवर्त्ति होय, तेवारे जंबुद्वीपे चारसें ने वीस रत्न होय. ॥ १४७ ॥

हवे वासुदेवनां सात रत्न कहे ठे.

चक्रं धणुहं खगो ॥ मणी गया तह्य होइ वणमाळा ॥
संखो सत्त इमाइ ॥ रयणाइ वासुदेवस्स ॥ १४८ ॥

अर्थ- एक चक्र, बीजुं धनुष्य, व्रीजुं खड्ग, चोथुं मणी, पांचमुं गदा, तेमज ठहुं वनमाळा, सातमुं शंख, ए सात रत्न वासुदेवनां जाणवां ॥ १४८ ॥

હવે મનુષ્ય મરીને સ્વર્ગાવે ક્યાં જાય? તે કહે છે.

સંઘ નરા ચત્તસુ ગઈસુ ॥ જંતિ પંચસુવિ પદમ સંઘયણે ॥

ઇગ દુતિજા અઠસયં ॥ ઇગસમણ જંતિ તે સિદ્ધિ ॥ ૩૪૯ ॥

અર્થ—સંઘ્યાતા આયુષ્યવાલા મનુષ્ય, જે પુરુષ, સ્ત્રી તથા, નપુંસકરૂપ તે નરક તિર્યંચ મનુષ્ય ને દેવતા-રૂપ ચારે ગતિને વિષે વહી જંતિ કે જે જાય. એ મનુષ્ય જે પદમ સંગયણે કે જે પ્રથમ સંઘયણે વર્તતા હોય તે પંચસુવિ કે જે પાંચમી ગતિ જે મોક્ષ તે પ્રતે પણ જાય; તે માટે મોક્ષગતિની સંખ્યા કહે છે, તે મનુષ્ય કર્મદ્વયે વર્તતાં એક સમયે સામાન્યપણે જઘન્યથી તો એક, બે, ત્રણ, અને હત્કૃષ્ટા જા કે જે યાવત્ અઠસયં કે જે એકસોને આઠ પટલા એક સમયને વિષે જંતિ તે સિદ્ધિ કે જે મોક્ષ પ્રતે જાય. ॥ ૩૪૯ ॥

હવે ત્રણ વેદ આશ્રી સિદ્ધગતિ વિશેષ કહે છે.

વીસિઠિ દસ નપુંસગ ॥ પુરિસ ઠસયં તુ ઇગસમણં ॥

સિદ્ધિ ગિહિઅન્ન સલિંગ ॥ ચત્તદસ અઠાદિય સયં ચ ॥ ૩૫૦ ॥

અર્થ—એક સમયને વિષે હત્કૃષ્ટા સ્ત્રીવેદે વીસ મોક્ષે જાય, એક સમયે નપુંસકવેદી દસ મોક્ષે જાય, અને પુરુષવેદી એકસોને આઠ એક સમયને વિષે મોક્ષે જાય, ગિહિલિંગે એક સમયે ચાર મોક્ષે જાય, અન્ય-લિંગે પટલે તાપસાદિકને લિંગે એક સમયે દસ મોક્ષે જાય, અને સલિંગ તે સ્વલિંગે પટલે સાધુલિંગે અઠાદિ-યસયં ચ કે જે એકસોને આઠ એક સમયે મોક્ષે જાય. ॥ ૩૫૦ ॥

ગુરુલ્લહુ મશ્ચિમ દોચ્ચ ॥ અઠસયં હ્લહો તિરિય લોણ ॥

ચત્ત બાવીસઠસયં ॥ હુસમુદે તિન્નિ સેસજલે ॥ ૩૫૧ ॥

અર્થ—ગુરુ કે જે હત્કૃષ્ટી અવગાહના પટલે પાંચસે ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીરવાલા હત્કૃષ્ટા એક સમયને વિષે દો કે જે બે મોક્ષે જાય. જઘન્ય અવગાહના પટલે બે હાથપ્રમાણ શરીરવાલા હત્કૃષ્ટા એક સમયને વિષે ચત્ત કે જે ચાર મોક્ષે જાય, અને મશ્ચિમ કે જે મધ્યમ અવગાહના પટલે એક સમયને વિષે અઠસયં કે જે એકસોને આઠ મોક્ષને વિષે જાય.

અહીંયાં શિષ્ય પૂછે છે કે હત્કૃષ્ટ પાંચસે ધનુષ્ય શરીર અને જઘન્ય બે હાથ શરીરવાલા મોક્ષયોગ્ય હોય; તો નાજિકુલગરની જાણી શ્રીમરુદેવીસ્વામિની સવાપાંચસે ધનુષ્યના શરીરે મોક્ષ કેમ ગઈ? વહી જઘન્યથી સાત હાથ શરીર મોક્ષ યોગ્ય છે, તો કૂર્માપુત્ર બે હાથના શરીરવાલા કેમ મોક્ષે ગયા? અહીંયાં ગુરુ હત્તર કહે છે.

હત્કૃષ્ટથી પાંચસે ધનુષ્ય, અને જઘન્યથી સાત હાથના શરીરવાલા જે મોક્ષે જાય. એ શરીરમાન તીર્થંકર આશ્રી કહ્યું છે, પરંતુ સામાન્ય કેવલી આશ્રી કહ્યું નથી. જે માટે શ્રીજિનજગ્ગણિક્ષમાશ્રમણ કહે છે કે, જર્તારથથી સ્ત્રી કાંઈક ન્યૂન શરીરવાલી હોય છે; વહી વૃદ્ધ માણસ યુવકો હોય અને હાથી ઉપર ચઢ્યાં થકાં શરીર પણ સંકોચ થયેલું હોય તે માટે પાંચસે ધનુષ્ય શરીર શ્રીમરુદેવિજીનું જાણવું. અને સાત હાથના શરીરવાલા તીર્થંકર મોક્ષે જાય, પણ સામાન્ય કેવલી કૂર્માપુત્ર પ્રમુખ જઘન્યથી બે હાથના શરીર-વાલા પણ મોક્ષે જાય. અને સિદ્ધાંતમાં બે પાંચસે ધનુષ્ય હત્કૃષ્ટ અને સાત હાથના શરીરવાલા મોક્ષે જાય, એવું જે કહ્યું છે, તે પ્રાચીન કહ્યું છે. નહીંતર અધિકો ઈનો પણ હોય.

जे माटे पांचसैं धनुष्य पृथक्त्व अधिक त्यां पृथक्त्व शब्दे पचीस धनुष्य जाणवा, अने सिद्धप्राप्तृति-मांहे पांचसैं आदे सोमांहे श्रीमरुदेवा गण्ठा ठे, अने सात हाथ ते पण अंगुल पृथक्त्व हीन जाणवा; ते हीन ठे, माटे वे हाथ गणिएं, एम करतां कांइ शंका नथी. वली ऊर्ध्व लोके एक समये उत्कृष्टा चार मोढे जाय, अधोलोके वावीस मोढे जाय, तिर्यक लोके एकसो ने आठ मोढे जाय, वली एक समये समुद्रमांशी वे मोढे जाय, शेष पाणी नदि तथा जहमांहेथी त्रण मोढे जाय.

अहीयां ऊर्ध्व लोक ते मेरुचूलिका तो नंदनवन जाणवुं, अने अधोलोक ते अधोग्रामविषे जाणवुं, तथा तिर्यक लोक तो लोक प्रसिद्ध ठे; त्यां वल्भी माफक समुद्रमांहे अथवा घीपे जइ काळसग्न करी मोह जाय, नदिमांहे गंगांनदि उत्तरतां अन्निका सुत आचार्यनी पेरे मोढे जाय. ॥ १५१ ॥

हवे चारे गतिमांहेथी आवेला केटला केटला मोढे जाय ते कहे ठे.

नरय तिरिया गयादस ॥ नरदेव गईउ वीसअठसयं ॥

दस रयणा सकरवालुयाउ चउ पंक जू दगउं ॥ १५१ ॥

ठळ वणस्सइ दसतिरि ॥ तिरिडि दस मणुय वीस नारीउं ॥

असुराइ वंतरा दस ॥ पण तहेवीउ पत्तेयं ॥ १५३ ॥ जोइ

दस देवि वीसं ॥ विमाणियठसय वीसदेवीउं ॥

अर्थ—नरय के० नरकगतिथकी निकलीने मनुष्यगतिमां आव्या जो एक समये सीजे तो दश सीजे. एम तिर्यच गतिथकी आव्या पण दश सीजे. अने मनुष्यगतिथकी आव्या वीश सीजे. देवगतिथकी आव्या अठसयं के० एकसोने आठ सीजे. वली ए गतिमांहे विशेष कहे ठे.

रत्नप्रज्ञा शर्करा अने बालुकाथकी आव्या प्रत्येके दस दस सीजे. पंकप्रज्ञाथकी आव्या चार सीजे. अने धूमादिकथकी आव्या सीजे नहीं. वली जू के० पृथ्वीकायथकी आव्या चार सीजे. दग के० अप-कायथकी आव्या चार सीजे ॥ १५१ ॥

वनस्पतिकायथकी आव्या ठ सीजे, पंचेंज्जी तिर्यचथकी आव्या दश सीजे, तेमां तिर्यचनी स्त्रीमांहे-थकी आव्या पण दश सीजे. अने मनुष्य नरथकी आव्या दश सीजे, मनुष्य नारीथकी आव्या वीस सीजे.

असुरादिक दश निकायथकी आव्या दश सीजे, तेम समस्त व्यंतरगतिथकी आव्या दश सीजे असुर कुमार आदे देइने दशनिकायनी देवीथकी आव्या पांच सीजे, तेमज समस्त व्यंतरजातिनी देवीथकी आव्या पांच सीजे, तहेवि के० ते असुरादिक तथा व्यंतरनी देवी ते प्रत्येके जूदी जूदी पांच जाणवी. ॥ १५३ ॥ अने ज्योतपी पुरुषथकी आव्या दश सीजे, ज्योतपी स्त्रीथकी आव्या वीश सीजे, वैमानिक देव थकी आव्या एकसो ने आठ सीजे, वैमानिक स्त्रीथकी आव्या वीश सीजे, इहां सर्वत्र एक समय जाणवो. सिद्धप्राप्तृतविषे देवगति मनुष्यगति तिर्यचगति नरकगति प्रत्येके दश दश सीजे एम कहे ठे, ए तत्व केवली जाणे, अथवा बहुश्रुत जाणे, एटले गतिआश्री सिद्धिकही.

हवे वेद आश्री सिद्धि कहे ठे, तथा सिद्धगति ए उपपात विरहकाळ कहे ठे.

तह पुवे एहिंतो ॥ पुरिसो होऊण अठ सयं ॥ १५४ ॥

सेसठ जंगएसु ॥ दस दस सिद्धंति एग समएणं ॥ विर-

हो ठमास गुरुउं बहु समउं चवण मिह नडि ॥ १५५ ॥

अर्थ- पुरुषवेदी देव मनुष्य तथा तिर्यचथकी निकली कोइ पुरुष आय कोइ स्त्री आय कोइ नपुंसक आय एमज स्त्रीवेदी पण देवी प्रमुखथकी निकली कोइ स्त्री आय कोइ पुरुष आय कोइ नपुंसक आय. ए-मज नपुंसक वेदी नारकी प्रमुखथकी नीकली कोइ नपुंसक आय कोइ स्त्री आय कोइ पुरुष आय. ए सर्व मली नव जांगा आय, तेमां जे पुरुषवेदथकी आवी फरी पुरुष वेदी अइ सीजे तो उत्कृष्टा एक समयमांहे एकसो ने आठ सीजे ॥ १५४ ॥ अने शेष थाकता आठ जांगामां प्रत्येके एक समयमां जो सीजे तो दश दश सीजे, ते केवी रीते सीजे ते कहे ठे. तेमां (१) केवल पुरुषवेदी वैमानिक देवोथी आवी पुरुष अइ सीजे तो एक समये एकसोने आठ सीजे (२) एम पुरुषवेदथकी स्त्री अइ सीजे तो दश सीजे (३) पुरुषथकी नपुंसक अइ सीजे तो दश सीजे (४) एम केवल स्त्रीवेदथकी आवी स्त्री अइ सीजे तो पण दश सीजे, (५) स्त्रीथकी पुरुष अइ सीजे तो पण दश सीजे. (६) स्त्रीथकी नपुंसक अइ सीजे तो पण दश सीजे (७) केवल नपुंसक वेदथकी आवी नपुंसक अइ सीजे तो पण दस सीजे. (८) नपुंसकथकी पुरुष अइ सीजे तो पण दश सीजे (९) नपुंसकथकी स्त्री अइ सीजे तोपण दश सीजे.

अने वैमानिक देवी ज्योतिषि देवी अने मनुष्यनी स्त्री ए त्रण ठेकाणोथी स्त्री वेदी आवीने प्रत्येके बीश बीश सीजे त्यां ए विशेष ठे. जे स्त्रीवेदथकी आवी मनुष्यपण पुरुष अइ अथवा स्त्री अइ अथवा नपुंसक अइ सीजे तेवारे सर्व मट्या बीस सीजे. वली आठे जांगे पूर्वजवे पुरुषते आ जवे पुरुष अइ सीजे तो एक-सोने आठ सीजे, बीजी रीते आठे जांगे दश सीजे.

अने वली पूर्वे कहुं जे बीश स्त्री एक समये सीजे, त्यां ए विशेष ठे जे कोइ पुरुषवेदथकी आवी कोइ स्त्रीवेदथकी आवी कोइ नपुंसकवेदथकी आवी स्त्री अइ सीजे तो मिश्रित मली बीश सीजे, पण केवल पुरुषथी आवी केवल स्त्रीथी आवी केवल नपुंसकथी आवी बीश सीजे नहीं. इति जावार्थ.

इहां सिद्धपाहुडातुं विशेष देखिए ठैए. नंदनवने एक समये चार सीजे, पांरुकवने एकसमये बे सीजे, ए-केकी विजये बीश बीश सीजे, एकेकी अकर्मजूमिए संहरण थकी दश दश सीजे, पन्नर कर्मजूमिए प्रत्येके एकसोने आठ आठ सीजे, वली उत्सर्पिणी अवसर्पिणीने प्रत्येके त्रीजे चोथे आरे एक समये उत्कृष्टा एकसोने आठ मोढ़े जाय. अवसर्पिणीने पांचमे आरे पांच जरत पांच ऐरवतना बीश सीजे, वली उत्सर्पिणी अवसर्पिणीने शेष थाकते आरे संहरण थकी दश दश सीजे, उत्सर्पिणीने पांचमे आरे युगलिया होय तेमाटे इहां सिद्धि नहोय, बीजुं विशेष सिद्धपाहुडा थकी जाणजो. केमके अति विस्तारे देखतां शंकेप रुचीवालाने व्यामोह उपजे तेमाटे एटलुं लखी पूर्ण कहुं.

हवे गायाना पाठला वे पदे करी सिद्धगतिनो ऊपपात विरह काल कहे ठे. विरहो ठमास गुरुं के० उत्कृष्टो मोह जायानो ठ महीनानो ऊपपात विरह जाणवो. अने लहुसमल के० जघन्यथी तो एक समय जाणवो. तथा चवणमिहन्त्री के० ए मोह थकी पाठो चवन नथी, जेमाटे मोहना जीव सादिअनंत ठे, ए-टले आदि ठे पण अंत नथी. जे कर्म संसारमांहे पाठा आवी ऊपजे ते कर्म सिद्धमांहे नथी. जेम बट्या बीजे अंकुरो न आय तेम कर्मरूप बीज बट्या थकी संसाररूप अंकुरो फरी प्रगटे नहीं.

अष्ट सग ठ पंच चड तिस्त्रि दुस्त्रि श्लोय सिद्धमाणेसु ॥

वत्तीसाइसुसमया ॥ निरंतरं अंतरं उवरिं ॥ १५६ ॥

वत्तीसा अडयाला ॥ सठी वावत्तरी य बोधवा ॥ चुलसीई

ठणवइ ॥ डुरहिय महुत्तर सयंच ॥ १५७ ॥

અર્થ-આઠ, સાત, ષ, પાંચ, ચાર, ત્રણ, બે ને એક સમયે સીજતા વત્રીસ આદે દેડ નિરંતર સીજે, અને જ્યારે કેળ ઉપરાંત અંતર પડે એ અહારાર્થ કહ્યો. હવે જાવાર્થ કહે છે. એક આદે દેડ વત્રીસ સીમ નિરંતર સીજે તો જલક્રુષ્ટા આઠ સમય સુધી સીજે તે કહે છે. એક સમયે એક બે ત્રણ ચાવત્ વત્રીસ સીજે, બીજે સમયે પણ એક બે ત્રણ ચાવત્ વત્રીસ સીજે, એમ ત્રીજે સમયે પણ એક બે ત્રણ ચાવત્ વત્રીસ સીજે, એ રીતે આઠ સમય સુધી નિરંતર વત્રીસ સુધી સીજે, અને આઠ સમય પછી એકાદિ સમયનો અંતર પડે, અને જેવારે તેત્રીસ આદે દેડ અડતાલીસ સુધી એક સમયે સીજે તેવારે જલક્રુષ્ટા સાત સમય સુધી નિરંતર સીજે. પછી અંતર પડે અને જેવારે ઊગાળપચાસ આદે દેડ ચાવત્ સાતસુધી નિરંતર સીજે, તેવારે ષ સમયસુધી નિરંતર સીજે. તે વાર પછી અંતર પડે એમ સર્વત્ર જોડવો. અને જેવારે એકસઠ આદે દેડ બહુતરે સુધી સીજે, તેવારે પાંચ સમય સુધી સીજે, જપરાંત અંતર પડે. તથા જેવારે તહુતરે આદે દેડ ચાવત્ ચોરાસી સુધી સીજે ત્યાં નિરંતર ચાર સમય સુધી સીજે, જપરાંત અંતર પડે. અને જેવારે પચાસી આદે દેડ ચાવત્ ઠગુ સુધી સીજે ત્યારે નિરંતર ત્રણ સમય સુધી સીજે. જપરાંત અંતર પડે. અને જેવારે સત્તાણુ આદે દેડ એકસોને બે સુધી સીજે તેવારે નિરંતર બે સમય સુધી સીજે. જપરાંત અંતર પડે. અને જેવારે એકસો ત્રણ આદે દેડ ચાવત્ એકસો આઠ સુધી નિરંતર સીજે તો એક સમય સીજે, પણ બીજે સમયે અવશ્ય અંતર પડે. ॥ ૩૫૬ ॥ ૩૫૭ ॥

હવે કોઈક સાંખ્યાદિક મતાંતરી કહે છે કે જ્યાં આકાશ ત્યાં સર્વત્ર સિદ્ધ છે. પરંતુ સિદ્ધાંત દેશ નહીં તે મત દૂર કરવાને અર્થે વિશિષ્ટ સિદ્ધાંતિનું સિદ્ધાંત દેશ કહે છે.

પણ્યાલ લક્ષજોયણ ॥ વિસ્ત્રંજા સિદ્ધિસિલ ફલિહ વિ-
મલા ॥ તદુવરિ ગજોયણંતે ॥ લોગંતો તઢ સિદ્ધિર્ઘે ॥ ૩૫૮ ॥

અર્થ-સરવાર્થસિદ્ધિ વિમાનની ધ્વજાથી જપર વાર યોજન સિદ્ધિસિલા છે, તે વાટલા અને લાંબપણે તથા પહોલપણે પીસતાલીસ લાલ યોજન પ્રમાણ છે, તે સર્વ ધવલા અર્જુન સુવર્ણમય સ્ફટિકની પેરે નિર્મલ સિદ્ધિસિલા ઘટલે સિદ્ધની ચમિકા છે. અને કોઈક ઈપત્ પ્રાગ્જારા ઇવું નામ પણ કહે છે. એ સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાન થકી વાર યોજન અલોક પણ છે. એ પરમાર્થ કેવલી તથા બહુશ્રુત જાણે. વલી એ સિદ્ધિસિલા સર્વથા મધ્યજાગે આઠ યોજન જાડી છે. ત્યાં થકી ચાર દિશાએ અને ચાર વિદિશાએ ઘટતી ઘટતી મહીના પાંચ જેવી પાતલી જીત્તાન ઢગ્રને આકારે સિદ્ધિસિલાની સ્થાપના છે, તે સિદ્ધિસિલાને જપર એક યોજનને આંતરે લોકાંત છે. ત્યાં સિદ્ધોની સ્થિતિ ઘટલે રહેવાનું સ્થાન જાણડું.

ફહાં જાવાર્થ આમ છે જે યોજનનો જપરલો ચોથો ગાળું તેના જપરનો ઢગ્રો જાગ જે ત્રણસે ત્રેત્રીસ ધનુષ્ય અને જપર એક ધનુષ્યનો ત્રીજો જાગ ઘટલા દેશમાં સિદ્ધ રહે છે, ત્યાં પાંચસે ધનુષ્યની જલક્રુષ્ટી અવગાહનાર્યે જે સિદ્ધ હોય તેનો ત્રીજો જાગ શરીરની પહોલાણ પૂર્વે ઘટાડીએ ઘટલી જલક્રુષ્ટી સિદ્ધીની અવગાહના હોય. અને જઘન્ય અવગાહના સાત હાથનો ત્રીજો જાગ ઘટાડીએ તેવારે ચાર હાથને સોલ અંગુલ જઘન્યથી સિદ્ધની અવગાહના હોય. ઇતિ મણુયદારં સમ્મતં ॥ ૩૫૯ ॥

તિરિયદારં જણઈ ઘટલે આઠે પ્રતિધારે કરી મનુષ્યનું ઘાર સમાસ થયું. હવે તિર્યંચ ઘાર કહે છે. ફહાં તિર્યંચને પણ એક યુવનધાર વર્જીને વાકી આઠ પ્રતિધાર કહેશે. ફહાં એકેડી વેંડી તેંડી ચૌરેંડી ને પંચેંડી એ પાંચ પ્રકારે તિર્યંચ જાણવા. તેમાં પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ, ને વનસ્પતિ રૂપ પાંચ પ્રકાર એકેંડીના જાણવા. અને તેની સાથે વેંડી તેંડી ચૌરેંડી ને પાંચેંડી મલી ચાર જેલતાં નવ જેદ થાય. તેમાં વલી પંચેંડીના બે જેદ છે. એક ગર્જજ વીજા સમૂર્ઘિમ. તેમાં ગર્જજની અપેહાવિના સામાન્ય પણે નવ જેદે તિર્યંચનું સ્થિતિધાર કહે છે.

વાવીસ સગતિ દસ વાસ ॥ સહસ ગિણિતિ દિણ વેંદિયાઈ સુ ॥

વારસ વાસુણ પણ દિણ ॥ ઠમ્માસ તિપલિય ઠિઠ્ઠ જિઠા ॥૨૫૯॥

અર્થ-પૃથ્વીકાયની સ્થિતિ પદ્મલે આયુષ્ય તે ઇત્કુદ્ધી વાવીસ હજાર વર્ષ. એમ અપકાયની ઇત્કુદ્ધિ સ્થિતિ સાત હજાર વર્ષ. વાયુકાયની ઇત્કુદ્ધિ સ્થિતિ ત્રણ હજાર વર્ષ. વનસ્પતિકાયની ઇત્કુદ્ધિ સ્થિતિ દશ હજાર વર્ષ. અગ્નીકાયની ઇત્કુદ્ધિ સ્થિતિ ત્રણ દિવસની. વેંડીની ઇત્કુદ્ધિ સ્થિતિ વાર વર્ષની. તેંડીની ઇત્કુદ્ધિ સ્થિતિ ડંગણ પચાસ દિવસની. ચઝરેંડીની ઇત્કુદ્ધિ સ્થિતિ ઠ મહીનાની. પંચેંડીની ઇત્કુદ્ધિ સ્થિતિ ત્રણ પટ્યોપમની. એ ઇત્કુદ્ધિ સ્થિતિ નિરુપચ્ચ સ્થાનકે રહેતાં જાણવી. અને જઘન્યતો સર્વને અંતર મુદ્દત સ્થિતિ ઠે. તે વાત આગલ કહેશે. એ સામાન્યપણે તિર્યચની સ્થિતિ કહી. ॥ ૨૫૯ ॥

હવે પ્રથમ ઇહાં પૃથ્વીકાયના જેવું કહે ઠે.

સપ્તાય સુરુ વાલુય ॥ મણોસિલા સક્કરાયચર પુઢવી ॥

ઇગ વાર ચહદ સોલસ ॥ ઠારસ વાવીસ સમ સહસા ॥ ૨૬૦ ॥

અર્થ-સુહાલી મારવાડ દેશની પૃથ્વીની સુકુમાલ માટી તેનું ઇત્કુદ્ધાયુ એક હજાર વર્ષ, અને શુદ્ધ તે ગો-પીચંદન અથવા કુમાર મૃતિકાનું વાર હજાર વર્ષનું આયુષ્ય, વાલુય કે ૦ નદિપ્રમુખની વેલુનું ચૌદ હજાર વર્ષાયુ, મણસિલાનું સોલ હજાર વર્ષાયુ, અને સક્કરાય કે ૦ શર્કરા હરતાલ સુરમાદિકનું અઠાર હજાર વર્ષાયુ, અને ચર પૃથ્વી તે સિલા પાષાણ રહાદિક પ્રમુખનું આયુષ્ય વાવીસ કે ૦ વાવીસ સમ કે ૦ વર્ષ સહસા કે ૦ હજાર પદ્મલે વાવીસ હજાર વર્ષાયુ જાણવું. ॥ ૨૬૦ ॥

હવે પંચેંડિ તિર્યચના જેવડી સ્થિતિ વિશંષ કહે ઠે.

ગપ્પ જુય જલચરો જય ॥ ગપ્પોરગ પુઢ કોડિ ઉક્કોસા ॥

ગપ્પચહપ્પય પક્કિસુ ॥ તિપલિય પલિયા અસંલંસો ॥ ૨૬૧ ॥

અર્થ-ગર્જન જુગપુરિસર્પ ગોહ નોલિયાદિક તથા જલચર કે ૦ જલચર તે મત્સ્યાદિક તે જાજય કે ૦ વે પ્રકારે ઠે. એક ગર્જન જલચર અને ત્રીજા સંમૂઠિમ જલચર. તથા ગપ્પોરગ કે ૦ ગર્જન જરપરિસર્પ એનું ઇત્કુદ્ધાયુ એક પૂર્વ કોડી વર્ષનું જાણવું. વલી ગપ્પચહપ્પય કે ૦ ગર્જન ચતુષ્પદ જે ગાય, જૈંસ, ડંટ, ઘોડા, હાથી પ્રમુખ તેનું ઇત્કુદ્ધાયુ ત્રણ પટ્યોપમનું જાણવું. વલી ગર્જન પંખી જે ચલી, ઘાસ, સારસ, મોર પ્રમુખ તેનું ઇત્કુદ્ધાયુ પટ્યોપમનું અસંલંસાતમો જાગ જાણવું. હવે પૂર્વનું માન કહે ઠે.

પુઢસ્સ ડપરિમાણ ॥ સચ્ચરિ ચલુ વાસ કોડિલક્કાઠ ॥

ઠપ્પન્નં ચ સહસ્સા ॥ વોધવા વાસ કોડીણ ॥ ૨૬૨ ॥

અર્થ-ચોરાસી લાલ વર્ષે એક પૂર્વાંગ હોય, તે પૂર્વાંગને પૂર્વાંગ સાથે ગુણાકાર કરિયે તેવારે સચ્ચરિ ચલુ-વાસ કોડિલક્કાઠ કે ૦ સીતર લાલ કોડી વર્ષ અને ઠપ્પન્નં ચ સહસ્સા કે ૦ ઠપ્પન્ન સહસ્સ કોડી વર્ષ પદ્મલે (૩૦૫૬૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦) પટલી સંખ્યા વર્ષે પૂર્વનું પ્રમાણ થાય. ॥ ૨૬૨ ॥

હવે સંમૂઠિમ પંચેંડી ચલચર પ્રમુખની ઇત્કુદ્ધાયુ સ્થિતિ કહે ઠે.

સંમુઠિ પાણિંદિ થલચ ચર ॥ ડરગ જૂયગ જિઠ ઠિઠ્ઠ કમસો ॥

વાસ સહસ્સા ચુલસી ॥ વિસત્તરિ તિપલ્લ વાયાલા ॥ ૨૬૩ ॥

अर्थ- संमूर्तिम पंचेंडी अलचर गवादिक ते गाय जेस प्रमुख. अने खयर के० खेचर ते पक्षी वगळा प्रमुख उरग के० ऊरपरिसर्प ते अजगर प्रमुख. अने ज्यग के० जूजपूरिसर्प ते गोह नोलिया प्रमुख. जे संमूर्तिम जीवो ते तेनी जिह छिद्र कमसो के० उत्कृष्टी आयुस्थिति अनुक्रमे चोरासी हजार वर्ष, बहुतेर हजार वर्ष, त्रेपन हजार वर्ष अने वेतालीस हजार वर्षनी जाएवी, ए अह्वरार्थ कह्यो. हवे जावार्थ कहे ठे. संमूर्तिम पंचेंडी गाय प्रमुखनुं उत्कृष्टायु चोरासी हजार वर्ष, संमूर्तिम पक्षीनुं बहुतेर हजार वर्ष, संमूर्तिम सर्प प्रमुखनुं त्रेपन हजार वर्ष, संमूर्तिम गोह नकुलनुं वेतालीस हजार वर्ष, एटले सर्व तिर्यचनी उत्कृष्टी जवस्थिति कही.

हवे एनी कायस्थिति कहे ठे.

एसा पुढवाईणं ॥ जवठिईसंपयंतु कायठिई ॥ चउ
एगिंदि सु णेया ॥ उसप्पिणीउ असंखिज्जा ॥ ३६४ ॥

अर्थ- एसापुढवाईणं के० ए पूर्वे पृथ्व्यादिकना आयुष्यरूप जवस्थिति कही. हवे वली एज पृथ्व्यादिकनी कायस्थिति एटले जे पुनः पुनः मरण पामीने तेज कायमां उपजे तेने कायस्थिति कहीए, ते कायस्थिति कहे ठे. चउएगिंदिसु के० वनस्पति टाळीने पृथ्वीकाय, अपकाय, तेजकाय अने वायुकाय ए चार एकेंजीमां प्रत्येके उत्कृष्टी कायस्थिति असंख्याति उत्तर्पिणी अवसर्पिणी प्रमाण नेया के० जाएवी. अंहीयां ए जाव, जे पृथ्वीकायनो जीव मरण पामिपामिने फरी तेज कायमां उपजे, पण पोतानी कायने मूके नही, तो असंख्याति उत्तर्पिणी अवसर्पिणी सुधी रहे. एमज अप्पकाय, तेजकाय अने वाचकाय पण जाएवा. दश कोडाकोडी सागरोपमे उत्तर्पिणी आय. अने दश कोडाकोडी सागरोपमे अवसर्पिणी आय. एवं बीश कोडाकोडी सागरोपमे कालचक्र आय. ए कालमान जरत ऐरवतनी अपेक्षाएं जाएवुं. ए काले करी कायस्थिति कही. हवे क्षेत्रथकी कहे ठे. असंख्याता लोक प्रमाण एटले जेटळा चउदराजलोकना आकाश प्रदेश ठे, तेदलीज संख्याये असंख्याता लोक कइपवा. ते असंख्याता लोकनो एकेक प्रदेश समय समय काढतां असंख्याति उत्तर्पिणी अने अवसर्पिणी आय. ॥ ३६४ ॥

ताउ वणंमि अणंता ॥ संखिज्जा वास सहस विगळेसु ॥
पंचिंदि तिरि नरेसु ॥ सत्तठ जवाउ उक्कोसा ॥ ३६५ ॥

अर्थ- ताउ के० तेहिज पूर्वोक्त जे उत्तर्पिणी अने अवसर्पिणी कही तेवी अनंति उत्तर्पिणी अने अनंति अवसर्पिणी वणंमि के० वनस्पतिनी कायस्थिति काले करी जाएवी. अने क्षेत्रथकी अनंता लोकाकाश प्रदेश प्रमाण असंख्याता पुज्जल परावर्त होय, एटले एक आवलिकाने असंख्यातमे जागे जेटळा समय होय, तेदली संख्या प्रमाणे पुज्जलपरावर्तनी संख्या जाएवी.

ए कायस्थिति व्यवहारराशि जीवने संजवे, केमके व्यवहारराशिज जीव मरण पामि निगोदमां जाय तो अनंति उत्तर्पिणी अवसर्पिणी रहीने पठी वली व्यवहारराशिमां आवे; एटले अहीयां मरुदेवा साथे व्यञ्जिचार नहीं, केमके मरुदेवा अनादि निगोदि ठे, तेमने कायस्थितिनुं ए प्रमाण नहीं.

वली वेइंझियादिक विकलेंझीने संख्याता वर्ष एटले वेंडी, तेंडी अने चछरेंडीने प्रत्येके संख्याता वर्ष सहस्र कायस्थिति जाएवी. वली पंचेडीथ तिर्यचने तथा मनुष्यने, कायस्थिति सात आठ जव जाएवी. ए-

ટલે સંખ્યાતે આયુષ્યે સાત જવ કરે, અને આતમે જવે યુગલિઈ હોય. એ આતે જવેં કરી કાલમાન ત્રણ પ-
દ્યોપમ અને સાત પૂર્વકોટી હત્કૃષ્ટી જાણવી. એ હત્કૃષ્ટી કાયસ્થિતિ કહી. ॥ ૨૬૫ ॥

હવે જઘન્ય જવસ્થિતિ તથા કાયસ્થિતિ કહે છે.

સવેસિંપિ જહ્ણા ॥ અંતમુહુત્તં જવેય કાણ્ય ॥

અર્થ- સમસ્ત પૂર્વોક્ત પૃથ્વીયાદિકને જઘન્ય જવસ્થિતિ અને કાયસ્થિતિ અંતરમુહુત્તં પ્રમાણ જાણવી.
અહીંયાં કાયસ્થિતિને પ્રસ્તાવે મનુષ્યની પણ કાયસ્થિતિ કહી, અને દેવતા નારકી મરણ પામી ફરી દેવતા
નારકીમાં ન જપ્તે, તેમાટે દેવ તથા નારકીને કાયસ્થિતિ નહોય, એટલે સવિસ્તર તિર્યંચનું સ્થિતિ ઘાર કહ્યું.

હવે એ તિર્યંચનું અવગાહના ઘાર કહે છે.

જોયણ સહસ્ત્ર મહિયં ॥ ઇર્ગિંદિયદેહ મુક્કોસં ॥ ૨૬૬ ॥

વિ તિ ચઠરિંદિ સરીરં ॥ બારસ જોયણ તિકોસ ચઠકોસં ॥

જોયણ સહસ્ત્ર પર્ણિદિય ॥ ઝંદે બુઝં વિસેસંતુ ॥ ૨૬૭ ॥

અર્થ- સામાન્યપણે એકેંડીયનું શરીર જોયણ સહસ્ત્રમહિયં કે ૦ એક હજાર યોજન કાળેરું હત્કૃષ્ટ જા-
ણું. ॥ ૨૬૬ ॥ વલી વેંડીય જે શંખાદિક તેનું શરીર વાર યોજનનું જાણવું. એમ તેંડી કીડી મક્કોડાદિકનું
શરીર ત્રણ ગાઉનું જાણવું. અને ચઠરિંડી ત્રમરાદિકનું શરીર ચાર ગાઉનું જાણવું. પંચેંડીનું શરીર એક
હજાર યોજનનું જાણવું. એ શરીરમાન ઝંદે કે ૦ ઝંગે એટલે સામાન્યે બુઝં કે ૦ કહ્યું; હવે વિસેસંતુ કે ૦
વિશેષે કહે છે. ॥ ૨૬૭ ॥

અંગુલ અસંલ જાગો ॥ સુહમનિગોઝ અસંલ ગુણવાજ ॥

તો અગણિતઝ આજ ॥ તત્તો સુહુમા જવે પુહવી ॥ ૨૬૮ ॥

તો વાયર વાઝગણી ॥ આજ પુહવી નિગોય અણુકમસો ॥

પત્તેયવણ સરીરં ॥ અહિયં જોયણસહસ્તંતુ ॥ ૨૬૯ ॥

અર્થ- વનસ્પતિના વે જેદ છે, એક પ્રત્યેક વનસ્પતિ ને વીંજી સાધારણ વનસ્પતિ. સાધારણ શબ્દે નિગોદ
અનંતકાય કહિં, તે સૂક્ષ્મનિગોદિઆનું શરીર અંગુલનું અસંખ્યાતમું જાગ એટલે પ્રમાણે જાણવું, તે અક્ષી!
અસંખ્યાતગુણું સૂક્ષ્મ વાયુકાયનું શરીર જાણવું. એટલે અસંખ્યાતે સૂક્ષ્મનિગોદિયાને શરીરે એક સૂક્ષ્મ વાયુકા-
યનું શરીર હોય, આગલ પણ ગુણુકારે પણ ત્રિધિ જાણવો. તે અક્ષી અસંખ્યાત ગુણો એક સૂક્ષ્મ તેજકાયનું
શરીર જાણવું. તે અક્ષી અસંખ્યાતગુણું એક સૂક્ષ્મ અપ્પકાયનું શરીર જાણવું, તે અક્ષી અસંખ્યાતગુણો એક
સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયનું શરીર જાણવું ॥ ૨૬૮ ॥ તેઅક્ષી અસંખ્યાતગુણો એક વાદર વાયુકાયનું શરીર જાણવું,
તેઅક્ષી અસંખ્યાતગુણો એક વાદર અક્ષીકાયનું શરીર જાણવું, તે અક્ષી અસંખ્યાતગુણો એક વાદર અપ્પ-
કાયનું શરીર જાણવું, તે અક્ષી પણ અસંખ્યાતગુણો એક વાદર પૃથ્વીકાયનું શરીર જાણવું, તે અક્ષી પણ અ-
સંખ્યાતગુણો એક વાદર નિગોદનું શરીર જાણવું. એ દસો માંદોમાંદે અસંખ્યાત ગુણુધિક છે, પરંતુ એકેકું
શરીર અંગુલનું અસંખ્યાતમું જાગ જાણવું. એમ અનુક્રમે અસંખ્યાતગુણો જાણવું. અને પ્રત્યેક વનસ્પતિનું શ-
રીર એક હજાર યોજન કાળેરું છે. ॥ ૨૬૯ ॥

અહીંયાં ગિન્ય પ્રશ્ન કરે છે કે એટલાં સર્વ શરીર હત્સેઆંગુલેં કહ્યાં, અને સમુજ તથા કહ પ્રમાણાંગુલે છે.

तो हजार योजन लंडा समुद्रमांहे पद्मनाल प्रमुख वनस्पतिना शरीर केम घटे ? माटे अत्यंत दीर्घ होय. हवे ए प्रश्नतो उत्तर गुरु कहे ठे.

उत्सेहं गुलजोयण ॥ सहस्समाणे जलासए नेयं ॥ तं व-
द्वि पञ्चम पमुहं ॥ अर्जपरं पुढविरूवं तु ॥ १९० ॥

अर्थ- उत्सेधांगुले करी हजार योजन प्रमाण लुंजुं जलासए के० जलाशय ते नेयं के० जाणवुं. त्यां रहे-
नारा जे ध्वनि पञ्चम पमुहं के० कमल प्रमुख ठे ते वनस्पतिकाय जाणवां. तेनुं शरीर हजार योजन किंचित्
अधिक जाणवुं, उपरांत जे पद्मझहना कमल ते पुढविरूवंतुं के० पृथ्वी कायरूप जाणवा. जे कारण माटे पद्म-
झह हजार योजन लुंजे ठे, ए जावार्थ विशेषणवति ग्रंथमांहे श्रीजिनचक्रगणीक्षमाश्रमाणे विशेषपणे
वखाण्यो ठे. ॥ १९० ॥

हवे वेईडीयादिकुं विशेष नाम ग्रहणपूर्वक उत्कृष्टं देहमान कहे ठे.
वारस जोयण संखो ॥ तिकोस गुम्मीय जोयणं जमरो ॥
मुठिम चळपय जुय ॥ गुरग गाऊधणु जोयण पढुत्तं ॥ १९१ ॥

अर्थ- शंख प्रमुख वेंडी जीवतुं वार योजनतुं शरीर, गुम्मीय कनसिद्धाईया प्रमुख तेंडीतुं त्रण कोशतुं
शरीर. जमरा प्रमुख चळरिंजीतुं एक योजनतुं शरीर. संमूठिम चतुष्पद गाय प्रमुखतुं उत्कृष्टं नव गाळतुं
शरीर जाणवुं. संमूठिम जुजपुरिसर्प गोह नोलियादिकुं नव धनुष्यतुं शरीर जाणवुं. संमूठिम ऊरपरि-
सर्प अजगरादिकुं नव योजनतुं शरीर जाणवुं. ॥ १९१ ॥

गप्प चळपय ठग्गा ॥ ज्याइ जुयगाळ गाळय पढुत्तं ॥ जो-
यण सहस्स मुरगा ॥ मळा ऊजए विय सहस्सं ॥ १९२ ॥

अर्थ- गर्जज चतुष्पद हस्ति प्रमुखतुं ठ कोशतुं शरीर जाणवुं. गर्जज जुजपरिसर्प गोह प्रमुखतुं नव
गाळतुं शरीर जाणवुं. गर्जज ठग्गा के० उरपरीसर्पतुं एक हजार योजनतुं शरीर जाणवुं. अने मळाळ-
जपविके० गर्जज अने संमूठिम ए ऊजय एटले बने जातना मत्सोतुं शरीर एक हजार योजन प्रमाण जाणवुं.

परिक डुग धणुप्पहुत्तं ॥ सवाणंगुल असंखजाग लहू ॥

अर्थ- पही जे गृह्यादिक ते संमूठिम तथा गर्जज ए डुग के० वे प्रकारना. तेनुं शरीर धणुप्पहुत्तं के०
नव धनुष्यतुं जाणवुं. ए समस्त शरीरतुं उत्कृष्टं प्रमाण सामान्य विशेषे कळुं; हवे लडु के० जघन्यथी स-
व्वाणं के० सर्वतुं एटले एकेंडी, वेंडी, तेंडी, चौरेंडी अने पंचेंडी तिर्यंचतुं शरीर ते अंगुल असंख जाग
के० एक अंगुलतो असंख्यातमो जाग ते उपपात समये शरीरपर्याप्ति घेलायें होय.

हवे प्रसंगागत वैक्रिय अवगाहनतुं प्रमाण कहे ठे. वैक्रिय शरीर वादर पर्याप्तो वायु कायनो जीव करे;
अने कोइक पर्याप्तो संख्यातायुवालो गर्जज पंचेंडीय होय ते पण करे, तेमां वायु कायनो जीव तो ज-
घन्य अने उत्कृष्टो अंगुलतुं असंख्याततुं जाग करे, अने पंचेंडी तिर्यंच तो जघन्यथी अंगुलतुं असंख्या-
ततुं जाग करे, तथा उत्कृष्टो नवसें योजन सुधी करे. एटले तिर्यंचतुं अवगाहना द्वार कळुं.

हवे उपपात विरह अने चवन विरह ए वे द्वार कहे ठे, तेमां एकेंडी प्रति समये उपजे अने चवे ठे;
माटे एने ए द्वार संजवे नही; माटे वेंडी आदे देइ जीवोना उपपात चवननो विरहकाल कहे ठे.

विरहो विगला सन्नीण जम्ममरणेषु अंतमूढु ॥ १७३ ॥

गप्पे मुहुत्त बारस ॥ गुरुं बहु समय संखसुर तुह्वा ॥

अर्थ—वैडी तेंडीने चौरेंडी ए त्रण विकलेंडी अने असन्नी के० संमूर्तिम पंचेंडी तिर्यंच, एनो जम्ममरणेषु के० जम्म मरण आश्री विरहकाल प्रत्येके अंतमूढु के० अंतरमूढुत्त गुरुं के० उत्कृष्ट जाणवो, अने गप्पेसु के० गर्जज पंचेंडी तिर्यंचनो उपपात चवन विरह काल उत्कृष्ट मुहुत्तवारसके० बार मुहुत्तनो जाणवो. अने सर्वत्र बहु के० जघन्य विरहकाल समज के० एक समयनो जाणवो. अने ए वैडियादिक एक समये उपजे तो संखसुर तुह्वा के० संख्याये देवताने तुल जाणवा, एटले एक वे त्रण संख्याता असंख्याता सुधी उपजे तथा मरण पाये.

हवे एकेंडीने उपजवा मरवानी संख्या कहे ठे.

अणुसमय मसंखिज्जा ॥ एगिंदिय हुंतिय चवंति ॥ १७४ ॥

वणकाश्च अणंता ॥ इक्किंता उविजं निगोयात्त ॥ निच्चम

संखो जागो ॥ अणंत जीवो चयइ एइ ॥ १७५ ॥

अर्थ—अणुसमय के० प्रतिसमय एटले समय समय प्रत्ये एगिंदिय के० एकेंडी जीवो ते असंखिज्जा के० असंख्याता हुंतिय के० उपजे, अने चवंति के० चवे. ॥ १७४ ॥ अहीया एकेंडी ते पृथ्वी, अप्प, तेज अने वाच ए चार सामान्यपणे प्रति समय असंख्याता उपजे, अने असंख्याता चवे; पण एक समय संख्याता उपजे नहीं, तेम संख्याता चवे पण नहीं; अवश्य असंख्याताज उपजे तथा चवे. अने वनस्पतिकायना वनस्पतिमांहेथीज आवीने अनंता उपजे, अने अनंता चवे. तथा पृथिव्यादिक परस्थानकथकी वनस्पतिमां आवी उपजे तेवारे असंख्याता उपजे.

हवे अनंता उपजवानो हेतु कहे ठे, जे कारण माटे एकेका निगोदशी असंख्यातमो जाग अनंता जीव प्रमाण नित्य सदा सर्वदा आंतराविना चवे अने उपजे. अहीयां ए जावार्थ जे अनंत जीवात्मक एक सूक्ष्म अथवा बादरनिगोद तेना असंख्याता जाग करिणं, तेवो एक जाग अनंत जीव प्रमाण सदा त्यांथी निकले, अने तेवोज एक असंख्यातमो जाग सदा ते स्थानके उपजे, ते जाग पण अनंत जीवात्मक जाणवो. ए प्रकारे एकेक निगोदे प्रति समये अनंता जीव उपजे अने अनंता चवे. तो सर्व निगोदनेविषे अनंता उपजता अने चवता केम न पामिणं ? ॥ १७५ ॥

हवे निगोद शब्दनो अर्थ करे ठे, जे अनंता जीवुं एक साधारण औदारिक शरीर स्तिबुकाकार पाणीना पणोंटा सरखो तेने निगोद कहिणं ते अनंताजीव एकवारे एकठा श्वासोश्वास करे, एकठा आहार करे, ते निगोद कहिणं. तेवा असंख्याता निगोदना समुदायने गोळो कहिणं तेवा गोळा चउदराजमांहे असंख्याता ठे.

गोलाय असंखिज्जा ॥ असंख निग्गोय उ हवइ गोळो ॥

इक्किंमि निगोए ॥ अणंत जीवा मुण्णयवा ॥ १७६ ॥

अर्थ—संसारमांहे असंख्याता गोळा ठे, ते असंख्याते निगोदे एक गोळो होय. ते एकेक निगोदे अनंता जीव जाणवा. ए निगोदिया जीवना वे जेद ठे. एक संव्यवहारिया बीजा असंव्यवहारिया तेमां जे अनादि निगोद थकी निकली पृथ्वीकाय प्रमुखमांहे उपजे, तेने संव्यवहारियो जीव कहिणं. कदाचित् ते

જીવ વલી ફરી પાળો નિગોદમાંહે જાય તોપણ તેને સંવ્યવહારિયોજ કહિં, અને જે જીવ અનાદિ નિગોદ થકી નિકટ્યાજ નથી, અનાદિકાલથી સુદ્ધ નિગોદ તથા વાદર નિગોદમાંહેજ રહેઢે, તેને અસંવ્યવહારિયા કહિં, તથા જેટલા જીવ મોઢે જાય તેટલા જીવ નિગોદમાંથી નિકલી પૃથ્વીકાયાદિકનેવિપે આવી ઉપજે એ વિશેપાર્થ ઢે.

અઢિ અણંતા જીવા ॥ જોહિં ન પત્તો તસાઙ પરિણામો ॥

ઉપ્પજ્ઞંતિ ચયંતિય ॥ પુણોવિ તઢેવ તઢેવ ॥ ૨૭૭ ॥

અર્થ—અનંતા જીવ એવા ઢે કે, જે જીવેત્રસાદિક પર્યાય પામ્યું નથી; જે પુણોવિ કેં ફરી ફરી ત્યાં નિગોદના નિગોદમાંહેજ ઉપજે ઢે ને ચવે ઢે. એટલે નિગોદમાંહેજ ઉપજે અને નિગોદમાંહેજ મરણ પામે ઢે. ત્યાંના ત્યાંજ રહે ઢે. ॥ ૨૭૭ ॥

સવોવિ કિસલઝં યલુ ॥ ઝગામમાણો અણંતઝં ઝણિઝં ॥

સોચેવ વિવઢુંતો ॥ હોઙ પરિત્તો અણંતોવા ॥ ૨૭૮ ॥

અર્થ—સવોવિ કેં સમસ્ત પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય અથવા સાધારણ વનસ્પતિકાય પ્રથમ ઝગતો કિસલઝં યરૂપ તેને યલુ ઙતિ નિશ્ચે અનંતકાય કહીં એ સો કેં તેહજ કિસલઝં ચેવ કેં નિશ્ચે થકી વધતો વધતો અંતરમુહૂર્ત પઢી કોઙક પરિત્તો કેં પ્રત્યેક શરીર હોય. વા કેં અને કોઙક સાધારણ શરીર હોય, જેવો કર્મ બાંધ્યો હોય જેવો વીજ હોય. તેવો શરીર નીપજે. ॥ ૨૭૮ ॥

હવે કયા કર્મથી જીવને એકંઙીપણની પ્રાપ્તિ થાય તે કહેઢે.

જયા મોહોદઝં તિવો ॥ અન્નાણંતુમહપ્રયં ॥

પેલવં વેયણીયંતુ ॥ તયા ઇગિંદિય ત્તણં ॥ ૨૭૯ ॥

અર્થ—જયા કેં જવારે તિવો કેં ત્રિપ્ર એટલે અત્યંત મોહોદય વિષયાજિલાષ મૈશ્વન પરિણામ હોય, અથવા અત્યંત ત્રૈવ અજ્ઞાનરૂપ મહાત્રય જેણે ફરી સચેતન તે અચેતન થઇ જાય. તથા પેલવં કેં અસાર વેયણીયં કેં અસાતાવેદની હદય આવી હોય. તેવારે એવા પરિણામે અથવા સંજ્ઞાએ ફરી એકંઙીપણાનું કર્મ વંધાય, તેથી જીવ એકંઙી થાય, એટલે તિર્યંચને ઉપપાત વિરહકાલ ચવન વિરહકાલ એક સમય ઉપપાત સંખ્યા એક સમય ચવન સંખ્યા એ ચાર ચાર કહ્યાં. ॥ ૨૭૯ ॥

હવે એ તિર્યંચમાં કિયો જીવ જાય તે ગતિ ચાર કહે ઢે.

તિરિણ્ણુજંતિ સંઘા ॥ ઢતિરિનરાઙ્ઙાહુ કપ્પદેવાઝં ॥

પઙ્કત્તસંઘ ગપ્પય ॥ બાયર ચૂદગપરિત્તેસુ ॥ ૨૮૦ ॥

તો સહસારંત સુરા ॥ નિરયા પઙ્કત્ત સંઘ ગપ્પેસુ ॥

અર્થ—એકંઙી, વેંઙી, તેંઙી, ચરેંઙી તથા સંખ્યાતાવર્ષાયુવાલા પંચેંઙી તિર્યંચ અને સંખ્યાતાવર્ષાયુવાલા મનુષ્ય એટલા સ્થાનકના જીવ મરણ પામીને એકંઙી, વેંઙી, તેંઙી, ચરેંઙી ને પંચેંઙી તિર્યંચમાંહે ઉપજે. વલી યુવનપતી વ્યંતર અને જ્યોતપી તથા ઙાહુકપ્પદેવાઝં કેં થાવત્ સૌધર્મ અને ઙ્ઙ્ઙાન એ વે કટપવિ-માનવાસિ દેવતા. એ મરણ પામીને પઙ્કત્તસંઘગપ્પય કેં પર્યાપ્તા સંખ્યાતાયુવાલા ગર્જજ તિર્યંચમાંહે ઉપજે.

वली वायरज्जदग के० पर्यासा बादर, पृथ्वीकाय अने दग एटले अप्पकायमाहे पण उपजे. वली पर्यासा परित्तसु के० प्रत्येक वनस्पतिमाहे पण उपजे ॥ १८० ॥ अने सनत्कुमारादिकथी मांमीने सहस्रारांत सुधीना देवता तथा नारकी, ए चवीने पर्यासा संख्यातायुष्क गर्जज तिर्यचमां जाय, पण बीजी जातना ति-
थ्यचमांहे न जाय. एटले तिर्यचनुं गतिचार कहुं.

हवे तिर्यचना जवअकी मरण पामीने क्यां जाय ? ते कहे ठे.

संखपणिंदिय तिरिया ॥ मरिउं चउसु विगइ सुज्जांति ॥ १८१ ॥

थावर विगला नियमा ॥ संखाउय तिरि नरेसु गहंति ॥

विगला लज्जिजा विरइ ॥ सम्मंपि न तेउ वाउ चुया ॥ १८२ ॥

अर्थ- संखपणिंदिय तिरिया के० संख्याता आयुष्यवाला पंचेंजीय तिर्यच मरिउं के० मरण पामीने एक मोहविना बाकीनी चारे गतिनेविषे जंति के० जाय. ॥ १८१ ॥ वली थावर ते एकेंजी अने विकलेंजी, ते मरण पामीने संख्यातायुष्यवाला तिर्यच अने मनुष्यमाहे जाय; पण देवता, नारकी, अने असंख्यातायुष्यवाला तिर्यच तथा असंख्यातायुष्यवाला जे शुगळिया; मनुष्य तेमां न जाय. वली विकलेंजी मरीने मनुष्यगति पामी सर्व सावद्य विरतिरूप चारित्र पामे, पण सीजे नही. अने तेउकाय, तथा वाउकाय मरण पामीने मनुष्य तो न आय, पण कदाचित् पंचेंजी तिर्यच आय तो सम्यक्त्व पण पामे नही; तो विरतिपणुं क्यांकी पामे ? ए तेउकाय तथा वाउकायना जवनो ए स्वभाव ठे, जे मनुष्य न आय, अने सम्यक्त्व पण न पामे. शेषथाकता समूर्द्धिम गर्जजतिर्यच, तथा समूर्द्धिमगर्जजमनुष्य, तथा पृथ्वी, अप्प अने वनस्पति एटलां मरण पामीने मनुष्य आय; अने मनुष्य यइने मरुदेवानी पेरे तेज जवे चारित्र पाळी मोह पण पामे. ॥ १८२ ॥

हवे तिर्यचने अवसर जणी मनुष्यने पण लेखा कहे ठे.

पुढवी दग परितवणा ॥ वायर पज्जात्तहुंति चउलेसा ॥ ग-

प्रय हिरिय नराणं ॥ ठह्वेस्सा तिज्जि सेसाणं ॥ १८३ ॥

अर्थ- पुढवि के० पृथ्वीकाय, दग के० अप्पकाय, परितवणा के० प्रत्येक वनस्पतिकाय ए सर्व वायर पज्जात्त के० बादर पर्यासा जाणवां, तेमां हुंतिचउलेसा के० चार लेखा होय. केमके जवनपति, व्यंतर, ज्योतपी, सौधर्म अने ईशानांत सुधीना देवता तेजोलेखावंत होय. ते पृथ्वी, अप्प, अने वनस्पतिमाहे उपजे. ते पर्यासा अथा पळी अंतर्मुहूर्त्तसुधी केटलोएक काल तेजोलेखावंत होय; ते कारणे कूल, नील, कापोत अने तेजो ए चार लेखा एमां होय. अने गप्पय तिरियनराणं के० गर्जजतिर्यच, तथा गर्जजमनुष्यने ठप लेखा होय. केमके मनुष्य तथा तिर्यचने अस्थिरलेखा होय. अने तिज्जि सेसाणं के० शेष तेउकाय, वाउकाय, सूक्ष्म पृथ्वीकाय, सूक्ष्म अप्पकाय, साधारण अपर्यास बादर पृथ्वीकाय, अपर्यास बादर अप्पकाय, अपर्यास प्रत्येक वनस्पतिकाय, वेईडी, तेंडी, चठरेडी अने समूर्द्धिम पंचेंजी तिर्यच तथा, समूर्द्धिम पंचेंजी मनुष्य एटलांने कूल, नील अने कापोत ए त्रण लेखा होय. अने पृथ्वी, अप, तथा पर्यास बादर वनस्पतिमाहे देवताना उपजवा अकी केटलोएक काल तेजोलेखा संजवे, पर्यासावस्थाएं तेजोलेखा केम संजवे ? ते उपर हेतु कहे ठे. जळेसाए मरई, “ तह्वेसाए उववज्झइति ” एटले जे लेखाथकां मरण पामे तेज लेखा थकां उपजे. ॥ १८३ ॥ अहीयां ह्यसाश्रमणकृत गाथा कहे ठे.

અંત મુહુત્તમિ ગણ ॥ અંત મુહુત્તમિ સેસ ણ ચેવ ॥ લેસા-
હિ પરિણયાહિં ॥ જીવા વચ્ચંતિ પરલોયં ॥ ૨૮૪ ॥

અર્થ— મનુષ્ય તથા તિર્યંચ તે પરજવની લેશ્યા આગ્યા પઠી અંતર્મુહૂર્ત્ત મરણ પામે. ઇટલે લેશ્યાનું અંતર્મુહૂર્ત્ત ગયા પઠી મરણ પામે. અને દેવતા તથા નારકી પોતાની મૂલગી લેશ્યાનું મુહૂર્ત્ત થાકતું રહે તેવારે મરણ પામીને પરજવે જાય. ત્યાં હપન્યા પઠી તે મૂલગી લેશ્યાનું અંતર્મુહૂર્ત્ત જોગવે. તેમાં પર્યામિનું અંતર્મુહૂર્ત્ત ન્હાનું જાણવું, અને લેશ્યાનું અંતર્મુહૂર્ત્ત મહોટું જાણવું. તેમાટે પર્યામાવસ્થા ણ પરજવની તેજોલેશ્યા સંજવે. અહીંયાં અંતર્મુહૂર્ત્તના અસંખ્યાતા જ્ઞેદ ઢે. ॥ ૨૮૪ ॥

તિરિ નર આગામિ જવે ॥ લેસસાણ અણ્ણ મુરાનિરયા ॥
પુવજવ લેસસેસે ॥ અંત મુહુત્તે મરણમિતિ ॥ ૨૮૫ ॥

અર્થ— તિર્યંચ તથા નર કે ૦ મનુષ્ય તે આગામિજવે કે ૦ આગલા જવની લેસસા ણ કે ૦ લેશ્યાનું અંતર્મુહૂર્ત્ત ગયા પઠી મરણ પામે. વલી મુરા નિરયા કે ૦ દેવ તથા નારકી ણ પૂર્વના જવની લેશ્યાનું અંતર્મુહૂર્ત્ત શેષ થાકતું રહે તેવારે મરણ પામી પરજવે હપજે, ઇતાવતા ણ પરમાર્થ. જે તેજોલેશ્યાવંત દેવતા પૃથ્વીકાય, અને અપકાય, તથા પ્રત્યેક વનસ્પતિમાંહે હપજતા તેમને કેટલાંક કાલ તેજોલેશ્યાનો સજાવ હોય. ॥ ૨૮૫ ॥

હવે મનુષ્ય તિર્યંચસંવંધી લેશ્યાની સ્થિતિ કહે ઢે.

અંતમુહુત્તઞ્ઞિહં ॥ તિરિય નરાણં હવંતિ લેસસાહં ॥
ચરિમાનરાણ પુણ નવ ॥ વાસૂણા પુવ ક્કોહીવિ ॥ ૨૮૬ ॥

અર્થ— પૃથ્વીકાયાદિક તિર્યંચ અને નરાણં કે ૦ સંમૂર્ઠિમ તથા ગર્જજ મનુષ્ય ઇને જે જે લેશ્યા સંજવે, તે તે લેશ્યાહંની ઞ્ઞિહં કે ૦ સ્થિતિ અંતમુહુત્ત કે ૦ અંતર્મુહૂર્ત્ત પ્રમાણ જાણવી. ઇતાવતા પૃથ્વીકાયમાંહે જે લેશ્યા ઢે, તે જઘન્યથી તથા હત્કુટથી અંતર્મુહૂર્ત્ત સુધી રહી; ને વલી સંજાપ કરી ફરી જાય, અને વીજી લેશ્યા થાય. અંતર્મુહૂર્ત્ત હપરાંત લેશ્યા રહે નહી. ઇમજ અપ્પકાય પ્રમુલ તિર્યંચને તથા સંમૂર્ઠિમ ગર્જજ મનુષ્યને ણ જાણવી. અને ચરિમા કે ૦ ઢેહી શુદ્ધલેશ્યા તે મનુષ્યને હત્કુટી નવે વરસે હાણી ઇક પૂર્વ-કોહી વર્ષસુધી રહે. તે કેવી રીતે રહે ? તે કહે ઢે. ગર્જકાલના નવ મહીના રહિત આઠ વર્ષમાંહે ચારિત્ર ન હોય. તેમાટે કોહક જીવ નવમે વરસે ચારિત્ર લેહ કેવલજ્ઞાન પામે, તેવારપઠી નવે વરસે હાણી ઇક પૂર્વ-કોહી વર્ષપર્યંત જીવતો રહે; ત્યાંસુધી કેવલીને ઇકજ શુદ્ધલેશ્યા હોય. અને વીજા મનુષ્યને શુદ્ધલેશ્યા અંતર્મુહૂર્ત્ત પ્રમાણ હોય. ઇટલે તિર્યંચને સવિસ્તરપણે ગતિ અને આગતિ કહી. ॥ ૨૮૬ ॥

તિરિયાણવિ ણિપ્પમુહં ॥ જણિય મસેસંપિ સંપંહં વુહં ॥
અજિહિય દારપ્પહિયં ॥ ચલગ્ગ જીવાણ સામન્નં ॥ ૨૮૭ ॥

અર્થ— તિરિયાણવિ ણિપ્પમુહં કે ૦ ધુરથકી માંનીને તિર્યંચની સ્થિતિ પ્રમુલ સમસ્ત આઠ પ્રતિધારસહિત તિર્યંચનું ચાર જણિયં કે ૦ કહ્યું. અને સંપંહંવુહં કે ૦ સાંપ્રત ઇટલે હવે ચારે ગતિના ધારમાંહે કેટલાંક વો-લ પ્રથમ કહ્યા, અને કેટલાંક અધિક વોલ ઢે તે પૂર્વે કહ્યા નથી. માટે તે ચારેગતિના જીવોને સામન્નં કે ૦ સામાન્યપણે સરલા કહે ઢે. ॥ ૨૮૭ ॥

देवा असंख नर तिरि ॥ इह्नी पुंवेय गप्प नर तिरिया ॥

संखाज्या तिवेया ॥ नपुंसगा नारया ईया ॥ १८८ ॥

अर्थ— देवता अने असंख के० असंख्याता वर्षायुवाला युगलिया जे मनुष्य तथा तिर्यंच, तेमांहे पुरुष वेद अने स्त्री वेद ए बने वेद होय. अने गप्पनरतिरिया संखाज्या के० संख्याता आयुष्यना धणी गर्जज मनुष्य, तथा गर्जज तिर्यंच— एमांहे पुरुष, स्त्री ने नपुंसक ए तिवेया के० त्रण वेद होय. तथा नारयाईया के० नारकी आदे देहने एकेंडी, बेंडी, तेंडी अने चउरेंडी तथा संमुर्तिम मनुष्य अने संमूर्तिम तिर्यंच ए-दला बधा एकज नपुंसगा के० नपुंसकवेदी जाणवा. ॥ १८८ ॥

हवे पूर्वोक्त वैमानादिक जे कहां ठे ते जे अंगुले मापीए ते कहे ठे.

आयंगुलेण वहुं ॥ सरीर मुस्सेह् अंगुलेण तहा ॥

नगपुढवि विमाणाई ॥ मिणसु पमाणं गुलेणतु ॥ १८९ ॥

अर्थ—आंगुलना त्रण जेद ठे. एक आत्मांगुल, बीजुं उत्सेजांगुल, अने जीजुं प्रमाणांगुल. तेमां आत्मांगुले करी वहुं के० वस्तु जे धवलगृह, ज्मिगृह, तहखाना, कूप, तलाव प्रमुखने मापीए, जे काळे जेटहुं शरीरप्रमाण होय, तेहने अनुसारे घर, हाट, कूप अने तलाव प्रमुख पोत पोताने अंगुले मापीए. जरतचक्र-वर्तिने घारे जरतने अंगुले मापीने लोको घर, हाट, कूप प्रमुख करता हता, अने श्रीमाहावीरस्वामिने घारे श्रीमाहावीरने आंगुले मापीने घर प्रमुख लोको करता हता, ए आत्मांगुल कह्युं. अने देवता प्रमुखनुं शरीर उत्सेधांगुले करी मापीए, तथा प्रमाणांगुले करी नग के० पर्वत तथा पुढवी के० सात नरकनी पृथ्वी अने विमाणाई के० सौधमार्दिक देवलोकनां विमानावतंसक; आदि शब्दशक्ती जवनपतिनां शुवन, नर-कावासा अने द्वीप, समुद्र ए सर्व प्रमाणांगुले करी मापीए. ॥ १८९ ॥

हवे उत्सेजांगुलनुंस्वरूप कहे ठे.

सठेणसुतिरकेणवि ॥ बिंतु जित्तुं च जंकिर न सक्का ॥

तंपरमाणुं सिद्धा ॥ वयंति आई पमाणानं ॥ १९० ॥

अर्थ—तिरकेणवि के० अत्यंत तीक्ष्ण खड्गादिक जे सठेण के० शस्त्र, तेणे करीने पण बिंतुं के० ठेदीने जंकिरनसक्का के० जेना वे खंर करी शक्कीए नहीं. वली जित्तुं के० जेने विदारीने मांहे सजिज पण करी शक्कीए नहीं, तंपरमाणुं के० तेने परमाणु कहीए. ते अत्यंत लघु एम सिद्धा के० सिद्ध जे केवली जगवंत ते कहे ठे. वली ते परमाणुने अंगुल हस्तादिना प्रमाण के० माननुं आदि एटले प्रथम कहीए. ए परमाणु अकी सर्व परिमाण करीए. ते परमाणुना वे जेद ठे. एक सूक्ष्म परमाणु, बीजो व्यवहारिक बादर परमाणु. ते अनंता सूक्ष्म परमाणु विचसा परिणामे मली एकठा आय. तो तेने व्यवहारिक परमाणु कहीए. ॥ १९० ॥

परमाणु तसरेण ॥ रहरेण वालअग्ग लिस्काय ॥ जूय ज-

यो अठगुणो ॥ क्रमेण उत्सेह् अंगुलयं ॥ १९१ ॥ अंगुल

उक्कं पाळ ॥ सोडुगुण विह्वि सा डुगुण ह्वो ॥ चउह-

हं धणुडु सहस ॥ कोसो ते जोयणं चउरो ॥ १९२ ॥

अर्थ- एवा आठ व्यवहार परमाणुए एक तसरेणु आय, आठ तसरेणुए एक रथरेणु आय, अने आठ रथरेणुए एक वालाग्र आय, अने आठ वालाग्रे एक लिस्का के० लीख आय, तथा आठ लीखे एक युका आय, आठ युकाए एक यव आय, आठ यवे एक उत्सेङ्गांगुल आय. ॥ १९१ ॥ अंगुलबर्क के० एवा उ उत्सेङ्गांगुले पाठ के० एक पग आय, ते पगनो मध्यजाग तेने डुगुण के० बमणु करीए. एटले वे पगे वि-हडि के० एक वेंत आय. सा के० तेने डुगुण के० बमणु करीए. तेवारे वे वेंत आय, एटले एक हाथ आय. एवा चउहड्डंधणु के० चार हाथे एक धनुष्य आय. एवा दुसहसकोसो के० वे हजार धनुष्ये एक कोश आय. ते जोयण चचरो के० तेवा चार कोशे एक योजन आय. ॥ १९२ ॥

हवे प्रमाणांगुलनुं स्वरूप कहे ठे.

चउसयगुणं पमाणं ॥ गुल मुस्सेहं गुलाउ बोधवं ॥ उत्से-
हं गुल डुगुणं ॥ वीरस्सायं गुलं जणियं ॥ १९३ ॥

अर्थ- चारसं उत्सेङ्गांगुले एक प्रमाणांगुल आय. अने एक प्रमाणांगुले चारसं उत्सेङ्गांगुल आय. ते बोधवं के० जाणहुं. ए प्रमाणांगुले श्री ऋषभदेव जरतचक्रवर्तिनुं शरीर एकसो ने वीश आंगुल लाउं. ते एकसो ने वीश अंगुलने चारसं गणुं करीए, तेवारे अडतालीश हजार अंगुल होय. अहीयां उबु अंगुले एक धनुष्य थाय ठे, माटे अडतालीश हजारने उबु जागे आपीए, तेवारे पांचसं धनुष्य देहमान आय.

हवे उत्सेहंगुलडुगुणं के० उत्सेङ्गांगुलने बमणु करीए, तेवारे वीरस्त के० श्रीमहावीर परमेश्वरनो एक आत्मांगुल आय. एवा चोराशी अंगुल श्रीमहावीरनुं शरीर हुतुं. तेने बमणु करीए तेवारे एकसोने अडसठ अंगुल आय. त्यां एक हाथमां चोवीश अंगुल होय; माटे एकसोने अडसठने चोवीशे जाग देतां सात हाथ श्रीमहावीरना शरीरनुं प्रमाण होय. ए कारणे वे उत्सेङ्गांगुले श्रीमहावीरनो एक आत्मांगुल होय. एनो विस्तारार्थ अंगुलसित्तिरिग्रंथ अकी जाणजो. अहीयां ग्रंथविस्तारना जय अकी लख्युं नथी.

हवे चोराशीलक्ष जीवायोनिना जेद कहे ठे.

पुढवाइसु पत्तेयं ॥ सग वणपत्तेय एत दस चउद ॥ विग-
ले डु डु सुर नारय ॥ तिरि चउ चउ चउदस नरेसु ॥ १९४ ॥

अर्थ- पुढवाइसु के० पृथिव्यादिकनेविषे एटले पृथ्वी, अप, तेउ, अने वायु ए चारनेविषे प्रत्येके सग के० सात सात लाख योनि होय. अने वणपत्तेय के० प्रत्येक वनस्पतिने दस के० दशलाख योनि होय. तथा आणंत के० अनंतकायने चउद के० चौदलाख योनि होय. अने विगले के० विकलेंडी एटले बेंडी, तेंडी ने चौरेंडी माहे डुडु के० प्रत्येके वे वे लाख योनि होय, तथा सुर के० देवता अने नारय के० नारकी, वली तिरि के० पंचेंडी तिर्थच- एउंमां प्रत्येके चउचउ के० चार चार लाख योनि होय, तथा चउ-दसनरेसु के० मनुष्यमाहे चौदलाख योनि होय, ए सर्व मली चोराशी लक्ष जीवायोनि होय. ॥ १९४ ॥ हवे योनि शब्दनो अर्थ कहे ठे. अहीयां चोराशी लाख संख्यानेविषे सामान्यपणे योनि जातिए करी एकेक जीवना निकाय, वर्ष, गंध, रस अने स्पर्श सरखो होय; ते एक जातियोनिमाहे ग्रहण करीए, तेवा सर्व मली चोराशी लाख होय. जेम गोवरनुं गाणुं एक योनि कहीए. ते गाणामाहे जूदा जूदा विंढी, क्रमि, कीडा, प्रमुख जे घणा जीव होय ते सर्व जूदा जूदा कुल कहीए. ॥

• એક યોનિમાંહે ઘણાં કુલ હોય તે કહે છે.

એર્ગિંદિએસુ પંચસુ ॥ બાર સગતિ સત્ત અઠવીસાય ॥
 વિગલેસુ સત્ત અઠ નવ ॥ જલ સ્વહ ચઢપય ઊરગ યુયમે ॥
 ॥ ૧૬૫ ॥ અરુત્તેરસ બારસ ॥ દસ દસ નવગં નરામરે નિર-
 ય ॥ બારસ ઠવીસ પણવિસ ॥ હુંતિ કુલ કોડિ લક્ષાઈ
 ॥ ૧૬૬ ॥ ઇગકોડિ સત્ત નવઈ ॥ લક્ષા સદ્ધા કુલાણ કોડીણં ॥

અર્થ- પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાઇ, ને વનસ્પતિ એ પાંચે એકેડીને યથા સંખ્યાએ કમેણ કે ૦ અનુક્રમે વારસ કે ૦ બાર લાલ કુલ કોડી સગ કે ૦ સાત લાલ કુલકોડી, તિ કે ૦ ત્રણ લાલ કુલકોડી, સત્ત કે ૦ સાત લાલ કુલકોડી અઠવીસા કે ૦ અઠવીશ લાલ કુલકોડી, એવે અનુક્રમે જાણવી; અને વિગલેસુ કે ૦ વિકલેડી જે વેંડી, તેંડી, ને ચઢરેંડી તેને અનુક્રમે સાત લાલ, આઠ લાલ, અને નવ લાલ કુલકોડી જાણવી. અને જલ કે ૦ એક જલચર, બીજા સ્વહ કે ૦ સ્વેચર, ત્રીજા ચઢપય કે ૦ ચતુષ્પદ, ચોથા ઊરગ કે ૦ ઊરપરિસર્પ, પાંચમાં યુયમે કે ૦ યુજપુરિસર્પ, એ પાંચેને અનુક્રમે સાદાવાર લાલ ॥ ૧૬૫ ॥ બાર લાલ, દશ લાલ, દશ લાલ અને નવ લાલ કુલકોડી જાણવી. એમજ નરામરેનિરય કે ૦ મનુષ્ય, દેવતા, અને નારકી એ ત્રણેને અનુક્રમે બાર લાલ, ઠવીશ લાલ, અને પચીશ લાલ કુલકોડી જાણવી. ॥ ૧૬૬ ॥ એ સર્વ એકઠા કરીએ ત્યારે એક કોડાકોડી સત્તાણુલાલ કોડી પચાશ હજાર કોડી એટલી સંખ્યા થાય. અં-
 કસ્થાપન (૧૬૫૫૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦) એટલી જીવોને ઉપજવાની યોનિમાંહે કુલની કોડી છે.

હવે બીજી પ્રકારે યોનિ કહે છે.

સંવુરજોણિ સુરેર્ગિંદિ ॥ નારયા વિચ્છ વિગલ ગપ્તુ તથા ॥ ૧૬૭ ॥

અર્થ- સુર કે ૦ ચાર નિકાયના દેવતા, અને એકેડી તે પૃથિવ્યાદિક પાંચ, તથા નારયા કે ૦ સાતે નર-
 કના નારકી એ સર્વેની જોણિ કે ૦ યોનિ જે ઉત્પત્તિ સ્થાનક, તે સંવુર કે ૦ સંવૃત્ત એટલે ઢાંકેલી હોય, સ્પષ્ટ દેખાય નહીં. ત્યાં દેવતાની દેવગુણે ઢાંકેલી દેવશયનીય હોય, તેને વિચાલે દેવો ઉપજે. અને એકે-
 ડીયની યોનિ જે પૃથ્વી, પાણી તેપણ સ્પષ્ટપણે ન જાણીએ. નારકીને ઢાંકેલા ગોલને આકારે આલા છે, ત્યાં નારકી ઉપજે, ત્યાંથી નીચે પડે. અને વિકલેંડી તે વેંડી, તેંડી, ને ચઢરેંડી, તથા સંમૂર્ઠિમ પંચેંડી તિર્યચ, અને સંમૂર્ઠિમ પંચેંડી મનુષ્ય એ પાંચની વિચ્છ કે ૦ વિવૃત્તયોનિ એટલે વિશેષપણે ઉત્પત્તિસ્થાનક જે જલા-
 શય સરોવર પ્રમુલ્લ તે પ્રગટયોનિ દેખાય છે, અને ગર્જજ પંચેંડીય તિર્યચ તથા મનુષ્યને સંવૃત્ત તથા વિવૃત્ત એ વન્ને યોનિ હોય. સંવૃત્ત તે ઢાંકેલી અને વિવૃત્ત તે પ્રગટ. એ બે પ્રકારે યોનિ હોય. મનુષ્ય અને તિર્યચનો ગર્જ તે બાહર પેટ મોહોડું દેખાય, અને માંહે દેખાય નહીં. તેમાટે એને સંવૃત્તવિવૃત્ત યોનિ કહીએ. ॥ ૧૬૭ ॥

વલી પણ યોનિરેદ કહે છે.

અચિત્ત જોણિ સુરનિરય ॥ મીસ ગગ્ને તિન્નેય સેસાણં ॥

સી હસિણ નિરય સુર ગગ્ન ॥ મીસત્તે હસિણ સેસ તિહા ॥ ૧૬૮ ॥

અર્થ- સુર કે ૦ દેવતા અને નિરય કે ૦ નારકીની જોણિ કે ૦ યોનિ જે ઉત્પત્તિસ્થાનક તે, અચિત્ત કે ૦ અચેત એટલે નિર્જીવ જાણવું. યદ્યપિ સૂક્ષ્મ જીવ સકલલોકગ્યાપી છે, તો પણ સૂક્ષ્મ એકેડી જીવને પ્ર-

દેશે તે દેષે સંબંધ નથી; તેમાટે સર્વથા જીવપ્રદેશરહિત ઉત્પત્તિસ્થાનક જાણું. તથા ગર્જજ તિર્યંચ, અને ગર્જજ મનુષ્યને જે યોનિ છે તે મિશ્ર હોય. ઇટલે કાંઈ સચેત કાંઈ અચેત હોય, તેમાં જે શુક્રમિશ્રિત ફળુ, રુધિર, પુન્નલ યોનિ સંચાલ્ય તે સચિત્ત જાણવી અને વીજી અચેત જાણવી. અને શેષ જીવ જે એકેંડી, બેંડી, ત્રેંડી, ચત્તરેંડી, સંમૂર્ઠિમ પંચેંડી તિર્યંચ, અને સંમૂર્ઠિમ પંચેંડી મનુષ્ય, ઇટલાની યોનિ ત્રણ જેદે કહી છે. ત્યાં જીવતી ગાય, જૈસ પ્રમુલને શરીરે ક્રમિ પ્રમુલ હપજે તે સચિત્ત યોનિ જાણવી. સૂકા લાકડામાંહે ઘુણ પ્રમુલની યોનિ તે અચિત્ત જાણવી. કાંઈક સજીવ કાંઈક અજીવ તે અર્ધુસૂકું કાષ્ટ તથા ગાયના શરીરમાં હતાદિકનેવિષે ઘુણક્રમ્યાદિક હપજે તે મિશ્રયોનિ જાણવી. વલી નારકીની યોનિ કેટલાકની શીત તથા કેટલાકની હસ જાણવી. પહેલી ત્રણ નરકપૃથ્વીએ હસ વેદના છે, ત્યાં શીત યોનિ જાણવી, ચોથી નરકપૃથ્વીએ હપરના નરકાવાસાએ શીત યોનિ છે, અને નીચલા નરકાવાસાએ હસ યોનિ છે. પાંચમી નરકપૃથ્વીએ ઘણા નરકવાસામાંહે હસ યોનિ અને થોડામાં શીતયોનિ છે. છઠી તથા સાતમી નરકપૃથ્વીએ શીત વેદના છે, ત્યાં હસયોનિ જાણવી, ઇટલે શીત યોનિવાલાને હસ વેદના અત્યંત દુઃસહ થાય; તેમજ હસ યોનિવાલાને શીત વેદના અત્યંત દુઃસહ થાય. અને દેવતા, તથા ગર્જજ તિર્યંચ, અને ગર્જજ, મનુષ્યને મિશ્રયોનિ હોય. ઇટલે કાંઈક શીત અને કાંઈક હસ એમ હપ્તય સ્વજાવ યોનિ હોય. તથા તેલકાયના જીવોને કેવલ હસ યોનિ હોય. શેષ જે પૃથ્વીકાય, અપકાય, વાહકાય, વનસ્પતિ અને સંમૂર્ઠિમ તિર્યંચ, તથા સંમૂર્ઠિમ મનુષ્ય એ ત્રણે જાતની યોનિ હોય. કોઈને શીત અને કોઈને હસ તથા કોઈને મિશ્ર જાણવી. ॥ ૨૯૭ ॥

હવે એકલા મનુષ્યને યોનિ કહેવું.

હય ગમ્પ સંલવત્તા ॥ જોણી કુમ્મુત્તયાઈ જાયંતિ ॥ અરિહ
હરિ ચક્કિ રામા ॥ વંસી પત્તાઈ સેસ નરા ॥ ૨૯૮ ॥

અર્થ—મનુષ્યની યોનિ ઇટલે ઉત્પત્તિસ્થાનક તે વાહ્ય અન્યંતર ત્રિવિધ છે. એકસંલવત્તા કે ૦ શંખાવર્ત વીજી કુમ્મુત્તયાઈ કે ૦ કૂર્મોન્નત ત્રીજી વંસીપત્તાએ કે ૦ વંસીપત્રા તેમાં પ્રથમ સંલવત્તા ઇટલે શંખ સરલો આવર્ત હોય તે હતગર્જા કહિયું, એમાં હપનો જે ગર્જ તે નિશ્ચેથી નીપણે નહીં અત્યંત અગ્નીને તાપે ગર્જ મરણ પામે તેમાટે હયગમ્પ કે ૦ હતગર્જા કહીયું, તે ચક્રવર્તિની સ્ત્રીરત્નને હોય. વીજી કૂર્મ તે કાચવાના પૂગની પેરે હપ્તત ઇટલે હંચી હોય તે કૂર્મોન્નત કહિયું. એ યોનિ માંહે અરિહંત ચક્રવર્તિ હરિ કે ૦ વાસુદેવ રામા કે ૦ વલદેવ હપજે. ત્રીજી વંસના પાનડાના જોડા જેવી હોય તે વંસીપત્રા કહિયું એ યોનિમાંહે સેસનરા કે ૦ શેષ સામાન્ય મનુષ્ય હપજે. ॥ ૨૯૮ ॥

હવે આયુષ્ય સંબંધી વિશેષ કહે છે.

આહસ્સવંધ કાલો ॥ અવાહ કાલોય અંત સમર્થય ॥ અ-
પવત્તણ અપવત્તણ ॥ ઉવક્રમ અવક્રમ્મા જણિયા ॥ ૩૦૦ ॥

અર્થ—જેટલે શક્તે આયુષ્યે પરજવનું આયુષ્ય વાંધે તે આયુષ્યનું બંધકાલ કહિયું. વીજો આયુષ્ય વાંધ્યા પછી જેટલો કાલ ગયે થકે આયુષ્ય હદય આવે તેના વચમાંનો જે કાલ તેને અવાહકાલો કે ૦ અવાધાકાલ કહિયું. ત્રીજો જોગવતો આયુષ્ય જે સમયે પૂર્ણ થાય તેને અંતસમર્થય કે ૦ અંત સમય કહિયું. ચોથું જે આયુષ્ય ઘણા કાલે વેદવા યોગ્ય છે તે આયુષ્યને થોડા કાલમાં વેદિયું ઇટલે સો વર્ષનું આયુષ્ય

અંતર મુહૂર્તમાંહે વેદિયં તે અપવર્તનકહિયં. પાંચમું જે આયુષ્ય જેટલે કાલે વેદવાનું ઠે તે આયુષ્ય તેટલેજ કાલે વેદિયં પણ ઊંઠે કાલે ન વેદિયં તે અપવર્તન કહિયં. ઠહું જેણેકરી આયુષ્ય ઊંઠું કરિયં ઉપક્રમી-જે તે ઉપક્રમ કારણ સમૂહ તે સોપક્રમ કહિયં. સાતમું જેને કારણ મટ્યાં થકાં પણ આયુષ્ય ઘટે નહી તે નિરુપક્રમ જાણવો. ॥ ૩૦૦ ॥

હવે ૫ સાતે ઘાર અનુક્રમે વિસ્તારણે વચાણે ઠે.

વંધંતિ દેવ નારય ॥ અસંખ નરતિરિ ઠમાસ સેસાજ ॥ પર-

ન્નવિ યાજ સેસા ॥ નિરુવક્રમ તિજાગ સેસાજ ॥ ૩૦૧ ॥

સોવક્રમાહ્યા પુણ ॥ સેસ નિજાગેઅહવ નવમ જાગે ॥

સત્તાવીસ ઇમેવા ॥ અંતમુદુત્તં તિમેવાવિ ॥ ૩૦૨ ॥

અર્થ- દેવતા, નારકી, અસંખ્યાતા આયુષ્યવાલા તિયંચ યુગલિયા તથા નર કે ૦ મનુષ્ય યુગલિયા ૫ સર્વ ૪ માસ સેસાજ કે ૦ ૪ માસ શેષ આયુષ્ય થાકતે પરજવનું આયુષ્ય વાંધે અને સેસા કે ૦ શેષ વીજા સંખ્યાતાયુષ્યવાલા તિયંચ તથા મનુષ્ય, ૧કેંડી, વેંડી, તેંડી, ચૌરેંડી અને પંચેંડી નિરુપક્રમાયુષ્યવાલા પો-તાના જોગવતા આયુષ્યને ત્રીજે જાગે થાકતા નિશ્ચેયકી પરજવનું આયુષ્ય વાંધે. ॥ ૩૦૧ ॥ અને સોપક્ર-માયુષ્યવાલા મનુષ્ય, તિયંચ, ૧કેંડી, વેંડી, તેંડી, ચૌરેંડી અને પંચેંડી તે પોતાના આયુષ્યને ત્રીજે જાગે થાકતા પરજવાયુ વાંધે, અથવા નવમે જાગે ૫ટલે ત્રીજા જાગના ત્રીજે જાગે, અથવા સત્તાવીસમે જાગે ૫ટલે નવમાં જાગના ત્રીજે જાગે, અથવા અંત મુદુત્તં કે ૦ ઠહેલે અંતર મુદુત્તં અવસ્ય પરજવનું આયુષ્ય વાંધે. ૫ટલે વંધકાલનું પ્રથમ ઘાર કહ્યું. ॥ ૩૦૨ ॥

હવે અવાધાકાલાદિકનું વીજું આદે દેજ્ને ઘાર કહે ઠે.

જઇમે જાગે બંધો ॥ આહસ્સ જવે અવાહ કાલોસો ॥ અં-

તે હજુગઇ ઇગ ॥ સમય વક્ક ચહ પંચ સમયંતા ॥ ૩૦૩ ॥

અર્થ- જેઇમે કે ૦ જે સમે જાગે ૫ટલે ઠમાસ અથવા ત્રીજે જાગે અથવા અંતરમુદુર્ત્ત થાકતાં પરજવનું આયુષ્ય વાંધ્યો ઠે તે જીવને તે અવાધાકાલ, ૫ટલે વંધ થકી હદયની વિચાલે જે કાલ તે વીજું અવાધા-કાલ કહિયં. તથા અંતે કે ૦ અંતસમય ૫ટલે આયુષ્યનો જે ઠેલો સમય જેના પઠી પરજવનું આયુષ્ય હદય આવે તે અંત સમયે પરજવે જાતા જીવને વે ગતિ હોય. તેમાં ૧૬ ફજુગતિ વીજી વક્રગતિ, તેમાં જે હજુ-ગઇ કે ૦ ફજુગતિ ઠે તે ઇગસમય કે ૦ ૧૬ સમય પ્રમાણ ઠે, કેમકે સમશ્રેણી ૧૬ રહ્યો કાલ કરી તેહિજ સમયે ઉપજવાને સ્થાનકે જઇ ઉપજે તેને ફજુગતિ કહિયં. અને વક્ક ચહ પંચ સમયંતા કે ૦ વીજી વક્રગતિ તે વાહુદયપણે ચાર સમય તથા કેવારેક ક્યાંએક પાંચ સમયની પણ વક્રગતિ થાય ઠે. ॥ ૩૦૩ ॥

૧૬હિજ અર્થવિસ્તારે કહે ઠે.

હજુગઇ પઠમ સમય ॥ પરજવિયં આહયં તહા હારો ॥

વક્કાઇ વીય સમય ॥ પરજવિયાહં હદયમેઇ ॥ ૩૦૪ ॥

અર્થ- ફજુગતિ ૧૬ પ્રથમ સમય પરજવિક આયુષ્ય હદય આવે તહા કે ૦ તેમજ પહેલે સમયે પરજવનો આહાર પણ હદય આવે. વક્રગતિ ૧૬ વીજે સમયે, પરજવાયુ આહારોદય આવે. તે ૧૬ સમયની વક્રગતિ

કહિં. વીજી વક્રાં ત્રણ સમય લાગે, ત્રીજી વક્રાં ચાર સમય લાગે; ચોથી વક્રાં પાંચ સમય લાગે, અહીંયાં સઘલે જાગે પ્રથમ સમયે અને અંત સમયે આહારક હોય. અને વિચાલે એક સમય, બે સમય, અને ત્રણ સમય આણાહારક હોય. એક સમયે વક્રા કેવીરીતે હોય તે કહે છે.

ત્રસનાડીમાંહે સાતમી નરક તલે મરણ પામી, ઈર્ષ્ય લોકની જાવે તિણે દિશિં ઉપજતાં બે સમય લાગે, ત્યાં એક સમયની વક્રગતિ જાણવી.

દ્વે અધોલોકની પૂર્વદિશિથી એક સમયે ત્રસનાડીમાંહે આવે, વીજે સમયે ઈર્ષ્ય લોકની પશ્ચિમ દિશિને મુલે આવે, અને ત્રીજે સમયે ઉત્પત્તિ સ્થાનકે જડ ઉપજે, इहां ત્રણ સમય લાગે. એમાં બે સમયની વક્રગતિ જાણવી.

જેવારે અધોલોકની વિદિગિથી એક સમયે અધોલોકની દિશિ આવે, વીજે સમયે ત્રસનાડીમાંહે આવે, ત્રીજે સમયે ઊંચો ઈર્ષ્યલોકની દિશિને મુલે આવે, અને ચોથે સમયે ઉત્પત્તિસ્થાનકે આવી ઉપજે, इहां ચાર સમય લાગે, તેમાં ત્રણ સમયની વક્રગતિ જાણવી.

અને જેવારે પહેલે સમયે અધોલોકની વિદિગિથી અધોલોકની દિગિ આવે, અને વીજે સમયે ત્રસનાડીમાંહે આવે, ત્રીજે સમયે ઈર્ષ્યલોકે આવે ચોથે સમયે ઈર્ષ્યલોકની નાવે તિણેદિશિ આવે અને પાંચમે સમયે વિદિગિં જડ ઉપજે. અહીંયાં પાંચ સમય લાગે, એમાં ચાર સમયની વક્રગતિ જાણવી. અહીંયાં જેટલા સમય વક્ર તેટલા સમય આણાહારક જાણવા. ॥ ૩૦૪ ॥

અદિજ અર્થ સૂત્રકાર કહે છે.

इग दु ति चउ वक्रासु ॥ दुगाइ समएसु परजवाहारे ॥

दुग वक्राइ सु समया ॥ इग दोतित्रिय आणहारा ॥ ३०५ ॥

અર્થ—એક સમય, બે સમય, ત્રણ સમય, અને ચાર સમયની વક્રગતિ બે આદિ સમયે પરજવનું આહાર કરે. પટલે એક સમયની વક્રગતિ વીજે સમયે પરજવાહાર કરે. બે સમયની વક્રગતિ ત્રીજે સમયે પરજવાહાર કરે. ત્રણ સમયની વક્રગતિ ચોથે સમયે પરજવાહાર કરે. ચાર સમયની વક્રગતિ પાંચમે સમયે પરજવાહાર કરે, બે આદિ વક્રાદિ ગતિનેવિષે એક, બે અને ત્રણ સમય આણાહારક હોય. इहां વાત ઘણી વિસ્તારે છે. તે શ્રીજગવતિસૂત્રની વૃત્તિથી જોડ લેવું. ત્યાં ચાર સમય આણાહારક, અને પાંચમે સમયે આહારક હિતિ એ ત્રીજો કહ્યો. ॥ ૩૦૫ ॥

बहुकालवेयण्णिज्जं ॥ कम्मं अप्पेण जमिह कालेणं ॥ वेइ-

इइ जुगवं चिय ॥ उइअ सवप्पए सगं ॥ ३०६ ॥ अपव-

त्तण्णिज्जमेयं ॥ आउं अह्वा असेस कम्मं पि ॥ बंध समए-

वि वरुं ॥ सिढिलं चिय तं जहा जोगं ॥ ३०७ ॥

અર્થ—બહુકાલવેયણિજ્જં કે જે આયુષ્ય ઘણાકાલે વેદવા યોગ્ય, તે આયુષ્ય થોડા કાલમાંહે આત્માના સર્વ પ્રદેશના અગ્રજાગે ઉચ્ચ કે બદલ્ય આણી વેદ્યજુગવંચિય કે યુગપત્ પટલે સમકાલે વેદે અનુ-જવીને નિર્જેરે તે ચોથું આયુષ્ય કર્મ અપવર્તન કહિં. અથવા પહાંતરે આયુષ્યની પેરે અસેસકર્મંપિ કે અરોપ પટલે સમસ્ત વીજા કર્મ પણ આયુષ્યની પેરે ઘણે કાલે વેદવા યોગ્ય કર્મ તેને થોડે કાલે વેદે તે અપવર્તન કહિં. અહીંયાં શિષ્ય પૂછે છે કે જેવીરીતે કર્મ બાંધ્યું તેવીરીતે વેદે નહીં. અને અન્યથાપણે વેદે તો બાંધ્યા આણવાંધ્યાનું શો વિશેષ ? એ પ્રશ્ન ઉપર કારણ કહે છે. બંધસમણિ કે બાંધવાને સમયે પણ તે-

वाज अध्यवसायादिक कारण मद्या के जे कारणे करी तेवोज सिद्धिलंचिय के० शिथिल एटले ढीबो वञ्च के० बंध बांध्यो ठे. जे देशकालादिक कारण मलेयके अवश्य थोडाकालेज वेदे ते सोपक्रम कहिएं. ॥

हवे अनप्रवर्त्तन कहे ठे.

जं पुण गाढ निकायण ॥ बंधेणं पुवमेव किल वञ्चं ॥ तं
होइ अणपवत्तण ॥ जुगंगम वेयणिल्ल फलं ॥ ३०८ ॥

अर्थ- जंपुण के० जे वली आयुष्य अथवा शेष बीजा कर्मोंनुं गाढनिकायण के० गाढ एटले निविड अत्यंत अवश्य वेद्यपणे जे बंध तेवा गाढे निकाचित् बंधे करी पुवमेव किलवञ्चं के० प्रथमज निश्चैकरी वञ्च के० बांध्यो ठे तहोइअणपवत्तण के० ते पांचमु अनप्रवर्त्तन कहिएं. ए कारणे अनुक्रमे परिपाटीयें जेहनो वेदवा योग्य फल ठे. ते निरुपक्रम कहिएं. ॥ ३०८ ॥

हवे कोण जीव सोपक्रमी अने कोण जीव निरुपक्रमी ते कहे ठे.

उत्तम चरम सरीरा ॥ सुर नेरइया असंख नरतिरिया ॥
हुंतिनिरुक्कमाठं ॥ डुहावि सेसा मुण्णेयवा ॥ ३०९ ॥

अर्थ- उत्तम एटले चोवीश तिर्थंकर, बार चक्रवर्त्ति, नव वासुदेव, नव प्रतिवासुदेव अने नव बलदेव ए त्रिपष्टि शिलाका पुरुषने उत्तम कहिएं. ते नोपक्रमी जाणवा. वली चरम सरीरा के० जे तेहिज जेवे मोक्षगामी होय. तेपण नोपक्रमी जाणवा. तथा सुर के० चारनिकायना देवता अने नेरइया के० साते नर-कना नारकी वली असंख के० असंख्यातायुष्यवाला युगलिया नरतिरिया के० मनुष्य अने तिर्थंच एटला सर्व हुंतिनिरुक्कमाठं के० निरुपक्रमायुष्यवाला नोपक्रमी जाणवा. अने शेष आकता जीव ते डुहावि के० बेहुजेदे होय एटले कोइ सोपक्रमी अने कोइ निरुपक्रमी होय. ॥ ३०९ ॥

हवे सोपक्रम अने निरुपक्रमना कारण कहे ठे.

छेणाठ मुवक्कमिज्झइ ॥ अप्पसमुत्तेण इयर गेणावि ॥
सोअश्ववसाणाई ॥ उव कमऽणुवक्कमो इयरो ॥ ३१० ॥

अर्थ- जेण अप्पसमुत्तेण के० आत्माथी उपने अध्यवशाए अथवा इयगेणावि के० इतर केणापि बा-वाहेरले कारणे एटले विप, अग्नी, शस्त्र, पाणी प्रमुख कारणे आयुष्य उपक्रमीए एटले घणकाल वेद्य होय तेने अष्टयकाल वेद्यपणे पमाडीएं ते अपवर्त्तन हेतुक अध्यवसाएं करी उपक्रम एटले उपवर्त्तन सोपक्रमायु कहीएं, अने अणुवक्कमोइयरो के० ए अकी इतर एटले विपरीतपणे अनुपवर्त्तन ते अनुपक्रमायु जाणवो.

इहां उपक्रमना सात प्रकार कहे ठे.

अद्यवसाण निमित्ते ॥ आहारे वेयणा पराधाए ॥ फांसे
आणा पाण ॥ सत्तविहं किट्ठए आठं ॥ ३११ ॥

अर्थ- सत्तविहं के० ए सात प्रकारे आयुष्य किट्ठए के० हय पामे, ते सात प्रकार कहे ठे. एक अण्व-के० अध्यवसाय ते राग, स्नेह अने जयरूप मननो विकट्टप जाणवो. अने जेने मन न होय तेने सं-कहेवो. त्यां रागे करी हय ते एम जे कोइक परवनेविषे पाणीनी पावनारी खी, तरुण पुरुष देखी

अनुरागे करी जोतीं थकी तेनी प्राप्ति न अइ ठतां मरण पामी. स्नेहेकरी ह्यते जेम कोइक सार्थवाहीने पर-
देश थकी तेनो पति सार्थवाह आन्यो, तेवारे कोइ मित्रे स्नेहपरीक्षा निमित्ते, सार्थवाहनो मरण कह्यो ठतां,
स्त्री मरण पामि. स्त्रीने मरणे सार्थवाह पण मरण पाम्यो, तथा जय थकी श्रीकृष्णने देखी सोमिल मरण पाम्यो.
वीजुं निमित्त ते दंरु चावक हथीयार दोरडादिके मरण पामे. त्रीजो अत्यंत सरस आहार ते घणो खावा थकी
मरण पामे. चोथुं वेदना सद्यघाती सूलादिकनी वेदना थकी मरण पामे. पांचमुं पराघात ते खाडामां पड्या
थकां मरण पामे. ठहुं फासे ते सर्प अग्नी अने विष प्रमुखना फरसथी मरण पामे. सातमुं आणापाणु के
स्वास जसास न्यूनाधिक वेहेता अथवा स्वासोस्वास रुंधन कखा थकां मरण पामे. ए साते कारणे सोपक-
मायुष्य घटे ठे. एटले उंठुं थाय ठे. अने निरुपक्रम जे निकाचित् ते घटे नही तेमज ए उपक्रम स्कंधकाचार्यना
शिष्यसरखा केटलाएक चरम शरीरीने संजवे ठे. तथा श्रीकृष्णनुं बाह्य उपक्रमे आयुष्य पूर्ण अयुं परंतु
अंतरंग विचारतां निरुपक्रम एटलुंज आयुष्य हतुं तेमाटे सोपक्रम नहुंतु. ॥ ३११ ॥

हवे सर्व जीवने पर्याप्ति कहे ठे.

आहार सरीरिंदिय ॥ पञ्जात्ती आणपाण जासमणे ॥ चउ

पंच पंच ठपिय ॥ इग विगला सन्नि सन्नीणं ॥ ३१२ ॥

अर्थ— आहार प्रमुखना पुजल ग्रहण परिणमनहेतु जे आत्मानी शक्ति विशेष तेने पर्याप्ति कहियं.
त्यां प्रथम आहार पर्याप्ति, बीजी शरीर पर्याप्ति, त्रीजी इन्द्रिय पर्याप्ति, इहां ए त्रणनी वचाले जे पर्याप्ति
शब्द कह्यो तेनो हेतु एम ठे के जे कोइ जीव अपर्याप्तो मरण पामे, तोपण ए त्रण पर्याप्ति पूरण करी मरण
पामे, पण ए त्रण पर्याप्ति पुरी कखा बिना कोइ मरण पामेज नही. तेमाटे अहीयां इन्द्रियपदनी साथे
पर्याप्ति शब्द जोड्यो ठे. चोथी स्वासोस्वास पर्याप्ति, पांचमी जापा पर्याप्ति, ठळी मनःपर्याप्ति, ए समस्त
पर्याप्ति उपजवाने पहेले समये जे जीवने जेटली पर्याप्ति करवानी ठे, ते जीव तेदली पर्याप्ति समकाले क-
रवा माने, पढी अनुक्रमे पहेली आहार पर्याप्ति, तेपढी शरीर पर्याप्ति, एम सर्व पर्याप्ति यथायोग्यपणे करे.
त्यां आहार पर्याप्ति प्रथम समयेज करे, अने बीजी समस्त पर्याप्ति ते प्रत्येक असंख्यात समय प्रमाण अंतर
मुहूर्तें करे. वैक्रिय शरीर अने आहारक शरीरवाला जीवने, एक शरीर पर्याप्ति अंतरमुहूर्तें होए, अने
बीजी समस्त पर्याप्ति एकेके समये होय. एवं सर्व मली अंतरमुहूर्त प्रमाण पर्याप्तिकाल जाणवो.

अहीयां एकेंजीने चार पर्याप्ति होय, अने विकलेंजीने जापा सहित पांच पर्याप्ति होय, तथा असंझी
संमूर्द्धिम पंचेंझी तिर्यच तथा मनुष्यने एक मन बिना पांच पर्याप्ति होय, त्यां संमूर्द्धिम मत्स जे समुद्रमांहे
आहार निमित्ते मुख ऊघाडे ठे, ते आहार संज्ञा जाणवी, पण मन समजुं नही केमके असंझीने पांच
पर्याप्ति कही ठे परंतु संमूर्द्धिम मनुष्यने त्रण पर्याप्ति संजवे. श्रीपन्नवणां एम कहुं ठे. यतः सवाहिं प-
ञ्जसगा ए वचन थकी कदाचित् चार पर्याप्ति संजवे, परंतु जापा पर्याप्ति तो सर्वथा सजवेज नही. वदी
संझी पंचेंझी गर्जज तिर्यच तथा मनुष्य तथा देव अने नारकीने मन सहित उ पर्याप्ति जाणवी. जे पोताने
योग्य पर्याप्ति पूरण कखाबिना अपर्याप्तो मरण पामे, ते आद्यनी त्रण पर्याप्ति पुरी करी परजवायुनुं बंध-
करी अंतर मुहूर्त अवाधाकाल जीवने मरण पामे. ॥ ३१२ ॥

हवे पर्याप्तिनुं लक्षण कहे ठे.

आहारसरीरिंदिय ॥ ऊंसास वळ मणोजिनिवत्ती ॥ हो-

इजळ दक्षिणाज ॥ करणं पशसाउ पञ्जात्ती ॥ ३१३ ॥

અર્થ- આહાર, શરીર, ઇન્દ્રિય, ઋજ્વાસ, વચન અને મન એની નિપ્પત્તિ કે^૦ નિપ્પત્તિ હોઇજાઉંદલિ-
યાજી કે^૦ જે પુજલ થકી હોય છે, તે પુજલને આહારાદિકની નિપ્પત્તિપ્રત્યે જે કરણ દટલે જીવ સંવંધિત
શક્તિવિશેષ તે પર્યાપ્તિ કહીયું. ॥ ૩૧૩ ॥

હવે જીવને દશ પ્રાણ સ્વરૂપ વખાણે છે.

પણ ઇન્દ્રિય તિલ્લુ સા ॥ સાજી દસ પ્રાણ ચઢ ઢ સગ અઠ ॥

દગ ડુ તિ ચઢરિંદીણ ॥ અસન્નિ સન્નીણ નવ દસય ॥ ૩૧૪ ॥

અર્થ- સ્પર્શન, રસન, ગ્રાણ, ચક્ષુ, અને શ્રોતરૂપ પાંચ ઇન્દ્રીય, અને મનોવલ, વચનવલ અને કાયવલ-
રૂપ ત્રણ વલ, નવમો શ્વાસોશ્વાસ, અને દશમું આયુષ્ય એ સર્વમલી દશ પ્રાણ હોય, જેને ધારણ કર્યાં થકી
પ્રાણી કહીયું. અને જેનાથી વિગેઢ્યાં થકા જીવ મરણ પામ્યો એમ કહીયું.

તે એકેડીને ચાર પ્રાણ, બેંડીને ઢ પ્રાણ, તેંડીને સાત પ્રાણ, ચૌરેંડીને આઠ પ્રાણ, અસંઢી સંમૂઢિ-
મને નવ પ્રાણ, ત્યાં સંમૂઢિમ પંચેંડી તિર્યંચને નવ પ્રાણ, યદાપિ સંમૂઢિમ મનુષ્ય પણ અસંઢી માંહે છે. પ-
રંતુ પ્રાણ આશ્રી સંમૂઢિમ મનુષ્યને સાત અથવા આઠ પ્રાણ હોય, અને સંઢી ગર્જન પંચેંડી તિર્યંચ તથા
મનુષ્ય વલી દેવતા અને નારકીને દશ પ્રાણ પૂરા હોય.

હવે એ ગ્રંથ જ્યાંથી ઋજ્ઞરી જેજણી કીધો તે સ્વરૂપ કહે છે.

સંલિત્તા સંઘયણી ॥ ગુરુતર સંઘયણિ મઘઢં દસા ॥ સિ-

રિ સિરિ ચંદ મુણિંદેણ ॥ નિસ્મિયા અપ્પ પઢણઠા ॥ ૩૧૫ ॥

અર્થ- પ્રથમ શ્રીજિનજગણિ હમાશ્રમણે બુઢિરૂપ મંથે સમસ્ત સિઢ્ઢાંત મથન કરી સંહિસ સંગ્રહ-
ણી કીધી, તે સંઘયણી મૂલગાથા તથા અનેરી પ્રદેપ ગાથાએ કરી વધતિ વધતિ ચારસે ગાથા પાંચસે ગાથા
પ્રમાણ ગુરુતર દટલે મહોટી થડ. તે મોટી સંઘયણીને પ્રમાદી જીવ જાણતો થકો આલસ કરે, તેમાટે તે
ગુરુતર સંઘયણીના મઘઢં કે^૦ મધ્યે થકી અર્થ ઋજ્ઞરીને હરસોરાગહના ડુંગર શ્રી શ્રીચંડ સુરિયં દસા કે^૦
એ પૂર્વે વખાણી એવી જે સંગ્રહણી તે શાસ્ત્રાંતરના અર્થે એકઠા કરીને સંલિત્તા કે^૦ સંદેપે થોડા સૂત્રમાંહે સંગ્ર-
હીને તેનો ઘણો અર્થ સમજાય એવી નવી કરી છે.

અને જે મૂલ સંઘયણી છે. તે સૂત્રે મહોટી છે. તેનો વિસ્તાર પામેલો સર્વ અર્થ ગ્રહણ કરનારના મનમાં તુરત
સંગ્રહ કર્યો જાય નહીં તેમાટે અપ્પઢણઠા કે^૦ પોતાને જાણવાને અર્થે દટલે પોતાનું અહંકાર મૂકી શિષ્ય
જાણવાને હેતે ન કહ્યું પણ પોતાને હેતે એ સંગ્રહણીની નિમ્મયા કે^૦ નિર્મિત દટલે રચના કીધી. મહોટી સંઘય-
ણી જાણતાં ઘણો કાલ લાગે, અને એ સંદેપ સંગ્રહણી જાણતાં ગુણતાં વસ્ત થોડો લાગે, અને કાર્ય ઘણો સરે,
એ પ્રયોજને શિષ્ય જાણતા થકા પણ પોતાને પુણ્ય થાય અને અપ્પઢણઠા એનું પણ પાઠ કહ્યું.

સંલિત્તયરીહડમા ॥ સરીર મોગોહણાય સંઘયણા ॥ સંઢા

સંગણ કસાય લેસિંદિય ડુ સમુઘાયા ॥ ૩૧૬ ॥ વિઠી

દંસણ નાણે ॥ જોગુ વઢંગો વવાય ચવણ ઠિઈ ॥ પજ્ઞતિ

કિમાહારે ॥ સન્નિગઈ રાગઈ વેણ ॥ ૩૧૭ ॥

અર્થ- સંલિત્તયરીહડમા કે^૦ સંહિસતર દટલે અતિ સંદેપ સંગ્રહણી એ ચોવીસ શરીરાદિક ધારે કરી

કહે છે. તેમાં એક ઔદારિકાદિક શરીર પાંચ, વીજું અવગાહના તે શરીરનું પ્રમાણ પટલે દેવતા નારકી મ-
નુષ્ય અને તિર્યચનું પૂર્વોક્ત દેહમાન, ત્રીજું વજ્રક્રપજનારાચાદિક ઠ સંઘયણ, ચોથું આહાર સંજ્ઞાદિક ચાર
સંજ્ઞા, પાંચમું સમચોરસાદિક ઠ જેદે જીવનું સંસ્થાન, તથા પરિમંરલ વૃત્ત ત્રિરસ ચઢરસ ને આયત તે
દીર્ઘરૂપ પાંચ જેદે અજીવનું સંસ્થાન, ઠહું ક્રોધાદિક ચાર કપાય, સાતમું ક્રુષાદિ ઢ્યવ્ય સંવંધિ આત્માનો
શુજાશુજ પરિણામ જે લેસ્યા તે જંબુફલ ખાદક ઠ પુરુષના દૃષ્ટાંતે કરી ઠ જેદે જાણવું, આઠમું કાર્ણાદિક
પાંચે પ્રકારે ઇંડી. નવમું સમુદ્ધાત વે જેદે, તેમાં વેદના, કપાય, મરણ, વૈક્રિય, તેજસ આહારક ને કેવલી
એ સાત જીવસમુદ્ધાત કહિં, અને અજીવસમુદ્ધાત તે અવિત્તમહાસ્કંધ કેવલીસમુદ્ધાતની પેરે આઠે
સમએ લોકે વ્યાપે, એ વે પ્રકારના સમુદ્ધાતના વે દાર જાણવા, અગ્નીઆરયું મિથ્યાદટ્ટી, સમ્યક્દટ્ટી ને
મિશ્રદટ્ટી એ ત્રણ દટ્ટી, ચારયું ચહુ, અચહુ, અવધિ ને કેવલ એ ચાર પ્રકારે દર્શન, તેરમું મત્યાદિક પાંચ
પ્રકારે જ્ઞાન, ચઢદસું યોગ વીર્ય ઇત્સાહ પત્તર જેદે હોય, પનરયું ચાર પ્રકારનો જપયોગ, સોલયું જપપાત
તે જપજહું, સત્તરયું ચવન તે ચવવું, અદારયું આયુષ્યની સ્થિતિ, ળગણીશમું ઠ પ્રકારની પર્યાસિ, વીશમું કિ-
માહારે કેળું જીવ કેવી રીતે આહાર કરે, એકવીશમું દીર્ઘકાલાદિક ત્રણ સંજ્ઞાઈ, ચાવીશમું ગતિ, ત્રેવીશમું
આગતિ, બોવીશમું પુરુષ, સ્ત્રી ને નપુંસકરૂપ ત્રણ વેદ, એમ ચોવીશ દારૂપ સંહિસત્તર સંગ્રહણી વચ્ચાણી.

મલહારિ હેમ સૂરીણ ॥ સીસ લેસેણ વિરહ્યં સમ્મં ॥ “ પા-
ગંતરે ” ॥ સીસલેસેણ સૂરિણારહિયં ॥ સંઘયણિ રચણ મે-
યં ॥ નંદભજા વીરજિણ તિઠં ॥ ૩૧૮ ॥

અર્થ- મલ્લધારીગઢીય શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ તેના શિષ્યમાંહે લવ લેશસમાન યવા શ્રીચંદ્રસૂરિ તેણે સંઘયણી
રચણેયં કેળું આ ગ્રંથ જે સંઘયણરૂપ રત્ન તે રહિયં કેળું રચ્યું. અથવા હેમચંદ્રસૂરિના શિષ્યે લવ લેશ પટલે
સંજ્ઞેપ માત્રે સમ્મં કેળું સમ્યક્પ્રકારે રચ્યું. એમ પણ વીજો અર્થ આય છે. એ ગ્રંથ ન્યાસાધી શ્રીમદ્વાવીર જગવં-
તતું તીર્થ તે ળ્યાંધુધી નંદો પટલે સાધુ સાધવી આવક આવિકા જણતા સમૃદ્ધિ પામો એ પ્રાંત મંગલ છે.
હ્યાં કેટલોક ગાથાર્થ અક્ષી સમજજો, કેટલોએક વંત્ર અક્ષી સમજજો, કેટલોએક કેટલોએક ગુણાકાર જાગા-
કારે કરી સમજજો, ગુરુમુખે જેણે જેવો સંઘયણીનો અર્થ લીધો હોય તેણે તેવો એ જપરથી સંચારવો. એ સર્વ
ધર્મધ્યાનનું આલંબન જેદ છે, ચિત્ત સ્થિર કરણ કર્મહય હેતુ છે તેમાટે જન્મજીવ શુદ્ધપ્રકૃતિ બાંધે. ॥૩૧૮॥
હિત શ્રીચંદ્રસૂરિ રચિત શ્રીલઘુસંગ્રહણી સૂત્ર બાલાવબોધસહિત સમાપ્ત:

શ્રીપાર્શ્વનાથાય નમઃ

અથ શ્રી રત્નશેખરસૂરિકૃત લઘુકેત્રસમાસપ્રકરણ બાલાવબોધસહિત પ્રારંજ.

વીરં જયસેહરપથ ॥ પદ્મઠિયં પળમિજણ સુગુરં ચ ॥
મંદુન્તિ સસરણઠા ॥ સ્વિત્તવિચારાણ મુઢામિ ॥ ૧ ॥

અર્થ- ગ્રંથકર્તા શ્રીરત્નશેખરાર્યાય એમ કહે છે કે હું વીરં કેળું શ્રીવર્ક્ષમાલસ્વામિને, તે કેવાઠે તોકે જ-
યસેહરપથપદ્મઠિયં કેળું જગત્તું શેખર પટલે લોકનું અગ્ર પડું જે પદ પટલે સ્થાનક ત્યાં પ્રતિષ્ઠિત છે, અથવા
વીજો અર્થ જગત્તશેખરસૂરિ તેનાં પદનેવિધે પ્રતિષ્ઠિત યવા શ્રીવજ્રસેનસૂરિને પટલે શ્રીવીરપરમાત્મા તથા ગુ-

रु जे श्रीवज्रसेनसूरि ते प्रत्ये पणमिज्जण के० प्रणाम करीने एटले नमस्कार करीने खित्तवियाराणु के० क्षेत्रवि-
चारना अणु एटले लेश प्रत्ये मंडुत्ति के० हुं मंदमति एटले मूर्ख डं एमाटे ससरण्ण के० पोताने संचार-
वाने अर्थे उज्जामि के० कहीश. पण पंक्ति पुरुषोने माटे नही. ॥ १ ॥

तेमां प्रथमत्रिणाक्षेत्रनेविषे दीपसमुज्जुं सामान्यपणें मान कहे ठे.

तिरिएगरज्जुखित्ते ॥ असंखदीवो दहीउ ते सबे ॥ उ-

द्धार पक्षिय पणविस ॥ कोडाकोडी समयतुह्वा ॥ २ ॥

अर्थ- तिरि के० त्रिणा जे एगरज्जुखित्ते के० एकराज क्षेत्र ठे, तेनेविषे सबे के० सर्व असंखदीवोदहीउ
के० असंख्याता दीपसमुज्जु ठे. ते के० ते असंख्यातातुं प्रमाण कहे ठे.-उद्धारपक्षियपणविसकोडाकोडी के०
पचीस कोडाकोडी उद्धार पद्योपमना समयतुह्वा के० जेटला समय आय, तेनेतुह्य एटले तेटला दीपसमुज्जु ठे.

हवे स्थूल उद्धार पद्योपम विचार विशेष संप्रदायोक्त प्रथम स्थूलाणुनी कटपना कहे ठे.

कुरु सग दिणावि अंगुल ॥ रोमे सगवार विहिय अडखं-

डे ॥ वावन्नसयं सहसा ॥ सगनवई वीस लखाण ॥ ३ ॥

अर्थ- कुरु के देवकुरु अने उत्तरकुरु-तेनो उपन्यो जे सगदिणावि के० सात दिवसनो घेदो तेहनोअंगुल
के० उत्सेधांगुल प्रमाण जे रोम, तेहना सगवार के० सातवार अडखंने के० आठ आठ खंन करीए, तेवारे
वीसलखाण के० वीश लाख अणु, सगनवईसहस्स के० सत्ताणुहजार, सयं के० एकसो अने उपर वावन्न
के० वावन-एटला रोमना खंन आय. ते आवीरीते. प्रथम आठ बीजीवार आठने आठे गुणतां चोसठ आय,
त्रीजीवार चोसठने आठे गुणतां पांचशेने वार आय, चौथीवार पांचसे वारने आठे गुणतां चार हजार ने ठनुं
आय, पांचमीवारे चार हजार ठनुंने आठे गुणतां वत्रीश हजार सातसेने अडशठ आय, षठीवारे तेने आठे
गुणतां वे लाख वासठ हजार एकसोने चुमादीश आय, सातमीवार ए आंकने आठे गुणतां बीश लाख स-
त्ताणुहजार एकसोने वावन एटली संख्या आय. ए प्रमाणें पूर्वे जे रोमना खंन कहा, तेमनुं जे पद्य-तेने
विषे संख्यातपणुं देखाज्जु. ॥ ३ ॥

हवे असंख्यातपणुं देखाडवाने माटे सूझ खंननी कटपना कहे ठे.

ते थुला पक्षे विहु ॥ संखिज्जाचेवहुंति सबेवि ॥

ते इक्किअसंखे ॥ सुहुमे खंने पकप्पेह ॥ ४ ॥

अर्थ- ते थूल के ते पूर्वे कहा जे थूल एटले महोदा रोमना खंन-तेणें करी जेनुं चार कोश प्रमाण ठे,
एवो समवृत्त जे पक्षेविहु के० कुडं ते जख्योथको-तेनेविषे सबेवि के० सर्व पण चव के० निश्चये करीने सं-
खिज्जा के० संख्याताज हुंति के० होय. ते युक्ति कहे ठे. जेवारे शुचिगुणीए तेवारे उत्सेधांगुल प्रमाण रो-
मना खंन सर्व मलीने बीश लाख सत्ताणु हजार एकसोने वावन आय. अने चोवीश उत्सेधांगुले एक हाथ
आय. तेमाटे एने चोवीश गुणाकरिए तेवारे १०३३१६४५ पांच कोटी त्रण लाख एकत्रीश हजार ठसें ने
अडतालीश आय. अने चार हाथे एक धनुष्य आय, तेमाटे ए राशीने वली चार गुणी करतां २०१३२६१६५
वीश कोटि तेरे लाख षठीश हजार पांचसें ने वाणुं आय. तेवा वे हजार धनुष्य एक कोशमां आय ठे, माटे
एने वे सहस साथे गुणतां ४,०५,६५,३१,०४००० एटला रोम खंन आय. ते वली चारकोशे एक योजन
आय, तेमाटे ए आंकने चारनीसाथे गुणतां १,६१०,६१,२७३,६००० एटले एक लाख एकसठ हजार अने

हवे असंख्याता सूक्ष्मरोमखरुने पट्योपमपाणुं कहे ठे.

पक्ष्मसमय मण्डुगह, निष्ठियंमि उद्धार पक्षि उति ॥ ५ ॥

હવે કેટલાક ધીપસમુદ્રનાં નામ ચાર ગાથાં કરી કહે છે.

वारुणिवरो चउहो ॥ खीरवरो पंचमो दीवो ॥ ६ ॥

અર્થ-પદ્મો કે ૦ પ્રથમ જંબુ કે ૦ જંબુદીપ છે, વીતં કે ૦ વીજો ઘાડ્યસંહો કે ૦ ઘાતકીસંહ છે, ચ કે ૦ વલી તર્ણ કે ૦ ત્રીજો પુસ્કરો કે ૦ પુસ્કરવ દીપ છે, ચઢ્ઢો કે ૦ ચોથો વારુણિવરો કે ૦ વારુણીવ દીપ છે, પંચમો કે ૦ પાંચમો સ્ત્રીવરો કે ૦ સ્ત્રીવર દીવો કે ૦ દીપ છે. ॥ ૬ ॥

ઘયવરંદીવો ઘઠો ॥ ઇકુરસો ॥ સત્તમોય અઠમઠ ॥
નંદીસરોય અરુણો ॥ નવમો ઇચ્છાશ્ચ સંસ્કિજ્ઞા ॥ ૭ ॥

અર્થ—ઘઠો ઘયવર કે ૦ ઘૂતવર ધીપ છે, સત્તમો કે ૦ સાતમો અને ય કે ૦ વલી અઠમઠ કે ૦ આઠમો ઇકુરસો કે ૦ ઇકુરસ અને નંદીસરો કે ૦ નંદીશ્વર ધીપ છે. ઇટલે સાતમો ઇકુરસ અને આઠમો નંદીશ્વર ધીપ છે. ય કે ૦ વલી, નવમો કે ૦ નવમો અરુણો કે ૦ અરુણ ધીપ છે. ઇચ્છા કે ૦ ઇત્યાદિક અસંસ્કિજ્ઞા કે ૦ અસંસ્થાતા ધીપો છે. ॥ ૭ ॥

સુપસન્નવહુનામા ॥ તિપડોયારા તહા રુણાઈયા ॥
ઇગનામેવિશ્ચસંખાં ॥ જાવય સૂરાવજા સુત્તિ ॥ ૮ ॥

અર્થ—સુપસન્નવહુનામા કે ૦ સુપ્રશસ્ત વસ્તુના નામે ધીપસમુદ્ધો છે. યદાહ જે કારણ માટે શ્રી સંગ્રહણી મધ્યે આચરણ ઘઘગંધે ઇત્યાદિ ગાથાઈ કહેલીઈ છે. તે ગાથાઈ લખે છે. આચરણવઘગંધે ॥ ઉપ્પલતિલપ્થ-પઘ્મનિહિરયણે ॥ વાસહર દહનઈઈ ॥ વિજયા વરકારકર્પિદા ॥ ૧ ॥ કુરુમંદરઆવાસા ॥ કૂડાનરકતચં-દસૂરાય ॥ અત્રેવિવમાઈ ॥ પસન્ન વહુણ જેનામા ॥ ૨ ॥ તન્નામાદીવુદહી ઇત્યાદિ તહા કે ૦ તથા તિપડો-યારા કે ૦ ત્રિપ્રત્યાવતારા ઇવા અરુણાઈયા કે ૦ અરુણાદિ ધીપ છે. યથા અરુણઃ અરુણવર, અને અરુણવરાવ-જાસ એ પ્રકારે એકેકા નામે કરી પણ ત્રણ ત્રણ નામો છે; તેવા ઇગનામેવિ કે ૦ એકેકાનામે કરી પણ અસંખા કે ૦ અસંસ્થાતા ધીપો છે. જેમ એક જંબુધીપ છે, તે પ્રકારે વીજા અસંસ્થાતા જંબુધીપો છે. તથા સમુદ્ધો છે. ઇટલે સુરવરાવજાસ ધીપ તથા સુરવરાવજાસ સમુદ્ધયકી ફરી જંબુધીપ અને લવણસમુદ્ધ આદે દેઈ અસં-સ્થાતા ધીપ અને સમુદ્ધો છે. તે સુરાવજાસમુદ્ધી જાણવા. પઠી વલી જંબુધીપધુરથી માંનીને સુરાવજાસમુદ્ધી અસંસ્થાતા ધીપ સમુદ્ધ છે. એમ અસંસ્થાતિવાર કરતા અસંસ્થાતા છે. તથા એકેકા નામનું જે વાહુદ્વયપણું ઇટલે ત્રિપ્રત્યાવતારપણું છે, તે જાવ કે ૦ યાવત્ ઇટલે જ્યાંસુધી ય કે ૦ વલી ઠેલા સુરાવજાસુત્તિ કે ૦ સુરા-વજાસ ધીપ તથા સુરાવજાસ સમુદ્ધ છે, તે ત્રિપ્રત્યાવતારે સુરવરાવજાસ ધીપ અને સુરવરાવજાસ સમુદ્ધ છે. ત્યાંસુધીજ છે; પરંતુ આગલ નથી. ॥ ૮ ॥

તત્તો દેવે નાગે ॥ જરકે જૂણ સયંચુરમણે ય ॥
એણ પંચ વિ દીવા ॥ ઇગેગનામા મુણેયવા ॥ ૯ ॥

અર્થ—તત્તો કે ૦ તતઃ ત્રિપ્રત્યાવતાર ગણતાં ઠેલ્લો જે સુરવરાવજાસ ધીપ છે, તે પઠી દેવે કે ૦ દેવ ધીપ છે, તે પઠી નાગે કે ૦ નાગ ધીપ તથા જરકે કે ૦ થહ ધીપ, જૂણ કે ૦ જૂત ધીપ. ય કે ૦ વલી સયંચુરમણે કે ૦ સ્વયંચુરમણ ધીપ એણ કે ૦ એ પંચવિ કે ૦ પાંચે પણ દીવા કે ૦ ધીપો છે. તથા પાંચ સમુદ્ધો છે, તે ઇગે-ગનામા કે ૦ જેસનું એકેકા નામ છે. ઇવા મુણેયવા કે ૦ જાણવા યોગ્ય છે. ॥ ૯ ॥

હવે કેટલાએક સમુદ્ધનાં નામો કહે છે.

પઠમે લવણો બીચે ॥ કાલોદહિ સેસપ્પસુ સવેસુ ॥

દીવસમ નામયા જા ॥ સયંચુરમણોદહી ચરમો ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—પઠમે કે ૦ પ્રથમ જંબુધીપને વિષે લવણો કે ૦ લવણોદધિ છે. બીચે કે ૦ બીજો જે ધાતકી સ્વંમ

દીપ તેને વિષે કાલોદહિ કે^૦ કાલોદધિ નામે સમુદ્ર છે. સેસણુ કે^૦ બાકી રહ્યા જે સચ્ચેસુ^૧ કે^૦ સર્વ સમુદ્ર તે દીવસમ નામયા કે^૦ દીપ સરખાં જેમનાં નામ છે એવા છે. યથા પુષ્કરવર દીપ, ત્યાં પુષ્કરવર સમુદ્ર ઇત્યાદિ. જા કે^૦ યાવત્ ચરમો કે^૦ ઢેલો સચંદ્રમણોદહિ કે^૦ સ્વચંદ્રમણ સમુદ્ર છે ત્યાંસુધી જાણવા. ॥ ૧૦ ॥

હવે એક ગાથાએ કરી સમુદ્રોના પાણીનો રસ કહે છે.

વીરં તદ્દં ચરમો ॥ ઉદગરસા પદમ ચત્તથ પંચમગા ॥

ઠઠોવિ સનામરસા ॥ શ્કુરસા સેસ જલનિહિણો ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—વીરં કે^૦ વીરો કાલોદધિ, તદ્દં કે^૦ ત્રીજો પુષ્કરવર સમુદ્ર, ચરમો કે^૦ ઢેલો સ્વચંદ્રમણ સમુદ્ર, પ ત્રણ સમુદ્ર ઉદગરસા કે^૦ પાણી સદૃશ છે રસ જેમનો એવા છે. પદમ કે^૦ પદ્મો લવણસમુદ્ર, ચત્તથ કે^૦ ચોથો ચારુણીવર સમુદ્ર, પંચમગા કે^૦ પાંચમો ચીરવર સમુદ્ર, ઠઠોવિ કે^૦ ઠાંજે ઘૃતવરસમુદ્ર પણ—પ ચાર સમુદ્ર સનામરસા કે^૦ પોતાના નામ સદૃશ જેમનો રસ છે એવા છે. અને શ્કુરસા કે^૦ શ્કુ જે શેલડી તે સદૃશ છે રસ જેમનો એવા સેસજલનિહિણો કે^૦ શેષ પડેલો બાકીના જલનિધિ પડેલો સમુદ્રો છે. ॥ ૧૧ ॥

હવે દીપ સમુદ્રસંબંધી વિસ્તારનું પ્રમાણ એક ગાથાએ કરી કહે છે.

જંબૂદ્વીપ પમાણં ॥ ગુલજોયણ લક્ષ વટ્ત વિરક્કંજો ॥

લવણાઈ યાસેસા ॥ લલયાજા હુગુણ હુગુણા ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—જંબૂદ્વીપ કે^૦ પ્રથમ જંબુદ્વીપ છે, તે પમાણંગુલ કે^૦ પ્રમાણાંગુલે કરી લક્ષ જોયણ કે^૦ લાક્ષ યોજનનો વટ્ત કે^૦ વર્તુલ પડેલો ગોલાકારે વિરક્કંજો કે^૦ પદ્મો છે. ય કે^૦ વડી સેસા કે^૦ શેષ પડેલો બાકી રહ્યા જે લવણાઈયા કે^૦ લવણાદિ સમુદ્ર તથા દીપ તે હુગુણહુગુણા કે^૦ એક બીજા કરતાં વમણો વમણો જેમનો વિસ્તાર છે, એવા છે. ॥ ૧૨ ॥

અથ જગતીનું સ્વરૂપ ૭ ગાથાએ કરી કહે છે.

વયરામશ્દિ નિય નિય ॥ દીવોદહિ મશ્ચિગણિય મૂલાહિં ॥

અદ્રુચ્ચાહિં બારસ ॥ ચત્તમૂલે ડવરિ રંદાહિં ॥ ૧૩ ॥ વિઠાર હુગ

વિસેસો ॥ ડસેહિ વિજતુ સ્વચ્ચંદ્ર હોશ ॥ શ્ય ચૂલાગિરિ કૂમા,

શ્ચુલ્લ વિરક્કંજ કરણાહિં ॥ ૧૪ ॥ ગાહુગુચ્ચાશ્ચ તયઠ જાગ

રંદાશ્ચ પદમવેઈણ ॥ દેસૂણહુ જોયણવર ॥ વણાહિ પરિમંકિય

સિરાહિં ॥ ૧૫ ॥ વેશ્સમેણ મહ્યા ॥ ગવસ્ક કહણણ સંપરિ-

ત્તાહિં ॥ અઘારસૂણ ચત્તજ, ત્ત પરિહિદારં તરાહિંચ ॥ ૧૬ ॥

અદ્રુચ્ચ ચત્તસવિઠાર ॥ હુપાસ સક્કોસ કુદ્દારાહિં ॥ પુવાશ્ચ મહ-

દ્વિયદે, વદાર વિજયાશ્ચ નામાહિં ॥ ૧૭ ॥ નાણામણિ મય દે-

હલ્લિ ॥ કવાડ પરિઘાઙ દારસોદ્દાર્હિં ॥ જગશ્હિં તે સવે ॥ દી-
વોદહિણો પરિક્ષિત્તા ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—૧ પૂર્વેક સર્વ દીપસમુદ્ધ તે આગલ કહીશું એવી જગતીઁષ કરી વિંદેલા છે. ૧ અર્થનો સંબંધ અદારમી ગાથાએ જાણવો. તે જગતી કેવી છે ? તે કહે છે. વયરામહિં કે ૦ વજ્રમય છે. અને નિયનિય કે ૦ પોતપોતાના દીવોદહિ કે ૦ દીપ સમુદ્ધનાં પ્રમાણ— તેમના મક્ષિ કે ૦ મધ્યને વિષે ગણિય કે ૦ ગણ્યું છે મૂલાહિં કે ૦ મૂલ જેમનું. ૧૮લે બાર યોજન પ્રમાણ જગતિનું મૂલ વિસ્તારે છે. તે લાલ યોજનના જંબૂદીપ- માંહેનું છે. ૧ પ્રમાણે સર્વ ઠેકાણે જાણું. વલી જગતિ કેવીયો છે ? અષ કે ૦ આઠ યોજનની ઇચ્છ કે ૦ ઇચ્છી છે. વલી કેવીયો છે ? વારસ કે ૦ બાર યોજન છે, મૂલે કે ૦ મૂલને વિષે રૂંદાહિં ૧૮લે વિસ્તાર જેમનો અને ચલ કે ૦ ચાર યોજન ઉપર કે ૦ ઉપર છે રૂંદાહિં કે ૦ વિસ્તાર જેમનો. ૧૮લે ઉપર સાંકડી છે. ॥ ૧૩ ॥ વલી જગતીયો કેવી છે ? તે કહે છે. વિહારહુગ કે ૦ મૂલ તથા ઉપરનો ૧ બે જે વિસ્તાર, તેનો વિસેસો કે ૦ વિશ્લેષ કરીએ ૧૮લે અધિકામાંહેથી ઇત્થો કાઢીએં બાકી જે રહે તે જગતિના ઇચ્છપણના આંકની સાથે વિજતુ કે ૦ વેચીએં જે જાગે આવે તેટલું ચઢતાં ચલ કે ૦ હ્ય ૧૮લે ઘટે, અને ઉતરતાં ચલ કે ૦ ચય ૧૮લે વધે, તે એમકે જગતી મૂલ વિસ્તારે બાર યોજનની છે; તેમધ્યેથી ચાર યોજન ઉપરનું કાઢીએં તો બાકી આઠ રહે. તે આઠ યોજનને ઇચ્છપણના આઠ સંગાતે વહેંચીએં તેવારે જાગ એક આવે. તે એક યોજન મૂલથી ઉપર ચઢતાં એક યોજન જડએં તેવારે એક યોજન વિસ્તારમાંહે ઘટે; ૧૮લે બાર યોજનના મૂલ વિસ્તારમાંથી એક યોજન ઘટે, એમ ક્રમે ઘટતો ઘટતો ઉપર જાતાં ઢેઢે ચાર યોજન વિસ્તાર આવે. અને એક યોજન જગતીના શિખર ઉપરથી ઉતરીએં, તેવારે એક યોજન વધે. ૧૮લે ઉપરનો ચાર યોજન વિસ્તાર છે, તેમાં એક વધે તેવારે પાંચ યોજન વિસ્તાર આવે, એમ અનુક્રમે વધતાં વધતાં નીચે આવતાં તલીએ બાર યોજન વિસ્તાર આવે છે. અને જ્યાં જાગ ન પામીએં ત્યાં મૂલગી વહેંચવાની રાશીના તેમ અંશ કરીએં કે જેમ પૂરા જાગ આવે. વલી જગતીઁષ કેવી છે ? ૧૩ કે ૦ ૧૩ ચૂલા કે ૦ મેરુની ચૂલિકા અને ગિરિ કે ૦ મેરુપર્વતના કૂદ કે ૦ શિખર, તેમની પેઠે છે, વિસ્ફંજકરણાહિં કે ૦ વિસ્ફંજ કર્યું જેમનો, ૧૮લે જેમ ચૂલિકાનું મૂલવિસ્ફંજ બાર યોજન છે, અને ઉપર વિસ્ફંજ બાર યોજન છે, તે ચાર યોજન બારમાંહેથી કાઢીએં, તેવારે આઠ ઉગરે. અને ચૂલિકા ચાલીશ યોજન ઇચ્છી છે; તે આવડે ચાલીશ જાગે વહેંચતાં જાગ ન આવે તો આવડના તેવી રીતે અંશ કરીએં, કે જેમ ચાલીશ જાગે વહેંચતાં જાગ પહોંચે. તેમાટે આવડે પાંચવાર ગુણીએં તેવારે ચાલીશ આવે. તેને ચાલીશે જાગ દેતાં યોજનનો પાંચમો જાગ એક આવે તે ચૂલિકાના મૂલથી ચઢતાં એક યોજન જડએં તેવારે એક યોજનનો પાંચમો જાગ નીચે વિસ્તારમાંથી ઘટે. અને ઉપરથી એક યોજન ઉતરીએં તેવારે એક યોજનનો પાંચમો જાગ ઉપરના વિસ્તારથી વિસ્ફંજમાંહે વધે. વલી ગિરિ કે ૦ મેરુપર્વત પ્રમુખ પર્વતોનો મૂલવિસ્ફંજ દશ સહસ્રનેહુ યોજન અને એક યોજનના અગીયાર જાગ કરીએં તે માંહેલા દશજાગ ૧૮લો મૂલે વિસ્તાર છે. અને ઉપરનો વિસ્ફંજ એક હજાર યોજન છે; તે મૂલવિસ્ફંજમાંથી કાઢીએં તેવારે નવસહસ્રનેહુ અને ઉપર અગીયારીયા દશ જાગ વધે, તે ઇચ્છપણના એક લાલ યોજન સાથે વહેંચતાં જાગ ન આવે, તેમાટે જાગ પામવા સારું નવ હજાર નેહુને અગીયારગણ કરીએં, તેવારે નવાણુ હજાર નવસેને નેહુ આવે, તેમાં મૂલગા અગીયારીયા દશ જાગ જેલતાં એક લાલ જાગ આવે. તે ઇચ્છપણના લાલ યોજનની સાથે વેંચીએં તેવારે યોજનનો અગીયારીયો એક જાગ આવે, તો જેવારે એક યોજન ચઢતાં આવે. તેવારે યોજનનો અગીયારીઁષ એક જાગ નીચેના મૂલ વિસ્તારમાંહેથી ઘટે. અને ઉપરથી ઉતરતાં ઉપરના વિસ્તારમાંહે વધે.

વહી યમકપર્વત, કાંચનગિરિ તથા કૂટને પણ એમજ જાણવું. જેમ વહ એવે નામે કૂટનો મૂલ વિસ્તાર એક સહસ્ત્ર યોજન છે, અને ઉપર વિસ્તાર પાંચસેં યોજન છે—તે કાઢતાં પાંચસેં યોજન ઊગરે અને ઇંચપણું તો સહસ્ત્ર યોજન છે. માટે જાગ ન આવે તે માટે પાંચસેં ને વમણા કરીંયેં તો એક હજાર થાય. તે સહસ્ત્ર યોજન સાથે વેહેંચતાં યોજનનો અર્ધજાગ આવે. તે ચઢતાં ઘટે અને ઇતરતાં વધે. એમ સમસ્ત ઠેકાણે જાણવું. ॥૧૪॥

વહી જગતીયો કેવી છે ? તે કહેહે—ગાઠડુગુચ્છાફ કે બે ગાઠની ઇંચી, અને તથા જાગ કે તે ઇંચ પાણાનો આઠમો જાગ છે. હંદાફ કે વિસ્તાર જેનો. દેસૂળ કે દેશે જણા હુજોથળ કે બે યોજન વર કે પ્રધાન એવા બંને બાજુએ બે વણાહિ કે વન જેને વિષે એવી, પઢમવેફ કે પઢમવરવેદિકા, તેણે કરી પરિ કે સમસ્ત પ્રકારે વિંદાણી ઓકી સંસ્થિ કે શોજિત છે, સિરાહિં કે મસ્તક જેમનાં એવી, ॥ ૧૫ ॥

વહી જગતીયો કેવી છે ?—વેઈસમેળ કે વેદિકા સદશ અને મહ્યા કે મોટા એવા ગવરક કે ગોલલા તેમના કઢણ કે વલય—તેણે કરી સંપરિત્તાહિં કે આસમંતાત્ વેદિતાજિઃપટલે ચારે તરફ વીંદેલી છે. વહી જગતીયો કેવી છે ? અઘારસૂળ કે અઘાર યોજન જાણે જે પરિહિ કે પરિધિ છે, તે ચઢજત કે ચાર જાગે વહેંચતાં જેટલા યોજન આવે તેટલા યોજનનું દારંતરાહિં કે એકેકા વિજયાદિ ધારનું અંતર છે. જે જગતિનેવિષે એવી છે. જેમ જંબુદીપનો પરિધિ વિશંજવગાદહગુણ ણી ગાથાપ કરતાં ત્રણ લાખ સોલ હજાર વસેં સત્તાવીશ યોજન અને ત્રણ કોશ, અને ઉપર ધનુષ્ય એકસો અઠાવીશ અને તેર અંગુલ થાય છે. તેમાંથી અઘાર કાઢીંયેં. પઠી ચારે જાગે વહેંચીંયેં ત્યારે ઇંગણાંશી હજાર બાવન યોજન એક કોશ, પંદરસેં વત્રીશ ધનુષ, ત્રણ અંગુલ અને ત્રણ જવ પટલું એકેકા વારણાનું અંતર જાણવું. એમ લવણસમુદ્ર સંબંધી પરિધિ, (૧૫૦૧૧૩૫) યોજન છે, એમાંથી અઘાર જાણા કરી ચાર જાગે વેચતાં ૩૫૫૨૫૦ યોજન અને ઉપર એક કોશ, પટલું અંતર આવે. તે લવણસમુદ્રની જગતીના એકેકા વારણાનું અંતર જાણવું. ધાતકીશંકનો પરિધિ, એકતાલીશ લાખ દશ હજાર નવસેં એકસઠ યોજન છે. તેમાંથી અઘાર કાઢીને બાકીના ચારે જાગે વહેંચતાં ૧૦૩૭૭૩૫ યોજન અને ત્રણ કોશ પટલું એકેકા વારણાનું અંતર જાણવું. કાલોદધિ સંબંધી પરિધિ—૯૧૭૦૬૦૫ યોજન છે, તેમાંથી અઘાર કાઢીંયેં બાકીનાને ચાર જાગે વહેંચતાં ૩૩૯૨૬૪૬ યોજન અને ત્રણ કોશ ઉપર પટલું એકેકા વારણાનું અંતર છે. એમ સર્વજ જાણવું. ॥ ૧૬ ॥

વહી જગતીયો કેવી છે ? અઠુંચ કે આઠ યોજન ઇંચા, ચઠસુ કે ચાર યોજન વિઘર કે વિસ્તારવંત અને કુપાસ કે બેપાસે સકોસ કે એકેકા કોસ સહિત એવી કુદ્ધ કે બારસાંખની ઝીંત છે; જેમનેવિષે એવા દારાઈ કે દરવાજા જે જગતિને વિષે છે એવી છે. વહી જગતીયો કેવી છે ? પુલાઈ કે પૂર્વાદિ ચાર દિશિ-ઇને વિષે જે મહિદ્ધિ કે મહર્દિક દેવ કે દેવતા તેના દાર કે દરવાજા, તેમનાં નામે નામ છે; તે નામ વિજાયાઈ કે વિજયાદિ ચાર અનુત્તર વિમાનનાં નામે છે, જે જગતીયોને વિષે એવી છે. ॥ ૧૭ ॥

વહી જગતીયો કેવી છે ? નાણા કે અનેક પ્રકારનાં જે મણિમથ કે મણિરત્નો તેહની દેહલી કે ઇંચરો તથા કવાઢ કે કમાઢ અને પરિધા કે ઝોગલ—તેણે કરીને દરવાજાની સોદાહિં કે શોજા છે, જગદ્દહિં કે જે જગતિનેવિષે. એવી જગતીયો તેસલે કે જે પૂર્વે કહ્યા તે સર્વ દીવોદહિણો કે ધીપ સમુદ્ર પરિલિખતા કે વીંચ્યા છે. ॥ ૧૮ ॥

હવે એક ગાથાપ કરી વેદિકાના બે બાજુના વનનું રમણિકપણું દેલાંડે છે.

વરતિણ તોરણ જય ઢ, ત્વાવિપાસાય સેલ સિલચઢે ॥

વેશ્વણે વરમંકવ ॥ ગિદ્દાસણેસૂ રમંતિ સુરા ॥ ૧૯ ॥

અર્થ- ઘર કે ૦ પંચેજિયોને પુષ્ટ કરવાનેવિષે તત્પર એવા, તિણ કે ૦ તૃણ નહાદિક એવે નામે વનસ્પતિ તોરણ કે ૦ વાહેર દરવાજાને શોજાકારક તોરણ, જય કે ૦ ધ્વજા, ઊત્ત કે ૦ ઊત્ત, વાવિ કે ૦ વાપિ, પાસાય કે ૦ પ્રાસાદ એટલે દેવોને રમવાનાં ઘર, સેલ કે ૦ રમવાના પર્વત, અને સિલ્લવટ્ટે કે ૦ વિસ્તીર્ણ એવા પાષાણો છે જેનેવિષે એવું જે વેદવણે કે ૦ વેદિકાના વેદુ વાજુનું વન-તેને વિષે ઘર કે ૦ મનને ગમે એવા મંરુવ કે ૦ ઘ્રા-દ્વાદિના જે માંરુવા તેનેવિષે, તથા ગિદ્ધ કે ૦ કેલીપ્રમુખના જે ઘર તેનેવિષે, વલી આસણેસૂ કે ૦ જાલા વેસ-વાયોગ્ય સિંદાસનાદિ તેનેવિષે, સુરા કે ૦ દેવતા તે રમંતિ કે ૦ રમે છે, ક્રીડા કરે છે.

હવે અધિકારી દેવ અને દેવીઝની ઉત્પત્તિ કહે છે.

इह अहिगारो जेसिं ॥ सुराण देवीण ताण मुप्पत्ति ॥
नियदीवोदहि नामे ॥ अस्संखइमे सनयरीसु ॥ १० ॥

અર્થ- ઇહ કે ૦ એ જંવૂદ્દિપ, લવણસમુદ્ર, ધાતકીચંરુ, તથા પુષ્કારાર્ક-એ સર્વ મલી પિત્તાલીશ લાલ યોજનનો વૃત્ત વિસ્તારવાલો મનુષ્ય ક્ષેત્ર છે, તેનેવિષે જે સિંસુરાણ દેવીણ કે ૦ જે દેવતા દેવીઝનો અહિગારો કે ૦ અધિકાર છે, તાણ સુરાણ દેવીણ કે ૦ તે દેવતા તથા દેવીઝની ઉત્પત્તિ કે ૦ ઉત્પત્તિ એટલે જે ઉપજવું છે, તે અસંખ્યમે કે ૦ અહીંયાંથી અસંખ્યાતમો નિયદીવોદહિનામે કે ૦ પોતપોતાને નામે જે હીપ અને સમુદ્ર છે; તેમાંહે વાર હજાર યોજન ગયા પછી અસંખ્યાતમીઝ સનયરીસુ કે ૦ સ્વનગરીઝને વિષે એટલે જે પોતાને નામે નગરી છે તેનેવિષે ઉત્પત્તિ છે ॥ ૧૦ ॥

હવે જંબુદ્વીપના કુલગિરિ તથા ક્ષેત્રનો વિચાર કહે છે.

जंबुद्वीवो ढहिंकुल ॥ गिरीहिं सत्तहिं तदेव वासेहिं ॥
पुवावरदीहेहिं ॥ परिभिन्नो तेइमे कमसो ॥ ११ ॥

અર્થ- જંબુદ્વીવો કે ૦ જંબુદ્વીપ છે તે પુવાવરદીહેહિં કે ૦ પૂર્વ અને પશ્ચિમે દીર્ઘ એટલે લાંબા એવા ઢ-હિં કુલગિરીહિં કે ૦ ઢ કુલગિરિ પર્વત, તેમજ સત્તહિંવાસેહિં કે ૦ સાત વર્ષ એટલે ક્ષેત્ર તેણે કરી પરિ-ભિન્નો કે ૦ વેચાણ્યો છે, એટલે વિચાગ કરેલા છે, તેઈમે કે ૦ તે આ ક્ષેત્રો તથા કુલગિરીઝ કમસો કે ૦ અનુ-ક્રમે કરી તેમનાં નામ કહીયે ઢિયે. ॥ ૧૧ ॥

પ્રથમ ઢ કુલગિરિનાં નામ એકગાથાએ કરી કહે છે.

हिमवं सिहरी मह्हिम ॥ रुप्पी निसढो य नीलवंतो य ॥
वाहिरं छुड गिरिणो ॥ उज्जं वि सवेइया सवे ॥ १२ ॥

અર્થ- પ્રથમ દક્ષિણથી ધુર માંનીને હિમવં કે ૦ હિમવંત પર્વત છે; અને ઉત્તર દિશિમાં સિહરી કે ૦ શિણરી પર્વત છે. વલી દક્ષિણદિશાએ મહહિમવં કે ૦ મહાહિમવંત છે. અને ઉત્તર દિશિમાં રુપ્પી કે ૦ રુ-પિપર્વત છે. વલી દક્ષિણ દિશાએ નિસઢો કે ૦ નિપઢ છે. અને ઉત્તર દિશાએ નીલવંતો કે ૦ નીલવંત છે. એ ઢ કુલગિરિ પર્વતો છે. દક્ષિણ તથા ઉત્તર દિશાએ વાહિરં કે ૦ વાહેરથી છુડગિરિણો કે ૦ વેપાસે વેવે પર્વત મરલા ઢ. તેમોટે વેવે એકઝા કહ્યા. વલી સવે કે ૦ એ સર્વ પર્વતો કેવા છે તોકે ઉજ્જંવિ કે ૦ વે પાસે પણ સવેઈયા કે ૦ વેદિકા સહિત છે. તે વેદિકા તો જગત્તીના શિશ્વર હપર જે પ્રમાણે કહેલી છે તેમ સર્વત્ર ઠેકાણે જાણવી. ॥ ૧૨ ॥

હવે એક ગાથાએ કરી સાતવર્ષ એટલે ક્ષેત્રનાં નામો કહે છે.

जरहेरवयत्तिदुगं ॥ दुगंच हेमवयरण वयरूवं ॥ हरिवा-
स रम्मय दुगं ॥ मक्ति विदेहुत्ति सगवासा ॥ ३३ ॥

અર્થ- જરહે કે ૦ પ્રથમ જરતક્ષેત્ર દક્ષિણદિશિમાં વાહેર તરફ છે, તથા ઉત્તર દિશિમાં પેરવડ કે ૦ પેર-
વતક્ષેત્ર છે. ઇતિ દુગં કે ૦ એ વિક છે તે સરખું છે. વડી હેમવય રણવયરૂવંદુગં કે ૦ હેમવંત ને એ રણવંતરૂપ
વિક છે એટલે એ વેનું જોડણું છે તે સરખું છે. એટલે હિમવંત પર્વત છે તે દક્ષિણ તરફ છે. અને પેરવત ઉ-
ત્તરદિશિમાં છે. તથા હરિવાસરમ્મયદુગં કે ૦ હરીવર્ષ અને રમ્યકવર્ષ વિકં એટલે એ વેનું જોડણું સરખું છે.
અનુક્રમે એ વે દક્ષિણ અને ઉત્તરનેવિષે પૂર્વનીપેઠે જાણવા. અને મક્કિ કે ૦ મધ્યજાગે વિદેહુત્તિ કે ૦ સાતમો
માહાવિદેહ ક્ષેત્ર છે. સગવાસા કે ૦ એ સાત ક્ષેત્ર કહ્યાં. ॥ ૩૩ ॥

હવે એક ગાથાએ કરી, સાત ક્ષેત્રમધ્યે ઠ કુલગિરિ તથા સાતમા મહાવિદેહ ક્ષેત્રને મધ્યજાગે મેરુપર્વત
છે, એ સાત ગિરિનું સામાન્ય પ્રકારે સ્વરૂપ કહે છે.

दो दीहाचउवट्टा ॥ वेयट्टा खित्त ठक्क मझंमि ॥ मेरू
विदेह मझे ॥ पमाण भित्तो कुलगिरीणं ॥ ३४ ॥

અર્થ- દોવેયટ્ટાદીહા કે ૦ બે દીર્ઘ એટલે લાંબા વૈતાલ્ય, તે જરત, તથા પેરવત એ વાહેરના બે ક્ષેત્રમાં છે.
અને ચહ કે ૦ ચાર, વટ્ટા કે ૦ વૃત્ત એટલે ગોલાકાર વેયટ્ટા કે ૦ વૈતાલ્ય-તે હિમવંત, પેરણવંત, હરિવર્ષ અને
રમ્યક એ ચાર ક્ષેત્રમાં ચાર વૃત્ત વૈતાલ્ય છે. એ ઠ વૈતાલ્ય છે તે ચિત્તઠક્કમઝંમિ કે ૦ ઠ ક્ષેત્રમાં છે. અને
વિદેહમઝે કે ૦ માહાવિદેહનામધ્યે વચમાં મેરુ કે ૦ મેરુ પર્વત છે. ઇત્તો કે ૦ અહીંયાંથી આગલ કુલગિરિણ-
પમાણં કે ૦ કુલગિરિનું પ્રમાણ કહે છે. ॥ ૩૪ ॥

હવે એકગાથાએ કરી કુલગિરિનું ઊચ્ચતાદિ પ્રમાણ કહે છે.

इग दो चउ सय उच्चा ॥ कणगमया कणगरायया कमसो ॥
तवणिज्जा सुवेरु लिया ॥ वहि मचप्रितरा दोदो ॥ ३५ ॥

અર્થ- વહિય કે ૦ વાહેરના હિમવંત અને શિખરી એ બે પર્વત ઇગસયઊચ્ચા કે ૦ એકસો યોજન ઊંચા છે.
અને મઝ કે ૦ વચમાંના મહાહિમવંત અને રુક્મી એ બે પર્વત દોસયઊચ્ચા કે ૦ વસે યોજન ઊંચા છે. માં-
હેના નિષધ અને નીલવંત એ બે પર્વત ચહસયઊચ્ચા કે ૦ ચારસે યોજન ઊંચા છે. વડી પર્વત કેવા છે ?
વહિ કે ૦ વાહેરના બે પર્વત કણગમયા કે ૦ સુવર્ણવર્ણમયી છે. મઝ કે ૦ મધ્યના બે પર્વત, તેમાંહે મહાહિમ-
વંત કણગ કે ૦ સુવર્ણનો છે, અને વીજો રુક્મી છે તે રાયયા કે ૦ રુપાનો છે. અપ્રિંતરા કે ૦ માંહેનો જે નિષધ
પર્વત છે. તે તવણિજ્ઞા કે ૦ તપાવેલા સુવર્ણના વર્ણ જેવા રક્તવર્ણ સુવર્ણનો છે, અને નીલવંત પર્વત તે સુવેરુલિ-
યા કે ૦ સદ્વૈકુર્યવર્ણ એટલે વૈકુર્ય રત્નનો અને નીલે વર્ણે છે. ॥ ૩૫ ॥

હવે એ કુલગિરિ સંબંધી પદ્યોત્પણું જાણવાને અર્થે કરણ કહે છે.

दुग अड दुतीस अंका ॥ लस्कगुणा कमिण नउथ सय जइ-
या ॥ मूलो वरिसमरूवं ॥ विठारं विति जुयलतिगे ॥ ३६ ॥

अर्थ— दुगध्रंका के० वे आंक, अडध्रंका के० आठ आंक, दुतीसध्रंका के० वन्नीश आंक— ए आंक जूही जूही राशीएं कमिए के० अनुक्रमे करी लखगुणा के० लाखगुणा करीएं त्यारे प्रथमराशी वे लाख बीजी राशी आठ लाख, त्रीजी राशी वन्नीश लाख एटला थाय. तेवार पढी एकेकी राशी नचयसय के० एकसो नेबु जइया के० जागे वहेँचीएँ, ते वेचतां जेटला जाग आवे, तेटला योगेन मूले के० मूलनेविषे अने जवरि के० उपर जुयलतिगे के० त्रणे युगलनेविषे समरूवविहार के० सरखा रूपे विस्तार प्रते पामे; एरीते विति के० पंक्तिपुरुषो कहे ठे. ते केम ? तो के—प्रथम राशीना वेआंक ठे, ते लाखगुणा करीएं तेवारे वे लाख थाय, ते एकसोने नेबु जागे वहेँचतां एक हजार बावन योजन अने उपर बार कला लाजे; एटलो हिमवंत तथा शिखरिनो विस्तार ठे. एम जाणवुं. एम सर्वत्र जाणवुं. हवे एकसो नेबु जागे दीए ठे तेहनुं कारण कहे ठे. जरत अने ऐरवत अकी माहाविदेह सुधी क्षेत्र तथा कुलगिरि जे ठे ते वमणा वमणा ठे. तेमाटे वमणा आंक मां-नीएँ, तेनो सरवालो गणतां एकसोने नेबु थाय. ते मूलगी राशी अने जागनी राशिथी एक शून्य टाढी वे-हेँचीएँ तो यथोक्त परिमाण लाजे, एटले मूलगी राशी वे लाख ठे, तेमां एक शून्य टालवाथी वीश हजार थाय, अने जागनी राशी एकसोने नेबुं ठे, तेमांथी एक शून्य टालवाथी उगणीशानो आंक रहे, ते पूर्वोक्त वीस हजारने ए उगणीशानो जाग आपीएँ तेवारे यथोक्त प्रमाण थाय. एम सधले ठेकाणे जाणवुं. ॥ ३६ ॥

तेहज पामेलो पर्वतोना विस्तारनो आंक वे गाथाएं करी कहे ठे.

वावणहिउं सहसो ॥ बारकला बाहिराण विहारो ॥ मझि

मगाण दसुत्तर ॥ बायालसया दस कला य ॥ ३७ ॥

अर्थ—वावणहिउं के० बावन योजने करी अधिक सहसो के० एक हजार बारकला के० बार कला एटले एक हजार बावन योजन अने उपर बार कला एटलो बाहिराण के० बाहेरना हिमवंत अने शिखरि पर्व-तनो प्रत्येके विहारो के० विस्तार ठे. तथा मझमगाण के० मध्य एटले वच्चेना जे महा हिमवंत अने रुक्मी पर्वत ठे. तेमनो प्रत्येके विहारो के० विस्तार बायालसया के० वेतालीसैं दसुत्तर के० दश योजन अने उपर दसकला के० दश कला अर्थात् ४३१० योजन उपर १० कला ठे. ॥ ३७ ॥

अप्रितराण डुकला ॥ सोल सहस्सड सया सबायाला ॥

चउ चत्त सहस दोसय ॥ दसुत्तरा दस कला सबे ॥ ३८ ॥

अर्थ—अप्रितराण के० माहेला वे पर्वत जे निपध तथा नीलवंत, तेमनो प्रत्येके विहारो के० विस्तार सोलसहस्स के० सोल सहस अने सबायाला के० वेतालीश योजनसहित, अडसया के० आठसैं योजन अने उपर डुकला के० वे कला एटले सोल हजार आठसैं वेतालीश योजन अने उपर वे कला ठे. हवे ठ कुलगिरिनो सामान्यपणे एकठो विस्तार कहे ठे. चउचत्तसहस के० चुमालीश हजार दोसय के० वसैं दसु-त्तरा के० दश योजन उपर दसकला के० दस कला ठे. एटले चुमालीश हजार वसैं दश योजन उपर दश कला. एटलो सबे के० सर्वयुगल त्रिकनो विस्तार ठे. ॥ ३८ ॥

हवे एक गाथाएं करी सात क्षेत्रनो विस्तार जाणवाने अर्थे करण कहे ठे.

इग चउ सोलस अंका ॥ पुबुत्त विहीइ खित्त जुयलतिगे ॥

विहारं विति तहा ॥ चउसठिको विदेहस्स ॥ ३९ ॥

अर्थ— इग के० एक, चळ के० चार सोलस के० सोल आंका के० आंकने पुवत्तविहीइ के० पूर्वोक्त विधिएं करी लाखगुणा करीएं. पत्ती एकसो नेडु जागे वहेँचीएं तो खीत्त जुयल तिगे के० क्षेत्रजुगलत्रिकने विषे विभ्रर के० विस्तारप्रते वित्ति के० ज्ञानीपुरुषो कहे ठे. तहा के० तेमज चळसचिको के० चौसठ आंकने लाखगुणा करीएं. तेने एकसोने नेडु जागे वेचतां जेटलो आंक आवे तेदलो विदेहस्स के० माहाविदेहने विषे विभ्रर के० विस्तार आय, तेप्रते कहे ठे. ॥ १९ ॥

हवे जाग वहेँचतां जे सात क्षेत्रनुं प्रमाण आय ते वे गाथाएं कहे ठे.

पंचसया ठवीसा ॥ छच्चकला पढम खिच जुयलंमि ॥

वीए इग वीस सया ॥ पणुत्तरा पंच य कला य ॥ ३० ॥

अर्थ— पंचसया के० पांचसैं अने ठवीसा के० ठवीश एटले पांचसैंने ठवीश योजन अने उपर छच्चकला के० छ कला एटलुं प्रमाण पढमखिचजुयलंमि के० पेहेलुं जे क्षेत्रनुं युगल जरत तथा ऐरवत—तेने विषे प्रत्येके जाणहुं. वली वीए के० वीजुं क्षेत्रनुं युगल जे हेमवंत तथा एरणवंत— तेहनो प्रत्येके विस्तार इग वीससया के० एकवीशसैं पणुत्तरा के० पांच योजन उपर एटले वे हजार एकसो ने पांच योजन अने उपर पंचकलाय के० पांच कला एटलुं विस्तारनुं प्रमाण ठे. ॥ ३० ॥

चुलसीसय इगवीसा ॥ इक्ककला तइयगे विदेहि पुणो ॥

तित्तीस लइस ठस्सय ॥ चुलसीया तह कला चउरो ॥ ३१ ॥

अर्थ— चुलसीसय के० आठ सहस्र अने चारसैं इगवीसा के० एकवीश योजन उपर इक्ककला के० एक कला एटलो तइयगे के० त्रीजो युगल एटले हरिवर्ष तथा रम्यक् क्षेत्रनो प्रत्येके विस्तार ठे. पुणो के० वली विदेहि के० माहाविदेहनेविषे तित्तीससहस्र के० तेत्रीश हजार ठस्सय के० ठसैं चुलसीया के० चोराशी योजन तह के० तथा कला चउरो के० चार कला एटलो सातनुं जे महाविदेह क्षेत्र ठे, तेनो विस्तार ठे. ३१

हवे एक गाथाएं करी ए साते क्षेत्रनो एकगे विस्तार कहे ठे.

पण पन्न सहस्र सग सय ॥ गुण नउया नवकला सयलवा-

सा ॥ गिरिखित्तंक समासे ॥ जोयण लरकं हवइ पुष् ॥ ३२ ॥

अर्थ— पणपन्नसहस्र के० पंचावन सहस्र सगसय के० सातसैं गुणनऊया के० नेव्यासी योजन एटले ५१५०९ योजन उपर नव कला के० नवकला. एटलुं सयलवासा के० ए सघला साते क्षेत्रनुं एकनुं प्रमाण कहुं. गिरिखित्तंक समासे के० पूर्वोक्त पर्वत ढ तथा क्षेत्र सातना जे आंक ते समासे एटले एकठा कखा उतां पुण के० संपूर्ण जोयणलरकं के० लाख योजन हवइ के० आय. ॥ ३२ ॥

हवे एक गाथाएं करी मध्यजागनेविषे जरत तथा ऐरवतनुं अर्द्ध प्रमाण कहे ठे.

पष्ठास सुद्ध बाहिर ॥ खित्ते दलयंमि डु सय अढतीसा ॥

तिप्पि य कला य एसो ॥ खंरु चउकस्स विरंजो ॥ ३३ ॥

अर्थ— बाहिर के० बाहेरना जे जरत तथा एरवत ए वे खित्ते के० क्षेत्र, तेमनुं प्रमाण पांचसैं ठवीस योजन अने छ कला ठे—ते मध्येथी पष्ठास के० पचाश योजन वैताढ्यना सुद्ध के० शोधीएं, एटले काहीएं तेवारे चारसैं ढहोतेर योजन अने उपर छ कला बाकी रहे. तेनुं दलयंमि के० अर्द्ध कखे ठते डुसय के०

વસં અહતીસા કે० આહત્રીશ યોજન ઉપર તિથિય કે० ત્રણ કલાય કે० કલા ઇટલું ઇસો કે० એ સંઘ ચ-
ત્રકસ કે० સંઘ ચતુષ્ક ઇટલે બે સંઘ મધ્ય ત્રતના અને બે સંઘ મધ્ય દેવતના એ ચાર સંઘનું વિકલ્પો
કે० વિકલ્પ ઇટલે પહોલપણું છે. ॥ ૩૩ ॥

હવે એક ગાથાં કરી ઝકુલગિરિ ઉપર જે જહ છે, તેનું પ્રમાણ કહે છે.

ગિરિ જવરિ સવેદ્દહા ॥ ગિરિજ્જત્તાહ દસગુણા દીહા ॥

દીહત્તિ અરૂંદા ॥ સવે દસ જોયણુવેદા ॥ ૩૪ ॥

અર્થ- ગિરિજવરિ કે० પર્વત ઉપર સવેદ્દહા કે० વેદિકા સહિત જહ છે. પણ તે જહ કેવા છે? ગિરિજ-
જ્જત્તાહ કે० પર્વતના ઝંચપણાથી દસગુણાદીહા કે० દશગુણા દીર્ઘ ઇટલે લાંબા છે અને દીહત્તિ કે० દીર્ઘ-
પણા થકી અરૂંદા કે० અર્જ વિસ્તારે ઇટલે પહોલા છે. સવે કે० સર્વ જહ દસજોયણ કે० દશ યોજન જ-
વેદા કે० ઇંદા છે. તે કેમ-વાહેરના બે ઝકુલગિરિ એકસો યોજન ઇંચા છે; તે પર્વતને દશ ગુણા કરતાં સહસ્ર
યોજન થાય; તેમણે તે જહ સહસ્ર યોજન લાંબા છે. અને લાંબપણાનું અર્જ પાંચસં યોજનનું પહોલપણું છે. અને
દશ યોજન ઇંદા એમ સમસ્ત જહનું માન પર્વતને અનુમાને છે, એમ જાણવું. ॥ ૩૪ ॥

હવે તે જહનાં નામો કહે છે.

બહિ પઠમ પુંરુરીઆ ॥ મશ્વે તે ચેવ હુંતિ મહપુષ્પા ॥

તે ગિઞ્ઞિકેસરીઆ ॥ અપ્રિંતરિયા કમેણેસુ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ- બહિ કે० વાહેરના હિમવંત અને શિખરી-એ બે પર્વત ઉપર પઠમ કે० પદ્મજહ, અને પુંરુરીઆ
કે० પુંરુરીક નામે જહો છે. મશ્વે કે० મધ્યના મહાહિમવંત, અને રુક્મિ-એ બે પર્વત ઉપર ચેવ કે० નિશ્ચ-
યપણે તે કે० તે પહેલાં બે જહનાં જે નામ કહ્યાં તે નામને પાઠલ? મહાપુષ્પા કે० મહા શબ્દ પૂર્વે છે જેમને
એવા ઇટલે મહાપદ્મ તથા મહાપુંડરીક એવા નામે બે જહો છે. અને અપ્રિંતરિઆ કે० માંહેલા નિપથ તથા ની-
લવંત એ બે પર્વત ઉપર કમેણેસુ કે० અનુક્રમે તેગિઞ્ઞિકેસરીઆ કે० તેગિઞ્ઞિ અને કેશરી એ નામે એ
બે જહો છે. ॥ ૩૫ ॥

હવે તે જહમાં જે દેવીજી વાસ કરે છે તેનાં નામો કહે છે.

સિરિ લઘ્વી હિરિ બુઝી ॥ ધી કિચીનામિયાહ દેવીજી ॥

જવણવર્ણ પલિં ॥ વમાહ વરકમલ નિલયાહ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ- સિરિ કે० શ્રી, લઘ્વી કે० લઘ્વી, હિરિ કે० હ્રી, બુઝી કે० બુઝી, ધી કે० ધી, કિચિ કે० કી-
ત્તિ એ નામિયાહ કે० નામ જેમાં એવીજી જે દેવીજી કે० દેવીજી, તે વસે છે. પણ તે દેવીજી કેવીજી છે?—
જવણવર્ણ કે० જવનપતિ નિકાયની ઇપની છે. લઘ્વી કેવીયો છે?—પલિંજવમાહ કે० પલ્યોપમનું છે આયુ-
પ્ય જેમનું, તથા વરકમલનિલયાહ કે० પ્રધાન જે કમલ-તેનેબિષે છે નિલય કે० વસવાનું સ્થાન જેમનું.
લઘ્વી એ દેવીજી અપરિગ્રહિતા છે. તેમાં હિમવંત પર્વત ઉપર જે પદ્મજહ છે, તેમાં શ્રી દેવી વસે છે, તથા શિ-
ખરી પર્વત ઉપર જે પુંરુરીક જહ છે તેમાં લઘ્વી દેવી વસે છે, મહા હિમવંત ઉપર જે મહાપદ્મ જહ છે. તેમાં
હ્રી નામે દેવી વસે છે, રુક્મી પર્વત ઉપર જે મહા પુંરુરીક જહ છે તેમાં હ્રી બુઝી નામે દેવી વસે છે, નિપથ જ-

પર જે તિગિહિ ઇહ છે, તેમાંહે ધી એવે નામે દેવી વસે છે. નીલવંતપર્વત ઉપર જે કેસરી ઇહ છે, તેમાંહે કીર્તિ નામે દેવી વસે છે. એ ઢ દેવીર્તના નામ કહ્યાં. ॥ ૩૬ ॥

હવે દેવીર્તને વસવાના કમલનું પ્રમાણ કહે છે.

જલુવરિ કોસડુગુચ્ચં ॥ દહ વિઠ્ઠર પણસયં સવિઠારં ॥

વાહિહિ વિઠ્ઠરઝં ॥ કમલં દેવીણ મૂલદ્વં ॥ ૩૭ ॥

અર્થ—તે શ્રી, લક્ષ્મી પ્રમુલ સર્વ દેવીનાં કમલ જલુવરિ કે ૦ પાણી ઉપર કોસ ડુગં કે ૦ વે કોસ ડુચ્ચં કે ૦ ડંચાં છે, અને દહવિઠ્ઠર કે ૦ ઇહનો જે વિસ્તાર તેનો પણસયંસ કે ૦ પાંચસેમો જાગ વિઠારં કે ૦ એટલો વિસ્તાર છે. યથા પદ્મ અને પુંરૂરીકજહમાંહે કમલનો વિસ્તાર એક યોજન છે, મહાપદ્મ અને મહાપુંરૂરીક જહમાંહે વે યોજન કમલનો વિસ્તાર છે, તિગિહિ અને કેસરી જહમાંહે ચાર યોજન કમલનો વિસ્તાર જાણવો. વાહિહિ કે ૦ કમલનું જે જાડપણું છે, તે વિઠ્ઠરઝં કે ૦ વિસ્તારથી અર્ધ પ્રમાણ છે, એટલે અર્ધ યોજન, એક યોજન, અને વે યોજન, એ અનુક્રમે કમલનું જાડપણું જાણવું. એવી રીતે મૂલગા દેવીના કમલનો વિસ્તાર તથા જાડપણું કહ્યું. ॥ ૩૭ ॥

હવે કમલનો વર્ણ કહે છે.

મૂલે કંદે નાલે ॥ તં વયરારિઠ વેરુલિયરૂવં ॥ જંબૂ-

ણય મશ્ન તવણિ, જ્ઞા વહિદલં રત્ત કેસરયં ॥ ૩૮ ॥

અર્થ—મૂલે કે ૦ મૂલનેવિષે, કંદે કે ૦ કંદનેવિષે, નાલે કે ૦ નાલનેવિષે તં કે ૦ તે કમલ, વયર કે ૦ વ-જ્રરત્નમય, અરિઠ કે ૦ અરિઠરત્નમય, અને વેરુલિયરૂવં કે ૦ વૈનુર્યરત્નરૂપનું અનુક્રમે છે. વજ્રરત્ન ડગ્ગલ વર્ણે, અરિઠરત્ન શ્યામવર્ણે અને વૈનુર્યરત્ન નીલવર્ણે છે. વલી તે કમલ કેવાં છે? જંબૂણય કે ૦ રક્તવર્ણે સોનું તેહનાં મશ્ન કે ૦ માંહેલાં દલ કે ૦ પત્ર છે, અને વહિ કે ૦ વાહેરનાં દલ કે ૦ પત્ર તે તવણિજ કે ૦ તપાવેલા સ્વર્ણનાં જેવા પીતલવર્ણે છે; વલી રત્ત કે ૦ રાતાં છે; કેસરયં કે ૦ કમલમાંહેલા તંતુ જેહનેવિષે એવાં તે કમલ છે. ૩૮

હવે કમલ મધ્યેની કળિકા, અને શ્રીદેવીને વસવાનું જવન તેહનું પ્રમાણ કહે છે.

કમલઝ પાય પિહુ લુ, ચ્ચ કણગમય કણિગોવારિં જવણં ॥

અઝ્ઝેગ કોસ પિહુ દી, હ ચ્ચદસય ચાલ ધણુહુચ્ચં ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—કમલઝ કે ૦ કમલનો જે વિસ્તાર એક યોજન, વે યોજન, તથા ચાર યોજન તેહનું અર્ધ પિહુલ કે ૦ પોહલપણું, કમલોની કળિકાઈને વિષે છે. અને પાય કે ૦ કમલના વિસ્તારનો જે ચોથો જાગ તે એમ કે પા યોજન, અર્ધ યોજન, અને એક યોજન—એટલું પ્રમાણ અનુક્રમે કમલોની કણગમય કે ૦ કનકમયક-ળિકાઈ—તેમનું ડચ્ચં કે ૦ ડંચપણું છે, તે કણિગ કે ૦ કળિકાને ડવારિં કે ૦ ઉપર શ્રી દેવીનું જવણં કે ૦ જવન છે. પણ તે જવન કેવું છે? અઝ્ઝ કે ૦ અઢધો કોસ કે ૦ ગાલ પિહુ કે ૦ પહોલું છે; અને એગકોસ કે ૦ એક કોસ દીહ કે ૦ દીર્ઘ એટલે લાંબું છે. વલી તે જવન કેવું છે? તો કે ચ્ચદસ કે ૦ ચૌદસેને ઉપર ચાલ કે ૦ ચાલીશ ધણુ કે ૦ ધનુષ્ય છે, ડચ્ચં કે ૦ ડંચપણું જે જવનનું એવું છે. ॥ ૩૯ ॥

પન્થિમ દિસિ વિણુધણુ પણ ॥ સડચ્ચ ઢાઝ્ઝ સયપ્પિહુ પવેસં ॥

દારતિગં ઇહ જવણે ॥ મશ્ને દહદેવિ સયણિજ્ઞાં ॥ ૪૦ ॥

અર્થ—પશ્ચિમ કે પશ્ચિમ દિશિને વર્જીને ફહજવણે કે આ શ્રીદેવીના જવનનેવિષે ઉત્તર, તથા પૂર્વ, તથા દક્ષિણ, એ ત્રણ દિશિમાં ધણુ પણસય કે પાંચસે ધનુષ્યના ઉચ્ચ કે ઊંચા અને અઢાડ સયધણુ કે અઢીસે ધનુષ્યના પિઠુ કે પહોલપણાનું પવેસ કે પ્રવેશ એટલે માંહે પેસતાં અઢીસે ધનુષ્યનું પહોલપણું છે. જેમનું એવા દારતિંગ કે ત્રણ દરવાજા ત્રણ દિશિનેવિષે જાણવા. એ મૂલ કમલ ત્રણ જહનાં કહ્યાં. તથા તે જવનના મધ્યે કે મધ્ય જાગે દહ દેવિસયણિજ્ઞ કે જહદેવીઈ જે શ્રી અને લક્ષ્મી પ્રમુખ તેના સુવા યોગ્ય સ્થાન છે. ॥ ૪૦ ॥

હવે પરિવારનાં કમલ કહે છે.

તંમૂલ કમલ મરુ, પ્પમાણ કમલાણ અડહિયસણું ॥

પરિચિત્તં તપ્રવણે, સુ જૂસણાઈણિ દેવીણં ॥ ૪૧ ॥

અર્થ—તંમૂલકમલમરુ કે તે પ્રથમ કહ્યું જે મૂલકમલ તેથી અર્ધે પ્રમાણે જે અડહિય કે આઠે અધિક એવા સણું કે સો—એટલે એકસો ને આઠ કમલો તેણે કરીને તે મૂલકમલ જે તે પરિચિત્તં કે વિંટેહું છે. તે જેમ ગઢે કરીને નગરી વિંટાયલી હોય છે તેમ જાણવું, તપ્રવણેસુ કે તે કમલનાં જવનોનેવિષે દેવીણં કે દેવીઈનાં સુ કે જલા જૂસણાઈણિ કે આજરણાદિ વસ્તુ રહે છે. ॥ ૪૧ ॥

મૂલપઝમાઝ પુર્વિ ॥ મહ્યરિયાણં ચઙણ્હ ચઙ પઝમા ॥

અવરાઈસત્ત પઝમા ॥ અણિયાહિવર્ણ સત્તણ્હ ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—મૂલપઝમાઝ કે મૂલકમલથી પુર્વિ કે પૂર્વદિશિયં મહ્યરિયાણં કે મહર્દિક જે મોટી ચઙણ્હ કે ચાર દેવીઈ તેમને સર્વને વસવાના ચઙ કે ચાર પઝમા કે કમલ છે. અને અવરાઈ કે પશ્ચિમ દિશિમાં અણિયાહિવર્ણ કે અનિકાધિપતિ તેના એટલે અનિક જે કટક ણ એટલે તેના અધિપ એટલે સ્વામિ સત્તાણ્હ કે સાત છે, તેમને વસવા યોગ્ય સત્ત કે સાત પઝમા કે કમલો છે. ॥ ૪૨ ॥

વાયવાઈસુ તિસુ સુરિ ॥ સામન્ન સુરાણ ચઙ સહસ પઝમા ॥

અઠ દસ બાર સહસા ॥ અગેયાઈસુ તિ પરિસાણં ॥ ૪૩ ॥

અર્થ—મૂલગા કમલથી વાયવાઈસુ કે વાયવ્યાદિ જે તિસુ કે ત્રણ તે કેઈ? તે કહે છે. વાયવ્ય કોણ, તથા ઉત્તરદિશિ અને ઈશાન કોણ—એ ત્રણે દિશાઈનેવિષે સુરિ કે દેવીસંબંધી જે સામન્નસુરાણ કે સામાનિક દેવતા, તેમનાં ચઙસહસ કે ચાર સહસ પઝમા કે કમલ છે. તથા અગેયાઈસુ કે અગ્નિકોણે અઠ કે આઠ સહસ, દક્ષિણ દિશિયં દસ કે દશ સહસ, તથા નૈર્ઋત્યકોણે બારસહસ કે બારસહસ કમલ છે. એ સર્વ કમલ છે તે અનુક્રમે તિપરિસાણં કે આદિ, મધ્ય, અને અંત એ ત્રણ પરખદા તેનેવિષે વેસવાયોગ્ય જે દેવતાઈ તેના છે. ॥ ૪૩ ॥

ઈય વીય પરિકેવો ॥ તઈણ ચઙસુવિ દિસાસુ દેવીણં ॥

ચઙ ચઙ પઝમસહસસા ॥ સોલ સહસસા ચ રક્ષાણં ॥ ૪૪ ॥

અર્થ—ઈયવીય પરિકેવો કે ઇતિધિતીય પરિકેપઃકથિતઃ એટલે એ દિશિ વિદિશિના જે કમલ કહ્યાં તે મૂલગાકમલનો વીજો પરિકેપ એટલે વલય જાણવું—હવે તઈણ કે ત્રીજા વલયનેવિષે ચઙસુવિ

કે० ચાર એવીયો પણ દિસાસુ કે० જે દિશાઈ છે, તે દિશાઈનેવિષે દેવીણં કે० શ્રી, લક્ષ્મી પ્રમુખ દેવીઈનાં સોલ સહસ્તાયરરકાણં કે० સોલ સહસ્ર આત્મરદ્ધક દેવતા છે, તેમને વસવાના ચલચલપભમસહસ્તા કે० ચાર ચાર સહસ્ર કમલ એકેકી દિશિણં છે. ॥ ૪૪ ॥

અજિતંગાઈ તિવલણ ॥ ડુતીસ ચત્તાડડયાલ લરકાઈ ॥

ફગ કોડિ વીસ લરકા ॥ પન્નાસસહસ્ત વીસસયં ॥ ૪૫ ॥

અર્થ—અજિતંગાઈ કે० કહ્યા કાર્યના કરણદ્વાર એવા દેવતાઈનાં જે કમલ છે. તે કમલ તિવલય કે० ત્રણ વલય—પટલે ચોથો, પાંચમો, તથા ઠગો એ ત્રણ વલયનેવિષે છે તે કહે છે, ચોથા વલયનેવિષે ડુતીસ-લરકા કે० વત્રીશ લાલ કમલ છે; તથા પાંચમા વલયનેવિષે ચત્તાલરકા કે० ચાલીશ લાલ કમલ છે, તથા ઠગ વલયનેવિષે અડયાલલરકા કે० અડતાલીશ લાલ કમલ છે એમ અનુક્રમે છે. હવે એ સર્વ કમલની સંખ્યા એકઠી કહે છે. ફગકોડિ કે० એક કોડી, વીસલરકા કે० વીસ લાલ પન્નાસસહસ્ત કે० પચાશ હજાર ને વીસસયં કે० એકસોને વીસ. એ સર્વ કમલ જંબૂદ્વનીપેટે પૃથ્વીકાયના પુત્રલનાં જાણવાં. એ સર્વ કમલના આકારે છે, માટે એને કમલ કહીને લખાણાં છે. એ જેમ પદ્મજ્વાદિકનેવિષે કમલનો પરિવાર લખાણો છે, તેમ વીજા ઝહનેવિષે પણ એમજ પરિવાર જાણવો. ॥ ૪૫ ॥

હવે ઝહના વારણાં લખાણે છે.

પુવાવર મેરુમુહં ॥ ડુસુ દાર તિગંપિ સદિસિ દહમાણા ॥

અસીઝ જાગ પમાણં ॥ સતોરણં નિગ્ગ નર્ફયં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ—ડુસુ કે० હિમવંત તથા શિખરી એ બે પર્વતો ઉપર પદ્મ તથા પુંરૂરીક એ બે ઝહનેવિષે પુવાવરમેરુ-મુહં કે० પૂર્વદિશિ અને પશ્ચિમદિશિ, તથા એક મેરુપર્વતને સન્મુખ દારતિગંપિ કે० એ ત્રણ દાર છે, તે વાર-ણા પણ સદિસિદહમાણા કે० સ્વસ્વદિશિઝહના માનથી, અસીઝજાગપમાણં કે० એંસીમે જાગ પ્રમાણે છે. તે કેમ ? તો કે—ઝહનો જે વિસ્તાર પાંચસેં યોજન પૂર્વ અને પશ્ચિમદિશિણં છે તે એંસીમે જાગે વહેંચીએંતેવારે સવા ઠ યોજન આવે; તેમાટે પૂર્વ અને પશ્ચિમનાં વારણાં ઝહનેવિષે સવા ઠ યોજન પહોલાં છે. અને મેરુસન્મુખ હ-જાર યોજન ઝહ છે તે એંસી જાગે વહેંચીએંતેવારે સાઢાવાર યોજન જાગે આવે, તેમાટે મેરુસન્મુખ ઝહના વાર-ણાં સાઢાવાર યોજન પહોલાં છે એમ જાણવું. વલી તે દાર કેવાં છે ?—સતોરણં કે० તોરણસહિત છે. વલી કેવાં છે ?—નિગ્ગાયનર્ફયં કે० નીકલી છે નદી જે વારણાંથી એવાં છે. ॥ ૪૬ ॥

જામુત્તર દારડુગં સેસેસુ દહેસુ તાણ મેરુમુહા ॥ સદિ-

સિ દહા સિયં જાગા ॥ તયઋ માણા થ વાહિરિયા ॥ ૪૭ ॥

અર્થ—સેસેસુ કે० શેષ વીજા ચાર ઝહનેવિષે જામુત્તર કે० દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશાએ દારડુગં કે० બેવે વારણાં છે. તાણ કે० તેમના મધ્યે જે મેરુમુહા કે० મેરુ સામાં વારણાં છે તે વારણાં સદિસિદાહાસિયજાગા કે० સ્વદિશિઝહના એંસીમે જાગે છે. જેમ મહાપદ્મ તથા માહા પુંરૂરીક એ બે ઝહ મેરુદિશિ સન્મુખ બે સહસ્ર યોજન છે, તેમના લાંબપણાને એંસીજાગે બેહેત્તાં પચીશ યોજન આવે, તો જે મેરુ સન્મુખ વારણું છે, તે પચીશ યોજનનું છે. અને વાહિરિયા કે० વાહેરનાં દક્ષિણ તથા ઉત્તર સન્મુખ જે વારણાં છે તે તયઋમાણા-ય કે—માંહેલા મેરુસન્મુખ વારણાથી અર્ધમાને પટલે સાઢાવાર યોજન પ્રમાણે છે. વલી એ રીતે તિગિહિ

તથા કેશરી ઝહ મેરુદિશિ લાંબા ચાર હજાર યોજન ઢે, તે ઇંસી જાગે વહેંચતાં પચાશ યોજન પ્રમાણે મેરુ સન્મુલ્લનું બારણું ઢે, અને દક્ષિણ તથા ઉત્તરનાં જે બારણાં ઢે, તે માંહેલા બારણાથી અર્ધ ઇટલે પચીશ યોજન પ્રમાણના ઢે. પણ ઇટલું વિશેષ ઢે કે તે સર્વ ઝહનાં બારણાં જે ઢે, તે તોરણ તથા નદીયં સહિત ઢે ઇમ જાણવું. ॥ ૪૭ ॥

હવે તે બારણાંથી જે નદી નીકળી ઢે તેહનાં નામ કહે ઢે.

ગંગા સિંધૂરત્તા ॥ રત્તવર્ડે બાહિરં નચ્ચકંક ॥ બહિં

દહ પુવા વરદા, ર વિઠરં વહ્ડ ગિરિ સિહરે ॥૪૮॥

અર્થ—ગંગાસિંધૂ કે ॥ ઝરત ક્ષેત્રનેવિષે ગંગાનદી તથા સિંધૂનદી ઢે; અને ઇરવત ક્ષેત્રનેવિષે રત્તારત્તવર્ડે કે ॥ રક્તાનદી તથા રક્તવતી નદી ઢે. ઇ બાહિરં કે ॥ બાહેર રહેલીઈ જે નચ્ચકંક કે ॥ ચાર નદીઈ ઢે તે બહિંદહ કે ॥ બાહેરના જે પદ્મઝહ તથા પુંરૂરીકનામે જે ઝહ ઢે, તેમાંહેથી પુબાવરદારવિઠરં કે ॥ પૂર્વપશ્ચિમનાં જે દ્વાર ઢે, તેનો જે વિસ્તાર ઢે, તે પ્રમાણે સવા ઢ યોજન પહોલપણે ગિરિસિહરે કે ॥ હિમવંત તથા શિખરી પર્વતના શિખરથી વહ્ડ કે ॥ વહે ઢે. ઇટલે ઉત્તરે ઢે. ઇતિગાથાર્થ. ॥ ૪૮ ॥

હવે નદીની ગતિ બે ગાથાપ કરી કહે ઢે.

પંચસય ગંતુ નિયગા ॥ વત્તણકૂડાઝ બહિમુહંચલઝ ॥ પણ

સય તેવીસેહિં ॥ સાહિયતિકલાહિંસિહરાઝ ॥ ૪૯ ॥

અર્થ—પૂર્વોક્ત જે ચાર નદી ઢે, તે ઝહના બારણાથી પંચસય કે ॥ પાંચસં યોજન સુધી પર્વતના શિખર ઉપર બારણાં સનમુલ પૂર્વ પશ્ચિમદિશિયં ગંતુ કે ॥ જહને પઢી નિયગાવત્તણકૂડાઝ કે ॥ નિજકાવર્તન કૂટથી ઇટલે પોતપોતના વર્તન કૂટથી બહિમુહં કે ॥ બાહેરના ઝરત અને ઇરવત ક્ષેત્રને સન્મુલ વલ્લઝ કે ॥ વલ્લે. તે આવી રીતે જે ગંગાનદી તે ઝહના બારણાથી પાંચસં યોજન સુધી પર્વત ઉપરે બારણાસામી જાય, ત્યાં ગંગા-વર્ત ઇ નામે પર્વતનું જે કૂટ તે થકી બાહેરનું જે ઝરતક્ષેત્ર ઢે તેને સન્મુલ વલ્લે. ઇ રીતે સિંધૂનદી પણ સિંધૂ આવર્તન કૂટથી ઝરતદિશિ વલ્લે, તથા રક્તાનદી પાંચસં યોજન બારણા સન્મુલ જહને પઢી રક્તાવર્તન કૂટથી ઇરવતદિશિ વલ્લે, ઇમ રક્તવતી નદી રક્તવત્યાવર્તન કૂટથી ઇરવત દિશિ વલ્લે, તો ઇ નદી-ઝરત તથા ઇરવત સામી વલ્લે, તેવારે પર્વતના મધ્યજાગથી બાહેર આવતાં પર્વત ઉપર કેટલા યોજન ચાલે? તે કહે ઢે. પણસયતેવીસેહિં કે ॥ પાંચસં ત્રેવીશ યોજન અને સાહિયતિકલાહિં કે ॥ સાધિક ઇટલે જાજેરી ત્રણ કલા ત્યદાં-લગે પર્વત ઉપર ચાલે. તે કેમ? સવા ઢ યોજન નદીનું મુલ ઢે તે, પર્વતનો જે વિસ્તાર ઇક સહસ્ર અને બા-વન યોજન, અને કલા બાર-તેમાંહેથી કાઢીઈ, તેવારે ઇક સહસ્ર અને ડેતાલીશ યોજન રહે. અને ઉપરના ઇક કોસની પોણી પાંચકલા તે ઉપરની વાર કલા માંહેથી કાઢીઈ, તેવારે સવાસાત કલા રહે. તેનું અર્ધ પાંચસં ત્રેવીશ યોજન અમે શાઢી ત્રણકલા જાજેરીલાજે ત્યદાંલગી પર્વતના શિખર ઉપર નદી વહે. ॥૪૯॥

નિવહ્ડ મગરમુહોવમ ॥ વયરામય જિપ્પિમયાહિ વયરતલો ॥

નિયગે નિવાય કુંને ॥ મુત્તાવલ્લિ સમપ્પવાહેણ ॥ ૫૦ ॥

અર્થ—શિખરના ડેઢાથી મગરમુહોવમ કે ॥ મગરમઢના મુલને ઉપમાયે તેને આકારે, તથા વયરામય કે ॥ વજ્ર રહમય ઇવી જે જિપ્પિયાહિ કે ॥ જીંજી ઇનો જીંચ સરલો આકાર ઢે, માટે જીંજી કહીઈ.—પરનાલ

તે મધ્યે થઇને વચરતલે કે॥ વજ્રમથ ઠે તલ જેહને વિષે, एहवो जे नियगे निवायकुंने के॥ नदीना पोतपो-
ताने नामे जे निपात कुंरु, एटले आप आपणे नामे जे निपातकुंरु, तेने विषे मुत्तावलि समप्पवाहेण के॥
मोतीनी तूटेली सेर तेने सदश प्रवाहे करी अविभिन्न धाराए करी निवडइ के॥ पडे. एटले गंगानदी ते गं-
गानिपात कुंरुने विषे पडे ठे, अने सिंधू नदी सिंधूनिपात कुंरुने विषे पडे ठे. एम नदिने नामे निपात-
कुंरु जाएवा. ॥ १० ॥

हवे जीजी वखाणे ठे.

दहदार विठराउ ॥ विठर पसास जाग जड्डाउ ॥

जड्डत्ताउ चउगुण ॥ दीहाउ सव जिप्रीउ ॥ ५१ ॥

अर्थ-—હહતાં બારણનો વિસ્તાર સવા ઠ યોજન છે; તેમ નદીપ્રવાહમાંહે જીજીનો વિસ્તાર પણ સવા ઠ યોજન છે. તેમાંડે સરસો વિસ્તાર છે. અને દહદારવિઠરાઉ કે॥ હહનાં બારણનો જે પહોલપણે વિસ્તાર તે વિઠર કે॥ વિસ્તારના પળાસજાગજડ્ડાઉ કે॥ પચાશમે જાગે જીજી જાડી છે. અને તે જડ્ડત્તાઉ કે॥ જાડપ-
ણથી ચઉગુણ કે॥ ચોગુણી સવજિપ્રીઉ કે॥ સર્વ જીજીઉ દીહાઉ કે॥ દીર્ઘ એટલે લાંબી છે. એમ સર્વ હ-
હોની જીજીનું પ્રમાણ જાણડું. જેમ બાહેરના બે પર્વતનેવિષે સવા ઠ યોજન જીજી પહોલી છે, અને મધ્યના બે
પર્વતની જીજી પચીશ યોજન માંહેલી દિશિની જીજી પહોલી છે. અને બાહેરની દિશિની જીજી સાદાબાર
યોજન પ્રમાણે છે; અને અન્તર ગિરિની જીજી માહાવિદેહ દ્વેત્રમાંહેલી પચાશ યોજન પ્રમાણે છે. અને બાહે-
રની જે જીજી છે તે પચીશ યોજન પ્રમાણ પહોલી છે. ५ સર્વ જીજીઉનું જાડપણું છે; તે પોતપોતાના વિસ્તારને
પચાશમે જાગે જાડી છે. અને જાડપણથી ચોગણું લાંબપણું છે. ॥ ૫૧ ॥

हवे ते कुंरु वच्चे जे दीप ठे तेतुं प्रमाण कहे ठे.

કુંરંતો અઢજોયણ ॥ પિહુલો જલજવરિ કોસ ડુગ મુચ્ચો ॥

વેશ્ જુઝ નશ્ દેવી ॥ દીવો દહદેવિ સમ જવણો ॥ ૫૨ ॥

અર્થ-—કુંરંતો કે॥ કુંડવચ્ચે અઢજોયણ કે॥ આઠ યોજન પિહુલો કે॥ પોહલો પાણી છે. અને જલોવરિ
કે॥ તે પાણી ઉપર કોસડુગમુચ્ચો કે॥ બે કોસ ળંચો, અને વેશ્જુઝ કે॥ વેદિકાયુક્ત એટલે વેદિકાએ સહિત
એવો જે નશ્દેવીદીવો કે॥ નદીની દેવીને વસવાનો દીપ છે; પણ તે દીપ કેવો છે? દહદેવિસમજવણો કે॥
હહની જે શ્રી, લક્ષ્મી પ્રમુખ દેવી તેહના સરસાં છે જવન જે દીપનેવિષે એવો છે. ॥ ૫૨ ॥

हवे कुंरोसुं प्रमाण कहे ठे.

જોયણ સઠિ પિહુત્તા ॥ સવાય ળપિહુલ વેશ્તિ ડુવારા ॥

एए दसुंरु कुंरा ॥ एवं अन्नेवि नवरंते ॥ ૫૩ ॥

અર્થ-—જોયણસઠિપિહુત્તા કે॥ તે કુંરુ સાઠ યોજન પહોલા છે. વલી કેવા છે? સવાય ળપિહુલવેશ્તિડુ-
વારા કે॥ સવા ઠ યોજન પહોલાં વેદિકાનાં ત્રણ બારણાં છે જે કુંરુનેવિષે. એએકુંરા કે॥ ૫ પહેલા કહ્યા જે
કુંરુ તે દસુંરુ કે॥ દશ યોજન ળંરા છે. એવં કે॥ ૫ પ્રકારે અન્નેવિ કે॥ બીજા પણ કુંરુ છે. પણ તે કે॥ તે-
હતું નવરં કે॥ એટલું વિશેષ છે તે કહે છે. ॥ ૫૩ ॥

एसिं विठार तिगं ॥ पडुच्च समडुगुण चउगुणठ गुणा ॥

चउसठि सोल चउदो ॥ कुंमा सबेवि इह नवई ॥ ५४ ॥

अर्थ- एसिंविठारतिगं के० ए कुंम्ना त्रण विस्तार पकुच्च के० आश्रीने-ते त्रण विस्तार किया ? कुंडजं पहोळपणुं अने दीपनुं पहोळपणुं तथा वेदिकानुं पहोळपणुं ए त्रण विस्तार ते माहाविदेह क्षेत्रमांहे बन्नीश विजयनी नदीना जे चोसठ कुंड, तेमांहे जे दीप-तेहनी वेदीका, तेहनो विस्तार ते सम के० जरत अने ऐरवतना कुंड सरखो ठे. ते केम ? विदेहना विजयमांहे चउसठि के० जे चोसठ कुंड ठे, ते साठ योजन प-होला ठे. ते मध्ये दीप आठ योजन ठे, त्यहां वेदिकानां बारणानो विस्तार सवा ठ योजन जाणवो. अने हेमवंत क्षेत्रनी वे नदी, ऐरवत क्षेत्रनी वे नदी, वली बन्नीश विजयनी बार अंतर नदी-एम सोल नदीना जे सोल के० सोल कुंड, तेहना दीप तेहनां वेदिका द्वार, तेहनो विस्तार पहेलानाथी डुगुण के० बमणो जाणवो. ते केम ? तोके-पहेला कुंडनो विस्तार साठ योजन ठे, तेने बमणा करीए तो एकसो वीश योजन आय; तो ए सोल नदीना कुंड एकसोवीस योजन पहेला ठे, पहेलाना दीप आठ योजन पहेला ठे, ते ब-मणा करतां सोल आय तोते कुंडना दीप सोल योजन पहेला ठे. अने वेदिका द्वारनो विस्तार पहेलां सवा ठ योजन कछो ठे, तेथी बमणो करिए तेवारे साढाबार योजन आय, तो सोल कुंडना दीपनी वेदी-काना बारणानो विस्तार पण साढाबार योजन ठे. वली हरिवर्षक्षेत्रनी वे नदी, अने रम्यक् वे नदी-ए चार नदीना चउ के० चार कुं, तेहना त्रण विस्तार पकुच्च के० आश्रीने चउगुण के० चोगुणो जाणवो. ते केम ? तोके पहेला कुंड साठ योजन पहेला ठे, तो साठने चोगुणा करतां वसें चाळीश योजन ए कुंडनो विस्तार ठे. आठने चोगुणा करतां बन्नीश योजन दीपनो विस्तार ठे. सवाठने चोगुणा करतां पचीश योजन एटलो वेदिका द्वारनो विस्तार ठे. तथा माहाविदेहनी वे नदीना दो के० वे कुंड, तेहना त्रण विस्तार ने पकुच्च के० आश्रीने आठगुणो जाणवो. ते कहे ठे. पहेला कुंम्नो विस्तार साठ योजन ठे, ते साठने जेवारे आठगुणा करीए तेवारे चारसें एसिं योजन कुंम्नो विस्तार आय. पहेलाना दीपनो विस्तार आठ योजन, तेने आठगुणा करतां चोसठ आय. तो माहाविदेहना कुंम्नांहे दीप चोसठ योजनना ठे. वेदिकानां द्वार सवाठ योजन ठे, तेने आठवार गुणतां पचाश आय; तो विदेहना कुंम्नी वेदिकानां बारणां पचाश योजन पहेलां ठे, सबेवि के० एम सर्व एकठा गणीए तो इह के० आ जंबुदीपमांहे नवइ के० नेडु कुंमा के० कुंम आय. ॥ ५४ ॥

हवे वे गाथाए करी, बाहेरनी जे चार नदी ठे, तेमनी गति कहे ठे.

एयंच नइ चउकं ॥ कुंमाळ बहिडुवार परिवूढं ॥

सगसहसनइ समेयं ॥ वेयडु गिरिप्प जिंदेई ॥ ५५ ॥

अर्थ- एयंच नइ चउकं के० ए चार नदी जे गंगा, सिंधू, रक्ता, अने रक्तवती ते कुंमाळ के० पोत-पोताना निपातकुंम्नी बहिडुवार परिवूढं के० बाहेरना जरत अने ऐरवतने सन्मुख बारणे नीकले. ते केम ? तोके-गंगा अने सिंधु ए वे दक्षिणेने बारणे जरत सामी नीकले ठे, अने रक्ता तथा रक्तवती ए वे उत्तरने बारणे उत्तरना ऐरवत दिशि नीकले ठे, पण ते चार नदीं केनी ठे ? सगसहसनइसमेयं के० सात सहस्र सामान्य नदींए सहित ठे. एटले गंगाप्रमुख नदी कुंम्नी जेवारे वैताढ्य लागी आवे, तेवारे तेमने सात सहस्र नदीं मले ठे. तेमाटे एवी नदींंना परिवारवाली थई थकी वेयडुगिरिप्पजिंदेई के० वैताढ्य पर्वतने पण जेदे ठे. अर्थात् वैताढ्यनी वच्चे थईने नीकले ठे. ॥ ५५ ॥

તત્તો બાહિર ચિત્ત, ઋ મજ્જાત વલ્લ પુવ અવર મુહં ॥ નહ
સત્ત સહંસ સહિયં ॥ જગહ તલ્લેણંહદહિ મેહ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ- તત્તો કે૦ તે વૈતાલ્ય પર્વત જેદીને નીકલ્યા પછી બાહિરચિત્તક્ર કે૦ બાહેરના જે ક્ષેત્ર જરત તથા ઇરવત તેમના અર્ધજાગતા મજ્જાત કે૦ વચમાંથી પુવઅવરમુહં કે૦ પૂર્વદિશિ અને પશ્ચિમદિશિ સમુદ્ર સં-
ન્મુલ્લ વલ્લ કે૦ વલ્લે. જરતક્ષેત્ર માહે ગંગાનદી પૂર્વ દિશાએ જાય, અને સિંધુનદી પશ્ચિમદિશાએ જાય. તથા ઇરવત માહે રક્તાનદી પૂર્વદિશાએ જાય. અને રક્તવતી નદી પશ્ચિમ દિશાએ જાય. પણ તે ચાર નદીઠં કેવી
હે ? વૈતાલ્ય પર્વતને જેદીને નીકલ્યા પછી વલી નહસત્તસહસસહિયં કે૦ બીજીઠં જે સાત સહસ્રનદીઠં, તે-
હં કરી સહિત હે. ઇટલે ચૌદસહસ્ર નદીને પરિવારે પરવરી થકી જેમ વૈતાલ્યને જેદી નીકલી હે તેનીપરે
જગત્તલ્લેણં કે૦ જગતીને પણ જેદીને હદહિમેહ કે૦ સમુદ્રમાંહે જાય હે. ॥ ૫૬ ॥

હવે એક ગાથાએ કરી નદીનો વિસ્તાર તથા હંડપણું કહે હે.

ધુરિ કુંડ દુવાર સમા ॥ પજ્જંતે દસ ગુણાય પિહુલ્લત્તે ॥
સવ્વહ મહનઈં ॥ વિઠ્ઠર પણાંજાગુંડા ॥ ૫૭ ॥

અર્થ- સર્વ નદીઠં જે હે, તે ધુરિ કે૦ પહેલા નીકલતાં કુંડદુવારસમા કે૦ કુંડનાધાર સરસો જેમનો
વિસ્તાર હે પ્વીઠં હે. અને પજ્જંતે કે૦ હેડે ઇટલે અંતને વિષે પ્રથમના વિસ્તારથી દસગુણાયપિહુલ્લત્તે કે૦ દ-
શગુણી વિસ્તારપણે હે. તે કેમ ? તો કે-જરત તથા ઇરવતની ચાર નદીઠં હે, તે પ્રથમ સવાહ યોજન વિ-
સ્તાર હે, તેને દશગુણ કરતાં સાઢીવાસઠ યોજન થાય. તો હેડે ઇટલે સમુદ્રમાંહે જલે તેવારે સાઢીવાસઠ
યોજન થાય. તથા વત્રીશ વિજયની નદીઠં ચોસઠ હે. તેહનો પણ એજ આદિઅંતનો વિસ્તાર હે. તેહના જે
ચોસઠ કુંડ હે, તે બાહેરના કુંડસરસા હે; તેમાટે સરસો વિસ્તાર કહ્યો. વલી હેમવંત તથા પરણવંતની ચાર
નદી, અને વિજયની ચાર અંતરનદી; પર્વ સોલ નદીઠંનો આદિવિસ્તાર સાઢાવાર યોજન હે. તેને દશગુણો
કરતાં એકસોપચીશ યોજન થાય; તો હેડે એકસો પચીશ યોજનનો વિસ્તાર જાણવો. વલી હરિચર્પ તથા
રમ્યક્ષેત્રમાંહે જે ચાર નદીઠં હે તેહનો વિસ્તાર પચીશ યોજન ધુરે હે. તેને દશગુણું કરીએ તો બસે પચાશ
થાય; તો તે ચાર નદી હે તે અંતનેવિષે બસે પચાશ યોજન વિસ્તારપણે હે. અને વિદેહક્ષેત્રે જે બે નદી હે,
તેહનો પ્રથમ વિસ્તાર, પચાશ યોજનનો હે, તે દશગુણું કરતાં પાંચસે યોજન થાય; તો હેડે પાંચસે યોજન
તે નદી પહોલી જાણવી. સવ્વહ કે૦ સઘલે જે મહનઈં કે૦ મહાનદીઠં ઇટલે મોટી નદી હે, તે વિઠ્ઠર પણા-
સજાગુંડા કે૦ વિસ્તારથી પચાસમે જાગે હંડી હે. જેમ ગંગાનદીનો આદિ વિસ્તાર સવા ૪ યોજન હે, તેને પ-
ચાશે જાગ દેતાં યોજનનો આઠમો જાગ આવે, તો પ્રથમ નીકલતાં યોજનને આઠમે જાગે હંડી હે, અને હેડે
સાઢી વાસઠ યોજન વિસ્તાર હે, તેને પચાશે જાગ દેતાં સવાયોજન આવે, તેમાટે હેડે સવા યોજન હંડી નદી
જાણવી. એપ સમસ્ત નદી હે. એ જરત તથા ઇરવત ક્ષેત્રની નદીની ગતી કહી. ॥ ૫૭ ॥

હવે પાંચ ક્ષેત્રની નદીની ગતિ કહે હે.

પણ ચિત્ત મહનઈં ॥ સદાર દિસિ દહ વિસુરુ ગિરિ અરું ॥
ગંતૂણ સજિપ્પીહિં ॥ નિયનિય કુંહેસુ નિવરંતિ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ- પણચિત્તમહનઈં કે૦ પાંચ ક્ષેત્રની જે મહાનદીઠં હે તે સદારદિસિદહવિસુરુગિરિઅરું કે૦ પોત-
પોતાના બારણાની દિશિ રૂહનો જે વિસ્તાર હે, તે કાઢતાં જે પર્વતના વિસ્તારહું અરું આય તેટલા યોજન નદી

पर्वतना शिखर उपर वहे. ते केम ? तो के-हेमवंत अने शिखरीनो विस्तार एक सहस्र बावन योजन अने बार कला ठे. तेमांहेथी इहनो विस्तार पांचसं योजन काढीए तेवारे पांचसं बावन योजन अने बार कला रहे; तेनुं अर्ध बसें ठहोतेर योजन अने ३ कला आय. तो पोताना इहधारना सुखथी शिखर उपर बसें ठोतेर योजन अने ठकला वहे ठे. अने महाहिमवंत तथा रुक्मीने विषे चार नदी एक हजार ठसेंने पांच योजन अने पांच कला पर्वतना शिखर उपर चाळे. वली निषध तथा नीलवंत संबंधी चार नदीं सात हजार चार अने पांच कला पर्वतना शिखर उपर चाळे. इहनो विस्तार पर्वतना विस्तारमांहेथी काढी अर्ध करीए तेवारे एतुं पूर्वोक्त मान छाजे; तेवार पढी पर्वतना विस्तार ठेडे गंतूण के० जइने सजिप्रीहिं के० स्व एटले पोतानी जीजी उपर अइने नियनियकुंकेसुनिवडंति के० पोतपोताना निपातकुंरुने विषे ते नदीं पडे ठे. ॥ ५८ ॥

निय जिप्रिय पिहुलत्ता ॥ पण वीसंसेण मुत्तमप्रगिरिं ॥

जाममुहा पुबुदहिं ॥ इयरा अवरोय हिमु विंति ॥ ५९ ॥

अर्थ- निजिप्रियपिहुलत्ता के० पोतपोतानी जीजीना पहोळपणने पणवीसंसेण के० पचीशमे जागे म-
झगिरिमुत्त के० मध्यगिरिजे वृत वैताढ्य तथा मेरुने मूकीने जाममुहा के० जे नदीनुं सुख दक्षिणसांठं ठे,
पुबुदहिं के० ते नदी पूर्व समुद्रदिशि वळे. इयरा के० इतर एटले जे नदी उत्तरमुख ठे, ते अवरोयहिमुविं-
ति के० पश्चिमसमुद्रदिशि वळे. एटले हेमवंत तथा एरण्वतनी नदी वृत वैताढ्यने बे कोस वेगळो मूकी
पूर्व तथा पश्चिमदिशिं वळे. वली हरिचर्प तथा रम्यकनी नदी चार कोश वृत वैताढ्यने वेगळो मूकीने
पूर्वपश्चिम दिशिं वळे. तथा माहाविदेहनी नदी मेरुपर्वतने आठ कोस वेगळो मूकी पूर्व पश्चिमदिशिं वळे.

हेमवइ रोहियंसा ॥ रोहीया गंगडुगुण परीवारा ॥

एरण्वय सुवष ॥ रुपकुलाज ताणसमा ॥ ६० ॥

अर्थ- हेमवइ के० हेमवंत क्षेत्रमांहे रोहियंसा के० रोहितांश तथा रोहीया के० रोहिता एवे नामे बे
नदी ठे; ते गंगडुगुणपरिवारा के० गंगानदी करतां जेमनो वमणो परिवार ठे. एटले अछावीश हजार नदी-
उंना परिवारे परिवरी एवी जाणवी. अने एरण्वय के० एरण्वत क्षेत्रमांहे सुवषरुपकुलाज के० सुवर्ण-
कुला अने रुपकुला एवे नामे बे नदी ठे. ते ताणसमा के० ते रोहितांश सरखो जेमनो परिवार ठे, एटले
रोहितांश नदीनी परे अछावीश हजार नदींए परिवरी ठे. ॥ ६० ॥

हरिवासे हरिकंता ॥ हरिसखिला गंगचउगुण नईआ ॥

एसिसमा रम्मवण ॥ नरकंता नारिकंता य ॥ ६१ ॥

अर्थ- हरिवासे के० हरिचर्प क्षेत्रनेविषे हरिकंता अने हरिसखिला नामे बे नदी ठे. ते नदी केवीं ठे ?
गंगचउगुणनईआ के० गंगानदीथी चोगणो ठे परिवार जेमनो एवीं ठे. एटले ढप्पन हजार नदींए प-
रिवरी ठे. तथा एसिसमा के० ए पूर्वोक्त नदी सहस्र रम्यए के० रम्यक्षेत्रनेविषे नरकंता अने नारीकंता
ए नामे बे नदीं ठे, तेपण एटलीज नदिए परिवरी ठे, एटले ढप्पन हजार नदींए परिवरी ठे.

सीउंया सीयाज ॥ महा विदेहम्मि तासु पत्तेयं ॥ निवडइ

पणलख डुत्ती, स सहस्र अरुतीस नइ सखिलं ॥ ६२ ॥

અર્થ- સીંડયા કે^૦ સીતોદા તથા સીયાઈ કે^૦ સીતા એ વે નદી ટે તે, મહાવિદેહમિ કે^૦ મહાવિદેહ દુત્રનેવિષે ટે. તામુ કે^૦ તે સીતોદા અને સીતા નદીઈની મધ્યે પત્તેયં કે^૦ પ્રત્યેકે દટલે એકેકી નદીમાંહે પળલક કુતીસ સહસ અડતીસ નડસલિલં કે^૦ પાંચ લાલ વત્રીશ હજાર ને આડત્રીશ નદીઈ સંવંધી જે પાણી ટે, તે નિવડડ કે^૦ પડે ટે. ॥ ૬૧ ॥

હવે સીતોદામાંહે જે નદી જલે ટે તે કહે ટે.

કુરુ નડ ચુલસી સહસા ॥ ઠઘેવંતર નડ્ઝ પડ્ઝિજયં ॥

દો દો મહા નડ્ઝ ॥ ચડ દસ સહસાઝ પત્તેયં ॥ ૬૨ ॥

અર્થ- કુરુ કે^૦ કુરુદેત્રનેવિષે ચુલસી સહસા કે^૦ ચોરાશી હજાર નદીઈ ટે. વડી ઠઘેવંતર નડ્ઝ કે^૦ ઠ અંતર નદી ટે. વડી પડ્ઝિજયં કે^૦ પ્રતિવિજયે દટલે એકેકી વિજયે દો દો મહા નડ્ઝ કે^૦ ગંગા, સિંધુ પ્રમુલ વે વે મહાનદીઈ ટે, તો સોલ વિજયમાંહે વત્રીશ મહોટી નદીઈ ટે. તે પત્તેયં કે^૦ પ્રત્યેક ન-દીનો પરિવાર ચડદસ સહસાઝ કે^૦ ચૌદ હજાર નદીઈનો જાણવો. તે ચૌદ હજાર ને વત્રીશ વિજયે બ-ત્રીશચાર ગુણતાં ચાર લાલ અડતાલીશ હજાર આય. તેનીસાયે પાઠલી કુરુદેત્રાદિકની ચોરાશી હજાર ને આડત્રીશ નદીઈ એકઠી કરીએં તેવારે પાંચ લાલ વત્રીશ હજાર ને આડત્રીશ નદીઈનું પાણી સીતોદા ન-દીમાંહે જલે ટે. સીતામાંહે પણ દટલી નદીઈનું પાણી જલે ટે. તેમાંટે વસણી કરીએં તેવારે દશ લાલ ચોસ-ઠ હજાર ને ઊતેર દટલી નદીઈ માહવિદેહ દેત્રમાંહે જાણવી. ॥ ૬૨ ॥

હવે જંવૂષીપની સર્વ નદીઈની સંખ્યા કહે ટે.

અડસચરિ મહાનડ્ઝ ॥ વારસ અંતરનડ્ઝ સેસાઈ ॥ પરિ-

ચર નડ્ઝ ચડ દસ ॥ લક્ષા ઢપ્પણ સહસા ય ॥ ૬૪ ॥

અર્થ- વત્રીશ વિજયની ચોસઠ નદી, તથા સીતોદા અને સીતા એ વે નદી તથા ગંગા પ્રમુલ વાર નદી, એ સર્વ એકઠી કરતાં અડસચરી મહાનડ્ઝ કે^૦ અઝોતેર મહાનદીઈ દટલે મહોટી નદીઈ જાણવી. અને વત્રીશ વિજયની વારસ અંતર નડ્ઝ કે^૦ વાર અંતર નદીઈ એ મુલગી નદી ટે. સેસાઈ કે^૦ વાકી વીજી પરિચર નડ્ઝ કે^૦ પરિવારની નદીઈ ચડદસ લક્ષા ઢપ્પણ સહસાચ કે^૦ ચૌદ લાલ ને ઢપ્પન હજાર જાણવી. ઇતિ ગાથાર્થ. ॥ ૬૪ ॥

હવે ઠ કુલગિરિના કૂટ દટલે શિખર તેમના સંવંધી વિચાર કહે ટે.

દગારડ નવકૂના ॥ કુલગિરિ જુલલતિગે વિ પત્તેયં ॥ ઇય

ઢપ્પણા ચડ ચડ ॥ વસ્કારેસુતિ ચડસઠી ॥ ૬૫ ॥

અર્થ- કુલગિરિજુલલતિગે કે^૦ કુલગિરિના ત્રણ યુગલનેવિષે દગારડનવકૂડા કે^૦ અગીયાર, આઠ, નવ એમ અનુક્રમે કૂટ જાણવા. તે કેમ? હિમવંત અને શિખરી પર્વતનેવિષે એકેક પર્વતે અગીયાર કૂટ ટે. તથા મહાહિમવંત અને રુક્મી પર્વતનેવિષે એકેક પર્વતે આઠ આઠ કૂટ ટે. નિપથ તથા નીલવંતનેવિષે એકેક પ-ર્વતે નવ નવ કૂટ ટે. હવે તે કૂટનાં અનુક્રમે નામ લલે ટે. પ્રથમ હિમવંતના અગીયાર કૂટ ટે તે, પૂર્વદિશિ-થી ધુરે માંસી જાણવા. પૂર્વદિશિએ પહેલો સિદ્ધકૂટ, હિમવંતકૂટ, જરતકૂટ, ઇલાદેવીકૂટ, ગંગાવત્તનકૂટ, શ્રીકૂટ, રોહિતાંશકૂટ, સિદ્ધાવર્તનકૂટ, સુરાદેવીકૂટ, હૈમવંતકૂટ, અને વૈશ્રમણકૂટ, હવે શિખરીના અગીયાર

કૂટ એ તેપણ પૂર્વદિશિયં-પ્રથમ સિદ્ધકૂટ, શિખરીકૂટ, ઘેરણ્યવંતકૂટ, સુવર્ણકૂટાકૂટ, શ્રીદેવીકૂટ, રક્તાવર્તન-કૂટ, લક્ષ્મીકૂટ, રક્તવત્યાવર્તનકૂટ, ગંધાવતીકૂટ ઘેરવતકૂટ, અને તિગિઙ્ગિકૂટ-એ અગ્નીઆર કૂટ, શિખરી પ-વર્તને વિષે છે.-હવે મહા હિમવંતના આઠ કૂટ કહે છે. પૂર્વદિશિયં પહેલો સિદ્ધકૂટ, મહા હિમવંતકૂટ, હેમ-વંતકૂટ, રોહિતાંશકૂટ, હ્રીકૂટ, હરિકાંતાકૂટ, હરીવર્ષકૂટ અને વૈરુચ્યકૂટ, એ આઠ કૂટ, મહા હિમવંતના જાણવા. હવે રુક્મીના આઠ કૂટ કહે છે. પ્રથમ પૂર્વ દિશિયં સિદ્ધકૂટ, રુક્મીકૂટ, રમ્યકૂટ, નરકાંતાકૂટ, વુદ્ધિકૂટ, રુપકુલાકૂટ, ઘેરણ્યવતકૂટ, મણિકાંચનકૂટ,-એ આઠ કૂટ રુક્મી પર્વત ઉપર છે. હવે નિષધના નવ કૂટ કહે છે. પ્રથમ પૂર્વદિશિ સિદ્ધકૂટ, નિષધકૂટ, હરિવર્ષકૂટ, પૂર્વવિદેહકૂટ, હ્રીકૂટ, ધૃતિકૂટ, સીતોદા-કૂટ અપરવિદેહકૂટ, અને રુચકકૂટ, એ નિષધ પર્વતના નવ કૂટ જાણવા. હવે નીલવંતના નવ કૂટ કહે છે. પ્રથમ પૂર્વદિશિયં સિદ્ધકૂટ, નીલવંતકૂટ, પૂર્વવિદેહકૂટ સીતાકૂટ, કીર્તિકૂટ નારીકાંતકૂટ, અપરવિદેહકૂટ, ર-મ્યકૂટ, અને ઉપદર્શનકૂટ એ નીલવંત પર્વતના નવ કૂટ જાણવા. એ ઠકુલગિરિના સર્વ મલી ઢપ્પન કૂટ-તેહનાં નામ કહ્યાં તે જાણવાં. ચઢચઢવસ્કારેસુત્તિ કે ૦ સોલ વદ્ધસ્કાર પર્વતને વિષે એકેકે વદ્ધસ્કારે ચાર ચાર કૂટ છે. તો સોલને ચારે ગુણતાં ચોસઠ કૂટ થાય; તેમાટે સોલ વદ્ધસ્કારના ચોસઠ કૂટ જાણવા. તેહનાં નામ વે પાસે જેવે વિજયને નામે વેકૂટ, ત્રીજો વદ્ધસ્કારકૂટ ચોથો મહાનદીનીદિશિયં સિદ્ધકૂટ, એ ચાર નામે સોલ વદ્ધસ્કારના ચોસઠ કૂટ જાણવા. ॥ ૬૫ ॥

સોમણસિ ગંધમાયણિ ॥ સગ સગ વિદ્યુત્પજિમાલવંતિ

પુણો ॥ અઠઠ સયલતીસં ॥ અરુ નંદણિ અઠ કરિકૂના ॥ ૬૬ ॥

અર્થ-સોમણસિગંધમાયણિ કે ૦ સોમનસ અને ગંધમાદન એ નામે જે ગજદંતગિરિ તેમને વિષે સગસગ કે ૦ સાત સાત કૂટ છે. તેહનાં નામ કહે છે. પહેલા મેરુની દિશીથી સિદ્ધકૂટ, તેવારપઠી નિષધપર્વતની સ-ન્મુલ સોમણસકૂટ, મંગલાવતીકૂટ, દેવકુરુકૂટ, વિમલકૂટ, કાંચનકૂટ, અને વિશિષ્ટકૂટ. એ સાત કૂટ સોમનસ ઉપર છે. તથા ગંધમાદન નામે ગજદંત ગિરિનેવિષે જે સાત કૂટ છે તે કહે છેઃ-મેરુદિશિયં સિદ્ધકૂટ, તેવાર પઠી અનુક્રમે નીલવંત સન્મુલ ગંધમાદનકૂટ, ગંધકૂટ, ઉત્તરાકૂટ, સ્પાદિકકૂટ, લોહિતાકૂટ, અને આનંદકૂટ. એ સાત કૂટ ગંધમાદન ઉપર છે. પુણો કે ૦ વલી વિદ્યુત્પજિમાલવંતિ કે ૦ વિદ્યુત્પ્રજ તથા માલવંત એ વે ગજદંતગિરિનેવિષે અઠઠ કે ૦ આઠ આઠ કૂટ છે. તેઈ મધ્યે જે પ્રમથ વિદ્યુત્પ્રજ છે તેહના આઠ કૂટનાં નામ કહે છે. મેરુદિશિયં સિદ્ધકૂટ, ત્યારપઠી અનુક્રમે નિષધ સન્મુલ વિદ્યુત્પ્રજકૂટ, દેવ-કુરુકૂટ, બ્રહ્મકૂટ, કનકકૂટ, સ્વસ્તિકકૂટ, સીતોદાકૂટ, અને સ્વયંજલકૂટ, અહીંયાં નવમો હરિકૂટ છે તે સ-હસ્રાંકકૂટમાંહે ગણશે. અહીંયાં તો આઠ ગણ્યા છે. બીજો માલવંત ગજદંતગિરિનેવિષે આઠ કૂટ છે, તેહનાં નામ કહે છે. મેરુદિશિયં સિદ્ધકૂટ, ત્યારપઠી અનુક્રમે નીલવંત પર્વત સન્મુલ માલવંતકૂટ છે, ઉત્તરકુરુકૂટ, કઞ્ઠકૂટ, સાગરકૂટ, રજતકૂટ, સીતાકૂટ, અને પૂર્ણજઙ્ગકૂટ. અહીંયાં પણ નવમો હરિસહકૂટ છે; તે સહસ્રાં-કમાં ગણશે. એ પ્રમાણે ગજદંતગિરિ ચાર, તેમના સયલ કે ૦ સર્વ મલીને તીસં કે ૦ ત્રીશ કૂટ છે. અને વે અધિક છે તે સહસ્રાંકમાં ગણશે. તથા નંદણિ કે ૦ નંદનવનનેવિષે અઠ કે ૦ આઠ કૂટ છે. તે ઈશાણ કોણના પ્રાસાદ અને પૂર્વદિશિના જિનજવન વચ્ચે છે. તેહનાં નામ કહે છે. નંદનકૂટ, ત્યાંથી દક્ષિણાવર્તિ ફરતાં મંદર-કૂટ, નિષધકૂટ, હેમવંતકૂટ, રજતકૂટ, રુચકકૂટ, સાગરચિત્રકૂટ, અને વજ્રકૂટ. અહીંયાં પણ નવમું ઈશાન-કોણે વલકૂટ છે, તે સહસ્રાંકમાંહે ગણશે. અને અઠકરિકૂના કે ૦ મેરુપર્વતની પાસે સમજૂતલ ઉપર જે જઙ્ગ-ગાલ થન છે, ત્યાં સીતા નદીની ઉત્તરદિશિને કાંઠે પ્રથમ પશ્ચોત્તર કૂટ, ત્યાંથી દક્ષિણાવર્તિ ફરતાં નીલ-

વંતકૂટ, સુહસિકૂટ, અંજનગિરિકૂટ, કુમુદકૂટ, પલાસકૂટ, અવતંસકૂટ, અને રોચનગિરિકૂટ, ૫ આઠ કૂટ હાથીને આકારે છે; તેમણે ૫ આઠ કરિકૂટ એવે નામે જાણવા. ॥ ૬૬ ॥

હવે ૫ કૂટ પટલે શિખર-તેહનું ડંચપણું અને સ્વરૂપ કહે છે.

ઇય પણસઝઞ ઠાસ, ઈ સઠ કુમા તેસુ દીહર ગિરીણ ॥

પુવ નશ્મેરુ દિસિઅં, ત સિઝ કૂહેસુ જિણજવણા ॥ ૬૭ ॥

અર્થ- ઇય કે ૦ ૫ પ્રકારે પણસઝઞ કે ૦ પાંચસેં યોજનના ડંચા એવા જે ઠાસઠિસઝકુમા કે ૦ એક-સો ઠાસઠ કૂટ છે. તેસુદીહરગિરીણ કે ૦ તેમાંહે જે દીર્ઘ પટલે ઢાંવા પર્વત જે ડ કુલગિરિ તથા ઘઠ્ઠસ્કાર અને ગજદંતગિરિ- એહનેવિષે સિઝ કૂટ ક્યાં છે ? તે કહે છે. પુવનશ્મેરુદિસિ અંતસિઝકૂમેસુ કે ૦ ડ કુલ-ગિરિના પૂર્વદિશિના ઢેઢાપ જે સિઝ કૂટ છે. તથા ઘઠ્ઠસ્કાર પર્વતનેવિષે નદી દિશિના ઢેઢાપ જે સિઝ કૂટ છે, અને ગજદંતગિરિના જે મેરુદિશિના ઢેઢાપ સિઝ કૂટ છે તેહને ડપરે જિણજવણા કે ૦ જિનજવનો છે. ૫મ જાણું.

હવે તે જિનજવનોનાં માન કહે છે.

તે સિરિગિહાઠ દોસય ॥ ગુણપ્પમાણા તહેવ તિહુવારા ॥

નવરં અઢવીસાહિય ॥ સયગુણ દારપ્પમાણમિહ ॥ ૬૮ ॥

અર્થ- તે કે ૦ તે જિનજવનો છે તે, સિરિગિહાઠ કે ૦ શ્રી દેવીના ધરથી દોસય ગુણપ્પમાણા કે ૦ વસેં ગુણાં અધિકાં લાંબપણે, પહોલપણે, તથા ડંચપણે જાણવાં. તે કેમ ? તો કે-શ્રીદેવીનું ઘર એક કોશ લાં-હું છે, તે વસેંવાર ગણતાં પચાશ યોજન આય; તો જિનજવનો પણ પચાશ યોજન લાંબાં છે. શ્રીદેવીનું ઘર અર્ધ કોશ પહોલું છે. તેને વસેં ઘાર ગુણતાં પચીશ યોજન આય તો જિનજવનો પણ પચીશ યોજનનાં વિ-સ્તારવંત છે. પટલે પહોલાં છે. શ્રીદેવીનું ઘર ચૌદસેં ચાલીશ ધનુચ્ચ ડંચું છે તેને વસેંવાર ગુણીયં તેવો ડ-ત્રીશ યોજન આય, તો જિનજવનો છે તે પણ ડત્રીશ યોજન ડંચાં છે. તહેવ કે ૦ તેમજ શ્રીદેવીનાં જવનની પેઠે તિહુવારા કે ૦ ત્રણ બારણે સહિત છે. પણ નવરં કે ૦ પટલું વિશેષ છે જે અઢવીસાહિય કે ૦ શ્રીદેવીના જવનના બારણાથી ડંચપણું, પહોલપણું અને બારણાનો પ્રવેશ તેથી એકસોને અઠવીસ ગણું અધિક શ્રીતી-ર્થકરના જવનના બારણાનું પ્રમાણ છે, તે યંત્રથી જાણું.

વીજા જે પાંચસેં યોજનના ડંચા કૂટ છે ત્યાં પ્રાસાદના માન કહે છે.

પણરીસં કોસસયં ॥ સમચરસવિહ્વડા હુગુણમુચ્છા ॥

પાસાયા કુહેસુ ॥ પણસયઝઞેસુ સેસેસુ ॥ ૬૯ ॥

અર્થ- સેસેસુકુહેસુ કે ૦ સિઝકૂટવિના શેષ પટલે વાકી જે કૂટ છે, તેહનેવિષે પાસાયા કે ૦ અધિષ્ઠાયક દેવતાઈને વસવાનાં પ્રાસાદ પટલે ઘર છે. પણ તે કૂટ કેવા છે ? પણસયઝઞેસુ કે ૦ પાંચસેં યોજન ડંચાં છે. તે કૂટનેવિષે પ્રાસાદ કેવાં છે ? તો કે- પણવીસંકોસસયં કે ૦ એકસો પચીશ કોશ સમચરસ કે ૦ સ-મચરસ સંસ્થાને છે. પટલે ચારે તરફ સરલા મૂલનેવિષે છે, વિહ્વડા કે ૦ વિસ્તાર જેનો. અને વિસ્તારથી હુગુણમુચ્છા કે ૦ ઘમણાં ડંચાં છે. પટલે અઢીસેં કોસ ડંચાં અને એકસો પચીશ કોશ પહોલાં છે. એવાં દેવતાનાં પ્રાસાદ છે. ॥ ૬૯ ॥

હવે સહસ્રાંક કૂટ કહે છે.

વલ હરિસહ હરિકુમા ॥ નંદણવણિ માલવંતિ વિઙ્ગપત્તે ॥
ઈસાણુત્તરદાહિણ, દિસાસુ સહસુચ્ચ કણગમયા ॥ ૭૦ ॥

અર્થ- વલ કે ૦ વલકૂટ, તથા હરિસહ કે ૦ હરિસહકૂટ, હરિસહકૂડા કે ૦ હરિકૂટ. એ નામે ત્રણ કૂટ છે તે, અનુક્રમે નંદણવણિ કે ૦ નંદનવનનેવિષે ઇસાણ કે ૦ ઈશાનકોણ છે, ત્યાં વલકૂટ છે. અને હરિસહકૂટ છે તે માલવંતિ કે ૦ માલવંતનામે જે ગજદંતગિરિ, તેહનેવિષે ઉત્તર કે ૦ ઉત્તરદિશિયે જાણવો. તથા હરિકૂટ છે તે વિઙ્ગપત્તે કે ૦ વિદ્યુત્પત્ત નામે જે ગજદંતગિરિ તેનેવિષે દાહિણદિસાસુ કે ૦ દક્ષિણદિશા-ને વિષે જાણવો. પણ એ ત્રણ કૂટ છે તે કેવા છે ? તો કે સહસુચ્ચ કે ૦ હજાર યોજન ઇંચા છે. માટે એને સહ-સ્રાંક કહીયે. અને કણગમયા કે ૦ સુવર્ણમય છે. ॥ ૭૦ ॥

હવે વૈતાલ્યના કૂટ કહે છે.

વેયદ્વેસુવિ નવનવ ॥ કુડા પણવીસ કોસ ડચાતે ॥ સઘે
તિસય ઠરુત્તર ॥ ઇસુવિ પુવંતિ જિણકુમા ॥ ૭૧ ॥

અર્થ-વેયદ્વેસુવિ કે ૦ ઋત અને ઇરવતના જે વે વૈતાલ્ય છે. અને વત્રીશ વિજયના વત્રીશ વૈતાલ્ય છે. એવં ચોત્રીશ દીર્ઘ વૈતાલ્યનેવિષે નવનવ કુડા કે ૦ નવનવ કૂટ જાણવા. તે સઘે કે ૦ તે સર્વ કૂટો જે છે તે, પણવીસ કોસડચા કે ૦ પચીશ કોશ ઇંચા છે. વલી તે સર્વ કૂટ એકજા ગણતાં તિસયઠરુત્તર કે ૦ ત્રણસે ને ડ આય. ઇસુવિ કે ૦ એ કૂટોનેવિષે પણ જિણકુડા કે ૦ જે જિનકૂટ છે, એટલે સિદ્ધકૂટ છે. તે પુવંતિ કે ૦ પૂર્વ-દિશિને ઠેકે છે. ઇતિ ગાથાર્થ. ॥ ૭૧ ॥

હવે તે વૈતાલ્યના સિદ્ધકૂટ ઉપર જિનજવનનું માન કહે છે.

તાણુવરિ ચેહ્હારા ॥ દહ્દેવીજવણતુલ્લ પરિમાણા ॥
સેસેસુ ય પાસાયા ॥ અરુગકોસં પિહુચ્ચતે ॥ ૭૨ ॥

અર્થ- તાણુવરી કે ૦ તે વૈતાલ્યના સિદ્ધકૂટ ઉપર જે ચેહ્હારા કે ૦ ચૈત્યગ્રહ એટલે જિનજવન છે; તે કેવા છે ? તો કે-દહ્દેવીજવણતુલ્લપરિમાણા કે ૦ દહ્દેવી જે શ્રી તથા લક્ષ્મી પ્રમુખ- તેમનાં જે જવન છે, તે સરહું છે પરિમાણ જેમનું એવાં જિનજવન છે. સેસેસુ કે ૦ વૈતાલ્યના વીજા સર્વ કૂટ ઉપરે જે પાસાયા કે ૦ દે-વતાનાં પ્રાસાદ છે, તે કેવાં છે ? અરુગકોસંપિહુચ્ચતે કે ૦ અરુગકોશ પહોલાં છે, અને એક કોશ ઇંચાં એ-વાં દેવતાઈનાં જવન છે. ઇતિ ગાથાર્થ. ॥ ૭૨ ॥

હવે એ સર્વ કૂટનો વિસ્તાર કહે છે.

ગિરિકરિકુમા ડચ્ચ, તણાડ સમ અરુમૂલુવરિ રંદા ॥

રચણમયા નવરિ વિય, હુ મજ્જિમા તિ તિ કણગરુવા ॥ ૭૩ ॥

અર્થ- ગિરિ કે ૦ સર્વ પર્વતોના કૂટ અને કરિકૂડા કે ૦ જહ્નશાલના વનનેવિષે જે કરી એટલે હાથીને આકાર આડ કૂટ છે. તે કૂટ ડચ્ચતણાડ કે ૦ ડંચપણાણે સમ કે ૦ સરખા, મૂલ કે ૦ મૂલનેવિષે રંદા કે ૦ તાર એટલે પહોલાં છે. અર્થાત્ જેટલા યોજન ડંચપણે છે તેટલાજ યોજન મૂલનેવિષે પહોલાં છે. અને ડ-

ચત્તણાળ કે૦ તે ઇંચપણાથી અર્ધ કે૦ અર્ધ ઇંચર કે૦ ઉપર શિખરનેવિષે રંદા કે૦ વિસ્તારે છે. ઇટલે પ-
હોલપણે છે. તે કેમ? જે કૂટ સહસ્ર યોજન ઇંચાં છે, તે મૂલનેવિષે સહસ્ર યોજન પહોલાં છે. અને સહસ્રનું
અર્ધ પાંચસેં યોજન ઉપર શિખરને વિષે પહોલાં છે. વલી જે કૂટ પાંચસેં યોજન ઇંચાં છે. તે મૂલનેવિષે પાં-
ચસેં યોજન પહોલાં છે. અને પાંચસેં યોજનનું અર્ધ અઢીસેં યોજન શિખર ઉપર પહોલાં છે. વલી જે કૂટ
પચીશ કોશ ઇંચાં છે, તે મૂલનેવિષે પચીશ પહોલાં છે, અને પચીશનું અર્ધ સાઠાવાર કોશ શિખર ઉપર
પહોલાં છે. અને એ સર્વ કૂટની ઘટતાં ઉતરતાંની જે હાની વૃદ્ધિ તે જગતીની પેઠે કહી છે, તેમ જાણવી.
વલી તે કૂટ કેવાં છે? રચણમયા કે૦ તે સર્વ કૂટ રક્તમય છે. પણ નવર કે૦ ઇટલું વિશેષ છે કે, જે વૈતા-
દયપર્વતોના નવનવ કૂટ જે છે તેમાંહે મક્ષિમાતિત્તિ કે૦ ઘચલા ત્રણત્રણ કૂટ જે છે તે કણગરુવા કે૦ તપા-
વ્યા સુવર્ણમય છે. અને સહસ્રાંક નામે જે ત્રણ કૂટ છે તે તો કનકમયી છે; એમ પ્રથમજ કહેલાં છે. ઇતિ ગાતાર્થી ॥ ૭૩ ॥
હવે જંબૂદ્વની પીઠિકાનેવિષે આઠ કૂટ છે તે તરુકૂટ કેવાય છે તે કહે છે.

જંબૂણયરચયમયા ॥ જગદ્દસમા જંબુસામલીકૂમા ॥

અઠઠ તેસુ દહદે, વિ ગિહ્સમા ચારુચેદ્દરા ॥ ૭૪ ॥

અર્થ- જંબૂ કે૦ જંબૂદ્વ અને સામલી કે૦ શીમલાંનું વૃદ્ધ, તેહનેવિષે જંબૂણય કે૦ જંબૂનદ તે રક્તકનક
અને રચય કે૦ રુપું તેહના કૂટ અનુક્રમે જાણવા. પણ તે કૂટ કેવા છે? તોકે જગદ્દસમા કે૦ જગતીની પેઠે
વાર યોજન મૂલે વિસ્તાર અને ચાર યોજન શિખર ઉપર વિસ્તાર, તથા આઠ યોજન ઇંચા જગતી સરખા છે.
તેસુ કે૦ તે જંબુ તથા શીમલાના કૂટનેવિષે દહદેવિગિહ્સમા કે૦ હહની દેવીના જવન સરખાં ઇટલે એક
કોશ લાંબા, અને અર્ધ કોશ પહોલાં, તથા બૌદસેં ચાલીશ ધનુષ્ય ઇંચાં, એવા પ્રત્યેકે અઠઠ કે૦ આઠ આઠ
ચારુચેદ્દરા કે૦ મનોહર ચૈત્ય ધર છે, ઇટલે તે એકેકાકૂટ ઉપર આઠ આઠ જિનજવન છે. ઇતિ ગાતાર્થી ॥ ૭૪ ॥

હવે ચોત્રીશ રૂપજ કૂટ કહે છે.

તેસિસમો સહકૂમા ॥ ચત્તીસં ચુલ્લકુંડ જુયલંતો ॥

જંબૂણ ઇસુ તેસુ ય ॥ વેયદ્દે સુવ પાસાયા ॥ ૭૫ ॥

અર્થ- તેસિસમા કે૦ તે જંબૂ અને શીમલાના કૂટ સરખા ચત્તીસંરિસહકૂડા કે૦ ચોત્રીશ રૂપજકૂટ
જંબૂ ધીપમાંહે છે. તે રૂપજકૂટ કોણ સ્થાનકે છે? તોકે ચુલ્લકુંડજુયલંતો-ચુલ્લ કે૦ નાના ઇટલે સાઠ યોજન-
ના જે પહોલા કુંડ છે, તે વે કુંડ ઘચે છે, ઇટલે ગંગા સિંધુ તથા રક્તા અને રક્તવતી ઇહના વેલ કુંડ ઘચે
જરત તથા ઇરવત, તથા વત્રીશ વિજયમાંહે મલી ચોત્રીશ રૂપજ કૂટ છે. જંબૂણય કે૦ જંબૂનદ જે રક્ત
સુવર્ણ મયી એવાં જે તેસુ કે૦ તે રૂપજકૂટ, તેમને વિષે વેયદ્દેસુઘ કે૦ વૈતાદયનાકૂટની પેઠે પાસાયા કે૦ પ્રા-
સાદ ઇટલે દેવજવન જાણવાં; અઢીઆં વૈતાદય સરખાં કહ્યાં માટે એક કોશ ઇંચાં અને અર્ધ કોશ પહોલાં
છે એમ જાણવું. ॥ ૭૬ ॥

હવે સર્વ કૂટની એકઠી સંખ્યા કહે છે.

પંચસણ પળવીસે ॥ કૂમા સવેવિ જંબુદીર્ઘમિ ॥ તે

પતેયં વરવણ, જુયાહિ વેદ્દહિ પરિક્ષિત્તા ॥ ૭૬ ॥

અર્થ- પંચસણપળવીસે કે૦ પાંચસેં પચીશ કૂટ સર્વ મલીને જંબુદીર્ઘમિ કે૦ જંબુધીપને વિષે છે. તે કૂટ

કેવા છે? તો કે- પત્તેયં કે^૦ પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે વરવાળ જુયાહિં ઇટલે પ્રધાન જે વણ કે^૦ વન તેણે કરી જુયાહિં કે^૦ સહિત જે વેદહિં કે^૦ વેદિકા તેણે એ પરિચિત્તા કે^૦ વિંદેલા છે. ॥ ઇતિ ગાથાર્થ ॥ ૭૬ ॥

હવે જંબૂદીપમાંહે જે કૂટ ઊપરે જિનજવન છે તે કૂટ કહે છે.

ઠસયરિ કુંદેસુ : તદ્દા ॥ ચૂલાચઊવણતરુસુ જિણજવ-
ણા ॥ જણિયા જંબૂદીવે ॥ સદેવયા સેસઠાણેસુ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ- જંબૂદીવે કે^૦ જંબૂદીપને વિષે ઠ કુલગિરિના ઠ કૂટ ચાર ગજદંતાના ચાર કૂટ, સોલ વૃદ્ધસ્કારના સોલ કૂટ, ચોત્રીશ વૈતાઢય પર્વતના ચોત્રીશ કૂટ, તથા જંબૂવૃદ્ધ અને શીમલા વૃદ્ધના સોલ એજે ઠસયરિકૂરુ સુ કે^૦ જે ઢોતેર કૂટ છે, તેમને વિષે જિણજવણા કે^૦ જિનજવન જણિયા કે^૦ કહ્યા છે. તદ્દા કે^૦ તેમજ ચૂલા કે^૦ મેરુ પર્વતની ચૂલિકાને વિષે તથા મેરુપર્વતના ચઊવણ કે^૦ ચાર વનને વિષે તથા તરુસુ કે^૦ જંબૂ તથા શીમલાના વૃદ્ધ ઊપર ઇટલે સ્થાનકે જિનજવન કહ્યાં છે. એ જિનજવનનેવિષે પાંચસેં ધનુષ્ય પ્રમાણે રત્નમય રૂપજ, ચંદ્રાનન, વર્ધમાન અને વારિપેણ એ ચાર નામે જિનપ્રતિમા છે. સેસઠાણેસુ કે^૦ શેષ વીજા કૂટનેવિષે જે છે સ કે^૦ તે દેવયા કે^૦ દેવતાનાં જવન જાણવાં. ત્યાં આપ આપણે કૂટને નામે દેવતાનાં સ્થાનક છે.

હવે વીજા કૂટોનેવિષે જિનજવનનું વિસંવાદ ઇટલે છે કિંવા નથી તેનો વિચાર કહે છે.

કરિ કુરુ કુંરુ નદ્દહ ॥ કુરુ કંચણ જમલ સમ વિયદ્દેસુ ॥
જિણજવણ વિસંવાઠ ॥ જો તં જાણંતિ ગીયઢ્ઢા ॥ ૭૮ ॥

અર્થ- કરિકૂરુ કે^૦ કરિકૂટ તથા કુંરુ કે^૦ કુંરુ છે તેમાં તથા નદ્ કે^૦ નદી અને દહ કે^૦ દ્રહ તથા કુરુ કે^૦ કુરુક્ષેત્રને વિષે જે કંચણ કે^૦ વસેં કંચનગિરિ છે, તેહને વિષે તથા સીતોદા અત્રે સીતાના જહની પાસે જે જમગ નામે ચાર પર્વત છે ત્યાં, તથા સમવિયદ્દેસુ કે^૦ વૃત વૈતાઢય ઇટલાં સ્થાનકનેવિષે જિણજવણવિસંવાઠ કે^૦ જિનજવનનો વિસંવાદ છે. ઇટલે સંદેહ છે. જોતં જાણંતિ ગીયઢ્ઢા કે^૦ તેહના નિશ્ચયની વાર્તા ગીતાર્થ જ્ઞાનવંત જાણે. ॥ ઇતિ ગાથાર્થ ॥ ૭૮ ॥

હવે ચાર ગાથાએ કરી વૈતાઢયનું સ્વરૂપ કહે છે.

પુવાવરજલહિંતા ॥ દસુચ્ચ દસપિહુલ મેહલચઊકા ॥
પણવીસુચ્ચા પઘ્ઘા, સ તીસ દસ જોયણ પિહુત્તા ॥ ૭૯ ॥

અર્થ- પુવાવરજલહિંતા કે^૦ જંબુદીપને વિષે જરત એરવતના જે વે દીર્ઘ વૈતાઢય છે, તે પૂર્વ સમુદ્ર અને પશ્ચિમ સમુદ્રલગી દીર્ઘ ઇટલે લાંબા જાણવા. પણ તે વૈતાઢય કેવા છે? દસુચ્ચ કે^૦ સમચૂતલ થકી દશ યોજનની ઊંચી અને દસ પિહુલ કે^૦ દશ યોજન પહોલી એવી વે પાસાની અંદરે મેહલચઊકા કે^૦ ચાર મે-
ખલા છે જે વૈતાઢયનેવિષે ઇટલે એકેની વૈતાઢયે ચાર મેખલા, તે દક્ષિણ અને ઊત્તર એકેની દિશાએ વે વે મેખલા છે. તથા એ વૈતાઢય છે તે પણવીસુચ્ચા કે^૦ પચીશ યોજન ઊંચા છે. ચલી તે વૈતાઢય કેવા છે? પચાસ ત્રીસ અને દશ ઇટલા યોજન પહોલા છે; ઇટલે સમચૂતલથી માંની દશ યોજન ઊંચે જણે ત્યાંલગે પચાસ કે^૦ પચાશ યોજન પહોલા એ પ્રથમ મેખલા ત્યાંથી ઊપરે દશ યોજન ઊંચપણાલગી તે વૈતા-
ઢય છે તે તીસજોયણપિહુત્તા કે^૦ ત્રીશ યોજન પહોલાઈરં વીજી મેખલા છે. ત્યાં વીજી મેખલા ઊપરથી પાંચ યોજન લગી દસજોયણ પિહુત્તા કે^૦ દશ યોજન પહોલા છે. ઇટલે ઊંચપણાના પચીશ યોજન પૂર્ણ થયા. ॥ ૭૯ ॥

વેદેહિં પરિચિત્તા ॥ સખચરપુર પત્રસન્નિસેણિહુગા ॥
સદિસિંદલોગપાલો ॥ વજોગજવરિદ્વમેહલયા ॥ ૬૦ ॥

અર્થ— વલી વૈતાદથ કેવા છે ? પચાશ, તથા ત્રીશ, તથા દશ યોજનનો છે વિસ્તાર જેમનો એવા વૈતાદથના વે પાસાનેવિષે વેદેહિંપરિચિત્તા કે ૦ ન વેદિકા તેણીં સહિત છે. એટલે પ્રથમ પાસાની વે મેલવાને-વિષે વે વે વેદિકા છે. અને ઉપરની જે વે મેલવા છે. તેહનેવિષે એકેકી વેદિકા છે. એમ ન વેદિકા જાણવી. તે વલી વૈતાદથ કેવા છે ? સખચરપુરપત્રસન્નિસેણિહુગા કે ૦ છેચર જે વિદ્યાધર— તેના જે નગર પચાશ અને સાઠની એવી જે વે શ્રેણિ, તેણીં સહિત છે. એટલે દક્ષિણદિશિય દેશની રાજધાની સહિત પચાસ વિદ્યાધરોના પુર એટલે નગરની શ્રેણિ છે, અને ઉત્તર દિશિં પાળ દેશની રાજધાની સહિત સાઠ વિદ્યાધરના નગરની શ્રેણિ છે. વલી કેવા છે ? સદિસિંદલોગપાલોવ જોગ જવરિદ્વ મેહલયા કે ૦ સદિસિ એટલે સ્વદિશિ તે પોતાની દિશિના ઇંજના જે લોકપાલ એટલે સૌધર્મેજના જે લોકપાલ તેમને રમવા યોગ્ય છે ઉપરની વે મેલવા જે વૈતાદથનેવિષે એવા છે, એટલે પહેલી મેલવાય વિદ્યાધર અને ઉપરની વે મેલવાય લોકપાલ છે.

હુ હુ સ્ખંડવિહિય જરહે, રવયા હુ હુ ગુરુ ગુહા ય રુપમ ,
યા ॥ દોદીદા વેયદ્વા ॥ તદ્વા હુતીસં ચ વિજયેસુ ॥ ૬૧ ॥

અર્થ— વલી વૈતાદથ કેવા છે ? હુહુસ્ખંડવિહિય જરહે રવયા કે ૦ વેવે સ્ખંડ કહ્યા છે. જરત અને ઐરવતના જેણે. જરત અને ઐરવત વચ્ચે પડ્યા માટે સ્ખંડ કીધા છે. ચ કે ૦ વલી કેવા છે ? હુહુગુરુગુહા કે ૦ વે વે મો-હોટી ગુફા જેમનેવિષે છે. વલી કેવા છે ? રુપમયા કે ૦ કેવલ રુપાના છે. એવા દોદીદા કે ૦ વે દીર્ઘ વેયદ્વા કે ૦ વૈતાદથ છે. તે ક્યાં છે ? તોકે જરત તથા ઐરવત દેવમાહે છે. ચ કે ૦ વલી તદ્વા કે ૦ તેમજ વિજયેસુ કે ૦ વત્રીશ વિજયનેવિષે હુતીસં કે ૦ વત્રીશ વૈતાદથ જાણવા. ॥ ૬૧ ॥

નવરંતે વિજયંતા ॥ સખચર પણપત્રપુરહુસેણીયા ॥
એવં સ્ખચર પુરાઈં ॥ સગ તીસ સયાઈં ચાલાઈં ॥ ૬૨ ॥

અર્થ— નવરંતે વિજયંતા કે ૦ તે વત્રીશ વિજયના વત્રીશ વૈતાદથનેવિષે એટલું વિશેષ છે જે, વિજય વિજય લગી ઠેકા છે, પણ સમુદ્ર લગી ઠેકા નથી. વલી કેવા છે ? સખચરપણપત્રપુરહુસેણીયા કે ૦ છેચર જે વિદ્યાધર, તેના પંચાવન નગરની વે પાસે જે વે શ્રેણિ, તેણીં સહિત છે. એટલે દક્ષિણ દિશાં પંચાવન નગર અને ઉત્તર દિશાં પાળ પંચાવન નગર તે દેશની રાજધાની સહિત છે. એવં કે ૦ એણે પ્રકારે સ્ખચરપુરાઈં કે ૦ વિદ્યાધરનાં નગર સર્વે એકઠાં ગણીં તેવારે સગતીસ સયાઈંચાલાઈં કે ૦ ત્રણ સદહ અને સાતસે ચાલીશ થાય. ઇતિગાથાર્થ ॥ ૬૨ ॥

તે ચોત્રીશ વૈતાદથનેવિષે વે વે ગુફા છે તેહનું સ્વરૂપ કહે છે.

ગિરિવિહર દીહાઈં ॥ અચુચ ચ્ચ પિહુપવેસદારાઈં ॥
વારસ પિહુલાઈં અહુ, ચ્ચ યાહ વેયદ્વદુગુહાઈં ॥ ૬૩ ॥

અર્થ— વેયદ્વદુગુહાઈં કે ૦ વૈતાદથ પર્વતનેવિષે વે વે ગુફા છે. તે ગુફા કેવી છે ? ગિરિવિહરદીહાઈં કે ૦ ગિરિ જે વૈતાદથપર્વત તેનું જે વિસ્તાર છે તે સરખી પચાશ યોજન દીર્ઘ એટલે લાંબી છે; વલી તે ગુફા

કેવી છે અનુચ્છ કે ૦ આઠ યોજન ઊંચા છે અને ચણપિહુ કે ૦ ચાર યોજન પહોલા અને ચાર યોજન પવેસ કે ૦ પ્રવેશ ઇવા દક્ષિણ અને ઉત્તરને સન્મુખ દારાઈ કે ૦ વે વારણ તેણે કરી સહીત છે. વલી ગુફાઈ કેવી છે. વારસપિહુલાઈ કે ૦ વાર વાર યોજન માંહેલી કોરે પહોલી છે તથા અનુચ્છયાઈ કે ૦ આઠ યોજન ઊંચી ઇવી વે વે ગુફા તે ગંગા, સિંધુ, રક્ષા, અને રક્તવતીને વિચાલે જે ચોત્રીશ વૈતાદ્ય છે તેને વિષે છે. ॥૮૩॥

તે ગુફાને વિચાલે વે નદિઈ છે તે વચાણે છે.

તમ્મઙ્ગા ડુજોયણ અં, તરાઈ તિ તિ વિઠરાઈ દુનઈઈ ॥

ઉમ્મગ્ગા નિમગ્ગાઈ ॥ કઢગાઈ મહાનઈ ગયાઈ ॥ ૮૪ ॥

અર્થ- તમ્મઙ્ગા ડુજોયણ અંતરાઈ કે ૦ તે ગુફા લાંબપણે પચાસ યોજનની છે, તે ગુફાનામઙ્ગા ઇટલે વિ-
ચેના ડુજોયણ ઇટલે પચીસસું તથા ડવીસસું ઇ વે યોજનનું આંતરું છે જે વે નદી વિષે ઇહવી વે નદી છે જે
ગુફાનેવિષે, વલી તે વે નદી કેહવી છે ? તિતિ કે ૦ ત્રણ ત્રણ યોજનને વિસ્તારે છે. વલી કેહવી છે ઉમ્મગ્ગા
નિમગ્ગા ઇહવાં છે નામ જેમનાં, વલી નદી કેહવી છે કઢગાઈ કે ૦ પર્વતમાહેલા જે મોટા પાપાણ તેમાંહેથી
નિકલીને મહાનઈયાઈ કે ૦ મહામોટીનદી જે ગંગા સિંધુ પ્રમુખ છે તેમાંહે ગમન કરનારી છે. ॥ ૮૪ ॥

ઈહ પશ્ચિત્તિગુણવ, ઇમંડલે લિહ્ઈ ચક્કિ હુહુ સમુહે ॥

પણ સય ધણુહપમાણે વારેગઢજોયણુજોઈ ॥ ૮૫ ॥

અર્થ- ઇહ કે ૦ ઇગુફામાંહે પશ્ચિત્તિ કે ૦ પ્રતિજિતિઈ ઇટલે વચ્ચે વાઝુની જિતીને વિષે ચક્કિ કે ૦ ચક્રવ-
ર્તિ જે છે તે ગુણવજ્જ મંરુલે કે ૦ ઊંગણપચાસ માંડલાપ્રતે લિહ્ઈ કે ૦ લિખે છે, પણ તે માંડલા કેહેવા છે હુહુ
સમુહે કે ૦ વેવે સાહમા સૂર્યમંડલ સરખા કાફીણિ રલેં કરી અજુઆઈ કરવા માટે ચક્રવર્તિઈ કીધા છે.
વલી મંડલ કેહેવા છે ? તોકે પણસયધણુહપમાણે કે ૦ જલ્સેઝાંગુલે કરી પાંચસે ધનુષ્યનું છે પ્રમાણ જેમનું; વલી
મંડલ કેહેવા છે કે વારેગઢજોયણુજોઈ કે ૦ વાર યોજન, એક યોજન અને અનુ ઇટલે આઠ યોજન ઇ રીતે
અનુક્રમે પ્રકાશના કરનાર છે; તે કેમકે પ્રમાણાંગુલે કરી ગુફા વાર યોજન પોહોલી છે, તથા એકેકા મંડ-
લના વચ્ચાં એકેક યોજનનું આંતરું છે, તથા માંડલાથી હેતે તથા ઉપરે સર્વ અંજને ગુફા આઠ યોજન ઊંચી
છે, તેમાંટે પોહોલપણે વાર યોજન પ્રકાશ કરે છે. અને મંડલને આંતરે એકેક યોજન પ્રકાશ કરે છે, તથા
વલી ઊંચપણે આઠ યોજન પ્રકાશ કરે છે એમ જાણવું. તથા વચ્ચે પાસે યોજનને આંતરે ગોમુત્રિકાને આકારે
માંડલા કરતાં એક જીતે ચણવીશ મંડલ આપ, અને વીજી જીતે પચીશ મંરુલ આપ, એમ ચક્રવર્તી વચ્ચેપાસે
મલી ઊંગણપચાસ મંડલ કરે છે એમ જંબુ દ્વીપપત્તનીમાંહે વચાણ્યો છે. કેટલાક આચાર્ય એમ કહે છે જે ઇ-
કેકિ જીતે ઊંગણપચાસ માંડલા કરેછે તેવારે વચ્ચે વાઝુ એકાં ગણતાં અઝાણુ મંડલ આપ તે વિરુદ્ધાર્થ દેખાય છે. ૮૫

હવે તે ગુફાનાં નામ કહે છે.

સા તિમિસગુહા જીઈ ॥ ચક્કી પવિસેઈ મઙ્ગાલંડ તો ॥

હસઈ અંકિય સો જી, ઇ વલઈ સા લંડગપવાયા ॥ ૮૬ ॥

અર્થ- સા કે ૦ તે સિંધુનદીને પાસે તમિસગુહા કે ૦ તમિસા નામે ગુફા છે, તે જીઈ કે ૦ જે તમિસા ગુફા-
માંહે અંજને ચક્કી કે ૦ ચક્રવર્તિ જે છે તે દક્ષિણમધ્યલંકથી મઙ્ગાલંડતો કે ૦ ઉત્તરઝરતના મધ્યલંડ માંહે પ-
વિસેઈ કે ૦ પ્રવેશ કરે છે, ત્યાં મધ્યલંકને સાધી પાળે વલતાં હસઈ કે ૦ શપ્તકૂટપ્રતે અંકિય કે ૦ પોતાનું

નામ લાલિને જીવ કે જે બીજી ગંગાનદીપાસે ગુફા છે તેનેવિષે વલ્લ કે મધ્યદક્ષિણ જરતમાંહે પાઠો વલે
પટલે આવે, સાલ્લંગપવાયા કે જે સંસ્કૃત પ્રપાતા નામે ગુફા કહિયે ॥ ૬૬ ॥

હવે ગુફા ઉઘાડી રહેવાની સ્થિતિ કહે છે.

કયમાલનદમાલય ॥ સુરાત વદ્ધ્ નિવરુસલિલાત ॥

જા ચક્ષી તા ચિદ્ધ ॥ તાત્ત ળ્ઘક્રિયદારાત ॥ ૬૭ ॥

અર્થ- તે ગુફા કેહેવી છે કયમાલનદમાલયસુરાત કે કૃતમાલ અને નાટ્યમાલ નામે બે અધિષ્ઠાયક
દેવતા રખવાલા છે જેહનેવિષે, પટલે લમિસાગુફાનો રખવાલો કૃતમાલ નામે દેવતા છે. અને સંલકપ્રપાતા
ગુફાનો રખવાલો નાટ્યમાલ નામે દેવતા છે, વલી તે ગુફા કેહેવી છે? ચક્રવર્તિનો જે વદ્ધ્ કે સૂત્રધાર
તેને નિવરુ કે વાંધ્યો છે, પાંચતી રચનાપ કરી સલિલાત કે પાણી જેમનો. વલી તે ગુફા કેહેવી છે.
જાચક્ષી કે જ્યાંસુધી ચક્રવર્તિ જીવે તા કે ત્યાંસુધી તાત્ત કે તે ગુફાત છે. તેજ્ઞક્રિયદારાત કે જ-
ઘાડેલા છે, કમાડ જેમના પહી ચક્ષી ચિદ્ધિ કે રહે છે. ઇતિ ગાથાર્થ. ॥ ૬૭ ॥

હવે દક્ષિણજરતમાંહે અયોધ્યાનગરીનો પરિમાણ કહે છે.

વહિલ્લંતો વારસ ॥ દીહાનવ વિઘ્ન અઝ્જપુરી ॥

સાલવણાવેયદ્ધા ॥ ચઢદહિ યસયં ચિગારકલા ॥ ૬૮ ॥

અર્થ- વહિલ્લંતો કે દક્ષિણાર્ધ જરતના મધ્યલંડની વચમાં વારસદીહાલા કે વાર યોજન દીર્ઘ પટલે
લાંબી અને નવવિઘ્ન કે નવ યોજન પોહોલી પહી અઝ્જપુરી કે અયોધ્યા નામે પુરી પટલે નગરી સા
કે તે અયોધ્યાનગરી જે છે તે લવણાવેયદ્ધા કે લવણસમુદ્ર અને વૈતાલ્યથી ચઢદહિયસયં ચિગારકલા
કે એકસો ચઢદ યોજન અને ઉપર અગીઆર કલાને આંતરે જાણવી. તે કેમકે દક્ષિણાર્ધ જરતના મ-
ધ્યલંડનો વિસ્તાર વસે આઠત્રીસ યોજન અને ત્રણ કલા છે. તે મધ્યથી અયોધ્યાનગરીનો વિસ્તાર નવ યોજન
કૂઠીઈં તેવારે વસે ળગણત્રીસ યોજન અને ઉપર કલા ત્રણ રહે છે. તેહનું અર્ધ એકસો ચઢદ યોજન તથા
એક યોજન જગલ્યો તેહની ળગણીશ કલા કરિયે તેની સાથે મૂલગી ત્રણ કલા જેલતાં બાવીશ કલા આપ,
તેહનું અર્ધ અગીઆર કલા થાય, પટલે એકસો ચૌદ યોજન અને ઉપર અગીઆર કલા છે, તેટલી લવણ-
સમુદ્ર અને વૈતાલ્યને અંતરે અયોધ્યાનગરી વેગલી જાણવી. ઇતિ ગાથાર્થ. ॥ ૬૮ ॥

હવે મગધાદિ તીર્થ કહે છે.

ચક્ષિવસનશ્વેસે ॥ તિથ્થુગં માગદ્ધો પજાસો ય ॥

તાણંતો વરદામો ॥ હ્લ સવે બિહુત્તર સયંતિ ॥ ૬૯ ॥

અર્થ- ચક્ષિવસનશ્વેસે કે ચક્રવર્તિ ને વસવર્તિ પવી ક્ષેત્રની જે નદી પટલે જરત, પેરવત અને વત્રીશ
વિજય એવં ચક્રવર્તિનાં ચોત્રીસ ક્ષેત્ર છે. તેહની જે ગંગાસિંધૂ, રક્તા અને રક્તવતી જે નદીઈં છે, એહને સમુદ્ર-
માંહે પ્રવેશ કરતાં તથા વત્રીશ વિજયનેવિષે સીતોદા નદી તથા સીતા નદીમાંહે પ્રવેશ કરતાં તિથ્થુગં કે
વે તીર્થ જાણવા. તીર્થ પટલે જે સ્થાનકનેવિષે નદી સમુદ્રમાંહે તથા સીતોદા સીતામાં પ્રવેશ કરે તે સ્થાનક
વિશેષ નદી સાગર સંગમ ઉત્તમ સ્થાનક કહીયે. તે તીર્થના નામ એક પૂર્વદિશિયે માગદ્ધો કે માગધ, વીજું
પશ્ચિમ દિશિયે પજાસો કે પ્રજાસ એ બે નામ તીર્થનાં છે; તાણંતર કે તે માગધ તથા પ્રજાસ એ બે તીર્થના

वचमा एक वरदामो के० वरदाम एवे नामे तीर्थ ठे. ए रीते इह के० आ जंबूघीपनेविषे जे चौत्रीश क्षेत्र ठे तेमाहे एकेक क्षेत्रें त्रण त्रण तीर्थ गणतां सबे के० सर्वे विदुत्तरसयति के० एकसो ने वे तीर्थ थाए, माटे आ जंबूघीपनेविषे सर्व मलीने एकसोने वे तीर्थ जाणवां.

हवे जरत तथा एरवतमाहे कालचक्रनुं स्वरूप कहे ठे.

जरहेरवए ढ ढ अर ॥ मयवसप्पिणि जसप्पिणीरुवं ॥

परिजमइ कालचक्रं ॥ दुवालसारं सयावि कमा ॥ ए० ॥

अर्थ- जरहेरवए के० जरत तथा एरवत क्षेत्रमाहे ढढअरमयावसप्पिणीजसप्पिणीरुवं के० ढआरें करी अवसप्पिणी अने ढआरें करी उत्तसप्पिणी ते रूप दुवालसारंकालचक्रं के० वार आरानुं कालचक्र ठे. ते सयावि के० सदाकाल अनादिअनंतपणे पाण परिजमइकमा के० अनुक्रमे त्रमण पामे ठे. ॥ ए० ॥

हवे ए वार आरानां नाम कहे ठे.

सुसमसुसमा य सुसमा ॥ सुसमदुसमा य दुसमसुसमा य ॥

दुसमाय दुसमदुसमा ॥ कमुक्कमा दुसुवि अरठकं ॥ ए१ ॥

अर्थ- प्रमथ आरो सुसमसुसमा के० सुखम सुखमा, य के० वली बीजो आरो सुसमा के० सुखमा, बीजो आरो सुसमदुसमा के० सुखमदुखमा य के० वली चोथो आरो दुसमसुसमा के० दुखमसुखमा य के० वली पांचमो आरो दुसमा के० दुखमा ढगे आरो दुसमदुसमा के० दुखम ए अरठकं के० ए ढ आरा ठे ते अवसप्पिणिकालनेविषे कम के० अनुक्रमे एटले प्रथम सुखमसुखमाथी गणीएँ, अने उत्तसप्पिणी कालें उक्कमा के० अवखा एटले दुखमदुखमाथी धुरमांकी गणीएँ, एम बारआरा चडता पडता जाणवा, चक्रनी पेठे फिरतां आवे माटे कालचक्र कहीएँ. अवसप्पिणी ते घटतो काल होए अने उत्तसप्पिणी ते चडतो काल होए. ॥ ए१ ॥

हवे सागरोपमनुं मान कहेठे.

पुवुत्त पल्लिसमसय ॥ अणुगहणा निष्ठिए हवइ पलिउं ॥

दसकोडिकोडि पलिए ॥ हिं सागरो होइ कालस्स ॥ ए२ ॥

अर्थ-पुवुत्तपल्लि के० पूर्वोक्त पद्य एटले प्रथम कहुं जे असंख्यात रोम अणुए जस्यो जे योजन प्रमाणें पद्य तेमाहेथी समसय के० सोसोवरसैं अणुगहणानि ठिए के० एकेक सूझ खंन काढतां जेटले कालें ते पद्य खाली थाए तेटले काले पलिउं के० पद्योपमनुं कालस्स के० कालमान हवइ के० थाए. दस कोडिकोडि पलिएहिं के० एहवा दस कोडाकोडि पद्योपमेकरी सागरोहोइ के० एक सागरोपम कालनुं मान थाए. सागर एटले समुद्र तेहनी पेठे जेनुं पारपामनुं दुर्लभ होय तेणे करी सरखापणुं ठे माटे सागरोपम कहीएँ. इति गाथार्थ ॥ ए२ ॥

हवे ढ आरानुं प्रमाण कहेठे.

सागरचउतिडु कोडा, कोडिमिए अरतिगे नराण कमा ॥

आऊ तिडुइग पलिया ॥ तिडुइगकोसा तणुच्चत्तं ॥ ए३ ॥

અર્થ- સાગરચત્તિહુકોડાકોહિમિએ કે૦ પહિલો આરો ચાર કોડાકોડી સાગરનો અને બીજો આરો ત્રણ કોડાકોડી સાગર પ્રસાળે છે, ત્રીજો આરો વે કોડાકોહિ સાગર પ્રમાણે જાણવો; અરતિંગે કે૦ એ ત્રણ આરોને વિષે ક્રમા કે૦ અનુક્રમે કરી નરાળ કે૦ મનુષ્યોના આહ કે૦ આયુષ્ય કહેહે. તિહુગ્ગપલિયા કે૦ પ્રથમ આરે ત્રણ પદ્યોપમનું તથા બીજે આરે બે પદ્યોપમનું ત્રીજે આરે એક પદ્યોપમનું એ મનુષ્યનું આયુષ્ય જાણવું. હવે શરીરનું માન કહેહે. તિહુગ્ગકોસાતણુચ્ચતં કે૦ પ્રથમ આરોને વિષે ત્રણ કોસ ઊંચાં મનુષ્યનાં શરીર હોય. અને બીજે આરે બે કોસ ત્રીજે આરે એક કોસ એ શરીરનું ઊંચપણું જાણવું. ॥ ૬૩ ॥

હવે ત્રણ આરોને વિષે આહારનું પ્રમાણ કહેહે.

તિહુગ્ગ દિણેહિ તૂઅરિ ॥ વયરામલ મિત્ત મેસિમાહારો ॥

પિઠ્ઠકરંશ દોસય ॥ ઠપ્પન્ના તદ્દલં ચ દલં ॥ ૬૪ ॥

અર્થ- તિહુગ્ગદિણેહિતૂઅરિવયરામલમિત્તમેસિમાહારોએસિ કે૦ એ મનુષ્યોને આહારો કે૦ જે આહારની ઇઝા આપે તે કહેહે. પ્રથમ આરોનેવિષે ચોથે દિવસે તુઅરિ પ્રમાણે આહારની વાંઝા આવે. અને બીજે આરે ત્રીજે દિવસે ચોર પ્રમાણે આહારની વાંઝા હોય. તથા ત્રીજે આરે એકાંતરે આમલા પ્રમાણે આહારની વાંઝા હોય. હવે શરીરને વિષે પાંસલીની સંખ્યા કહેહે. પ્રથમ આરામાહું પિઠ્ઠકરંશ દોસય ઠપ્પન્ના કે૦ વસેને ઠપ્પન્ન પિઠ્ઠકરંશ એટલે પાંસલી હોય. અને બીજે આરે તદ્દલં કે૦ તે પૂર્વોક્ત પાંસલીનું અર્જ એટલે એકસોને અઠાવીસ પાંસલી હોય. ચ કે૦ તથા ત્રીજે આરે દલં કે૦ તે પૂર્વોક્તનું અર્જ એટલે ચોસઠ પાંસલીની સંખ્યા જાણવી. ॥ ૬૪ ॥

હવે ત્રણ આરોને વિષે અપત્ય પાલના કહેહે.

ગુણવણદિણે તદ્દ પનર ॥ પન્નરઅહિયા અવચ્છપાલણયા ॥

અવિ સયલજિયા જુયલા ॥ સુમણસરૂવા સુરગઈયા ॥ ૬૫ ॥

અર્થ- ગુણવણદિણે કે૦ પ્રથમ આરોનેવિષે યુગલને પ્રસન્નતા પછી ઊગ્ગણપચાસ દિવસસુધી તે અપચ્છપાલણયા કે૦ અપત્ય એટલે ઠોર યુગલ તેહની પ્રતિપાલના કરે. તદ્દ કે૦ તથા પ્રકારે બીજે આરે પનરપન્નરઅહિયા કે૦ પંદર પંદરદિવસ અધિક પ્રતિપાલના જાણવી. તે આવીરીતે કે, બીજે આરે ચોસઠ દિવસ અપત્યપાલના હોય. અને ત્રીજે આરે ઊગ્ગણાઈસી દિવસસુધી અપત્યપાલના જાણવી. તેવારપછી તે યુગલનાં માતપિતા મરણ પામે. એ ત્રણ આરોનેવિષે અવિ કે૦ અપિ ઇતિ નિશ્ચયે સયલજિયાજુયલા કે૦ સમસ્ત પંચેન્દ્રી જીવ તે યુગલિયા જાણવા. પણ તે યુગલિક કેહવા છે, તો કે સુમણસરૂવા કે૦ જનું છે મન જેમને એટલે અદ્યપ કપાય છે, તથા સરૂવા એટલે રૂપવંત છે, તથા સમચ્છરંસ સંસ્થાન છે તેમાટે સુંદરાકાર છે. ઘલી તે યુગલિક કેહવા છે તો કે, સુરગઈયા કે૦ દેવતાને વિષે છે, ઇપજનું જેમનું એટલે યુગલિયા મનુષ્ય તથા તિર્યંચ તે સર્વ પોતાના આયુષ્યથી ઊંઝે આયુષ્ય પ્રમાણે અથવા પોતાના આયુષ્ય પ્રમાણે જ દેવતામાંહે જઈ ઇપજે.

હવે એ ત્રણ આરોનેવિષે યુગલિયાને કદ્યપદ્ધ જે વાંઝિત આપે છે તે વે ગાથાપં કહે છે.

સૈસિ મતંગ જિંગા ॥ તુફિયંગા જોઈ દીવ ચિતંગા ॥ ચિત્તરસા મણિયંગા ॥

ગેહાગારા અણિયયસ્કા ॥ ૬૬ ॥ પાણં જાયણ પિઠ્ઠણ ॥ રવિપદ્દ દીવપદ્દ કુસુમ

માહારો ॥ જૂસણ ગિહ્ વઢાસણ ॥ કપ્પડુમા દસલિહા દિંતિ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ- તેસિ કે૦ તે યુગલિયાનેવિષે મતંગ પ્રમુલ દશ જાતિના કટ્પવૃદ્ધ છે; તે પાનક પ્રમુલ દશ પ્રકારના વાંઝિત પદાર્થ આપે છે તે આવીરીતે. અહીંયાં બે ગાથાનો અર્થ એકઠો સાંકડીને કહે છે- મતંગ કે૦ મતંગ નામે જે કટ્પવૃદ્ધ છે તે પાણી કે૦ ઘાઘે લારેક પ્રમુલના રસ સરલા મીઠારસ આપે, યથા ॥ સરસ સુગંધ મનોહર વિસિષ્ઠલવિરિય કંતિચયદેહ ॥ મત્તરસંગઘુમેસુષ્ણપદ્મ વિવિદ્મજ્ઞારસો ઇતિ, વીજો જિંગા કે૦ જૂંગનામે જે કટ્પવૃદ્ધ છે તે જાયણ કે૦ જાજન તે થાલી તથા વાટલી તથા ચરુ અને કલશ પ્રમુલ આપે- યથા ॥ જિંગાલાલવદ્ય કચ્છોલય વક્ષમાણમાર્ણિ ॥ કંચણરયણમયાઈ, જાયંતિયજાયણેસુ ॥ ઇતિ, ત્રીજો તુડિયંગા કે૦ તુર્યાંગનામે જે કટ્પવૃદ્ધ છે તે પિઠ્ઠા કે૦ મહાવાજિતસહિત વત્રીસ વક્ષનાટક દેલાહે બે યથા ॥ સજલધણગુહિકલરવ, ચઞ્ચેય વિજ્ઞપવરઆઝ ॥ જુયલંમિયનરાણંતુડિયંગનરાપમાણંતિ ॥ ચોથો જોડ કે૦ જ્યોતિરંગનામે જે કટ્પવૃદ્ધ છે તે રાત્રિનેવિષે પણ રવિપદ કે૦ સૂર્યનીપેરે પ્રકાશ કરે છે. યથા ॥ જોઈડમ્પણમુવરિ ॥ સસિસૂરાજઞ્ઞ વક્ષમાણાવિ ॥ તાણપહાવોપહયા ॥ નિયંચાઈયં વિમુંચંતિ. તથા પાંચમો દીવ કે૦ દીપાંગ નામે જે કટ્પવૃદ્ધ છે તે ઘરનેવિષે દીવપદ કે૦ દીવાનીપેરે અજુઆલું કરે છે યથા ॥ સસિસૂરસરિસેયા ॥ નિચ્ચિયજગજગંતિવહુવિહવા ॥ વિવિદ્યાદીવિયંગા ॥ નાસંતિ તમંધયારંતિ ॥ ૧ ॥ તથા ઠાંચે ચિતંગા કે૦ ચિત્રાંગનામે જે કટ્પવૃદ્ધ છે તે કુસુમ કે૦ પંચવર્ણ અને સુગંધિક ફૂલ સહસ્રદલ કમલ માલ પ્રમુલ આપે યથા ॥ વર વલ્લતિલયચંપય ॥ આસોગપુન્નાગનાગમાર્ણિ ॥ કુસુમાશ્વહુવિદ્યાઈ ॥ કુસુમંગઘુમપ્પમાણંતિ ॥ તથા સાતમો ચિત્રરસા કે૦ ચિત્રરસા નામે જે કટ્પવૃદ્ધ છે તે આહાર કહિં મનો- વાંઝિત મિષ્ટાન્ન શ્વરસ જોજન આપે યથા ॥ અષ્ઠસયલજ્ઞાગજુઈ ॥ ચઞ્ચસઠીતહયવંજણવિયપ્પો ઠપ્પજ્ઞાઈઆ- હારો ॥ જોયણરુલેસુરસકલિઈ ॥ તથા આઠમો મણિયંગા કે૦ મણિતાંગ નામે જે કટ્પવૃદ્ધ છે તે જૂસણ કે૦ જૂપણ, તથા આજરણ, મુકુટ, મુજિકા, હાર, તથા કુંડલ અને નેઝર પ્રમુલ આપે યથા ॥ વરહારકડ ચકુંડલ ॥ મહાકારકારનેઝરાઈ ॥ નિયંચિજૂસણાઈ ॥ આજરણઘુમેસુજાયંતિ ॥ તથા નવમો ગેહાગારા કે૦ ગેહાકાર નામે જે કટ્પવૃદ્ધ છે તે ગિહ કે ઘર સસજ્ઞમિના પંચજ્ઞમિના તથા ત્રિજ્ઞમિના મનોહર આવાસ આપે યથા ॥ વહુરચણવિનિમ્માયા ॥ જવણઘુમાઅઞ્જમિયાદિવા ॥ સયણાસણસન્નિહિયા તેપણનિદાહરા વિસરિસા ॥ તથા દસમો અણિયરક્કા કે૦ અનિતાંગ નામે જે કટ્પવૃદ્ધ છે તે વઘા કે૦ જલા વક્ષ તથા દેવકુપ્યચીર વરપટકૂલાદિ આસન વેસવા યોગ્ય તથા જલાસન તથા શય્યા પ્રમુલ આપે યથા ॥ લોમકુગ- હ્યવાલય ચીણીસુયપટ્ટમાઈઆયંચ ॥ વઘાશ્વહુમિદાઈ વઘંગઘુમાપણાણંતિ ॥ ૧૦ ॥ યયારિસેસુજોગ ॥ ઘુમે- સુરુંજંતિજન્મહુણાઈ ॥ સઘંગસુંદરાઈ ॥ વુઢીનેહાણુરાગાઈ ॥ ૧૧ ॥ નયપન્નિવાનજિન્ના ॥ નયજુજ્ઞાનેયવામ- ણપંપૂનયમૂ યાવહિરંધા નઙ્કિયાનેવદારિહા ॥ ૧૨ ॥ સમચરરંસંતાણા વલિયપલિય વિવંજિયાયનીરોગા ચઞ્ચસઠિલક્ષણધરા મણુયાદેવાશ્વસુરુવા ॥ ૧૩ ॥ તાણંચિયમહિલાઈ વિયસિયવ્વકમલપત્તનયણાઈ સઘં- ગસુંદરીઈ કોમલસિસ વયણસોહાઈ ॥ ૧૪ ॥ જુજંતિવિસયસુરક જે પુરિસાતજ્ઞજોગજ્ઞમિસૂ કાર્લચિશ્ચર- દીઈ તંદાણફલં મુણેયવં ॥ ૧૫ ॥ દસવિહાકમ્પઘુમા કે૦ ૯ દશ જાતિના જે કટ્પવૃદ્ધ છે તે ૯ પૂર્વોક્ત વાંઝિ- ત દશ પદાર્થ યુગલિયાને પૂરે છે. ઇતિ ગાથાર્થ. ॥ ૧૬ ॥ ૧૭ ॥

હવે સર્વ આરાનેવિષે સામાન્યપણે તિર્યંચનાં પણ આયુષ્ય કહે છે.

મણુઆઝસમગયાઈ ॥ ચયાઈ હઝરંસ જાઈ અઠંસા ॥

ગોમ ઇસુદ્ધરારાઈ ॥ પર્ણસ સાણાઈ દસમંસા ॥ ૧૭ ॥

અર્થ- મણુઆઝસમગયાઈ કે૦ મનુષ્યના આયુષ્ય સરલા ગજ, હાથી સિંહ અને અષ્ટાપદપ્રમુલના આ-

युष्य होए. अने मनुष्यना आयुष्यनो चउरंस के० चोथो जाग ह्याइ के० घोडा अने वेसर प्रमुखनां आयुष्य जाणवा. तथा अजाइ के० ढागी अने गारुर तथा सीयाल प्रमुखनुं केटलुं आयुष्य होए ? तो के मनुष्यना आयुष्यना अठंसा के० आठमे जागे तेमना आयुष्य जाणवा. गोमइसुइखराइ के० गाय, जँस जंट अने गर्दज प्रमुख तेमनुं आयुष्य ते मनुष्यना आठप्यनुं पाँस के० पांचमे जागे जाणवुं. तथा साणाइ के० स्वान जे कूतरा प्रमुख तेना आयुष्य ते मनुष्यना आयुष्यने दस मंसा के० दसमे जागे ठे. इति गाथार्थ. ए०

इच्चाइ तिरढाण वि ॥ पायं सवार एसु सारिहं ॥

तइयारसेसि कुलगर ॥ नयजिणधम्माइउप्पत्ती ॥ एए ॥

अर्थ—इच्चाइतिरढाणविपायं सवारएसु सारिहं के० ए तिर्यचना आयुष्य प्रमुख प्राएं सर्व आरानेविषे. ए प्रकारे सरखा होए. तथा तइयारसेसिकुलगरनयजिणधम्माइउप्पत्ती—हवे व्रीजा आराने अंते नवकुल- करनी नय एटले नीती ते राजनीति अने सर्व संसार व्यवहार तथा जिण धम्माइ के० जिनधर्म आदि शब्दथी वादर अश्रिकाय तथा ज्ञान विज्ञान प्रमुख सर्वनी उत्पत्ती आए इति गाथार्थ. ॥ एए ॥

कालडुगे तिचउठा ॥ रगेसु एगूणनवइपरकेसु ॥ सेसग

एसुय सिज्जं ॥ ति हुंति पढमंतिमजिणिंदा ॥ १०० ॥

अर्थ—कालडुगे के० वे काल ते अवसर्पिणी तथा उत्सर्पिणीना तिचउठारगेसु के० व्रीजा अने चोथा आरानेविषे एगूणनवइपरकेसु के० नेव्यासी पखावाडा पाठला अवसर्पिणी कालना जेवारे सेस के० रहे तेवारेपढमंतिमजिणिंदा के० पेहेला तथा अंतिम एटले चोवीसमा तीर्थकर जे ठे ते सिज्जंति के० सिद्धिपद पामे. अने उत्सर्पिणी कालना व्रीजा तथा चोथा आराना नेव्यासी पखावाडा जेवारे गएसु के० जाए तेवारे पेहेला तथा ठेला जे चोवीशमां तीर्थकर ते हुंति के० उपजे.

हवे चोथा आरानुं स्वरूप कहे ठे.

बायाल सहस वरसू ॥ णिगकोडाकोडि अयरमाणए ॥

तुरिए नराउपुवा ॥ एकोडितणुकोसचउरंसं ॥ १०१ ॥

अर्थ—बायाल सहस वरिसूणिगकोडाकोडि अयरमाणए के० वेतालीस सहसवरसं उणुं एक कोडाकोडि सागरोपमनुं प्रमाण ठे जे आराने विषे एवो जे तुरिए के० चोथो आरो तेहने विषे नराउ के० मनुष्यनुं आयुष्य ठे ते पुवाणकोडि के० पूर्वकोडि वर्षनुं जाणवुं अने तणु के० शरीरनुं मान ठे ते कोसचउरंसं के० कोसनो चोथो जाग एटले पांचसं धनुष्य प्रमाणे जाणवुं. इति गाथार्थ ॥ १०१ ॥

हवे पांचमां आरानुं स्वरूप कहे ठे.

वरिसेगवीससहस, प्यमाण पंचमरए सगकरुच्चा ॥

तीसहियसया उ नरा ॥ तयंतधम्माइयाणंतो ॥ १०२ ॥

अर्थ—वरिसेगवीससहसप्यमाणपंचमरए के० एकवीस सहस वरसनुं प्रमाण पांचमा आरानुं ठे ते पांच- मा आरानेविषे सगकरुच्चा के० सात हाथ उंचा नरा के० मनुष्य होय उ के० तुपुनःतीसहियसया के०

ત્રીસેં અધિક સો ઇટલે એકસોને ત્રીસ વરસના આયુષ્ય મનુષ્યના હોય તથા તથંતધમ્માણ્ણંતો કે ૦ તે પા-
ચમા આરાને અંતે જિનધર્માદિ પદાર્થનું પળ અંત ઇટલે નાશ થશે વ્યવહાર આચાર નીતિ જાતિ સર્વનું
અંત આવશે એ વાત સિદ્ધાંતમાં કહી છે. ઇટલા બોલ વિદ્ધેદ જશે તે કહે છે. યથા ॥ સુયસૂરિ સંઘધમ્મો ॥
પુબન્હેઝિજ્ઞિહી અગણિ સાયં ॥ નિવવિમલવાદણો સુહ, મમંતિ તઙ્ગમ્મ મહ્ગણે ॥ ૧ ॥ કુપ્પસહો સમણાણં
ફગ્ગુસિરિહોદ્ધ સાહુણીણંચ સદ્ધો નાણ્ણ નામા સન્નસિરિ સાવિયાણંચ ॥ ૨ ॥ પુઘ્વાપ સંજાપ વોઢેહોદ્ધચર-
ણધમ્મસ્સ મક્કજેરાયાણં અવસરણે જાયતેયસ્સ ઇતિ ગાથાર્થ. ॥ ૧૦૨ ॥

તેવારપઢી શું થશે તે કહે છે.

**સ્વારગ્મિવિસાર્ઘિં ॥ હાહાજૂયા કયાઈ પુહવીય ॥ સ્વગ-
વીયવિયદ્ધાઈસુ ॥ નારાઈવીયં બિલાઈસુ ॥ ૧૦૩ ॥**

અર્થ- સ્વારગ્મિવિસાર્ઘિં કે ૦ લવણાદિસ્વાર તથા અગ્ની અને વિષ તે કાલકૂટાદિ તેની વૃદ્ધિ તેણેકરી
હાહાજૂયાકયાઈપુહવીય કે ૦ પૃથ્વી જે છે તે હાહાકાર કરશે, તથા સ્વગવીય કે ૦ પહી જાતિ પ્રમુખનાં જે
વીજ છે તે વિયદ્ધાઈસુ કે ૦ વૈતાલદ્ય પ્રમુખ પર્વતને વિષે રહેશે, તથા નારાઈવીયં કે ૦ મનુષ્ય તથા તિર્યંચનાં
બીજ છે તે સર્વ બિલાઈસુ કે ૦ બિલાદિ સ્થાનનેવિષે રહેશે. ઇતિ ગાથાર્થ ॥ ૧૦૩ ॥

હવે તે બિલ વચાણે છે.

**બહુમન્નચક્કવહનઈ ॥ ચઢકપાસેસુ નવ નવ બિલાઈ ॥
વેયદ્ધોજયપાસે ॥ ચઢયાલસયં બિલાણેવં ॥ ૧૦૪ ॥**

અર્થ- વેયદ્ધોજયપાસે કે ૦ વૈતાલદ્યનાં જે પાસાનેવિષે બહુમન્નચક્કવહનઈચઢકપાસેસુ કે ૦ ઘણાં છે માઢ-
લાં જ્યાં વહી ચક્ક કે ૦ શકત જે ગાનું તેનું ચક્ક તેહની ધારા સરખો છે, વહ કે ૦ પ્રવાહ જેહનો પુહવી જે
ગંગા અને સિંધુ તથા રક્તા અને રક્તવતી નામે જે નદી કે ૦ નદી તેહનાં જે તટનેવિષે નવનવબિલાઈ કે ૦
નવ નવ બિલ તે ગુફાસરખા જાણવા. ઇટલે દક્ષિણજરતમાંહે જે નદીના તટ ચાર છે. અને ઉત્તરજરતમાંહે
જે નદીના તટ ચાર છે, તે સર્વ મહાને આઠ તટ છે, તે એકેકતટે નવ નવ બિલ ગણિયં, તેવારે બહુત્તર બિલ
થાય. એમ ઘેરવતનેવિષે પણ બહુત્તર બિલ છે, તે સર્વ એકઠા કરીયં તો જંબૂદીપનેવિષે ચઢયાલસયંબિલા-
ણેવં કે ૦ એકસોને ચુમાલીસ બિલ જાણવા. ॥ ૧૦૪ ॥

હવે ઢઠા આરાને વિષે મનુષ્યાદિકનું જે સ્વરૂપ છે તે જે ગાથાએ કૂરી કહે છે.

પંચમસમઢઘારે ॥ કુકરુઆ વીસવરિસ આઢનરા ॥

મહાસિણો કુરુઆ ॥ કૂરા બિલવાસિ કુગણ્ણમા ॥ ૧૦૫ ॥

અર્થ-પંચમસમઢઘારે કે ૦ એકવીસ સહસ્ર વરસ પ્રમાણે પાંચમા આરાસરખો જે ઢઠો આરો છે. તેહને
વિષે કુકરુઆ કે ૦ જે હાથ ડંઠા શરીર અને વીસવરિસ આઢનરા કે ૦ વીસ વરસ છે આયુષ્ય જેમનું
પહવા મનુષ્ય હોય. પણ તે મનુષ્ય કેહેવા હોય તે કહે છે. મહાસિણો કે ૦ મહાનો છે આહાર જેમને તથા
કુરુઆ કે ૦ કુત્તિત ઇટલે માનું છે, રૂપ જેમનું એવા છે. વહી કેહેવા છે, કૂરા કે ૦ નિર્દય છે પરિણામ જે-
મનાં વહી કેહેવા છે. બિલવાસિ કે ૦ બિલનેવિષે રહેનારા છે. છે. કુગણ્ણમા કે ૦ નરક તિર્યંચરૂપ કુર્ગતિને-
વિષે ગમન ઇટલે જાણું છે, જેમનું એવા છે. ॥ ૧૦૫ ॥

वली पण ठाण आराना मनुष्यनुं स्वरूप कहे ठे.

निवृत्ता निवसणा ॥ खरवयणा पियसुयाइ ठिहरिया ॥

शीउं ठवरिसगप्पा ॥ अहिडुहप्पसवा बहुसुया य ॥ १०६ ॥

अर्थ- निवृत्ता के० निर्वाजा एटले खजारहित ठे, तथा निवसणा के० खरवयणा ठे, एटले पयुनीपेठे नय फिरे ठे. तथा खरवयणा के० कठोरवचनना बोलनार ठे. तथा पियसुयाइठिहरिया के० पितापुत्रनी जे स्थिति तेणे करी रहीत ठे, एटले आ पिता, ए पुत्र, ए स्त्री, ए बहिन, इत्यादि व्यवहार नथी. एटले तिर्यचनी पेरे विवेक रहित ठे. तथा ठाण आरानेविषे शीउंठवरिसगप्पा के० स्त्री ठे ते ठ वरसनी गर्ज धारण करे ठे. अहिडुहप्पसवा के० पण अतिदुःखे प्रसव करे ठे. य के० वली ते स्त्री ठे ते बहुसुया के० घणा ठे सुत के० ठोर जेने एहवी स्त्रीयो ठे. ॥ १०६ ॥

इय अरठकेण वस ॥ पिणित्ति उत्सपिणी वि विवरीया ॥

वीसंसागरकोडा, कोडीउं कालचक्रंमि ॥ १०७ ॥

अर्थ- इयअरठकेण के० ए पूर्वोक्त ठ आरा तेणे करी अवसपिणित्ति के० अवसपिणी काल होए अने तेने विवरीया के० विपरित ते अवला गाणीं तेवारे उत्सपिणीवि के० उत्सपिणीकाल पण आप. त्यां अवसपिणी ते प्रथम आराशी घटतो काल होए अने उत्सपिणी ते प्रथम आराशी चढतो काल होए, माटे अवसपिणी तथा उत्सपिणीना वार आराना कालचक्रंमि के० कालचक्रनेविषे वीसंसागरकोडाकोडीउं के० वीस कोडाकोडि सागरोपम आप. इतिगार्थार्थ. ॥ १०७ ॥

हवे चार क्षेत्रनेविषे चार आरानुं सरखापणुं कहे ठे.

कुरुडुगि हरिरम्मयडुगि ॥ हेमवपरणवइडुगि विदेहे ॥

कमसो सया वसपिणि ॥ अरयचउक्काइसमकालो ॥ १०८ ॥

अर्थ-कुरुडुगि के० देवकुरु तथा उत्तरकुरु ए वेक्षेत्रनेविषे तथा हरिरम्मयडुगि के० हरिवर्ष तथा रम्यक ए वे क्षेत्रनेविषे तथा हेमवपरणवइडुगि के० हेमवत तथा परणवत ए वे क्षेत्रनेविषे तथा विदेहे के० पूर्व-विदेह अने पश्चिमविदेह क्षेत्रनेविषे ए चार क्षेत्रना गुगलनेविषे कमसो के० अनुक्रमे करी सया के० सदा-काले अवसपिणिअरयचउक्काइसमकालो के० अवसपिणिकालना चार आरानो प्रथम काल जाणवो. ते केम? अवसपिणी कालनो पेहेवो आरो सुखमसुखमा तेहना धुरंतुं जेहवो काल होए तेहवो काल सदैव देवकुरु अने उत्तरकुरु ए वे कुरुक्षेत्रनेविषे होए. यथा ॥ दोसुविकुरुसुमाणुआ इपक्षपरमाणो-तिकोसुच्चा ॥ पितकरंडसयाइं दोठप्पन्नाइमणुआणं ॥ १ ॥ सुसमसुसमाणुजावं आणुजवमाणुणवच्चोवणया अचणपन्नदिणाइ अचमजत्तसआहारो ॥ २ ॥ एम बीजा आरानो जेहवो प्रथम काल होए तेहवो सदैव ह-रिवर्ष तथा रम्यक ए वे क्षेत्रनेविषे होए. यथा ॥ हरिवासरम्मएसु ॥ आचपमाणंसीरसुस्तेहो पलिउंवमाणि-डुज्जिउ डुनीकोसुस्सियाजणिया ॥ ३ ॥ ठत्तसयआहारो चउसन्दिणाणुपालणातेसिं पिठिकरंमाणसयं अ-चावीसयमुणेषवं ॥ ४ ॥ वली बीजा आरानो जेहवो प्रथम काल होए तेहवो सदैव हेमवत तथा परणवत-मांहे होए. यथा ॥ गाळयमुच्चापल्लिवमाइणो वज्जारिसहसंघयणो हेमवपरणव अहंमिदनरा मिडुणवासी ॥ ५ ॥ चउसन्दिपिंडयाणि मणुआणीतेसिमाहारो जत्तसयचउत्तसय अचणसिदिणाणवचपाळणया ॥ ६ ॥

તથા ચોથા આરાનો જેહવો પ્રથમ કાલ હોય તેહવો મહાવિદેહકેત્રનેવિષે સદા જાણવો. યથા ॥ પંચસુન્નર-
હેરવણુ તદ્યવિદેહેસુ પંચદશસંખા ॥ જણિયાઝકમ્મજ્ઞસીસુતીસપુણજોગજ્ઞસીસુ ॥ ૬ ॥ હેમવયંહરિવામં
ઉત્તરકુરુતદ્યદેવકુરુનામા રમ્મયણવયં ઇયાઝજોગજ્ઞસીસં. ॥ ૧૦૮ ॥

હવે ચાર વૈતાદ્યનું સ્વરૂપ વે ગાથાએ કરી કહેઁ.

હેમવણુવણુ ॥ હરિવાસે રમ્મય ય રયણમયા ॥ સદા
વણુ વિયડાવણુ ॥ ગંધાવણુ માલવંતરુકા ॥ ૧૦૯ ॥ ચઢ
વટ્ટવિયટ્ટા સા, ઇ અરુણ પઢમ પ્પજાસ સુરવાસા ॥ મૂ-
લુવરિ પિહુત્તે તહ ॥ ઉચ્ચત્તે જોયણં સહસં ॥ ૧૧૦ ॥

અર્થ-હેમવણુવણુ કે ॥ હેમવંત અને ઇરણુવત તથા હરિવાસે કે ॥ હરિવર્પ કેત્ર ય કે ॥ વલી રમ્મય
કે ॥ રમ્મયકેત્ર એ ચાર કેત્રનેવિષે રયણમયા કે ॥ સર્વેરલ્લમય એહવા સદાવણુ કે ॥ શબ્દાપાતી તથા વિય-
ડાવણુ કે ॥ વિક્રદાપાતી અને ગંધાવણુ કે ॥ ગંધાપાતી તથા માલવંતરુકા કે ॥ માલ્યવંત એ નામે ચઢવટ્ટવિ-
યટ્ટા કે ॥ ચાર વૃત્તવૈતાદ્ય અનુક્રમે જાણવા. એ વૃત્તવૈતાદ્ય કેહેવા ઁ. તોકે સાડ કે ॥ સ્વાતિ તથા અ-
રુણ કે ॥ અરુણ તથા પઢમ કે ॥ પઢમ તથા પ્રજાસ એહવાનામે દેવતાના આવાસ ઁ, જેમનેવિષે એવા ઁ.
તેમાં શબ્દાપાતિ વૈતાદ્યનેવિષે સ્વાતિદેવ વસેઁ. તથા વિક્રદાપાતી વૈતાદ્યનેવિષે અરુણદેવ અને ગંધાપાતિ
વૈતાદ્યનેવિષે પઢમદેવ તથા માલવંત વૈતાદ્યનેવિષે પ્રજાસદેવ વસેઁ. એમ અનુક્રમે જાણવા. હવે એ વૃત્ત-
વૈતાદ્યનો પરિમાણ કહેઁ. મૂલુવરિ કે ॥ મૂલનેવિષે તથા ઉપર જે શિખર ઁ તેહનેવિષે જોયણંસહસંપિ-
હુત્તે કે ॥ સહસ્ર યોજન પહોલો ઁ, તહ કે ॥ તથા પ્રકારે ઉચ્ચત્તે કે ॥ ઉચ્ચપણે પણ સહસ્ર યોજન જાણવા.
ઈતિ ગાથાર્થ. ॥ ૧૦૯ ॥ ૧૧૦ ॥

હવે જંબૂદ્વીપના મધ્યનેવિષે જે મેરુપર્વત ઁ, તે મેરુનું સ્વરૂપ કહે ઁ.

મેરુ વટ્ટો સહસ્ત ॥ કંદો લક્ષ્મીસિંહ સહસ્રઝવરિં ॥ દસગુ-
ણઞ્ચિ તં સનવણુ ॥ દસિગારસં પિહુલ મૂલે ॥ ૧૧૧ ॥

અર્થ-મેરુવટ્ટો કે ॥ મેરુપર્વત ઁ તે કનકમય વાટલો જાણવો. તથા સહસ્તકંદો કે ॥ સહસ્ર યોજનનો કંદ
પટલે મૂલ સહસ્ર યોજનપૃથ્વીમાંહે ઁ, તથા લક્ષ્મીસિંહ કે ॥ લાલ યોજન ઁંચો ઁ. અહીંઆ એ જાવાર્થ ઁ જે
સહસ્ર યોજનનો કંદ ઁ અને ઉપર નવાણુ સહસ્ર યોજનનું ઁંચપણું ઁ. પરીતે કંદસહિત લાલ યોજન ઁંચો
ઁ. તથા સહસ્રઝવરિં કે ॥ ઉપર પટલે શિખરનેવિષે સહસ્ર યોજન પિહુલ કે ॥ વિસ્તીર્ણ ઁ, તં કે ॥ તે સહસ્ર
યોજનને દસગુણ કે ॥ દશવાર ગુણતાં દસ સહસ્ર, આપ, તો દસ સહસ્ર યોજન ઞ્ચિ કે ॥ પૃથ્વીને વિષે પિહુલ
કે ॥ પોહોલોઁ. વલી મેરુ કેહેવોઁ તંસનવણુ કે ॥ તે દસસહસ્ર યોજનને નેઝુણં સહિત કરી ઉપરે દસિગારસં,
કે ॥ યોજનના અગ્રીઆર જાગ કરિયે તેવા દસ જાગ પટલે દસ સહસ્ર નેઝુ યોજન અને ઉપર એક યોજ-
નના અગ્રીઆર જાગમાંહેલા દસજાગ પટલો મૂલથી હેઁ કંદનેવિષે પોહોલોઁ ॥ ૧૧૧ ॥

હવે મેરુના ત્રણ કંમ પટલે જાગ તેહનું સ્વરૂપ કહેઁ.

પુહુવુલ વયર સક્કર ॥ મયકંદો ઝવરિ જાવ સોમણસં ॥
પલ્લિહંક રયય કંચણ ॥ મળય જંબૂણઝં સેસો ॥ ૧૧૨ ॥

अर्थ—पुढलुंवलवयरसकरमयकंदो के० पृथ्वी एटले माटी अने उपल एटले पापाण तथा वयर के० वजरल तथा सकर के० कांकरा ए चार पदार्थनो मेरुनो कंद जाएवो. एटले एक सहस्र योजननो पहेलो जाग थयो. तथा उवरि के० पृथ्वी अकी उपर जावसोमणस के० यावत् सोमनसनामा वन सुधी फलिहंक रयय कंचणमउय के० स्फाटिक रल तथा अंकरल तथा रूपुं तथा कांचन एहनो मेरु ठे. ते त्रिसष्ठ सहस्र योजन प्रमाणे, ए वीजो जाग जाएवो. सेसो के० शेष त्यांथी उपर त्रयीश सहस्र योजन जे ठे ते जंवूणल के० जंवूनद एटले रक्तवर्णकनकनो त्रीजो जाग जाएवो. ए मेरुना त्रण जाग कहा. इति गायार्थ. ११५

तडुवरि चाद्वीसुच्चा ॥ वट्टा मूलुवरि चार चउ पिहुला ॥

वेरुलिया वरचूला ॥ सिरिजवणपमाण चेइहरा ॥ ११३ ॥

अर्थ—तडुवरि के० ते लाख योजन प्रमाणा उंचा मेरुपर्वत उपरे चाद्वीसुच्चा के० चाद्वीस योजननी उंची अने वट्टा के० वर्तुल तथा मूलुवरिवारचउपिहुला के० मूलनेविषे वार योजन पोहोली अने उपर चार योजन पोहोली तथा वेरुलिया के० कैरुर्य नामे जे नीलारल तेनी वर के० प्रधान चूला के० चूखिकात्रे. ते वली चूलीका केहवीठे, सिरिजवणपमाणचेइहरा के० श्रीदेवीना जवन सरखा चैत्यग्रह एटले जिनजवन तेणैकरि महाशोजितठे. इति गायार्थ. ॥ ११३ ॥

हवे मेरु उपरे चूखिकाना मूलने विषे पंरुक्वन वखाणे ठे.

चूलातलाउं चउसय ॥ चउणउए वलयरुव विक्कंजं ॥

वहुजल कुंरं पंरुग, वणं च सिहरे सवेईयं ॥ ११४ ॥

अर्थ—चूलातलाउं के० चूलीकाना तलाथकी सिहरे के० मेरु शिखरनेविषे चउसयचउणउएवलयरुव-विक्कंजं के० चारसैं चोराणुं योजन परिमाण वलयनुं विक्कंजं ठे जेहुनुं, तथा बहुजलकुंरं के० वणु ठे पाणि जेहुनेविषे एहवे कुंरं करी सहित एहुनुं पंरुगवणं के० पंरुक नामे वन ठे. वली ते वन केहुनुं ठे, तो के सवेईयं के० वेदिकाए करी सहित ठे. इति गायार्थ. ॥ ११४ ॥

ते पंरुक वनने विषे जिनजवननी अने प्रासादनी स्थिति कहे ठे.

पन्नास जोयणेहिं ॥ चूलाउं चउदिसासु जिणजवणा ॥

विदिसि सकीसाणं ॥ चउवाविजुया य पासाया ॥ ११५ ॥

अर्थ—चूलाउं के० चूला अकी चउदिसासु के० चार दिशिने विषे पन्नास जोयणे हिं के० पचास योजन, वेगला जिणजवणा के० चार जिनजवन ठे. तथा सविदिसिसकीसाणं के० पोतपोतानी विदिसिनेविषे सौधमैत्र तथा ईशानैत्र ठे. तेमना पासाया के० प्रासाद ठे. एण ते प्रासाद केहेवा ठे तो के प्रत्येक प्रासाद चउवाविजुया के० चार वावडिए युक्त एटले सहित ठे. ॥ ११५ ॥

हवे ते जिनजवन तथा प्रासादनां प्रमाण कहे ठे.

कुलगिरिचेइहराणं ॥ पासायाणं चिमे समठ गुणा ॥

पणवीस रुंद डुगुणा ॥ यामाउ इमाउ वावीउ ॥ ११६ ॥

अर्थ—कुलगिरिचेइहराणं के० कुलगिरिना जिनजवन सरखा पंरुगवनमांहे चैत्य जाएवा, जेम कुल-

ગિરિના ચૈત્ય છે, તે પચાસ યોજન લાંબા અને પચીસ યોજન પોહોલા છે અને ઠત્રીસ યોજન ઊંચા છે તેમ મેરુના પંરુગવનને વિષે પણ એવા ચૈત્ય જાણવા. ચ કે ૦ વલી ઇમે પાસાયા કે ૦ આ મેરુના પ્રાસાદ જે છે તે અઞ્ગુળા કે ૦ કુલગિરિના પ્રાસાદથી આઠગુણ મોટા જાણવા. તે કેમકે કુલગિરિના પ્રાસાદ એકસો પચીસ કોશ સમચ્છરંસ લાંબા પોહોલાં છે, અને વસેને પચાશ કોસ ઊંચા છે. તો એકસો પચીસ કોશને આઠગુણ કરિયે તેવારે એક સહસ્ર કોશ થાય, તેહના વસેને પચાશ યોજન થાય એટલા એ લાંબા પોહોલા છે. હવે ઊંચપણના વસેને પચાસ કોશ છે તેહને આઠગુણ કરિયે તો વે સહસ્ર કોસ થાય, તેહના યોજન કરિયે તો પાંચસે યોજન થાય એટલા ઊંચા એ પ્રાસાદ જાણવા. એવા ચાર પ્રાસાદ વિદિશિને વિષે છે. હવે વાવડી વખાણે છે. પાણ્વીસ હંદકુશુલ કે ૦ પચીસ યોજન પોહોલી અને તેથી વમણી પચાસ યોજન લાંબી એવી ચાર વાવડી જાણવી. ઇશાન કૂળથી દક્ષિણાવર્ત્ત ચાર ચાર વાવડીનાં જે નામ છે તે કહે છે. પુંફા, પુંપ્રજા, રક્તા અને રક્તવતી એ ચાર વાવડી છે તે ઇશાન કૂળે છે. અને હીરરસા, ઇકુરસા, અમૃતરસા, અને વારુણીરસા એ ચાર વાવડી છે તે અગ્નિકૂળે જાણવી. તથા શંખોત્તરા, શંરવા, શંભાવર્ત્ત અને વદા-હકા એ ચાર વાવડી. નૈર્ઋત્ય કૂળે છે. તથા પુષ્પોત્તરા, પુષ્પવતી, સુપુષ્પા અને પુષ્પમાલિની એ ચાર વાવડી છે તે વાયુ કૂળે જાણવી. એ સોલ વાવડીના નામ જાણવા. એ વિદિશિના ચાર પ્રાસાદની ચારે દિશે એકેકી વાવડી છે, એ રીતે સોલ વાવડીયો છે. ઇતિ ગાથાર્થ ॥ ૧૧૬ ॥

હવે જિનજવન બાહેર જે ચાર શિલા છે તે વખાણે છે.

જિણહર બહિ દિસસિ જોયણ ॥ પણસય દીહરુપિહુલ ચહ ઊચ્ચા ॥

અરુસસિસમા ચહરો ॥ સિયકણગ સિલા સવેશ્યા ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થ-જિણહરબહિદિસિજોયણપણસયદીહરુપિહુલ ચહઊચ્ચા કે ૦ જિનજવનની બાહેરની દિશિને વિષે પાંચસે યોજનની દીર્ઘ એટલે લાંબી અને અઢીસે યોજન પોહોલી તથા ચાર યોજન ઊંચી અને અરુસસિ-સમા કે ૦ અર્ચ્વ ચંદ્રમાને આકારે એવી ચહરો કે ૦ ચાર શિલા છે. વલી કેહવી છે ? સિયકણગસિલા કે ૦ સ્વેત કનકની શિલા છે, તથા સવેશ્યા કે ૦ મનોહર વેદિકાસહિત છે. ॥ ૧૧૭ ॥

હવે પૂર્વોક્ત જે શિલા તેહને ઉપર જે સિંહાસન છે તેહનું પ્રમાણ કહે છે.

સિલમાણઠ સહસ્સં ॥ સમાણ સીહાસણેહિં દોહિ જુયા ॥

સિલપંડુ કંબલાર ॥ ત કંબલાપુવ પઞ્ચિમર્ઠ ॥ ૧૧૮ ॥

અર્થ-સિલમાણ કે ૦ સિલાનું માન જે ઊંચપણું તથા લાંબપણું તથા પહોલપણું તેને અઞ્સહસ્સંસમાણ કે ૦ આઠ સહસ્રજાગે વેચતાં જે જાગ આવે તે પ્રમાણે એકેકી સિલા ઉપર સીહાસણેહિંદોહિં કે ૦ વેવે સિંહાસન છે તેણે કરી જુયા કે ૦ યુક્ત એવી પંડુકંબલારત્તકંબલા કે ૦ પંડુકંબલા તથા રક્તકંબલા એવા નામે વે સિલ કે ૦ સિલા છે. તેમાં પુવ કે ૦ પૂર્વદિશિને વિષે પંડુકંબલા નામે સિલા છે, તથા પઞ્ચિમર્ઠ કે ૦ પશ્ચિમ દિશિને વિષે રક્તકંબલા નામે સિલા છે. ઇતિ અહાર્થ. હવે વિસ્તારાર્થ કહે છે. તે સિલાનું લાંબપણું પાંચસે યોજન છે, તેને આઠ સ-હસ્ર જાગે વેચતાં પાંચસે ધનુષ્ય આવે તો સિંહાસન પાંચસે ધનુષ્ય લાંબા છે, તથા સિલાનું પોહોલપણું અઢીસે યોજન છે તે આઠ સહસ્ર જાગે વેચતાં અઢીસે ધનુષ્ય લાંબા તો સિંહાસન અઢીસે ધનુષ્ય પોહોલા છે, તથા સિલા ચાર યોજન ઊંચી છે, તો ચાર યોજનને આઠસહસ્ર જાગે વેચતાં ચાર ધનુષ્ય લાંબા તો સિંહા-સન ચાર ધનુષ્ય ઊંચા છે. એવા વે સિંહાસન એકેકી સિલાઉપરે છે. ઇતિ ગાથાર્થ. ॥ ૧૧૮ ॥

જામુત્તરાઝ તાઝ ॥ ડ્રોગસિંહાસણાઝ અડ્ડપુઘં ॥ ચઝસુ-
વિ તાસ નિયાસણ, દિસિઞ્વજિણમઝાણં હોઝ ॥ ૧૧૯ ॥

અર્થ- તે સિલાનેવિપે જામુત્તરાઝતાઝ કે ૦ દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશે ડ્રોગસિંહાસણાઝ કે ૦ એકેક સિં-
હાસન જાણું. તેના નામ તે શિલાના નામનેવિપે અડ્ડપુઘં કે ૦ અતિશબ્દ છે તે પૂર્વે જોડવું તે કેમ ? દક્ષિણ
દિશે અતિપાંશુકંબલા નામે શિલા છે, અને ઉત્તરદિશે અતિરક્કંબલા નામે શિલા છે. એ બે શિલાઝંચપરે
એકેકું સિંહાસન છે. તાસુચઝસુવિ કે ૦ તે ચાર શિલાનેવિપે નિયાસણદિસિ ઞ્વજિણમઝાણં ઇટલે નિયાસણ
કે ૦ નિજાસન તે આપઆપણા સન્મુલ્લ જે દિસિ છે. તેનેવિપે ઞ્વ કે ૦ હત્યન્ન થયા ઇવા જે જિણ કે ૦ તી-
ર્થકર માહારાજ તેમનું મઝાણં કે ૦ સ્નાત્રમહોઢ્ઢવ હોઝ કે ૦ આઈ. પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશિની જે શિલા છે તે
દક્ષિણ તથા ઉત્તરદિશિ હાંવી છે, અને પૂર્વ તથા પશ્ચિમદિશિ પોહોલી છે. તથા દક્ષિણ અને ઉત્તરદિશિની
જે શિલા છે તે પૂર્વ તથા પશ્ચિમદિશિ હાંવી છે. અને દક્ષિણ તથા ઉત્તરદિશિ પોહોલી છે. તથા ચંદ્રમાની
આકૃતિનું જે વ્રુપણું છે તે માહેલી દિશિનેવિપે લેખવિણં, અહીંયાં પૂર્વપશ્ચિમ મહાવિદેહદેવનેવિપે સમકાલે
ચાર તીર્થકર ઇપજે તેહના સમકાલે મહોત્સવ થવા માટે પૂર્વ અને પશ્ચિમના ચાર સિંહાસન છે. તે કહ્યાં.
તથા ઞરત અને ઇરવતનેવિપે સમકાલે બે તીર્થકર જન્મ પામે. તેમાટે દક્ષિણ તથા ઉત્તરદિશિનેવિપે બે સિં-
હાસન છે તે કહ્યાં. ઇતિ ગાથાર્થ. ॥ ૧૧૯ ॥

હવે શિખરથી હેઝલ સોમનસ વન બઘાણે છે.

સિહરા ઝત્તીસેહિં ॥ સહસેહિં મેહલાઝ પંચસણ ॥ પિહુલં
સોમણસવણં ॥ સિલવિણુ પંડગવણ સરિઝા ॥ ૧૨૦ ॥

અર્થ- સિહરા કે ૦ મેરુના શિખરથી ઝત્તીસેહિંસહસેહિં કે ૦ ઝત્તીસ સહસ્ર યોજન હેઝલ આવિણં તેવારે
પંચસણ કે ૦ પાંચસેં યોજન પિહુલ કે ૦ પોહોલી ઇહવી મેહલાઝ કે ૦ મેલલા છે તે મેલલા વલયને આકારે
છે, તે મેલલાનેવિપે સોમણસવણં કે ૦ સોમનસ નામે વન છે, પણ તે વન કહેવું છે, તોકે-સિલવિણુપંડગવણસ-
રિઝં કે ૦ ચારશિલાવિના પંડકવન સદૃશ છે ઇટલે પંડકવનનીપેઠે ચારદિશિનેવિપે ચાર જિનઞ્વન છે, અને
વિદિનેવિપે ચાર પ્રાસાદ છે, તે ચાર પ્રાસાદ જે છે તે એકેકા પ્રાસાદનેકેકે ચાર ચાર વાવડી છે. પણ જિનઞ્વન
આગલ ચાર શિલા નથી. હવે તે પૂર્વોક્ત વાવડીનાં નામ કહે છે. સુમના, સૌમનસા, સૌમનસ્યા, અને મનોરમા,
એ ચાર વાવડિ ઈશાન કૂણે છે, તથા ઉત્તરકુરા, દેવકૂરા, વારિપેણા અને સરસ્વતી એ ચાર વાવડી અગ્નિકૂણે
છે. તથા વિશાલા, મણિઞ્વજા, અજયસેના અને રોહિણી એ ચાર વાવડી નૈર્ઋત્ય કુણે છે. તથા ઞજોચરા,
ઞજા, સુઞજા અને ઞજવતી એ ચાર વાવડી વાયુકૂણે છે. એ સોલ વાવડીયોના નામનું આંતરં સોમનસવનને
વિપે જાણું. અપર સર્વ પંડકવનની પેઠે છે. ॥ ૧૨૦ ॥

હવે જિહાં સોમનસવન છે. તિહાં મેરુનું પોહોલપણું કહે છે.

તઞ્વાહિરિ વિરંકંજો ॥ વાયાલસયાહિ હુસયરિ જુયાઈ ॥
અઠે ગારસઞ્જાગા ॥ મઝે તં ચેવ સહસૂણં ॥ ૧૨૧ ॥

અર્થ- તઞ્વાહિરિવિરંકંજો કે ૦ તે સોમનસવનસંબંધી જે બાહેરના બે ઢેડા ઇટલે પૂર્વ પશ્ચિમ અથવા દક્ષિ-
ણઉત્તર દિશિનું મધ્યઅંતરનેવિપે મેરુનું વિરંકંજ છે તે કહે છે. વાયાલસયાહિહુસયરિજુયાઈ અઠે ગારસઞ્જાગા

કે० ચાર સહસ્ર વસેને વહુત્તર ઉપર અગ્નીઆરિઆ આઠ જાગ દટલો વિષ્કંજ જાણવો. તેહનું પરિધિ તેર સહસ્ર પાંચસેને અગ્નીઆર યોજન ઉપર અગ્નિઆરિઆ ઠ જાગ દટલો બાહિરનો પરિધિ હોય. મજ્જેતં ચેવસ હસૂણં કે० સોમનસવનનેવિપે માંહેલી પરિધિ અંતર એક સહસ્ર યોજન હણું જાણવું. કેમકે તે સોમનસવનનું પોહોલપણું જે ઠે તેમાંથી પાંચપાંચસેં યોજન વે પાસના જેવારે કાઢિયેં તેવારે માંહેનું વિષ્કંજ ત્રણસહસ્ર વસે- ને વહુત્તર યોજન ઉપર અગ્નીઆરિઆ આઠ જાગ હોય. તેહનું પરિધિ દશસહસ્ર ત્રણસેને ઊંઘાણપચાશ યોજન ઉપર અગ્નીઆરિઆ વે જાગ જાણવું. હવે વિષ્કંજ જાણવાની પેરે કહે ઠે. મેરુનો મધ્યવિસ્તાર જિહાંવાંઠિયેં તે સ્થાનકે મૂલગી જેટલા યોજન હંચું હોય તેટલા યોજન અગ્નીઆર જાગેં વેચતાં જે જાગ આવે તે મૂલગા- વિસ્તાર માંહેથી કાઢતાં જે ઊગરે તેટલો વિષ્કંજ જાણવો. તે આવી રીતે જે સમજૂતલથી ત્રેસઠ સહસ્ર યો- જન હંચું સોમનસવન ઠે, તેને અગ્નીઆર જાગે વેચતાં પાંચ સહસ્ર સાતસેને સત્તાવીસ યોજન અને ઉપર ત્રણ કલા આવે તે મૂલનું વિસ્તાર દશ સહસ્ર યોજન ઠે, તેમાંથી કાઢીયેં તે આવી રીતે કે પ્રથમ સહસ્ર માંહેથી એક યોજન લેઈ તેહના અગ્નીઆર જાગ કરી તેમાંથી ત્રણ કલા કાઢીયેં તેવારે દશસહસ્રમાંહે નવ- સહસ્ર નવસે નવાણુ યોજન અને ઉપર અગ્નીઆરિઆ આઠ જાગ રહે તેમાંહેથી પૂર્વેલા સત્તાવઘસે સત્તાવીશ યોજન કાઢીયેં તેવારે ચાર સહસ્ર વસે વહુત્તર યોજન અને ઉપર અગ્નીઆરિઆ આઠ જાગ રહે તેટલું મે- રુનું વિષ્કંજ સોમનસવનની બાહરેની પરિધિનેવિપે જાણવું. એમ નંદનવનનેવિપે પણ કરણ જાણવો. ॥૧૨૧॥

હવે નંદનવન વચ્ચાણે ઠે.

તત્તો સઢહુસઠી ॥ સહસેહિં નંદણંપિ તહ ચેવ ॥ નવરં

જવણ પાસાયં ॥ તરઠદિસિ કુમરિકુમાવિ ॥ ૧૨૨ ॥

અર્થ- તત્તો કે० તે સોમનસ વનથી હેઠલ સઢહુસઠીસહસેહિં કે० સાડાવાસઠ સહસ્ર યોજન નીચે નં- દનવન જાણવું. નંદણં પિતહચેવ કે० તે નંદનવન પણ તેમજ દટલે સોમનસવનની પેઠે તેના સદશ ચેવ કે० નિશ્ચે જાણવું. નવરં કે० દટલું વિશેષ ઠે. જે જવણ પાસાયંતરઠ કે० જિનજવન અને પ્રાસાદ તેહના આઠ આંતરાનેવિપે દિકુમારિકૂડાવિ કે० દિકુમારિકાના આઠ કૂટ ઠે તે કૂટ પાંચસેં યોજન હંચા જાણવા. અને નવયું બલ કૂટ ઠે તે સહસ્ર યોજન હંચું ઠે માટે સહસ્રાંક મધ્યે ગણ્યું ઠે. તે કૂટનું સ્થાન વિશેષ સિ- આંતથી જાણવું. એ દિકુમારિકા સમજૂતલથી એક સહસ્ર યોજન હંચી ઠે અને કૂટ ઉપરે જવનમાંહે વસે ઠે. તેમાટે ઊર્જ લોકવાસિની કહિયેં તેહનાં નામ કહે ઠે. મેઘંકરી, મેઘવતી, સુમેઘા, મેઘમાલિની, સુવત્સા, યત્તમિત્રા, વલાકા અને વારિપેણા, એ આઠ કુમારીકા જાણવી. તિહાંજે વાવડી ઠે તેનાં નામ કહે ઠે નં- દોત્તરા, નંદા, સુનંદા અને નંદવર્ણની એ ચાર વાવડી ફશાન કૂણે ઠે. તથા નંદિપેણા, અમોઘા, ગોસ્તૂપા અને સુદર્શના એ ચાર વાવડી અગ્નિ કૂણે ઠે. તથા જષા, વિશાલા, કુમુદા અને પુંફરકીણી એ ચાર વાવડી નૈર્ઋત્ય- કૂણે ઠે. તથા વિજયા, વૈજયંતી, જયંતી અને અપરાજિતા એ ચાર વાવડી વાયુ કૂણે ઠે. ॥ ૧૨૨ ॥

સોમનસવનનીપેઠે નંદનવન પ્રદેશનેવિપે ગિરિવિસ્તાર કહે ઠે.

નવસહસ્ર નવસયાઈ ॥ ચપપન્નાઠચ્ચિગારજાગાય ॥ નં-

વણવહિવિષ્કંજો ॥ સહસૂણો હોઈમશ્નંમિ ॥૧૨૩॥

અર્થ- નવસહસ્ર કે० નવ સહસ્ર અને નવસયાઈ કે० નવસેં ચપપન્ના કે० ચોપન્ન યોજન ઉપરે ઠચ્ચિગાર જાગા કે० અગ્નીઆરિઆ ઠ જાગ દટલો નંદણવહિવિષ્કંજો કે० નંદનવનનેવિપે બાહિરની દિશિનું વિષ્કંજ

જાણવો. અને તેહનું પરિધિ એકત્રીસ સહસ્ર ચારસેં અને હંગણાંસિ યોજન એ વાહિરનું પરિધિ છે. તથા નંદનવનને મશ્મિ કે ૦ માંહેનું પરિધિનું વિક્ષંત તે પૂર્વોક્ત વિક્ષંતથી સહસ્રણો કે ૦ એક સહસ્ર યોજને હંગો જાણવો, એટલે આઠ સહસ્ર નવસેંને ચોપત્ર યોજન હપરે અગીઆરીઆ ઠ જાગ જાણવો. તથા તેહનું પરિધિ અઘાવીસ સહસ્ર ત્રણસેંને સોલ યોજન હપર અગીઆરિઆ આઠ જાગ એ માંહેનો પરિધિ જાણવો. ॥૧૫૩॥

હવે જહ્નશાલ વન વચ્ચાળે છે.

તદ્દહો પંચ સપ્તહિં ॥ મહિયલિ તદ્દ ચેવ જહ્નશાલવણં ॥

નવરંમિહ્ દિગ્ગયચ્ચિય ॥ કૂમા વણ વિઘ્નરંતુઘ્નં ॥ ૧૫૪ ॥

અર્થ—તદ્દહો કે ૦ તે નંદનવનથી હેતું પંચસપ્તહિં કે ૦ પાંચસેં યોજન મહિયલિ કે ૦ સમજૂતલ પૃથ્વીને-વિષે તદ્દચેવ કે ૦ તેમજ એટલે નંદનવનની પેઠેજ જહ્નશાલવણં કે ૦ જહ્નશાલનામે વન જાણવું. નવરં કે ૦ એટલું વિશેષ છે જે હ્રદ કે ૦ આ જહ્નશાલ વનનેવિષે જે જિનજવન અને પ્રાસાદના જે આઠ આંતરાએ તેને વિષે હાથીને આકારે આઠ કરિકૂટ છે, તે દિગ્ગજ કે ૦ દિગ્ગજકૂટ કહેવાય છે. એ જહ્નશાલ વનને વિષે મેરુની ચારદિશિ તે સીતોદા તથા સીતાને પ્રવાહે રુંધી છે. તેમાટે નદીના તટ હપરે જિનજવન છે, અને ગજદંતગિરિનીપાસે પ્રાસાદ છે. અને જિનજવન તથા પ્રાસાદને વચ્ચે દિગ્ગજકૂટ એટલે આઠ કરિકૂટ છે. હવે તિ-હાં જે વાવડી છે તેમનાં નામ કહે છે, પદ્મા, પદ્માજા, કુમુદા અને કુમુદાજા એ ચાર વાવડી ફશાન કૂળે છે. તથા હત્પલજૈમા, નલિના, હત્પલોજ્વલા અને હત્પલા એ ચાર વાવડી અગ્નિ કૂળે છે. તથા યુંગા, યુંગિની, જલપ્રજા અને વજ્રા એ ચાર વાવડી નૈર્ઋત્ય કૂળે છે. તથા શ્રીકાંતા, શ્રીમાતા, શ્રીમંદા અને શ્રીનિલયા એ ચાર વાવડી વાયુકૂળે જાણવી. તથા વણવિઘ્નરંતુઘ્નં કે ૦ એ જહ્નશાલ વનનું જે ચારદિશિ વિસ્તાર છે, તે આગલી ગાથાએ કહે છે. ॥ ૧૫૪ ॥

વાવીસસહસ્તાઈં ॥ મેરુઠં પુવ્વઠં ચ પશ્ચિમઠં ॥ તં

ચાહસીવિહત્તં ॥ વણમાણં દાહિણુત્તરઠં ॥ ૧૫૫ ॥

અર્થ—મેરુઠં કે ૦ મેરુપર્વત થકી પુવ્વઠંચપશ્ચિમઠં કે ૦ પૂર્વ અને પશ્ચિમદિશે જહ્નશાલ વનની વાહિરની દિશિનું વિક્ષંત વાવીસ સહસ્તાઈં કે ૦ વાવીસ સહસ્ર યોજન હોય. તંચાહસીવિહત્તં કે ૦ તે વાવીસ સહસ્ર યોજનને અઠ્યાસી જાગે વેચતાં વસેંને પચાસ યોજન લાગે તો એટલો દાહિણુત્તરઠં કે ૦ દક્ષિણ અને હત્તર દિશિનેવિષે વણમાણં કે ૦ જહ્નશાલ નામે જે વન છે, તેના વિસ્તારનું પ્રમાણ જાણવું. ॥ ૧૫૫ ॥

હવે ગજદંત ગિરિ વચ્ચાળે છે.

ઢવીસસહસ્ર ચહસય ॥ પપ્પહત્તરિ ગંતુ કુરુનપ્પવાયા ॥

ઢજ્ઞઠં વિ નિગ્ગયા ગય ॥ દંતા મેરુમ્મુહા ચહરો ॥ ૧૫૬ ॥

અર્થ—કુરુનપ્પવાયા કે ૦ કુરુદેવની જે નદી સીતોદા તથા સીતા તેહનું પ્રપાત કે ૦ પડવા નીકલવાનું સ્થાનક જે જીતી તિહાંથી ગંતુ કે ૦ જડને ઢવીસ સહસ્ર ચહસયપપ્પહત્તરિ કે ૦ ઢવીસ સહસ્ર ચારસેંને પંચોત્તર યોજન હજ્ઞઠંવિ કે ૦ વે પાસે મેરુમ્મુહા કે ૦ મેરુપર્વત સાહ્યામાં હરો કે ૦ ચાર ગયદંતા કે ૦ ગજદંત ગિરિ છે. તે નિષધ તથા નીલવંત પર્વતમાંહેથી નિગ્ગયા કે ૦ નીકળ્યા છે, તે ગજદંતા હાથીના દાંતને આકારે દેખાણ છે માટે અને ગજદંત ગિરિ કહિયું. ॥ ૧૫૬ ॥

હવે ગજદંત ગિરિની સ્થિતિ તથા વર્ણ અને નામ કહે છે.

અગ્નેયાશ્વ પયાહિ, ણેણ દિસાસુ સિયરત્તપિયનીલા ॥

જાસોમણસ વિહ્વપહ ॥ ગંધમાયણ માલવંતરુકા ॥ ૧૨૭ ॥

અર્થ-અગ્નેયાશ્વ કે ૦ અગ્નિ કૂળથી આદિ ઇટલે ધુરમાંડીને પયાહિણેણ કે ૦ પ્રદક્ષિણાવર્ત ગણતાં દિસાસુ કે ૦ ચાર દિશીને વિષે અનુક્રમે ચાર ગજદંત ગિરી છે. તેમાં સિય કે ૦ હજ્જલવર્ણે ગજદંતગિરિ અગ્નિકૂળે છે, અને નૈર્ઋત કૂળે રત્ત કે ૦ રત્તવર્ણે ગજદંત ગિરિ છે, તથા વાયુકૂળે પિય કે ૦ પીત ઇટલે પીલે વર્ણે ગજદંતગિરિ છે, તથા જ્ઞાન કૂળે નીલા કે ૦ નીલવર્ણે ગજદંતગિરિ છે, હવે અનુક્રમે અગ્નિકૂળથી હજ્જલા ગજદંતગિરિ પ્રમુખ ચાર ગજદંતાના નામ કહે છે. પેહેલો અગ્નિકૂળે સોમનસ, ત્રીજો નૈર્ઋત્ય કૂળે વિદ્યુત્પ્રજ, ત્રીજો વાયુકૂળે ગંધમાયણ કે ૦ ગંધમાદન તથા ચોથો જ્ઞાનકૂળે માલવંતરુકા કે ૦ માલ્યવંત નામે ગજદંતગિરિ જાણવો. ॥ ૧૨૭ ॥

હવે અષો લોકે દિક્કુમારિકા જ્યાં રહે છે તે સ્થાનક કહે છે.

અહ્લોગવાસિણીઠ ॥ દિસાકુમારીઠ અઠ ઇ ઇસિં ॥

ગજદંતગિરિવરાણં ॥ હિઠા ચિઠંતિ જવણેસુ ॥ ૧૨૮ ॥

અર્થ-અહ્લોગવાસિણીઠ કે ૦ અધોલોકને વિષે વસનારી જે અઠદિસાકુમારીઠ કે ૦ અઠ દિક્કુમારિકા છે તે ઇઇસિંગજદંત ગિરિવરાણં કે ૦ ઇગજદંતગિરિના નીચે જે જવણેસુ કે ૦ જવન છે તે જવનને વિષે ચિઠંતિ કે ૦ તે દિક્કુમારિકા રહે છે. ઇ રહેવાના સ્થાનકનું સામાન્યપણું કહ્યું. હવે વિશેષપણે તેમણે રહેવાના જે સ્થાનક છે, તે જ્ઞાનવંત ગુરુના વચનથી જાણવાં. તથા જોગંકરા, જોગવતી, સુજોગા, જોગમાલિની, સુવત્સા, વત્સમિત્રા, પુષ્પમાલા અને અર્નદિતા ઇ તેમનાં નામ જાણવાં. ॥ ૧૨૮ ॥

હવે ગજદંતગિરિનું હંચપણું તથા પહોલપણું કહે છે.

ધુરિ અંતે ચઙ પણસય ॥ હચ્ચત્તિ પિહુત્તિ પણસયાઽસિસમા ॥

દીહત્તિ ઇમે ઠકલા ॥ હુસયનવુત્તરસહસતીસં ॥ ૧૨૯ ॥

અર્થ-ઇમે કે ૦ ઇ ચાર ગજદંત ગિરિ તે ધુરિ કે ૦ જ્યાં કુલગિરિ થકી નીકળ્યા છે. ત્યાં નીલવંત-નિપધનીપરં ચઙસય કે ૦ ચારસેં યોજન હચ્ચત્તિ કે ૦ હંચા છે, તથા અંતે કે ૦ અંતને વિષે મેરુને જ્યાં મહ્યા છે, ત્યાં પણસય કે ૦ પાંચસેં યોજન હંચ કે ૦ હંચા છે, અને મૂલને વિષે પણસયપિહુત્તિ કે ૦ પાંચસેં યોજન પોહોલા છે, અને અંતે કે ૦ હેઢેતો અસિસમા કે ૦ તરવારની ધારની પેટે અંગુલને અસંખ્યાતમે જાગે પોહોલા છે; તેમણે અસિ ઇટલે જે તરવાર તે સદૃશ છે. તથા તે ગજદંતગિરિનું હાંવપણું સહસતીસં કે ૦ ત્રીસ હજાર અને હુસય કે ૦ વસેને નવુત્તર કે ૦ નવ યોજન અને હપર ઠ કલા કે ૦ ઠ કલા ઇટલું છે, ઇ ચાર ગજદંતગિરિનું દીર્ઘપણું કહ્યું તથા તે બે ગજદંતગિરિ હાંવપણે જેવારે ફકઠા કરીયં તેવારે કુરુદ્દેત્ર ધનુષ્યને આકારે છે, તે ધનુષ્યનું ષ્ઠ કહિયે બાહરનું ધુંઠનું જાગ અર્ધચંડાકારનું થાય, તેહના યોજન સાઠ સહસ્ર ચારસેંને અઠાર તથા હપર કલા બાર ઇટલે કુરુદ્દેત્રનું ધનુષ્ય થાય, સીતોદા તથા સીતાનદીની પચાસ યોજન પ્રમાણ પોહોલી જે જીતી છે, તે થકી ઢબીસસહસ્ર ચારસેંને પંચોતેર યોજન બે પાસે વેગલા ગજદંતગિરિ છે, તે બે પાસે ઇટલા વેગલા છે, માટે ઢબીસ સહસ્ર ચારસેંને પંચોતેર યોજન છે. તેને બમાણા

करी जीजीनो विस्तार पचास योजनमांहे जेलता त्रेपन्न सहस्र योजन कुरुक्षेत्रनी जीवा थाए. जीवा एटले धनुष्यनी पण्ठ तेसरिखी माटे जीवा कहिएं. इति गाथार्थ ॥ १३ए ॥

हवे कुरुक्षेत्रना मध्यजागनुं पढोलपणुं कहे ठे, मध्यजागना पोढोलपणाने झुबु कहिएं. ते केम के झुबु एटले तीर तेनुं जे ठाम तेने झुबु कहिएं ते कहे ठे.

ताणं तो देवुत्तर ॥ कुराउ चंदरुसंठियाउ डुवे ॥

दससहस्र विसुरुमहा ॥ विदेहदलमाणपिहुलाउ ॥ १३० ॥

अर्थ- ताणंतोदेव के० ते गजदंत गिरिमध्ये मेरुपर्वत अकी दक्षिणदिशिनेविषे देवकुरुक्षेत्र ठे, अने मेरु-
शी उत्तरदिशिनेविषे उत्तरकुराउ के० उत्तरकुरुक्षेत्र ठे, डुवे के० ए वे युगलियाना क्षेत्र ठे, ते चंदरुसंठि-
याउ के० अर्धचंद्रमाने आकारे रह्यां ठे, अने दससहस्रविसुरु के० दश सहस्र योजन रहित जे महाविदेह
क्षेत्रनुं पिहुलाउ के० विस्तार तेनो दलमाण एटले अर्ध करतां जेटला योजन थाए तेदला योजन कुरुक्षेत्र-
ना मध्यजागनुं पोढोलपणुं जाणवुं. ते केम ? तोके महाविदेह क्षेत्रनो विस्तार तेत्रीस सहस्र ठसॅने चोरासी
योजन अने उपर चार कला ठे; तेमांहेथी मेरुनुं विष्कंज दश सहस्र योजन काढिएं तेवारे तेवीस सहस्र
ठसॅने चोरासी योजन अने उपर चार कला उगरे; तेहुनुं अर्ध अंगीआर सहस्र आठसॅने वेतालीस योजन
उपर कला वे एटलो विष्कंज कुरुक्षेत्रना मध्यजागनेविषे जाणवो. ॥ १३० ॥

हवे कुरुक्षेत्रना गिरि कहे ठे.

नझुवावरकुले ॥ कणगमया वल समा गिरी दो दो ॥

उत्तरकुराउ जमगा ॥ विचित्तचित्ता य झ्यरीए ॥ १३१ ॥

अर्थ- नझुवावरकुले के० नदी जे सीतोदा तथा शीता तेमना पूर्व अने पश्चिमदिशें जे वे तट तेहने-
विषे कणगमया के० कनकमयी एहवा तथा वलसमा के० वलकूट ठे ते समा एटले सरखा सहस्र योजन
उंचपणुं ठे अने सहस्र योजन मूळें विस्तार तथा पांचसैं योजन उपर शिखरनेविषे विस्तार ठे जेमनो एहवा
गिरिदोदो के० वे वे पर्वत ठे. ते उत्तर कुराउ के० उत्तर कुरुक्षेत्रने विषे जमगा के० जमक एवेनामैं वे
पर्वत ठे, अने विचित्तचित्तायझ्यरीए के० देवकुरुक्षेत्रने विषे शीतोदा नदीना पूर्वदिशिना तटने विषे वि-
चित्रनामे कनकगिरि ठे, अने पश्चिम दिशिना तटने विषे चित्रनामे कनक पर्वत ठे. ॥ १३१ ॥

हवे कुरुक्षेत्रनी नदीना झह बखाले ठे.

नझव्ह दीहा पण पण ॥ हरया डुडुदारया झमे कमसो ॥

निसहो तह देवकुरु ॥ सूरु सुलसो य विज्जुपहो ॥ १३२ ॥

अर्थ- नझव्हदीहा के० नदीना प्रवाहने विषे दीर्घ एटले लांबपणुं ठे जेमनुं एहवा पण पण के० पांच
पांच हरया के० झह एकेका कुरुक्षेत्रने विषे ठे, वली ते झह केहेवा ठे डुडुदारया के० दक्षिण अने उत्तर
दिशे वे वे ठे वारणा जेमने विषे एहवा पांच झह ठे, तेना नाम ठे ते झमे के० आ कमसो के० अनुक्रमे
कहे ठे. एक निसहो के० निषध तह के० तथा बीजो देवकुरु, बीजो सूरु के० सूरु, य के० वली चोथो
सुलसो के० सुलस अने पांचमो विज्जुपहो के० विद्युत्प्रज ए पांच झह देवकुरुक्षेत्रमांहे शीतोदानदीना
जाणवा. इति गाथार्थ ॥ १३२ ॥

હવે શીતા નદીના પાંચ ઝરનાં નામ કહે છે.

તહ નીલવંત ઉત્તર, કુરુચંદે રવય માલવંતો તિ ॥

પઝમદહસમા નવરં ॥ એસુ સુરા દહસનામા ॥૧૩૩॥

અર્થ— તહ કે ૦ તેમજ નીલવંત, ઉત્તર કુરુ, ચંદે કે ૦ ચંડ એવય કે ૦ એવત અને માલવંતોત્તિ કે ૦ માલવંત ઇતિ એ પાંચ ઉત્તર કુરુકોત્રમાંહે શીતાનદીના ઝર જાણવા. એ ઝરનાં નામ વિઙ્ગઝર કહિયં. એ સર્વ ઝર છે તે પઝમ દહસમા કે ૦ પઝમઝર સરસા સહસ્ર યોજન લાંબા અને પાંચશે યોજન પોહોલા અને દસ યોજન લંબા જાણવા. નવરં કે ૦ એટલું વિશેષ છે જે એસુ કે ૦ એ ઝરને વિષે જે સુરા કે ૦ અધિષ્ઠાયક દેવ છે તે દહસ નામા કે ૦ પોતપોતાના ઝરને નામે તેમનાં નામ છે. ॥ ૧૩૩ ॥

હવે કુલગિરિ, જમલપર્વત, પાંચઝર અને મેરુ પહાના સાત આંતરા કહે છે.

અડસય ચઢતિસ જોય ॥ ણાંડં તહ સેગસત્તજાગાઠં ॥

ફ્કાર રસયકલાઠં ॥ ગિરિજમલદહાણ મંતરયં ॥ ૧૩૪ ॥

અર્થ— અડસય કે ૦ આઠસં અને ચઢતિસ જોયણાં કે ૦ ચોત્રીસ યોજન તહ કે ૦ તથા પ્રકારે સેગસત્ત જાગાઠં છે ૦ એક કલાના સાત જાગ કરીયં, એવે એક જાગ સહિત ફ્કારસયકલાઠં કે ૦ અગીઆર કલા એટલું કુલગિરિ, જમલપર્વત, પાંચ ઝર તથા મેરુનો પ્રલેકે અંતર જાણવો. તે કેમ દેવકુરુનું વિસ્તાર અગીઆર સહસ્ર આઠસં વેતાલીશ યોજન અને બે કલા છે; તે માંદેથી જમલપર્વત અને પાંચ ઝર તેણે રુંધેલા જે ૭ સહસ્ર યોજન છે તે કાઢિયં તેવારે અઘાવનસં વેતાલીસ યોજન અને કલા બે વધે; તે સાત જાગે વેચતાં આઠસે ચોત્રીસ યોજન આવે, શેષ ચાર ઊગરે તે ઊગણીસવાર ગણીયં તેવારે ઠુઠુત્તર કલા થાય. તેની સાથે મૂલગી બે કલા ફકડી કરતાં અઘોત્તર કલા થાય. તે વડી સાત જાગે વેચતા ઊગણીસી અગી-આર કલા આવે વડી એક કલા ઊગરે તેહના સાત જાગ કરિય તેહનું સાતણ્યો એક જાગ અને અગીઆર કલા એટલું કુલગિરિ તથા જમલપર્વત તથા ઝર પાંચ તથા મેરુનું અંતર જાણવું. ॥ ૧૩૪ ॥

હવે કાંચનગિરિની સ્થિતિ વખાણે છે.

દહપુવાવર દસ જો ॥ યણેહિ દસ દસ વિચઢ્ઢુકુનાણં ॥

સોલસગુણપ્પમાણા ॥ કંચણગિરિણો હુસય સવે ॥ ૧૩૫ ॥

અર્થ— દહપુવાવરદસજોયણેહિ કે ૦ ઝરયત્રી પૂર્વ અને પશ્ચિમદિશે દસ યોજનની વેગલાઈયં એકેકઝરના વંને પાસાનેવિષે દસદસકંચણગિરિણો કે ૦ દસ દસ કંચનગિરિ જાણવા. તે કંચનગિરિ કેહેવા છે? તોકે વિચઢ્ઢુકુનાણં કે ૦ વૈતાઢથનાકૂટથી સોલસગુણપ્પમાણં કે ૦ સોલસગુણ મોટા છે, એવા કંચનગિરિ જંબૂદીપને વિષે સવે કે ૦ સર્વે હુસય કે ૦ વસં જાણવા. તે કેમ? દેવકુરુ તથા ઉત્તરકુરુના દશ ઝર છે તે એકેકઝરને બે પાસે દશ દશ ગુણતાં વીશ થાય. તે વીશને દશવાર ગુણતાં વસં પૂરા થાય. વૈતાઢથના, કૂટથી કંચનગિરિ જે છે તે સોલસગુણ મોટા છે તે યંચથી જાણવા.

હવે જંબૂવૃદ્ધ વખાણે છે.

ઉત્તરકુરુપુવ્વે ॥ જંબૂણય જંબૂપીઢમંતેસુ ॥ કોસહુ

યુચં કમિ વ ॥ દ્દમાણ ચઢવીસગુણ મજ્ઞે ॥ ૧૩૬ ॥

અર્થ- ઉત્તરકુરુપુષ્પે કે૦ ઉત્તરકુરુદેત્રના પૂર્વદિશિના અર્ધનેવિષે જંબુણ્ય કે૦ રક્તવર્ણ કનકનું જંબૂ-
પીઠ કે૦ જંબૂદ્ધનું પીઠ જાણવું. તે પીઠ કેહવું છે? તોકે- અંતેસુ કે૦ ઢેઢાનેવિષે કોસડુગું કે૦ જે કોસ
સમજૂતલથી ઇંચું છે. તિહાંથી કમિ કે૦ અનુક્રમે વદુમાણ કે૦ વધતુ વધતું મધ્યે કે૦ મધ્યજાગે ચઢવી-
સગુણં કે૦ ચઢવીસગુણું છે; એટલે મધ્યજાગે વાર યોજન ઇંચું એ ઇંચા એટલે ઇલદા સરાવને આકારે પીઠ
જાણવું. ઇતિ ગાથાર્થ. ॥ ૧૩૬ ॥

વલી તેહજ પીઠ વચાણે છે.

પણસયવદ્દપિહુત્તં ॥ તં પરિચિત્તં ચ પઠમવેર્ષ ॥

ગાઠ હુગે ગુચ્છપિહુ ॥ ત્ત ચારુચઠદારકલિયા ॥ ૧૩૭ ॥

અર્થ- તે પીઠ કેહવું છે? તોકે-પણસયવદ્દપિહુત્તં કે૦ પાંચસેં યોજન વર્તુલ તથા પોહોલું છે. તં કે૦ તે
પીઠ છે તે સર્વ પઠમવેર્ષ કે૦ પદ્મવરનામે જે વેદિકા છે, તેણિં પરિચિત્તં કે૦ વિદ્યું છે. તે વેદિકા કેહવી
છે ગાઠહુગેગુચ્છ કે૦ જે કોશ ઇંચા અને એક કોશ પોહોલા એવા ચાર કે૦ મનોહર જે ચઠદાર કે૦ ચાર
વારણા તેણે કરી કલિયા એ૦ સહિત છે. ॥ ૧૩૭ ॥ ઇતિ ગાથાર્થ.

તંમજ્ઞે અરુચિઞ્ચર ॥ ચઠ્ઠ મણિપીઠિયાશ્ જંબૂતરૂ ॥

મૂલે કંદે લંબે ॥ વરવયરારિઠ્ઠવેરુલિઠ્ઠ ॥ ૧૩૮ ॥

અર્થ- તંમજ્ઞે કે૦ તે પીઠિકાના મધ્યજાગે અરુચિઞ્ચર કે૦ આઠ યોજન છે વિસ્તાર જેનો એટલે પહોલી છે,
તથા ચઠ્ઠ કે૦ ચાર યોજન ઇંચી એવી જે મણિ પીઠિયાશ્ કે૦ મણિમયપીઠિકા તેહનેવિષે જંબૂતરૂ કે૦
જંબૂદ્ધ છે. તે જંબૂદ્ધની મૂલે કે૦ મૂલનેવિષે જે જડા છે તેવરવયર કે૦ પ્રધાન જે વજ્રરત્ન તે મયી છે. તથા
કંદે કે૦ મૂલથી ઇપર જે કંદ તે અરિઠ્ઠ કે૦ શ્યામવર્ણરત્ન તેહનું છે. તથા લંબે કે૦ જંબૂદ્ધની જે ઢાલ
તે વેરુલિઠ્ઠ કે૦ વૈરુર્યરત્ન એટલે નીલવર્ણ રત્ન તેહની છે. ॥ ૧૩૮ ॥

તસસ ય સાહ્ પસાહ્ ॥ દલાય વિંટાય પલ્લવા કમસો ॥

સોવન્નજાયરૂવા ॥ વેરુલિતવણિજ્ઞાજંબૂણ્યા ॥ ૧૩૯ ॥

અર્થ- તસસ કે૦ તે જંબૂદ્ધની સાહ કે૦ શાલા એટલે મોટી નાલ અને પસાહ્ કે૦ પ્રશાલા એટલે લ-
ઘુશાલા તે ન્હાની નાલ તથા દલા કે૦ પત્ર ય કે૦ વલી વિંટા કે૦ વીટ તે પત્રના મૂલ ય કે૦ વલી
પલ્લવ કે૦ નવાંકૂરા તે નવા ઇગતાં પત્ર એકમસો કે૦ અનુક્રમે સોવન્ન કે૦ સુવર્ણ તથા જાયરૂવા કે૦
જાતરૂપ તે કાંડક ધલવર્ણ કનક, તથા વેરુલિય કે૦ વૈરુર્યરત્ન તથા તવણિજ્ઞા કે૦ તપનીય એટલે તપાવેલું
સુવર્ણ તથા જંબૂણ્યા કે૦ રક્તસુવર્ણના જાણવા. એટલે જંબૂદ્ધની મોટી શાલા છે તે પીલાવર્ણનું કનક તે
સંબંધી છે, તથા જે લઘુ શાલા છે તે પૂર્વે જાતરૂપ કહ્યું જે કાંડક થોલું કનક તેહની છે, તથા જંબૂદ્ધના
જે પત્ર છે વૈરુર્યરત્નના એટલે નીલારત્નના છે, તથા પત્રના વિંટા છે તે પૂર્વેક તપનીયસુવર્ણ સરજા મહાતેજ-
વંત છે, તથા જે પલ્લવ છે તે જંબૂનદ એટલે રક્તસુવર્ણ તેહના છે. ॥ ૧૩૯ ॥

સો રયયમયપવાલો ॥ રાયયવિડિમો ય રયણપુષ્પફલો ॥

કોસડુગં ડબ્દો ॥ શુદ્ધસાહા વિડિમવિસ્કંજો ॥ ૧૪૦ ॥

अर्थ- सो के० ते जंवूवृक्ष केहवुं ठे रययमयपवालो के० रूपामयी ठे नवां प्रवाल एटले पत्र जेहनेविषे. वली केहवुं ठे. राययवस्मि के० रूपानी वस्मि एटले मध्यजागनी वचेनी मोटी ठे माल जेहनी. वली केहवुं ठे. रयणपुष्पफलो के० सर्व फलफूल रहमय ठे जेहना. वली जंवूवृक्ष केहवुं ठे कोसडुगंजवेहो के० वे कोश चमिमध्ये लंरुपणे जाको ठे तथा थुरु के० थरुनेविषे तथा साहा के० मोटी शाखानेविषे तथा विडिम के० मध्यजागे जे मूल शाखा ठे, तेहनेविषे वे कोशतुं विरकंजो के० पोहोलपणुं जाएवुं. ॥ १४० ॥ इति गाथार्थ.

शुडसाहवडिमदीह, ति गाउए अठ पनर चउवीसं ॥ सा-
हा सिरिसमजवणा ॥ तम्माण सचेइयं विडिमं ॥ १४१ ॥

अर्थ- शुडसाहवडिम के० ते जंवूवृक्षतुं अड तथा शाखा तथा वडिम एटले मूलगी लंची काली जे मध्यजागनी मोटी डाल ते लांवपणे अनुक्रमे गाउएअठ दिहत्ति के० आठ कोश अडनी डाल लांबी ठे तथा शाखा एटले चार ठिगे चार मोटी जे डाल जे अडनी शाखा अकी नीकली ठे त्यां अकी पन्नर के० पन्नर कोश लांबी ठे तथा वडिम के० मध्यजागनी मूलगी लांबी डाल लंची ठे ते चउवीस के० चोवीश कोश लांबी ठे. ए चार दिशिनी चार शाखानेविषे सिरिसमजवणा के० श्रीदेवीना जवनसरखा चार जवन जाणा. तथा तम्माणसचेइयंवडिमं के० ते श्रीदेवीना जवन सदश जे पाचमी वडिमं के० मोटी चोवीश कोशनी डाल ठे ते उपर जिनजवन जाएवुं. ॥ १४१ ॥

पुबिस्त्रि सिज्ज तिसु आ ॥ सणाणि जवणेसु णाडियसुरस्स ॥
सा जंबू वारसवे ॥ इयाहि कमसो परिस्त्रित्ता ॥ १४२ ॥

अर्थ- पुबिस्त्रिसिज्ज के० पूर्वदिशिनी शाखाना जवननेविषे जंबूदीपनो अनादित नामे जे अधिघायक देव तेने सुयानीसिज्जा ठे, तथा तिष्ठुजवणेसु के० शेष जे त्रण जवन ठे तेनेविषे आसणाणि के० वेसवायोग्य सिंहासन ठे, ते कोना ठे तो के अणाडियसुरस्स के० अनादित ठे नाम जेतुं एहवो जे जंबूदीपनो अधिघायक देव ठे, तेना ठे, तथा सा के० ते जंबूवृक्षनी जे पीठीका ठे, ते वारसवेइयाहि के० वार वेदिकाए करी कमसो के० अनुक्रमे परिस्त्रित्ता के० बीदेली ठे. ॥ १४२ ॥

दहपउमाणं जंवि, डरं तु तमिहावि जंबूरुक्काणं ॥
नवरं मह्यरियाणं ॥ ठाणे इह अगमहिसीउं ॥ १४३ ॥

अर्थ- दहपउमाणं के० पद्मजहना कमलतुं जे परिवार तथा जंविडरं के० जे पद्मजहना विस्तार पूर्वं कथ्यो ठे. तमिहावि के० तेम अहीआं पण जंबूरुक्काणं के० जंबूवृक्षनो जे परिवार तेपण तेमज जाएवो. ए-टले अहीआं पण बीजा लघु जंबूवृक्षनो परिवार जाएवो. नवरं के० एटलुं विशेष ठे जे तिहां जे चार मह-त्तरिका देवी कही ठे ते मह्यरियाणंठाणे के० तेमहत्तरिकाने स्थानके इह के० अहीआं अगमहिसिउं के० अग्रमहिणीं जाएवी. ॥ १४३ ॥ इति गाथार्थ.

कोस डुसएहि जंबू ॥ चउदिसिं पुबसाखसमजवणा ॥
विदिसासु सेस तिसमा ॥ चउवाविजुया य पासाया ॥ १४४ ॥

अर्थ- जंबू के० जंबूवृक्षने चउदिसिं के० चारदिगे कोसडुमएहिं के० वसं कोशे पुबसाखसमजवणा के०

पूर्वदिशिनी शाखा सरखा जवन जाणवा. एटले ए जावार्थ जे जवन जे चैत्यगृह ठे ते चार दिशिनेविषे जंवू-
वृक्षथकी बसें कोशें दूर ठे तथा विदिसासु के० विदिशिनेविषे सेसतिसमा के० वीजी त्राण डालनेविषे जेवा जवन
ठे तेवा विदिशिनेविषे चउवाविजुया के० चार वावडिणं सहित पासाया के० चार प्रासाद जाणवा. ॥१४४॥

ताणंतरेसु अड जिण, कुमा तह सुरकुराइ अवरक्रे ॥

राय यपीढे सामलि ॥ रुक्को एमेव गरुलस्स ॥ १४५ ॥

अर्थ- ताणंतरेसु के० ते जिनजवन तथा प्रासादना आठ अंतरनेविषे अडजिणकूडा के० जिनजवने स-
हित आठ कूट जाणवा. पण ते कूट केहवा ठे? तो के बार योजन मूलें विस्तार ठे अने चार योजन शिखरे
विस्तार ठे तथा आठ योजन उंचा एवा आठ कूट ठे. ते तरुकूट कहा ठे. तह के० तथा प्रकारे सुरकुराइ
के० देवकुरुदेवना अवरक्रे के० पश्चिमदिशिना अर्धनेविषे राययपीढे के० रूपानीपीठिकानी उपर सामलिरु-
क्को के० शाहमलीवृक्ष ठे ते गरुलस्स के० गरुलदेवताने वसवायोग्य जाणवो. एवमेव के० एहनो पण विस्तार
एज जंवूवृक्षनी पेठे जाणवो. ॥ १४५ ॥

हवे महाविदेहमांहे बत्रीस विजय वखाणे ठे.

बत्तीस सोल बारस ॥ विजया वरकार अंतरनईठ ॥

मेरुवणाठ पुढा ॥ वरासुकुलगिरिमह नयंता ॥ १४६ ॥

अर्थ- बत्तीस के० बत्रीस तथा सोल के० सोल अने बारस के० बार ए सर्व अनुक्रमे विजया के वि-
जय तथा वरकार के० वृक्षकार पर्वत अने अंतरनईठ के० अंतरनदी जाणवी. एटले बत्रीस विजय तथा
सोल वृक्षकार पर्वत अने बार अंतरनदी जाणवी. ते मेरुवणाठ के० मेरुना जङ्गलालवन अफी पुढावारासु
के० पूर्वदिशि अने पश्चिमदिशिनेविषे कुलगिरिमहनयंता के० प्रथम वे विजय पढी वे वृक्षकारपर्वत वली
वे विजय तेवार पढी वे अंतरनदी वली वे विजय एम अनुक्रमे एकेकीदिशे सोलविजय तथा आठ वृक्ष-
कार पर्वत तथा ७ अंतरनदी आय. ते वेपासना एकठा करिणं त्यारे बत्रीस विजय तथा सोल वृक्षकार प-
र्वत अने बार अंतर नदी आय. ॥ १४६ ॥ इति गार्थार्थ.

हवे बत्रीस विजयना पोहोलपणानुं प्रमाण कहे ठे.

विजयाण पिहुत्ति सग, छ जाग बारुत्तरा डुवीससया ॥

सेलाणं पंचसए ॥ सवेइ नइ पन्नवीससयं ॥ १४७ ॥

अर्थ- डुवीससया के० बावीससं अने बारुत्तरा के० बार योजन उपर एक योजनना अरु के० आठ
जाग करिणं तेहवा सग के० सात जाग एटलुं विजयाणपिहुत्ति के० एकेका विजयनुं पोहोलपणुं जाणवुं.
तथा सेलाणं के० वृक्षकार पर्वत जे ठे ते पंचसए के० पांचसं योजन पोहोला ठे. तथा सवेइनइपन्नवीस-
सयं के० सर्व जे अंतरनदी ठे ते एकसोने पचीस योजन पोहोली ठे. हवे ए विजयादिनुं पोहोलपणुं जाण-
वानो उपाय लखे ठे. चउपन्न सहस्रयोजन जूमी, मेरु अने जङ्गलालवने रुंधी ठे, तथा चार सहस्र योजन
जूमी, वृक्षकारपर्वतोए रुंधी ठे, तथा सातसंने पचास योजन जूमिना अंतरनदीए रुंध्या ठे, तथा
पांच सहस्र आठसं चुमालीस योजन जूमी, वे वन मुखे रुंधीठे. ए सर्व योजन एकठा करिणं तेवारे चोसठ
सहस्र अने पांचसं चोराणु योजन आय. ए एक लक्ष योजन प्रमाण जे जंवू दीप ठे, तेमांहीं काढीं.

તેવારે પાંત્રીશ સહસ્ર ચારસેં ને ઢ યોજન હગરે. હવે અહીંઆ વિજયનું પરિમાણ વાંઠીઈં હૈંઈં તેમાટે હગસ્યા જે પાંત્રીસ સહસ્ર અને ચારસેં ઢ યોજન તે સોલ વિજય હે માટે સોલ જાગે વેહેંચીઈં તેવારે વાવી-સસેં અને વાર યોજન લાજે અને હપર ચહદ યોજન હગરે, તેના પ્રત્યેક યોજનના આઠ જાગ કરિયે તેવારે એકસોને વાર જાગ થાઈં. તે સોલ જાગે વેચતાં આઠીઆ સાત જાગ લાજે દટલે એકેક વિજયનું પરિમાણ વાવીસસેં ને વાર યોજન હપર આઠીઆ સાત જાગ દટલું જાણવું. ॥ ૧૪૭ ॥

હવે વિજયાદિકનું લાંવપણું કહે હે.

સોલસસહસ્સ પણ સય ॥ વાણહયા તહ ય દો કલાઈ

ય ॥ ઇસિં સવેસિં ॥ આયામો વણમુહાણં ચ ॥ ૧૪૮ ॥

અર્થ- સોલસસહસ્સ કે ૦ સોલ સહસ્ર અને પણસય કે ૦ પાચસેંને વાણહયા કે ૦ વાણુ યોજન તહય કે ૦ તેમજ દોકલાઈય કે ૦ બેકલા હપર દટલું ઇસિંસવેસિં કે ૦ ઇ સર્વ વિજય તથા વહસ્કાર તથા અંતર નદી જે હે તે સર્વનું આયામો કે ૦ લાંવપણું જાણવું. ચ કે ૦ વહી શીતોદા તથા શીતાને અંતે પૂર્વ તથા પશ્ચિમ દિશે જે વણમુહાણં કે ૦ ચાર વનમુલ હે, તેહનું પણ દટલું લાંવપણું જાણવું. ॥ ૧૪૮ ॥

હવે વહસ્કારનું ળંચપણું કહે હે.

ગયદંત ગિરિવુહા ॥ વસ્કારા તાણમંતરનઈણં ॥ વિ-

જયાણં ચ નિહાણા, હમાલવંતા પયાહિણઈ ॥ ૧૪૯ ॥

અર્થ- તે વહસ્કાર પર્વત ગયદંતગિરિવુહા કે ૦ ગયદંત ગિરિનીપેરે ળંચા હે, જેમ ગયદંતગિરિ કુલગિરિને સમીપે ચારસેં યોજન ળંચા હે હેહેડે મેરુપર્વતની પાશે પાંચસેં યોજન ળંચા હે, તેમ ઇ વહસ્કાર પણ કુલગિરિને સમીપે ચારસેં યોજન ળંચા હે, અને હેહેડે શીતોદા તથા શીતાને સમીપે પાંચસેં યોજન ળંચા હે. હવે વસ્કારાતાણમં તરનઈણંવિજયાણંચ કે ૦ સોલ વહસ્કાર પર્વતના તથા વાર અંતરનદિના અને વહીસ વિજયના અનિહાણા કે ૦ નામ કહે હે. તે સર્વ માલવંતા કે ૦ માલ્યવંત નામે જે ગયદંતગિરિ હે, તે થકી પયાહિણઈ કે ૦ દહિણાવતેં જાણવા. ॥ ૧૪૯ ॥

હવે અહીંઆં પ્રથમ સોલ વહસ્કારનાં નામ કહે હે.

ચિતેં ય બંજકૂને ॥ નલિણી કૂડેં ય ઇગસેલે ય ॥

તિહમેં વેસમણે વિ ય ॥ અંજણ માયંજણે ચેવ ॥ ૧૫૦ ॥

અંકાવહ પમ્હાવહ ॥ આસીવિસ તહ મુહાવહે ચંદે ॥

સૂરે નાગે દેવે ॥ સોલસ વસ્કારગિરિનામા ॥ ૧૫૧ ॥

અર્થ- એક ચિત્ર, વીજુંં બ્રહ્મકૂટ, ત્રીજુંં નલિનીકૂટ, ચોથુંં એકસોલ કૂટ, ય કે ૦ વહી પાંચમુંં ત્રિકૂટ, ળઈં વૈશ્રમણ, અહીંઆ વિય ઇ શબ્દ પાદપૂરણાર્થે હે. સાતમુંં અંજન, આઠમુંં માતંજન, ચેવ પદપૂરણાર્થે હે. ૧૫૦ નવમુંં અંકાપાતિ, દશમુંં પદ્માપાતિ અગ્રીઆરયુંં આશીવિષ, તહ કે ૦ તથા વારમુંં મુલાવહ, તેરમુંં ચંદ્ર, ચહદમુંં સૂરે, પંદરમુંં નાગ, અને સોલમુંં દેવ, ઇ સોલ વહસ્કાર ગિરિનાં નામ જાણવાં. ॥ ૧૫૧ ॥

हवे बार अंतर नदीनां नाम कहे ठे.

गाहावइ दाहावइ ॥ वेगवई तत्त मत्त उम्मत्ता ॥ खीरोय ॥

सीय सोया ॥ तह अंतो वाहिणी चेव ॥ १५१ ॥

उम्मी माखिणि गंजी, रमाखिणी फेणमाखिणी चेव ॥

सव्ववि दस जोयण ॥ उंडा कुंरुप्रवापया ॥ १५३ ॥

अर्थ-ग्राहवति, ह्रहवति, वेगवति, तप्ता, मत्ता, उम्मत्ता, खीरोदा, शीतस्रोता, तथा अंतर्वाहिणी, चेव पदपूर्णाथें ठे ॥ १५१ ॥ उम्मीमाखिनी, गंजीरमाखिनी, फेनमाखिनी चेव पदपूर्णार्थ जाणवुं. एवा नामे बार अंतर नदी जाणवी. ते धुरे तथा ठेहेडे सव्ववि के० सर्व नदिउं पण दस जोयण उंडा के० दश योजन प्रमाण उंडा जे कुंरुप्रवा के० नीलवंतने नीचे उ कुंड ठे. तथा निषेधने नीचे पण उ कुंड ठे, ते थकी उन्नव एटले निकली एवी एया के० ए बार अंतर नदी ते कुंरुने नामेज जाणवी. जेम ग्राहवंत कुंड थकी ग्राहवती नदी निकली. ए रीते नदीने नामे कुंडनां नाम जाणवां, अहीनां नदीनी देवीनो दीप प्रमुख जे विशेष प्रकार ठे ते सर्व रोहितांशाने परिमाणे जाणवो. ॥ १५३ ॥

हवे बत्रीश विजयनां नाम चार अनुष्टुप उंदे करी कहे ठे.

कठो सुकठ य महा, कठो कठावई नहा ॥ आवत्तो मं-

गलावत्तो ॥ पुक्कलो पुक्कलावई ॥ १५४ ॥ वठो सुवठो य

महा, वठो वठावई विया ॥ रम्मो य रम्मउं चेव ॥ रम-

णी मंगलावई ॥ १५५ ॥ पम्हो सुपम्हो य महा, पम्हो प-

म्हावई तहा ॥ संखो नखिण नामा य ॥ कुमुदो नखिणाव-

ई ॥ १५६ ॥ वप्पोसुवप्पो य महा, वप्पो वप्पावई विय ॥

वग्गू तहा सुवग्गू य ॥ गंधिलो गंधिलावइ ॥ १५७ ॥

अर्थ-एक कठ, बीजो सुकठ, बीजो महाकठ, चौथो कठावर्त तथा प्रकारे पांचमो आवर्त, उठो मंगलावर्त, सातमो पुक्कल, आठमो पुक्कलावति, ॥ १५४ ॥ नवमो वठ, दशमो सुवठ, अगीआरमो महावत्त, बारमो वठावर्त, विय शब्द पदपूर्णार्थें ठे. तेरमो रम्य, चौदमो रम्यक, चेव के निश्चे पंदरमो रमणि, सोल्लमो मंगलावती, ॥ १५५ ॥ सत्तरमो पन्न अठारमो सुपन्न, उगणीशमो महापन्न बीशमो पद्मावती तो के० तेवार पढी एकवीशमो शंख, बावीशमो नखिन एवे नामे विजय ठे. जेवीशमो कुमुद, चोवीशमो नखिनावती, ॥ १५६ ॥ पचीशमो वप्प, उठवीशमो सुवप्प, सत्तावीशमो महावप्प अचावीशमो वप्पावती, तिय शब्द पद पूर्णार्थें ठे. उगणत्रीशमो वट्टु, तहा के० तथा प्रकारे त्रीशमो सुवट्टु, एकत्रीशमो गंधिल अने बत्रीशमो गंधिलावति ॥ १५७ ॥

हवे वली गाथा उंदे कहे ठे.

एए पुवावर गय, वियह दलियत्तिनई दिसिदलेसु ॥

जररूपुरीसमाउं ॥ इमेहि नामेहि नयरीउं ॥ १५८ ॥

અર્થ—અપ્પુલાવરગય કે ૦ એ કઢાદિક બત્રીસ વિજય જે છે તે પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશિ ગત જે વિચિત્ર કે ૦ લાંબા વૈતાલ્ય પર્વત તેણે ઝરત તથા યેરવતની પેરે વિજયના દલિયત્તિ કે ૦ અર્ચ કીધાં છે એટલે એકેકી વિજયના બે બે સંઝ કીધાં છે, વલી એકેકા વિજયને વિષે બે બે નદી છે તેણે કરી ૪ સંઝ કીધાં છે. નર્દિસિ કે ૦ નદીદિશિ દક્ષિણર્ચ વિજયને વિષે ઝરઝ પુરીસમાઈ જે ૦ દક્ષિણ ઝરતની અયોધ્યા નગરી સરસી ઇમેહિ નામે હિનયરીઈ કે ૦ એ આગલી ગાથામાં કેસો એવાનામે બત્રીસ નગરીઈ છે. ॥ ૧૫૭ ॥

હવે એ બત્રીસ નગરીઈનાં નામ અનુક્રમે કહે છે.

સ્વેમા સ્વેમપુરા વીય ॥ રિઠ્ઠા રિઠ્ઠાવઙ્ગ ય નાયવા ॥ સ્વગી
મંજૂસા વિય ॥ ડસહપુરી પુંડરીગિણી ય ॥ ૧૫૮ ॥ સુસીમા
કુંડલા ચેવ ॥ ડવરાઙ્ગ્ય પહંકરા ॥ અંકાવઙ્ગ પમ્હા વઙ્ગ ॥
સુજ્ઞા રયણસંચયા ॥ ૧૬૦ ॥ આસપુરા સીંહપુરા મહાપુરા
તહ ય ચેવ વિજયપુરા ॥ અવરાઙ્ગ્ય ય અવરા ॥ અસોગ
તહ ય વીયસોગા ય ॥ ૧૬૧ ॥ વિજયાય વેજયંતિ ॥ જ-
યંતિ અપરાજિયા ય બોધવા ॥ ચક્રપુરા સ્વગ્ગપુરા ॥ હોઙ્ગ
અવજ્ઞા અર્જજ્ઞાય ॥ ૧૬૨ ॥

અર્થ—સ્વેમા, સ્વેમપુરા, વિય કે ૦ વલી અરિષ્ટા, અરિષ્ટવતી, નાયવા કે ૦ જાણવી. સ્વગી, મંજૂષા, વિય કે ૦ નિશ્ચે ક્ષવજપુરી, પુંડરીગિણી, ચેવ શબ્દ પદપૂર્ણાર્થ છે. એ આઠ નગરીના નામ કહ્યાં. ॥ ૧૫૮ ॥ સુસીમા, કુંડલા, ચેવ પદપૂર્ણાર્થ છે અપરાવતી, પ્રજંકરા, અંકાવતી, પદ્માવતી, શુજ્ઞા, રણસંચયા, ॥ ૧૬૦ ॥ અશ્વપુરા, સિંહપુરા, મહાપુરા, ચેવ શબ્દ પદપૂર્ણાર્થ છે તહય કે ૦ તથા પ્રકારે વિજયપુરા, અપરાજિતા, અપરા, અશોકા, તથા પ્રકારે વીતશોકા ॥ ૧૬૧ ॥ ચેવ પદપૂર્ણાર્થ છે. વિજયા, ચેવ પદ પૂર્ણાર્થ છે, વેજયંતિ, જયંતિ, અપરાજિતા, તે બોધવા કે ૦ જાણવી. ચક્રપુરી, સ્વગ્ગપુરી, હોઙ્ગ કે ૦ હોય અવધ્યા અને બત્રીસમી અયોધ્યા નગરી જાણવી. એ બત્રીસ નગરી તે નદીની દિશિએ જે વિજયનું અર્ચ છે, તે માંહે જાણવી. ॥ ૧૬૨ ॥

હવે વિજયની નદી કહે છે.

કુંડપ્રવા ડગંગા ॥ સિંધૂઈ કઢપમ્હપમુહેસુ ॥ અઠઠ-
પસુ વિજય, સુ સેસેસુ રત્ત રત્તવર્ઙ્ગ ॥ ૧૬૩ ॥

અર્થ—નિપથ તથા નીલવંતને સમીપે જે કુંડ કે ૦ કુંડ તે અઠી હજીવ કે ૦ નીકલી જે ગંગાસિંધૂઈ કે ૦ ગંગા, સિંધુ, નામે જે નદી તે કઢપમ્હપમુહેસુ અઠઠપસુ વિજયસુ કે ૦ કઢાદિક આઠ વિજયને વિષે અને પદ્માદિક આઠ વિજયનેવિષે ગંગા અને સિંધૂ એ બે નદી જાણવી. અને સેસેસુ કે ૦ શેષ બીજા જે વહ્યાદિક આઠ વિજય અને વપ્રાદિક આઠ વિજય તેનેવિષે રત્તરત્તવર્ઙ્ગ કે ૦ રક્તા અને રક્તવતી નામા બે નદી છે તે સર્વ નદીઈ વૈતાલ્ય પ્રતે જેદીને શીતોદા તથા શીતા માંહે પ્રવેશ કરે છે. એ કઢાદિક વિજયથી દક્ષિણવર્ત ગળીં. ॥ ૧૬૩ ॥

હવે માહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે પૂર્વ તથા પશ્ચિમદિશિયં શીતોદા તથા શીતાનદી જગતીને ત્રેદીને જ્યાં સમુદ્રમાંહે મલે છે. ત્યાં જગતી માંહેની દિશિશીતોદા શીતાને વન્ને વાઝુ ચાર વનમુખ છે તેહનું પરિમાણ કહે છે.

અવિવ રિક્કણ જગદ્ ॥ સવેશ્વણમુહચઙકપિહુલત્તં ॥ ગુ-
ણતીસસય ડુવીસા ॥ નંદિતિ ગિરિઅંતિ ઇગકલા ॥ ૧૬૪ ॥

અર્થ— અવિવરિક્કણજગદ્ કે ૦ જગતીની વિવદ્ધાવિના ઇટલે જગતીરહીત અને સવેશ્વ કે ૦ વેદિકા સહિત જે વણમુહચઙક કે ૦ ચાર વનમુખ છે. પિહુલત્તં કે ૦ તેનું પહોલપણું ગુણતીસસયડુવીસા કે ૦ ડંગણ-ત્રીશસેને વાવીસ યોજનનું નંદિતિ કે ૦ શીતોદા તથા શીતાનદીને સમીપે જાણવું. અને પઠી સંકોચતા સંકોચતા ગિરિ અંતિઇગકલાં કે ૦ નિષધ તથા નીલવંતને પાશે વિનમુખનું વિસ્તાર એક કલા જાણવો. હવે કુલ-ગિરિ થકી નદી દિશિ જાતાં વાંઘીત સ્થાનકનેવિષે વનમુખનો વિસ્તાર જાણવાનો વિધિ કહે છે. નિષધ તથા નીલવંતને સમીપે વનમુખનો વિસ્તાર એક કલા છે, તો નદીને સમીપે નિષધ તથા નીલવંત થકી સોલ હજાર પાંચસેને વાંણુ યોજન ઉપર વે કલા જઇયે તેવારે વનમુખનો વિસ્તાર જાણવો. માટે ઇ પૂર્વોક્ત સોલ હજાર પાંચસે ને વાણુ યોજનની કલા કરીયે તે કલા ત્રણ લાખ પંદર હજાર વસે ને પચાશ આય, અને તે નદીને સમીપે વનમુખનો વિસ્તાર ડંગણત્રીસસેને વાવીશ યોજન છે તેની સાથે ગુણીયે તેવારે વાણુ કોની અગીઆર લાખ સાઠ હજારને પાંચસે ઉપર આય, તેને તે ક્ષેત્રનો વિસ્તાર ત્રણ લાખ પંદર હજાર વસે ને પચાશસાથે જાગ આપીયે તેવારે ડંગણત્રીસસે ને વાવીશ યોજન વનમુખનો વિસ્તાર આય તે જાણવો. ઇ પ્રકારે જ્યાં વાંઘીયે ત્યાં વનમુખનો વિસ્તાર લાજે. ॥ ૧૬૪ ॥

હવે વિજયાદિકનો વિસ્તાર એકઠો કરતાં લાખ યોજન પૂર્ણ આય તે કહે છે.

પણતીસસહસ ચઙસય ॥ ષકુત્તરા સયલવિજયવિરક્તંજો ॥
વણમુહ ડુગ વિરક્તંજો ॥ અઢવન્નસયા ચ ચઙઆલા ॥ ૧૬૫ ॥

અર્થ— પણતીસસહસ ચઙસયષકુત્તરા કે ૦ પાંત્રીસ હજાર ચારસેને ષ યોજન ઇટલા સયલવિજયવિરક્તંજો કે ૦ સર્વવિજયનો વિરક્ત જાણવો. અને વણમુહડુગવિરક્તંજો કે ૦ વે વનમુખનું વિરક્ત તે અઢવન્નસયાચ ચઙઆલા કે ૦ અઢવન્નસે ને ચુમાલીશ યોજન છે. ॥ ૧૬૫ ॥

સગસય પન્નાસા નઙ ॥ પિહુત્તિ ચઙવણ સહસ મેરુવણે ॥
ગિરિવિહર ચઙસહસા ॥ સવસમાસો હવઙલક્કં ॥ ૧૬૬ ॥

અર્થ— સગસયપન્નાસા કે ૦ સાતસેને પચાસ યોજન નંદિપિહુત્તિ કે ૦ અંતરનદીનું પહોલપણું છે, અને ચઙ-વણસહસમેરુવણે કે ૦ ચોપન હજાર યોજન મેરુ અને જઙશાલ વન છે, તે કેમકે જઙશાલ વન છે, તે મેરુથકી પૂર્વદિશિ અને પશ્ચિમદિશિ વાવીશ વાવીશ હજાર યોજન છે, તેમાટે વે વાઝુના ચુમાલીશ હજાર યોજન થયા, અને મેરુનો મધ્ય વિસ્તાર દશ હજાર યોજન છે. ઇ એકઠા કરતાં ચોપન હજાર યોજન પૂર્ણ આય; તથા ગિરિવિહરચઙસહસા કે ૦ ગિરિ જે વઢુસ્કાર પર્વત તેનો વિસ્તાર ચાર હજાર યોજન છે. સવ કે ૦ ઇ સર્વનો વિસ્તાર તેને સમાસ કે ૦ એકઠો કરિયે તેવારે હવઙલક્કં કે ૦ લાખ યોજન પૂર્ણ આય છે. ॥ ૧૬૬ ॥

હવે અધોલોકમાંહે ગામ વખાણે છે.

જોયણ સયદસગંતે ॥ સમધરણીઈ અહો અહો ગામા ॥
બાયાલીસસહસેહિ ॥ ગંતું મેરુસ્સ પઢિમઈ ॥ ૧૬૭ ॥

અર્થ- સમધરણીઈ કે ૦ મેરુના સમજૂતલની અપેદાપ માત્રાએ માત્રાએ જૂમી અહો અહો કે ૦ નીચી નીચી અતી જાય છે. તે મેરુસ્સપઢિમઈ કે ૦ મેરુપર્વત થકી પશ્ચિમ દિશિનેવિષે બાયાલીસસહસેહિગંતું કે ૦ વેતાલીશ હજાર યોજન જૂમિનેવિષે ગયા પઠી ત્યાં જોયણસયદસગંતે એક હજાર યોજન જૂમી સમજૂતલથી ઊંડી છે. ત્યાં અહોગામ કે ૦ અધોગામી માણસ વસે છે. સમજૂતલથી નવસેં યોજન હેઠા અને નવસેંયોજન ઊંચા ત્યાં સુધી તિર્થો લોક કહિં, તથા નવસેંથી ઊંચું તે ઉર્ધ્વલોક કહિં, અને નવસેંથી નીચું તે અધોલોક કહિં. ॥ ૧૬૭ ॥

હવે તીર્થંકર તથા ચક્રવર્તિ પ્રમુખ ક્યાં ઊપજે તે કહે છે.

ચહ હહતીસં ચ જિણા ॥ જહન્નમુકોસઈ ય હુંતિ કમા ॥
હરિચક્કિબલા ચહરો ॥ તીસં પત્તેય નિહ્દીવે ॥ ૧૬૮ ॥

અર્થ- હહદીવે કે ૦ આ જંબૂદ્વીપને વિષે જહન્ન કે ૦ જઘન્ય તો ચહ કે ૦ ચાર તીર્થંકર સમકાલે હોય. ચ કે ૦ વલી ઉકોસઈ કે ૦ ઉત્કૃષ્ટતો ચહતીસં કે ૦ ચોત્રીસ તીર્થંકર સમકાલે હુંતિ કે ૦ હોય. એમ કમા કે ૦ એ અનુક્રમે જાણવા. વત્રીશ વિજયના વત્રીશ અને જરત તથા ધેરવતના વે મલીને ચોત્રીશ સમકાલે હોય. અને હરિચક્કિબલા કે ૦ વાસુદેવ, ચક્રવર્તિ અને વલદેવ એ ત્રણ પુરુષ જઘન્યતો સમકાલે પત્તેય કે ૦ પ્રત્યેકે ચહરો કે ૦ ચાર ચાર હોય. અને ઉત્કૃષ્ટા તીસં કે ૦ ત્રીશ હોય. જેવારે ચક્રવર્તિ હોય, તેવારે વાસુદેવ ન હોય, અને જેવારે વાસુદેવ હોય તેવારે ચક્રવર્તિ ન હોય. તેમાટે ત્રીશ સમકાલે હોય. પણ ચોત્રીશ ન હોય, વત્રીશ વિજય તથા જરત અને ધેરવત એ ચોત્રીશ દેવ ઊપજવાના જાણવા. ॥ ૧૬૮ ॥

હવે ચંદ્રમા અને સૂર્યનું ચારદેવ કહે છે.

સસિહુગ રવિહુગ ચારો ॥ હહ દીવે તેસિં ચારચિત્તું ॥ પળ-
સય દસુત્તરાઈ ॥ હગ સઘિજાગા ય અહયાલા ॥ ૧૬૯ ॥

અર્થ- હહદીવે કે ૦ આ જંબૂદ્વીપને વિષે સસિહુગરવિહુગ કે ૦ વે ચંદ્રમા અને વે સૂર્ય તેનું ચાર કે ૦ ચાલ હું તેસિં કે ૦ તે ચંદ્રમા સૂર્યનું ચાર કે ૦ ચાર દેવ પદલે દક્ષણ અને ઉત્તરદિશિનું જે ગમનાગમન તેહનું ચિત્તું કે ૦ દેવ તે પળસય દસુત્તરાઈ હગસઘિજાગાયઅહયાલા કે ૦ પાંચસેં દશ યોજન ઊંપર એક યોજનના એકસડીઆ અહતાલીશ જાગ જાણહું. ॥ ૧૬૯ ॥

હવે ચંદ્રમા અને સૂર્યનામંડલની સંખ્યા અને પ્રમાણ કહે છે.

પન્નરસ ચુલસીહસયં ॥ ઊપન્ન હયાલજાગમાણાઈ ॥
સસિ સૂર મંડલાઈ ॥ તયં તરાણિ ગિગહીણાઈ ॥ ૧૭૦ ॥

અર્થ- પન્નરસ કે ૦ ચંદ્રમાના પંદર માંડલાં છે, અને ચુલસીહસયં કે ૦ સૂર્યના એકસોને ચોરાસી માંડલાં છે; તે મંડલ કેવાં છે ? તોકે એક યોજનના એકસડ જાગ કરિં તેવા ઊપન્ન કે ૦ ઊપન્ન જાગ પ્રમાણે ચંદ્રના માંડલાં છે, અને અહયાલ કે ૦ અહતાલીશ જાગ પ્રમાણે સૂર્યના માંડલાં છે. એ ચંદ્ર સૂર્યના વિમાને રોધન

કરેલી જે ક્ષેત્રજૂમી તેને મંડલ કહીએ, અને તર્યંતરાણિગિ ઠીણાં કે ૦ તે મંડલના આંતરા એકે કે ઊંઝા જાણવા, ઇટલે ચંદ્રમાના માંડલાં પંદર ઠે, તેના ચઢદ આંતરા આય. અને સૂર્યના માંડલાં એકસોને ચોરાસી ઠે, તેના આંતરા એકસોને ત્રાસી આય.

હવે ચંદ્રમાના એક મંડલને બીજામંડલની વચમાં આંતર કહે ઠે.

પણ તીસ જોયણેજા, ગ તીસ ચઢરો જાગ સગજાયા ॥

આંતરમાણં સંસિણો ॥ રવિણો પુણ જોયણે ડુન્નિ ॥ ૧૭૧ ॥

અર્થ- પાંત્રીશ યોજન ઉપર એકસઠીઆ ત્રીશ જાગ. વલી એકસઠીઆ એક જાગના સાત જાગ કરિયં તેવા ચાર જાગ અધિક, ઇટલું આંતરમાણં સંસિણો કે ૦ ચંદ્રમાના એક મંડલથી બીજા મંડલની વચમાં આંતરનું પ્રમાણ જાણવું. તે જાણવાની પેરે લખીએ ઠે કે, મંડલમિદ્ પરિમાણગુણિજાડ ॥ તમુદ્ગસઠિદિંજાગુ હરિજાડ ॥ લઘુ મૂલ રાસિદિં સોહિજાડ ॥ સેસપગજાણંતરનિજાડ ॥ ૧ ॥ જેપુણ ઉપ્પરિ થકડકેદ ॥ તેપુણ ડગસઠી હિગુણેદ ॥ આંતર હરિપુણ વિજેદ્યકદ ॥ સત્તગુણવિપરિજાગ રહિંતહિ ॥ ૨ ॥ પરીતે મંડલનું આંતર જાણીએ. તે કેમ? ચંદ્રમંડલ પંદર ઠે, તે એકેકાનું પરિમાણ જે એકસઠીઆ ઉપજા જાગ તેની સાથે ગુણતાં આઠસેં ચાલીશ જાગ આય, તેને એકસઠજાગે હરતાં તેર યોજન ઉપર એકસઠીઆ અડતાલીશ જાગ આય, તે મૂલગી જે ચારના ક્ષેત્રની રાશિ પાંચસેં દશ યોજન ઉપર એકસઠીઆ અડતાલીસ જાગની ઠે, તે- માંહેથી વાદ કરતાં બાકી ચારસેં સતાણું યોજન ઉપર એક જાગ રહે, તેને ચઢદ આંતરે વેચીએ તેવારે પાંત્રીસ યોજન આવે, ઉપર સાત યોજન રહે તેના એકસઠીઆ ચારસેં સત્તાવીશ જાગ આય, તેની સાથે પ્રથમનો જગણો એક જાગ જેલીએ તેવારે ચારસેં આઠવીશ જાગ આય, તેને ચઢદ જાગે વેદેંચતાં ત્રીશ જાગ આવે ઉપર આઠ વધે, તે એકેકાના સાત જાગ કટપીએ તેવારે સાત ને આઠે ગુણતાં ઉપજા આય, તેને ચઢદ જાગ દેતાં ચાર જાગ જાગે, પરીતે ચંદ્રમાના મંડલનો આંતરો પાંત્રીશ યોજન ઉપર એકસઠીઆ ત્રીશ જાગ, તથા એકસઠીઆ એક જાગના સાત જાગ કરીએ તેવા ચાર જાગ, અધિક આય.

હવે સૂર્યમંડલનું આંતર કહે ઠે. સૂર્યમંડલ એકસોને ચોરાસી ઠે તે એકેકનું પરિમાણ એકસઠીઆ અઠતાલીશ જાગનું ઠે; અને ચાર ક્ષેત્રનું પરિમાણ પાંચસેં દશ યોજન ઉપર એકસઠીઆ અડતાલીશ જાગ ઠે, તે- માંથી એકસોને ચોરાસી મંડલના પરિમાણના એકસઠીઆ આઠ હજાર આઠસેંને બત્રીશ જાગ આય, તેના યોજન એકસો ચુમાલીસ ઉપર એકસઠીઆ અડતાલીશ જાગ આવે, તે વાદ કરતાં ત્રણસેં ને ઠાસઠ યોજન રહે ઠે, તેને એકસોને ત્રાસી આંતરે વેચતાં બે યોજન આવે, તો એક સૂર્યમંડલ અને બીજા સૂર્યમંડલની વચમાં આંતર બે યોજન ઠે. ॥ ૧૭૧ ॥

ચંદ્રમા તથા સૂર્ય જંબૂદ્વીપમાંહે તથા લવણસમુદ્રમાંહે કેટલા યોજન આવે તે કહે ઠે.

દીવંતો અસિય સપ્ ॥ પણ પળસઠી ય મંડલા તેસિં ॥ તી-

સહિય તિસય લવણે ॥ દસગુણવીસં સયં કમસો ॥ ૧૭૨ ॥

અર્થ- દીવંતો અસિયસપ્ કે ૦ જંબૂ દ્વીપમાંહે એકસોને એંસી યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રને વિષે પણપળસઠીયમંડલાતેસિં કે ૦ પાંચ મંડલ ચંદ્રમાના ઠે, અને પાંસઠ મંડલ સૂર્યના ઠે, અને તીસહિયતિસયલવણે કે ૦ લવણ સમુદ્રમાંહે ત્રણસેંને ત્રીશ યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રને વિષે દસગુણવીસંસયં કમસો કે ૦ દશ ચંદ્રમાના ઠે, અને એકસોને ઊગાળીસ મંડલ સૂર્યના ઠે, ઇટલે એકસોને એંસી યોજન ચંદ્રમા અને સૂર્ય જંબૂદ્વીપમાંહે આવે, અને લવણસમુદ્રમાંહે ત્રણસેંને ત્રીશ યોજન ચંદ્રમાં અને સૂર્ય જાગ. ॥ ૧૭૨ ॥

हवे चंद्रमानुं मंरुल अने सूर्यनुं जे मंडल ठे तेनो परस्पर अंतर कहे ठे.
ससि ससि रवि रवि अंतरि ॥ मज्जेइगलरकु तिसयसाठूणो ॥
साहिय दुसयरि पणचय ॥ वहिखको ठसय साठहिं ॥ १७३ ॥

अर्थ- मध्ये के० सर्व मांडलांमाना मध्यना मंरुलनेविषे रहेला जे ससिससि रवि रवि के० वे चंद्रमंडल अने वे सूर्यमंरुल तेनुं अंतरि के० परस्पर जे अंतर ठे, ते तिसयसाठूणो के० त्रणसेने साठेऊणा एवा इगलरकु के० एक लाख योजन जाएवा. एटले नवाणु हजार ठसोने चालीस योजननुं सूर्यमंरुल अने चंद्रमंरुलनुं मांहोमांहे अंतर जाएवुं. तदनंतर चंद्रमंरुलोना प्रतिमंडलने विषे साहिय दुसयरि पणचय के० बहुतेर योजन साधिक एटले बहुतेर योजन अने एक योजनना एकसठ जाग करिणं तेवा वावन्न जाग उपर एवी अंतर वृद्धि ठे, अने सूर्यमंरुलोमां प्रतिमंडलनेविषे पण के० पांच योजन अने एक योजनना एकसठ जाग करिणं तेवा पांतीस जाग उपर, एटली अंतरचय एटले वृद्धि ठे, तेमज वहि के० बाह्य मंरुलोने विषे रहेला जे वे चंद्रमंडल अने वे सूर्यमंरुल तेनुं परस्पर अंतर लाखकोठसय साठहिं के० एक लाख ठसेने साठ योजननुं वचमां अंतर जाएवुं. ॥ १७३ ॥

हवे चंद्रमाना प्रत्येक मंडलने विषे मूहुर्त्त गति कहे ठे.

साहियपणसहस तिहु, त्तराइ ससिणो मुहुत्तगइ मध्ये ॥
वावण्हिया सा वहि ॥ पश्मंरुल पणचउबुद्धी ॥ १७४ ॥

अर्थ- ससिणो के० चंद्रमा जेवारे निपन्न पर्वतने माथे मध्ये के० सर्वान्यंतर मंडले ऊगे तेवारे एक मूहुर्त्तमांहे साहिय पण साहिसतिहुत्तराइ के० साधिक पांच हजारने तहुत्तेर योजन चाले, एटले पांच हजार तहुत्तेर योजन, अने उपर एक योजनना तेरहजार सातसोने पचीश जाग करिणं तेवा सीतोतेरसोने चुमाळी-श जाग उपर एटली मूहुर्त्तगति करे. त्यार पठी जेवारे बीजे बीजे मांडले जाय तेवारे पश् मंरुल पणचउबुद्धी के० प्रतिमंरुले पोणाचार योजननी बुद्धिकरीणं. एम मंरुल प्रते मूहुर्त्त दीठ पोणाचार योजन वधारतां जेवारे पंदर मंडल सुधी सा के० ते मूहुर्त्तगति जेवारे चंद्रमा वहि के० लवण सयुद्धमांहे सर्व बाह्य मंरुले ऊगे तेवारे वावण्हिया के० वावन योजन अधिक करिणं तेवारे एकेक मूहुर्त्त पांच हजार एकसोने पचीस योजन उपर एक योजनना तेर हजार सातसेने पचीश जाग करिणं तेवा ठ हजार नवसेने नेवु जाग अधिक जाएवी, एटली वाहेरने मंडले चंद्रमा एक मूहुर्त्तमांहे गति करे. ॥ १७४ ॥

जा ससिणो सा रविणो ॥ अडसयरिसएण सीसएण हि-
या ॥ किंचूणाणं अछा, रसछिचागाणमिह वुद्धी ॥ १७५ ॥

अर्थ- जाससिणो के० जे चंद्रमानी मांहेना मंरुलानी मुहुर्त्तगति, पांच हजारने तहुत्तेर योजन काजेरी कही सा के० तेज सर्वान्यंतर मांडले रविणो के० सूर्यनी गति ठे, परंतु तेमांहे अरुसयरिसएण के० एकसोने अछोतेर योजन सहीत करिणं, एटली अधिक सूर्यनी माहेले मंडले सुहुर्त्तगती जाएवी. एटले जेवारे पांच हजार तहोतेरमांहे एकसोने अछोतेर जेळीणं तेवारे पांच हजार वसेने एकावन्न योजन, अने एक योजनना साठ जाग करिणं तेवा लंगणत्रीस जाग काजेरी सूर्यनी गति जाएवी. अने चंद्रमानी वाहेरने मंरुले जे मुहुर्त्तगति एकावनसेने पचीस योजन कही ठे, तेमांहे असीसएणहिया के० एकसोने एंसी योजननी बुद्धि करिणं तेवारे त्रेपन-

संने पांच योजन अने साठीआ पंदर जाग एटली बाहेरने मांडले सूर्यनी मुहूर्तगती जाणवी. किंचूणाण-
अचारसचिजागाणमिहबुद्धी के० कांश्क ऊणा साठीआ अठार जाग एटला मांहेना मंडलथी बाहेरने मंडले
आवतां प्रत्येक मंडले सूर्यनी इह एटले ए मुहूर्तगतीमांहे वृद्धि जाणवी. ॥ १७५ ॥

हवे सूर्य उदय पामे त्यांथी केटले योजने अस्त थाय ते कहे ठे.

मझे उदय अंतरि ॥ चणवइसहस्र पणसय ठवीसा ॥

वायालसचिजागा ॥ दिणं च अठारसमुहुत्तं ॥ १७६ ॥

अर्थ- मझेउदय के० सूर्य जेवारे मांहेने मंडले उदय पामे तेवारे चोराणु हजार पांचसं ने ठवीस योजन
उपर साठीआ वेतालीश जाग एटला योजनने अंतरि के० आंतरे वेगलो सूर्य आथमे तेवारे दिणंचअचार-
समुहुत्तं के० दिवस अठार मुहूर्तनो होय. ॥ १७६ ॥

हवे मांहेथी बाहेर मंडले आवतां केटलो दिवस घटे ते कहे ठे.

पइमंडल दिणहाणी ॥ दुण्ह मुहुत्तेगसचिजागाणं ॥ अं-

ते वारमुहुत्तं ॥ दिणंनिसा तस्स विवरीया ॥ १७७ ॥

अर्थ- सूर्यने मांहेना मंडल थकी बाहेर आवतां पइमंडल के० एकेका मंडलप्रते मुहुत्तेगसचिजागाणं
के० एक मुहूर्तना एकसठ जाग करिणं एवा दुण्ह के० वे जाग दिणहाणी के० अठारमुहूर्तना दिवसमांहेथी
दिन प्रते घटे, एम घटाडतां अंते के० ठेहेले एकसोने चोरासीमे मंडले जेवारे सूर्य आवे तेवारे वारमुहुत्त-
दिणं के० दिवस वार मुहूर्तनो होय, अने निसा के० रात्री ते तस्सविवरीया ते दिवस थकी विपरीत जा-
णवी. ते केम? जेवारे दिवस वार मुहूर्तनो होय तेवारे रात्री अठार मुहूर्तनी कर्कसंक्रांतीथी मकरसंक्रांती
सुधी जाणवी, अने जेवारे मांहेना मंडलथी सूर्य बाहेर आवे तेवारे दिवसमांहे मुहूर्तना एकसठीआ वे जाग
घटे, अने जेवारे मकरसंक्रांतीथकी धुरमांडीने बाहेरना मंडलथी मांहे आवे तेवारे मुहूर्तना एकसठीआ
वे जाग दिवसमांहे वधे; एम रात्रीनेविषे घटे ते विपरीत जाणवुं. ॥ १७७ ॥

हवे सूर्य बाहेर मांडले आवे तेवारे उदय अस्तनुं अंतर कहे ठे.

उदयअंतरि बाहिं ॥ सहसा तेसचि ठ सय तेसचि ॥ तह

इगससिपरिवारो ॥ रिक्कड वीसाडसीइ गहा ॥ १७८ ॥

अर्थ- उदयअंतरिबाहिं सहसा तेसचि असय तेसचि के० सूर्य जेवारे बाहेरने एकसोने चोरासीमें मंडले
आवे तेवारे त्रेसठ हजार ठसंने त्रेसठ योजन वेगलो अस्त थाय, कर्कसंक्रांतीथी धुर मांडीने मकरसं-
क्रांति सुधी एकसोने अस्त योजन प्रतिमंडले उढी गति करे. तह के० तथा प्रकारे एक चंक्रमाने परिवारे
रिक्कडवीस के० अजिजित प्रमुख अघवीस नक्षत्र तथा अंगारक प्रमुख अडसीइगहा के० अघा-
सी ग्रहो जाणवा. ॥ १७८ ॥

हवे एक चंक्रमानी पन्नाडे तारानी संख्या कहे ठे.

ठासठिसहस्र नवसय ॥ पणहत्तर तारकोडिकोनीणं ॥

सखंचरेणमुस्से, हंगुलमाणेण वा हुंति ॥ १७९ ॥

અર્થ—ઠાસઠ હજાર નવસેને પંચોત્તેર કોડાકોની પટલા તારા, એક ચંડમાની પઢવાડે જાણવા. એ તારાના વાહુલ્યપણા થકી ક્ષેત્ર થોરું છે, માટે કેટલક આચાર્ય કોનાકોડીને સઘંતરેણ કે૦ સંજ્ઞાંતર પટલે કોડીનું વીજું નામ કહે છે, વા કે૦ અથવા મુસ્સેહંગુલમાણેણદંતિ કે૦ હત્તેષાંગુલે જેવારે તારાના વિમાન લેખવીં તેવારે કોડાકોનીનો સંજ્વ હોય. પઢી નિશ્ચેની વાત જ્ઞાનવંત જાણે. ॥ ૧૭૯ ॥

હવે ગ્રહાદિકની સંખ્યા જાણવાનું કરાણ કહે છે.

ગહરિકતારાગાણં ॥ સંખં સસિસંખસંગુણં કાઠં ॥ ઇન્ધિય
દીવુદર્હિમિ ય ॥ ગદાઙ્માણં વિયાણિજ્ઞા ॥ ૧૮૦ ॥

અર્થ—ગહરિકતારાગાણં સંખં કે૦ ગ્રહ નહત્ર અને તારા એ ત્રણની સંખ્યા, એક ચંડમા આશ્રી જે કહી તે, જે દ્વીપ સમુદ્રનેવિષે જેટલા સસિસંખ કે૦ ચંડમાની સંખ્યા હોય સંગુણં કાઠ કે૦ તેટલા ચંડમાની સાથે ગુણાકાર કરિયં, એમ કરતાં જે ગ્રહાદિકની સંખ્યા આવે તેટલો પરિવાર જાણવો. એ રીતે ઇન્ધિયદીવુદર્હિમિય કે૦ વાંઝિત દ્વીપ સમુદ્રનેવિષે એ ગદાઙ્માણં વિયાણિજ્ઞા કે૦ ગ્રહાદિકનું પ્રમાણ જાણીં. તેયંત્ર થકી જાણવું.

હવે લવણ સમુદ્ર પ્રમુખને વિષે ચંડ સૂર્યની સંખ્યા કહે છે.

ચઠ ચઠ બારસ બારસ ॥ લવણે તહ ધાઙ્યમિ સસિસૂરા ॥
પરંદહિદીવેસુ ય ॥ તિગુણા પુવિદ્વસંજુત્તા ॥ ૧૮૧ ॥

અર્થ—લવણસમુદ્રને વિષે ચાર ચંડમા અને ચાર સૂર્ય જાણવા. તથા પ્રકારે ધાતકીખંડને વિષે બાર ચંડમા અને બાર સૂર્ય જાણવા. પરંદહિદીવેસુ કે૦ તેવાર પઢી કાલોદ સમુદ્ર તથા પુષ્કરવર દ્વીપ પ્રમુખને વિષે પૂર્વે જે કહ્યા છે તેણે સહીત ત્રિગુણા જાણવા, તે કેમકે ધાતકીખંડને વિષે બાર ચંડ તથા બાર સૂર્ય કહ્યા છે, તેને ત્રિગુણા કરિયં તેવારે ઢઘીશ યાય; તેમાંહે પહેલા જંબુદ્વીપના વે અને લવણા સમુદ્રના ચાર એવં ઠ જેલીં તેવારે બેતાલીશ સૂર્ય અને બેતાલીશ ચંડ કાલોદ સમુદ્રનેવિષે યાય, હવે એ બેતાલીશને ત્રિગુણા કરિયં તેવારે એકસોને ઢઘીશ યાય, તેની સાથે પૂર્વેકત વે, ચાર અને બાર એવં અઢાર જેલીં તેવારે એકસોને ચુમાલીસ ચંડ અને એકસોને ચુમાલીસ સૂર્ય, પુષ્કરવર દ્વીપને વિષે છે, તેનું અર્ધ પટલે વહુત્તેર સૂર્ય અને વહુત્તેર ચંડ પુષ્કરાર્ધનેવિષે જાણવા. ॥ ૧૮૧ ॥

નરખિતં જા સમસે, ણિચારિણો સિઘસિઘતરગણો ॥

દિધિપહમિતિ ચિત્તા, ણુમાણંતે નરાણજહા ॥ ૧૮૨ ॥

અર્થ—તે ચંડ સૂર્ય નરખિતં કે૦ નરદેત્ર જે અઢી દ્વીપ છે ત્યાંસુધી જાસમસેણિચારિણો કે૦ યાવત્ સસ-શ્રેણીં ચાલે છે. સંઘયણીમાંહે પણ એમજ કહ્યું છે. દોસસિ દોરવિપંતી ॥ એંતરિયા ઢસધિ સંખાય ॥ મેરુ-પયા હિણંતા ॥ માણુસખિતંપરિઅઢંતિ ॥ ૧ ॥ વહી તે ચંડ સૂર્ય કેહેવા છે ? સિઘસિઘતરગણો કે૦ શીઘ્ર શીઘ્રતર ગતિ છે જેમની એવા છે, પટલે ચંડમા થકી સૂર્યની ગતિ હતાવહી છે. સૂર્ય થકી ગ્રહની ગતિ હતાવહી છે, ગ્રહથકી નહત્રની ગતિ હતાવહી છે, તે કે૦ તે ચંડ સૂર્યાદિકના ચિત્તાણુમાણંતે કે૦ ક્ષેત્રના અનુમાન પટલે પ્રમાણ થકી કેટલાંવેગલાં નરાણદિધિપહમિતિ કે૦ મનુષ્યની દૃષ્ટી ગોચરનેવિષે આવે તે કહે છે.

પણસય સત્તત્તીસા ॥ ચઠત્તીસ સહસ્સ લક્ક ઇગવીસા ॥

પુસ્કરદીવરુનરા ॥ પુલ્લેણ વરેણ પિઢંતિ ॥ ૧૮૩ ॥

अर्थ- एकवीश लाख चोत्रीश हजार पांचसैंने साडत्रीश योजन प्रमाण क्षेत्रथी पुस्करदीवधनरा के० पुस्करार्द्ध दीपना मनुष्य ते पुवेणवरेणपिडंति के० पूर्वदिशि उदय पामता अने अवरेण एटले पश्चिमदिशि अस्त पामता एवा सूर्य चंद्रमा प्रत्ये देखे ठे, एटले त्यां तेटला क्षेत्रना वेगला विस्तारथकी देखे ठे. ॥१७३॥

हवे मनुष्य क्षेत्र थकी बाहेर चंद्र सूर्यनो विचार कहे ठे.

नरखित्तवहिं ससिरवि ॥ संखाकरणंतरेहि वा होई ॥ तह
तष्ठ य जोइसिया ॥ अचलरूपमाणसुविमाणा ॥ १७४ ॥

अर्थ- नरखित्तवहिसिरविसंखा के० मनुष्यक्षेत्र थकी बाहेर चंद्र सूर्यनी संख्या प्रथम कही ठे, तेमज होए. वा के० अथवा करणंतरेहिहोइ के० बीजो करण एटले उपाय तेणे करी पण होए. ते उपाय शाखांतरथकी जाणवो. पण संघयणी प्रमुख ग्रंथने विषे एज करण विधि आदरुं ठे. तह के० तथा प्रकारे तष्ठ के० ते मनुष्य क्षेत्रथी बाहेर जे जोइसिया के० ज्योतपी चंद्र सूर्यादिक ठे, ते अचल एटले स्थिर जाणवा. अने मनुष्य क्षेत्रना चंद्र सूर्यना विमानथी अष्ट पमाणसुविमाणा के० तेमना विमान अर्द्ध प्रमाणे एवा रुढा मनोहर विमान जाणवा. ॥ १७४ ॥

हवे लक्ष योजन प्रमाण जंबूक्षीपनो परिधि कहे ठे.

जंबूपरिहि तिलस्का ॥ सोलसहस्र डुसय पडणअनवीसा ॥
धणुअडवीस सयंगुल ॥ तेरससहस्रसमहिया य ॥ १७५ ॥

अर्थ- इह के० आ जंबूक्षीपनेविषे बलयाकारे परिधि, ते फरता त्रण लाख सोल हजार वसैंने सत्तावीश योजन त्रण कोश अने एकसोने अष्टावीस धनुष्य उपर साडातेर अंगुल समहियाय के० समअधिक एटले किंचित् अधिक जाणवो. ॥ १७५ ॥

हवे जंबूक्षीपनुं गणित पद कहे ठे.

सगसय नडया कोनी ॥ लस्का ठप्पण चडणवइ सहस्सा ॥
सहसयं पडणडुको, ससहवासठिकरगणियं ॥ १७६ ॥

अर्थ-सातसैं नेबु कोनी ठप्पण लाख चोराणु हजार अने सहसयं के० एकसोने पचाश एटला योजन उपर पोणावे कोश अने सहवासठिकर के० साडावासठ हाथ एटलुं क्षीपनुं गणियं के० गणितपद आय. गणित एटले लाख योजननुं जे वृत्तविक्षेप प्रमाण जंबू क्षीप ठे, तेना जेवारे एक योजन प्रमाण समचउरंस खंड करिणं, तेवारे तेने गणितपद कहिणं. ते खंडनी संख्या ७९०५६९४१५० योजनअने पोणा वे कोश उपर साडावासठ हाथ जाणवी. ॥ १७६ ॥

हवे परिधि प्रमुख आठ बोल कहे ठे.

वट्टपरिहिं च गणियं ॥ अंतिमखंडाइ उमुजियं च धणुं ॥
वाहं पयरं च घणं ॥ गणियवममेहि करणेहिं ॥ १७७ ॥

अर्थ- एक वट्ट के० वाटला क्षेत्रनुं परिहिं के० परिधि, बीजुं वृत्तक्षेत्रना जे समचउरंस योजन प्रमाण खंड करिणं ते गणितपद, त्रीजुं, अंतिम के० ठेहेला खंडादिकुं उमु के० इहु एटले बाण, करिणं. चोखुं

જિયં કે૦ જીવા તે ધનુષ્યને આકારે ઝરત વૈતાલ્ય પ્રમુખની પાળ, પાંચથું ધણુ કે૦ તે અર્ધ ચંડમાને આ-
કારે ઝરત પ્રમુખ જે દ્વેજ ઝે તેનું પુવતું જાગ, તેને ધનુષ્ય કહે ઝે. ઠહું વાદં કે૦ વૈતાલ્ય પ્રમુખ પર્વત તથા
દેવના ઝેહેનાતું જે પરિમાણ તે, કરતું તે વાહ જાણવી. સાતથું પયરં કે૦ પ્રતર દટલો લાંવપણ, તથા પહોલ-
પણુ જ્યાં સરતું હોય તે, આઠથું ધન કે૦ લાંવપણે પહોલપણે અને જાડપણે જે સરતું હોય તે, ધન કહે-
વાય ઝે. ૯ આઠ વોલ તે દટલે કે૦ આગલ કહે ઝે જે કરણેહિં કે૦ હપાય તે વિધિયં કરી ગણિયવ કે૦
ગુણો વર્તારો કરો જેમ સર્વ પરિધિ પ્રમુખ જે આઠ વોલ ઝે તે જાણવામાં આવે. ॥ ૧૮૭ ॥

હવે પ્રથમ પરિધિ જાણવાનો વિધિ, અર્ધ ગાથાં કરી કહે ઝે.

વિસ્કંજવગ્ગદહગુણ ॥ મૂલં વટ્સસ પરિરં હોઈ ॥ વિ-
સ્કંજપાય ગુણિરં ॥ પરિરં તસ્સ ગણીયપયં ॥ ૧૮૮ ॥

અર્થ- વિસ્કંજ કે૦ વાટલા દેવનો જે મધ્ય વિસ્તાર તેને વિસ્કંજ કહિયં, તે પ્રથમ જેટલા યોજનનો વિ-
સ્તાર હોય તેટલા યોજન માંડીયં તેનો વગ્ગ કે૦ વર્ગ કરિયં, તે આવી રીતે કે, જેટલા આંક માંઘ્યા હોય
તેને તેટલાગુણા કરિયં તેને વર્ગ કહિયં. જેમ નવને નવગુણા કરિયં તેવારે એકચાસી થાય, તે વર્ગ કહેવાય ઝે
૯મ જાણવું. તે વર્ગ કહ્યા પઠી તેને દશગુણ કે૦ દશગુણા કરિયં. દટલે તે વર્ગના આંકને આગલે એક શુન્ય
આપીયં તેવારે તે દશગુણા થાય. તે દશગુણા કહ્યા પઠી તે આંકનું મૂલ શોધીયં. તે આવી રીતે કે, ઝેહેલા
આંક થકી વિપમ સમ કરતાં ધુરના આંકસુધી આવીયં, જો ધુરને આંકે વિપમ આવે તો એકલો ધુરતું
આંક તેને વર્ગને આંકે શોધીયં, અને જો સમ આવે તો ધુરના વે આંક વર્ગને આંકે શોધીયં; ૯મ કરતાં જે
આંક લાંજ તે વમણો કરી હપલી પંક્તિના એકલા આંકને રાસી માંડીયં, વલી હપલા આંકની રાસી સાથે
જેમ સર્વ નીચેના આંકનો જાગ પહોંચે તેમ વેહેંચીયં, પઠી જે આંક લાંજે તેના વર્ગમાં એક હપરની શ્રેણીનો
અધિક આંક લેઝને કાઢીયં, ૯ રીતે હપરની શ્રેણીના ઝેહેલાના આંકસુધી વેહેંચીયં. ૯મ વર્ગમૂલ કરતાં જે
નીચેની શ્રેણીનેવિં આંક આવે તેનો અર્ધ કરિયં, તેટલો વાટલા દેવનો પરિધિ જાણવો. વલી વર્ગ મૂલ ક-
રતાં જે હગરં તેના જો કોશ કરવા હોય તો ચારવાર ગુણીયં, અને જો ધનુષ્ય કરવા હોય તો વે હજારવાર
ગુણીયં, તથા અંગુલ કરિયં તો એક ધનુષ્યના ઠહું અંગુલ કરી ગુણીયં. ૯મ જેરીતે જાગ પહોંચતો હોય તેવા
પ્રકારે ગુણાકાર કરી પહેલાના હેદ જાગ પામીયં, પઠી અનુક્રમે કોશ, ધનુષ્ય, અંગુલપ્રમુખ જે યોજન હપર
આવે, તે યંત્રથી જાણવું. ૯ રીતે કમલ, દીપ, ચૂલિકા, કૂટ, કાંચનગિરિ, કુંડ અને મેરુપ્રમુખનો પરિધિ જાણવો.

હવે પાઞ્ચલી ગાથાના અર્ધવહે ગણિત પદ દટલે યોજન પ્રમાણ સંમચરંસ કરવાનો વિધિ કહે ઝે. વિસ્કં
જપાયગુણિરં કે૦ વિસ્કંજનો જે ચોથો જાગ તેનીસાથે જેવારે પરિધિની સંખ્યાય ગુણીયં તેવારે તસ્સગણિ-
યપયં કે૦ તેનું ગણિત પદ થાય, તે એક જંબૂ દીપ આશ્રી દેલાહે ઝે.

જેમ જંબૂ દીપનું પરિધિ ત્રણલાખ મોલહજાર વસંને સત્તાવીશ યોજન ઝે, તે, વિસ્કંજના એકલાખ યોજન-
નો ચોથો જાગ જે પચીશ હજાર યોજન, તેની સાથે ગુણિયં તેવારે સાતસં નેતુ કોડી હપલ્લ લાખને પચોત્તેર
હજાર થાય. વલી પરિધિને વિં ત્રણ કોઠ ઝે તે, પચીશ હજાર સાથે ગુણતાં પંચોત્તેર હજાર કોશ થાય.
વલી પરિધિના ધનુષ્ય એકનોને અઞ્ચવીશ ઝે તે, પચીશ હજાર સાથે ગુણતાં વત્રીશ લાખ ધનુષ્ય થાય. વલી
પરિધિના માટાતેર અંગુલને, પચીમ હજાર સાથે ગુણીયં તેવારે ત્રણ લાખ સાડીસાઢત્રીસ હજાર અંગુલ થાય.
૯ મયે આંકની રાસી જુદી જુદી માંડીયં, પઠી પૂર્વોક્ત પંચોતેર હજાર કોશને ચારજાગે વેહેંચતાં પોણી હ-
ગલીશ હજાર યોજન થાય. પઠી ધનુષ્યના વત્રીસ લાખ આંકને આઠ હજાર જાગે વેહેંચતા ચારસં યોજન

हवे शुद्ध अने जीवानुं करण एक गायामांहे कहे ते.

जंगाहु जसूसु चि य ॥ जगणीसगुणो जसूकला होई ॥ विठ-
सुपिहुत्ते चउगुण ॥ इसुगुणिण मूलमिह जीवा ॥ १७९ ॥

अर्थ- ङगाहुजसुसुद्धिय के० आ जंबूधीपनेविषे एक देश जे जरत क्षेत्र ते चढावेला धनुष्यने आकारे ठे, त्यां बाणला ठामनी वचेतुं जे विष्कंज तेने इषु कहीए, ते इषुना योजनने ङगाणीसगुणोत्सुकलाहोइ के० ङगाणीशिवार गुणीए तेवारे कलानुंइषु आय. तो दक्षिण जरतनुं इषु वसें आडनीस योजन उपर ब्रण कला ठे तेने ङगाणीसे गुणतां चार हजार पाचसेने पचीश कला थाय, एटळुं कलानुं इषु जाण्डुं. हवे जीवानुं करण कहे ठे. जेवारे जीवा करिए तेवारे विजसुपिठुसे के० विगत एटळे गयुं ठे इषु एटळे बाणनुं पढोळपणुं ज्यांथी एटळे कलारूप वृत्त क्षेत्र १९०००००० तेमांथी इषुकला (४५१९) काहीए बाकी रहे (१७९५४९) तेने चचगुण के० चारगुणा करिए पढी इषुगुणिए मूलमिहजीवा के० इषुकला साथे गुणीने तेनुं मूल शोधतां जे आंक आवे ते जीवा जाणवी. दक्षिण जरतादिकनेविषे जीवा करवानो ए विधि जाणवो. ए जीवानुं मान यंत्र थकी जाणवुं. ॥ १७९ ॥

हवे भरत वैताढथ प्रमुखनुं धनुःपृष्ठ कहे ठे.

उसुवग्नि ऋणजीवा ॥ वग्ग जुए मूल होइ धणुपिठं ॥
धणुद्रुगविसेस सेसं ॥ दक्षियं बाहाडुगं होई ॥ १९० ॥

अर्थ-उसुवगि के० इखुनो वर्ग करी तथा ऋण जीवा के० ऋणो जीवानो वर्ग करी बगजुए के० ए वे वर्गयुक्त एटले जेदीने पठी तेनुं मूल के० मूल शोषतां जे आंक आवेते होइ धणु पिं के० धनुषट आय. एम दक्षिण जरतादिकनुं धनुषट जाणवुं. एरीते सर्व क्षेत्रनुं पर्वतादिकनुं धनुषट लाजे ते धनुषट यंत्रयी जाणवुं. हवे बाहा करण कहे जे, धणुडगविसेससेसं के० वे धनुष्यनुं विस्त्रेप करिएं, दक्षिण जरत अने वैताढय ए वे धनुष्य कहिएं, तेमां जे न्हानुं धनुष्य होय ते मोहोटा धनुष्यमांहेयी काढीएं, जे बाकी रहे तेनुं दक्षिणवाहाडुगंहोई के० तेनुं अर्थ करिएं एटले वैताढय प्रमुख पर्वत तथा हेमवंत प्रमुख क्षेत्रनी वे बाहा होए. बाहा एटले पर्वत क्षेत्रना ठेडानो विस्तार. तेनुं प्रमाण यंत्रयकी जाणवुं. ॥ १९० ॥

હવે બેહેલો સ્કંડ જે ખરત તેહના પ્રતર કરવાનો વિધિ કહે છે.

अंतिमखंरुस्सुसुणा ॥ जीवं संगुणिय चउहि नइऊ णं ॥

लङ्गमि वग्गिण् दस, गुणमि मूलं हवश् पयरो ॥ १९१ ॥

અર્થ-અંતિમ સંહેસુસુણા કે ૦ ઠહેલો સંહ જે ઝરત સંહ તેના ઇસુ સાથે જીવસંસુણિય કે ૦ જીવા ગુ-
ણિયં પઠી તેને ચલદિજ્ઞકર્ણ કે ૦ ચાર જાગે વેચતાં જે લક્ષ્મિ કે ૦ લાગે પટલે જે જાગ આવે, તેનો વ-
ગિય કે ૦ વર્ગ કરિયં, તે વર્ગને દસગુણમિમૂલં કે ૦ દશગુણો કરી મૂલ શોધીયં તેનો જે આંક આવે, તે
હવડપયરો કે ૦ પ્રતર જાણવો. તે પ્રતરને વલી ડંગણીશ જાગે વેહેંચતાં જે આંક આવે તે કલા જાણવી.
વીજી શેપ રહે તે પ્રતિકલા જાણવી. વલી ડંગણીશ જાગે વેહેંચતાં યોજન આય, અને જે શેપ રહે તે કલા
જાણવી. તે યંત્રથી જાણજો. એમ સમચ્છરંસ ઝરતદેત્ર પ્રમુલ કરવાનો વિધિ જાણવો. ॥ ૧૬૧ ॥

હવે વૈતાલ્ય પ્રમુલના પ્રતર કહે છે.

જીવા વગ્ગેણ ડુગે ॥ મિલિય દલિય થ હોઈ જં મૂલં ॥

વેયદ્વાઈણ તયં ॥ સપિદ્ધુત્તગુણં હવડ પયરો ॥ ૧૬૨ ॥

અર્થ-જીવાવગ્ગેણ કે ૦ ન્હાની જીવાનુવર્ગ અને મહોટી જીવાનુવર્ગ એ ડુગે કે ૦ વે મિલિય કે ૦ એકઠા-
કરી પઠી તેનું દલિય કે ૦ અર્થ કરિયં, પઠી તેનું મૂલ શોધીયં, હોઈજંમૂલં કે ૦ તે મૂલનો જે આંક આવે
તે મૂલ સપિદ્ધુત્તગુણં કે ૦ પોતાના વિસ્તાર સાથે ગુણીયં. તયં કે ૦ તેવારે વેયદ્વાઈણ કે ૦ વૈતાલ્યાદિક પર્વતનું
હવડપયરો કે ૦ પ્રતર હોય. તે સર્વ પર્વતાદિકના પ્રતર યંત્રથી જાણવા. ॥ ૧૬૨ ॥

અયં ચ પયરગુણિયં ॥ સંવહારેણ દેસિયં તેણ ॥ કિંચૂ-

ણં હોઈ ફલં ॥ અઈદંપિ હવડ સુદ્ધમગણણા ॥ ૧૬૩ ॥

અર્થ-અયંચપયરગુણિયં કે ૦ એ પ્રતરનું ગણિત દહિણ ઝરતાદિક દેત્ર તથા ગિરિનું ગણિતપદ તે સંવ-
હારેણ કે ૦ સંવ્યવહારે દેસિયં કે ૦ દેલાહ્યું છે, તેણ કે ૦ તે કારણ માટે કિંચૂણંહોઈફલં કે ૦ કાંઈક જાણું
ફલ હોય, અ કે ૦ તથા અઈદંપિ કે ૦ એ સર્વ પ્રતર એકઠાકરી બમણા કરિયં તેવારે સાતસેને ડંગણાપંસી
કોઢી, અઢાર લાલ, સીતોતેર હજાર, ચારસેને ડબ્બન હોય. તે સગસય નજ્જયાકોઢી એ ગાથાપં જોતાં અંતર
પડે છે, અને જો શેપ જાગ જગરે તેના વલી જાગ કરીને ગણિયં તો હવડસુદ્ધમગણણા કે ૦ સુદ્ધ ગણના આય,
તો તે સુદ્ધગણનાની પેરે પૂર્ણ પણ આય તે કરણનું વિશેષ જાણવું. ॥ ૧૬૩ ॥

હવે ધનગણિત કહે છે.

પયરો સોસેદ્ધગુણો ॥ હોઈ ઘણોપરિરયાઈ સઘં વા ॥

કરણ ગણણાલસેહિં ॥ જંતગલહિયાઝ દઢઘં ॥ ૧૬૪ ॥

॥ ઇતિ જંબૂહિવાહિગારોપદમો સમત્તો ॥

અર્થ-જે વૈતાલ્ય પ્રમુલ પર્વતનું પયરો કે ૦ પ્રતર ગણિત છે, સો કે ૦ તેને જેવારે વૈતાલ્ય પ્રમુલ પર્વતના
સોસેદ્ધગુણો કે ૦ ડંચપણાની સાથે ગુણીયં તેવારે વૈતાલ્ય પ્રમુલ પર્વતનું હોઈ ઘણો કે ૦ ધનગણિત આય, તે
વૈતાલ્ય પ્રમુલના પ્રતર જેવારે ડંચપણા સાથે ગણીયં તેવારે જાણીયં. એ પરિરયાઈ કે ૦ પરિધ્યાદિક આરતો
વાને જે મનુષ્ય આલમેહિં કે ૦ આલશવંત હોય તે મનુષ્યે પૂર્વાચાર્યે જે જંતગ કે ૦ યંત્ર લહિયાઝ કે ૦
લસ્યા ઝં, ત્યાંત્રી દિલ્લ કે ૦ દેલવું, પટલે યંત્ર હપરથીજ જોવું, ચિંતવવું. ॥ ૧૬૪ ॥

हवे ए जीवाप्रमुख गणितनी संग्रह गाथा कहे ठे.

जोयणसहस्सनवगं ॥ सत्ते वसया हवंतिअडयाला ॥ वारसयकला सकला ॥ दाहिणजरहइ जीवाळं ॥ १ ॥ दसचेवसहस्ताईं ॥ जीवासत्तयसया इवीसाईं ॥ वारकलायऊणा ॥ वेयडू गिरिस्सविन्नेया ॥ २ ॥ चउदस यसहस्ताईं ॥ सयाइचत्तारिएग सयराईं ॥ जरहुत्तरजीवा ॥ वच्चकलाऊणियाकिंचि ॥ ३ ॥ चोवीस सहस्ताईं ॥ नवसय याजोयणाए वत्तीसे ॥ चुल्लहिमवंतजीवा ॥ आयामेणं कळऊंच ॥ ४ ॥ सततीससहस्ताईं ॥ ठच्चसया जोयणाए चउसयरा ॥ हेमव यवासजीवा ॥ किंचूणा सोलसकलाय ॥ ५ ॥ तेपन्न सहस्ताईं ॥ नवसयया जोयणाएइगतीसा ॥ जीवामहाहिमवए ॥ अफकलाठकलाळंय ॥ ६ ॥ एगुत्तरानवसया ॥ तेवत्तरिमेव जोयणसहस्ता ॥ जीवासत्तरकला ॥ अफकला चेवहरिवासे ॥ ७ ॥ चणवइ सहसाईं ॥ णप्पअहि यंसयकला दोय ॥ जीवानी सहसापुण ॥ लखंजीवाविदे हइये ॥ ८ ॥ जीवासंग्रहगाथा ॥ नवचेवसहस्ताईं ॥ ठावघाइय सयाइ सत्तेव ॥ सविसे सकलाचेगा दाहिणजरहइ धणुपीठं ॥ ९ ॥ दसचेवसहस्ताईं ॥ सत्ते वसयाहवंतितेयाला ॥ धणुपीठं वेयडू ॥ कलायपन्नर सहवंति ॥ १० ॥ सोलसचेव कलाळं ॥ अदि-याळंहुंतिअऊजागेणं ॥ बाहावेयडूसय ॥ अघावीसा सयाचउरो ॥ ११ ॥ चउदसय सहस्ताईं ॥ पंचेवसयाइ अचवीसाईं ॥ इक्कारसयकलाळं ॥ धणुपीठं उत्तर ऊस्सं ॥ १२ ॥ जरहुत्तर बाहा ॥ अघारसहुंति जोयण सयाईं ॥ वाणवइजोयणाणिय ॥ अऊकला सत्तरकलाय ॥ १३ ॥ धणुहिमवेकळचउरो ॥ पणवीस सहस्स डुसयती सहिया ॥ बाहा सोलऊकला ॥ तेवन्न सयाय पन्नहिया ॥ १४ ॥ अडतीस सहस्स सगसय ॥ चत्तध-णुदसकलाय हेमवए ॥ बाहासत्तचित्सए ॥ पणपन्नेत्तिन्नियकलाळं ॥ १५ ॥ धणुमहहिमवेदसकल ॥ दोसय तेणउसहस्ससगवन्ना ॥ बाहावाणलसए ॥ ठहत्तेरनवकळऊंच ॥ १६ ॥ चुलसी सहसासोलस धणुहरिवासे कलाचउकं ॥ बाहातेरस सहसा ॥ तिसयइगसठि ठकलासट्टा ॥ १७ ॥ तिसहधणुनकलेगलख ॥ सहस्सबो-वीसतिसय ठायाला ॥ बाहापन्नचित्सयं ॥ सहसावीसासडुकलऊ ॥ १८ ॥ सोलस सहस्सअडुसय ॥ तेवीया सऊतेरसकलाय ॥ बाहाविदेहमझे ॥ धनुपीठं परिरयस्सऊं ॥ १९ ॥ इतिधनुपट्ट बाहासंग्रहगाथा ॥ ल-रुक्कारसयणती, ससहस्स चउस्सया यणसीया ॥ वारकलाठकिकला ॥ दाहिण जरहुत्तरपयरिमं ॥ २० ॥ सत्तहियातिन्निसया ॥ वारसहस्तायपंचलरकाय ॥ वारसकलायपयरं ॥ वेयडूगिरिस्सधरणिताले ॥ २१ ॥ यो-यण तीसं वासे ॥ पढमाए मेहलाय पयरिमं ॥ लरुक्कतिगतिसयरिसया ॥ चुलसीइक्कार सकलाळं ॥ २२ ॥ दस जोयण विरंजे ॥ वीयाएमेहलयपयरिमं ॥ लरुक्कोचउवीससया इगसघाद सकलाळंय ॥ २३ ॥ अरु-सीया अघसया ॥ वत्तीस सहस्सतीसलरकाय ॥ कलवारविकलिगारस ॥ उत्तरजरहुत्तरपयरिमं ॥ २४ ॥ दोकोडिचउदलरुका ॥ सहसाठपन्ननवसगसयरा ॥ अफकला दसविकला ॥ पयरिमं चुल्लहिमवंते ॥ २५ ॥ हेमवएठकोडी ॥ वावत्तरिलख सहसतेवन्ना ॥ पणयालसयंपयरे ॥ पंचकलाअठविकलाय ॥ २६ ॥ गुण-वीसकोडि अडव, न लरुक् अडसठि सहस सयमेगं ॥ ठासीयंद सयकला ॥ पणायकला पयरिमिहहिमवे ॥ २७ ॥ चउपन्नकोडीळं ॥ लरुक्कासीयालतिसयरि सहस्ता ॥ अघसयसतरिसत्तय कलाउपयरंतुहरिवासे ॥ २८ ॥ वायाळं कोडिसयं ॥ लरुक्काचउपन्न सहसवासनी ॥ पणसयगुणहुत्तरकल ॥ अघारसनिहहप-यरिमं ॥ २९ ॥ तेसठि कोडिसयं ॥ लरुक्कासगवन्नसहस गुणयाला ॥ तिसयडुत्तर दसकल पन्नरसकला-विदेहइ ॥ ३० ॥ इतिप्रतरसंग्रहगाथा ॥ दसजोयणुंसपुण तेवीस सहस्स लरुक्इगवन्ना ॥ जोय-णाठावत्तरि ठ, कलाय वेयडूधणुणियं ॥ ३१ ॥ अघसयापणयाला ॥ तीसंलरुकाति हत्तरीसहसा ॥ पनरस कलायघणो ॥ दस्सुसए होइ वीयन्मि ॥ ३२ ॥ सत्तहिया तिन्निसया वारस सहसाय पंचलरकाय ॥ अवराय वार सकला ॥ पणुस्सए होइघणुगिरियं ॥ ३३ ॥ सत्तासीइगलरुका ॥ उणतीसहियाय विणवइसयाईं ॥ अ-उणत्तीसइजागा ॥ चउदसवेयडू धणुणियं ॥ ३४ ॥ हिमवंति डुसय चउदस, कोडीठप्पन्नलरुक्सगनउईं ॥

સહસા ચઢયાલસયં ॥ સોલસકલવાર વિકલઘણં ॥ ૩૫ ॥ ગુણયાલ સયાસત્તર ॥ કોઢી ઠત્તીસ લરકસગ-
તીસા ॥ સહસાતિસય અરુત્તર ॥ વારવિકલઘણમહાહિમવે ॥ ૩૬ ॥ ઠગવઝસહસઅઘા, રકોઢિ ઘાસઢિલ-
રકસગવીસં, સહસાનવ સયપ્પુ, ણસીહિનિસહસઘણ ગણિયં ॥ ૩૭ ॥ ઇતિઘનસંઘ્રહગાથા ॥ ॥ ઇતિ શ્રીલ-
ઘુદોત્ર સમાસ વાત્તિકે જંવૂદીપાધિકારઃ પ્રથમઃ સમાસઃ ॥ હૈનમો વિશ્વના આય તત્ત્વદર્શિને ॥

હવે વીજો લવણ સમુજનો અધિકાર વલાણે ઢે.

વીઠં લવણ સમુદા હિગારો જણ્ઘ ॥ મૂલગાથા ॥ ગોતિઠં
લવણોજય ॥ જોયણ પણનવઘ સહસજા તઢ ॥ સમઝૂ-
તલાઢ સગસય ॥ જલવુઢી સહસમો ગાઢો ॥ ૧૯૫ ॥

અર્થ- લવણોજય કે ૦ જગતી થકી વાહેર લવણ સમુજના ડજય દટલે વઝે પાસાથી જેવારે વચમાં શિ-
ખાની સન્મુલ જોયણ પણ નવઘસહસજા કે ૦ જ્યાંસુધી પંચાણુ હજાર યોજન લવણ સમુજમાંહે આવિંદં
ત્યાંસુધી તઢ કે ૦ તે લવણ સમુજમાંહે ગોતિઠં કે ૦ ગોતીર્થ સરખો ઢે, દટલે જેમ ગાય પાણી પીવાને તલા-
વમાં પ્રવેશ કરે તેવારે પાઢલી વાઝુ ડંચી હોય, અને આગલી વાઝુ નીચી હોય તેને ગોતીર્થ કહીંદં. તેમ
લવલસમુજમાંહે પણ વે પાસાથી નીકલીને વચમાં આવતાં પંચાણુ હજાર યોજન સુધી પાઢલી ઝૂસી ડંચી
અને આગલી ઝૂસી નીચી ઢે, સમઝૂતલથકી દટલે ધાતકીલંબની દિશિથી, અને જંવૂદીપની જગતી-
થકી લવણસમુજમાંહે દિગ્માલજણી જતાં થોડી થોડી જલવૃઢિ થતાં પંચાણુ હજાર યોજન જ્યાં આય
ઢે, ત્યાં સઝૂતલથકી સાતસં યોજન પાણીની ડંચી વૃઢિ ઢે, અને હજાર યોજન પાણી ડંકું ઢે. ॥ ૧૯૫ ॥

હવે દ લવણ સમુજનેવિષે જલવૃઢિ જાણવાનું કરણ કહે ઢે.

તેરાસિણ મશ્ચિ,લ્હ રાસિણા સંગુણિજ્ઞ અંતિમગં ॥
તં પઢમરાસિજ્ઞયં ॥ ડવેહં મુણસુ લવણજલે ॥ ૧૯૬ ॥

અર્થ-તેરાસિણ કે ૦ પહેલી ત્રણ રાશી થાપીંદં. દક ધાતકીલંબની રાશિ પંચાણુ હજાર યોજનની, અને
જંવૂદીપની દિશિથી જે પંચાણુ હજાર યોજન લવણ સમુજમાં જડ્દ દ વીજી રાશિ, તથા વચમાં દક હજાર
યોજનની મધ્યરાશિ જે કહિંદં. દ ત્રીજી રાશી, દમ ત્રણ આંકની શ્રેણી માંનીંદં, પઢી મશ્ચિલ્હરાસિણા સંગુણિ
જ્ઞ અંતિમગં કે ૦ વચમાનીઆંકની જે શ્રેણી તે ઢેહેલી શ્રેણીસાથે ગુણીંદં, પઢી તંપઢમરાસિજ્ઞયં કે ૦ તેને
પેહેલી શ્રેણીના આંક સાથે વેહેંચીંદં. દરીતે ડવેહંમુણસુલવણજલે કે ૦ લવણસમુજનેવિષે જલવૃઢિપ્રતે મુણસુ
દટલે જાણજો. દ ગાથાનો સ્પષ્ટ અર્થ નવગુણહત્તર જોયણ, દ આગલ વસે ને દશમી ગાથા આવઢો તેને
વિષે વિશેષેથી કહેશે. અહીંઆં માત્ર સૂત્રાર્થ જાણવો. ॥ ૧૯૬ ॥

હવે લવણ સમુજની શિખા વલાણે ઢે.

હિઠુવરિ સહસદસગં ॥ પિઠુલામૂલાઢ સતરસહસુઢા ॥
લવણસિદ્ધા સા તઠુવરિ ॥ ગાઢડુગં વઢ્ઢ ડુવેલં ॥ ૧૯૭ ॥

અર્થ- હિઠુવરિ કે ૦ હેટે તથા ડપર સહસદસગંપિઠુલા કે ૦ હજાર યોજન પહેલી, અને મૂલાઢ કે ૦
મૂલયત્રી સત્તરમહસુઢા કે ૦ સત્તર હજાર યોજન ડંચી ઢે, દવી લવણસિદ્ધા કે ૦ લવણસમુજની શિખા

जाएवी. सा के० ते शिखा जे ठे, तडुवरि के० ते सत्तरसहस्र योजन उपरे गाछडुगंवहुइडवेवं के० वेगाछ जंची एवी वेळ ते वेवार एक अहोरात्रमांहे वधे. ॥ १९७ ॥

हवे पातालकलश बखाणे ठे.

बहुमक्षे चउदिसि चउ ॥ पायाला वयरकलस संगणा ॥
जोयणसहस्र जड्डा ॥ तदसगुणहिडुवरि रुंदा ॥ १९८ ॥

अर्थ- लवणसमुद्रनेविषे बहुमक्षे के० धणुंवचमां पाणीनी मेखलाए चउदिसि चउपायाला के० चार-दिशिनेविषे चार पाताला ठे. ते पाताला केहेवा ठे ? वयरकलस के० वज्रमय जे कलश तेने संगणा के० आकारे ठे. वली केहेवा ठे ? जोयणसहस्रजड्डा के० एक हजार योजननी ते कलशानी ठीकरी जाडी ठे, तथा तदसगुणहिडुवरिरुंदा के० ते जाडपणा अकी दशगुणा एटले दशहजार योजन हेवळ तथा उपर रुंदीए ठे एटले पढोला ठे. ॥ १९८ ॥

वली पातालकलश केहेवा ठे. ते कहे ठे.

लखं च मक्षि पिडुला ॥ जोयणलखं च जूमिमो गाढा ॥
पुवाइसु वडवामुह ॥ केजुव जूवे सर जिहाणा ॥ १९९ ॥

अर्थ- लखंचमक्षि पिडुला के० लाख योजनतुं पेट पढोळुं ठे, वली जोयणलखंच जूमिमोगाढा के० लाख योजन जूमिकामांहे अवगाढ एटले उंचा ठे, वली पुवाइसु के० पूर्वदिशि अकी धुरमांडीने दक्षिणार्च गणतां एक वडवामुख वीजो के जुव के० केयूप त्रीजो, जूवे के० यूप चोथो, इसर के० ईश्वर अजिहाणा के० एवे नामे चार पातालकलशो जाणवा. ॥ १९९ ॥

हवे न्हानापातालकलश बखाणे ठे.

अश्वे लडुपायाला ॥ सगसहसा अडसया सचुलसीया ॥
पुवुत्त सर्यंसपमा, णा तड तडप्पएसेसु ॥ २०० ॥

अर्थ- अश्वे के० बीजा लडुपायाला के० न्हाना पाताल कलश ते सगसहसा अडसयासचुलसीया के० सात हजार आठसो ने चोराशी ठे, ते केहेवा ठे ? तो के पुवुत्त के० पूर्वे बखाणा ठे, जे चार महोदा पा-तात कलश ते अकी सर्यंसपमाणा के० सोमां असे जेमनुं प्रमाण ठे एहवा ठे, एटले सोमे जागे ठे, अर्थात् तेनी दश योजननी ठीकरी जाडी ठे, तथा एकसो योजन प्रत्येक हेठे तथा उपर पढोला ठे. अने एक ह-जार योजन जूमिमांहे उंचा ठे, एवा न्हाना कलश ते जे स्थानके महोदा कलशे जूसीका रुंधी नथी; तेवा ज-लमेखलाना तड तडप्पएसेसु के० तेते प्रदेशे ए कलश ठे, एटले ठामठामने विषे ठे. ते केमके समुद्रमांहे दश हजार योजन विस्तार जे पाणी ठे, तेहनी मांहेली परिधि आणीए. ते आची रीते के-जंवूदीप अकी पंचाणु हजार योजन जातां वे लाखने नेवु हजार योजन विक्कंज ठे, तेनो वर्ग करीए तेवारे आठ हजार चार-सॅने दश कोमी आय. तेने दशगुणा करीए तेवारे चोरासी हजारने एकसो कोडी आय. तेनुं मूल शोधीए तेवारे नव लाख सत्तर हजारने उपर साठ लज्यमान आय. तेमांहेथी चार कलशो चादीस हजार योजन रुंध्या ठे, ते बादकरतां बाकी आठ लाख सीतोत्तेर हजारने उपर साठ रहे ठे. तेने चारजागे वेहेंचीए ते-वारे वे लाख उंगणीस हजार बसोने पांसठ एकजागे आवे; तो एक महोदो पूर्वदिशिनी पातालकलश अने

વીજો દક્ષિણદિશિનો પાતાલકલશ તે વેહુનું પટલું અંતર જાણવું. હવે ત્યાં એકેકા અંતરે એકેક શ્રેણીનેવિધે વસેને પન્નર કલશ હોય તે કલશોયં વે લાલ પન્નર હજાર યોજન રૂંધ્યા છે. અને વાકીના ચાર હજાર વસોને પાંસઠ યોજન જે રહ્યા તે કલશની ઠીકરીને જાડપણે રૂંધ્યા છે, એમ પ્રથમ ન્દાના કલશની શ્રેણીનેવિધે વસે પન્નર કલશ, વીજીનેવિધે વસેને સોલ એમ એકેકો કલશ વધારતાં વધી નવશ્રેણી છે, તો નવમી શ્રેણીનેવિધે વસેને ત્રેવીશ કલશ છે. દરીતે એકઅંતરનેવિધે ન્દાના કલશ એક હજાર નવસેને એકોત્તરે આય. તેવા ચારેદિશિના એકવા કરતાં સાત હજાર આવસોને ચોરાશી ન્દાના કલશ આય. ઇતિ ॥ ૨૦૦ ॥

હવે ચાર પાતાલ કલશના દેવતા કહે છે.

કાલો ય મહાકાલો ॥ વેલંબ પન્નજણોય ચઠસુ સુરા ॥

પલિર્ભવમાઝણો તહ ॥ સેસેસુ સુરા તયઝ્ઝાલ ॥ ૨૦૧ ॥

અર્થ- ચાર મહોદા પાતાલ કલશને વિધે પૂર્વદિશિથી અનુક્રમે દક્ષિણવર્ત જોતાં એક કાલ, વીજો મહાકાલ ત્રીજો વેલંબ અને ચોથો પન્નજન એવે નામે ચઠસુસુરાકે ૦ ચાર દેવતા અધિષ્ઠાયક જાણવા. પણ તે દેવતા કેહેવા છે, તો કે પલિર્ભવમાઝણો કે ૦ એક પઙ્ચોપમનું આયુષ્ય ધરે છે એવા છે. તહ કે ૦ તથા સેસેસુસુરા કે ૦ શેષ વીજા ન્દાના જે કલશ છે તેનેવિધે જે દેવતા અધિષ્ઠાયક છે. તેમનું આયુષ્ય તયઝ્ઝાલ કે ૦ તે પૂર્વોક્ત દેવતાના આયુષ્ય થકી અર્ઘ્ય છે એટલે અર્ઘ્ય પઙ્ચોપમનું છે. ॥ ૨૦૧ ॥

સવે સિમહો જાગે ॥ વાઝ મશ્ચિલ્લયંમિ જલવાઝ ॥ કે-

વલ જલમુવરિલ્લે ॥ જાંગ ડુગે તહ સાસુવે ॥ ૨૦૨ ॥

અર્થ- સવેસિમહોજાગેવાઝ કે ૦ સર્વ મહોદા પાતાલ કલશના અર્ધો જાગે એટલે નીચે વાયુ છે, અને મજ્જિલ્લયંમિજલવાઝ કે ૦ મધ્ય એટલે વચલા જાગે વાયુ અને જલ એ વંને મિશ્ર છે. તથા કેવલ જલ મુવરિલ્લે કે ૦ હપરલે જાગે કેવલ પાણી છે. તો એકેકા ત્રીજા જાગને વિધે તેત્રીશ હજાર ત્રણસેને તેત્રીશ યોજન હપર એક યોજનનો ત્રીજો જાગ હોય. એવા જાંગડુગેતહસાસુવે કે ૦ નીચેના જાગનેવિધે અને વચલા જાગનેવિધે શ્વાસની પરે વાયુ છે, તે આગલી ગાથાએ વચાણે છે. ॥ ૨૦૨ ॥

બહવે ડયારવાયા ॥ મુઝંતિ સુહંતિ ડુલ્લિવારાઝ ॥ એગ

અહોરત્તંતો ॥ તયા તયા વેલ પરિવુહી ॥ ૨૦૩ ॥

અર્થ- એવા વે જાગના વાયુનેવિધે ત્રીજા બહવે કે ૦ ઘણા ડયાર કે ૦ હદાર એટલે મહોદા વાયા કે ૦ વા-થરા તે મુઝંતિ કે ૦ મલે છે, તે મલીને પાણીને સુહંતિ કે ૦ હોજ પમાડે છે. જેમ માણસના પેટમાંહે વાયુની વૃદ્ધિ થવાથી હોજ પમાડે, શબ્દ કરે તેમ પાતાલકલશ તે એગ અહોરત્તંતો કે ૦ એક અહોરાત્ર માંહે ડુલ્લિવારાઝ કે ૦ વે વલત હોજ પમાડે છે, તયાતયાવેલપરિવુહી કે ૦ તે તેવારે પાણીના વેલની વૃદ્ધિ આવે છે; એટલે જેવારે વાયુના જોરથકી કલશા ઉત્તરાય છે તેવારે સમુદ્રનું પાણી વધે છે, એવો અનાદિકાલનો સહેજથી ચાલ છે. જે એક અહોરાત્રમાંહે વે વાર પાણીની વેલ વધે એમ જાણવું. ॥ ૨૦૩ ॥

હવે સમુદ્રમાંહે વેલંધર દેવતા છે તે વચાણે છે.

વાયાલસઠિ ડુસયરિ ॥ સહસા નાગાણ મશ્ચવરિ વાહિં ॥

વેલં ધરંતિ કમસો ॥ ચઠહત્તરુલસ્કુ તે સવે ॥ ૨૦૪ ॥

અર્થ- વાયાલ કે વેતાલીશ હજાર નાગાણ કે નાગકુમાર દેવતાને મઝા કે માંહે પેસતી વેલં કે વેલ પ્રતે ધરંતિ કે ધરી રાણે ઠે, ઇટલે નિવારે ઠે. વલી સઠિ કે સાઠ હજાર નાગકુમાર દેવતા તે લવણ-સમુદ્ધની શિખાને ભવરિ કે ઊપરના વે કોશ ઊપરાંત જે વેલ વધે ઠે, તે પ્રતે વારે ઠે. અને હુસરિસહસા કે વહુંતેર હજાર નાગકુમાર દેવતા તે વાહિં કે વાહેરની વેલિ જે ધાતકીલંરુમાં પ્રવેશ કરે ઠે, તે વેલિને નિવારે ઠે, અર્થાત્ ધરી રાણે ઠે, એ રીતે નાગકુમારના દેવો કમસો કે અનુક્રમે પાણીનીવેલિ પ્રતે ધરી રાણે ઠે. માટે એ દેવોને વેલંધર કહિં. તેસઘે કે તે સર્વ દેવતા એકઠા ગણિં તેવારે ચઢહત્તરુલરુ કે એક-લાખને ચમોત્તેર હજારની સંખ્યા આય ઠે. ॥ ૨૦૪ ॥

હવે વેલંધરનાં સ્થાનક તથા તેના અધિપતિ કહે ઠે.

વાયાલસહસ્તેહિં ॥ પુવેસાણાદિસિ વિદિસિ લવણે ॥

વેલંધરાણુવેલં ॥ ધરરાઈણં ગિરિસુ વાસા ॥ ૨૦૫ ॥

અર્થ- લવણે કે લવણ સમુદ્ધમાંહે પુવેસાણાદિસિવિદિસિ કે પૂર્વાદિ ચાર દિશિ અને જ્ઞાનાદિક ચાર વિદિશિનેવિપે વાયાલસહસ્તેહિં કે વેતાલીશ હજાર યોજન ગવાથી ઇટલે જંવૂડીપતી જગતિની વેદિકા થકી વેતાલીશ હજાર યોજન લવણ સમુદ્ધમાંહે પૂર્વપ્રમુલ ચાર દિશિનેવિપે વેલંધર કે વેલંધર નામે જે દેવતા તેને વસવા યોગ્ય પર્વતનેવિપે આવાસ જાણવા. અને જ્ઞાનપ્રમુલ ચાર વિદિશિનેવિપે લવણસમુદ્ધમાંહે વેતાલીસ હજાર યોજને અણુવેલંધર કે અનુવેલંધર નામે જે રાઈણં કે અધિપતિ એવા ચાર દેવતાને રમવાના ગિરિસુ કે પર્વતનેવિપે વાસા કે આવાસ જાણવા. ॥ ૨૦૫ ॥

હવે આવાસ પર્વતનાં નામ કહે ઠે.

ગોથૂજે દગજાસે ॥ સંઘે દગસીમનામિ દિસિ સેલે ॥

ગોથૂજો સિવદેવો ॥ સંઘો ય મણોસિલો રાયા ॥ ૨૦૬ ॥

અર્થ- પૂર્વદિશિ ગોથૂજનામે આવાસ પર્વત ઠે, અને દક્ષિણદિશિ દગજાસનામે આવાસ પર્વત ઠે, પશ્ચિ-મદિશિ સંઘનામે આવાસ પર્વત ઠે, અને ઉત્તરદિશિ દસસીમ નામે આવાસ પર્વત ઠે. એ રીતે દિસિસેલે કે એ ચાર દિશિના પર્વતનેવિપે અનુક્રમે એ ગોથૂજ, વીજો શિવદેવ, ત્રીજો શંખ, અને ચોથો મણોસિલ એવે નામે વેલંધર દેવતાના રાયા કે રાજા એવા નાગકુમાર દેવો રહે ઠે, ઇટલે જે દિશાઈનેવિપે રહે તેને વેલંધર કહીં, અને જે વિદિશાઈનેવિપે રહે તેને અનુવેલંધર કહિં. ॥ ૨૦૬ ॥

કક્રોડે વિઙ્ગુપદે ॥ કેલાસરુણ્ણપદે વિદિસિ સેલે ॥

કક્રોડગ કદમ્બ ॥ કેલાસ રુણ્ણપ્પહો સામી ॥ ૨૦૭ ॥

અર્થ- હવે જ્ઞાન પ્રમુલ ચારવિદિશિને વિપે કક્રોડક, વિદ્યુત્પ્રજ, કૈલાશ અને અરુણપ્રજ એવા નામે ચાર આવાસ પર્વત ઠે, તેને વિપે અનુક્રમે કક્રોડક, કદમ્બ, કૈલાશ અને અરુણપ્પહો કે વિદ્યુત્પ્રજ એવા નામે ચાર અનુવેલંધર નાગકુમાર દેવતાના સામી કે સ્વામિ જાણવા. જે વિદિશિનેવિપે રહે તેને અનુવેલંધર કહિં.

હવે એ પર્વતના માન અને વરણ કહે ઠે.

એ ગિરિણો સત્તે ॥ વાવીસહિયા ય દસસયા મૂલે ॥ ચઢ-

સય ચઢવીસહિયા ॥ વિઙ્ગિણા હંતિ સિહરતલે ॥ ૨૦૮ ॥

અર્થ-અગિરિણોસઘે કે ૦ એ સર્વવેલંઘર, અને અનુવેલંઘર નામે જે આવાસ પર્વત છે. તે વાવીસહિયાય દસસ-
યામૂલે કે ૦ એક હજાર ને વાવીશ યોજન મૂલનેવિષે પોહોલા જાણવા. અને ચલસય ચલ્લીસહિયા કે ૦ ચારસેં
ને ચોવીશ યોજન સિદ્ધરતલે કે ૦ શિખરતલે પટલે શિખરનેવિષે વિઢિણા કે ૦ વિસ્તારપોહોલા હુંતિ કે ૦ છે. ૨૦૦

સતરસસય ઇગવીસે ॥ ડચ્ચતે તે સવેડ્યા સવે ॥ કણગં-
કરયયપાહિહ, દિસાસુ વિદિસાસુ રયણમયા ॥ ૨૦૯ ॥

અર્થ-વલી તે પર્વત કેહેવા છે? તોકે એક હજાર સાતસેંને એકવીશ યોજન ડચ્ચતે કે ૦ ડંચા છે, વલી તે
સઘે કે ૦ તે આઠ પર્વત કેહેવા છે, સવેડ્યા કે ૦ વેદિકાના વનલંઘ તેણે કરીને સહિત છે, વલી કણગંકરયય
પાહિહ કે ૦ કનક, અંકરલ, રુડું, અને સ્પાદિકરલ એની પૂર્વદિશિથી અનુક્રમે ગોથૂનાદિક ચાર પર્વત છે.
અને વિદિસાસુરયણમયા કે ૦ વિદિશિનેવિષે જે કકોટાદિક ચાર પર્વત છે, તે રત્નમય જાણવા. ॥ ૨૦૯ ॥

હવે એ આઠ પર્વત પાણી ઉપરે કેટલા દેખાય છે કહે છે.

નવગુણહત્તરિ જોયણ ॥ બહિજલુવરિ ચત્ત પળ નવઙ્ જાયા ॥
એ મધ્ધે નવસય ॥ તેસઠા જાગસગસયરી ॥ ૨૧૦ ॥

અર્થ- એ આઠ પર્વત બહિ કે ૦ જંબૂદીપની દિશિએ નવગુણહત્તરિજોયણ કે ૦ નવસેંને ડંગણોતેર યોજન
ઉપર એક યોજનના, પળનવઙ્જાયા કે ૦ પંચાણુ જાગ કરિએ, તેવા ચત્ત કે ૦ ચાલીશ જાગ અધિક પટલા
યોજન જંબૂદીપની દિશિએ જલુવરિ કે ૦ પાણી ઉપર દેખાય છે. તથા, એ કે ૦ એ પર્વત મળે કે ૦ માંહેલી
લવણ સમુદ્રની શિખાની દિશિથી જોતાં નવસયતેસઠા કે ૦ નવસેંને ત્રેસઠ યોજન ઉપર એક યોજનના પંચાણુ
જાગ કરિએ તેવા સીતોતેર જાગ પટલા પાણી ઉપર પર્વતો દેખાય છે તે જાણવા.

લવણ સમુદ્ર મધ્ધે પંચાણુ હજાર યોજન જતાં સાતસેં યોજનની જલવૃદ્ધિ છે. તો બેતાલીશ હજાર યો-
જન જડે ત્યાં વેલંઘર પર્વત છે, તે સ્થાનકે કેટલી જલવૃદ્ધિ હોય. તે જાણવાની રીતિ વતાવે છે. અહીંઆં
પ્રથમ શ્રેણી પંચાણુ હજારની, ત્રીજી સાતસેંની, અને ત્રીજી શ્રેણી બેતાલીસ હજારની, એવી આંકની ત્રણ
શ્રેણી માંડીએ. એ ત્રણ આંકની રાશિ માંઘ્યા પઠી તે રાસીણમજિહ્વણ ગાથાના વિધિએ ગણીએ, તે આવી
રીતે કે વચ્ચમાંની જે સાતસેંની શ્રેણી તેને ઢેલી બેતાલીશ હજારની શ્રેણીએ ગુણીએ તેવારે બે કોઢને ચોરાણુ
લાલ્લ આવ, પઠી પેહેલી શ્રેણી જે પંચાણુ હજારની છે, તેની સાથે જાગ વેહેંચીએ તેવારે ત્રણસેંને નવ યોજન
ઉપર એક યોજનના પંચાણુ જાગ કરીએ, તેવારે પીસ્ટાલીસ જાગ આવે, એ રીતે સંચૂતલે જંબૂદીપે જોતાં
બેતાલીશ હજાર યોજને પટલી જલવૃદ્ધિ હોય.

અને પંચાણુ હજાર યોજને એક હજાર યોજન લવણ સમુદ્ર ડંઢો છે, તો બેતાલીસ હજાર યોજને કેટલો
ડંઢો છે? તેડું ગણીત આવીરીતે કરડું કે બેતાલીશ હજાર યોજનને હજારના આંકે ગુણીએ તેવારે ચાર કો-
ઢીને ઘીશ લાલ્લ આવ. તેને પંચાણુ હજાર જાગે વેહેંચીએ તેવારે ચારસેંને બેતાલીશ યોજન ઉપર એક યોજ-
નના પંચાણુ જાગ કરીએ તેવા દશ જાગ આવે, પટલો સમુદ્ર ડંઢો છે, પઠી જલવૃદ્ધિ તથા ડંઢપણુ એ બે
એકઠાં કરિએ તેવારે સાતસેંને એકાવજ્ઞ યોજન ઉપર એક યોજનના પંચાણુ જાગ કરિએ તેવા પંચાવજ્ઞ જાગ
આય, તે સતરસેંને એકવીશ યોજન વેલંઘર પર્વતડું ડંચયણુ છે, તેમાંહેથી વાદ કરીએ તેવારે નવસેં ડંગણો-
તેર યોજન, અને ઉપર પંચાણુઆ ચાલીસ જાગ રહે. પટલો જંબૂદીપથી જતાં વેલંઘર પર્વત પાણીથી ડંચા છે,
હવે ત્યાં પર્વતનો વિસ્તાર કેટલો છે, તે જાણવાનો વિધિ કેહે છે. જલવૃદ્ધિ અને ડંઢપણુ એ બે સાતસેં એ-

કાવચ યોજન ઉપર પંચાણુઆ પંચાવજા જાગ છે, તે સર્વના પંચાણુઆ જાગ કરીએ તેવારે ઇકોત્તેર હજારને ચારસેં જાગ થાય, પઠી વિઙ્ગારહુગવિસે સો એ કરણ ગાથાએં કરતાં પર્વતનો મૂલ વિસ્તાર એક હજારને વાવીશ યોજન છે, અને શિખર વિસ્તાર ચારસેંને ચોવીશ યોજન છે, તે અધિકા માંહેથી ઊંઘું કાઢતાં બાકી પાંચસેંને અઘાણું રહે તે પર્વતનું સત્તરસેંને એકવીશ યોજન ઇંચપણું છે, તેની સાથે જાગ વેહેંચતાં જાગ પોહોચે નહીં, તે માટે ઇકોત્તેર હજારને ચારસેં એટલી જલવૃદ્ધિ, તથા ઇંડપણાનાં પંચાણુઆ જાગ છે, તેને પાંચસેંને અઘાણું સાથે ગળીએં તેવારે ચાર કોડ ઠઠીશ લાખ સત્તાણું હજારને વસેં થાય, તેને પર્વતના ઇંચપણાનાં સત્તરસેંને એકવીશ યોજન સાથે જાગ વેહેંચીએં તેવારે ચોવીશ હજાર આઠસેંને નવ આવે, શેષ નવસેંને અગીઆર વધે, તેમાટે તે ચોવીશ હજાર આઠસેંને નવ જે છે તેમાંહે એક જેલીએં, પઠી પંચાણું જાગે વેહેંચીએં તેવારે વસેંને એકસઠ યોજન ઉપર પંચાણુંઆ પંદર જાગ આવે. હવે પર્વતનો મૂલ વિસ્તાર એક હજારને વાવીશ યોજન છે. તેમાંહેથી જેવારે એ વસેં એકસઠ યોજન, અને પંચાણુઆ પંજર જાગ કાઢીએં, તેવારે સાતસોને સાઠ યોજન ઉપર પંચાણુઆ એંસી જાગ રહે, એટલો પર્વતનો વિસ્તાર જાણવો.

હવે માહેલી દિશિએં જલની વૃદ્ધિ આણવાને અર્થે એ પર્વતના વિસ્તારનો આંક જે સાતસેં સાઠ યોજન ઉપર પંચાણુઆ એંસી જાગ છે, તેને પંચાણુએ ગુણીએં તેવારે વઢુંતેર હજાર વસેંને એંસી એટલા પંચાણુઆ જાગ થાય. પઠી એક પંચાણું હજારની વીજી સાતસેંની, અને ત્રીજી વઢુંતેર હજાર વસેંને એંસીની, એવી આંકની ત્રણ રાશી માંનીએં તેમાં વચેની જે સાતસેંની શ્રેણી છે. તેની સાથે જેવારે ઠેહેલી શ્રેણી ગુણીએં તેવારે પાંચ કોડ પાંચ લાખને ઠણુ હજાર એટલાં પ્રતિજંગ થાય. પઠી જે પહેલી રાશિ પંચાણું હજારની છે, તેના પ્રતિજંગ કરવામાટે તેને પંચાણુએ ગુણીએં તેવારે નેઠુ લાખને પચીશ હજાર થાય. એટલા પ્રતિજંગે ઉપરજા પ્રતિજંગની રાશી વેહેંચીએં તેવારે યોજન પાંચ આવે, શેષ પાંચ હજાર ચારસેંને ઇકોત્તેર વધે. તેને પંચાણું જાગે વેહેંચતાં સત્તાવજા કલા આવે, શેષ ઠપજા હગરે, તેમાટે એક જેલીએં તેવારે કલા અઘાવજા થાય; એટલે પાંચ યોજન ઉપર અઘાવજા કલા એટલી માંહેલી દિશિએં જલવૃદ્ધિ છે, તે જલથકી પર્વતનું ઇંચપણું નવસેં ઇંગણોત્તેર યોજનને ઉપર પંચાણુંઆ ચાલીશ જાગ છે, તેમાંહેથી પાંચ યોજનને અઘાવજા જાગ બાદ કરીએં તેવારે નવસેં ત્રેસઠ યોજન ઉપર પંચાણુંઆ સીતોતેર જાગ; એટલો લવણ સમુદ્રની શિખાદિશિથી જોતાં વેલંધર પર્વત ઇંચા છે. તથા એ આઠ પર્વતના મૂલને વિષે ત્રણ હજાર વસેંને વત્રીશ યોજનનો પરિધિ છે, અને શિખરને વિષે તેરસેંને ચૌદ યોજનનો પરિધિ છે, હવે માંહોમાંહે તે પર્વતનો આંતરો આણવાનો વિધિ કહે છે.

જંઘુદીપની જગતીથકી વેતાલીશ હજાર પાંચસેંને અગીઆર યોજન લવણ સમુદ્રમાંહે ગયા પઠી પર્વતના વિવંકજનું મધ્ય છે, ત્યાં સમુદ્રનું વૃત્તવિવંકજ એક લાખ પંચાસી હજારને વાવીશ યોજન છે, તેનો પરિધિ પાંચ લાખ પંચાસી હજાર ને એકાણું યોજન થાય, તેમાંહેથી આઠ વેલંધરનું વિવંકજ આઠ હજાર એકસોને વઢુંતેર યોજન બાદ કરીએં તેવારે પાંચ લાખ વઢુંતેર હજાર નવસેંને પંજર યોજન બાકી રહે; તેને આઠ જાગે વેહેંચીએં તેવારે વઢુંતેર હજાર એકસોને ચઠ્ઠ યોજન ઉપર એક યોજનના તેર જાગ કરીએં, તેવા આઠ જાગ એટલું વેલંધર પર્વતને વચે અંતર જાણું. ॥ ૨૧૦ ॥

હવે ઠપજા અંતરદીપની સ્થિતિ કહે છે.

હિમવંતંતા વિદિસી ॥ સાણાશ્ગયાસુ ચઠસુ દાઢાસુ ॥

સગ સગ અંતરદીવા પઢમચઠકં ચ જગઈર્વ ॥ ૨૧૧ ॥

અર્થ— હિમવંતંતા કે ० હેમવંત પર્વતના અંત એટલે વજ્રે ઢેઢાનેવિષે સમુદ્રમાંહે વે વે દાઢા વિદિશિનેવિષે

નીકલી છે, હવે તે ફાણાફાણાસુ કે० ફાણકૂળ પ્રમુખ ચાર વિદિશિનેવિષે ચઢસુ દાઢાસુ કે० ચાર દાઢા પ્રાસ થયા ઢતાં તે પ્રત્યેક દાઢાનેવિષે સગસગ અંતરદીપા કે० સાત સાત અંતરદીપા છે, તે અંતર-દીપમાંહે પઢમચઢકં કે० પેહેલા જે ચાર અંતરદીપા છે તે જગફંઈ કે० જગતી થકી કેટલે દૂર છે, તે કહે છે. ॥ ૨૧૧ ॥

જોયણતિસપ્હિ તરૂં ॥ સયસયવુઢ્ઢી ય ઢસુ ચઢકેસુ ॥

અનુન્ન જગફંઈંતરિ ॥ અંતરસમવિઢ્ઢરા સહે ॥ ૨૧૨ ॥

અર્થ- પેહેલા ચાર અંતરદીપા જગતીથકી ત્રણેં યોજન દૂર છે, અને તરૂં કે० તે દીપનો વિસ્તાર પણ ત્રણેં યોજન છે. પઢી ઢસુચઢકેસુ કે० ઢ ચતુષ્કનેવિષે પ્રત્યેકે અનુન્ન કે० એક દીપા અને વીજા દીપની ઘઢ્ઢે જગતીવઢ્ઢે, અને દીપના વિસ્તારનેવિષે સયસયવુઢ્ઢી કે० સો સો યોજનની વૃઢ્ઢિ જાણવી. પટલે જે દીપને જગફંઈંતરિ કે० જેટલો જગતી થકી આંતરો છે, તે દીપનો અંતરસમવિઢ્ઢરાસહે કે० તે અંતરસમાન તેટલો વિસ્તાર પણ જાણવો. પટલે પેહેલા ચાર અંતરદીપા જગતી થકી ત્રણેં યોજન છે, તો તેનો વિસ્તાર પણ ત્રણેં યોજન પ્રમાણે જાણવો, વીજું ચતુષ્ક જગતી થકી ચારેં યોજન દૂર છે, તો તેનો વિસ્તાર પણ ચારેં યોજન છે, ઇમ સર્વનેવિષે એકસો યોજનની વૃઢ્ઢિ કરતાં સાતસું અંતરદીપનું ચતુષ્ક જગતી થકી નવસેં યોજન દૂર છે, તેહનો વિસ્તાર પણ નવસેં યોજન પ્રમાણ છે. તે યંત્રથી જાણવો. ॥ ૨૧૨ ॥

હવે ૫ અંતરદીપા પાણી ઉપર કેટલા ડંચા છે તે કહે છે.

પઢમચઢકુઢ્ઢવહિં ॥ અઢ્ઢાફ ય જોયણફ ય વીસંસો ॥

સયારિં સવુઢ્ઢિપુરઢ્ઢ ॥ મજ્ઢદિસિં સઢિ કોસઢુગં ॥ ૨૧૩ ॥

અર્થ- અંતર દીપનું પઢમચઢક કે० પેહેલું ચતુષ્ક તે વહિં કે० બાહેર જંઢૂ દીપની દિશાપ અઢ્ઢાફ-જોયણફવીસંસો કે० અઢી યોજન ઉપર વીશ અંસ પટલે પંચાણુઆ વીશ જાગ પટલું પાણીથી ઉપર ડંચું જાણવું. ડરઢ કે० વીજા અંતરદીપના ચતુષ્કનેવિષે પંચાણુઆ સયરિસઢુઢ્ઢિ કે० સીત્તેર જાગની વૃઢ્ઢિ જાણવી, પટલે વીજું ચતુષ્ક અઢી યોજન ઉપર પંચાણુઆ નેઢુ જાગ પાણીથી ડંચું જાણવું, અને મજ્ઢદિસિં કે० લવણ સમુઢ્ઢની શિખાની દિશિપ કોસઢુગં કે० બે કોશ પ્રમાણ સઢ કે० સર્વ દીપનો પ્રકાશ જાણવો. તે યંત્રમાંહે લખ્યું છે. ॥ ૨૧૩ ॥

હવે અંતરદીપનાં નામ કહે છે.

સહે સવેફ્યંતા ॥ પઢમચઢકંમિ તેસિ નામાફં ॥

પગોરુય આજાસિય ॥ વેસાણિય જેવ લાંગૂલે ॥ ૨૧૪ ॥

અર્થ- સહેસવેફ્યંતા કે० સર્વ અંતરદીપા વેદિકાવનઢંને કરી મંન્નિત જાણવા. અંતરદીપના પઢમચઢકંમિ કે० પેહેલા ચતુષ્કનેવિષે ફાણકૂળથી દક્ષિણાવર્ત્ત ગણતાં તેસિનામાફં કે० તે દીપનાં જે નામ છે, તે કહે છે. પગોરુય કે० એક રુચક વીજું આજાશિક, વીજું વૈપાણીક, ચોથું લાંગૂલીક ૫ ચાર નામ અનુક્રમે જાણવાં. ॥ ૨૧૪ ॥

वीयचउके ह्यगय ॥ गो सङ्कुलि पुवकणनामाणो ॥

आयंस मिंदग अउ ॥ गोपुवमुहा य तइयंमि ॥ ११५ ॥

अर्थ- वीयचउके के० अंतरदीपना वीजा चतुष्कनेविषे ह्य, गय, गो, अने शङ्कुली ए चार शब्दने प्रत्येके कण के० कर्ण शब्द जोडीए, तेवारे जे नाम थाय ते नामे दीप जाणवा. एटले ह्यकर्ण, गजकर्ण, गोकर्ण, अने शङ्कुलीकर्ण एवां नाम जाणवां. हवे तइयंमि के० त्रीजा चतुष्कनेविषे आदर्श, मिंदक, अयः, गो ए चार शब्दने प्रत्येके पुवमुहाय के ठे० पूर्वे मुख शब्द जोडीए, तेवारे आदर्शमुख, मेंढमुख, अयोमुख अने गोमुख एवे नामे चार दीप ठे. ॥ ११५ ॥

ह्य गय हरि वग्घ मुहा ॥ चउडए आसकण हरिकणो ॥

अकण कण प्पावर, ण दीव पंचमचउकंमि ॥ ११६ ॥

अर्थ- चउडए के० चोथा चतुष्कनेविषे ह्य, गय, हरी अने व्याघ्र ए चार नामने आगल प्रत्येके मुहा के० मुख शब्द जोडीए तेवारे ह्यमुख, गजमुख अने व्याघ्रमुख एवा चार नामे चार दीप ठे, अने अश्वकर्ण, सिंहकर्ण, अर्कण अने कर्णप्पावरण एवे नामे दीव पंचमचउकंमि के० पांचसा चतुष्कने विषे अंतरदीप जाणवा ॥ ११६ ॥

उकमुहो मेहमुहो ॥ विद्युमुहो विज्जुदंत ठंमि ॥

सत्तमगे दंतंता ॥ घण लठ निगूढ सुद्धाय ॥ ११७ ॥

अर्थ- उककामुख, मेघमुख, विद्युमुख अने विज्जुदंत एवे नामे ठा चतुष्कना अंतरदीप ठे, हवे तमा चतुष्कनेविषे दंतंता के० दंत शब्द चारेना अंतने विषे जोडीए तेवारे धनदंत, लघदंत, गूढदंत । सिद्धदंत एवां चार नाम जाणवां. ए अघवीश अंतरदीपनां नाम कहां. ॥ ११७ ॥

हवे अंतरदीपनो परिधि कहे ठे. पेहेला चतुष्कनेविषे नवसेने लंगणपचास योजननो परिधि ठे, पठनीना चतुष्कनेविषे त्रणसोने सोल योजननी वृद्धि करीए. यथा ॥ सोलुत्तरतिसयजुय ॥ सपढमपरिहिवरावरचउकं पढमेनवगुणवन्न ॥ सावीएवारपणसठी ॥ १ ॥ तइपपरिकारसि ॥ चउडएपुणअदारसगणउआ ॥ जोयण-वावीससया ॥ तेरहियापंचमचउकं ॥ २ ॥ पणवीसइगुणतीसा ॥ ठेचरमेड वीसपणयाला ॥ परिहीअंतर-दीवा सत्तचउकाणनायवा ॥ ३ ॥ ॥ ११७ ॥

एमेव य सिद्धरिमि वि ॥ अरुवीसं सवि हुंति उप्पन्ना ॥

एएसु जुअलरूवा ॥ पलिआसंखंसआउ नरा ॥ ११८ ॥

अर्थ- एमेव के० ए पूर्वोक्त प्रकारे जे य के० वली सिद्धरिमि वि के० शिखरी पर्वतनेविषे पण ईशानकूण प्रमुख चार विदिशिनेविषे चार दाढा ठे, तो एकेकी दाढाएं सात सात अंतर दीपठे, तेवारे चारे दाढाना अरुवीसं के० अघवीश थाय. ए रीते हेमवंत तथा शिखरीना एकठा गणतां सविहुंतिउप्पन्ना के० सर्व मलीने उप्पन्न अंतरदीप जाणवा. एएसु के० ए सर्व उप्पन्न अंतर दीपनेविषे जुअलरूवा के० युगलरूप एवा नरा के० मनुष्य जाणवा. अने पलिआसंखंसआउ के० पड्योपमना असंख्यातमे जागे तेनुं आयुष्य जाणवुं, एवा युगलीआ त्यां वास करे ठे. ॥ ११८ ॥

જોયણદસ મંસતણ ॥ પિઠિકરંઢાણમેસિ ચહસઠી ॥ અ-
સણં ચ ચહઠા ડં ॥ ગુણસીદિણ વચ્ચપાલણયા ॥ ૩૧૯ ॥

અર્થ-તેયુગલીઆના તણ કે ૦ શરીર તે જોયણદસમંસ કે ૦ એક યોજનને દશમે ઝાગે છે, એટલે આઠસે ધતુપ્યનાં હંચાં શરીર છે, વલી એસિ કે ૦ એ યુગલીઆના શરીરનેવિષે પિઠિકરંઢાણચહસઠી કે ૦ ચોસઠ પાંસલી છે. ચ કે ૦ વલી તે યુગલીઆને અસણં કે ૦ આહારની ઝઞા ચહઠાઢં કે ૦ એકાંતરે હપજે છે. અને એ ગુણસીદિણવચ્ચપાલણયા કે ૦ હંગણાંસી દિવસ હમે અપત્ય પાલના કરે છે. ॥ ૩૧૯ ॥

પઞ્ચિમદિસિ સુઢિય લવ, ણસામિણો ગોયમુત્તિ ઇગુદીવો ॥
હજહ વિ જંબૂલવણે ॥ હુહુ રવિદીવા ય તેસિં ચ ॥ ૩૨૦ ॥

અર્થ-મેરુપર્વતથી પઞ્ચિમદિસિ કે ૦ પશ્ચિમ દિશિને વિષે જગતીથી વાર હજાર યોજન લવણસમુદ્રમાંહે સુઢિયલવણસામિણો કે ૦ સૂચિત એવે નામે જે લવણસમુદ્રનો સ્વામી દેવ છે, તેનો ગોયમુત્તિઇગુદીવો કે ૦ ગૌતમ એવે નામે એક દ્વીપ છે, તે ગૌતમદ્વીપના હજહવિ કે ૦ વજ્રેવાજુ જંબૂલવણેહુહુરવિ કે ૦ જંબૂદ્વીપના વે સૂર્ય અને લવણસમુદ્રના વે સૂર્ય તેસિં કે ૦ તેના દીવાય કે ૦ વે વે દ્વીપ જાણવા. એટલે વજ્રમાં ગૌતમદ્વીપ છે, અને વજ્રે પાસે વે વે સૂર્યદ્વીપ છે. ॥ ૩૨૦ ॥

જગદ્ પરુપ્પરિ અંતરિ ॥ તહ વિઘર વારજોયણસહસ્તા ॥
એમેવ ય પુવ્વદિસિ ॥ ચંદચઠક્કસ્સ ચહ દીવા ॥ ૩૨૧ ॥

અર્થ-જગદ્ કે ૦ જગતીથી દ્વીપનું વેગલાઇપણું અને પરુપ્પરિ અંતરિ કે ૦ દ્વીપનું પરસ્પર એટલે માંહો માંહે અંતર તહ કે ૦ તથા દ્વીપનો વિઘર કે ૦ વિસ્તાર તે વારજોયણસહસ્તા કે ૦ વાર હજાર યોજન જાણવો. ય કે ૦ યદી એમેવ કે ૦ એપ્રકારેજ પુવ્વદિસિ કે ૦ પૂર્વદિશિનેવિષે જગતી થકી વાર હજાર યોજન લવણસહ-સ્રમાંહે વે ચંદ્રમા જંબૂદ્વીપના અને વે ચંદ્રમા લવણસમુદ્રના એ રીતે ચંદચઠક્કસ્સ ચહદીવા કે ૦ ચાર ચંદ્ર-માના ચાર દ્વીપ છે. ॥ ૩૨૧ ॥

એવંચિય વાહિરહં ॥ દીવા અઘઠ પુવ્વપઞ્ચિમહં ॥ હુ હુ
લવણે ઢ ઢ ધાયહ, સંઢ સસીણં રવીણંચ ॥ ૩૨૨ ॥

અર્થ-એવંચિય કે ૦ એ પ્રકારે વાહિરહં કે ૦ વાહેર અઘી ધાતકી હંરુનેવિષે તથા મંદર પર્વત થકી પૂર્વપ-શ્ચિમદિશે લવણસમુદ્રની જગતી થકી વાર હજાર યોજન લવણ સમુદ્રમાંહે શિશ્વાનીદિશિ ફરે, તે વે ચંદ્રમા લવણ સમુદ્રના, અને ઢ ચંદ્રમા ધાતકી હંઢના, એ રીતે આઠ ચંદ્રમાના દ્વીપ પૂર્વદિશિયે છે, તથા વે સૂર્ય લવણસમુદ્રના, અને ઢ સૂર્ય ધાતકીહંઢના એવં આઠ સૂર્યના દ્વીપ પશ્ચિમ દિશે છે. ॥ ૩૨૨ ॥

એ ચંદ્રમા અને સૂર્યના દ્વીપ પાણી હપર કેટલા છે તે કહે છે.

એદ દીવા જલુવરિ ॥ વહિ જોયણ સહઅઘસીહ તહા ॥
ઝાગાવિ ય ચાલીસા ॥ મઘેં પુણ કોસ હુગમેવ ॥ ૩૨૩ ॥

અર્થ-એદદીવા કે ૦ એ પૂર્વે કહ્યા જે ચંદ્રમા અને સૂર્યના દ્વીપ તે જલુવરિ કે ૦ પાણી હપર વહિ કે ૦

जंवूचीप धातकीखंडनी दिशिथी जोतां जोयणसड्डअज्सीइ के० साडा अघासी योजन तहा के० तथा प्रकारे जागावियचाळीसा के० उपरे पंचाणुआ चाळीश जाग एटला पाणीथी उपर ठे, ते जाणवाने अर्थे प्रथमनी पेरे आंकनी त्रण राशि मांडीएं. एक पंचाणु हजार, बीजी सातसंअने व्रीजी चोवीश हजार सुखजपणामाटे बिंदु टाळीने वचेंनी राशि ठेहेली राशिसाथे गणतां सोख हजारने आवसो आय, तेने पेहेलीराशिना पंचाणु हजार ठे, तेना बिंदु टाळतां पंचाणुजागे वेहूंचीएं तेवारे एकसो ळठत्तेर योजन उपर पंचाणुआ ऐंसी जाग आवे. एटली लवणसमुद्रनी शिखादिशि जखवृद्धि ठे, तेनुं अर्ध अघासी योजन आय ठे. तेनी साथे पाणी थकी बाहेरनी उंचाइता वे कोश जेळीएं तेवारे सानीअघासी योजन उपर पंचाणुआ चाळीश जाग, एटला जंवूचीप तथा धातकी खंडनी दिशिथी जोतां पाणी उपर दीप ठे. पुण के० वली मक्षे के० मांहेनी लवण-शिखानी दिशिथकी जोतां कोस दुगमेव के० वन्ने वाजुए वे कोश पाणी थकी सर्व दीप उंचा ठे. हवे दीपनो परिधि कहे ठे. उक्तंच- सगतीससहस्सनवसया, डयालपरिहिंजलाकुकोसबहिं ॥ उच्चा अंतोजोयण, अडसी पणनउअचसंसा ॥ १ ॥ ३३३ ॥

हवे ते चंद्रसूर्यदीपमांहे प्रासादनां प्रमाण कहे ठे.

कुलगिरिपासायसमा ॥ पासाया एसु नियनिय पहुणं ॥

तह लवणे जोइसिया ॥ दगफाखिह उढुळेसागा ॥ ३३४ ॥

इति श्रीलवणसमुद्राधिकारो द्वितीयः समाप्तः ॥

अर्थ- एसु के० ए चंद्रसूर्यदीपने विषे कुलगिरिपासायसमा के० कुलगिरिना प्रासाद सरखा साडावा-सठ योजन उंचा, अने तेनुं अर्ध सवाएकत्रीश योजन पहुला, एवा रमवा योग्य नियनियपहुणं के० पो-तपोताना प्रभु एटले स्वामी जे सुस्थितदेव तथा चंद्र सूर्य तेमना एवा पासाया के० प्रासाद ठे, तथा ए सर्व चंद्र सूर्य प्रमुख जे ज्योतषीठनां विमान ठे ते स्फाटिक रत्ननां ठे. तह के० तथा लवणे के० लवण समुद्रने विषे जे जोइसिया के० ज्योतषी ठे तेनां विमान दगफाखिह के० दगपादन जे स्फाटिकरत्न तेनां ठे, ते विमानने संयोगे लवण समुद्रनां पाणी फाटे ठे, ए रत्ननो जातिगुण ठे. वली ते रत्ननी कान्ति उढुळेसागा के० उंची लवण शिखानेविषे पण प्रकाश करे ठे. लवण समुद्रने विषे चार चंद्रमा, चार सूर्य, अणसॅने वायन ग्रह, एकसोने बार नक्षत्र, अने वे लाखसडसठ हजार ने नवसं एटली तारानी कोडाकोडी जाणवी. लवण-समुद्रनो परिधि पन्नर लाख एक्यासी हजार एकसोने उगणचाळीश योजन जाणवो. समुद्रनी जगतिना चार चारनुं अंतर, त्रण लाख पंचाणु हजार वसॅने सवाऐंसी योजन ठे. हवे लवण समुद्रनुं प्रतर धन करवानी गाथा लखे ठे ॥ दससहसरहियमिन्नर ॥ अर्द्धदससहससंजुअंतेण ॥ गणियायमज्जपरिही ॥ पयरोलवणस्सि-मोहोइ ॥ १ ॥ नवनवईकोडिसया ॥ एकसठ्ठीकोडीसत्तरसलरका ॥ पन्नरससहसायइमो ॥ धणोसवेसत्तरसह-स्सगुणो ॥ २ ॥ सोसोलकोडिकोडी ॥ तिणवइलरकीगुणचत्तसहसाया ॥ नवसयकोडीपन्नर ॥ कोडीप-जासलरकाय ॥ ३ ॥ ३३४ ॥

इतिवाचनाचार्यश्रीसहजरल्लविरचिते क्षेत्रसमासवार्तिके लवणोदाधिकारः समाप्तः

हवे धातकीखंड नामा बीजा दीपनो अधिकार वखाणे ठे.

जामुत्तरदीहेणं ॥ दससयसमपिहुल पणसयउच्चेण ॥

उसुयार गिरिडुगेणं ॥ धायइसंडो डुह विहत्तो ॥ ३३५ ॥

અર્થ—લવણ સમુદ્રની જગતી થકી વાહેર વલયને આકારે ચાર લાલ યોજન પહોલો એવો વીજો ધાત-કીલંડ નામે ધ્રીપ છે, તે ધાયફસંડો કે ૦ ધાતકીલંડ કેહેવો છે ? તો કે હસુયારગિરિહુગેળે કે ૦ ઇલુકાર નામે જે બે પર્વત તેણે હુલ્લિહત્તો કે ૦ બે જાગે વેહેંચ્યા છે, એટલે એક પૂર્વ ધાતકીલંડ, અને વીજો પશ્ચિમ-ધાતકીલંડ એ બે જાગે જાણવા. હવે તે ઇલુકાર પર્વત કેહેવા છે ? તો કે જામ કે ૦ દક્ષિણદિશ, અને હ-ત્તર કે ૦ ઉત્તરદિશિય, દીહેળે કે ૦ દીર્ઘ એટલે લાંબા છે. વલી દશસય કે ૦ દશસો એટલે એક હજાર યોજન સમપિહુલ કે ૦ મૂલનેવિપે, અને શિલરનેવિપે, સરલા પોહોલા છે. તથા પણસયલ્લેળ કે ૦ પાંચસે યોજન હંચા છે. લવણ સમુદ્રની જગતીના દક્ષિણ ઉત્તરદિશિના વૈજયંત, અપરાજિત એવે નામે જે વારણાં છે. તેમાંથી ઇલુ એટલે બાળને આકારે ચાર લાલ યોજન ધાતકીલંડના વિસ્તાર સુધી લાંબા નિકટ્યા છે, એવા તે પર્વતો છે.

હવે બે લંડને વિપે કુલગિરિ ક્ષેત્ર વખાણે છે.

લંડહુગે ઠ ઠ ગિરિણો ॥ સગ સગ વાસા ય અર ચિવરૂવા ॥

ધુરિ અંતિ સમા ગિરિણો ॥ વાસા પુણપિહુલપિહુલયરા ॥ ૨૨૬ ॥

અર્થ—લંડહુગે કે ૦ ધાતકીલંડના પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાના એકેકા લંડનેવિપે ઠ ઠ ગિરિણો કે ૦ ઠ ઠ કુલગિરિ જાણવા, અને સગસગવાસાય કે ૦ સાત સાત ક્ષેત્ર જાણવાં. તે કુલગિરિક્ષેત્ર કેવાં છે ? તો કે અ-રવિવરૂવા કે ૦ ઇલુકાર કુલગિરિ તે આરા સરલા છે, અને ક્ષેત્ર તે આરાના ચિવર એટલે જે આંતરા હોય તેના સરલા છે. જેમ ગાડીનાં પદ્મનાં વિપે, વચેની નાજિ થકી આરાના આંતરા હોય; તેમ જંબૂ ધ્રીપ અને લવણ સમુદ્ર છે, તે નાજિ સરલા છે. અને ધાતકી લંડમાંહે જે ઇલુકાર તથા કુલગિરિ પ્રમુખ પર્વત છે તે આરા સરલા છે, અને ક્ષેત્ર તે તેના આંતરા સરલા છે. વલી ગિરિણો કે ૦ તે કુલગિરિ ઇલુકાર કેહેવા છે ? તો કે ધુરિ કે ૦ મૂલનેવિપે અને અંતિ કે ૦ બેહેરનાં વિપે સમા કે ૦ સરલા પહોલા છે. પુણ કે ૦ વલી વાસા કે ૦ ક્ષેત્ર જે છે, તે લવણ સમુદ્ર થકી માંડીને પિહુલપિહુલયરા કે ૦ પિહુલ પિહુલતર છે. ॥ ૨૨૬ ॥

હવે ધાતકીલંડમાંહે જે પદાર્થ જંબૂધ્રીપ માંહેલા પદાર્થ સરલા છે તે કહે છે.

વહ્કુંડુનુત્તમમે, રુમ્સસયં વિઙ્ગરં ત્રિયદ્વાણં ॥

વટ્ટગિરીણં ચુમે, રુવજ્ઞામિહ જાણ પુવસમં ॥ ૨૨૭ ॥

અર્થ—ધાતકીલંડનેવિપે જે હહ, કુંડુનું હંમત કે ૦ હંમતપણું તથા મેરુપર્વત ટાલીને કુલગિરિ, ગયદંત-ગિરિ, વહ્સ્કાર, ચમલગિરિ, કાંચનગિરિ અને વૈતાલ્ય પ્રમુખ પર્વતનું મુસ્સયં કે ૦ હંચપણું, તથા ચ કે ૦ વલી ચુમેરુવજ્ઞ કે ૦ ચુમેરુપર્વત વર્જિને વૈતાલ્યનો વિઙ્ગરં કે ૦ વિસ્તાર અને વટ્ટગિરીણં કે ૦ વીજા વૈતાલ્ય પ્રમુખ વૃત્તપર્વતનો વિસ્તાર તે સર્વ પુવસમંજાણ કે ૦ પહેલાના સરલો જાણવો. એટલે જંબૂધ્રીપની ધેરે જાણવો. ॥ ૨૨૭ ॥

હવે ધાતકીલંડનેવિપે બે મેરુ છે તે વખાણે છે.

મેરુહુગંપિ તહ્ચિય ॥ નવરં સોમણસહિષ્ણવરિ દેસે ॥

સગ અહસહ્સજ્ઞાણ, તિસહ્સ પણસીઝ હચ્ચત્તે ॥ ૨૨૮ ॥

અર્થ—ધાતકીલંડના જે મેરુહુગંપિ કે ૦ બે મેરુપર્વત છે, તે તહ્ચિય કે ૦ જંબૂધ્રીપના મેરુ સરલા જાણવા. પણ નવરં કે ૦ એટલું વિશેષ છે કે, જે સોમણસહિષ્ણવરિદેસેસગઅહસહ્સજ્ઞાણતિ કે ૦ સોમનસ વન થકી

હેઠે સાત હજાર યોજન, અને સોમનસ વન થકી ઉપરે આઠ હજાર યોજન ઉણા કરિયં. ઇતિ ઇટલે એ જાવ જે જંબૂદ્વીપના મેરુની જ્ઞમિથી પાંચસેં યોજન ઉપર ચડિયં, ત્યાં નંદન વન છે. તે થકી ઉપર સાડા બાસઠ હજાર યોજન ચડીયં, તેવારે સોમનસ વન છે, ત્યાં ઊત્તરીશ હજાર યોજન ઇંચું પાંચુકવન છે, અને ધાતકીઃસંહના મેરુનું ઇટલું વિશેષ જે જ્ઞમિથકી પાંચસેં યોજન ઇંચું નંદનવન છે, તે થકી સાડા પંચાવન્ન હજાર યોજન ઇંચે ચડીયં, ત્યાં સોમનસ વન છે, ત્યાંથી અઘાવીશ હજાર યોજન ઇંચા ચડીયં, ત્યાં પાંચુક વન છે, એ ચોરાસી હજાર યોજન થયા. અને એક હજાર યોજન જ્ઞમિમાંહે ઇંચા છે, એમ સર્વ મલી સહસ પણ સોઙ ઉચ્ચતે કે. ધાતકી સંહના મેરુ પંચાસી હજાર યોજન ઇંચા છે. ॥ ૨૧૬ ॥

હવે તે મેરુનો વિસ્તાર કહે છે.

તદ્વપ્તનવશ્ચત્તણ્ણ ॥ અદ્ધચત્તણ્ણ ચ અઠ્ઠતીસા ચ ॥

દસ ચ સયા ચ કમેણં ॥ પણ્ણાણ પિહુત્તિ હિઠ્ઠા ચ ॥ ૨૧૭ ॥

અર્થ—તદ્ કે. તથા પ્રકારે પણ નવશ્ કે. નવ હજારને પાંચસેં, અને ચત્તણ્ણ કે. નવ હજારને ચારસેં ચ કે. તથા અદ્ધચત્તણ્ણ કે. નવ હજાર ત્રણસેં પચાસ અને અઠ્ઠતીસા કે. ત્રણ હજારને આઠસો તથા દસચસયા કે. એક હજાર એવા પણ્ણાય કે. પાંચ સ્થાનકને વિષે પિહુત્તિ કે. પહોલપણાંનો વિસ્તાર, હિઠ્ઠા કે. મેરુના મૂલ થકી કમેણં કે. અનુક્રમે જાણવો. તે આવી રીતે જે નવ હજારને પાંચસેં યોજન મૂલમાં વિસ્તાર છે, અને નવ હજારને ચારસો યોજન જૂતલ વિસ્તાર છે, તથા નવ હજારને સાડાત્રણસેં યોજન નંદનવનનો વિસ્તાર જાણવો, ત્રણ હજારને આઠસેં યોજન સોમનસ વનનો વિસ્તાર જાણવો; અને એક હજાર યોજન શિખાનો વિસ્તાર જાણવો.

હવે વાંઝિત સ્થાનકને વિષે વિસ્તાર આણવાનો વિધિ વિહારદુગવિસેસો એ ગાથા થકી જાણવો, તે આવી રીતે કે—જૂતલનું પહોલપણું નવ હજારને ચારસેં યોજન છે, તેમાંથી શિખરનું પહોલપણું એક હજાર યોજન કાઢીયં, તો બાકી આઠ હજારને ચારસેં યોજન રહે. તે જૂતલ થકી ઇંચું ચોરાસી હજાર યોજન છે, તેની સાથે જાગ આપતાં, જાગ પોહોત્તે નહીં. તે માટે આઠ હજાર ચારસેં દસગુણા કરિય, તેવારે ચોરાસી હજાર થાય, તે ઇંચપણાંના ચોરાસી હજાર યોજન સાથે ગુણીયં તેવારે એક યોજનનો દશમો જાગ આવે. તો જૂતલ થકી જેવારે એક યોજન ઇંચે ચડીયં, તેવારે વિષ્કંજમાંહે એક યોજનના દશ જાગ માહેલો એક જાગ થટે અને ઉતરતાં વધે, એમ પ્રથમની પેરે જાણવું. ॥ ૨૧૭ ॥

નશ્કુંમદીવવણમુહ ॥ દહ્ દીહત્તં ચ હહ હુગુણં ॥ ૨૧૮ ॥

નશ્કુંમત્તં ચ તહા ॥ દહ્ દીહત્તં ચ હહ હુગુણં ॥ ૨૧૯ ॥

અર્થ—પ્રથમ જે જંબૂદ્વીપને વિષે નદી, પ્રપાત કુંમ, કુંમમાહેલા વીપ, વનમુલ, હહ, દીહરસેલ કે. દીર્ઘ ઇટલે લાંબા પર્વત તથા કમલ ઇટલા પદાર્થનો વિહાર કે. વિસ્તાર તહા કે. તથા પ્રકારે નશ્ કુંમત્ત કે. નદીનું કુંમપણું, ચ કે. વલી દહ્ દીહત્તં કે. હહનું દીર્ઘપણું ઇટલે લાંબપણું જે કહ્યું, તેથી તે હહ કે. આ ધાતકી સંહનેવિષે હુગુણ કે. વ્રમણું જાણવું. ॥ ૨૧૯ ॥

હવે જગજ્ઞાલ વનનું પરિમાણ કહે છે.

શ્ગલચ્ચ સત્તસહસા ॥ અહસય ગુણસીઙ્ગ જહસાલવણં ॥

પ્રવાવરદીહત્તં ॥ જામુત્તર અઠ્ઠસી જહ્યં ॥ ૨૨૦ ॥

અર્થ— એક લાખ સાત હજાર આઠસોને ડંગણાંસી યોજન મેરુપર્વત થકી પુવાવર કે ૦ પૂર્વ પશ્ચિમ દિશાએ દીર્ઘતં કે ૦ લાંબપણે જડશાલ વન છે, એને જોવારે અઘ્તસીજડ્યં કે ૦ અઘ્તસી જાગે વેહેંચીયં તેવારે વારસેને ઠઘીસ યોજન કાંઈક ઢાળા આવે; ઇટલું મેરુથકી જડશાલવન જામુત્તર કે ૦ ઉત્તર તથા દક્ષિણ દિશાએ પહોલું છે. કુરુદેવ્રની જીવા વે લાખ ત્રેવીશ હજાર એકસોને અઘાવન યોજન ઇટલી જાણવી. ૨૩૧
હવે ગયદંત ગિરિ વચાણે છે.

વહિગયદંતા દીદા ॥ પણલક્ષણ સયરિસહસ ડુગુણઠા ॥

ઇયરે તિલસ્ક ઢપ્પ, સસહસ સયડુણિ સગવીસા ॥ ૨૩૨ ॥

અર્થ— પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાના વેહુ ધાતકી ખંડને વિષે વહિ કે ૦ વાહેરની દિશાએ ધાતકી ખંડની જગતીના પાસાના ગયદંતા કે ૦ ચાર ગયદંત ગિરિ તે દીદા કે ૦ દીર્ઘ ઇટલે કેટલા લાંબા છે ? તો કે પણ લક્ષણસયરિસહસડુગુણઠા કે ૦ પાંચ લાખ ડંગણોતેર હજાર વસોને ડંગણસાઠ ઇટલા યોજન લાંબા જાણવા. અને ઇયરે કે ૦ ઇતર ઇટલે વીજા જંવૂડીપની જગતીની દિશાના માંદેલા ચાર ગયદંત ગિરિ, જે છે તે ત્રણ લાખ ઢપ્પ હજાર વસોને સત્તાવીશ યોજન લાંબા જાણવા. તથા એક વાહેરનો ગયદંતગિરિ, અને એક માંદેનો ગયદંતગિરિ તે બન્ને એકઠા કરિયં તેવારે કુરુદેવ્રનું ધનુષ્ટ આય, તેનું પ્રમાણ નવ લાખ પચીશ હજાર ચારસોને ઠઘાસી યોજન આય. ઇટલું ધાતકી ખંડને વિષે કુરુદેવ્રનું ધનુષ્ટ જાણવું. ॥ ૨૩૨ ॥

હવે વહસ્કાર અંતર નદી પ્રમુલનાં પ્રમાણ કહે છે.

ચિત્તાણુમાણઠંસે, સસેલનઙ વિજયવણમુદાયામો ॥

ચઝલસ્કુદીદ્વાસા ॥ વાસવિજયવિઞ્ઠરો ડઙ્ઘો ॥ ૨૩૩ ॥

અર્થ— કુલગિરિ તથા ગયદંતાનાં પ્રમાણ કહ્યાં અને સેસ કે ૦ તેથઠી અન્ય જે વહસ્કાર, અંતરનદી વિજય, અને વનમુલ્લ યનો આયામ કે ૦ વિસ્તાર તે ચિત્તાણુમાણઠં કે ૦ દેવ્રના અનુમાને કરી જાણવો. ઇટલે પૂર્વ ધાતકી ખંડ તથા પશ્ચિમ ધાતકી ખંડનું વન્ને ઇલુકાર દિશિયં જેડું દેવ્રનું લાંબપણું છે, તેડું વહસ્કારાદિકનું પણ લાંબપણું જાણવું. તથા વાસા કે ૦ પૂર્વ ધાતકી ખંડનાં સાત દેવ્ર, અને પશ્ચિમ ધાતકી ખંડનાં સાત દેવ્ર, તે ચઝલસ્ક કે ૦ ચાર લાખ યોજન દીદા કે ૦ દીર્ઘ ઇટલે લાંબાં જાણવાં. હવે વાસ કે ૦ દેવ્રના વિજયનો વિઞ્ઠરોઠ કે ૦ વિસ્તાર જે છે, તે ડ્ઘો કે ૦ આગલી ગાથાએ કહે છે, તે પ્રમાણે જાણવો. ॥ ૨૩૩ ॥

ચિત્તંકગુણધુવંકે ॥ દોસય વારુતરેદિ પવિજત્તે ॥

સવઙ વાસાવાસો ॥ હવેઙ્ઙ પુણ ઇય ધુવંકા ॥ ૨૩૪ ॥

અર્થ— ચિત્તંક કે ૦ દેવ્રના આંક જે એક, ચાર, સોલ ને ચોસઠ. યની સાથે ગુણધુવંકે ૦ ધુવાંક ગણીયં. પઠી દોસયવારુતરેદિ કે ૦ વસેને વારે કરી પવિજત્તે કે ૦ પ્રતિજ્ઞા ઇટલે જાગે વેહેંચીયં. તેવારે વાસ કે ૦ દેવ્રનું સવઙ કે ૦ સર્વત્ર ઇટલે આદિ, મધ્ય અને અંત્ય વાસો કે ૦ વ્યાસ ઇટલે વિસ્તાર, તે હવેઙ કે ૦ હોય. પુણ કે ૦ વલી ઇહ કે ૦ એ દેવ્રનું વિષે ધુવંકા કે ૦ ધુવાંક જે છે, તેઙ કે ૦ આગલી ગાથાએ કહે છે. ॥ ૨૩૪ ॥

હવે ધાતકી ખંડના ધુવાંક કહે છે.

ધુરિ ચઝદ લસ્ક ડુસહસ ॥ દો સગનડયા ધુવં તહા મઙ્ઙે ॥

ડુસય અહુત્તર સતસ, ડિસહસ ઠઘીસ લસ્કા ય ॥ ૨૩૫ ॥

અર્થ— ધુરિ કે૦ પ્રથમ દેવના ચણદલસ્કન્ધસહ્ય દોસગનજયા ધુવં કે૦ ચણદ લાલ, વે હજાર વસેને સત્તાણું ઇટલા ધુવાંક જાણવા. તદા કે૦ તથા પ્રકારે મણે કે૦ મધ્યદેવના ધુવાંક ઠવીશ લાલ સડસઠ હજાર વસોને આઠ જાણવા.

અંદીયાં પ્રથમ દેવના ધુવાંક જે ચૌદ લાલ વે હજાર વસેને સત્તાણું ઠે અને દેવનો આંક એક ઠે. માટે એકે ગુણીઈં તેવારે તેદિજ આંક આવે. તેને વસેને વાર જાગે વેદંચતાં ઠ હજાર ઠસોને ચૌદ યોજન જાફેરા, ઇટલો જરત તથા ઇરવતનો આદિવિસ્તાર જાણવો. અને વાર હજાર પાંચસેને એકયાશી યોજન જાફેરો મધ્ય વિસ્તાર ઠે, તથા અઢાર હજાર પાંચસેને સડતાલીશ યોજન જાફેરો અંત્યવિસ્તાર ઠે.

દેવવંતને ઇરવતનો આદિ વિસ્તાર ઠવીશ હજાર ચારસેને અઢાવન યોજન જાફેરો ઠે, મધ્યવિસ્તાર પચાશ હજાર ત્રણસેને ચોવીશ યોજન જાફેરો ઠે, અને અંત્ય વિસ્તાર ચમોત્તેર હજાર, એકસોને નેત્રુ યોજન જાફેરો ઠે.

હરીવર્ષ અને રમ્યક દેવનો આદિવિસ્તાર એક લાલ પાંચ હજાર આઠસેને તેત્રીશ યોજન જાફેરો ઠે, અને મધ્યવિસ્તાર વે લાલ એક હજાર વસેને અઢાણું યોજન જાફેરો ઠે, તથા અંત્યવિસ્તાર વેલાલ, ઠશુ હજાર, સાતસેને ત્રેસઠ યોજન જાફેરો ઠે.

વિદેહનો આદિ વિસ્તાર ચાર લાલ, ત્રેવીશ હજાર, ત્રણસેને ચોત્રીશ યોજન જાફેરો ઠે, અને મધ્યવિસ્તાર આઠ લાલ, પાંચ હજાર એકસો ને ચોરાણું યોજન જાફેરો ઠે, તથા અંત્યવિસ્તાર અગીઆર લાલ સત્યાશી હજાર ને ચોપન યોજન જાફેરો ઠે, ૫ રીતે ૫ ચાર સ્થાનકનો આદિ, મધ્ય તથા અંત્યનો વિસ્તાર કહ્યો.

અંદીયાં આદિ ધુવાંક ચૌદ લાલ, વે હજાર, વસેને સત્તાણું યોજન જાફેરા ઠે. તેને એક, વાર, સોલ, ચોસઠને સાથે ગણીઈં, પઠી વસેને વાર જાગે વેદંચતાં યયોક્ત માન લાજે. અને મધ્યધુવાંક ઠવીશ લાલ સરસઠ હજાર વસેને આઠ ઠે. તેને એક, ચાર, સોલ ને ચોસઠ સાથે ગુણીને પઠી વસે વાર જાગે વેદેચતાં પૂર્વોક્ત મધ્ય વિસ્તાર લાજે, તથા અંત્યનો વિસ્તાર આગલી ગાથામાં ૩૬૩૧૧૧ ઠે. તેને એક, ચાર, સોલ, અને ચોસઠસાથે ગણીઈં, પઠી વસેને વાર જાગે વેદંચતાં પૂર્વોક્ત દેવનો અંત્ય વિસ્તાર આવે. અને ઉપર જે યોજન રહે, તેની કલા કરી વસેને વાર જાગે વેદંચીઈં, તેટલું ઉપરઆવે. તેમાટે જાફેરા લખ્યા ઠે. ॥ ૨૩૫॥

ગુણવીસ સયં વત્તી ॥ સ સહસ ગુણયાલ લલક ધુવમંતે ॥ નઙ-

ગિરિવણમાણ વિસુ ॥ ઋલિત્ત સોલં સપિહુવિજયા ॥ ૨૩૬ ॥

અર્થ— ડંગણલાલીશ લાલ વત્રીશ હજાર એકસોને ડંગણીશ ઇટલા ધુવમંતે કે૦ અંત ઇટલે ઠેડાના ધુવાંક જાણવા. હવે વિજયનું પરિમાણ કહે ઠે. નઙ કે૦ અંતરનદી, ગિરિ કે૦ વહસ્કાર પર્વત વણ કે૦ મેરુવન, વનમુલ એનાં જે માણ કે૦ પ્રમાણ કહ્યાં ઠે, તે પ્રમાણલિત કે૦ દેવના વિસ્તારમાંદેથી વિસુલ કે૦ શોધીઈં ઇટલે કાઢીઈં. વાકી જે ઉગરે તે સોલસં કે૦ સોલ જાગે વેદંચતાં જે આંક આવે, તેટલા યોજન પિહુવિજયા કે૦ વિજયનું પહોલપણું જાણું.

તેની રીત દેખાડેઃ—અંતરનદીઈં પત્તરસે યોજન રંધ્યા ઠે, વહસ્કારે આઠ હજાર યોજન રંધ્યા ઠે, મેરુથકી પૂર્વ પશ્ચિમે જઙ્ગલાલવને તથા મેરુપર્વતે વે લાલ પચીશ હજાર એકસોને અઢાવન યોજન રંધ્યા ઠે, વનમુલે અગીઆર હજાર ઠસેને અઢ્યાસી યોજન રંધ્યા ઠે, ૫ સર્વ એકઠા કરિઈં તો વે લાલ, ઠેતાલીશ હજાર, ત્રણસેને ઠેતાલીશ યોજન આય. તે ધાતકીલંકનો વિસ્તાર ચાર લાલ યોજનનો ઠે. તેમાંદેથી કાઢીઈં, તેવારે એક લાલ, ત્રેપન હજાર ઠસેને ચોપન યોજન વાકી રહે. તેને સોલ વિજય ઠે, માટે સોલ જાગે

વેહ્નીંતેવારે નવ હજાર ઠસેને ત્રણ યોજન ઊપર સોલહીઆ ઢ જાગ આવે. ઇટલું એકા વિજયનું પ્રમાણ પહોલપણે ઢે. ॥ ૩૨૬ ॥

હવે ઇ વિજયનો વિસ્તાર ગાથાઇ કરી કહે ઢે.

નવસહસા ઠસય તિહુ ॥ ત્રા ય ઢ સ્વેવ સોલજાયાય ॥ વિજ-
યપિહુત્ત નઈગિરિ ॥ વણવિજયસમાસ ચઢલરકા ॥ ૩૨૭ ॥

અર્થ— નવ હજાર, ઠસેને ત્રણ યોજન ઊપર સોલહીયા ઢ જાગ ઇટલું વિજયપિહુત્ત કે ૦ એકા વિજયનું પહોલપણું જાણવું. ઇ નદી, ગિરિ, વન અને વિજય ઇ સર્વનાં પ્રમાણ જેવારે સમાસ કે ૦ ઇકઠાં કરિયું, તેવારે ચઢલરકા કે ૦ ચાર લાલ યોજન ધાતકી સંસ્કૃતો વિસ્તાર પૂર્ણ થાય; અને વિજયનાં નામ પ્રથમ ઋત-દેવનાં સરસાં કઢાદિક જાણવાં, હવે કંચન પ્રમુખ ગિરિની સ્થિતિ સંગ્રહી ઇ ઠેઈ. કંચણ વિચિત્તચિત્તા ॥ જ-મગનગા દીઢ વટ વેયઢા ॥ પુવસમુસ્સયવાસા ॥ હિયગારસ વંતરા પઢમા ॥ ૧ ॥ મેરુણવિદેહપિહુત્તચં કુરુ-વિઢરોસલરકતિગં ॥ સગનવશ્સહસ્સચ ॥ સયસગનવયાવિણયંસા ॥ ૨ ॥ તંચેવ સત્તઞ્ઞઈયં ॥ પણવન્નસહ-સ્સહુસયઙ્ગસયરી ॥ તંજમગદહંતરયં ॥ ગહિયં ગણિણાણુસારેણ ॥ ૩ ॥ ૩૨૭ ॥

હવે નગરી અને વૃદ્ધ વચાણે ઢે.

પુઢંવ પુરી ય તરુ ॥ પરમુત્તરકુરુસુ ધાઙ મહધાઈ ॥
રુકા તેસુ સુદંસણ ॥ પિયદંસણનામયા દેવા ॥ ૩૨૮ ॥

અર્થ— ઇ ધાતકી સંસ્કૃતે વિપે પુરી કે ૦ નગરી અને તરુ કે ૦ વૃદ્ધ તે પુઢંવ કે ૦ પહેલા જંઢૂછીપને વિપે જે રીતે કહ્યા તે રીતે જાણવા. પર કે ૦ પરંતુ ઇટલું વિશેષ ઢે કે જે પૂર્વ અને પશ્ચિમના વેહુસંસ્કૃતે વિપે મુત્ત-રકુરુસુ કે ૦ વે ઉત્તર કુરુદેવ્ર માંહે ધાઙ મહધાઈ કે ૦ ધાતકીને મહાધાતકી એવનામે વે રુકા કે ૦ વૃદ્ધ ઢે, તેસુ કે ૦ તે વે વૃદ્ધને વિપે સુદંસણપિયદંસણ નામયા દેવા કે ૦ સુદર્શન અને પ્રિયદર્શન એવે નામે વે દેવતા અનુક્રમે વસે ઢે, અને વે દેવકુરુદેવ્રને વિપે તો જંઢૂછીપની પેરે ગરુલ દેવતાને વસવાયોગ્ય વે સાદમલી વૃદ્ધ ઢે.

હવે ધાતકી સંસ્કૃતના ત્રણ પરિધિ કહે ઢે.

ધુવરાસીસુ ય મિલિયા ॥ ઇગો લરકો ય અઢસયરિ સહ-
સા ॥ અઢસયા વાયાલા ॥ પરિહિતિગં ધાયઈસંઢે ॥ ૩૨૯ ॥

અર્થ— પ્રથમ કહી જે ધુવાંકની ત્રણ રાત્રી તેનીસાથે ઇક લાલ અઢેત્તર હજાર આઠસેને વેતાલીસ ઇટ-લા યોજન મિલિયા કે ૦ મેલવીઈ, તેવારે અનુક્રમે પરિહિતિગંધાયઈસંઢે કે ૦ ધાતકી સંઢના ત્રણે પરિધિનું પરિમાણ થાય, તે યંત્રથી સમજવું. હવે ઇ ધુવાંક કેવી રીતે નીપજે, તેનો વિધિ ગ્રંથાંતરથી કહે ઢે. યહુત્તં ॥ ઇહવાસહરાજંતું ॥ સેલહુણુવિઢરાચ્છસુઆરા ॥ રિક્તંફુસંતિલરકો ॥ અઢસયરિસહસબિયાલા ॥ ૧ ॥ તણુ-ણલવણપરિહિ ॥ ધાયઈસંઢસસઆધુવરાસી ॥ ગિરિપિહુણા તમ્મજ્ઞ ॥ પરિહીસમજ્ઞધુવરાસી ॥ ૨ ॥ અંતસસવિ-જાપરિહી ॥ ગિરિવિઢરારહિયઅંતધુવરાસી ॥ ગિરિવિઢરેણમિલિયં ॥ પરિહિતિગણુકમેણજ્ઞવે ॥ ૩ ॥ ૩૨૯ ॥ ઇતિ શ્રીસહજરલવિરચિત્તે દ્વેત્રસમાસ વાર્તિકે ધાતકીસંઢાધિકારે તૃતિયઃ પરિચ્છેદઃ

હવે કાલોદ સમુદ્રનો ચોથો અધિકાર કહે છે.

કાલોદહિ સવઙ્ગવિ ॥ સહસુંદો વેલવિરહિં તઢ ॥ સુ-

હિ યસમ કાલમહા ॥ કાલસુરા પુવપઙ્ગિમઠ ॥ ૨૪૦ ॥

અર્થ— કાલોદધિ નામે જે સમુદ્ર તે ધાતકીખંડની જગતી વાહેર વલયને આકારે છે, તે કેવો છે? સવઙ્ગવિ કે ૦ સર્વત્ર સહસુંદો કે ૦ હજાર યોજન ઇંદો છે, ઇટલે ગોતિર્યની પરે નથી. વલી કેવો છે? વેલ કે ૦ જે પાણીની હાની વૃદ્ધિ તે થકી વિરહિં કે ૦ રહિત છે. તઢ કે ૦ તે કાલોદ સમુદ્રને વિષે સુહ્રિયસમકાલ મહાકાલસુરાપુવપઙ્ગિમઠ કે ૦ લવણસમુદ્રના સુસ્થિતદેવ સરસા કાલ, અને મહાકાલ નામે જે વે દેવતા તેને રહેવાયોગ્ય પૂર્વ અને પશ્ચિમદિશાને વિષે ગૌતમદ્વીપ સરસા વે દ્વીપ છે. ॥ ૨૪૦ ॥

લવણમિવ જહસંજવ ॥ સસિરવિદીવા ફહંપિનાયઘા ॥

નવરં સમંતઠંતે ॥ કોસડુગુચ્ચા જલસ્સુવરિં ॥ ૨૪૧ ॥

અર્થ— લવણમિવ કે ૦ લવણ સમુદ્રની પેરે ફહંપિ કે ૦ અહીંઆં કાલોદ સમુદ્રને વિષે પણ જહસંજવ કે ૦ જેટલા ઝંજવિં તેટલા સસિરવિદીવા કે ૦ ચંદ્રમા અને સૂર્યના દ્વીપ તે નાયઘા કે ૦ જાણવા. તે આવીરીતે કે ૦ ધાતકી ખંડની જગતી થકી વાર હજાર યોજન કાલોદ સમુદ્રમાંહે પૂર્વદિશાને વિષે ધાતકીખંડના વાર ચંદ્રમાના વાર દ્વીપ છે, અને પશ્ચિમદિશાને વિષે વાર સૂર્યના વાર દ્વીપ છે, તથા કાલોદની જગતી થકી કાલોદ સમુદ્રમાંહે વાર હજાર યોજને પૂર્વદિશાને વિષે કાલોદધિના વેતાલીશ ચંદ્રમાના વેતાલીશ દ્વીપ છે, અને પશ્ચિમદિશા વેતાલીશ સૂર્યના વેતાલીશ દ્વીપ છે. નવરં કે ૦ ઇટલું વિશેષ જે સમંતઠં તે કે ૦ તે સર્વ દ્વીપ વાહેરની દિશા સર્વત્ર જોતાં જલસ્સુવરિં કે ૦ પાણી થકી ઉપરે કોસડુગુચ્ચા કે ૦ વે કોશ ડંચા છે; તથા એકાણું લાક્ષ સિત્તોત્તર હજાર ઇંસેને પાંચ યોજન કાલોદ સમુદ્રનો પરિધિ જાણવો. અને વાવીશ લાક્ષ બાણુ-હજાર ઇંસેને વેતાલીશ યોજન અને ઉપર ત્રણ કોશ ઇટલું જગતીવારાંતર જાણું. ॥ ૨૪૧ ॥ ઇતિ શ્રીદેવમાસ વાર્તિકે કાલોદાધિકારશ્ચતુર્થઃ સમાપ્તઃ ॥

હવે પાંચમો પુષ્કરદલ દ્વીપનો અધિકાર કહે છે.

પુષ્કરદલવહિજગઙ્ ॥ વસંઠિં માણુસુત્તરો સેલો ॥ વેલં-

ધરગિરિમાણો ॥ સિંહ નિસાઈ નિસઢવણો ॥ ૨૪૨ ॥

અર્થ— કાલોદ સમુદ્રની જગતીથી બાહેર વલયને આકારે સોલ લાક્ષ યોજન પહોલો પુષ્કર દ્વીપ છે, તે પુષ્કર કે ૦ પુષ્કર દ્વીપનું દલ કે ૦ ઋક્ષ આઠ લાક્ષ યોજન છે, ત્યાં થકી વાહેરની દિશા જગઙ્ કે ૦ જગતીની પેરે વલય સરસો માણુસુત્તરોસેલો કે ૦ માનુષ્યોત્તર એવે નામે પર્વત તે સંઠિં કે ૦ રહ્યો છે, પણ તે કેહેવો છે? તો કે વેલંધરગિરિમાણો કે ૦ વેલંધરગિરિને માને છે. ઇટલે મૂલને વિષે એક હજાર વાવીશ યોજન અને શિખરને વિષે ચારસેને ચોવીશ યોજન પહોલો છે, ને સત્તરસેં એકવીશ યોજન ઇંદો છે. વલી સિંહનિસાઈ કે ૦ સિંહની પેરે નિસાઈ છે, જેમ સિંહ વેશે તેવારે આગલ ઇંદો હોય, અને પાછલે જાગે નીચો હોય તેમ માનુષ્યોત્તર પણ માંહેની દિશા ઇંદો છે, અને વાહેરની દિશા નીચો ઢાલ માંહે છે. વલી કેહેવો છે? તો કે નિસઢવણો કે ૦ નિષધ પર્વતને વળેં રાતા સુવર્ણનો છે, ॥ ૨૪૨ ॥

હવે ત્યાં ક્ષેત્ર અને પર્વતનાં સ્વરૂપ વચાણે છે.

જહ્ ચિત્તનગાર્દ્દિણં ॥ સંઠાણો ધાયણ તદ્દેવ શ્દં ॥ હુગુ-
ણોય જદ્દસાલો ॥ મેરુ સુચારા તહા ચેવ ॥ ૨૪૩ ॥

અર્થ— જહ્ કે ॥ જેમ ચિત્ત કે ॥ ક્ષેત્ર તે જરતાદિક અને નગાર્દ્દિણં કે ॥ પર્વત હેમવંત પ્રમુખ તેનાં સંઠાણો કે ॥ સંસ્થાન જે આકારવિશેષ તે ધાયણ કે ॥ ધાતકીલંડનેવિષે કહ્યાં છે. એટલે ત્યાં જેમ ચક્રના આરા અને વિવર સરખા છે, તદ્દેવ કે ॥ તેમજ શ્દં કે ॥ એ પુષ્કરવર ધ્રીપનેવિષે પણ જાણવા. હુગુણોયજદ્દસાલો કે ॥ ધાતકીલંડના જદ્દસાલ વન થકી પુષ્કરાર્દ્ધનું જદ્દસાલ વન તે લાંબપણે અને પહોલપણે વમણું જાણવું. તો મેરુની પૂર્વ પશ્ચિમદિશાએ જદ્દસાલવનના ધાતકીલંડનેવિષે વિસ્તાર એક લાખ સાત હજાર આઠસેને ઇંગણાર્ધસી યોજન છે. તેને વમણું કરીએ તેવારે બે લાખ પન્નર હજાર સાતસેને અગ્રવન યોજન થાય. ને એને જેવારે અઠ્યાસી જાગે વેદેંચીં, તેવારે બે હજાર ચારસેં એકાવન યોજન ઉપર એક યોજનના અઠ્યાસી જાગ કરીએ, તેવા સીતેર જાગ એટલો દક્ષિણ ઉત્તર દિશાના જદ્દસાલ વનનો વિસ્તાર પુષ્કરાર્દ્ધનેવિષે જાણવો. મેરુસુચારા કે ॥ પુષ્કરાર્દ્ધના બે મેરુ અને શ્ચુકારા પર્વત તેનો વિસ્તાર તહાચેવ કે ॥ તે ધાતકી લંડ સરખો જાણવો. ॥ ૨૪૩ ॥

હવે વાહેરના ચાર ગજદંતા વચાણે છે.

શ્દ વાહિરગયદંતા ॥ ચહરો દીહત્તિ વીસસય સહસાં ॥
તેયાલીસસહસ્સા ॥ ગુણવીસદિયા સયા હુન્નિ ॥ ૨૪૪ ॥

અર્થ— શ્દ કે ॥ એ પુષ્કરાર્દ્ધને વિષે માનુષોત્તર પર્વતની દિશાએ વાહિરગયદંતાચહરો કે ॥ વાહેરના ચાર ગજદંતગિરિ તે વીસસયસહસ્સા કે ॥ વીશ લાખ તેતાલીશ હજાર વસેને ઇંગણીશ યોજન દીહત્તિ કે ॥ દીર્ઘ ઇતિ એટલે લાંબા છે. ॥ ૨૪૪ ॥

અગ્નિતરં ગયદંતા ॥ સોલસલક્ષા ય સહસ ઠવીસા ॥
સોલદિય સયંચેગં ॥ દીહત્તે હુંતિ ચહરોવિ ॥ ૨૪૫ ॥

અર્થ—કાલોદ સમુદ્ધની જગતીની દિશાના અગ્નિતર કે ॥ માહેલા ચારે ગજદંતગિરિ જે છે, તે સોલ લાખ ઠવીશ હજાર એકસેને સોલ યોજન એટલા દીર્ઘ એટલે લાંબા, હુંતિ કે ॥ છે. તથા ચાર લાખ ઠવીશ હજાર નવસેને સોલ યોજન એકલી કુરુદેત્રની જીવા હોય, વલી સત્તર લાખ સાત હજાર સાતસેને ચહદ ઉપર એક યોજનના વસેં વાર જાગ કરીએ, તેવા આઠ જાગ એટલો કુરુદેત્રનો વિસ્તાર જાણવો. ત્રણસેં તેત્રીસ યોજન ઉપર એક યોજનનો ત્રીજો જાગ એટલું કંચનગિરિનું માંહોમાંહે અંતર જાણવું. બે લાખ ચાલીશ હજાર નવસેને ઇંગણસાઠ યોજન ઉપર સાતીલ એક જાગ એટલું અંતર કુલગિરિ, જમક અને બ્રહ્મનું અંતર જાણવું, તથા ઠવીશ લાખ ઇંગણોતેર હજાર ત્રણસેં પાંત્રીશ યોજન એટલું કુરુદેત્રનું ધનુષ્ટ જાણવું. ॥ ૨૪૫ ॥

હવે શેપ, નદી તથા પર્વતનાં પરિમાણ કહે છે.

સેસા પમાણં જહ્ ॥ જંબૂદીવાલ ધાણ્ જણિયા ॥

હુગુણસમા ય તે તહ્ ॥ ધાયર્દ્ધસંઘાલ શ્દ નેયા ॥ ૨૪૬ ॥

अर्थ-शेष बीजा क्षेत्र, नदी अने जह प्रमुखतं प्रमाणतं के० प्रमाण ते जह के० जेम जंवूदीवाळ के० जंवूदीपयकी कोइक डगुणा के० वमणा, कोइक समा के सरखा, ते धाए के० धातकीखंडने विषे जेम कद्या ठे. तह के० तेम इह के० अहीआं पुष्करार्क्षने विषे कोइक धायइसंडाळ के० धातकीखंडथी वमणा, कोइक धातकीखंड सरखा पण नेया के० जाणवा. एटले जे जंवूदीप सरखा धातकीखंड मांहे ठे, ते धातकीखंड सरखा पुष्करार्क्ष मांहे ठे, अने जे जंवूदीप थकी धातकीखंडमांहे वमणा कद्या ठे ते पुष्करार्क्षने विषे धातकी खंडथकी वमणा जाणवा; तथा धातकी खंडनेविषे दीर्घ वैताव्य जंवूदीप सरखा वखाणे ठे, यथा ॥ कंचण यमसुरकुसुग ॥ वेयद्वाचेववट्टदीहाय ॥ विरंजवाहसमुस्सएणजहजंवूदीवुच्चा ॥ १ ॥ पुष्करार्क्षनेविषे तो दीर्घ वैताव्यनो विस्तार वसं योजन कद्यो ठे. यथा ॥ उवेहोवेयद्वाणं ॥ जोयणाइतुस-यकोसाइं ॥ पणवीसंडविद्यो ॥ दोचेवसथाइंविचिन्ना ॥ २ ॥ अहीआ निश्चयनी वात ज्ञानी जाणे. ॥ २४६ ॥

अडसीलखा चउदस ॥ सहसा तह नवसया य इगवीसा ॥

अप्रितरधुवरासी ॥ पुबत्त विहीइ गणियवो ॥ २४७ ॥

अर्थ- खितंकगुणधुवं के० ए गाथांम जे रीते विधि कद्यो ठे, ते रीते पुष्करार्क्ष क्षेत्रनो विस्तार आदि, मध्य तथा अंतनो जाणीए, तेना धुवांक कहे ठे, अडासी लाख चउद हजार नवसंने एकवीश एटला योजन तह के० तथा प्रकारे ए अन्यंतर के० आदि क्षेत्रना धुवांकी राशि जाणवी. ते सर्व पुबत्त के० प्रथमनी पेरे क्षेत्रना आंक साथे गणियवो के० गणीए, पठी वसंने वार जागे विहीइ के० वेहेंचतां परि-माण लज्यमान थाय. ॥ २४७ ॥

इग कोडि तेरलखा ॥ सहसा चउचत्त सगसय तिथाला ॥

पुस्करवरदीवट्टे ॥ धुवरासी एस मझंसि ॥ २४८ ॥

अर्थ- एक कोडी, तेर लाख चुमालीश हजार सातसंने तेतालीश योजन एटली पुष्करवर दीपना मधं-मि के० मध्य क्षेत्रनी ए धुवरासी के० धुवांक राशी जाणवी. ॥ २४८ ॥

एगा कोडी अडती, सलख चउहत्तरीसहस्ता य ॥

पंचसया पणसठा ॥ धुवरासी पुस्कररुंते ॥ २४९ ॥

अर्थ- एक करोड आडनीश लाख चमोतेर हजार पांचसंने पांसठ एटली पुष्करार्क्षना अंत के० अंत्य क्षेत्रनी धुवांक राशी जाणवी. हवे ए धुवांक जाणवानी पेरे लखीए ठैए. यथा ॥ पुस्करदलंमिळसुयार ॥ धायइसंडाळडगुणवासहरा ॥ खितंफसंतिलस्कति ॥ पणवन्नसहस्सन्नसयचुलसी ॥ तेण्णाकालोयहि ॥ परि-हिइहपदमहोइधुवरासि ॥ दीवज्जमज्जपरिही ॥ गिरिपीड्ढणोयमज्जीधूवो ॥ १ ॥ नरखित्तअंहुपरिहि ॥ गिरिपिड्ढणायअंतधूवरासि ॥ पुबंचगणणहरणो ॥ खित्तपमाणंजवेपयडं ॥ ३ ॥ हवे अनुक्रमे क्षेत्रप्रमाण विचरीने लखीए ठैए.

पुष्करार्क्षने विषे जरत ऐरवतनां आदिधुवांक अठ्ठासी लाख चउद हजार नवसंने एकवीश तेने एक साथे गुणीए, तेवारे तेहीज आंक आवे, तेने वसंने वार जागे वेहेंचीए, तेवारे एकतालीश हजार पांचसंने उगणाएंसी योजन लज्यमान थाय. उपर एकसोने तहोत्तेर योजन वधे, ते एक योजनना वसं वार जाग करी तेने वसंने वार जागे वेहेंचीए, तेवारे उपर वसंने वारीआ एकसोने तहोत्तर जाग आवे, एटलो

प्रथम विस्तार ठे. तेमाटे गाथांमां सर्वत्र जागेरा लाख्या ठे, तेमज त्रेपन हजार पांचसॅने वार योजन उपर वसॅवारीआ, एकसोने नवाणु जाग एटलो मध्य विस्तार जाणवो. पांसठ हजार चारसॅने ठेतालीस योजन उपर वसॅने वारीआ तेर जाग एटलो अंल्य विस्तार जाणवो.

हेमवंत ऐरव्यवंतनो आदिविस्तार एक लाख णसठ हजार त्रणसॅने ङंगणीश योजन उपर वसॅने वारीआ णपन्न जाग ठे, अने मध्यविस्तार वे लाख चछद हजारने एकावन्न योजन उपर वसॅने वारीआ एकसोने साठ जाग ठे, तथा अंत्यनो विस्तार वे लाख एकसठ हजार सातसॅने चोराशी योजन उपर वसॅने वारीआ वावन जाग ठे.

हरीवर्ष तथा रम्यकनो आदिविस्तार ण लाख पांसठ हजार वसॅने सीतोतेर योजन उपर वसॅने वारीआ वार जाग ठे, अने मध्यविस्तार आठ लाख णपन्न हजार वसॅने साठ योजन उपर वसॅने वारीआ चार जाग ठे, तथा अंल्य विस्तार दश लाख सडतालीश हजार एकसोने ठत्रीस योजन उपर, वसॅने वारीआ वसॅने आठ जाग ठे.

विदेह क्षेत्रनो आदिविस्तार णवीश लाख एकसठ हजार एकसोने आठ योजन उपर वसॅने वारीआ अडतालीश जाग ठे, अने मध्यविस्तार चोत्रीश लाख चोवीश हजार आठसॅने अछावीश योजन उपर वसॅने वारीआ सोल जाग ठे, तथा अंल्यविस्तार एकतालीश लाख अठ्ठासी हजार पांचसॅने ठेतालीस योजन उपर वसॅने वारीआ एकसोने ठनुं जाग ठे. ए गुणांक, क्षेत्रांक अने ध्रुवांकते सर्व यंत्रणी जाणवा. ॥३४॥

हवे प्रथमनीपेरे नदी, गिरि अने वनमुखनुं परिमाण काहिने शेष रहे तेने सोखमे जागे एक विजयनुं परिमाण आय ते कहे ठे.

गुण वीससहस्र सगसय ॥ चण्णउय सवाय विजविक्रंजो ॥ तह
इह बहिवहसखिला ॥ पविसंति य नरनगस्ताहो ॥ ३५० ॥

अर्थ- ङंगणीश हजार सातसॅने सवाचोराणु योजन एटलुं विजयनुं विक्रंज आय, तह के० तथा प्रकारे इह के० ए पुष्करार्क छीपने विषे, बहि के० बाहेरनी दिशाए जेना पाणी वह के० वहे ठे, एवी जे सखिला के० नदी तेनी नजीक कोइ समुद्र नथी; ते माटे नरनगस्त के० मानुष्योत्तरने अहो के० हेठे मूलनां पविसंति के० पेसे ठे. ॥ ३५० ॥

इह पञ्चममहापञ्चमो ॥ रुक्का उत्तरकुरुसु पुर्विव ॥ तेसु
य वसंति देवा ॥ पञ्चमो तह पुंरुरीउय ॥ ३५१ ॥

अर्थ- इह के० ए पुष्करार्कने विषे उत्तर कुरुसु के० बन्ने उत्तर कुरुक्षेत्रमांहे पञ्चम महापञ्चमोरुक्का के० पद्म अने महापद्म एवे नामे वृह ठे, ते पुर्विव के० पूर्वे जंबूद्वीपवत् एटले जंबूद्वीपनी पेरे तेसुय के० ते पद्म अने महापद्मने विषे पञ्चमो तहपुंडरीयदेवावसंति के० पद्म तथा पुंडरीक एवे नामे वे देवता रहे ठे, अने देवकुरुक्षेत्रनेविषे तो जंबूद्वीपनी पेरे गरुडदेवने वसवायोग्य वे सामलीनां वृह ठे. ॥ ३५१ ॥

पुष्करदल पुवाहर ॥ खंड तो सहस्र डग पिढुकुमा ॥

जणियातछाणपुण ॥ गीयडा चैवजाणंति ॥ ३५२ ॥

अर्थ- पुष्करार्क क्षेत्रने विषे पूर्व पश्चिम दिशाना वन्ने खंडमांहे वे हजार योजन पोहोखा एवा वे कूट

कटा ठे, ते कूटनां स्थानक तो पुण के० वली जे गीतार्थ ज्ञानवंत होय ते जाणे. यहुक्तं ग्रंथांतरे इसितले-
कमसोचुवी ॥ हुसहसजोयणपिहुदसोगाढा ॥ अक्रुगोविहुकुंडा ॥ तिलस्कनवनवइंसहसगमे ॥ १ ॥ १५१ ॥

हवे मनुप्य क्षेत्रमांहे सर्व पर्वतनी संख्या कहे ठे.

दो गुणहत्तरि पढमे ॥ अरु लवणे वीथदीव तइयजे ॥ पिहु
पिहुपण सय चाला, इय नरखितें सयलगिरिणो ॥ १५३ ॥

अर्थ- प्रथम जंबूद्वीपने विषे वसंने उगणोतेर पर्वत ठे. ते कहे ठे. एक मेरु, ठ कुलगिरि, चार गय-
दंता, सोल वट्ठस्कार, चोत्रीश लांवा वंताढ्य, चार वृत्त वेताढ्य, चार यमलगिरि, अने वसें कांचनगिरि. ए
सर्व मली वसंने उगणोतेर पर्वत जंबूद्वीपमांहे जाणवा. अने अडलवणे के० आठ पर्वत लवणसमुद्र मांहे
ठे, वीथदीव के० वीजा धातकीखंड मांहे पांचसेने चालीस पर्वत ठे, केमके जंबूद्वीपना वसंने उगणतेरने व-
मणा करीने वे इपुकार पर्वत चेलीएं, तेवारे पांचसेने चालीश थाय. अने हु के० निश्चे तइयजेपिके० वीजो
अर्द्ध एटले पुष्करार्द्धने विषे पण पांचसेने चालीश पर्वत जाणवा. इय के० ए नरखितेसयलगिरिणो के०
मनुप्य क्षेत्रमांहे सर्व पर्वत जाणवा. ॥ १५३ ॥

हवे सर्व पर्वतनी एकत्र संख्या कहे ठे.

तेरह सय सगवसा ॥ ते पणमेरुहि विरहिया सवे ॥
उस्से हपायकंदो ॥ माणुससेलो वि एमेव ॥ १५४ ॥

अर्थ- तेरसोने सत्तावन पर्वत सर्व मलीने मनुप्य क्षेत्रमांहे जाणवा, ते पण मेरुहिविरहिया के० ते पांच
मेरुपर्वतविना सवे के० सर्व पर्वतो उस्सेहपायकंदोके० उंचपणाना चोथे जागे कंद एटले जूमीमांहे जाणवा,
अने माणुससेलोवि के० मानुष्योत्तर पर्वत, ते पण एमेव के० एज रीते एटले उंचपणाने चोथे जागे जूमीमांहे ठे.

पुस्कार्द्ध वीपना आदि, मध्य अने अंत्यना त्रण परिधि कहे ठे.

धुवरासीसु तिलस्का ॥ पण पण सहस्स ठसय चुलसीया ॥
मिलिया हवंति कमसो ॥ परिहितिंगं पुस्करऊस्स ॥ १५५ ॥

अर्थ- प्रथम जे धुवरासीसु के० धुवांकनी श्रेणी कही ठे, तेमांहे त्रण लाख पंचावन्न हजार वसंने चो-
राशी एटला योजन जेवारे त्रणे परिधिमांहे मिलिया के० मेळवीएं, तेवारे कमसो के० अनुक्रमे पुस्करऊस्स
के० पुष्करार्द्धनी परिहितिंगं के० त्रण परिधि, हवंति के० होय, ते संख्या यंत्र अक्ती जाणवी. उक्तंच ॥ अ-
द्वाइदीव हुसमुहूरुव तप्परिहिं जोयणिकोडी ॥ वायाललस्कतीसं ॥ सहसा दोसयइगुणवन्ना ॥ १ ॥ सो-
लसकोनीलस्का ॥ नवकोडिसयातिकोडिइगलस्का ॥ पणवीससहसासे ॥ गणियपयंगुणसुकरणेहिं ॥ १५५ ॥

हवे मनुप्यक्षेत्र वाहेर जे पदार्थ न होय ते कहे ठे.

नइहहघण घणियागणि ॥ जिणाइनरजस्ममरणकालाई ॥
पणयाललस्कजोयण ॥ नरखितं मुचु नो पुरउं ॥ १५६ ॥

अर्थ- नदी, झड, घन के० मेघ घणिय के० मेघनो गर्जाव, अगणि के० वादर अग्नि काय, जिणाइ के०
तिर्थकर, आदिशब्दयकी बलदेव, वासुदेव, चक्रवर्त्ति ने वीजा पण नर के० सामान्य मनुप्य तेना जस्ममरण

के० जन्म अने मरण तथा कालाई के० मुहूर्त्त, ग्रहर, दिवस प्रमुख आदिशब्द थकी चंज सूर्यना परिवेष विजली चय, अपचय, अने उपराग एटला पदार्थ पीस्तालीस लाख योजन प्रमाण मनुष्यक्षेत्र मांहे होय. पण नरखित मुचु के० नरक्षेत्र मूकीने नोपरळ के० वाहेर न होय. एवुं नरक्षेत्रना स्वभावतुं विशेष जाणवुं ॥ इतिश्री सहेजरत्न विरचिते क्षेत्रसमासवार्तिके पंचमोधिकारः ॥ ३५६ ॥

हवे पुष्करार्क पर्वत प्रमुखने विषे जिनजवन ठे ते कहे ठे.

चळसु वि इसुयोरसु ॥ इक्षिकं नरनगंमि चत्तारि ॥ कूडोवरि
जिणजवणा ॥ कुलगिरिजिणजवणपरिमाणा ॥ ३५७ ॥

अर्थ- प्रथम कक्षां जे धातकीखंडने विषे वे इषुकार, अने वे इखुकार, पुष्करार्कनेविषे ए चळसुवि के० चारे पण इसुयारेसु के० इखुकार पर्वतने विषे प्रत्येक चार कूट ठे, तेमांहे ठेछा सिद्धकूटने विषे चार पर्वते इक्षिकं के० एकेक जिनजवन ठे, वधा मली चार जिनजवन ठे, अने नरनग के० मानुष्योत्तर पर्वतना चत्तारिकूडोवरि के० चार कूटना उपर जिणजवणा के० चार जिनजवन ठे, ते जिनजवन केहेवां ठे ! तोके कुलगिरिजिण जवनपरिमाणा के० कुलगिरिना जिनजवनने परिमाणे ते जिनजवन जाणवा. एटले पचाश योजन लांबा, पचीश योजन पडोला अने ठन्नीश योजन उंचा एवां जिनजवन जाणवां. ॥ ३५७ ॥

हवे नंदीश्वर, कुंडल अने रुचक दीपनेविषे जिनजवन कहे ठे.

ततो डुगुण पमाणा ॥ चउदारा शुत्तवणियसुरुवा ॥ नंदी-
सर बावसा ॥ चउ कुंडलि रुयगिचत्तारि ॥ ३५८ ॥

अर्थ- ततो के० ते मानुष्योत्तर तथा इषुकार पर्वतना जिनजवन थकी डुगुणपमाणा के० वमणुं ठे प्रमाण जेमनुं, अर्थात् एकसौ योजन लांबा अने पचाश योजन पडोला तथा बहोत्तेर योजन उंचा एवा अने चउदारा के० चारण वारणे सहित शुत्तवणियसुरुवा के० पूर्वसूरिकृत स्तोत्रने विषे वखाणुं ठे, स्वरूप जेमनुं एवा आठमां नंदीश्वर दीपनेविषे बावन्न जिनजवन जाणवां, तथा कुंडल दीपनेविषे कुंडलने आकारे जे मध्यगिरि ठे तेने कुंडलगिरि कहे ठे, तेनी चार दिशानेविषे एवाज प्रकारनां चार जिनजवन जाणवां. एम रुयगिचत्तारि के० रुचकदीपने विषे पण चार जिनजवन ठे, एम साठ जिनजवन ते चार वारणां ठे.

वहुसंखविगण्णे रुय, गदीव उच्चत्ति सहस चुलसीई ॥ नर-
नगसमरुयगो पुण ॥ विह्वरि सयठाणसहसंको ॥ ३५९ ॥

अर्थ- बहुसंख के० घणी संख्याना विगण्णे के० विकटप एटले विचार ठे. जेने विषे एवो रुचक दीप ठे ते विकटप देखाडे ठे. यथा दोकोडीसहससाई ॥ ठच्चेवसयाईइक्कीसाई ॥ चउयालसयसहससाई ॥ विरकंजो कुंडलोदीयो ॥ १ ॥ दसकोनीसहससाई ॥ चत्तारिसयाई पंचसीयाई ॥ ढावत्तरिचलरका ॥ विरकंजोरुय-गदीवस ॥ २ ॥

एम दीपपत्रतिनी निर्युक्तिमांहे कुंडलदीप अने रुचकदीपकुं विरकंज कहुं ठे, ते लाख योजन प्रमाण जंबूदीप थकी, वमणा दीपसमुज गणतां गाथोक्त वे हजार ठसेने एकवीश कोडी चुमाळीश लाख योजन एटलुं दगमा कुंडलदीपनुं मान आवे. वीजी गाथाए रुचक दीपनुं परिमाण दश हजार चारसेने पंचासी कोनी ने बहोत्तेर लाख योजन कक्षां ठे ते अगीआरमा दीपनुं मान आवे ठे. एटले ए एक विकटपः ॥

तथा— जंबुधायईपुरकर ॥ वारुणीखीरघयखोयनंदीसरा ॥ अरुणरुणवायकुंमल ॥ संखरुयगजुयगकुसकुचा ॥ १ ॥ ए संघयणीनी गाथाने अनुसारे अगीआरमो कुंडलघीप अने तेरमो रुचकघीप. ए बीजो विकटपः

तथा तिपडोयारातहारुणाइया ए रीते जोतां एक नामे त्रण नाम करतां पन्नरमो कुंमलघीप आवे ठे, अने एकवीशमो रुचकघीप आवे ठे, ते एवी रीते के ? आठमो नंदीश्वर घीप ठे, त्यारपढी नवमो अरुण, दशमो अरुणवर, अगीआरमो अरुणवरावजास, वारमो अरुणोपपात, तेरमो अरुणोपपातवर, चण्डमो अरुणोपपातवरावजास, पन्नरमो कुंमल, सोलमो कुंडलवर, सत्तरमो कुंमलवरावजास, अठारमो संख, उंगणीशमो संखवर, बीशमो संखवरावजास, एकवीशमो रुचक, ए रीते एकवीशमो रुचकघीप आवे ठे. ए बीजो विकटप जाणवो.

जीवाजिगमनेविषे पेहेला विकटपनी संख्या कही ठे. यथा ॥ जंबूदीवेलवणे ॥ धायइकालोयपुरकरेवरुणे ॥ खीरवयखोयनंदी ॥ अरुणवरे कुंडले रुयगे ॥ ए चोथो विकटप ॥ एम चार विकटप ठे. तथा ते रुचकघीपना बहुमध्यदेशनेविषे वलयने आकारे रुचकशैल ठे. ते चोराशी हजार योजन उंचो ठे, वली नरनगसम के० मानुष्योत्तर पर्वत सरखो विस्तारठे. पुण के० वली एटहुं विशेषे जे ए विस्तारनाशत आंकने स्थानके सहस्रनो आंक जाणवो. जेम मानुष्योत्तर पर्वतनो मूल विस्तार एक हजारने बावीश योजन ठे. तो रुचक पर्वतनो मूल विस्तार दशहजारने बावीश योजन जाणवो. वली मानुष्योत्तर पर्वतनो शिखर विस्तार चारसंने चोवीश योजनठे, तो रुचक पर्वतनो शिखरविस्तार चार हजारने चोवीश योजन ठे. ॥ ३५९ ॥

तत्स सिहरंमि चण्डदिसि ॥ बीयसहस्सिगिगु चण्डि अठठ ॥

विदिसि चण्ड इय चत्ता ॥ दिसि कुमरिकूम सहस्सुच्चा ॥ ३६० ॥

अर्थ—तत्स के० ते रुचकशैलना सिहरंमि के० शिखरनेविषे चण्डदिसि के० पूर्वादिक चार दिशाने विषे बीयसस्सिगिगु के० वे हजार योजन ज्यां थाय ठे, त्यां एकेक कूट ठे, अने चण्डि के० चोथा सहस्रनेविषे अठठ के० आठ आठ कूट ठे. ते आठ कूट दिशाकुमरीनां कह्यां ठे, नहीकां त्यां नवसुं सिद्धकूट पण ठे. तथा विदिसि के० विदिशिनेविषे जे चण्ड के० चार कूट ठे, ते सहस्रांक जाणवा. ते एक हजार योजन मूलविस्तार तथा एक हजार योजन उंचा अने पांचसं योजन शिखरविस्तार एवां कूट ठे. इयचत्ता के० ए सर्व मली चालीश कूटनेविषे रुचकवासीनी दिसिकुमरी के० दिशिनेविषे जे कुमरी वसे ठे ते दिशिकुमरीनां नाम लखीएं ठैं.

नंदोत्तरा, नंदा, सुनंदा, नंदवर्क्षनी, विजया, वैजयंती, जयंती, अपराजिता ए आठकुमरी, पूर्व रुचकने विषे वसे ठे. समाचारा, सुप्रदत्ता, सुप्रबुद्धा, यशोधरा, लक्ष्मीवती, शेषवती, चित्रगुप्ता, वसुंधरा ए आठ दक्षिणरुचकनेविषे वसे ठे. इलादेवी, सुरादेवी, पृथ्वी, पद्मावती, एकनाशा, अनवमिका, जप्ता, अशोका ए आठ पश्चिम रुचके वसे ठे. अलंबुत्ता, मिश्रकेशी, पुंनरीका, वारुणी, हासा, सर्वप्रजा, श्री, ह्री, ए आठ उत्तररुचके वसे ठे. चित्रा, चित्रनाशा, तेजा, सुदामिनी, ए चार विदिशिना रुचके वसे ठे. रूपा, रूपांतिका, सुरूपा, रूपवती ए चार मध्य रुचके वसे ठे. ए संख्या एकत्र गणता चालीश थाय, अने प्रथम सोल वखाणी ठे, ए सर्व मलीने ण्पन्न दिक्कुमारिका जाणवी, ए सर्व दिशाकुमारी ते श्रीतीर्थकर देवना जन्मदिवसनेविषे आवीने सूतिकार्य करी पोतपोताने स्थानके जाय. ॥ ३६० ॥

હવે ગ્રંથની સમાપ્તિ કેહેવે.

ઇય કયવયદીવોદહિ ॥ વિચારલેસો મય વિમણાવિ ॥ લિ-
હિંહિ જિણગણહરુરુ ॥ સુયસુયદેવીપસાણ ॥ ૨૬૧ ॥

અર્થ-ઇય કે° આ જે પૂર્વે કહ્યું તે કયવયદીવોદહિ કે° કોઈક દીપ સમુદ્ધના વિચાર કે° વિચારનું લેસો કે° લેશ દટલે પરમાણુમાત્ર તે વિમણાવિ કે° વિગત દટલે જેની બુદ્ધિ ગઈ છે, એવો મૂર્ખ થકો પણ મણ કે° હું રત્નશેખર નામા આચાર્ય તેણે જિણ કે° પરમ કેવલજ્ઞાન તેણે કરી વિરાજમાન સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી, સંસારપારંગત, જેણે સમસ્ત અષ્ટકર્મરૂપ શત્રુ જીત્યા છે. જેમને દેવોની કોઢાકોડી વંદે છે. અષ્ટમહાપ્રાતિ-દ્વાર્ય, ઊત્તરત્રય, ચામર યુગ્મ, સમવસરણ ઇત્યાદિક સોજા જેને વિષે છે, ને જે સમસ્ત જીવની ગતિ આગતિ તથા સુખ દુઃખ તે જ્ઞાનને વલે જાણે છે. જે ચંદ્ર રાજના સર્વ જીવાદિ પદાર્થને કારતલામલકની પેરે દે-લે છે. તેને જિતરાજ દેવ કહિયું. અને ગણહરુરુ કે° જે જિનેશ્વરની આજ્ઞાના પ્રતિપાલક એવા શિષ્ય જે ગૌતમ સૌધર્માદિક તેને ગુરુ કહીયું, ગુરુ દટલે જે ધર્મની તથા તત્ત્વજ્ઞાનની ઘાતો કહે પોતે ધર્મના માર્ગને-વિષે પ્રવર્તે, વીજાને પ્રવર્તીયે, તેને ગુરુ કહીયું. અને સુય કે° સિદ્ધાંત જે તીર્થંકરનાં વચન પ્રમાણે પ્રકા-શ્યાં, તે પ્રકાશના કરનાર ગણધર ચંદ્ર પૂર્વધર દટલે શ્રુતકેવલી અને દશપૂર્વધર તેમના કરેલા તે સિ-દ્ધાંત કહીયું. શ્રુતદેવી તે સરસ્વતી, સિદ્ધાંત પ્રમુખ સર્વ જ્ઞાનની જે અધિષ્ઠાત્રિકા તેને સરસ્વતી કહિયું. તથા વીજા પૂર્વાચાર્ય જે મહંત જિનજગદગણી હ્રમાશ્રમણ, મહાયગિરિ, વજ્રસેન, હેમતિલકસૂરિ પ્રમુખગુરુ તેમનો જે પ્રસાદ તેણે કરી એ મનુષ્યાદિક જીવોના હેત્રનો વિચાર મેં લેશમાત્ર લખ્યો છે. ॥ ૨૬૧ ॥

સેસાણ દીવાણ તહોદહીણ ॥ વિચારવિહારમણોરપારં ॥ સ
યા સુયાઈ પરિજાવયંતુ ॥ સર્વપિ સવન્નુયઃકચિત્તા ॥ ૨૬૨ ॥

અર્થ-શેષ વીજા અસંખ્યાતા દીવાણ કે° દીપનો તહ કે° તથા હદહીણ કે° સમુદ્ધનો વિચાર કે° વિચાર તેનો જે વિહાર કે° વિસ્તાર તે પ્રત્યે સયા કે° સદાસર્વદા સુયાઈ કે° સિદ્ધાંત થકી સવન્નુ કે° સર્વજ્ઞ જે તીર્થંકર દેવ તેના ધર્મ વચનને વિષે ઇક્કચિત્તા કે° એક અદિતીય ચિત્ત જેમનું છે એવા થકા સર્વ-પિ કે° સમસ્ત વિચારને પરિજાવયંતુ કે° જાણો, પણ એ દીપસમુદ્ધનો વિચાર કેહેવો છે! તો કે અણોરપારે કે° અનંત અપાર છે. તો તીર્થંકરના ધર્મનેવિષે એકચિત્તપણા થકી અનુક્રમે કેવલજ્ઞાન પામિને એ સર્વ દીપ સમુદ્ધનો વિચાર જાણવો, એ પરમાર્થ. ॥ ૨૬૨ ॥

સૂરીહિંજં રયણસેહર નામ ઇહિં ॥ અપ્પહમેવ રઘ્યં નરલિત્તવિરકં ॥ તં
સોહિયં પચરણં સુયણાહિ લોએ ॥ પાવેહતં કુસલરંગમયપ્પસિદ્ધિ ॥ ૨૬૩ ॥

॥ ઇયલિત્તસમાસપ્રકરણસ્સઠ્ઠોઅહિંગારોસમ્મત્તો ॥

અર્થ-શ્રીરત્નશેખર નામે જે સૂરિ કે° આચાર્ય તેણે અપ્પહમેવ કે° આત્માને અર્થે ઇહિંનરલિત્તવિરકં કે° એ નરહેત્રનું ઘણાણ તે રઘ્યં કે° રઘ્યું. તે કેહેવું છે? તોકે સુયણા કે° સુજન જે રાગ દેષ રહિત એવા ઉત્તમ જીવ તેણે સમ્યક્ પ્રકારે એક ચિત્તપણે સોહિયં કે° સોહ્યું, નિર્દૂષિત કીધું છે, એવું જે આ પચરણં કે° દ્વેત્રસમાસપ્રકરણ તે કુશલ, આરોગ્ય, રંગ, આનંદ પ્રમુખ ઘણા જલા પદાર્થ છે જેને વિષે યદું. એ જાણ્યલોકને વિષે પ્રસિદ્ધી કે° વિસ્તાર પ્રત્યે પાવેહતં કે° પામો. એ ગ્રંથનો આશિર્વાદ મંગલ સ્વરૂપે કહ્યો છે. ૨૬૩

